

ספרי' – אוצר החסידים – לויבאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מלויבאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים”

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

היום, על לבבך. וּשְׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְכְךָ וּבְקוֹמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ תִּשְׁמָעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוָּה אֲתָם הַיּוֹם, לֹאֲהַבְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטָּר אֲרָצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאָכְלָתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבַדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַפְּכָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת גְּבוּיָם לְדָבָר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְכְךָ וּבְקוֹמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְרָהָם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמְרָתָם אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתְּנוּ אֲחֵרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֲתֶם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלִי מְצוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ מְצוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תַּפִּילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תַּהֲלִים כְּפִי שִׁמְחָלֵק לִימֵי הַחוּדֶשׁ.
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יֹשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנִיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחִמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר פֹּה תִבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:
יְבָרְכֶךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַדְךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיִשֶּׁם לְךָ שָׁלוֹם:
וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שָׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קמני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלחוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבנו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

בו יסופר היאך ששאלו לאליעזר עבד אברהם ויספר היאך הרג אברהם מלכים גדולים וחילוחם, עיין בפנים ותמצא שכל המזמור הולך על אברהם בשביל שהכיר את בוראו בילדותו לכך זכה לשם:

א לְדָוִד מְזֻמָּר נֶאֱמַר יְהוָה | לְאֹדְנִי שָׁב לִימִינִי עַד־אֲשִׁית אֵיכֶיךָ הָרֶם לְרִגְלֶיךָ: ב מִטָּה עֲזָב
יִשְׁלַח יְהוָה מִצִּיּוֹן רֹדֶה בְּקֶרֶב אֵיכֶיךָ: ג עֲמֹךְ נִדְבַת בֵּינִם חִילְךָ בְּהַדְרֵי־קֹדֶשׁ מִרְחֹם מִשְׁחָר
לְךָ מַל יִלְדֶתְךָ: ד נִשְׁבַּע יְהוָה | וְלֹא יִנָּחֵם אֶת־הַכֹּהֵן לְעוֹלָם עַל־דְּבָרָתִי מִלְּפִי־צֶדֶק: ה אֹדְנִי
עַל־יְמִינֶךָ מִחֵץ בְּיוֹם־אָפּוּ מְלָכִים: ו יִדְּיוֹ בְּגוֹיִם מָלֵא גִּוְיוֹת מִחֵץ רֹאשׁ עַל־אָרֶץ רַבָּה: ז מִנְחָל
בְּדֶרֶךְ יִשְׁתָּה עַל־בֵּן יָרִים רֹאשׁ:

קיא

זה המזמור נאמר בא"ב ובכל פסוק שני אותיות ובב' פסוקים אחרונים ג' אותיות, והמזמור קצר ונכבד ידבר במעשה הקדוש ברוך הוא וגדולים מעשי ה':

א הַלְלוּיָהּ | אֹדֶה יְהוָה בְּכָל־לֵבב בְּסֹד יִשְׂרָאֵל וְעַדָּה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוֹשִׁים
לְכָל־חַפְצֵיהֶם: ג הוֹדִיָּה־רַךְ פָּעָלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֲמַדַת לָעַד: ד זָכַר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חֲנוּן וְרַחוּם
יְהוָה: ה טָרַף נֶתַן לִירָאָיו יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כַּח מַעֲשָׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נַחֲלַת
גוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֹאמָנִים כָּל־פְּקוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בְּאֱמֶת
וְיִשְׂרָאֵל: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קְדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רֹאשִׁית חֲכָמָה | יִרְאֵת
יְהוָה שֶׁבֶל טוֹב לְכָל־עֲשִׂיהֶם תְּהַלְתּוּ עֲמַדַת לָעַד:

"דבר מלכות"

מורפס ברפוס ידיעות תקשורת (2000) בע"מ בכ 48,200 עותקים

מתוכם הודפסו

17,200 עותקים על ידי – אחים דויטש תעשיות טקסטיל בע"מ

כל המעוניין להשתתף בהדפסת ה"דבר מלכות" מכמות של 5000 חוברות ומעלה יכול לכתוב
לפאקס: 03-9606108 או למייל: Israel@DvarMalchus.Org או USA @DvarMalchus.Org

מפתח כללי

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

- (ט) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וצינונים
אדמו"ר הזקן קמח
- (כ) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו"ר הזקן קמח
- (כא) לקוטי תורה
אדמו"ר הזקן קמט
- (כב) שערי אורה
אדמו"ר האמצעי קנב
- (כג) דרך מצותיך – ספר המצוות
אדמו"ר ה"צמח צדק" קנג
- (כד) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש קנג
- (כה) קונטרס עץ החיים
אדמו"ר מוהרש"ב קנג
- (כו) ספר המאמרים קונטרסים חלק א
אדמו"ר מוהריי"צ קנד
- (כז) לקוטי דיבורים
אדמו"ר מוהריי"צ קנה
- (כח) רשימת תרצ"ט
אדמו"ר מוהריי"צ קנו
- (כט) אגרות קודש
אדמו"ר מוהריי"צ קנו
- (ל) חומש לקריאה בציבור קנח
- (לא) לוח זמנים לשבוע פרשת בראשית קסה
- (לב) סדר הדלקת נרות לשמח"ת ושבת קודש קסו

- (א) סדר הנחת תפילין ב
- (ב) מזמורי תהלים ק"י קי"א ג
- (ג) מאמר ד"ה המגיד מראשית אחרית וגו'
ש"פ בראשית, מבה"ח מרחשון, ה'תשח"י ה
- (ד) שיחת ש"פ בראשית מבה"ח מרחשון, ה'תשח"י יב
- (ה) לקוטי שיחות – פרשת ברכה – שמחת תורה
(בלה"ק) כרך יט יח
- (ו) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ"ק הרה"ג הרה"ח
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל כד
- (ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בראשית כה
- (ח) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת בראשית כו
- (ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בראשית ע
- (י) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת בראשית עא
- (יא) לוח "היום יום" לשבוע פרשת בראשית עח
- (יב) הלכה יומית לעיון ברמב"ם פ
- שיעורי רמב"ם – מהדורת וגשל:**
- (יג) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת בראשית פג
- (יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת בראשית קו
- (טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת בראשית קיב
- (טז) נביאים וכתובים
שמואל-ב פרק יג-יד, תהלים פרק לה קטו
- (יז) עין יעקב מסכת יומא קיז
- (יח) מסכת חולין עם ביאורים
מדף קיב עד דף קיח קיח

1 המְגִיד מֵרֹאשִׁית בתחילה את אשר יקרה בְּאַחֲרִית וְגו'¹, וּמִכָּאֵר
2 רִבְּנוּ הַזֶּקֶן², דְּהֵנָּה יְדוּעָה קִשְׁיִית הָרַמְבַּ"ן³ עַל עֲנִין
3 הַסְּמִיכוֹת שֶׁבְּתֵבַת בְּרֹאשִׁית (כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּפִירוּשׁ רַשִׁ"י⁴
4 שָׁאִין לָךְ רֹאשִׁית בְּמִקְרָא שְׂאִינוּ דְּבוּק לַתֵּבָה שֶׁלְאַחֲרֵינוּ, כְּמוֹ

5 בְּרֹאשִׁית מְמַלְכֶת
6 יְהוֹיָקִים⁴, אֵף כָּאֵן אֶתָּה
7 אוֹמֵר בְּרֹאשִׁית בְּרֹא
8 אֱלֹקִים וְגו'⁵, כְּמוֹ
9 בְּרֹאשִׁית בְּרֹא), כְּלוּמֹר: עַל
10 הַפְּסוּק "בראשית ברא אלוקים"

11 מפרש רש"י שהמילה "בראשית" 1
12 כתובה כמילה נסמכת למילה 2
13 "ברא" ולכן הפסוק לא יכול 3
14 להתפרש כאילו נאמר בתחילת 4
15 הבריאה ברא אלוקים את השמים 5
16 ואת הארץ (ואז הייתה כוונת 6
17 הפסוק לפרש את סדר הבריאה 7
18 ולספר מה נברא ראשון ומה 8
19 נברא שני וכו') אלא פירוש 8
20 הכתוב הוא שבתחילת [=לפני] 9
21 ברא השם שמים וארץ, הייתה 10
22 הארץ תוהו ובוהו וכו'. ורש"י 11
23 מוסיף ואומר שמוכרחים לפרש 12
24 כך את הפסוק משום שבכל 13
25 מקום במקרא שבו מופיעה 14
26 המילה "ראשית" היא "דבוקה", 15
27 כלומר נסמכת, למילה שאחריה 16
28 (ואף מביא דוגמא לכך מהכתוב 17
29 "בראשית ממלכת יהוים" 18
30 שמשמעו בתחילת ימי מלכותו 19
31 של יהוים). שואל על כך 20
32 הרמב"ן מִמִּקְרָא זֶה 21
33 (המגיד מֵרֹאשִׁית 22
34 אַחֲרִית), שָׁאִין לוֹ עֲנִין 23
35 סְמוּךְ וכאן ברור שהמילה 24
36 "ראשית" לא דבוקה ולא נסמכת 25

37 למילה הבאה – "אחריית"!

38 אֵף הָעֲנִין הוּא, דְּתֵבַת בְּרֹאשִׁית הִיא הַתְּחִלַּת הַתּוֹרָה, וּבְכָל
39 מְקוֹם בְּמִקְרָא שֶׁנִּזְכָּר לְשׁוֹן רֹאשִׁית, הִפֵּל הוּא מִהֲרֹאשִׁית שֶׁל
40 תּוֹרָה שֶׁנִּקְרָאת רֹאשִׁית⁶, וְזֶהוּ הַמְּגִיד מֵרֹאשִׁית אַחֲרִית, הֵינּוּ
41 מִן אוֹתוֹ הָרֹאשִׁית שֶׁנֶּאֱמַר בְּרֹאשִׁית בְּרֹא גו' (עַד כָּאֵן לְשׁוֹנוֹ
42 שֶׁל רִבְּנוּ הַזֶּקֶן). כְּלוּמֹר, אֲנִי מִבְּחִינַת דְּדוּק הַלָּשׁוֹן יֵשׁ מְקוֹם לְקוּשִׁית
43 הָרַמְבַּ"ן כִּי אֲכַן הַמִּלָּה "מֵרֹאשִׁית" בַּפְּסוּק "מגיד מראשית אחריית" לא כתובה

44 בנסמך למילה הבאה, אבל מבחינת התוכן והמשמעות הפנימית של הדברים
45 הצדק עם רש"י שבכל מקום שכתוב במקרא "ראשית" (גם אם המילה לא
46 דבוקה ונסמכת למילה הבאה אחריה) יש לפרש את הדברים באותו הקשר.
47 ובכל מקום "ראשית" קשור בתורה, כי "בראשית" היא התחלת התורה והכול
48 נובע מהתורה שנקראת "ראשית"
49 (כפי שמוכח גם בהמשך פירוש
50 רש"י על פסוק זה: "בראשית,
51 בשביל התורה שנקראת ראשית
52 דרכו").

בס"ד שבת פרשת בראשית מברכים

החודש מרחשון (התוועדות א), התשח"י

הנחה בלתי מוגה

הַמְּגִיד מֵרֹאשִׁית אַחֲרִית וְגו'¹, וּמִכָּאֵר רִבְּנוּ הַזֶּקֶן²,
דְּהֵנָּה יְדוּעָה קִשְׁיִית הָרַמְבַּ"ן³ עַל עֲנִין
הַסְּמִיכוֹת שֶׁבְּתֵבַת בְּרֹאשִׁית (כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּפִירוּשׁ רַשִׁ"י⁴
שָׁאִין לָךְ רֹאשִׁית בְּמִקְרָא שְׂאִינוּ דְּבוּק לַתֵּבָה שֶׁלְאַחֲרֵינוּ,
כְּמוֹ בְּרֹאשִׁית מְמַלְכֶת יְהוֹיָקִים⁴, אֵף כָּאֵן אֶתָּה אוֹמֵר
בְּרֹאשִׁית בְּרֹא אֱלֹקִים וְגו'⁵, כְּמוֹ בְּרֹאשִׁית בְּרֹא), מִמִּקְרָא
זֶה (הַמְּגִיד מֵרֹאשִׁית אַחֲרִית), שָׁאִין לוֹ עֲנִין סְמוּךְ. אֵף
הָעֲנִין הוּא, דְּתֵבַת בְּרֹאשִׁית הִיא הַתְּחִלַּת הַתּוֹרָה, וּבְכָל
מְקוֹם בְּמִקְרָא שֶׁנִּזְכָּר לְשׁוֹן רֹאשִׁית, הִפֵּל הוּא מִהֲרֹאשִׁית
שֶׁל תּוֹרָה שֶׁנִּקְרָאת רֹאשִׁית⁶, וְזֶהוּ הַמְּגִיד מֵרֹאשִׁית
אַחֲרִית, הֵינּוּ מִן אוֹתוֹ הָרֹאשִׁית שֶׁנֶּאֱמַר בְּרֹאשִׁית בְּרֹא
גו' (עַד כָּאֵן לְשׁוֹנוֹ).

אֲמָנָם לְכַאוּרָה צָרִיף לְהִבִּין, דְּלִפִּי בְּאוּר זֶה, שֶׁהַמְּגִיד
מֵרֹאשִׁית קָאֵי עַל בְּרֹאשִׁית בְּרֹא, שֶׁמִּמֶּנּוּ נִמְשָׁכִים
כָּל עֲנִינֵי רֹאשִׁית שֶׁבְּמִקְרָא, הֵוָּה לִיָּה לְמִימֵר הַמְּגִיד
מֵרֹאשִׁית רֹאשִׁית, וְלָמָּה נֶאֱמַר הַמְּגִיד מֵרֹאשִׁית אַחֲרִית.
אֵף הָעֲנִין הוּא, דְּמָה שֶׁכְּתוּב הַמְּגִיד מֵרֹאשִׁית אַחֲרִית הוּא
לִפִּי שֶׁכָּל עֲנִינֵי רֹאשִׁית הֵם בְּבִחִינַת אַחֲרִית לְגַבִּי הָרֹאשִׁית
דְּבְרֹאשִׁית בְּרֹא אֱלֹקִים, וְהֵינּוּ, שֶׁנִּקְרָאִים רֹאשִׁית וְכָל
כְּעִינֵי מִדְּרָגָתָם, לְהִיוֹתָם בְּבִחִינַת רֹאשִׁית לְגַבִּי הַמִּדְּרָגוֹת
שֶׁלֹּמֶטָה מֵהֶם, אֲכָל בְּאַמְתִּית הָעֲנִין, הָרִי לְגַבִּי הָרֹאשִׁית
דְּבְרֹאשִׁית בְּרֹא אֱלֹקִים הֵם בְּבִחִינַת אַחֲרִית.

הָרֹאשִׁית דְּבְרֹאשִׁית בְּרֹא אֱלֹקִים, וְהֵינּוּ, שֶׁנִּקְרָאִים רֹאשִׁית וְכָל
כְּעִינֵי מִדְּרָגָתָם מִבְּחִינַת מִיקוּמָם בְּסֹדֵר הַדְּרָגוֹת שֶׁל הָאוּר הָאֱלוּקִי הַיּוֹרֵד
מִדְּרָגָה לְדְרָגָה, לְהִיוֹתָם בְּבִחִינַת רֹאשִׁית לְגַבִּי הַמִּדְּרָגוֹת שֶׁלֹּמֶטָה
מֵהֶם כְּלוּמֹר שֶׁהֵם "ראשית" רק יחסית לדרגות הנמוכות מהם, אֲכָל
בְּאַמְתִּית הָעֲנִין, הָרִי לְגַבִּי הָרֹאשִׁית דְּבְרֹאשִׁית בְּרֹא אֱלֹקִים
שֶׁהִיא הִ"רֹאשִׁית" האמיתית (ועניינה יבואר להלן), גַּם אוֹתָם דְּבָרִים שֶׁבְּסֹדֵר
הַמִּדְּרָגוֹת הֵם "ראשית" וְנִמְצָאִים בְּמִיקוּם נִעְלָה, בְּעֵצֶם הֵם בְּבִחִינַת אַחֲרִית.

(1) ישע'י' מו, י. נוסח שטר תנאים. (2) מאמרי אדה"ז תקס"ב ח"ב ע' שג. וראה גם אוה"ת בראשית ח"ז תתשנ"ד, א ואילך. (3) בראשית א, א. (4) ירמ' כו, א. (5) בראשית שם. (6) פרש"י ורמב"ן בראשית שם.

ביאור בדרך אפשר

1 (ב) וּבֵאוּר הָעֵנִין הוּא, דְּהֵנָּה בַּפְסוּק בְּרֵאשִׁית בְּרֵא אֱלֹקִים
 2 יֵשׁ בָּמָּה פְּרוּשִׁים וְכֵמָּה מְדַרְגּוֹת.⁷ הַפְּרוּשׁ הַפְּשׁוּט הוּא
 3 כְּמֵאֲמַר רַבּוּתֵינוּ ז"ל⁸ בְּרֵאשִׁית נִמְי מֵאֲמַר הוּא. עַל דְּבָרֵי חֲכָמֵינוּ
 4 ז"ל (בַּפְּרָקִי אֲבוֹת) שֶׁהָעוֹלָם נִבְרָא בְּעֶשְׂרֵה מֵאֵמוֹת, שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: מַה הֵם
 5 עֶשְׂרֵת הַמֵּאֵמוֹת, וְהִרִי בְּסִיפּוֹר
 6 הַבְּרִיאָה נֵאמְרוּ רַק תִּשְׁעַ פְּעָמִים 1
 7 "וַיֹּאמְרוּ"? וְהַגְּמָרָא עֲנוּהָ: 2
 8 "בְּרֵאשִׁית נִמְי [גַם כֵּן] מֵאֲמַר 3
 9 הוּא דְכָתִיב בְּדָבָר ה' שָׁמַיִם
 10 נִעֲשֶׂה". כְּלוּמָר, אֲמֹנֶס לֹא נֵאמַר
 11 בְּתוֹרָה "וַיֹּאמְרָא אֱלֹקִים יְהִי שָׁמַיִם" 5
 12 אֲבָל גַּם הַשָּׁמַיִם נִבְרָאוּ בְּאֵמִירָה, 6
 13 כְּכַתּוּב בְּתַהֲלִים 'בְּדָבָר ה' שָׁמַיִם 7
 14 נִעֲשֶׂה' שְׁזָהוּ הַדָּבָר הַזֶּה 8
 15 וְהַמֵּאֲמַר הָאֱלֹקִי הַמְּהִירָה 9
 16 אֶת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ 10
 17 הַנִּשְׁמָמִים. 17
 18 וּבִדְהָרָה⁹ אֵיתָא [מִבּוֹבָא] 11
 19 שֶׁהַפְּסוּק בְּרֵאשִׁית בְּרֵא 12
 20 אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת 13
 21 הָאָרֶץ קָאִי [מִכּוּוֹן] עַל 14
 22 עֶשְׂרֵי סְפִירוֹת, בְּרֵאשִׁית 15
 23 רוּמֵז לְחֻקָּמָה וְכוּ' וְהָאָרֶץ 16
 24 רוּמֵז לְמַלְכוּת, וְנִמְצָא, 17
 25 שֶׁבְּרֵאשִׁית קָאִי עַל 18
 26 חֻקָּמָה דְּאֲצִילוֹת, כְּשֶׁם
 27 שְׁכָל הָעֶשְׂרֵי סְפִירוֹת שֶׁבָּהֶם מְדוּבָר כַּאֲן הֵם הַסְּפִירוֹת דְּעוֹלָם
 28 הָאֲצִילוֹת, כִּידוּעַ שְׁהַלְשׁוֹן עֶשְׂרֵי סְפִירוֹת סֵתָם מְבָלִי לִפְרֵט לֵאמֹר
 29 עוֹלָם הַכּוֹנוּנָה קָאִי עַל הַסְּפִירוֹת דְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, שְׁבוּ מִתְּחִילָה
 30 הַהִגְבְּלָה דְּעֶשְׂרֵי וְלֹא תִשָּׁע, עֶשְׂרֵי וְלֹא אֶחָד עֶשְׂרֵי בְּעוֹד שְׁלִמְעָלָה
 31 מֵהַאֲצִילוֹת הָאוֹר הָאֱלֹקִי לֹא מוּגָדָר בְּהַגְדֵּרוֹת שֶׁל 'חֲכָמָה', 'חֶסֶד' וְכוּ' אֵלָּא
 32 הוּא אוֹר פְּשׁוּט לֵאלֹא 'צִיּוֹר' וְהַגְדָּרָה כִּלְשָׁהי וַאֲיֵנוּ מוּגָדָר וַאֲיֵנוּ מִתְּחַלֵּק לְסוּגִים
 33 שׁוּנִים שֶׁל סְפִירוֹת, הוּא אֵינֵנוּ מִתְּחַלֵּק וַאֲיֵנוּ אֶפְסָר לְהַגְבִּיל אוֹתוֹ בְּמִסְפָּר כֹּזֵה אוֹ
 34 אַחֵר.¹⁰ וְעַל־דִּרְךָ־זֶה אֵיתָא בְּתַרְגּוּם (יִוְנָתָן) עַל הַפְּסוּק
 35 בְּרֵאשִׁית, בְּחֻקָּמָתָא [בְּחֻקָּמָה] בְּדוּמָה לִפְרוּשׁ הַזֶּה הַשְׁכּוּנָה לְסְפִירָת
 36 הַחֲכָמָה.¹¹ וְכֵן אֵיתָא בְּתַרְגּוּם (אֲנוּקְלוֹס), בְּרֵאשִׁית בְּקִדְמִין¹²
 37 בְּשֵׁלֵב קִדּוּם, דְּקָאִי עַל סְפִירָת הַכֶּתֶר שְׁלִמְעָלָה מֵאֲצִילוֹת וּלְפִי
 38 זֶה 'בְּרֵאשִׁית' הִיא דְּרָגָה גְבוּהָה יוֹתֵר מִחֻקָּמָה דְּאֲצִילוֹת, בְּחִינַת הַכֶּתֶר שְׁנַעֲלִית
 39 מֵעֶשְׂרֵי הַסְּפִירוֹת (עַל דֶּרֶךְ שִׁבְכוּחוֹת הַנֶּפֶשׁ שֶׁל הָאָדָם כּוֹחַ הַרְצוֹן הוּא כּוֹחַ כִּלְלִי
 40 וְנַעֲלָה יוֹתֵר מֵעֶשְׂרֵי הַכּוֹחוֹת הַפְּרִטִים, הַשְּׁכָל וְהַמִּידוֹת, שֶׁכֵּנֵג עֶשְׂרֵי הַסְּפִירוֹת
 41 הָעֲלִיּוֹנוֹת). וְלִמְעָלָה יוֹתֵר וִישׁ פִּירוּשׁ נוֹסֵף לְפִי הַכּוֹנוּנָה לְדְרָגָה נַעֲלִית
 42 יוֹתֵר, לְמַעַל מִהַכֶּתֶר, שֶׁבְּרֵאשִׁית קָאִי עַל רֵאשִׁית הָקוֹן כְּמִבּוֹאֵר

ביאור בדרך אפשר

43 בְּקַבְלָה וְחִסְדוֹת שְׁלֹאֲחֵר הַצִּמְצוּם הָרֵאשׁוֹן שֶׁצִּמְצָם הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא אֶת אוֹרוֹ
 44 הַגְּדוֹל כְּדִי לִיצוֹר אֲפִשְׁרוֹת לְבְרִיאַת עוֹלָמוֹת וְנִבְרָאִים מוּגְבָלִים וּמְצוּמָצִים חֹזֵר
 45 וְהֵאִיר אוֹר מוֹעֵט שֶׁבִּגְלָל הִיטוֹ מוֹעֵט וְדָק לְעוֹמֵת הָאוֹר שֶׁלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם נִקְרָא
 46 'קוֹ', שֶׁהוּא אוֹר הַקוֹ רֵאשִׁית כָּל עֲנִינֵי הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת שְׁלֹאֲחֵרִי
 47 הַצִּמְצוּם לֵאחֲרָי שֶׁהִיא צִמְצוּם
 48 וְהַסְתֵּר גְּדוֹל שֶׁל הָאוֹר, מִכָּאֵן
 49 וְאֵילֶךְ יִרְדֵּת וְהַמְשַׁכַּת הָאוֹר הִיא
 50 בְּסֵדֶר וְהַדְרָגָה הַנִּקְרָא
 51 'הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת' כִּי הַמַּעֲבָר מִדְּרָגָה
 52 לְדְרָגָה דּוּמָה לְשִׁרְשֵׁר שֶׁל
 53 חוֹלִיּוֹת הַמַּחְבּוּרֹת זֶה לָזֶה. וּלְפִי
 54 הַפִּירוּשׁ הַזֶּה "בְּרֵאשִׁית" הִיא
 55 בְּחִינַת 'רֵאשִׁית הַקוֹ', הֵינּוּ
 56 הַדְרָגָה הַכִּי נַעֲלִית בְּאוֹר הַקוֹ
 57 שֶׁהִיא רֵאשִׁית, רֵאשׁ וּמִקּוֹר,
 58 לְעֵינֵי הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת שִׁיבּוֹא
 59 אַחֵר כֵּךְ. וְיִתִּירָה מְזֵה יֵשֵׁנוּ
 60 פִירוּשׁ נוֹסֵף לְפִי "בְּרֵאשִׁית" הִיא
 61 דְּרָגָה נַעֲלִית עוֹד יוֹתֵר, לְמַעַל
 62 מִהַקוֹ שְׁלֹאֲחֵר הַצִּמְצוּם אֵלָּא
 63 בְּחִינָה שֶׁלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם, דְּכִיּוֹן
 64 שְׁגָם לְפָנֵי הַצִּמְצוּם יֵשֵׁנוּ
 65 אֲצִילוֹת דְּכָלְלוֹת כְּאִמּוֹר,
 66 הַמוּשָׁג עֶשְׂרֵי סְפִירוֹת מוּגְדָּרוֹת
 67 וּמוּגְבָלוֹת בְּמִהוּתָן וּבְמִסְפָּרָן
 68 נִתְחַדֵּשׁ בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת וּבְדֶרֶךְ
 69 כָּל לְמַעַל מֵהָאֲצִילוֹת הָאוֹר הוּא אֵין סוּפִי לֵאלֹא כָּל גְּבוּלוֹת וְהַגְדֵּרוֹת. וְאוֹלָם
 70 מְבוּאָר בְּחִסְדוֹת שֶׁבְּעֵצֶם הַסֵּדֶר שֶׁהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא קִבֵּעַ לְהַתְגַּלוֹת אוֹרוֹ
 71 וְהַמְשַׁכְתוֹ מִדְּרָגָה לְדְרָגָה נִכּוֹן בְּכָל הַדְּרָגוֹת וּבְכָל הָעוֹלָמוֹת (לְדוּגְמָא – כָּל סֵדֶר
 72 הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ בְּאִמְצָעוֹת שֶׁם הוּי, וְהַדָּבָר נִכּוֹן בְּכָל הָעוֹלָמוֹת אֵלָּא
 73 שֶׁכָּל עוֹלָם זֶהוּ לְפִי עֲנִינּוֹ. לִכֵּן שֶׁם הוּי שִׁישׁ בּוֹ אֲרֻבַּע אוֹתִיוֹת מִכּוּוֹן כִּנְגַד
 74 אֲרֻבַּעַת הָעוֹלָמוֹת אֲצִילוֹת, בְּרִיאָה יִצִּירָה וְעִשְׂיָה. וּבְעוֹלָם הָאֲצִילוֹת עֲצֻמוֹ שֶׁם
 75 הוּי נִמְצָא בְּעֶשְׂרֵי הַסְּפִירוֹת ("וִי" בְּחֻקָּמָה, ה' בְּבִינָה, ו' בְּמִידוֹת וְה' הַשְּׁנִינָה
 76 [=הַאֲחֻרּוֹנָה] בְּמַלְכוּת) וּבְעֵצֶם יֵשֵׁנוּ שֶׁם הוּי גַם לְמַעַל מֵהָאֲצִילוֹת וְגַם
 77 הַמְשַׁכַּת אוֹר הַקוֹ הַנִּי, לְמִירוֹת שֶׁהִיא דְּרָגָה הַרְבֵּה יוֹתֵר נַעֲלִית מֵאֲצִילוֹת וְאֵין
 78 בָּהּ תְּחַלְקוֹת שֶׁל עֶשְׂרֵי סְפִירוֹת, גַּם הִיא בָּאָה בְּשֵׁם הוּי). וְכֵן גַּם לְגַבִּי הַחֲלוּקָה
 79 לְאַרְבַּעַת עוֹלָמוֹת. עוֹלָם הָאֲצִילוֹת הַפְּרִטִית הוּא (בְּמוֹבָנִים רַבִּים) תְּחַלֵּת
 80 הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת וְהַסְּפִירוֹת וְהַהִגְבְּלוֹת שֶׁלָּא קִיּוּמוֹת לְמַעַל מֵהָאֲצִילוֹת וּבְכוּדָאֵי
 81 שֶׁהַגְּדֵרוֹת וְהַהִגְבְּלוֹת שֶׁל הָעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה, יִצִּירָה וְעִשְׂיָה לֹא קִיּוּמוֹת לְמַעַל
 82 מֵהָאֲצִילוֹת וּבְכָל זֹאת עֵצֶם הַמוּשָׁג שֶׁל מַעֲרַכַת הַמַּחְלֻקָּת לְאַרְבַּעַת 'עוֹלָמוֹת'
 83 קִיּוּמָתָם גַּם בְּאוֹרוֹת הָעֲלִיּוֹנִים שֶׁקוֹדֵם הַצִּמְצוּם וְשֶׁם הֵם נִקְרָאִים אֲצִילוֹת דְּכָלְלוֹת,
 84 בְּרִיאָה דְּכָלְלוֹת וְכוּ'. (וְכִמּוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל¹³ בְּמִאֲמַר דִּיבּוֹר הַמִּתְחַלֵּל

(7) ראה תו"ח בראשית ז, א ואילך. יד, ג ואילך. (8) ר"ה לב, א. וש"נ. (9) ח"א לא, ב (תוספתא). הובא ונתבאר בד"ה בראשית ברא תרנ"א (סה"מ תרנ"א ע' פט). (10) ספר יצירה פ"א מ"ד. (11) תרגום יונתן ע"ה פ' (ושם: בחוכמא). (12) תרגום אונקלוס ע"ה פ'.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 'להבין ענין שמחת תורה' שנאמר בשנה זו, תשח"י שְׁכַל הָעֲנִינִים
2 שְׁבַע עוֹלָם הָאֲצִילוֹת הַפְּרָטִי יֵשׁ דְּגַמָּתָם גַּם בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת
3 דְּכָלְלוֹת, הָרִי כֶּשֶׁם שֶׁבְּרֵאשִׁית קָאֵי עַל חֻכְמָה דְּאֲצִילוֹת
4 הַפְּרָטִי, כֵּן הוּא גַּם בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת הַכָּלְלִי שֶׁלִּפְנֵי הַצְמָצוֹם
5 שֶׁגַּם שָׁם יֵשׁ בַּחֲנִינָה שְׁנִקְרָאת
6 בְּרֵאשִׁית. וְיִתִּירָה מִזֶּה, 1
7 שֶׁבְּרֵאשִׁית קָאֵי עַל 2
8 בַּחֲנִינָה הָאֹר שֶׁלְמַעְלָה 3
9 מַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת 4
10 אֲצִילוֹת דְּכָלְלוֹת, בַּחֲנִינָה 5
11 אֹר הַכָּלּוֹל בְּעֶצְמוֹתוֹ שֶׁל 6
12 הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְאִפְּלוֹ לֹא 7
13 הִתְחִיל לְהֵאִיר מִחוּץ לַעֲצֻמוֹתוֹ 8
14 וּמֵהוּתוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. 9
15 וְעַד שֶׁאֲמַתִּית עֲנִין 10
16 בְּרֵאשִׁית בְּרָא הוּא לֹא 11
17 בְּאֹרֹת שֶׁל הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא 12
18 אֲלֵא בְּעֶצְמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, 13
19 שֶׁמִּצִּיאֹתוֹ מֵעֶצְמוֹתוֹ וְלֹא 14
20 מִשּׁוֹם דְּבַר חֲצִיזוֹנִי חֹס וְשִׁלּוּם, 15
21 שֶׁמִּמָּנּוּ מֵעֶצְמוֹתוֹ נִמְצְאוּ 16
22 כָּל הַנִּמְצָאִים, בְּלִי יוֹצֵא מִן 17
23 הַכָּלל מִהַגְלוּיִים הַכִּי 18
24 עֲלִיוֹנִים בְּבַחֲנִינָה הָאֹר 19
25 שֶׁלִּפְנֵי הַצְמָצוֹם עַד 20
26 לְנִמְצָאִים הַגְּשָׁמִיִּים 21
27 שֶׁלְמַטָּה כּוֹלֵם נִמְצָאוּ וּנְבִירָאוּ 22
28 מֵעֶצְמוֹתוֹ, שֶׁהָרִי מֵאֲמַתִּית 23
29 הַמִּצְאוֹ נִמְצָאוּ כָּל 30
31 הַנִּמְצָאִים. 32
33 וְהִנֵּה הַפְּרוּשׁ הַיּוֹתֵר נִעְלָה דְּבְרֵאשִׁית בְּרָא, שֶׁקָּאֵי עַל
34 עֲצֻמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ, קָשׁוּר דְּוָקָא עִם הַפְּרוּשׁ הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹן
35 בְּמוֹשֶׁג "בְּרֵאשִׁית" לִפְיוֹ הוּא מִתִּיחַס לְבַחֲנִינָה הַכִּי תַּחְתּוֹנָה שֶׁבְּכָל הָעוֹלָמוֹת
36 וְהַנִּבְרָאִים הֵינּוּ, שֶׁקָּאֵי עַל הַמִּאֲמָר הָאֱלֹקִי הַמְּהִירָה וּמִחֲמָה אֶת
37 הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ הַגְּשָׁמִיִּים.
38 וְהוֹלֵךְ וּמִבְּאֵר מִדּוּעַ יֵשׁ קָשֶׁר מִיּוֹחַד בֵּין הַפִּירוּשׁ שְׁמִיחָס אֶת "בְּרֵאשִׁית"
39 לַעֲצֻמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ (הַדְּרָגָה הַכִּי עֲלִיוֹנָה) וְהַפִּירוּשׁ שְׁמִיחָס אֶת "בְּרֵאשִׁית"
40 לְבִרְיָאֵת הַגְּשָׁמִיּוֹת כְּפִשּׁוּטָה (הַדְּרָגָה הַכִּי תַּחְתּוֹנָה):
41 וּכְמוֹ שֶׁכָּתֹב רַבְּנֵי הַזֶּקֶן בְּאַגְרָת הַקֹּדֶשׁ 15 שֶׁמֵּהוּתוֹ וְעֶצְמוֹתוֹ
42 שֶׁל הַמִּאֲצִיל בְּרוּךְ-הוּא שֶׁמִּצִּיאֹתוֹ הוּא מֵעֶצְמוֹתוֹ וְאִינוּ
43 עֲלוּל מֵאִיזָה עָלָה שֶׁקֹּדֶמָה לּוֹ חֹס-וְשִׁלּוּם, הוּא לְבָדוּ בְּכַחוֹ

44 וְיִכְלָתוּ לְבָרָא יֵשׁ מֵאִין וְאֶפְסֵי הַמִּחְלָט מִמֶּשׁ בְּלִי שׁוּם עָלָה
45 וְסִבָּה אַחֶרֶת קוֹדֶמָת לִישׁ הִזָּה, וְהֵינּוּ, שֶׁהִתְהַוּוּת הִישׁ הַגְּשָׁמִי
46 שֶׁהִרְגָּשְׁתוּ הִיא שֶׁמִּצִּיאֹתוֹ מֵעֶצְמוֹתוֹ, הִיא בְּכַח הָעֶצְמוֹת
47 דְּוָקָא שֶׁמִּצִּיאֹתוֹ מֵעֶצְמוֹתוֹ. כֹּאוֹתָהּ אִיגֶרֶת הַקְדוֹשׁ (בַּסֵּפֶר הַתְּנַיָּא,
48 סִימָן כ) מִבְּאֵר רַבְּנֵי הַזֶּקֶן יִסּוּד
49 גְּדוֹל בַּחֲסִידוּת: הָעוֹלָמוֹת
50 הָעֲלִיוֹנִים וְהָעֲנִינִים הַרוּחָנִיִּים
51 מֵהַהוּיִם וּנְמִשְׁכִּים מֵאֹרֹת שֶׁל
52 הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הַיּוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ
53 לְכָל עוֹלָם וְלְכָל נִבְרָא רֹחוּנִי לִפְנֵי
54 עֲנִינֵי וּמֵהוּתוֹ, אֲבָל דְּוָקָא
55 הִתְהַוּוּת הַגְּשָׁמִיּוֹת הִיא מִהַקְדוֹשׁ-
56 בְּרוּךְ-הוּא בְּעֶצְמוֹ שֶׁלְמַעְלָה
57 מַעְלָה מֵהָאֹרֹת שֶׁמֵּהוּתוֹ מֵהַהוּיִם
58 הָעוֹלָמוֹת הַרוּחָנִיִּים. וְזֹאת מִשּׁוֹם
59 שֶׁעֲצֻמוֹתוֹ וּמֵהוּתוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ-
60 בְּרוּךְ-הוּא קִיִּים בְּמִצִּיאֹת שֶׁהִיא
61 "מֵעֶצְמוֹתוֹ, בְּלִי שׁוּם עִילָה
62 וְסִבָּה הַקְדֵּמָת לּוֹ חֹס וְשִׁלּוּם".
63 כְּלוּמָר, מִצִּיאֹת עֲצֻמִּית מֵעֶצֶם
64 מֵהוּתוֹ וְלֹא מִצִּיאֹת שְׁנוּצָרָה
65 בְּגִלּוֹל סִבָּה מִסּוּיִימָת אוֹ גּוֹרֵם
66 מִסּוּם (מִצִּיאֹת שֶׁהִיא "מִחוּיִיב
67 הַמִּצִּיאֹת", כִּי כִּיּוֹן שְׁקִיּוּמָה
68 וּמִצִּיאֹתָהּ הֵם 'עֲצֻמִּים'
69 וּמוֹחֲלָטִים בַּחֲחֻלָּה, לֹא יֵעֲלָה עַל
70 הַדַּעַת שֶׁלֹּא תִּהְיֶה קִיּוּמָה). וְרַק
71 הוּא לְבָדוּ יֵשׁ לּוֹ אֶת הַכּוֹחַ
72 וְהַיּוֹכֵלֶת לְבִרְאוֹ מִצִּיאֹת גְּשָׁמִית
73 שֶׁל נִבְרָאִים הַנִּרְאִים כֹּאִילוֹ הֵם
74 מִצִּיאֹת עֲצֻמִּית וְכַשֵּׁמְכִיטִים
75 עֲלֵיהֶם בְּעִינֵי בָשָׂר לֹא נִתֵּן
76 לְרֹאוֹת בָּהֶם שֶׁבְּעֶצֶם כָּל קִיּוּמָם תְּלוּי בְּמִצִּיאֹת אַחֶרֶת, מִצִּיאֹתוֹ שֶׁל הַקְדוֹשׁ-
77 בְּרוּךְ-הוּא, שֶׁבִּרְאוֹ אוֹתָם וּמִחִיָּה אוֹתָם, כֹּאִילוֹ הֵם מִצִּיאֹת "מֵעֶצְמוֹתָם" (בְּשׁוּנָה
78 מִנִּבְרָאִים עֲלִיוֹנִים וְרוּחָנִיִּים שְׁמִקּוּרֵם וְשׁוֹרֵשֵׁם יִכָּר בָּהֶם כְּטַבְעוֹ שֶׁל הָאֹר שֶׁנִּכָּר
79 בּוֹ שֶׁאִינוּ מִצִּיאֹת לַעֲצֻמוֹ אֲלֵא בְּסֶךְ הַכּוֹחַ הַתְּגִלּוֹת וְהַתְּפִשּׁוּת מִקּוֹר הָאֹר אוֹ
80 דְּבָרִים שְׁנוּצָרִים בְּדֶרֶךְ עִילָה וְעֵלּוֹל (סִיבָה וְתוֹצָאָה) שֶׁבְּעֵלּוֹל יִכָּר וְנִרְגַּשׁ מִהִי
81 הָעִילָה וְהַסִּיבָה לְקִיּוּמוֹ. וְזֹהוּ, אִפּוֹא, הַקָּשֶׁר הַמִּיּוֹחַד בֵּין הַפִּירוּשׁ שֶׁ"בְּרֵאשִׁית"
82 מִתִּיחַס לַעֲצֻמוֹתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְהַפִּירוּשׁ שֶׁהַכּוֹנֵה לְהִתְהַוּוּת הַגְּשָׁמִיּוֹת, כִּי דְּוָקָא
83 הַגְּשָׁמִיּוֹת נִבְרָאוּ עַל יְדֵי הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּעֶצְמוֹ.
84 וְעַל-דֶּרֶךְ מֵה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעִילָה 16 (בְּמֵאֵמֶר דִּיבְרוּ-הִמְתַּחֵל 'לְהִבִּין עֲנִין
85 שְׁמַחַת תּוֹרָה' הַנִּל" בְּפִירוּשׁ עֲנִין (כָּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וּלְכַבּוּדִי בְּרֵאשִׁית
86 יִצְרָתִיו) אֶף עֲשִׂיתִיו 17 בְּעִבּוּדֵת הָאָדָם שֶׁ"עֲשִׂיתִיו" הוּא לִשּׁוֹן כְּפִיָּה

(13) בדר"ה להבין ענין שמחת תורה פ"ב (לעיל ע' 114 ואילך). (14) רמב"ם הלכות יסוה"ת פ"א ה"א. (15) סימן כ. (16) ד"ה להבין ענין שמחת תורה פ"ז (לעיל ע' 121 ואילך). (17) ישע"י מג, ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 והכרח (על דרך מאמר חכמינו ז"ל "מעשין (כופין) על הצדקה) והכוונה
 2 בכללות לעבודה בדרך קבלת-עול והכרח, שיש בזה בפרטיות ב'
 3 פרושים המתייחסים לשתי דרגות שונות. פרוש הא', דקאי על
 4 מדרגה נעלית ביותר בקבלת על, שהאדם הוא במצב של
 5 בטול כל מציאותו, שאין
 6 לו מציאות כלל, וכל
 7 ענינו הוא לקיים רצון
 8 העליון. ופרוש הב',
 9 דקאי על קבלת על
 10 במדרגה פחותה ביותר,
 11 היינו שהאדם הוא במצב
 12 של ישות ומציאות ואין
 13 לו רצון לאלקות, אלא
 14 שאף-על-פי-כן הוא
 15 כופה את עצמו ומקבל
 16 עלו יתברך וכמובן קיים
 17 ריתוק ופער גדול מאד בין שתי
 18 הדרגות. בפירוש הראשון מדובר
 19 על עבודת ה' למעלה מהבנה
 20 והשגה ועל ביטול במציאות
 21 שנובע מעצם הנשמה, ואילו
 22 בפירוש השני מדובר על מי
 23 שמצד עצמו אין לו רצון
 24 לאלוקות ויש לו רצונות זרים
 25 אלא שככל זאת כופה את עצמו
 26 לעבודת ה'.
 27 ונתבאר בזה, דכיון שב'
 28 המדרגות נרמזות בתבת
 29 עשיתיו, הרי למרות הפער
 30 והמרחק הגדול בין שתי הדרגות
 31 סוף סוף הן קשורות זו
 32 בזו, והינו, שפיון שזהו
 33 ענין של בטול כי בשתי
 34 הדרגות יש נקודה משותפת -
 35 האדם מבטל את עצמו לקדוש-
 36 ברוך-הוא, הרי זה קשור
 37 עם הענין דעשיתיו לשון
 38 כפיה והכרח, כנ"ל שבו נרמז
 39 הבטול במציאות, שהוא
 40 למעלה מיצרתיו
 41 ובראתיו¹⁷ כי המושגים "עירה" ו"בראה" מורים על מציאות, ובעבודת
 42 ה' הכוונה לבחינות שונות של ישות עצמי. ואילו המושג "עשייה" הרומז
 43 לביטול מוחלט של המציאות והישות העצמית הוא למעלה מזה, ולמעלה
 44 מכל האורות והגלויים, גם אור הפלול בעצמותו, אלא הוא
 45 הביטול מגיע 'נוגע' בעצמותו יתברך ממש.
 46 ועל-דרך-זה בעניננו, שהכח האלקי המהוה את הנבראים

האדם, שיש בזה ב' פרושים. פרוש הא', דקאי על
 מדרגה נעלית ביותר בקבלת על, שהאדם הוא במצב
 של בטול כל מציאותו, שאין לו מציאות כלל, וכל
 ענינו הוא לקיים רצון העליון. ופרוש הב', דקאי על
 קבלת על במדרגה פחותה ביותר, היינו שהאדם הוא
 במצב של ישות ומציאות ואין לו רצון לאלקות, אלא
 שאף-על-פי-כן הוא כופה את עצמו ומקבל עלו יתברך.
 ונתבאר בזה, דכיון שב' המדרגות נרמזות בתבת
 עשיתיו, הרי הן קשורות זו בזו, והינו, שפיון שזהו ענין
 של בטול, הרי זה קשור עם הענין דעשיתיו שבו נרמז
 הבטול במציאות, שהוא למעלה מיצרתיו ובראתיו¹⁷,
 ולמעלה מכל האורות והגלויים, גם אור הפלול
 בעצמותו, אלא הוא מגיע בעצמותו יתברך ממש.
 ועל-דרך-זה בעניננו, שהכח האלקי המהוה את
 הנבראים הגשמיים הרי הוא קשור עם העצמות דוקא,
 שזהו שהתהוות הגשמיית היא מעצמותו יתברך.

ובזה יובן מה שכתוב המגיד מראשית אחרית, שכל
 הבחינות דראשית שבכללות העולמות
 וההשתלשלות, הם בחינת אחרית לגבי אמתית הענין
 דראשית, בראשית ברא אלקים. והינו לפי ששרש הענין
 דבראשית ברא אלקים הוא בעצמותו יתברך (דאף
 שבפשטות קאי על המאמר האלקי המהוה את
 הנבראים הגשמיים, הרי ישנו בזה כח העצמות), ולגבי
 עצמותו יתברך כל הענינים הם בבחינת אחרית. והינו,
 שלגבי העצמות לא שייך לומר שזהו מדרגה תחתונה
 יותר, מדרגה שניה או שלישית וכיוצא בזה, אלא זהו
 ענין של אחרית, באין ערוך לגמרי.

ג) אמנם הגם שכל עניני האורות והגלויים הכי
 עליונים הם בבחינת אחרית לגבי עצמותו
 יתברך, מכל-מקום, הרי הוא נמצא בהם. דהנה ידוע

לגמרי כשם שלאמיתו של דבר, אם לא מדברים באופן יחסי אלא בעצם
 מהות הדברים, הפער וריחוק הערך בין "ראשית" ו"אחרית" הוא מרחק לאין
 שיעור.

ג) אמנם הגם שכל עניני האורות והגלויים הכי עליונים הם
 בבחינת אחרית לגבי עצמותו יתברך וגם הדרגות הכי עליונות
 רחוקות מעצמותו יתברך באין ערוך ולאין שיעור, מכל-מקום, הרי סוף

הגשמיים הרי הוא קשור עם העצמות דוקא, שזהו
 שהתהוות הגשמיית היא מעצמותו יתברך כפי שהוסבר לעיל.
 ובה יובן מה שכתוב המגיד מראשית אחרית, שכל
 הבחינות דראשית שבכללות העולמות וההשתלשלות שנימונו
 לעיל בפרטיות (דבר הוי'

המהווה את הגשמיות, חכמה
 דאצילות, היתר שלמעלה
 מאצילות, ראשית הקו, אצילות
 דכללות, אור הכלול בעצמותו
 שכולם הם "ראשית" לגבי
 הדרגות שלמטה מהם הם
 בחינת אחרית לגבי
 אמתית הענין דראשית,
 בראשית ברא אלקים
 שמים וארץ כפשוטו. והינו
 לפי ששרש הענין
 דבראשית ברא אלקים
 שמים וארץ בגשמיות כפשוטו
 הוא בעצמותו יתברך
 (דאף שבפשטות קאי על
 המאמר האלקי המהוה
 את הנבראים הגשמיים,
 הרי ישנו בזה כח המאמר
 המהווה בפועל כח העצמות
 שהוא שורש התהוות הגשמיות,
 כנ"ל), ולגבי עצמותו
 יתברך שהוא ה"ראשית"
 האמתית כל הענינים גם
 הענינים הכי נעלים שנימונו לעיל
 אינם נחשבים "ראשית" אלא
 הם בבחינת אחרית.
 והינו, שלגבי העצמות
 לא שייך לומר על שום
 בחינה, גם הכי נעלית (ולמרות
 שביחס לדרגות אחרות היא אכן
 "ראשית") שזהו מדרגה
 תחתונה יותר, מדרגה
 שניה או שלישית וכיוצא
 בזה, אלא זהו ענין של
 אחרית, באין ערוך

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 סוף הוא עצמותו יתברך נמצא בהם בכל הדרגות העליונות ואפילו
2 בדרגות הנחותות ביותר, כדלהלן.
3 דהנה ידוע שתכלית הפונה בהתהוות כל הנמצאים,
4 מהאורות והגלויים הכי עליונים, כולל האור הפלול
5 בעצמותו שהוא הדרגה
6 הגבוהה ביותר מכל הדרגות
7 ב"ראשית" שנמנו לעיל (ורק
8 עצמותו יתברך היא למעלה
9 מבחינה זו), עד לענינים
10 הכי תחתונים שבסדר
11 ההשתלשלות, עד לעולם
12 הזה הגשמי, הרי הכוונה
13 והמטרה של כל זה היא בכדי
14 להשלים להביא לפועל
15 וליישם את הפונה
16 שנתאנה הקב"ה להיות
17 לו יתברך דירה
18 בתחתונים¹⁸ שהעולמות
19 והנבראים התחתונים יתעלו
20 למצב כזה שיוכלו להיות מקום
21 משכן ראוי, 'דירה' להשראת
22 השכינה וגילוי אלוקות.
23 ובלשון רבותינו
24 נשיאנו¹⁹, דהשעם למה
25 נתאנה אין אנו יודעים,
26 אבל יודעים אנו
27 שנתאנה. וכמבאר גם
28 בפרוש מאמר רבותינו
29 ז"ל²⁰ במדרש על הפסוק
30 "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו"
31 שהכתוב נאמר בלשון רבים
32 ("נעשה" ולא בלשון יחיד
33 "אעשה") כי לפני יצירת האדם
34 נמלך (התייעץ), הקדוש-ברוך

35 הוא כביכול, עם נשמות הצדיקים האם כדאי לעשות זאת. ותורת החסידות
36 מבארת את המשמעות הפנימית של הדברים: במי נמלך בנשמותיהן
37 של צדיקים, שעלה לפניו יתברך קודם הבריאה התענוג
38 שיתענוג מעבודת הצדיקים, ועמך כלם צדיקים²¹, שנשמות
39 ישראל ישלימו את הפונה לעשות לו יתברך דירה
40 בתחתונים והרצון לענוג זה, כביכול, הוא שגרם את בריאת האדם והעולם.
41 ומזה, מאחר שנתבאר שהסיבה לבריאת העולם היא כדי שהנבראים הגשמיים

42 יהיו 'דירה' לקדוש-ברוך-הוא, והסיבה לבריאת האדם וירידת נשמות ישראל
43 לעולם הזה היא הענוג שהקדוש-ברוך-הוא תיאר לעצמו, כביכול, שתיד
44 להיות לו מכך שנשמות ישראל יישמו את תכניתו ויגשימו את רצונו שהעולם
45 הזה יהיה לו 'דירה' - מוכן שעצמותו יתברך ממש נמצא בכל
46 הנמצאים, שהרי ידוע
47 שהעצמות הוא ורצונו
48 אחד בניגוד לבשר ודם, למשל,
49 שהכמות ורצונו הם דבר נפרד
50 מעצם מציאותו והוא יכול
51 להשכיל רעיונות ולרצות רצונות
52 רחוקים ובדלים ממנו, הרי
53 הקדוש-ברוך-הוא - הוא ודעתו
54 אחד והוא ורצונו אחד ומכל-
55 שכן שהוא ותענוגו אחד
56 שכן התענוג הוא כוח יותר עמוק
57 ויותר פנימי מאשר כוח הרצון
58 (כמבואר בחסידות שהענוג
59 מעורר את הרצון) ואם הרצון
60 מאוחד בעצמותו, כל שכן שהוא
61 ותענוגו אחד. וכיון שהפונה
62 היינו הרצון והתענוג
63 דעצמותו יתברך ישנם
64 בכל הנמצאים, הרי על-
65 ידיה נמצא גם הוא
66 עצמו, בכל הנמצאים,
67 והינו, שהתהוותם
68 וחייתם וקיומם של כל
69 הנמצאים בכל רגע ורגע
70 היא מעצמותו יתברך.
71 (ד) וזהו המגיד מראשית אחרית, מגיד הוא לשון
72 אחרית, מגיד הוא לשון
73 המשכה²², כמו נהר
74 דמשין ונגיד²³ ככתוב
75 בספר דניאל לגבי נהר די נור
76 (נהר של אש) "נגד נופך" ופירש רש"י: "מושך ויוצא". וכדוע ההפך
77 בין הארה והמשכה²⁴, דבהארה הרי המאור
78 במקומו אלא שמאיר ממנו הארה מועטת בלבד והוא עצמו לא
79 מתגלה. מה שאין-כן המשכה היינו שהעצם עצמו נמשך,
80 וכמו נהר הנמשך, שהנהר עצמו נמשך חזרה ולא רק חלק קטן
81 ומועט ממנו.
82 וזהו המגיד מראשית אחרית, דראשית קאי על עצמותו

(18) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פ"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ. (19) סה"מ עטר"ת ע' שב. וראה המשך תרס"ו ס"ע ז. סה"מ ה"ש"ת ע' 18. ועוד. (20) ב"ר פ"ח, ז. רות רבה פ"ב, ג. (21) ישעי' ס, כא. משנה סנהדרין ר"פ חלק. (22) ראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א במאמרי אדמו"ר האמצעי נ"ך ע' תקמו. (23) ראה דניאל ז, י. (24) ראה המשך תרס"ו ע' קעג ואילך.

המגיד מראשית אחרית וגו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 יתברך שהוא ה'ראשית' האמתי לא כמו כל שאר הדרגות של
2 "ראשית" שהם "ראשית" אך ורק יחסית לדרגות שלמטה מהם, ועל-זה
3 נאמר המגיד מראשית אחרית, היינו, שעצמותו יתברך
4 נמשך כביכול בבחינת אחרית שאינו מאיר רק בבחינת הארה, מבלי
5 שיהיה באור גילוי של העצם

6 עצמו אלא ה"ראשית" האמיתי
7 נמשך ובא גם בבחינת אחרית,
8 היינו בכל הדרגות הנמוכות
9 ביותר, דקאי על כל
10 הנמצאים מלמעלה מעלה
11 (אור הכלול בעצמותו) ועד
12 למטה מטה (שמים וארץ
13 כפשוטו) שהם כולם
14 בבחינת אחרית לגבי
15 עצמותו יתברך, שבהם
16 נמצא העצמות ממש
17 (כפ"ל).
18 וזהו מה שכתב רבנו
19 הזקן בפרוש המגיד
20 מראשית אחרית, שכל
21 מקום במקרא שזכר
22 לשון ראשית, הכל הוא
23 מן אותו הראשית
24 שנאמר בראשית ברא גו'
25 (שכל עניני ראשית
26 נמשכים ודבוקים כפירוש
27 רש"י שבכל מקום (בכל הדרגות)

28 המילה "ראשית" דבוקה ונסמכת
29 למילה הבאה והמשמעות
30 הרוחנית של הדברים היא
31 שלאמתו של דבר כל הדרגות
32 ב'ראשית' נמשכות ודבוקות
33 ב'ראשית' האמתי,
34 והינו, שאף שמדבר
35 אודות עניני ראשית,
36 מפלי-מקום נקראים
37 בפסוק בשם אחרית
38 והכתוב לא אומר "המגיד

39 מראשית ראשית", כפי שעלתה השאלה בתחילת המאמר - דשניהם אמת,
40 שלגבי העצמות גם הדרגות הכי עליונות ב'ראשית' הם בבחינת
41 אחרית, וכנ"ל שכל מה שאינו עצמותו יתברך הרי זה
42 בבחינת אחרית, ומה שנקראים בשם ראשית הרי זה בענין

43 מדרגתם, שהם בבחינת ראשית לגבי המדרגות שלמטה מהם.
44 ובעמק הענין, הנה בנוסף לכך שכל הדרגות שהם 'ראשית' הם בעצם
45 אחרית לגבי עצמותו, והם 'ראשית' רק לגבי הדרגות שלמטה מהם אבל
46 עצמותו נמצא בכל הדרגות - ה'א גופא זה עצמו שהם בבחינת
47 ראשית לגבי המדרגות

48 שלמטה מהם, אין הכוונה
49 שמבחינה זו יש חסרון במידת
50 הדביקות שלהם בעצמותו ית' כי
51 לגביו הם 'אחרית' כך שבעצם
52 אינם 'ראשית' אלא עצם העובדה
53 שהם כן נחשבים 'ראשית' הרי
54 זה מצד הענין דהמגיד
55 מראשית אחרית, היינו,
56 לפי שנמצא בהם
57 עצמותו יתברך שהוא
58 ה'ראשית' האמתי, ולכן
59 נקראים גם הם בשם
60 ראשית.

61 (ה) ועל-פי-זה יובן
62 בתוספת באור מאמר
63 כ"ק מו"ח אדמו"ר²⁵
64 שאפן ההנהגה דשבת
65 בראשית נוגע לכל עניני
66 השנה. והענין בזה,
67 דהנה, נוסף על הפרוש
68 הפשוט בכל עניני
69 השנה, כלומר כל עניני

70 עבודת ה' מתחילת השנה עד
71 סוף השנה ישנו גם הפרוש
72 הפנימי דקאי על כל
73 העניני ההשתלשלות
74 שבנוסף ל"כל השנה" במובן
75 הזמן יש ל"כל השנה" משמעות
76 נוספת של כל הדרגות מלמעלה
77 עד למטה, שהרי שנה הוא
78 מלשון שנוי²⁶, [ועל-
79 דרך המבאר בחסידות²⁷
80 גבי אתרוג שנקרא הדר

81 על שם שדר באילנו משנה לשנה²⁸, שהוא סובל את כל
82 השנויים והעובדה שבגשמיות האתרוג סובל את כל השינויים שמתרחשים
83 באקלים במהלך כל תקופות השנה נובעת מהשוש הרוחני הגבוה שלו,
84 והינו לפי שענין האתרוג הוא עולם האחדות²⁹ שמבחינתו לא

ובכ"מ. (25) ראה לקו"ש ח"ב ע' 449. וראה לקו"ש ח"כ ע' 556. וש"נ. (26) עבודת הקודש ח"ד פ"ט. אוה"ת מקץ שלח, סע"ב. (27) המשך וככה תרל"ז פפ"ז. פצ"ד. (28) סוכה לה, א. (29) ראה גם מאמרי אדה"ז תקס"ח ח"א ע' תמו ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 קיימים הבדלים וחילוקים והכול בטל לקדוש-ברוך-הוא שהוא אחד ויחיד,
2 דהינו, כל השנויים שבכל המדרגות דסדר השתלשלות, עד
3 לבחינת האור הכלול בעצמותו (הדרגה הכי נעלית ב'ראשית' כנ"ל).
4 ובכל מדרגות אלו נוגע אפן ההנהגה דשבת בראשית, והינו
5 לפי שאז קורין בתורה
6 בראשית ברא אלקים, 1
7 וכן"ל (סעיף ב) שיש 2
8 בזה כמה מדרגות, החל 3
9 מהפשוט הפשוט דקאי 4
10 על הכח האלקי שמהיה 5
11 את השמים והארץ 6
12 הגשמיים, ועד לפשוט 7
13 (שקשור גם עם הפשוט 8
14 הפשוט, וישנו 9
15 בפנימיותו כמבואר לעיל 10
16 בהרחבה) שבראשית ברא

17 קאי על עצמותו יתברך, שהוא ה'ראשית' האמתי, שבו
18 תלויים כל עניני השנויים שבכל סדר ההשתלשלות עד
19 לבחינת האור הכלול בעצמותו.
20 ולכן, כאשר ההנהגה בשבת בראשית היא באפן של
21 הרחבה, אזי נמשכת
22 הרחבה בכל הענינים, 22
23 מלמעלה מעלה עד
24 למטה מטה.
ברא אלקים, וכן"ל (סעיף ב) שיש בזה כמה מדרגות, החל מהפשוט
דקאי על הכח האלקי שמהיה את השמים והארץ הגשמיים, ועד לפשוט
(שקשור גם עם הפשוט הפשוט, וישנו בפנימיותו) שבראשית ברא קאי על
עצמותו יתברך, שהוא ה'ראשית' האמתי, שבו תלויים כל עניני השנויים שבכל
סדר ההשתלשלות עד לבחינת האור הכלול בעצמותו. ולכן, כאשר ההנהגה
בשבת בראשית היא באפן של הרחבה, אזי נמשכת הרחבה בכל הענינים,
מלמעלה מעלה עד למטה מטה.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו תשרי, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

... ובהנוגע לסיום מכתבו, שעדיין לא מצא שום מקור פרנסה, - בודאי במח"כ, לא דייק בביטוי
האמור, שהרי ברור הדבר, ואומרים זה בשם ומלכות, אשר ה' אלקינו מלך העולם הזן את העולם כולו
בטובו בחן ובחסד וברחמים וכו', ואף שברכת המזון מן התורה אבל לא הנוסחא, הנה נוסף על אשר ערבים
דברי סופרים וחומר בד"ס, הרי נוסח דברכה ראשונה דברכת המזון נתקן ע"י משה רבנו, מקבל הראשון
של התורה, רעיא מהימנא של כל בני ישראל בכל הדורות עד הים, א"ת הים אלא היום, האחרון (ספרי
ע"פ שם).

אלא שלימוד זכות על הביטוי, שגם יעקב אבינו נשא עיניו אל ההרים מאין יבוא עזרי, אבל כמובן
אין זה מספיק, שהרי סיפור ע"ד יעקב אבינו הוא סיפור ע"מ להורות לכל הבאים אחריו, שבאם מי שהוא
יעמיד השאלה, תשובה מוכנה מאבינו יעקב - עזרי מעם ה'.

ויהי רצון שבקרוב ממש, תומשך ברכת השי"ת בנוסח הברכה האמורה למטה מעשרה טפחים.

בכבוד ובברכה לבשו"ט בכהנ"ל.

נ.ב.

אף שאינו מזכיר ע"ד לימוד החסידות, תקותי שקובע עתים לה, ועכ"פ יקבע מכאן ולהבא וכציווי
הידוע באופן דמעלין בקדש, וכמדובר עד"ז בעת התראותנו.

בס"ד. שיחת שבת פרשת בראשית, מברכים החודש מרחשון, ה'תשח"י.

– התוועדות א –

בלתי מוגה

- 1 ז. בין 'ביכלאך' החסידות שאצל כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, ישנו ביכל של מאמרי אדמו"ר הזקן משנת תקס"ג.
- 2 ויש שם מאמר על הפסוק¹ "מגיד מראשית אחרית"².
- 3 ותוכן הדברים – שתיבת "בראשית" היא התחלת התורה, ובכל מקום במקרא שנזכר לשון "ראשית", הכל
- 4 הוא מה'ראשית' של תורה שנקראת 'ראשית', וזהו "מגיד מראשית", מן אותו ה'ראשית' שנאמר "בראשית
- 5 ברא"³.
- 6 והיינו, שכל עניני ראשית שישנם בכללות העולם, הרי הם נלקחים ודבוקים בה'ראשית' האמיתי – "בראשית
- 7 ברא אלקים", שזהו הכח האלקי שמהוה את כל הבריאה.
- 8 ח. על-פי-זה יובן פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר, ששבת בראשית נוגע לכל השנה⁴.
- 9 ובהקדמה – שפתגם זה אמר הרבי כמה פעמים, בלשונות שונים. פעם אמר⁵, ששבת בראשית מאיר בכל
- 10 שבתות השנה. ופעם אמר, ששבת בראשית נוגע לכל ימי השנה.
- 11 והחילוק ביניהם:
- 12 הלשון הראשון, משמעותו, שההמשכה דשבת בראשית היא בשבתות השנה, ועל-ידי שבתות השנה הרי זה
- 13 נמשך גם בימי החול, כיון שמיום השבת "מתברכין כולהו יומין"⁶.
- 14 והחידוש בלשון השני – שמשבת בראשית נמשך (לא רק לשבתות השנה, אלא) באופן ישיר אפילו לימי
- 15 החול של כל השנה.
- 16 וזהו גם תוכן הפתגם הידוע⁴ שכפי שנעמדים ("ווי מ'שטעלט זיך אַוועק") בשבת בראשית, שזוהי התחלת
- 17 השנה, כך נמשכת כל השנה כולה.
- 18 ויובן כל זה על-פי מאמר רבינו הזקן 'דיבור המתחיל' מגיד מראשית אחרית הנ"ל, שכל עניני 'ראשית'
- 19 שבכללות העולם, תלויים בענין ד"בראשית ברא אלקים", שלכן, לפי אופן ההנהגה שעומדים בשבת בראשית
- 20 – שאז קוראים "בראשית ברא אלקים", ועל שם זה נקראת השבת בשם "שבת בראשית" – כך נמשכת כל
- 21 השנה כולה⁷.
- 22 ט. וזהו גם טעם המנהג הנהוג בכמה מקומות, שבשבת בראשית מוכרים ה"עליות", ושאר עניני מצוה
- 23 השייכים לבית-הכנסת, על כל השנה כולה⁸.
- 24 ואף שיש המערערים על זה כיון שנראה כמו שעושים סחורה בשבת⁹ – הרי מצינו בכמה 'שאלות ותשובות'
- 25 לענין המנהג דמכירת "חתן תורה" ו"חתן בראשית" בשמחת תורה, שיש שערערו על זה, והמסקנא היא שמותר
- 26 הדבר, כיון שהמכירה באופן שמעלים בדמים יקרים היא ענין של חיבוב וקילוס התורה, והרי ענינו של שמחת
- 27 תורה הוא לחבב ולקלס את התורה. ומזה מובן גם בנוגע למכירת העליות ושאר עניני מצוה השייכים
- 28 לבית-הכנסת בשבת בראשית.
- 29 (כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה להגבאי לערוך את מכירת המצוות, וצוה להכריז: כיון שמדובר אודות
- 30 בית-הכנסת כללי – יכולים להשתתף בזה גם אלו שאינם דרים בעיר זו.

* * *

-
(6) זח"ב סג, ב. פח, א. (7) ראה גם שיחת ש"פ בראשית תשט"ז ס"ח ואילך (תו"מ חט"ו ע' 193 ואילך). (8) ראה גם שיחת ש"פ בראשית הנ"ל סט"ז (תו"מ שם ריש ע' 198) וש"נ. (9) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סש"ו סי"ד ואילך. (10) ראה שו"ת מהר"ק שורש ט. ועוד.	(1) ישע"י מו, יו"ד. (2) ביכל 1146 (לה, א). נדפס לאח"ז במאמרי אדה"ז תקס"ב ח"ב בתחלתו. (3) ריש פרשתנו. (4) ראה שיחת ש"פ בראשית (התוועדות א) דאשתקד סי"ג (תו"מ ח"י"ח ס"ע 110). וש"נ. (5) ראה שיחת ש"פ בראשית תש"ה ס"ד (סה"ש תש"ה ע' 65).

י. מאמר (כעין שיחה) 'דיבור המתחיל' המגיד מראשית אחרית.

* * *

יא. ישנו סיפור אודות הבעל-שם-טוב, שאף שלא שמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר, וגם לא מאנשים אחרים שהם ברי-סמכא, כך שאינני יודע עד כמה הסיפור הוא אמיתי, מכל-מקום, ה'מוסר השכל' מסיפור זה הוא בודאי אמיתי.

וזה דבר הסיפור¹¹:

הבעל-שם-טוב ישב עם תלמידיו, ועבר גוי, ונכנס, או שהכניס ראשו דרך החלון (כאמור שלא שמעתי סיפור זה מבר-סמכא ולכן אינני מדייק בפרטי הדברים), וביקש עזרה, וכשאמרו לו, שאינם יכולים לעזור לו, השיב להם: "מאָזשעש, דאָ נייע חאָטשעש", כלומר: היכולת קיימת, אלא שחסר הרצון!...

לאחרי שהגוי אמר את דבריו והלך לדרכו, אמר הבעל-שם-טוב 'תורה', שתוכנה אודות יכולתו של כל יהודי, אלא שהדבר תלוי ברצונו.

יב. ה'מוסר השכל' מסיפור זה הוא – שכל דבר ("יעדער וואָרט") שיהודי שומע, צריך לדעת, שזוהי שליחות מלמעלה.

ואף-על-פי אשר מי הוא זה ואיזה הוא אשר ערב לבו לגשת למדריגתם של יהודים כמו הבעל-שם-טוב, מכל-מקום, אפס קצתו שייך לכל אחד ואחד מישראל¹², ובפרט לאחר שהבעל-שם-טוב סלל כבר את הדרך.

וכפי שאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר כמה וכמה פעמים בשם הבעל-שם-טוב¹³, שכל ענין שיהודי רואה ושומע, ביכולתו ללמוד מזה הוראה בעבודת ה', וכיון שביכולתו ללמוד הוראה, הרי מובן שצריך הוא ללמוד ההוראה ב'עבודה', דאם לא כן, תהיה ההוראה מלמעלה לבטלה חס-ושלום.

ובענין זה – שצריך לידע שכל דבר ששומעים הוא שליחות מלמעלה – אין 'נפקא מינה' אם הדבר נמסר על-ידי יהודי או להבדיל אינו-יהודי. ה'נפקא מינה' היא רק לגבי השליח, שגוי שאינו בעל בחירה, מוכרח למלא את השליחות, מה-שאין-כן יהודי שהוא בעל בחירה, יש לו ברירה שלא למסור את השליחות; אבל לגבי מי שאליו מיועדת השליחות – אין 'נפקא מינה' בדבר, שכן, אף-על-פי שהשליח הוא בעל בחירה, אין זה נוגע אליו¹⁴, שכן, גם אם השליחות לא תִּעָשֶׂה באמצעות פלוני, יִעָשֶׂה הדבר באמצעות אחר.

יג. כלפי מה אמורים הדברים?

על יסוד המדובר לעיל שאופן ההנהגה בשבת בראשית נוגע על כל עניני השנה, וכאשר נעמדים בשבת בראשית באופן של הרחבה, הרי זה פועל הרחבה במשך כל השנה¹⁵ – היה בדעתי שתפילת יום השבת תתקיים כאן¹⁶, כדי שהתפילה תהיה באופן של הרחבה.

ובמכל-שכן מהתפילה דמעלי שבתא, בליל שבת (שעם היותו שבת, הרי זה בכל זאת לילה), שהיתה בהרחבה¹⁷ – על-אחת-כמה-וכמה שבבוקר דיום השבת צריכה להיות התפילה בהרחבה.

והיינו, דכיון שתפילה היא התחלת עבודת כל היום, קודם כל עניני הרשות, ואפילו קודם לימוד התורה, כמאמר רבותינו ז"ל¹⁸ "על תפילתי שתהא סמוכה למטתי" – היה בדעתי שהתפילה דשבת בראשית צריכה להיות באופן של הרחבה, ובמילא תומשך גם השנה כולה באופן של הרחבה.

מה היה בפועל? – הגיע שליח לשאול היכן יתפללו, ואמרתי, כפי שהיה בדעתי, שיתפללו למטה (בחדר), והשיב לי: "אונטן איז קאַלט און שמוציק" (למטה קר ומלוכלך). והתפללו בבית-הכנסת.

יד. ועל יסוד סיפור הנ"ל מהבעל-שם-טוב, הרי משמעות הדבר, שזוהי שליחות מלמעלה – למרות שהשליח לא התכוון לכך, שהרי כוונתו היתה בגשמיות כפשוטו, אבל אף-על-פי-כן יש בזה הוראה – שלאחרי העבודה

(16) לא בבית-הכנסת, אלא בחצר ביהכנ"ס – ה"שאלאש" – ששם נערכת ההתוועדות (המו"ז).

(17) תפלת ליל שבת התקיימה מיד לאחר ההתוועדות – בחצר ביהכנ"ס (המו"ז).

(18) ברכות ה, סע"ב.

(11) ראה גם תו"מ חט"ז ע' 165. וש"נ.

(12) ראה תניא פמ"ד (סג, א).

(13) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סרכ"ג ואילך.

וש"נ (נעתק ב"היום יום" ט אייר).

(14) ראה גם תניא אגה"ק סכ"ה (קלה, ב).

(15) ראה גם בסיום המאמר (לעיל ע' יא).

1 דחודש אלול, ימי הסליחות, ראש השנה, עשרת ימי תשובה, יום הכיפורים, ד' ימים שבין יום הכיפורים לסוכות,
2 סוכות, שמיני עצרת ושמחת תורה, הנה לאחר כל הענינים הרי עדיין "קאלט און שמוציק" ...
3 ובפרטיות יותר:

4 אלול בכלל וימי הסליחות בפרט הוא זמן העבודה דחשבון הנפש; אחר-כך, בראש השנה, העבודה היא
5 בקבלת עול; ובעשרת ימי תשובה ישנו הענין ד"בהמצאו גו' בהיותו קרוב"¹⁹, קירוב המאור אל הניצוץ²⁰ –
6 ללא 'נפקא מינה' היכן נמצא הניצוץ, אפילו כאשר הניצוץ הוא למטה כל כך עד שנכבה לגמרי כמו שכתוב²¹
7 "נר רשעים ידעך", ונעשה בבחינת חתיכה נעשה נבילה (כמבואר בדרושי כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב)
8 נשמתו-עדן²²), היינו, שהניצוץ עצמו מוסיף באיסור – כל זה אינו נוגע בעשרת ימי תשובה, כיון שעניני עשרת
9 ימי תשובה אינם מצד הניצוץ אלא מצד המאור, ומצד המאור אין 'נפקא מינה';

10 וכל זה אינו מספיק, אלא אחר-כך באים ד' הימים שבין יום הכיפורים לסוכות, שענינם הוא שם הוי'
11 דלעילא²³, ואחר-כך ישנם המקיפים דסוכות, באופן שהמקיף דסוכה מסבב את האדם לגמרי, עד שכל עניניו,
12 אפילו עניני הרשות, נעשים ענין של מצוה²⁴, והיינו, שמבלי הבט על מחשבתו באותה שעה, הרי בהיותו במקיף
13 דסוכה, אזי אין לו ברירה... כיון שהמקיף דסוכה עושה זאת לענין של מצוה, והיינו לפי שענינים של עניני הכבוד
14 הוא שהורגים את ה"נחשים" וה"עקרבים"²⁵, ועל-ידיזה נעשה מכל דבר – ענין של מצוה;

15 ואחר-כך ישנו ענין השמחה והריקודים דשמיני עצרת ושמחת תורה.

16 ולאחרי כל זה – אומרים שעדיין "קאלט און שמוציק" ...

17 "קאלט" (קרירות) – הוא היפך הקדושה, שהרי קדושה הוא ענין של חיות, וחיות הוא ענין של חמימות,
18 מה-שאינ-כן קרירות מורה על העדר החיות, דהיינו העדר הקדושה. ויתירה מזה: "שמוציק" (לכלוך) – שהוא
19 היפך הקדושה (על-דרך ב' הענינים שבחושך²⁶: (א) העדר האור, (ב) מציאות של חושך שהוא היפך האור).

20 ובנוסף לכך, היתה גם התפילה שלא באופן של הרחבה.

21 (כ"ק אדמו"ר שליט"א בכה מאד, ואחר-כך אמר:)

22 טו. כ"ק מו"ח אדמו"ר אמר פעם²⁷ בענין תערוכות טוב ורע, שיש בזה גם ענין למעלותא – שכשם שמאז
23 שנעשה תערוכות טוב ורע, אין ענין בעולם שלא יהיה בו דבר בלתי רצוי, כמו כן לאידך גיסא, אין ענין בעולם
24 שלא יהיה בו דבר טוב.

25 וגם בנוגע להמדובר לעיל יש ענין של תנחומין – הא גופא שמושגחים בהשגחה פרטית באופן גלוי.

26 ובהקדים – שהשגחתו של הקב"ה היא על כל הנבראים, אפילו על דומם, כמבואר בארוכה בנוגע לשיטת
27 הבעל-שם-טוב²⁸, אלא שענין זה הוא בהעלם.

28 וכידוע ישנם כמה אופנים בענין ההשגחה, וכמו החילוק בין השגחה בעין אחת, כמו שכתוב²⁹ "עין ה' אל
29 יראיו", להשגחה בשתי עינים, כמו שכתוב³⁰ "עיני ה' אל צדיקים"³¹.

30 ובכללות יש בזה ג' אופנים: (א) השגחה שהיא בהעלם לגמרי, וכמו בדומם, וכמו כן יש בני אדם שענין
31 ההשגחה אצלם הוא באופן כזה, והיינו, שנעשה הענין באופן שהם אינם יודעים מזה לגמרי. (ב) השגחה באופן
32 שמרגישים משהו אבל לא יודעים מה זה, ועל-דרך המבואר בענין "מזליהו חזי"³², שמצד המזל שלמעלה

(26) ראה לקו"ש ח"י ע' 180. וש"נ.

(27) ראה סה"מ קונטרסים ח"ב שכ, סע"ב. לקו"ד ח"א פז, א.
סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 11.

(28) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סקע"ט ואילך.
וש"נ.

(29) תהלים לג, יח.

(30) שם לד, טז.

(31) ראה לקו"ש ח"ז ע' 42 הערה 29. וש"נ.

(32) מגילה ג, א. וש"נ.

(19) ישע"י נה, ו. וראה ר"ה יח, א. וש"נ.

(20) דרך חיים יג, רע"ד. כא, סע"ב. צא, א. קונטרס העבודה ספ"ה.

(21) משלי יג, ט. כד, כ. איוב כא, יז. וראה שערי אורה שער
החנוכה לה, ב. לו, א. וראה גם תו"מ ח"יב ע' 223. וש"נ.

(22) ד"ה ויגדלו הנערים תרס"ה (סה"מ תרס"ה ריש ע' קד). וראה
ד"ה נר חנוכה עת"ר (סה"מ עת"ר ע' קב). ד"ה פדה בשלום העת"ר
(המשך תער"ב ח"ב ריש ע' תשע).

(23) ראה סה"ש ה'ש"ת ע' 346. וש"נ.

(24) ראה גם תו"מ ח"יח ריש ע' 52. וש"נ.

(25) פרש"י בהעלותך יו"ד, לד.

מרגישה גם הנשמה שבגוף שקורה משהו ("עפעס טוט זיך"), אבל אינה יודעת מה זה. (ג) השגחה באופן שמרגישים את ההשגחה עצמה, ומבינים את ההוראה שבדבר.
ובנידון דידן, כאשר ההשגחה וההוראה שמלמעלה היא באופן ששומעים זאת באוזן הגשמית, ולא עוד אלא שגם מפרשים ומסבירים את הדברים – הרי זה גופא הוא קצת תנחומין.

* * *

טז. ב'ביכל' חסידות הנ"ל ישנו גם מאמר אדמו"ר הזקן 'דיבור המתחיל' להבין מה שאומרים בשמונה עשרה בברכה ראשונה אלקי אברהם כו'. וזה לשונו³³:

להבין מה שאומרים בשמונה עשרה בברכה ראשונה אלקי אברהם כו', מהו השבח שהוא אלקי אברהם כו', כי משמעות ענין סדר הברכות הוא לסדר שבחו של מקום כו', וזה יפלא שקודם שישבחוהו שהוא גדול וגבור כו' ישבחוהו במה שהוא אלקי אברהם כו'. אך הענין הוא, דהאבות הן הן המרכבה³⁴, ובאמת שבח גדול הוא לה' במה שהוא אלקיהם יותר ממה שהוא גדול וגבור כו'. וביאור הדבר, להיות כי ידוע דשרש כל ההשתלשלות מאצילות לבריאה-יצירה-עשיה הוא מחסד עליון דזעיר אנפין כו', כמו שכתוב³⁵ כי אמרתי עולם חסד יבנה כידוע, וחסד זה יושפל בכלים מכלים שונים³⁶ להיות ראש לשועלים³⁷ בבריאה-יצירה-עשיה הנפרדים כידוע. וזהו שאנו אומרים בתחלת הברכה ברוך אתה ה', פירוש אתה הוא אור חסד דאצילות דאזיל עם כללות המדות כו' בשם הוי' הכללית דתפארת דאצילות, ומשם נמשך שפע להיות נקרא אלקינו, היינו כח הפועל בנפעלים ונבראים מאין ליש כידוע. ואחר שאנו אומרים שבח זה אנו אומרים שבח יותר גדול, שהוא אלקי אברהם, פירוש כי גם לאור חסד דאצילות יש כלי המגביל אורו, והן הן המרכבה של האבות אברהם אהבה³⁸ כו' כמו שכתוב במקום אחר, והיינו שבח יותר גדול שאברהם דרועא ימינא דקודשא-בריך-הוא צריך גם כן לקבל שפע חיותו בצמצום מאור מדת חסד דאצילות ונקרא אלקים לגביו כו', ואחר-כך יתפשטו הענפים להיות נקרא גדול וגבור כו', דהיינו כח הפועל בנפעל כשהוא בעצמותו נקרא גדול כידוע ודי למבין. ובאמת הפירוש הוא על-דרך אחר, דהיינו שיגיע שבח לאלקים במה שהוא אלקים לאברהם מפני חשיבותו של אברהם דוקא, להיותו חשוב מופלג בחשיבות אשר על ידו ישתבח אלקים חיים במה שהוא אלקים כו'. וזה צריך להבין מהיכן יגדל כח אברהם כל כך שיגיע שבח וגדולה על-ידו לאלקות כו'. אך הענין הוא דעל-דרך דוגמא ממלך בשר ודם יכולים להבין זאת. דהנה אנו רואים שהמלך בשר ודם מרומם ומתנשא בלבבו על כל האנשים כו', ועם כל זה יקבל יתרון זה לפי ערך גדלות האנשים, דהיינו אם השר הגדול מאד יתבטל במציאות לפניו, יותר יקבל התנשאות ממה שיתבטל לפניו הפחות בערך מן השרים כו'. וכמו שימצא במלכותא דארעא נבין ממנו למלכות שמים, דהיינו מה שאברהם ויצחק שהן המרכבה למעלה מחסד וגבורה שבבריאה-יצירה-עשיה בטלים ממציאותם כו', בא מזה יותר התנשאות למדת מלכות דאצילות ממה שחסד וגבורה שירדו בכלים רבים בבריאה-יצירה-עשיה כשמתבטלים כו' ודי למבין. וזהו שאנו אומרים יתרון שבח להתנשאות מדת מלכות ה' אלקינו במה שהוא אלקי אברהם כו', להיותם אנשים גדולים מאד, על-דרך דוגמא כנ"ל, ודי למבין.

יז. ויש להוסיף בזה:

במאמרי אדמו"ר הזקן בכלל מבוארים כל הענינים במדריגות תחתונות, ואילו במאמרים שלאחרי-זה נתבארו אותם ענינים במדריגות נעלות יותר, ועד כפי שהם לפני הצמצום.

ולדוגמא: ב'לקוטי תורה' מבואר ענין בנין המלכות בראש השנה – במלכות דאצילות, וענין השופר – בבינה, ולמעלה יותר, שופר גדול – בחכמה. ואילו במאמרים שלאחרי-זה – מדברים מיד במלכות דאין-סוף, וכשמדברים בעומק יותר – מדברים מיד אודות מלכות כפי שהיא בעצמותו יתברך.

ולא רק במאמרי כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו-עדן וכ"ק מו"ח אדמו"ר, אלא סדר זה מתחיל מיד במאמרי ראש השנה שבי' עטרת ראש' – שמתחילים מיד לדבר אודות מלכות ד'אדם קדמון', ולמעלה יותר, המחשבה דאנא אמלוך שקודם הצמצום, ועד להמלכות כפי שמושרשת בעצמותו יתברך.

(36) אסתר א, ז.
(37) אבות פ"ד מט"ו.
(38) ישע"י מא, ח.

(33) ביכל 1146 (כ, א). נדפס לאח"ז במאמרי אדה"ז על מארז"ל
ע' תמג.
(34) ב"ר פמ"ז, ו. ועוד.
(35) תהלים פט, ג.

- 1 ועל-דרך-זה בנוגע למאמר הנ"ל – שיש לבאר הענין במדריגות נעלות יותר:
- 2 ידוע בענין אברהם אברהם – שיש בחינת אברהם דבריא ובהינת אברהם דאצילות³⁹. ולמעלה יותר – כפי
- 3 שנקרא "אדם הגדול"⁴⁰, שזהו בחינת חסד שלמעלה גם מחסד דאצילות. ולמעלה יותר – הרי זה בחינת החסד
- 4 ד'עקודים', שהוא נעלה יותר לא רק מעולם האצילות שהוא עולם התיקון, אלא נעלה יותר גם מעולם התהו.
- 5 ועד – כפי שמבארים ענין זה כפי שהוא בדרגות שלפני הצמצום, עד לאור הכלול בעצמותו.
- 6 וכל זה נמשך למטה אצל אברהם כפשוטו שהיה גומל חסד אפילו לערביים שהשתחוו לאבק שעל-גבי
- 7 רגליהם⁴¹, שגם בדרגא זו היו כל בחינות הנ"ל עד לאור הכלול בעצמותו.
- 8 ועל-פי-זה מובן בפשיטות הטעם שמקדימים השבת ד'אלקי אברהם' לפני "הא-ל הגדול הגבור והנורא" –
- 9 כיון שזוהי בחינה נעלית בשבחו של מקום⁴².

(41) ב"מ פו, ב. הובא בפרש"י וירא יח, ד.
(42) חסר סיום הענין (המו"ז).

(39) ראה תו"א משפטים עו, ג. ובכ"מ.
(40) יהושע יד, טו. וראה ב"ר פי"ד, ו.

מברקי כ"ק אדמו"ר שליט"א להקפות שניות באה"ק תובב"א: (א) בירושלים עיה"ק. (ב) כפר חב"ד (נה"ח ועוד). א

ב"ה, ערב חה"ס ה'תשמ"ה
ברוקלין, נ.י.

כבוד המשתתפים בהקפות שמחת תורה
בירושלים עיר קדשנו תוב"ב אמן
בתוככי כל עמנו בני ישראל השמחים
בשמחת התורה בכל מקום שהם – שליט"א

בזמן שהשמחה כפולה שמחת ישראל בתורה ושמחת התורה בישראל, מקפת ומאחדת את כל עמנו
הקרובים והרחוקים (לעת עתה) גם יחד, באיחוד אמתי ונצחי,

תוקף ותוכן מיוחדים לשמחה זו במקדש מלך עיר מלוכה הנצחית דעמנו הנצחי, ירושלים השלימה
עיר שחברה לה יחדיו,

בתוככי כל ארצנו הקדושה, פלטרין של מלך, בשלימותה,

שניתנו בנחלת עולם לעמנו גוי קדוש עם עולם, מאלקי עולם ככתוב בתורתנו הנצחית –

שלימות הארץ ושלימות העם ושלימות תורתנו הקדושה.

ויהי רצון שתשוב ירושלים בקרוב ממש ליעודה ותפקידה וכהבטחת נביא הגאולה ישעי' אשר
ממנה תצא תורה ודבר השם

ובמהרה בימינו ממש תחזינה עינינו קיום ההבטחה (בלשון הכתובים):

ממזרח אביא זרעך וממערב אקבצך אומר לצפון תני ולתימן אל תכלאי, וידעו כי אתה שמך ה' לבדך עליון על כל הארץ, בגאולה האמתית והשלימה על ידי משיח צדקנו,

המשתתף בשמחתכם – שמחתנו וחותם בכבוד רב ובתפלה לשנת תורה ושמחה ושלוש אמת.

מנחם שניאורסאהן

וכהבטחת . . ישעי' : ב, ג.

ממזרח . . אל תכלאי : ישעי' מג, ה-ו.

וידעו . . הארץ : תהלים פג, יט.

ב

ב"ה, ערב חה"ס ה'תשמ"ה

ברוקלין, נ.י.

כבוד המשתתפים בהקפות שמחת תורה

בכפר חב"ד (נה"ח כו') אשר באה"ק

תובב"א, על ידי משיח צדקנו,

בתוככי כל אחינו בני ישראל השמחים

בשמחת תורה בכל מקום שהם – שליט"א

בזמן שהשמחה הכפולה שמחת ישראל בהתורה ושמחת התורה בישראל, מקפת ומאחדת את כל עמנו הקרובים והרחוקים (לעת עתה) גם יחד, באיחוד אמתי ונצחי,

תוקף ותוכן מיוחדים לשמחה זו בארצנו הקדושה בשלימותה, אשר תמיד עיני השם אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה.

ויהי רצון שתהי' הקדושה בגלוי, והשגחת השם עושה פלא בטוב הנראה והנגלה

וראו כל עמי הארץ כי בישראל גדול שמו – בשלמות התורה שלמות העם ושלמות הארץ,

ובמהרה בימינו ממש תחזינה עינינו קיום ההבטחה (בלשון הכתובים):

ממזרח אביא זרעך וממערב אקבצך אומר לצפון תני ולתימן אל תכלאי,

וידעו כי אתה שמך ה' לבדך עליון על כל הארץ, בגאולה האמתית והשלימה על ידי משיח צדקנו,

המשתתף בשמחתכם – שמחתנו וחותם בכבוד רב ובתפלה לשנת תורה ושמחה ושלוש אמת.

מנחם שניאורסאהן

תמיד . . הארץ : עקב יא, יב.

קומה . . הארץ : תהלים פב, ח.

ממזרח . . אל תכלאי : ישעי' מג, ה-ו.

לקוטי שיחות פרשת ברכה – שמחת תורה כרך י"ט

מתורגם ללשון הקודש

זה יום-טוב שני של שמיני עצרת, אלא שכיון שיש ליום זה שם מיוחד בפני עצמו – שמחת תורה – הרי כל הענינים שבו, גם אלה הקשורים ליו"ט שני של גלויות, קשורים גם לתורה⁷ ולשמחה⁸.
וזאת, לא כבחגים האחרים שבהם אין ליו"ט שני של גלויות שם בפני עצמו. ואפילו יו"ט שני של שביעי של פסח, הנקרא "אחרון של פסח", ניכר לפי השם עצמו שמהותו קשורה לפסח, והוא סיומו, לעומת השם "שמחת תורה", שאינו מצביע כלל על קשר עם שמיני עצרת.

ב.

מדוע נאמרת ברכת "שהחיינו" על "גמרה של תורה"?

אך צריך להבין: מדוע קשורה ברכת שהחיינו על התורה דוקא לשמחת התורה? יותר מכך: קשה מאד לומר כך – כי השמחה ביום זה היא "גמרה של תורה"⁹, ואילו ברכת שהחיינו נאמרת על ענין חדש, ובענינו, היה מתאים, לכאורה, לאומרה בעת התחלת התורה¹⁰.
בפשטות ניתן היה להסביר, שברכת שהחיינו זו אינה נאמרת על עצם קריאת ולימוד התורה, אלא הודיה על השמחה החדשה¹¹ של האדם על "גמרה של תורה", בדומה להלכה לגבי ברכת הנהנין, שצריך לברך שהחיינו על "כל שמחת לבב הבאה לאדם"¹².

שמיני עצרת ושמחת שני א"י מערבין שני ענינים נבדלים. (9) להעיר ממ"ש בטור שם "ונוהגין באשכנזי שהמסיים והמתחיל.. ועושין משתה ושמחה ויו"ט לסיומה של תורה ולהתחלתה" (וראה לשון הרמ"א שם), אבל לא כתבו לפניו כטעם על קריאת היום שמחת ושמחתה כ"א "לפי שמסיים בו התורה וראוי לשמחה בסיומה". וראה רוקח שבהערה הבאה.
(10) להעיר מרוקח הל' ברכות ס"ו שעא "והנאת סיום התורה והתחלת התורה בשמחת תורה לחתן מברך שהחיינו".
(11) ראה סה"מ תש"ה שם "והברכה היא על התורה ושמחתה".
(12) סדר ברה"נ לאדמו"ר רפ"ב. אבל ממשיך שם "מטובת עולם הזה", ולפי נמצא שברכת שהחיינו על המועדים ומצות הבאות מזמן לזמן הוא גדר אחר, וא"כ אי"ז שייך לכאן. אבל בשו"ע אדה"י סי' תרמ"א ס"א "שעיקר הברכה נתקנה על השמחה שיש לאדם מן המצוה כו" ונע"ד" משמע ברוקח שם שגדר ברכת שהחיינו על המועדים כו' הוא מצד שמחה והנאה (וראה לשונו שהובא בהערה 10) ובלבוש סי' תרמ"א (ושם: כמו הלוכש בגד חדש). ובהגמ"י (הלכות מילה פ"ג אות ד) בשם רבנו שמחה "שמחת קיום המצוה.. שמחה היא בקיום הברית"*. ולכאורה צ"ע דבמ"א או"ח סי' רכג סק"ה כ' "על ספרים חדשים אינו מברך דמצות לאו ליהנות ניתנו". אבל: (א) ראה לוח ברכת הנהנין לאדה"י (פ"א, כא) דפסק שמברכין שהחיינו על ספרים חדשים** "שלבד של אדם שמח בקנייתו, ולא אמרו מצות לאו ליהנות ניתנו

א.

השם "שמחת תורה" - מהות היום כולו

1 על הסיבה לכך שיו"ט אחרון של חג הסוכות נקרא "שמחת תורה", אומר הרמ"א¹: "לפי ששמחין ועושין בו סעודת משתה לגמרה של תורה"².
4 כבר דובר פעמים רבות על כך, ששם שנקבע בתורה, למרות שהוא נקבע עקב ענין כגון: סיבה או פעולה מסוימת, רומז למשמעותו ומהותו של הדבר הנקרא בשם זה. ובמיוחד לפי הידוע³, ש"שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש" הוא חיותו של הנברא, ומובן שמהותו מתבטאת בשם זה⁴.

10 מכך מובן בענינו: יו"ט האחרון נקרא "שמחת תורה" מפני שאז שמחין.. לגמרה של תורה", אך בכל זאת, כיון ששם זה נקבע ליממה כולה, מובן שהשם "שמחת תורה" קשור לכל עניני היום.
14 יותר מכך: מעצם העובדה ש"גמרה של תורה" הוא ביום זה, מוכח, שיום זה קשור במהותו לשמחה לגמרה של תורה⁵.
17 בכך מובנים דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר⁶, שברכת שהחיינו של שמחת תורה אינה נאמרת רק על החג, אלא גם על התורה, שהרי, לכאורה, ברכה זו היא על היות יום

(1) או"ח סתרס"ט. ובטור שם "לפי שמסיימין בו התורה וראוי לשמחה בסיומה". ועד"ז הוא לשון האבודרהם "תפלות של סוכות".
(2) כטעם על קריאת יום זה "שמחת" הובא גם ברי"ף גיאות הל' לולב ("רגילין ביום זה הואיל ובו מסיימין את התורה לעשות כמה קילוסין כו' ונתכנה יום שמחת"*) ובשבלי הלקט (סוף הל' לולב) סי' שע"ב ("והיום נקרא יום שמחת").
(3) שער היחוד והאמונה בתחלתו.
(4) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 14 ואילך.
(5) ובוזר (ח"ג רנו, ב) "ונוהגין למעבד ישראל עמה חדוה ואתקריאת שמחת תורה ומעטרין לס"ת בכתר דילי". וראה לקמן סי"ב.
(6) ס' השיחות תש"ה ע' 55 [ושם ע' 56] אשר אדה"י השיב לאדמו"ר הצ"צ, שהשאלה (איך מתאימה ברכת שהחיינו על תורה כיון שתורה היא תורת חיים) שאלו הנשמות מאה וחמשים שנה בג"ע התחתון, ובמתיבתא דרקיע דג"ע העליון. ס' השיחות תש"ד ע' 32. סה"מ תש"ה ע' 69. לקו"ד ח"א (ה), א) בשם אביו כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע.
(7) להעיר מו"ח צו, רע"א, קד, ב.
(8) ולפ"ז בא"י שגומרים התורה בשמחה ברכת שהחיינו על התורה היא בליל שמע"צ, אבל מ"מ מובן שעיקר ענין דשמחת וברכת שהחיינו הוא בחו"ל. וראה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 234 מאמר אדמו"ר האמצעי ע"ד

(* אבל ראה תד"ה הענושה סוכה מז. א. שו"ת הרשב"א שם סי' קכו (בסופו). המאור והר"ן סוף פסחים. אבודרהם שער ג בשם תשובת הגאונים.

(** ואף שבסדר ברה"נ (פ"ב, ה"ה) – שהיא בתראא – כ' דאין מברכין, הרי לא פי' שהוא מפני דמצות לאו ליהנות ניתנו. ומפשוטות המשך לשונו שם משמע, שהוא כמו הא ד"אין נוהגין לברך כלל" על שאר כלי תשמישי אדם. ע"ש.

1 אבל לפי זה יוצא, שהברכה איננה על התורה, אלא על
2 השמחה של "גמרה של תורה", בעוד אשר מלשון כ"ק
3 מו"ח אדמו"ר מובן שהברכה נאמרת על התורה¹³ עצמה:
4 הכרחי, אפוא, לומר, שהשמחה נקבעה אמנם על
5 "גמרה של תורה", אבל סיום התורה כרוך תמיד בהתחלת
6 התורה מחדש. שהרי בתורה אין מצב מתמשך של סיום,
7 אלא תיכף ומיד, בלי שום הפסק, חלה החובה התמידית
8 של לימוד התורה מחדש, ואכן, כך הוא מנהג ישראל –
9 להתחיל בקריאת "בראשית"¹⁴ מיד עם סיום הקריאה של
10 "ו זאת הברכה". ומכיון שהשמחה של "גמרה של תורה"
11 היא שגורמת להתחלת התורה מחדש, ניתן היה לומר,
12 שברכת ה"שהחיינו" קשורה ממילא להתחלת התורה
13 מחדש –
14 אלא, שאם כך, מתעוררת השאלה: אם חובת לימוד
15 התורה היא תמידית, והאדם אכן לומד תורה בכל יום,
16 והוא מתחיל ללמוד מיד בשנית את אותה התורה שסיים
17 זה עתה, מהו הדבר החדש, שעליו צריך לברך
18 "שהחיינו"¹⁵? ואם זה מפני חשיבות התורה¹⁶ – הרי צריך
19 להיות, וכך הוא הדבר (שהרי "לא ברשיעי עסקינן")
20 ש"בכל יום ויום בעיניך כחדשים"¹⁷.

ג.

השמחה - סיום אופן לימוד אחד והתחלת לימוד נעלה יותר

21 ההסבר לכך הוא: התורה היא חכמתו של הקדוש-
22 ברוך-הוא והיא ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים¹⁸ – היא
23 אין-סופית, ולכן כאשר מסיימין את התורה ומתחילים
24 ללמדה בשנית, ישנה חובה "לאפשא לה"¹⁹ (=להוסיף
25 בה) – להתחיל את התורה באופן חדש, שהוא נעלה

אלא בעשיית המצוה עצמה אבל הקונה כלי שהמצוה נעשית בה כו' יש לו
הנאה בו, (ב) אולי י"ל דלדעת אדה"ז ברכת שהחיינו על המועדים ומצוות
הבאות מזמן לזמן היא על השמחה בהגעת זמן המועד והמצוה (ראה שו"ת
הרשב"א ח"א סי' שעט. פ"ח או"ח סת"ב), וא"כ שייך גם בנדר"ד. וראה
שו"ת חת"ס או"ח סנה. וראה הערה הבאה. ואל"י רבה שבהערה 15. וראה
לקו"ש חל"ז ע' 14 ואילך.

(13) ובד"ה להבין ענין שמח"ת תש"ה שם "דכשם שבר"ה מברכים ברכת
שהחיינו על קיום הציוני דתק"ש כו' וביוהכ"פ מברכים שהחיינו על הצום ועל
הסליחה כו' כן הוא ברכת שהחיינו שמברכין בשמח"ת היא על התורה
ושמחתה".

ולהעיר משה"ש תש"ד שם: דער שהחיינו. איז אויף תורה און ביי תורה
איז ניטא דער ענין פון מוציא זיין כו' (=שהחיינו). הוא על תורה, ולגבי
תורה אין הענין של להוציא י"ח.

(14) באבדוריהם: כדי שלא יהא פתחון פה לשטן לקטרג לומר כבר סיימו
אותה ואין רוצים לקרות עוד (וטעם זה הובא בטור שם), או הטעם כמו שזכינו
בסימא כן נוכח בהתחלתה.

26 באין-ערוך מן הלימוד בשנה שעברה.
27 וזהו מקורה של השמחה בשמחת תורה ושל ברכת
28 שהחיינו על התורה: כאשר מסיימים את התורה שמחים
29 על סיום לימוד התורה באופן אחד, ומברכים ברכת
30 שהחיינו – שבח והודיה – על התחלת לימוד התורה
31 באופן חדש.
32 ולמרות שלימוד התורה צריך להיות בהשגה שכלית,
33 שהיא מוגבלת – ולכאורה – כיצד אפשר לומר שיש אופן
34 חדש ללימוד התורה שהוא נעלה באין-ערוך על הקודם?
35 – בכל זאת, כיון שהתורה היא אינסופית, יש גם בהכנתה
36 אופני לימוד הנעלים זה מזה באין-ערוך.
37 דוגמא לכך נמצאת בדברי הגמרא²⁰ על ר' זירא: "כי
38 סליק לארעא דישראל, יתיב מאה²¹ תעניתא דלשתכח
39 תלמודא בבליה מיניה כי היכא דלא נטרדיה" (=כאשר
40 עלה לארץ ישראל צם מאה תעניות כדי שיישכח ממנו
41 התלמוד הבבלי כדי שלא יבלבלו), כדי שיוכל ללמוד את
42 התלמוד הירושלמי.
43 לכאורה, לא מובן מדוע היה צריך לשכוח את התלמוד
44 הבבלי? הרי בהשגה שכלית, כל הבנה וידיעה מוקדמת
45 אינה מבלבלת, אלא אף מסייעת להבנה עמוקה יותר?
46 אלא, שהדברים אמורים לגבי אופן הבנה שהוא ביחס
47 מסויים להבנה הקודמת, ואילו אופן הלימוד של התלמוד
48 הירושלמי היה אצל ר' זירא נעלה באין-ערוך על לימוד
49 התלמוד הבבלי (אפילו לאופן הלימוד הנעלה של התלמוד
50 הבבלי ע"י ר' זירא), כי על התלמוד הבבלי נאמר²²
51 "במחשכים הושיבני" ועל התלמוד הירושלמי נאמר²³ "אין
52 תורה כתורת ארץ ישראל". לפיכך הלימוד הקודם עלול
53 היה להפריע ללימוד החדש של התלמוד הירושלמי.

(15) להעיר מהקושיא בסה"ש תש"ה שם (נעתק לעיל הערה 6). ולהעיר
מאל"י רבה סי' רטז סק"ב (בשם מהר"ם דיין) הטעם שאין מברכין שהחיינו
על הריח "שברכת הריח סמכו על כל הנשמה כו' והנשמה נצחית ולא שייך
לומר שהחיינו וקיימנו כו'".

(16) להעיר מספר האשכול (סדר הפרשיות סכ"א): מתחילין. גם פי'
בראשית להודיע שחביבה תורה לנו כדבר חדש. אלא כחדשה שהכל רצין
לקראתה. ובשבלי הלקט הנ"ל "מפני חיבת התורה כו'".

(17) פרש"י תבוא כו, טז. וראה פרש"י עקב יא, יג. וראה לעיל ע' 252
והערה 49 שם.

(18) איוב יא, ט.

(19) זח"א יב, ב. תו"א מקץ לט, ד.

(20) ב"מ פה, א.

(21) ולגירסת הרש"ל מ' תעניות.

(22) סנהדרין כד, א.

(23) ב"ר פט"ז, ד.

ד.

שמחת תורה אחרי יום הכיפורים דוקא

1 לפי האמור, מובן יותר הענין דלעיל. כדי להבין זאת
 2 יש להקדים ולהסביר²⁴ את הסיבה לכך ששמחת תורה לא
 3 נקבע בחג השבועות, זמן מתן תורה, אלא דוקא בשמיני
 4 עצרת, הבא לאחר מתן הלוחות השניות ביום הכיפורים,
 5 והיא: שהלוחות השניות ניתנו לבעלי תשובה, וזוהי שמחה
 6 גדולה יותר מנתינת הלוחות הראשונים בחג השבועות,
 7 שניתנו לצדיקים.

8 ומכאן – בעניננו: לאחר התענית, ולאחר הסליחה
 9 והמחילה של יום הכיפורים הופך כל יהודי למציאות
 10 חדשה²⁵, וכאשר הוא מסיים את התורה מיד אחר-כך,
 11 בשמחת תורה, הוא מסוגל להתחיל את לימוד התורה
 12 באופן חדש, בדומה ללוחות השניים שבאמצעותם
 13 נוספה²⁶ מעלה נשגבה ביותר לתורה.

ה.

שמחת תורה ופרשת וזאת הברכה - התחדשות
נעלית ביותר

14 ולפי האמור לעיל ניתן להסביר את הקשר שבין פרשת
 15 וזאת הברכה לבין שמחת תורה: בתחילת הפרשה נאמר
 16 שהקדוש-ברוך-הוא נתן את התורה לישראל באופן של
 17 "תורה צוה לנו משה", ומובן, שמשה רבינו הגיע אז לשיא
 18 השלימות בידיעת ובהבנת התורה. ובכל זאת נאמר בסוף
 19 הפרשה²⁷ "ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו", אשר
 20 על כך נאמר בכתבי האריז"ל²⁸ שהוא הגיע לשער
 21 החמישים ("נבו" = נ' בו). כלומר, דברי הגמרא²⁹
 22 "חמישים שערי בינה נבראו בעולם וכולן ניתנו למשה חסר
 23 אחד" – חוץ משער החמישים – אמורים על התקופה שעד
 24 פטירתו, אבל בסמוך להסתלקותו הוא הגיע גם לשער
 25 החמישים, הנשגב באין-ערוך ממ"ט שערי בינה³⁰.

26 ויש לומר, שדומה לכך הענין שמתרחש בקרב בני
 27 ישראל בשמחת תורה כאשר קוראים ולומדים "ויעל
 28 משה... אל הר נבו", ומסיימים את פרשת וזאת הברכה³¹,
 29 ומתחילים שוב את התורה באופן נעלה וחדש.

ו.

שמחת התורה אינה באופן של הבנה, ושווה אצל
כולם

30 אך עדיין לא מובן: ענין זה, של התחלת לימוד התורה
 31 באופן נעלה יותר בשמחת-תורה לאחר "גמרה של תורה",
 32 אינו שייך לכל אחד ואחד מישראל, אלא רק לבעלי הבנה
 33 מיוחדת ויחידי סגולה בלבד, ומהו הקשר שבין שמחה זו
 34 לכל ישראל, שגם הם ישמחו בשמחת תורה ויברכו
 35 "שהחיינו" על התורה?

36 יותר מכך: השמחה בשמחת תורה שייכת בשווה לכל
 37 היהודים, מראשיכם שבטיכם ועד חוטב עציץ ושואב
 38 מימך, כפי שנהוג בישראל שכולם רוקדים יחדיו, ואילו
 39 לפי האמור לעיל צריך היה לפחות להיות הבדל בגודל
 40 השמחה, ובעיקר היו צריכים לשמוח בעלי ההבנה וכדומה.
 41 והתמיהה עצומה יותר: אם כל הענין של שמחת תורה
 42 וברכת שהחיינו היה קשור להתעלות בהבנת התורה, היתה
 43 השמחה צריכה להתבטא בצורה דומה, על-ידי עיסוק
 44 מעולה בלימוד התורה, הן בכמות והן באיכות, ושהבנת
 45 התורה תעורר לשמחה. ואילו למעשה רואים, ששמחת
 46 התורה מתבטאת דוקא בריקוד ברגלים, רוקדים ושמחים
 47 עם התורה כשהיא סגורה ועטופה במעיל, כך שאפילו
 48 אי-אפשר לעיין בה.

ז.

השאלות על נוסח ברכת "שהחיינו"

49 כדי להבין זאת יש להסביר תחילה את נוסח הברכה
 50 "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" – אשר נוסח
 51 הברכות נקבע על-ידי אנשי כנסת הגדולה³², ומובן הדיוק
 52 המירבי שבכך³³.

53 בנוסח ברכה זו נדרש הסבר: (א) מהם שלושת
 54 הביטויים – שהחיינו, קיימנו, והגיענו? (ב) בדרך כלל סדר
 55 ההודיה הוא מן הקל אל הכבד, בתחילה מודים על
 56 הדברים הקטנים ואחר-כך על הגדולים יותר. והנה,
 57 "קיימנו" – הוא קיום המציאות בלבד, ואילו "שהחיינו"

(28) לקו"ת האריז"ל ואתחנן ג, ט. של"ה שסט, א ואילך.

(29) ר"ה כא, ב. וש"נ.

(30) ראה גם צפע"נ עה"ת פרשתנו לג, ז.

(31) להעיר מתורת שלום ע' 2, שפ' וזאת הברכה אמר משה בשמח"ת (וראה הערה 9 שם).

(32) ברמב"ם הלכות ברכות פ"א ה"ה: ונוסח כל הברכות עזרא ובי"ד תקנום. וראה שו"ע אדה"ז סס"ח ס"א.

(33) אבל להעיר שמצינו שינויים בזה, ראה תוספתא ברכות פ"ה, כג. פ"ו, יד-טו: ברוך שהגיענו לזמן הזה, וכ"ה (בדפוסים שלפנינו) בהמשנה שבירושלמי ברכות פ"ט ה"ג ובדברי ר' בא כו' בשם רבי אחא (משא"כ

(24) אוה"ת שמע"צ ע' א'תשעט ואילך. ד"ה ביום השמיני עצרת תרס"ז (בסופו). ד"ה הנ"ל תש"ו בתחילתו.

(25) ראה ביאורים לאגה"ת וש"נ (נדפס בלקוטי ביאורים (להר"י קארן שי" ח"ב ע' נ ואילך. ע' פז ואילך. אגה"ת עם ליקוט פירושים כו' (קה"ת, תשמ"ו) ע' ע ואילך. ע' קט ואילך. וראה לקו"ש חל"ד ע' 63 ואילך. לקו"ש חל"ט ע' 86 ואילך). איך שע"י התשובה נעשה האדם מציאות חדשה. וראה לקו"ב שם (ע' פח. אגה"ת הנ"ל ע' קי) השייכות להמספר מ' תעניות (או מאה) שצם ר"ז.

(26) ראה שמו"ר רפמ"ו. ד"ה ויתן לך תרס"ו. תש"ו שם פל"ה ואילך.

(27) לד, א.

34 שהרי התורה "על הרוח תדבר" – ורוב יומו עסוק
35 האדם בענייני אכילה ושתייה ושינה אשר לא בה החיות
36 האמיתית, התלהבות ותכלית האדם. כגון משא ומתן, אשר
37 אין לאדם בכך חיות והנאה, אלא הוא עושה זאת לצרכים
38 אחרים, לפרנסה ולפרנסת בני ביתו וכו',

39 אבל יהודי הקשור לתורה, תורת חיים, אשר הוא רוצה
40 שכל חייו יהיו לפי התורה, אז חדורות כל פעולותיו במשך
41 היום (במחשבה, בדיבור ובמעשה) בחיות – בתורה. גם
42 בשעת משא ומתן וכדומה הוא מקיים את מצוות התורה,
43 ומבצע הכל באמונה, עד אשר "וכל מעשיך יהיו לשם
44 שמים"³⁹, ויתר מכך – "בכל דרכיך דעהו"⁴⁰. יוצא, אפוא,
45 שבמצבו – "לזמן הזה" – הוא רוצה שכל רגע מחייו יהיה
46 חדור בחיות של "אתם הדבקים בה' אלקיכם חיים"⁴¹, ולכן
47 הוא יכול, וצריך להודות לקדוש-ברוך-הוא ולשבתו –
48 "שהחיינו" – "לזמן הזה".

ט.

"קיימנו" - נשמה בגוף

49 לפי זה קשה: מה מוסיף הענין של "קיימנו"
50 ל"שהחיינו"? שהרי, לכאורה, השבח על עצם הקיום הוא
51 ענין נחות ביותר, כדלעיל.

52 ההסבר לכך הוא: אין הכרח שהחיות כשלעצמה תהיה
53 דוקא של נשמה בגוף. אדרבה, ענין החיות קיים אצל
54 מלאכים ביתר גילוי מאשר אצל הנשמות בגוף⁴², ובמיוחד
55 אצל הנשמות למעלה לפני ירידתן למטה, השרויות
56 בהתבטלות ובדבקות תמידית לקדוש-ברוך-הוא, ולכן יש
57 להן חיות נעלה ביותר.

58 לפיכך מציינים שבח מיוחד, על כך שחיות הנשמה
59 יורדת אל תוך הגוף, "שהחיינו וקיימנו". כלומר, גם בענין
60 ה"קיימנו" של הגוף – ששכלעצמו הוא רק בבחינת קיום,
61 והחיות הרוחנית איננה מורגשת בו – ישנה ו"נמשכת"
62 החיות האמיתית של תורה ומצוות. ואז מודים גם מצד
63 הגוף – וקיימנו.

י.

"והגיענו" - העמל משמח

64 לפי האמור לעיל – מה מוסיף הביטוי "והגיענו"? כ"ק

1 – היא מציאות שיש בה חיות, כפי שהסביר כ"ק מו"ח
2 אדמו"ר באחת משיחותיו³⁴, ואם כך צריך היה להודות
3 תחילה על עצם הקיום ("קיימנו"), ורק אחר-כך על החיות
4 ("שהחיינו")?

5 בספר ה"רוקח"³⁵ נאמר, ששלושת הביטויים "שהחיינו
6 וקיימנו והגיענו" הם "כנגד הללי נפשי את ה' אהללה ה'
7 בחיי אומרה לאלקי בעודי", אך גם על כך דרוש הסבר:
8 מהם שלושת הענינים הללו, וכיצד הם רמוזים בשלושה
9 ביטויים אלו?

ח.

רק בזכות התורה חדור כל רגע ב"חיות"

10 ההסבר לכך הוא: כאשר מדובר על שבח והודיה,
11 שמודה היהודי לקדוש-ברוך-הוא על אשר קיימו והחיהו
12 עד "לזמן הזה", עשויה להתעורר השאלה: האם חייו עד
13 עתה היו באופן הראוי להודות עליו ב"שהחיינו"? ייתכן
14 שרוב ימיו לא עברו עליו בעונג ובנחת, אלא להיפך, היו
15 לו תקופות של צער ועגמת-נפש, כפי שידועה דעתם של
16 החוקרים³⁶ לגבי כלל המין האנושי, שאילו יחשבו את
17 התקופות השונות בחיים, אפשרי ביותר שימצאו שתקופות
18 העונג והטוב הן פחות מאשר תקופות של ההיפך מכך, עד
19 אשר הסיכום הוא, כלשון חז"ל³⁷, ש"נוח לו שלא נברא".

20 ואף במקרה שאצל אדם זה אין הדבר כך בודאי, אך
21 ייתכן שזה עדיין בגדר ספק, וישנה שאלה על האפשרות
22 לכך³⁸.

23 לפיכך מקדימים ואומרים "שהחיינו": בדיוק כשם
24 שחיות האדם (כפשוטה – ההיפך ממוות) שווה אצל האדם
25 מראשו ועד רגלו, ולא ייתכן לומר שהוא חי באיבר אחד,
26 ובאיבר אחר אין הוא חי, כך הם גם בחיים של "שהחיינו"
27 שהחיות מקיפה את כל עניני האדם, ועל כך הוא צריך
28 להודות לקדוש-ברוך-הוא:

29 אילולא התורה לא ייתכן לומר שרוב חייו של האדם
30 היו חיים שמודים עליהם לקדוש-ברוך-הוא. אפילו כאשר
31 התקופות הטובות בחייו הן יותר מהתקופות של ההיפך
32 מכך, הרי שעדיין עבר עליו רוב זמנו ללא הרגשת החיות
33 והחיים,

ברפוסים קושט' ואמשט'.

(34) דליל שמחת תורה תש"ה.

(35) שנסמן בהערה 10.

(36) ראה מו"ח ח"ג פ"ב. מים רבים תרלו' בתחלתו.

(37) עירובין יג, ב. וראה לקו"ת ראה כח, ג ואילך.

(38) ראה חת"ס שבעה עשר 12. שד"ח אסיפת דינים מערכת ברכות ס"א א

אות יח סעיף ה. וראה פס"ד להצ"ח ח"ב סט, ד [תז, ד].

(39) אבות פ"ב מ"ב.

(40) משלי ג, ו. טושו"ע או"ח סרל"א. ההוספה בזה על "כל מעשיך לשם

שמים" – ראה לקו"ש ח"י ע' 104 ואילך. וש"נ.

(41) ואתחנן ד, ד.

(42) כידוע מאמר הה"מ בענין "יראת ה' לחיים" – ראה הוספות לאו"ת

(קה"ת) סנ"ו, ו"ש"נ.

יב.

ברכת שהחיינו בשמחת תורה אצל כל יהודי לפי

דרגתו

לפי כל האמור לעיל אפשר להבין את ענין אמירת
ברכת שהחיינו על התורה בשמחת תורה:

לאחר שישאל קוראים ולומדים את התורה במשך
השנה כולה, ומסיימים אותה בשמחת תורה, נוסף אור
חדש של "אין סוף" בתורה⁵¹, וכאשר מתחילים ישראל
לקרוא וללמוד את התורה שוב, זוהי, כביכול, תורה חדשה
ונעלית יותר, ולפיכך שמחים כל ישראל ומברכים ברכת
שהחיינו⁵², ושלושה ענינים אלו קיימים אחר-כך אצל כל
אחד לפי ערכו ודרכו:

אצל בעלי תורה ויושבי אוהל נוסף בעיקר לימוד
התורה והבנתה באופן חדש – שהחיינו – וזוהי עיקר
יגיעתם – והגיענו – בהבנת ובהשגת התורה, ובמילא
מתחדשת אצלם גם עבודתם בגוף ובעולם – וקיימנו –
שלכך הם מקדישים רק מעט מזמנם.

אצל מארי עובדין טבין ובעלי עסק, שאינם קשורים
לאופן חדש בהבנת התורה, נגרם גם-כן חידוש ב"שהחיינו
וקיימנו והגיענו" לפי מדרגתם שלהם: החיות שלהם
בלימוד התורה ובכל התנהגותם במשך היום על פי התורה
מתעלה ומתחדשת. וזה גורם להתעלות גם ב"וקיימנו" –
בחיות הגוף על פי התורה. "והגיענו" – נוסף גם כח
לעמלם להיות בעלי חיות של תורה בכל עניניהם, הן
ביגיעה לקיים את כל הוראות התורה במשא ומתן,
באכילה, ובכל צרכי הגוף, והן ביגיעתם להתנתק מעניני
העולם ולעמול יותר ויותר בשיעורים קבועים (קבועים גם
בנפש) בלימוד התורה.

יג.

הקשר בין שמחת תורה לבין פרשת וזאת הברכה

לפי זה יובן גם הקשר שבין שמחת תורה וברכת
"שהחיינו" שבה לבין פרשת "וזאת הברכה".

לכאורה, אם התורה היא הבנה והשגה, כיצד היא
משפיעה על עניני האדם שאינם קשורים כלל לשכל?

1 מו"ח אדמו"ר אומר בשיחתו: "הגיענו – פירשו פעם,
2 עייפנו (מלשון יגיעה)".

3 ואין מובן מהו היתרון ב"עייפנו"? לכאורה, זהו חסרון.
4 יותר מכך: כאשר דבר, ואפילו נעלה ביותר, כרוך בצער,
5 אי אפשר לברך עליו שהחיינו. כפי שמוצאים שאחד מן
6 הטעמים⁴³ לאי אמירת ברכת שהחיינו על ברית מילה –
7 למרות שזוהי מצוה גדולה ביותר, ש"קבלו עליהם
8 בשמחה"⁴⁴ – הוא, כיון שיש בכך "צער א לינוקא"⁴⁵.

9 ההסבר לכך הוא: כאשר מקבלים מתנה ללא שום עמל
10 ויגיעה הרי זה "נהמא דכיסופא"⁴⁶ (= לחם של בושח),
11 ואין נגרמת אצל המקבל שמחה אמיתית. אדרבה, מתעורר
12 אצלו רגש בושח. אבל כאשר מקבלים דבר על-ידי עמל
13 ויגיעה, הרי הוא יקר ביותר, ומתעוררת שמחה אמיתית,
14 בדומה למאמר חז"ל⁴⁷ "אדם רוצה בקב שלו מט' קבים
15 של חבריו"⁴⁸.

16 בדומה לכך בעניננו: השמחה המושלמת של "שהחיינו
17 וקיימנו" ומתן השבח וההודיה לקדוש-ברוך-הוא
18 מתאפשרים דוקא כאשר הענין כרוך ביגיעה ובעמל. ואילו
19 כאשר חיותו על פי התורה בכל עניניו, כולל הגוף, באה
20 ללא עבודה, הרי השמחה איננה מושלמת, וכך גם השבח
21 וההודיה לקדוש-ברוך-הוא.

22 "והגיענו", היגיעה איננה רק גורם המאפשר את מתן
23 השבח וההודיה על "שהחיינו וקיימנו", אלא עצם היגיעה
24 מעוררת באדם שמחה ותענוג, ולכן הוא משבח ומודה
25 במיוחד על "והגיענו".

יא.

הסבר דברי ה"רוקח"

26 לפי זה יש לפרש את דברי ה"רוקח" ששלוש הלשונות
27 של ברכת שהחיינו הן "כנגד: הללי נפשי את ה', אהללה
28 ה' בחיי, אומרה לאלקי בעודי": "אהללה ה' בחיי" כנגד
29 "שהחיינו" – חיי הנשמה, כדלעיל. "אומרה לאלקי בעודי"
30 כנגד "וקיימנו", כי "בעודי" מכון כנגד הגוף שהוא רק
31 "עודי" – דבר טפל⁴⁹. "הללי נפשי את ה'" רומז
32 ל"והגיענו" – יגיעה, כי ביגיעה משקיעים את הנפש⁵⁰.

(43) אבודרהם והגמ"י שבהערה 12 ובשו"ג. הובא בב"י יו"ד סרס"ה
ד"ה כתב הרמב"ם.

(44) ובשמחה גשמיית "שעושין משתה" (שבת קל, א. ובפרש"י).

(45) כתובות ח, א. וראה אבודרהם (לגבי בדיקת חמץ), שו"ת הרשב"א,
המאור ורי"ן (לענין ספה"ע) – נסמנו בשו"ג להערה 12.

(46) ראה ירושלמי (ערלה פ"א ה"ג). לקו"ת צו ז, רע"ד. ולהעיר ממ"מ
להבי' בראשית מהדו"ק ד"ה אור ליה"ש יד לטבת (י, א).

(47) ב"מ לח, א.

(48) ראה לקו"ש ח"ד ע' 158 ואילך, שנטעם זה נקבע שמח"ת דוקא

בשמע"צ ולא בחג השבועות. וראה בהנסמן שם הערה 23.

(49) ראה שער היחוד והאמונה פ"ו (פ, סע"ב ואילך). ד"ה אהללה ה'ת"ש.

(50) וראה רשימות הצ"צ עה"פ (תהלים קמו, ב).

(51) ד"ה להבין ענין שמח"ת תש"ה בסופו. וראה זהר שבהערה 5. ד"ה
להבין ענין שמח"ת תשל" (סה"מ מלוקט ח"א ע' פט ואילך).

(52) ואף דכללות ענין התחדשות התורה היא בחגה"ש (ראה סה"מ תש"ה
ע' 184), מ"מ ענין הנ"ל שייך דוקא לשמח"ת, וע"ד ענין השמחה בתורה
שהיא דוקא בשמח"ת ולא בחגה"ש – ראה לקו"ש ח"ד שם.

14 על כך מוסבר בפרשתנו: "תורה צוה לנו משה
15 מורשה..." – התורה היא ירושה לכל יהודי⁵⁶, וההלכה⁵⁷
16 לגבי ירושה היא שאין חשיבות לגיל, למעמד ולמצב של
17 היורש – התורה מועברת לכל יהודי בירושה.
18 ולפיכך, כאשר יש התחדשות ונוסף אור בתורה –
19 בשמחת תורה, חלה אצל כל יהודי התחדשות ותוספת
20 בהתנהגותו ובחיותו על-פי התורה.
21 ולכן עיקר השמחה בשמחת תורה מתבטאת דוקא
22 בהקפות – לא על-ידי קריאה ולימוד בתורה, אלא דוקא
23 על-ידי תנועות ופעולות מעשיות של ריקוד עם התורה
24 עצמה – כי עיקר השמחה בשמחת תורה איננה כל-כך על
25 הבנתה, אלא בעיקר על כך שהתורה היא "שהחיינו" –
26 מחיה אותנו בכל ענינו, עד לעשיה⁵⁸ בפועל.

(משיחות ליל שמחת תורה תש"ל, תשל"א)

1 לומדים בפרשתנו⁵³ שהתורה היא "מימינו" אש דת
2 למו". ונאמר בספרי: "מה אש – כל המשתמש בו עושה
3 בגופו רושם⁵⁴, אף בני אדם שעמלים בו ניכרים הם בין
4 הבריות, כך תלמידי חכמים נכרים בהילוכם ובדיבורם
5 ובעטיפתם בשוק" (וכפי שמפרש הרמב"ם⁵⁵ את הפרטים
6 שבכך).
7 אך, לכאורה, מתעוררת השאלה מצד שני: אצל
8 תלמידי חכמים, שהתחלת לימוד התורה שוב היא אצלם
9 באופן חדש לגמרי, מובן, שנגרמת התחדשות ותוספת
10 הניכרת "בהילוכם ובדיבורם...", אבל אצל יהודים שאינם
11 תלמידי חכמים, מהו החידוש שיש לתורתם בשמחת תורה
12 עד-כדי-כך שהוא משפיע על כל עניניהם, כדלעיל, עד
13 אשר הם שמחים כל כך ומברכים ברכת שהחיינו?

(56) תנועה להלכה – ראה סנהדרין נט, א.

(57) נדה מג, סע"ב (במשנה) ואילך.

(58) להעיר מאוה"ת שמע"צ ע' א'תשצ. ד"ה ביום השמיני עצרת תרס"ז
בסופו. ד"ה להבין ענין שמח"ת תש"ה ותש"ו בסופם.

(53) לג, ב.

(54) ובפס"ז: מה האש עושה רושם כך התורה כל המשתמש בה עושה בו
רושם.

(55) הלכות דיעות פ"ה ה"א.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח תשרי, תשי"ט
ברוקלין.

הנהלת אגודת גמילות חסדים...
ה' עליהם יחיו.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת הדו"ח בעד השנה ה'תשי"ח.

ולפלא קצת שמתאים להדו"ח, במשך כל השנה חילקו רק נ"ה הלוואות.

ויהי רצון שבעתיד הקרוב יקוים היעוד, אפס כי לא יהי' בך אביון,

ויהי רצון שאם כהמשך הכתובים, יתאחר ח"ו הנ"ל, ויהי' בך אביון וגו', תהי' בידם היכולת
להרבות בפעולות הטוב בגמ"ח, וכידוע מאמר רז"ל גדולה גמ"ח מן הצדקה (אף שצדקה בכלל שקולה
כנגד כל המצות)

והרי השנה זו היא שנת השבע שנת השמיטה, ובמילא יקר הדבר עוד יותר, כיון שנתוסף ציווי
מיוחד בכתובים האמורים, השמר לך וגו' נתן נתן וגו'.

בברכת הצלחה בעבודה האמורה וכדרישת תורתנו בשמחה ובטוב לבב.

נ.ב. כמנהגי - בל"נ - מוסג"פ המחאתי בתור השתתפותי סמלית לשנה הבע"ל.

ישראל

יש שלש חלוקות בישראל, כהן לוי ישראל, והיינו השלשה קוים חסד גבורה תפארת, שהם בחינת לב, כי משכן המדות הוא בלב, והוא ישראל, שהם הלב של כל העולם¹.

ובשם ישראל נרמזו כל השלש בחינות.

שיר — גבורה, כי הלויים, גבורה, היו משוררים בפה ובכלי. ורננא הוא ברמשא², כי לילה וחשך הוא בחינת גבורות.

אל — חסד, כמו שכתוב³ חסד אל כל היום. והם בתיבה אחת — היינו תפארת, הכולל ומחבר את שניהם.

(הערות לזהר ב עמ' שעה)

בני ישראל . . . הרי הן כאשכרוע, לא שחורים ולא לבנים אלא בינונים⁴.

בני ישראל הם מקו האמצעי, דעת.

שיר — גבורה.

אל — חסד.

והוא דעת, הכולל חסד וגבורה.

בנ"י ישראל"ל — גימטריא דע"ת הוי"ה הו"א האלקים, כמו שכתוב⁵ אתה הראת לדעת כי הוי' הוא האלקים, וכתוב וידעת . . כי הוי' הוא האלקים.

אשכרוע — רומז על חסד וגבורה שבדעת.

אש — גבורה, צור המוציא אש.

כרוע — גימטריא אל"ף אל"ף למ"ד, והוא צו"ר

דחסד, המוציא מים, כמו שכתוב⁷ הכה צור ויזובו מים.

אשכרוע עם ו' אותיותיו — הוא מספר בנ"י

ישראל"ל.

זהו שבני ישראל אינם שחורים, קו השמאל, ולא לבנים, קו הימין, אלא בינונים, קו האמצעי, דעת. (תורת לוי יצחק עמ' שנה)

מלכות

המלכות נקראת א"ו⁸.

וכתב במאורי אור⁹, שא"ו מספרו ז', והיינו מלכות, הספירה השביעית.

וצריך להבין, למה מספר הז' הוא באותיות א"ו דוקא, ולא באות ז', שגם היא רומזת על מלכות, או באותיות אחרות שיעלה מספרן ז'.

ויש לומר, כי הנה כשאומרים איזה דבר, ואחר כך רוצים לומר דבר אחר, לא כהקודם, אומרים תיבת או.

וזה יתכן לומר על מלכות דוקא, כי מלכות היא סוף האצילות, והיא נעשית מקור לבי"ע, שהם מהות אחר מאצילות, כי באצילות הוא תכלית היחוד, איהו וחייהי חד¹⁰, מה שאין כן בי"ע הם עולמות הפירוד¹¹.

(ליקוטים ואגרות עמ' תו)

מצות דרבנן

השבע מצות דרבנן הן במלכות (ותר"ג מצות התורה הן בז"א).

זהו שהן מדבריהם, עולם הדיבור, מלכות¹².

והן שבע, כי מלכות היא בחינת בת שבע, אלישבע¹³.

(תורת לוי יצחק עמ' שיב)

(1) זח"ג רכא, ב.

(2) זח"א רכט, ב. וראה לקוטי תורה להאריז"ל תהלים פט.

(3) תהלים נב, ג.

(4) נגעים פ"ב מ"א.

(5) ואתחנן ד, לה.

(6) שם, לט.

(7) תהלים עח, כ. ועיין מאורי אור מערכת צור.

(8) זח"ג כג, ב.

(9) מערכת או.

(10) הקדמת תיקוני זהר ג, ב.

11 וראה לקוטי שיחות חי"ט עמ' 163.

(12) הקדמת תיקוני זהר (פתח אליהו).

(13) עיין זח"ג לח, ב ובמקדש מלך ורמ"ז שם.

לאור וגילוי. ועבודה זו הוא על ידי עבודת הבירורים שזהו ענין מרחפת הבירור דרפ"ח ניצוצין אז הנה ורוח אלקים זהו רוחו של משיח שיהי' הגילוי דלעתיד לבוא, והוא על ידי התשובה דוקא. דבמקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד דההמשכה הוא על ידי התשובה כו'.

ספר המאמרים תרפ"ו ד"ה ורוח אלקים וגו'

ג, ו – ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאווה הוא לעינים ונחמד העץ להשכיל ותקח מפריו ותאכל ותתן גם לאישה עמה ויאכל

ד. הנה תראה כל החושים נזכרין אצל חטא אדם הראשון כי כולן השתמשו שם בחטאו ותרא האשה וכו' חוש הראי', ותקח מפריו חוש המישוש, ותאכל חוש הטעם, וישמעו חוש השמע, אבל חוש הריח לא נזכר שם. והנה נראה מזה אשר חוש הריח לא נפגם כל כך כאינך החושים כי לא נשתמשו בו אז, על כן תמצא עד היום חוש הריח רוחני הנשמה נהנית ממנו ולא הגוף.

ובזה יונח לנו מאי דמיבעיא לן בגמרא (ברכות מג, ב) מניין שמברכין על הריח דכתיב כל הנשמה תהלל איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ולא הגוף זה הריח ע"כ. והנה הוא לפלא בעיני דהרי סתמא אמרו חז"ל אסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה ואסקו שם זאת בסברא ואסמכו אקראי ליי"ה הארץ ומלואה (קודם ברכה) והארץ נתן לבני אדם (לאחר ברכה) ואם כן למה נצטרך לימוד על ברכת הנאת הרי"ח, ואדרבה דבר שאין מברכין עליו צריכין אנן להתבונן מה נשתנה כגון הא דהקשו האחרונים למה אין מברכין על שמיעת קול זמר וכיוצא וגם כן הקשו למה אין מברכין על הנאת המשגל.

אבל הוא לדעתי ידידע ענין הברכה"ה הוא לברר הטוב מן הרע שנתערבו בחטא אדם הראשון בעת הדעת טוב ורע. והנה כל החושים נזכרו שם והנה יש בכולן סוד הבירור ואסביר לך הענין באכילה (וממנו תקיש אל השאר) המאכל המוגשם אשר האדם אוכל הנה הטוב והמובחר והיפה נברר ונעשה דם באדם להוסיף לו חיותו והרע נדחה לחוץ. והנה חוש הריח לא נפגם כל כך כנ"ל אם כן לפי הדומה והנראה אין מן הצורך בו לבירור וכן תמצא שאין בו הפרדה ובירור בגוף בעסק הנאתו. וע"כ הוא דבר שהנשמה נהנית בו המקיימת לעד ולא הגוף נפסד. וכיון שכפי הדומה אין צריך הנאה זו לבירור סד"א שאין צריך לברר ע"כ צריכין לימוד בפני עצמו שנצטרך לברך. והטעם נראה כי בהדי הוצא וכו' ועוד כיון שהבושם ההוא הוא דבר מוגשם בעולם הזה עולם העשי' צריכין לבירור ועל כן צריכין לברר ודי בזה.

ועכ"פ צא לנו אשר חוש הריח לא נפגם כל כך בחטא אדם הראשון ע"כ משיח צדקינו שיתגלה במהרה בימינו נאמר בו פעולת חוש הרי"ח והריח"ו ביראת יי"ה הוא פעולת החושים שהוא פעולת הנשמה הקיימת לעד, ותתבונן בזה גם כן טעם לבשמים במוצאי שבת הוא לפי הנ"ל כענין סעודת מוצאי שבת נקרא הלווי"ת מלכ"ה שאמרו הראשונים שמזאת הסעודה נהנית העצם לזו שיש לו כח הקיום שלא נהנה מעץ הדעת בערב שבת.

בני יששכר, מאמרי חודש אדר מאמר א'

א, א – בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ

א. דורשי רשומות אמרו בפסוק הזה שבעה תיבות וכל תיבה יש בה אות אלה, וזולת מלת השמים רמז למה שאמרו חז"ל (סנהדרין צז.). שיתא אלפי הוי עלמא וחד חריב, וזהו השמים שבאותו האלף כל העולם יהא שמיימי ורוחני, והוסיפו שני אלפים תוהו והוא נרמז בפסוק והארץ היתה תוהו שאין בכל הפסוק רק ב' אלפין א' דוהארץ ודואלקים, שני אלפים תורה והמה נרמזים בפסוק (שמות יג, ט) למען תהי' תורת ה' בפך שאין בכל הפסוק רק ב' אלפין א' דלאות ודלהוציאך. שני אלפים ימות המשיח לרמז בפסוק (בראשית מט, יא) אוסרי לגפן עירה שאין בכל הפסוק רק ב' אלפין א' דאוסרי וא' דאתנונו, והנבואה מדברת בענין המשיח.

מנחה בלולה

א, ב – והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלקים מרחפת על פני המים

ב. ורוח אלקים מרחפת על פני המים. ואיתא בבעל הטורים זה רוחו של משיח. וצ"ל מהו"ע רוחו של משיח. אך הענין הוא, דהנה איתא במדרש רבה על פסוק והארץ היתה תהו וכו' דמבאר זה בד' מלכויות וסוד הגלות, תהו זו מלכות בבל, בהו זו מלכות מדי, וחשך זו מלכות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהן שהיתה אומרת להם כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל, ותהום זו מלכות הרשעה שאין לה חקר כמו התהום, מה התהום הזה אין לו חלק אף הרשעים כן. ורוח אלקים מרחפת זה רוחו של מלך המשיח היאך מד"א ונחה עליו רוח הוי', באיזה זכות ממשמשת ובאה מרחפת על פני המים, בזכות התשובה שנמשלה כמים שנאמר שפכי כמים לבך. וזהו ורוח אלקים זה רוחו של משיח שהוא בא אחר גמר הבירורים דד' גליות. אמנם צ"ל והלא ונחה עליו רוח ה' נאמר בשם הוי' ורוח אלקים דזהו רוחו של משיח נאמר בשם אלקים. והוה לי' למימר גם כאן ורוח ה' מרחפת על פני המים, או דגם שם ה' לי' לומר ונחה עליו רוח אלקים. ולמה כאן אמר רוח אלקים ושם נאמר ונחה עליו רוח הוי'...

דתכלית הכוונה בבריאת והתהוות העולמות הוא להיות לו יתברך דירה בתחתונים, ועל ידי עבודת האדם דוקא בעבודת הבירורים. וזהו והארץ היתה תהו וכו' תהום שהן הד' גליות דאז הוא עיקר עבודת הבירורים. ורוח אלקים זהו רוחו של משיח, דהגילוי דלעתיד לבוא הוא על ידי עבודת הבירורים בזמן הגלות דוקא.

וזהו ונחה עליו רוח ה' שהוא הגילוי דשם הוי' דלעתיד לבוא, הנה ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר כי פי ה' דבר שיהי' הגילוי דשם הוי', ומכל מקום אמר ורוח אלקים כו', דאלקים הוא בגימטריא הטבע, ובשרשו הוא ענין הצמצום, דהעבודה היא שבהטבע ימשיכו בחי' שלמעלה מהטבע. דבאמת הרי הטבע עצמו הוא אלקות רק שהוא מכוסה ונעלם, וזהו שמרוח אלקים הנה על ידי העבודה יתגלה לעתיד לבוא להיות ונחה עליו רוח ה', וכידוע דהעבודה להפוך הצמצום

♦ יום ראשון י"ח תשרי ♦

א וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה נְבִיא דִּי יִתְ^ב
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּדָם מוֹתָהּ:

לג (א) וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ:

כז"י וְזֹאת הַבְּרָכָה • לִפְנֵי מוֹתוֹ. (ספרי) סְמוּךְ לְמִיתָתוֹ שָׁאֵם לֹא עֲכָשׁוּ, אִמְתִּי?.

ב וַיֹּאמֶר יְיָ מִסִּינֵי אֶתְגַּלִּי וְזִהוּר יְקָרָה מִשְׁעִיר
אֶתְחַזִּי לָנָא אֶתְגַּלִּי בְּבִרְתָּהּ מִטוֹרָא דְפֶאָרְן
וְעֵמָה רַבְּכַת קְדִישִׁין כְּתִב יְמִינָהּ מִגּוֹ אֶשְׁתָּא
אוֹרִיתָא יְהִב לָנָא:

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה מִסִּינֵי בָּא וְזָרַח מִשְׁעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר
פֶּאָרְן וְאַתָּה מִרְבַּכַת קֹדֶשׁ מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ:

כז"י וַיֹּאמֶר ה' מִסִּינֵי בָּא • (שם) פֶּתַח תְּחִלָּה בְּשִׁבְחוֹ שֶׁל מְקוֹם, וְאַחַר

כָּךְ פֶּתַח בְּצִרְכֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וּבִשְׂבַח שֶׁפֶתַח בּוֹ יֵשׁ בּוֹ הַזְכָּרָת זְכוֹת לְיִשְׂרָאֵל. וְכֵן זֶה דְּרָךְ רְצוֹן הוּא, כְּלוּמַר
כְּדֵאי הֵם אֵלּוּ שֶׁתְּחִלָּה עָלֵיהֶם בְּרָכָה. מִסִּינֵי בָּא • יֵצֵא לְקִרְאָתָם כְּשֶׁבָאוּ לְהִתְיַצֵּב בְּתַחֲתִית הָהָר, כְּחֶתֶן הַיּוֹצֵא
לְהַקְבִּיל פְּנֵי כְּלָה, שְׁנֶאֱמַר: (שְׁמוֹת יט) "לְקִרְאָת הָאֱלֹהִים", לְמַדְּנוּ שֶׁיֵּצֵא כְּנֶגְדָם. וְזָרַח מִשְׁעִיר לָמוֹ • (ספרי) שֶׁפֶתַח
לְבָנֵי עֶשׂוֹ שֶׁיִּקְבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה, וְלֹא רְצוֹ. הוֹפִיעַ • לָהֶם. מֵהַר פֶּאָרְן • שֶׁהָלַךְ שָׁם וּפֶתַח לְבָנֵי יִשְׁמָעֵאל שֶׁיִּקְבְּלוּהָ,
וְלֹא רְצוֹ. וְאַתָּה • לְיִשְׂרָאֵל (שם). מִרְבַּכַת קֹדֶשׁ • וְעֵמָה מְקַצֵּת רַבְּכוֹת מִלְּאֲכֵי קֹדֶשׁ וְלֹא כָלָם, וְלֹא רַבָּם, וְלֹא כְּדָרְךְ
בְּשׁוֹר וְדָם שֶׁמֶרְאָה כָּל כְּבוֹד עֲשָׂרוֹ וְתַפְאָרְתּוֹ בְּיוֹם חֲפָתוֹ. אֵשׁ דָּת • שֶׁהִיְתָה כְּתוּבָה מֵאֵז לִפְנֵי בָּאֵשׁ שְׁחוּרָה עַל
גְּבִי אֵשׁ לְכִנָּה, נִתֵּן לָהֶם בְּלוֹחוֹת כְּתִב יְד יְמִינוֹ. דְּבַר אַחֵר: "אֵשׁ דָּת", כְּתִרְגוּמוֹ, שֶׁנִּתְּנָה לָהֶם מִתּוֹךְ הָאֵשׁ.

ג אֵף חֲבִיב עַמִּים כָּל־קֹדְשֵׁי בֵּידְךָ וְהֵם תִּכּוּ לְרַגְלְךָ יִשְׂאֵל
מִדְּבַרְתִּיךָ: מְדַבְּרִין תַּחֲתוֹ עֲנִנָּה נְטִלִין עַל מִימְרְךָ:

(ג) אֵף חֲבִיב עַמִּים כָּל־קֹדְשֵׁי בֵּידְךָ וְהֵם תִּכּוּ לְרַגְלְךָ יִשְׂאֵל
מִדְּבַרְתִּיךָ:

כז"י אֵף חֲבִיב עַמִּים • גַּם חֲבִיב יִתְרָה חֲבִיב אֶת הַשְּׂבָטִים, כָּל אֶחָד

וְאֶחָד קְרוֹי 'עַם', שְׁהָרִי בְּנִימִין לְבָדוֹ הִיָּה עֲתִיד לְהוֹלֵד כְּשֶׁאֱמַר הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, לְיַעֲקֹב: (בְּרָאשִׁית לה) "גֹּי וְקָהָל
גֹּוִים יִהְיֶה מִמֶּךָ". כָּל־קֹדְשֵׁי בֵּידְךָ • נִפְשׁוֹת הַצְּדִיקִים גְּנוּזוֹת אִתּוֹ, כְּעִנִּין שְׁנֶאֱמַר: (ש"א כה) "וְהִיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי
צָרוּרָה בְּצָרוֹר הַחַיִּים אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ". וְהֵם תִּכּוּ לְרַגְלְךָ • וְהֵם רְאוּיִים לְכֹךְ, שְׁהָרִי תִכּוּ עֲצֻמָּן לְתוֹךְ תַּחֲתִית הָהָר
לְרַגְלְךָ, בְּסִינֵי. תִכּוּ לְשׁוֹן פְּעָלוֹ, הַתִּכּוּ לְתוֹךְ מְרְגֻלוֹתֶיךָ. יִשְׂאֵל מִדְּבַרְתִּיךָ • נִשְׂאוּ עָלֵיהֶם עַל תּוֹרָתְךָ. מִדְּבַרְתִּיךָ •
הַמִּ"ם בּוֹ קְרוֹב לְיִסוֹד, כְּמוֹ: (בְּמִדְבָּר ו) "וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהִים", "וַאֲשַׁמַּע אֶת מִדְּבַר אֱלֹהִים", כְּמוֹ
'מִתְדַבֵּר אֱלֹהִים', אֵף זֶה "מִדְּבַרְתִּיךָ", מֵה שֶׁהִיְתָה מִדְּבַר לְהַשְׁמִיעֵנִי לֵאמֹר לָהֶם. טִישׁ פּוֹרְפֹרֶלִיר"ש בְּלַעַז" (צִינֵעַ
אוֹנְטֶרֶדֶרֶדֶנוֹגֶעַן). וְאוֹנְקְלוֹס תִּרְגַּם שֶׁהָיוּ נֹסְעִים עַל פִּי דְבַרְךָ, וְהַמִּ"ם בּוֹ שְׁמוּשׁ, מִשְׁמַשֵּׁת לְשׁוֹן מִן. דְּבַר אַחֵר:
"אֵף חֲבִיב עַמִּים", אֵף בְּשַׁעַת חֲבָתָן שֶׁל הָאֲמוֹת שֶׁהָרִאִיתָ לָהֶם פָּנִים שׁוֹחֲקוֹת, וּמִסֶּרְתָּ אֶת יִשְׂרָאֵל בֵּינָם. כָּל־קֹדְשֵׁי
בֵּידְךָ • כָּל צְדִיקֵיהֶם וְטוֹבֵיהֶם דְּבָקוּ בְּךָ וְלֹא מָשׁוּ מֵאַחֲרֶיךָ, וְאַתָּה שׁוֹמְרָם. וְהֵם תִּכּוּ לְרַגְלְךָ • וְהֵם מִתְמַצְעִים
וּמִתְכַּנְסִים לְתַחַת צִלְךָ. יִשְׂאֵל מִדְּבַרְתִּיךָ • מְקַבְּלִים גְּזוּרוֹתֶיךָ וְדִתּוֹתֶיךָ בְּשִׂמְחָה, וְאַלֶּה דְבָרֵיהֶם.

ד אוֹרִיתָא יְהִב לָנָא מֹשֶׁה מְסֵרָה יִרְתָּא
לְכִנְשַׁת יַעֲקֹב:

(ד) תּוֹרָה צִוְה־לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרְשָׁה קֹהֶלֶת יַעֲקֹב:

כז"י תּוֹרָה • אֲשֶׁר צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה, מוֹרְשָׁה הִיא לְקֹהֶלֶת יַעֲקֹב, אֲחֻזָּנוּהָ
וְלֹא נַעֲזָבָנָהּ.

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּטִי שִׁיחוֹת כֹּט עֲנַי 230)

אֲחֻזָּנוּהָ וְלֹא נַעֲזָבָנָהּ (רש"י לג, ד)

לְכַאוּרָה, אֵיךְ מוֹתָאִים לְשׁוֹן אֲחִיזָה לְגַבִּי תּוֹרָה, וּמוֹתָאִים יוֹתֵר לְשׁוֹן שְׁמִיעָה, לְמוֹד, שְׁמִירָה וְכְדוּמָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה אֲחֻזָּנוּהָ אֵינוֹ
מִלְשׁוֹן אֲחִיזָה וְתַפְסִיחָה, אֲלֵא מִלְשׁוֹן אֲחֻזָּה. דְּהִנֵּה הַמוֹכֵר שְׂדֵה אֲחֻזָּה חוּזֵר לְבַעֲלִים בְּשַׁנַּת הַיּוֹבֵל, תְּשׁוּבוּ אִישׁ אֶל אֲחֻזָּתוֹ (בְּהר
כה, י ואילך); מִכֵּיין שֶׁזֶּה אֲחֻזָּתוֹ, הִיא קְשׁוּרָה אֵלָיו תְּמִיד. וְאֵף פֶּאָרְן: בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קְשׁוּרִים לְתוֹרָה בְּכָל מִצְוָה, אֶפִּילוֹ כְּשֶׁנִּמְסְרִים בְּיַד
הָאֲמוֹת (אֵף חֲבִיב עַמִּים), כִּי הִיא מוֹרְשָׁה - יְרוּשָׁה וְאַחֻזָּה.

ה הַתּוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל מְלֻכָּא בְּאַתְפְּנוֹשׁוֹת רִישֵׁי
עֵמָה כְּחֵדָּא שְׂבִטָּא דְיִשְׂרָאֵל:

(ה) וַיְהִי בִּישְׂרׁוֹן מֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף רָאשֵׁי עָם יַחַד שְׂבִטֵי
יִשְׂרָאֵל:

שיעור יומי ליום שני י"ט תשרי ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת וזאת הברכה
 כז"י ויהי • הקדוש ברוך הוא • בישרון מלך • תמיד על מלכותו עליהם • בהתאסף • בכל התאסף ראשי חשבון
 אסיפתם • ראשי • כמו (שמות ל) "כי תשא את ראש", ראויין אלו שאברכם • דבר אחר: "בהתאסף", בהתאסף יחד,
 באגדה אחת ושלום ביניהם הוא מלכם, ולא כשיש מחלוקת ביניהם.

(ו) יחי ראובן ואלֵימֶת ויהי מתיו מספר:
 כז"י יחי ראובן • בעולם הזה • ואלֵימֶת • לעולם הבא, שלא יזכר
 לו מעשה בלֵהָה. ויהי מתיו מספר • נמנין במנין שאר אחיו, דגמא היא זו, כענין שנאמר: (בראשית לה) "וישכב
 את בלֵהָה, ויהיו בני יעקב שנים עשר", שלא יצא מן המנין.

(ז) וזאת ליהודה ויאמר שמע יהוה קול יהודה ואלֵעֲמו
 תביאנו ידיו רב לו ועזר מצריו תהיה:
 כז"י וזאת ליהודה • סמך יהודה לראובן, מפני ששניהם הודו
 על קלוקל שבידם, שנאמר: (איוב טו) "אשר חכמים יגידו וגו', להם לבדם וגו' ולא עבר זר בתוכם". (ב"ק צב) ועוד
 פרשו רבותינו שכל מ' שנה שהיו ישראל במדבר, היו עצמות יהודה מתגלגלין בארון מפני נדוי שקבל עליו,
 שנאמר: (בראשית מו) "וחטאתי לאבי כל הימים", אמר משה: מי גרם לראובן שיודה? יהודה וכו'. שמע ה' קול
 יהודה • תפלת דוד, ושלמה, ואסא מפני הכושים, ויהושפט מפני העמונים וחזקיה מפני סנחריב. ואלֵעֲמו
 תביאנו • לשלום מפני המלחמה (ספרים אחרים: מן המלחמה). ידיו רב לו • יריבו ריבו וינקמו נקמתו. ועזר
 מצריו תהיה • על יהושפט התפלל, על מלחמת רמות גלעד: (ד"ה ב"ח) "ויזעק יהושפט, וה' עזרו". דבר אחר: "שמע
 ה' קול יהודה", (ספרי) כאן רמז ברכה לשמעון מתוך ברכותיו של יהודה. ואף כשחלקו ארץ ישראל, נטל שמעון
 מתוך גורלו של יהודה, שנאמר: (יהושע יט) "מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון". (ומפני מה לא יחד לו ברכה בפני
 עצמו? שהיה בלבו עליו על מה שעשה בשטים, כך כתוב באגדת תהלים) [מזמור צ].

♦ יום שני י"ט תשרי ♦

(ח) וללוי אמר תמיד ואוריך לאיש חסידך אשר נסיתו
 במספה תריבהו עלֵמי מריבה:
 כז"י וללוי אמר • ועל לוי אמר. תמיד ואוריך • כלפי שכניה הוא
 מדבר. אשר נסיתו במספה • שלא נתלוננו עם שאר המלינים. תריבהו וגו', כתרגומו, דבר אחר: "תריבהו
 על מי מריבה", נסתפקת לו לבא בעלילה, אם משה אמר: (במדבר ט) "שמעו נא המורים", אהרן ומרים מה עשו?.

(ט) האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואתֵאָחיו לא הפיר
 ואתֵבְנוֹ לא ידע כי שמרו אמרתך ובריתך ינצרו:
 כז"י האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו • כשחטאו בעגל ואמרת: (שמות לב) "מי לה' אלי", נאספו אלי כל בני לוי,
 וצויתם להרג את אבי אמו והוא מישראל, או את אחיו מאמו, או את בן בתו, וכן עשו. ואי אפשר לפרש אביו
 ממש, ואחיו מאביו, וכן בניו ממש, שהרי לויים הם ומשכט לוי לא חטא אחד מהם, שנאמר: (שם) "כל בני לוי".
 כי שמרו אמרתך • לא יהיה לה אלהים אחרים. ובריתך ינצרו • ברית מילה, שאותם שגולדו במדבר של ישראל
 לא מלו את בניהם, והם היו מוליך ומלין את בניהם (ספרים אחרים: אותם שגולדו במדבר, שישאל לא מלו
 את בניהם, והם היו מוליך).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ז ענ"י 39)

נאספו אלי כל בני לוי וצויתם להרג . . וכן עשו (רש"י לג, ט)

רש"י כתב בפרשת תשא (לב, כט) שהכהנים זכו לכהונה מפני שהענישו את עובדי העגל. ולכאורה, על פי זה הרי זה צריך להיות בכל
 שבט לוי, לא דווקא כהנים. וראה רש"י במדבר ג, יב (והלויים), שלא עבדו עבודת אלילים, נבחרו תחתיהם (ודברים י, ח (וטעיתם בעגל,
 ובני לוי לא טעו), שפרש על הלויים. אבל בשניהם פרש הטעם דלא טעו בעגל, ולא שהרגו. ואין כאן מקומו.

(י) יִזְרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לְעֵקֶב וְתוֹרַתְךָ לְיִשְׂרָאֵל יִשְׁמְרוּ קְטוֹרֶה
בְּאַפֶּךָ וְכָלִיל עַל־מִזְבְּחֶךָ:
כז"י יִזְרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ • רְאוּיָן אֵלֹה לְכָךְ • וְכָלִיל • עוֹלָה.

(יא) בָּרַךְ יְהוָה חִילוֹ וּפָעַל יָדָיו תִּרְצֶה מִחֵץ מִתְנִים קָמְיוֹ
וּמִשְׁנָאֵיו מִן־יְקוּמוֹן:
יא בָּרַךְ יְיָ נִכְסוּהִי וְקָרְבֵּן יְדוּהִי תִקְבַּל
בְּרַעְיוֹ תִּבְרַח חֲרָצָא דְסִנְאוּהִי וּדְבַעְלִי
דְּכַבּוּהִי דְלֹא יְקוּמוֹן:

כז"י" מִחֵץ מִתְנִים קָמְיוֹ • מִחֵץ קָמְיוֹ מִכַּת מִתְנִים, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים טו) "וּמִתְנִיָּהֶם תִּמְדַּם הַמַּעַר", וְעַל הַמַּעוֹרְרִין
עַל הַכְּהֵנָה אָמַר בֶּן־דָּבָר אַחֵר: רָאָה שְׁעֵתִידִין חֲשִׁמוֹנָאֵי וּבְנֵי לְהִלָּחֵם עִם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וְהַתְּפַלֵּל עֲלֵיהֶם, לְפִי
שְׁהִיו מוֹעֲטִים: "בֶּן־בְּנֵי חֲשִׁמוֹנָאֵי וְאֶלְעָזָר כְּנֶגֶד כַּמָּה רַבּוּת. לְכָךְ נֶאֱמַר: "בָּרַךְ ה' חִילוֹ וּפָעַל יָדָיו תִּרְצֶה".
וּמִשְׁנָאֵיו מִן־יְקוּמוֹן • מִחֵץ קָמְיוֹ וּמִשְׁנָאֵיו מֵהֵיוֹת לָהֶם תְּקוּמָה.

(יב) לְבַנְיָמִן אָמַר יָדִיד יְהוָה יִשְׁכֵּן לְבִטְחָה עָלָיו חֶפֶץ עָלָיו
כָּל־הַיּוֹם וּבֵין כְּתָפָיו שָׁכֵן:
יב לְבַנְיָמִן אָמַר רַחֲמָא דִּי יִשְׂרָי לְרַחֲצָה
עֲלוּהִי יְהִי מִגֵּן עֲלוּהִי כָּל יוֹמָא וּבְאַרְעָה
תְּשָׁרִי שְׁכִנְתָּא:

כז"י" לְבַנְיָמִן אָמַר • לְפִי שְׁבִרְכַּת לְוִי בַּעֲבוּדַת הַקָּרְבָּנוֹת וְשֵׁל בְּנִימִין בְּבָנִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּחִלְקוֹ, סִמְכֵן זֶה לְזֶה,
וְסִמְךָ יוֹסֵף אַחֲרָיו שָׁאֵף הוּא מִשְׁכֵּן שִׁילָה הִיא בְּנוֹי בְּחִלְקוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם עח) "וַיִּמָּאֵס בְּאֵהֶל יוֹסֵף וְגו'", וּלְפִי שְׁבִית
עוֹלָמִים חֲבִיב מִשִּׁילָה, לְכָךְ הַקָּדִים בְּנִימִין לְיוֹסֵף. חֶפֶץ עָלָיו • מְכַסֶּה אוֹתוֹ וּמִגֵּן עָלָיו. כָּל־הַיּוֹם • לְעוֹלָם.
מִשְׁנָבְחָהּ יְרוּשָׁלַיִם, לֹא שָׁרְתָה שְׁכִינָה בְּמָקוֹם אַחֵר. וּבֵין כְּתָפָיו שָׁכֵן • בְּגִבָּה אֲרָצוֹ הִיא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּנוֹי, אֵלָּא
שֶׁנֶּאֱמָר "כֹּג אָמַר מֵעִין עֵיטָם, וְשֵׁם הִיא דַּעַתוֹ שֶׁל דָּוִד לְבָנוֹתוֹ, כְּדֹאִיתָא בְּשִׁחִיטַת קֳדָשִׁים: 'אֲמַרִי נִחְתִּי בֵּיה
פּוֹרְתָא', מִשּׁוּם דְּכָתִיב: "וּבֵין כְּתָפָיו שָׁכֵן", אֵין לָךְ נֶאֱדָה בְּשׁוֹר יוֹתֵר מִכְתָּפָיו.

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁחוּת קוּדֶשׁ ~ (מקוטי שיחות י עמ' 146)

אַמְרִי, נִחְתִּי בֵּיה פּוֹרְתָא (רש"י לג, יב)

בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אָמַר לְהָאִיר אֹר אֱלָקִי לְכָל הָעוֹלָם, עַד לְחִלְקוֹ הַכִּי נִמּוּךְ. לָכֵן לֹא הִיא גְבוּהָ לְגַמְרִי מִן הָעוֹלָם, כִּי אִזּוּ הִיא נִעְלָה
מִכְדֵּי שִׁיּוּכָל לְהָאִיר לְכָל הָעוֹלָם; אֵלָּא נִחְתִּי בֵּיה פּוֹרְתָא, וְאִזּוּ הוּא שִׁיּוּךְ וְקָרֹב לְעוֹלָם. וְהוּא הַדִּין לְמִקְדָּשׁ הַפְּרָטִי שֶׁבִּתּוֹךְ כָּל
יְהוּדִי: כְּשֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית שָׁבוּ אֵינָה בְּבַחֲנִית הַתְּנַשְׁאוֹת וְהַבְּדִלָה מִנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית, גּוֹפֵה, וְחִלְקוֹ בְּעוֹלָם, אֵלָּא הִיא מִתְעַסְקָת אִתָּם
וּמִתְלַבֶּשֶׁת בָּהֶם, בְּכַדִּי לְבָרָם וּלְזַכָּכָם – נִעֲשִׂים כָּלֵם מִשְׁכֵּן וּמִקְדָּשׁ לְהַשְׁרָאָה הַשְּׁכִינָה.

♦ יום שלישי כ' תשרי ♦

(יג) וַיְלִיֹּסֶף אָמַר מְבִרְכַת יְהוָה אֲרָצוֹ מִמֶּגֶד שָׁמַיִם מִטָּל
וּמִתְהוֹם רִבְצָת תַּחַת:
יג וַיְלִיֹּסֶף אָמַר מְבִרְכָא מִן קָדָם יְיָ אֲרַעָה
עֲבָדָא מְגִדְנִין מִטָּלָא דְשָׁמַיָא מְלַעְלָא
וּמִמְבּוּעֵי עֵינָן וּתְהוֹמִין דְּגִדְנָן מִמְעַמְקֵי
אַרְעָא מְלָרַע:

כז"י" מְבִרְכַת ה' אֲרָצוֹ • שֶׁלֹּא הִיָּתָה בְּנִחְלַת הַשְּׁבָטִים אֲרָץ מְלֵאָה כָּל
טוֹב כְּאַרְצוֹ שֶׁל יוֹסֵף. מִמֶּגֶד • לְשׁוֹן עֲדָנִים וּמִתְקָה. וּמִתְהוֹם • שֶׁהִתְהוֹם עוֹלָה וּמִלְחָלָה אוֹתָהּ מְלִמְטָה. אִתָּה
מוֹצָא בְּכָל הַשְּׁבָטִים בְּרִכְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, מֵעִין בְּרִכְתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב.

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁחוּת קוּדֶשׁ ~ (שיחות ש"פ בראשית תשכ"א – תורת מנחם התוועדות כט עמ' 131)

שֶׁלֹּא הִיָּתָה בְּנִחְלַת הַשְּׁבָטִים אֲרָץ מְלֵאָה כָּל טוֹב כְּאַרְצוֹ שֶׁל יוֹסֵף (רש"י לג, יג)

בְּאַחַת הַפְּעָמִים הַנִּדְרִיּוֹת שֶׁכְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי וְחִמֵּי אֲדָמוֹר דָּבָר עַל עֲצָמוֹ, הוּא אָמַר: אֲרָצוֹ שֶׁל "יוֹסֵף" מְבִרְכַת בְּכָל טוֹב. תָּנוּ
יְדָכֶם וְתִסְיְעוּ לַעֲבֹד אוֹתָהּ! בְּאַרְץ יֵשׁ הַכֹּל, וְכֹאשֶׁר יַעֲבֹדוּ אוֹתָהּ – הִיא תִתֵּן כָּל טוֹב. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁ"אַרְץ" זוּ מְבִרְכַת הֵן בְּרוּחַ,
מִגֵּד שָׁמַיִם מִטָּל, וְהֵן בְּגֶשֶׁם, תְּהוֹם רִבְצָת תַּחַת.

(יד) וּמִמֶּגֶד תְּבוּאוֹת שְׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ יְרֵחִים:
יד וְעֲבָדָא מְגִדְנִין וְעֲלָלָן מִיבּוּל שְׁמֶשׁ
וְעֲבָדָא מְגִדְנִין מְרִישׁ יְרַח בִּירַח:

כז"י" וּמִמֶּגֶד תְּבוּאוֹת שְׁמֶשׁ • שֶׁהִיָּתָה אֲרָצוֹ פְּתוּחָה לַחֲמָה, וּמִתְקַת הַפְּרוּת. גֶּרֶשׁ יְרֵחִים • יֵשׁ פְּרוּת שֶׁהִלְכָּהּ
מִבְּשִׁלְתָּהּ, וְאֵלֶּי הֵן: קְשׁוּאִין וְדִלּוּעִין. דָּבָר אַחֵר: "גֶּרֶשׁ יְרֵחִים", שֶׁהָאֲרָץ מְגִרְשֶׁת וּמוֹצִיאָה מִחֲדָשׁ לְחֲדָשׁ.

שיעור יומי ליום רביעי כ"א תשרי ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת וזאת הברכה כט

(טו) ומראש הררי־קדם וממגד גבעות עולם:

טו ומראש טורי־א פרי־א ומטוב רמן דלא
פסוק:

כ"ט"ו ומראש הררי־קדם • ומברכת מראשית בשול הפרות, שהררי־
מקדימין לבפר בשול פרותיהם. דבר אחר: מגיד שקדמה בריאתן לשאר הרים. גבעות עולם • גבעות העושות
פרות לעולם ואינן פוסקות מעצר הגשמים.

(טז) וממגד ארץ ומלאה ורצון שכני סנה תבואתה
לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו:

טז ומטוב ארעא ומלאה רעי לה דשכנתה
בשמיא ועל משה אתגלי באסנא יתין כל
אלין לרישא דיוסף ולגניא פרישא
דאחיה:

כ"ט"ו ורצון שכני סנה • כמו שוכן סנה, ויתהא ארצו מברכת מרצונו
ונחת רוחו של הקדוש ברוך הוא הנגלה עלי תחלה בסנה. רצון • נחת רוח ופיוס, וכן כל רצון שבמקרא.
תבואתה • ברכה זו לראש יוסף. נזיר אחיו • שהפרש מאחיו במכירתו.

(יז) בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם
עמים יגנח יחדו אפסי־ארץ והם רבבות אפרים
והם אלפי מנשה:

יז רבא דבנוהי זינא לה וגבורן דאתעבידא
לה מקדם תקפא ורומא דילה בגברתה
עממיא קטל פחדא עד ספי ארעא ואנון
רבוא דבית אפרים ואנון אלפיא דבית
מנשה:

כ"ט"ו בכור שורו • יש בכור שהוא לשון גדלה ומלכות, שנאמר:
(תהלים פט) "אף אני בכור אתגהו", וכן: (שמות ד) "בני בכורי ישראל". בכור • מלך היוצא ממנו, והוא יהושע.
שורו • שפחו קשה כשור לכבש כמה מלכים. הדר לו • נתון לו, שנאמר: (במדבר כז) "ונתתה מהודך עליו".
וקרני ראם קרניו • שור כחו קשה, ואין קרניו נאות, אבל ראם קרניו נאות ואין כחו קשה, נתן ליהושע
כחו של שור, ויפני קרני ראם. אפסי־ארץ • שלשים ואחד מלכים, אפשר שכלם מארץ ישראל היו? אלא
אין לה כל מלך ושלטון, שלא קנה לו פלטרין ואחזה בארץ ישראל, שחשוכה לכלם היא, שנאמר: (ירמיה
ג) "נחלת צבי צבאות גוים". והם רבבות אפרים • אותם המנגחים הם הרבבות שהרג יהושע שבא
מאפרים. והם אלפי מנשה • הם האלפים שהרג גדעון במדין, שנאמר: (שופטים ח) "ויוצא וצלמנע בקרקר
וגו'".

• יום רביעי כ"א תשרי •

(יח) ולזבולן אמר שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך:

יח ולזבולן אמר חדי זבולן במפקד לאגחא
קרבא על בעלי דבכד ויששכר במהקד
למעבד זמני מועדיא בירושלם:

כ"ט"ו ולזבולן אמר • אלו חמשה שבטים שברך באחרונה: זבולן גד
דן נפתלי ואשר – כפל שמותיהם לחזקם ולהגבירם, לפי שהיו חלשים
שבכל השבטים, הם הם שהוליד יוסף לפני פרעה, שנאמר: (בראשית מז) "ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים", לפי
שנראים חלשים ולא ישים אותם לו שרי מלחמתו. שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך • זבולן ויששכר
עשו שתפות: "זבולן לחוף ימים ישכן", ויוצא לפרקמטיא בספינות ומשתפר ונותן לתוך פיו של יששכר, והם
יושבים ועוסקים בתורה. לפיכך הקדים זבולן ליששכר, שתורתו של יששכר על ידי זבולן היתה. שמח זבולן
בצאתך • הצלח בצאתך לסחורה. ויששכר • הצלח בישיבת אהליך לתורה, לישב ולעבר שנים ולקבע חידשים,
כמו שנאמר: (דח"א יב) "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים, ראשיהם מאתים", ראשי סנהדראות היו עוסקים בכך,
ועל פי קביעת עתיהם ועבוריהם.

(יט) עמים הר־יקראו שם יזבחו זבחי־צדק כי שפע
ימים יינקו ושפני טמוני חול:

יט שבטיא דישראל לטור בית מקדשא
יתכנשון תמן יסיון נכסת קודשין לרעוא
ארי נכסי עממיא ייכלון וסימא דמשמרא
בחלא מתגליא להון:

כ"ט"ו עמים • של שבטי ישראל. הר־יקראו • להר המוריה יאספו.
כל אסיפה על ידי קריאה היא, ושם יזבחו ברגלים זבחי־צדק. כי שפע ימים יינקו • יששכר וזבולן, ויהא
להם פנאי לעסק בתורה. ושפני טמוני חול • כסוי טמוני חול: טרית, וחלזון וזכוכית לכנה היוצאים מן

(כ) וּלְגַד אִמֶּר בְּרוּךְ מֵרְחִיב גֹּד כְּלָבִיָּא שִׁכֵּן וְטֶרֶף זְרוּעַ
כּ וּלְגַד אִמֶּר בְּרוּךְ מֵרְחִיב גֹּד כְּלָבִיָּא שִׁכֵּן וְטֶרֶף זְרוּעַ
וְיִקְטוּל שְׁלֹטוֹנֵי עַם מַלְכֵּינָּה:

(כא) וַיֵּרָא רֵאשִׁית לֹא כִי־שֵׁם חֶלֶקֶת מַחֲקֶק סָפוֹן וַיִּתֵּן
רֵאשִׁי עִם צִדְקַת יְהוָה עֲשֵׂה וּמִשְׁפָּטָיו עִם־יִשְׂרָאֵל:
שֵׁם וַיֵּרָא רֵאשִׁית לֹא • רָאָה לִיתֵּן לֹא חֶלֶק בְּאֶרֶץ סִיחֹן וְעוֹג. שְׁהִיא

ראשית כבוש הארץ. כִּי־שָׁם חִלְקֶת מַחֲקֶק. כִּי יָדַע אֲשֶׁר שָׁם בְּנַחֲלָתוֹ חִלְקֶת שְׂדֵה קְבוּרַת מַחֲקֶק, וְהוּא מֹשֶׁה. סָפוּן. אוֹתָהּ חִלְקָה סְפוּנָה וּטְמוּנָה מִכָּל בְּרִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (לִקְמוֹן ד') "וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבוּרָתוֹ". וַיֵּתָא. גֵּד. רֵאשִׁי עָם. הֵם הָיוּ הוֹלְכִים לִפְנֵי הַחֲלוּץ בְּכַבוֹשׁ הָאָרֶץ, לְפִי שֶׁהָיוּ גְבוּרִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (בַּמִּדְבָּר לֵב) "חֲלוּצִים תַּעֲבְרוּ לִפְנֵי אַחֵיכֶם וְגו'". צִדְקָת ה' עֲשֶׂה. שֶׁהֶאֱמִינוּ דְּבָרֵיהֶם וְשִׁמְרוּ הַבְּטָחָתָם לַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן, עַד שֶׁכָּבְשׁוּ וַחֲלָקוּ. דָּבָר אַחֵר: "וַיֵּתָא", מֹשֶׁה. "רֵאשִׁי עָם". צִדְקָת ה' עֲשֶׂה. עַל מֹשֶׁה אִמּוֹר.

♦ יום חמישי כ"ב תשרי ♦

(כב) וַיֵּלֶדֶן אֶמֶר בֶּן גִּיּוֹר אֲרִיָּה יִזְנֹק מִן־הַבָּשָׁן:
 כב וַיֵּלֶדֶן אֶמֶר בֶּן גִּיּוֹר אֲרִיָּה יִזְנֹק מִן־הַבָּשָׁן:
 שְׂתֵימָא מִן נַחֲלִיא דְגִנְגִּדָן מִן מַתְנָן:
 כ"י • בֶּן גִּיּוֹר אֲרִיָּה • אֵף הוּא הִיָּה סִמּוּד לִסְפֵר, לְפִיכָּךְ מִשְׁלוֹ בְּאֲרִיּוֹת.

יִזְכָּק מִן-הַבֶּשֶׂן • כְּתִרְגוּמוֹ, שֶׁהִיָּה הִירְדֵן יוֹצֵא מִחֶלְקוֹ מִמְעַרֵּת פְּמִיאָס וְהִיא לָשֶׁם שֶׁהִיא בְּחֶלְקוֹ שֶׁל דָּן, שְׁנֵאָמֶר: (יהושע יט) "וַיִּקְרָאוּ לָלֶשֶׁם דָּן", דְּבָר אַחֵר: מֵה זִנּוּק זֶה יוֹצֵא מִמָּקוֹם אֶחָד וְנִחְלַק לְשֵׁנֵי מְקוֹמוֹת, כִּף שִׁבְטוֹ שֶׁל דָּן נָטְלוּ חֵלֶק בְּשֵׁנֵי מְקוֹמוֹת, תְּחִלָּה נָטְלוּ בַצְפוֹנִית מִעֲרֵבִית, עֲקָרוֹן וּסְבִיבוֹתֶיהָ, וְלֹא סָפְקוּ לָהֶם, וּבָאוּ וְנִלְחְמוּ עִם לָשֶׁם, שֶׁהִיא פְּמִיאָס, וְהִיא בַצְפוֹנִית מְזֻרְחִית, שֶׁהִרְדֵן יוֹצֵא מִמְעַרֵּת פְּמִיאָס, וְהוּא בְּמְזֻרְחָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְכֹא מֵהַצֵּפוֹן לְדָרוֹם וְכֹלָה בְּקֻצָּה יָם הַמֶּלֶח, שֶׁהוּא בְּמְזֻרְחַת יְהוּדָה, שֶׁנָּטַל בְּדְרוֹמָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁמֶפְרָשׁ בִּסְפֵר יְהוֹשֻׁעַ, וְהוּא שְׁנֵאָמֶר: (סו) "וַיֵּצֵא גְבוּל בְּנֵי דָן מֵהֶם, וַיַּעֲלוּ בְנֵי דָן וַיִּלְחְמוּ עִם לָשֶׁם וְגו'", יֵצֵא גְבוּלָם מִכָּל אוֹתוֹ הָרוּחַ שֶׁהִתְחִילוּ לִנְחֹל בּוֹ.

(כג) וּלְנִפְתָּלִי אָמַר נִפְתָּלִי שִׁבְעַתְּ רִצּוֹן וּמֵלֶא בְּרַבַּת יְהוָה
יָם וּדְרוֹם יִרְשָׁה:
כג וּלְנִפְתָּלִי אָמַר נִפְתָּלִי שִׁבְעַתְּ רִצּוֹן וּמֵלֶא בְּרַבַּת יְהוָה
בְּרִכָּן מִן הַיָּם וְגוֹסֵר יָם וּדְרוֹמָא
יִרְתָּ:

ט"י שבע רצון • שהיתה ארצו שבעה כל רצון יושבה. ים ודרום ירשה • ים פנת נפלה בחלקו, ונטל מלא חבל חרם בדרומה, לפרש חרמים ומכמורות. ירשה • לשון צווי, כמו (דברים א) "עלה רש", והטעם שלמעלה ברי"ש מוכיח, כמו: ירש, ידע, לקח, שמע, בשמוסוף בו ה"א, יהיה הטעם למעלה: שמעה, ידעה, סלחה, לקחה, אף כאן: "ירשה", לשון צווי. ובמסרת הגדולה מצינו באלפא ביתא לשון צווי דטעמיהון מלעיל.

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת וזאת הברכה לא

(כד) וּלְאִשֶּׁר אָמַר בְּרוּךְ מְבָנִים אֲשֶׁר יְהִי רְצוֹי אָחִיו וּמִטְבֵּל
בְּשֶׁמֶן רְגֵלוֹ:
כד וּלְאִשֶּׁר אָמַר בְּרוּךְ מְבָנִים אֲשֶׁר יְהִי רְצוֹי אָחִיו וּמִטְבֵּל
בְּשֶׁמֶן רְגֵלוֹ:
כד וּלְאִשֶּׁר אָמַר בְּרוּךְ מְבָנִים אֲשֶׁר יְהִי רְצוֹי אָחִיו וּמִטְבֵּל
בְּשֶׁמֶן רְגֵלוֹ:
כד וּלְאִשֶּׁר אָמַר בְּרוּךְ מְבָנִים אֲשֶׁר יְהִי רְצוֹי אָחִיו וּמִטְבֵּל
בְּשֶׁמֶן רְגֵלוֹ:

כז"י בְּרוּךְ מְבָנִים אֲשֶׁר • רֵאִיתִי בַּסְּפָרִי: אֵין לָךְ בְּכָל הַשְּׂבָטִים שְׁנֵת בְּרָךְ בְּכָנִים כְּאֲשֶׁר, וְאֵינִי יוֹדֵעַ כִּיצַד. יְהִי
רְצוֹי אָחִיו • שֶׁהִיא מִתְרַצָּה לְאָחִיו בְּשֶׁמֶן אֲנִפְקִינֹון וּבְקַפְלָאוֹת, וְהֵם מְרַצִּין לוֹ בְּתַבּוּאָה. דָּבָר אַחֵר: "יְהִי רְצוֹי
אָחִיו", שֶׁהִיוּ בְּנוֹתָיו נָאוֹת, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר בְּדָבָרֵי הַיָּמִים: (א כ) "הוּא אָבִי בְּרִזִּית", שֶׁהִיוּ בְּנוֹתָיו נְשׂוּאוֹת לְכַהֲנִים
גְּדוֹלִים, הַנִּמְשָׁחִים בְּשֶׁמֶן זֵית. וּמִטְבֵּל בְּשֶׁמֶן רְגֵלוֹ • (ספרי) שֶׁהִיתָה אֲרָצוֹ מוֹשְׁכַת שֶׁמֶן כְּמַעֲנֵן, וּמַעֲשֶׂה שֶׁנִּצְטָרְכוּ
אֲנָשִׁי לְדַקְנָא לְשֶׁמֶן, מִנּוּ לָהֶם פּוֹלְמוֹסְטוֹס אֶחָד וְכוּ' כְּדֹאִיתָא בְּמַנְחוֹת (פ"ה).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות א עמ' 109)

שֶׁהִיוּ בְּנוֹתָיו נָאוֹת . . נְשׂוּאוֹת לְכַהֲנִים גְּדוֹלִים (רש"י לג, כד)
יֵשׁ לִשְׁאֹל, מִה הִקְשֶׁר בֵּין שְׁנֵי הַדְּבָרִים. וְיֵשׁ לוֹמַר, דֶּהֱנָה הִנּוּי הָאֲמָתִי שֶׁל אִשָּׁה הוּא צְנִיעוּתָהּ, כָּל כְּבוֹדָה בַּת מֶלֶךְ פְּנִימָה.
וְצִנְיָנוּת מְבִיאָה וּמוֹעִילָה לְכַהֲנָה גְּדוֹלָה, כְּפִי שֶׁנֶּאֱמַר בַּמִּדְבָּר שֶׁאִשָּׁה צְנוּעָה רְאוּיָה שֶׁתִּנְשָׂא לְפָנֶיהָ וְתַעֲמִיד כְּהָנִים גְּדוֹלִים,
וּבְזָכוֹת צְנִיעוּתָהּ זִכְתָּה קִמְחִית לְבָנִים שֶׁשָּׁמְשׁוּ בְּכַהֲנָה גְּדוֹלָה. אִשָּׁה צְנוּעָה זֹכָה לְבָנִים 'כְּהָנִים גְּדוֹלִים', כְּלוּמֹר: הִכְהֵן הַגְּדוֹל
נִכְנָס לְקִדְשׁ הַקִּדְשִׁים, שֶׁם הָיָה הָאָרוֹן, שָׁבוּ הַלְוִיִּם, שֶׁעָלִיָּהֶם חֻקּוֹת עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת (לֹא כְּתוּבוֹת בְּדִין, שֶׁהוּא דָּבָר נֹסֵף
עַל הַקֶּלֶף); וְכֵמוּ כֵן, הָאֵדָם וְהַתּוֹרָה שְׁלוּמֵד הֵם דָּבָר אֶחָד.

(כח) בְּרוּל וְנַחֲשֶׁת מְנַעֲלָךְ וּכְיִמְיָךְ דְּבִאָךְ:
כח בְּרוּל וְנַחֲשֶׁת מְנַעֲלָךְ • עֲכָשׁוּ הוּא מְדַבֵּר כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיוּ
גְּבוּרֵיהֶם יוֹשְׁבִים בְּעָרֵי הַסֶּפֶר וְנוֹעֲלִים אוֹתָהּ, שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ הָאוֹיְבִים לִיכָנֵס בָּהּ, כְּאֵלּוּ הִיא סְגוּרָה בְּמַנְעוּלִים וּבְרִיחִים
שֶׁל בְּרוּל וְנַחֲשֶׁת. דָּבָר אַחֵר: "בְּרוּל וְנַחֲשֶׁת מְנַעֲלָךְ", אֲרָצְכֶם נַעֲוִלָה בְּהָרִים שְׁחוּצָבִין מֵהֶם בְּרוּל וְנַחֲשֶׁת, וְאֲרָצוֹ
שֶׁל אִשֶּׁר הִתְהַמְּנָה מְנַעֲלָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וּכְיִמְיָךְ דְּבִאָךְ • וּכְיִמְיָךְ שֶׁהֵם טוֹבִים לָךְ, שֶׁהֵן יָמֵי תַחֲלָתְךָ, יָמֵי נַעֲרִיךָ,
כִּף יְהִי יָמֵי זְקֻנָתְךָ, שֶׁהֵן דּוֹאֲבִים, זָבִים וּמִתְמוּטָּטִים. דָּבָר אַחֵר: "וּכְיִמְיָךְ דְּבִאָךְ", וּכְיִמְיָךְ שֶׁהֵם טוֹבִים לָךְ, כְּמִנְיָן
יָמֶיךָ, כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתָּם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם יְהִי דְּבִאָךְ, שֶׁכָּל הָאֲרָצוֹת יִהְיוּ דּוֹבָאוֹת כֶּסֶף וְזָהָב לְאֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל, שֶׁתִּהְיֶה מְבָרְכַת בְּפִרוֹת, וְכָל הָאֲרָצוֹת מִתְפָּרְסוֹת הֵימָנָה וּמִמְשִׁיכוֹת לָהּ כֶּסֶף וְזָהָב, אִשְׁקִלוֹנוֹ ט', הַכֶּסֶף
וְהַזָּהָב כָּלָה מֵהֶם, שֶׁהֵן מְזִיבוֹת אוֹתָם לְאֲרָצְכֶם.

(כז) אֵין בָּאֵל יִשְׂרוּן רִכָּב שָׁמַיִם בְּעֶזְרָךְ וּבִגְאוּתוֹ שְׁחָקִים:
כז אֵין בָּאֵל יִשְׂרוּן • דַּע לָךְ יִשְׂרוּן, שֶׁאֵין בָּאֵל כָּל אֱלֹהֵי הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, וְלֹא כְּצוּרָךְ צוּרֶם. רִכָּב שָׁמַיִם •
הוּא אוֹתוֹ אֱלֹהֵי שְׁבַעְצוּרָךְ, וּבִגְאוּתוֹ הוּא רוֹכֵב שְׁחָקִים.

כז"י אֵין בָּאֵל יִשְׂרוּן • דַּע לָךְ יִשְׂרוּן, שֶׁאֵין בָּאֵל כָּל אֱלֹהֵי הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים, וְלֹא כְּצוּרָךְ צוּרֶם. רִכָּב שָׁמַיִם •
הוּא אוֹתוֹ אֱלֹהֵי שְׁבַעְצוּרָךְ, וּבִגְאוּתוֹ הוּא רוֹכֵב שְׁחָקִים.

♦ בכל העולם יום שישי כ"ג תשרי ♦

(כז) מַעֲנָה אֱלֹהֵי קָדָם וּמִתַּחַת זִרְעַת עוֹלָם וַיִּגְרַשׁ מִפְּנֶיךָ
אוֹיֵב וַיֹּאמֶר הַשֹּׁמֵד:
כז מַעֲנָה אֱלֹהֵי קָדָם • לְמַעַן הֵם הַשְּׁחָקִים, לֹאֱלֹהֵי קָדָם, שֶׁקָּדָם לְכָל אֱלֹהִים, וּבִרְרָ לּוֹ שְׁחָקִים לְשִׁבְתוֹ וּמַעֲוָנוֹ,
וּמִתַּחַת מַעֲוָנוֹ כָּל בְּעָלֵי זִרְעֵי שׂוֹכְנִים. זִרְעַת עוֹלָם • סִיחוֹן וְעוֹג וּמִלְכֵי כְּנָעַן, שֶׁהִיוּ תִּקְפוֹ וּגְבוּרָתוֹ שֶׁל עוֹלָם,
לְפִיכָף, עַל פָּרָחַם יִחַדְדוּ וְיִזְוְעוּ וְכַחַם חָלַשׁ מִפְּנֵיו. לְעוֹלָם אֵימַת הַגְּבוּהָ עַל הַנְּמוּד, וְהוּא שֶׁהִפָּךְ וְהַגְּבוּרָה שְׁלוֹ
בְּעֶזְרָךְ. וַיִּגְרַשׁ מִפְּנֶיךָ אוֹיֵב • וַיֹּאמֶר לָךְ 'הַשֹּׁמֵד אוֹתָם'. מַעֲנָה • כָּל תְּכָה שֶׁצָּרִיכָה לְמַ"ד בְּתַחֲלָתָהּ הַטִּיל לָהּ
הָ"א בְּסוּפָהּ.

(כח) וַיִּשְׁכֹּן יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּדַד עֵין יַעֲקֹב אֶל-אֶרֶץ דָּגֵן
וְתִירוֹשׁ אֶף-שָׁמְיוֹ יַעֲרֹב-טָל:
כח וַיִּשְׁכֵּן יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּדַד עֵין יַעֲקֹב אֶל-אֶרֶץ דָּגֵן
וְתִירוֹשׁ אֶף-שָׁמְיוֹ יַעֲרֹב-טָל:
כח וַיִּשְׁכֵּן יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּדַד עֵין יַעֲקֹב אֶל-אֶרֶץ דָּגֵן
וְתִירוֹשׁ אֶף-שָׁמְיוֹ יַעֲרֹב-טָל:
כח וַיִּשְׁכֵּן יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּדַד עֵין יַעֲקֹב אֶל-אֶרֶץ דָּגֵן
וְתִירוֹשׁ אֶף-שָׁמְיוֹ יַעֲרֹב-טָל:
כח וַיִּשְׁכֵּן יִשְׂרָאֵל בְּטַח בְּדַד עֵין יַעֲקֹב אֶל-אֶרֶץ דָּגֵן
וְתִירוֹשׁ אֶף-שָׁמְיוֹ יַעֲרֹב-טָל:

לב שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת וזאת הברכה

ה"י ב"ט בדר • כל יחיד ויחיד "איש תחת גפנו ותחת תאנתו", מפזרין ואין צריכין להתאסף ולישב יחד מפני האויב. עין יעקב • כמו: (במדבר יא) "ועינו כעין הבדלח", כעין הברכה שברכס יעקב, לא כבדר שאמר ירמיה: (ירמיה טו) "בדר ישבתי", אלא כעין הבטחה שהבטיחם יעקב: (בראשית כח) "והיה אלהים עמכם, והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם". יערפו • טיפו. אף שמי יערפו-טל • אף ברכתו של יצחק נוספת על ברכתו של יעקב: (שם כז) "ויתן לך האלהים מטל השמים וגו'".

כט טובך ישראל לית דכותך עמא דפרקנה (מן) קדם יי תקיף בסעדה ודמן קדמוהי נצחן גפרותך ויכדבון סנאך לך ואת על פריקת צוארי מלכיהון תדרך:

(כט) אשריך ישראל מי כמוך עם נושע ביהוה מגן עזרך ואשריחב גאותך ויפחשו איביך לך ואתה על-במותימו תדרך:

ה"י אשריך ישראל • לאחר שפרט להם הברכות, אמר להם: 'מה לי לפרט לכם, כלל דבר: הכל שלכם'. אשריך ישראל מי כמוך • תשועתך בה' אשר הוא מגן עזרך, (ואשר הוא) וחרב גאותך. ויפחשו איביך לך • כגון הגבעונים שאמרו: (יהושע ט) "מארץ רחוקה באו עבדיך וגו'". ואתה על-במותימו תדרך • כענין שנאמר: (שם י) "שימו את רגליכם על צוארי המלכים האלה".

אוסלק משה ממישרא דמואב לטורא דנבו ריש רמא די על אפי ירחו ואחזיה יי ית כל ארעא ית גלעד עד דן:

(א) ויעל משה מערבת מואב אל-הר נבו ראש הפסגה אשר על-פני ירחו ויראהו יהוה את-כל-הארץ את-הגלעד עד-דן:

ה"י מערבת מואב אל-הר נבו • כמה מעלות היו, ופסען משה בפסיעה אחת. את-כל-הארץ • הראהו את כל ארץ ישראל בשלותה, והמציקין העתידין להיות מציקין לה. עד-דן • הראהו בני דן עובדים עבודת כוכבים, שנאמר: (שופטים יח) "ויקיימו להם בני דן את הפסל", והראהו שמשון שעתידי לצאת ממנו למושיע.

בנית כל נפתלי וית ארעא דאפרים ומנשה וית כל ארעא דיהודה עד ימא מערבא:

(ב) ואת כל-נפתלי ואת-ארץ אפרים ומנשה ואת כל-ארץ יהודה עד הים האחרון:

ה"י ואת כל-נפתלי • הראהו ארצו בשלותה וחרבנה, והראהו דבורה וברק מקדש נפתלי נלחמים עם סיסרא וחילותיו. ואת-ארץ אפרים ומנשה • הראהו ארצם בשלותה ובהרבה, והראהו יהושע נלחם עם מלכי כנען, שבא מאפרים, וגדעון שבא ממנשה, נלחם עם מדן ועמלק. ואת כל-ארץ יהודה • בשלותה ובהרבה, והראהו מלכות בית דוד ונצחונם. עד הים האחרון • ארץ המערב בשלותה ובהרבה. דבר אחר: אל תקרי "הים האחרון", אלא 'היום האחרון', הראהו הקדוש ברוך הוא כל המארעות שעתידין ליארע לישראל עד שיחיו המתים.

גנית דרומא וית מישרא בקעתא דירחו קרמא דדקלזא עד צער:

(ג) ואת-הנגב ואת-הכפר בקעת ירחו עיר התמרים עד-צער:

ה"י ואת-הנגב • ארץ הדרום. דבר אחר: מערת המכפלה, שנאמר: (במדבר יג) "ויעלו בנגב, ויבא עד חברון". ואת-הכפר • הראהו שלמה יוצק כלי בית המקדש, שנאמר: (מלכים א ז) "בכפר הירדן יצקם המלך במעבה האדמה".

דואמר יי לה דא ארעא די קימית לאברהם ליצחק וליעקב למימר לבניו אתנה אחזיתך בעיניו ולתמן לא תעבר:

(ד) ויאמר יהוה אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר לזרעך אתנהה הראיתיך בעיניך ושמה לא תעבר:

ה"י לאמר לזרעך אתנהה הראיתיך • כדי שתלך ותאמר לאברהם, ליצחק וליעקב: 'שבועה שנשבע לכם הקדוש ברוך הוא, קימה', וזהו לאמר, לך הראיתיך לך, אבל גזרה היא מלפני ששמה לא תעבר, שאלולי כך, הייתי מקנימך עד שתראה אותם נטועים וקבועים בה, ותלך ותגיד להם.

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת וזאת הברכה לג

(ה) וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עֲבַד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מִזְרָאֵל עַל־פִּי יְהוָה: הוֹמִית תִּמְן מֹשֶׁה עֲבָדָא דִּי בְּאַרְעָא דְּמִזְרָאֵל עַל מִימְרָא דִּי: רש"י וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה • (ב"ב טו) אֶפְשָׁר מֹשֶׁה מֵת, וְכָתִיב: "וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה"? אֵלָּא עַד כָּאן כָּתַב מֹשֶׁה, מִכָּאן וְאַיִלָּף כָּתַב יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי מֵאִיר אָמַר: אֶפְשָׁר סֵפֶר הַתּוֹרָה חָסַר כְּלוּם, וְהוּא אָמַר (לעיל לא): "לְקוֹחַ אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה"? אֵלָּא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אָמַר, וּמֹשֶׁה כּוֹתֵב בְּדַמּוֹ. עַל־פִּי ה' • בְּנִשְׁקָהּ.

(ו) וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּנִי בְּאֶרֶץ מִזְרָאֵל מִן הַבַּיִת פְּעוֹר וְלֹא־יָדַע אִישׁ אֶת־קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה: וַיִּקְבֹּר יְהוָה בְּחִילָתָא בְּאַרְעָא דְּמִזְרָאֵל לְקַבֵּל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא יָדַע אָנָּשׁ יֵת קְבֻרָתָהּ עַד יוֹמָא הַדִּין:

רש"י וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ • הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכַבּוּדוֹ. (ספרי נשא) רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אָמַר: הוּא קָבַר אֶת עֲצָמוֹ, וְזֶהוּ אֶחָד מִשְׁלָשָׁה אֲתִין שֶׁהָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דּוֹרֵשׁ בָּן, כִּיּוֹצֵא בּוֹ (במדבר ו) "בְּיוֹם מְלֹאת יָמֵי נַזְרוֹ יָבִיא אוֹתוֹ", הוּא מְבִיא אֶת עֲצָמוֹ. כִּיּוֹצֵא בּוֹ (ויקרא כב) "וְהָשִׂיאוּ אוֹתָם עוֹן אֲשָׁמָה", וְכִי אַחֲרִים מְשִׁיאים אוֹתָם? אֵלָּא הֵם מְשִׁיאים אֶת עֲצָמָם. מוֹל בֵּית פְּעוֹר • קָבְרוּ הָיָה מוֹכֵן שָׁם מִשְׁשֵׁת יָמֵי בְּרָאשִׁית, לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה פְעוֹר, וְזֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁנִּבְרָאוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמֹשׁוֹת (אבות פ"ה).

(ז) וּמִשְׁה בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה בָּמָתוֹ לֹא־כָּהֲתָה עֵינֹו וְלֹא־נָס לַחַה: וּמִשְׁה בֶּר מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנִין כַּד מֵית לֹא כָּהֵת עֵינֹוהִי וְלֹא שָׁנָא זִיו וְקֵרָא דַּאֲפוּהִי:

רש"י לֹא־כָּהֲתָה עֵינֹו • אָף מִשְׁמַת. וְלֹא־נָס לַחַה • לַחְלוּחִית שָׁבוּ, לֹא שָׁלַט בּוֹ רָקִבּוֹן וְלֹא נִהַפֵּף תֵּאֵר פָּנָיו.

(ח) וַיִּכְבּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה בְּעֶרְכָּת מִזְרָאֵל שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּהְיוּ יָמֵי בְּכִי אֲבֵל מֹשֶׁה: חֻבְּכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת מֹשֶׁה בְּמִישְׁרֵיָא דְּמִזְרָאֵל תְּלָתִין יוֹמִין וּשְׁלִימוֹ יוֹמֵי בְּכִיתָא אֲבָלָא דְּמֹשֶׁה:

רש"י בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • הַזְּכָרִים, אֲבֵל בְּאַהֲרֹן מִתּוֹךְ שֶׁהָיָה רוֹדֵף שְׁלוֹם וְנוֹתֵן שְׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּבֵין אִשָּׁה לְבַעְלָהּ, נֶאֱמַר: (במדבר כ) "כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל", זְכָרִים וּנְקִבּוֹת.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כד עמ' 255)

הַזְּכָרִים, אֲבֵל בְּאַהֲרֹן . . זְכָרִים וּנְקִבּוֹת (רש"י לד, ח) לְכַאֲוָרָה, מִדּוּעַ מְזַכְּרִים בַּעֲת מִיתַת מֹשֶׁה אֶת הַחֶסֶד שֶׁלּוֹ לְגַבִּי אַהֲרֹן. וַיֵּשׁ לוֹמַר: אַהֲרֹן עָשָׂה שְׁלוֹם עַל יְדֵי שְׁשֹׁנָה קֶצֶת מִן הָאֲמָת, אִף מֹשֶׁה, שֶׁמִּדַּתוֹ אֲמָת, אֵינּוּ מְסַגֵּל לְפַעַל בְּדֶרֶךְ זוֹ. וַיֵּשׁ בְּזֶה מֶה שֶׁאֵין בְּזֶה: מֹשֶׁה – אֵינּוּ נוֹטֶה מִן הָאֲמָת. אַהֲרֹן – מְבִיא שְׁלוֹם לְכָל יְהוּדֵי, גַּם אֲדָם כִּזְה שֶׁבִּשְׁבִּילוֹ מְכַרְחִים לְשׁוֹנוֹת מִן הָאֲמָת. בְּמִשְׁךְ חַיִּי מֹשֶׁה, כְּשֶׁהָיָה עֶסוֹק בְּמִלּוֹי תַּפְקִידוֹ, הָיָה עֶסוֹק כְּלוֹ בְּעִבּוּדָה שְׁלוֹ, מִדַּת הָאֲמָת; אֲבֵל כְּאֶשֶׁר הַשְּׁלִים שְׁלִיחוֹתוֹ, הִרְגִּישׁ אֶת מַעֲלַת הַנְּהֻגָת אַהֲרֹן.

(ט) וַיְהִי־שָׁע בֶּן־נֹון מָלֵא רִיחַ חֲכָמָה כִּי־סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ט וַיְהִי־שָׁע בֶּר נֹון מְלֵי רִיחַ חֲכָמָתָא אֲרִי סָמַךְ מֹשֶׁה יֵת יְדֹוהִי עָלֹוהִי וְקִבְּלוּ מִנָּה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַעֲבָדוּ כְּמָא דִּי פִקִּיד יֵת מֹשֶׁה:

(י) וְלֹא־קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדָעוּ יְהוָה פָּנִים אֶל־פָּנִים: י וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה דִּי אֲתַגְלִי לֵה יֵת אֲפִין בְּאַפִּין:

רש"י אֲשֶׁר יָדָעוּ ה' פָּנִים אֶל־פָּנִים • שֶׁהָיָה לְבוֹ גֵּס בּוֹ וּמִדְּבַר אֵלָיו בְּכָל עֵת שְׂרוּצָה, כְּעֵנִין שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות לב) "וַעֲתָה אֶעֱלֶה אֵל ה'", "עֲמִדוּ וְאַשְׁמְעָה מֶה יַצִּיחַ ה' לָכֶם".

(יא) לְכָל־הָאֲתֹת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שָׁלַחוּ יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכָל־עַבְדֵּיו וּלְכָל־אַרְצָהּ: יֵא לְכָל אֲתִיָא וּמוֹפְתִיָא דִּי שְׁלַחַה יֵת לְמַעַבְדַּ בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְפָרְעָה וּלְכָל עַבְדֹוהִי וּלְכָל אֲרָעָה:

לד שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – לג – פרשת וזאת הברכה

(יב) וְלִכְלֹךְ הַיָּד הַחֲזָקָה וְלִכְלֹךְ הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה
יב וְלִכְלֹךְ יָדָא תַּקְפָּתָא וְלִכְלֹךְ חֲזוּנָא רַבָּא דִּי
עֲבַד מִשָּׁה לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל: חזק
מִשָּׁה לְעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל:

כז"י וְלִכְלֹךְ הַיָּד הַחֲזָקָה • שְׁקִיב אֶת הַתּוֹרָה בְּלוּחוֹת בְּיָדְךָ. וְלִכְלֹךְ הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל • נָסִים וּגְבוּרוֹת שֶׁבַּמִּדְבָּר
הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא. לְעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל. שְׁנִשְׂאוּ לְבֹו לְשֹׁבֵר הַלוּחוֹת לְעֵינֵיהֶם, שְׁנִאָמַר: (לעיל ט) "וְאַשְׁכַּחְרֵם לְעֵינֵיכֶם",
וְהַסְפִּיקָה דַּעַת הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְדַעְתּוֹ, שְׁנִאָמַר: (לעיל י) "אֲשֶׁר שִׁבְרָתָ", יִישַׁר כְּחָד שִׁשְׁבְּרָתָ (שבת פז):

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קודש כב עמ' כה)

לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל

יֵשׁ לַפֶּרֶשׁ אֶת סְמִיכוֹת הַתּוֹרָה סוּפָה לַתַּחֲלִיתָהּ, עַל פִּי מֹה שֶׁהִקְשִׁי רַז"ל (נדרים לט, ב) וְהַפְתִּיב אֵין כָּל חֶדֶשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ. וְזֶהוּ
הַמִּשְׁוֹן הַתְּיֻבִּים: לְכָל הָאוֹתוֹת וְהַמּוֹפְתִּים . . אֲשֶׁר עָשָׂה . . (וְאֵין זֶה חֶדֶשׁ, כִּי אִם) בְּרָאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים, כִּי תִנְאִי הַתְּנָה הַקֶּבֶץ
עִם כָּל מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית בַּעַת הַבְּרִיאָה בְּנוֹגַע לְנִסִּים (בראשית רבה ה, ה. זח"ב קצח, ב. פירוש המשניות להרמב"ם ותוספות יום טוב אבות ה,
(1).

מ"א פסוקים גאוא"ל סימן חסלת פרשת וזאת הברכה

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו
גו", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד
– יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה
המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

הפטרה לשמיני עצרת מלכים א פרק ח

ח נִדְּוִי בְּכָלוֹת שְׁלֹמֹה לְהַתְּפִלָּל אֶל־יְהוָה אֵת כָּל־הַתְּפִלָּה וְהַתְּחִנָּה הַזֹּאת קָם מִלִּפְנֵי
מִזְבֵּחַ יְהוָה מִפְּרַע עַל־בְּרָכָיו וּכְפָיו פְּרִשּׁוֹת הַשָּׁמַיִם: נה וַיַּעֲמֹד וַיְבָרֶךְ אֵת כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל
קוֹל גָּדוֹל לֵאמֹר: נו בְּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל כָּכָל אֲשֶׁר דִּבֶּר לֹא־נֶפֶל
דִּבֶּר אֶחָד מִכָּל דִּבְרֵי הַטּוֹב אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד מֹשֶׁה עַבְדּוֹ: נו יְהִי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר
הָיָה עִם־אֲבוֹתֵינוּ אֲלִיעֶזְרֵנוּ וְאֶל־יִשָּׁשׁוּנוּ: נח לְהַטּוֹת לְבַבְנוּ אֵלָיו לִלְכֹּת בְּכָל־דַּרְכָּיו וּלְשַׁמֵּר
מִצְוֹתָיו וְחֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר צִוָּה אֶת־אֲבוֹתֵינוּ: נט וַיְהִי דְבָרֵי אֱלֹהִים אֲשֶׁר הַתְּחַנֵּנִתִּי לִפְנֵי
יְהוָה קִרְבִּים אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וּלְיָלָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט עִבְדּוֹ וּמִשְׁפָּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ: ס לְמַעַן דַּעַת כָּל־עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד: סא וְהָיָה
לְבַבְכֶם שָׁלֵם עִם יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לִלְכֹּת בְּחֻקָּיו וּלְשַׁמֵּר מִצְוֹתָיו בְּיוֹם הַזֶּה: סב וְהִתְפַּלֵּךְ
וּכְל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ זִבְחִים זִבַּח לִפְנֵי יְהוָה: סג וַיִּזְבַּח שְׁלֹמֹה אֵת זִבְחַ הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר זָבַח
לַיהוָה בְּקָר עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֵלֶף וְצֹאן מֵאָה וְעֶשְׂרִים אֵלֶף וַיַּחֲנֹכוּ אֶת־בֵּית יְהוָה הַמִּלֹּךְ
וּכְל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: סד בְּיוֹם הַהוּא קִדֵּשׁ הַמִּלֹּךְ אֶת־תּוֹךְ הַחֲצֵר אֲשֶׁר לִפְנֵי בֵית־יְהוָה כִּי־עָשָׂה
שֵׁם אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֵת חֲלָבֵי הַשְּׁלָמִים כִּי־מִזְבֵּחַ הַנִּחֲשֵׁת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה קָמָן
מִהֲכִיל אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֵת חֲלָבֵי הַשְּׁלָמִים: סה וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה בַּעַת־הַהִיא
אֶת־הַחֹג וּכְל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ קָהֵל גָּדוֹל מִלְּבֹוא חֲמַת עַד־נַחַל מִצְרַיִם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ

שִׁבְעַת יָמִים וְשִׁבְעַת יָמִים אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם: סו בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שָׁלַח אֶת־הָעָם וַיְבָרְכוּ
אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיֵּלְכוּ לְאַהֲלֵיהֶם שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְדָוִד
עַבְדּוֹ וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ: טז א וַיְהִי כִכְלוֹת שְׁלֹמֹה לְבָנוֹת אֶת־בֵּית־יְהוָה וְאֶת־בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֵת
כָּל־חֵשֶׁק שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר חָפֵץ לַעֲשׂוֹת:

הפטרת וזאת הברכה (בכל העולם ביום שישי) ביהושע פרק א

א א וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עַבְדְּ יְהוָה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נּוֹן מִשְׁרַת מֹשֶׁה לֵאמֹר:
ב מֹשֶׁה עַבְדִּי מָתָּ וְעַתָּה לְיוֹם עָבַר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה אִתָּה וְכָל־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אָנֹכִי נָתַן לָהֶם לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ג כָּל־מָקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ בְּפָרְגְלָכֶם בּוֹ לָכֶם נִתְּנוּ כַּאֲשֶׁר
דִּבַּרְתִּי אֶל־מֹשֶׁה: ד מִהַמִּדְבָּר וְהַלְבָנוֹן הַזֶּה וְעַד־הַנָּהָר הַגָּדוֹל נְהַר־פָּרָת כָּל אֶרֶץ הַחֲתִיִּים
וְעַד־הַיָּם הַגָּדוֹל מְבֹאֵה הַשֶּׁמֶשׁ יְהִיָּה גְבוּלְכֶם: ה לֹא־תִיַצֵּב אִישׁ לִפְנֵיךָ כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ
כַּאֲשֶׁר הָיִיתִי עִם־מֹשֶׁה אֹהֶיָּה עֹמֵד לֹא אֶרְפֶּךָ וְלֹא אֶעֱזֹבְךָ: ו חֹזֶק וַאֲמִץ כִּי אִתָּה תִּנְחַל
אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לְאֲבוֹתֶם לָתֵת לָהֶם: ז רַק חֹזֶק וַאֲמִץ מְאֹד
לִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל־הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּךְ מֹשֶׁה עַבְדִּי אֶל־תְּסוּר מִמֶּנּוּ יָמִין וּשְׂמָאוֹל לְמַעַן
תִּשְׁכִּיל בְּכָל אֲשֶׁר תִּלְדֶּךָ: ח לֹא־יִמּוֹשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ וְהִגִּיתָ בּוֹ יוֹמָם וְלַיְלָה
לְמַעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת כְּכָל־הַפְּתוּב בּוֹ כִּי־אֲנִי תִצְלִיחַ אֶת־דְּרָכְךָ וְאֲנִי תִשְׁכִּיל: ט הֲלוֹא
צִוִּיתִיךָ חֹזֶק וַאֲמִץ אֶל־תַּעֲרֹץ וְאֶל־תַּחַת כִּי עֹמֵד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תִּלְדֶּךָ: י וַיֵּצֵא
יְהוֹשֻׁעַ אֶת־שִׁטְרֵי הָעָם לֵאמֹר: יא עֲבְרוּ א בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה וַיֵּצֵאוּ אֶת־הָעָם לֵאמֹר הִכֵּינוּ
לָכֶם צִדָּה כִּי בָּעוֹד א שְׁלֹשֶׁת יָמִים אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה לְבֹא לָרֶשֶׁת אֶת־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם לָרֶשֶׁתָּהּ: יב וְלֹרְאוּבֵנִי וְלִגְדִי וְלַחֲצֵי שִׁבְט הַמְּנַשֶּׁה אָמַר
יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: יג זְכוּר אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה אֲתֶכֶם מֹשֶׁה עַבְד־יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
מְנִיחַ לָכֶם וְנָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת: יד גִּשְׁיֶכֶם טַפְכֶּם וּמִקְנֵיכֶם יֵשְׁבוּ בָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן
לָכֶם מֹשֶׁה בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם תַּעֲבְרוּ חֲמִשִּׁים לִפְנֵי אַחֲיֶיכֶם כָּל גְּבוּרֵי הַחֵיל וְעֹזְרֵתֶם
אוֹתָם: טו עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה א לְאַחֲיֶיכֶם כָּכֶם וַיִּרְשׁוּ גַם־הֵמָּה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָהֶם וּשְׁבַתָּם לָאָרֶץ יִרְשַׁתְכֶם וַיִּרְשַׁתֶּם אוֹתָהּ אֲשֶׁר א נָתַן לָכֶם מֹשֶׁה עַבְדְּ
יְהוָה בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן מִזֶּרֶח הַשֶּׁמֶשׁ: טז וַיַּעֲנוּ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר כָּל אֲשֶׁר־צִוִּיתָנוּ נַעֲשֶׂה
וְאֶל־כָּל־אֲשֶׁר תִּשְׁלַחְנוּ גִּלְדֶּךָ: יז כָּל אֲשֶׁר־שָׁמְעָנוּ אֶל־מֹשֶׁה בֶּן נִשְׁמָע אֱלֹהֶיךָ רַק יְהִיָּה יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ עֹמֵד כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם־מֹשֶׁה: יח כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־יִמְרָה אֶת־פִּיךָ וְלֹא־יִשְׁמַע
אֶת־דְּבָרֶיךָ לְכָל אֲשֶׁר־תִּצְוֶנוּ יוֹמָת רַק חֹזֶק וַאֲמִץ:

א) בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ: א בְּקֶדְמִין בְּרָא יי ית שְׁמִיָּא וְיֵת אֶרְעָא:

כִּי בְּרֵאשִׁית • אָמַר רַבִּי יִצְחָק: לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל אֶת הַתּוֹרָה אֲלָא מִ"הַתְּחִלָּה הָיָה לָכֵם", שֶׁהִיא מִצְוָה ראשונה שֶׁנִּצְטָו יִשְׂרָאֵל. וְיָמָּה טַעַם פֶּתַח בְּבִרְאשִׁית? מִשּׁוּם (תהלים ק"א): "כִּיחַ מַעֲשֵׂיו הִגִּיד לַעֲמוֹ לְתֵת לָהֶם נִחְלָת גּוֹיִם", שֶׁאִם יֹאמְרוּ אַמּוֹת הָעוֹלָם לְיִשְׂרָאֵל: לִסְטִים אַתָּם שֶׁכִּבְשָׁתֶם אֶרְצוֹת שְׂבָעָה גּוֹיִם, הֵם אוֹמְרִים לָהֶם: כָּל הָאָרֶץ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הִיא. הוּא בְּרָאָה וְנִתְּנָה לְאִשְׁרֵי יִשְׂרָאֵל, בְּרִצּוֹנוֹ נִתְּנָה לָהֶם, וּבְרִצּוֹנוֹ נִטְלָה מֵהֶם וְנִתְּנָה לָנוּ. בְּרֵאשִׁית בְּרָא • אֵין הַמִּקְרָא הַזֶּה אוֹמֵר אֲלָא דְרָשׁוּנִי, כִּמּוֹ שֶׁדְּרָשׁוּהוּ חֻכְמֵינוּ וְזִכְרוֹנֵם לְבִרְכָּה: בְּשִׁבְלֵי הַתּוֹרָה שֶׁנִּקְרָאת (משלי ח): "רֵאשִׁית דְּרָכֹו", וּבְשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָאוּ (ירמיה ב): "רֵאשִׁית תְּבוּאָתָה". וְאִם בָּאתָ לְפָרְשׁוֹ כְּפִשּׁוּטוֹ, כִּךְ פֶּרְשׁוֹ: בְּרֵאשִׁית בְּרִיאַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ, וְהָאָרֶץ הִיְתָה תְּחִלָּה וְבָהּ וְחֶשֶׁךְ וְגו', וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר, וְלֹא בָּא הַמִּקְרָא לְהוֹרוֹת סֵדֶר הַבְּרִיאָה, לוֹמַר שֶׁאֵלּוּ קִדְמוּ, שֶׁאִם בָּא לְהוֹרוֹת כִּךְ, הָיָה לוֹ לְכַתֵּב: בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֶת הַשָּׁמַיִם וְגו', שֶׁאֵין לָךְ 'רֵאשִׁית' בַּמִּקְרָא שֶׁאֵינוֹ דְּבוּק לְתַבָּה שְׁלֹאחֶרִי, כִּמּוֹ: "בְּרֵאשִׁית מִמְּלַכְתּ יְהוֹיָקִים", "רֵאשִׁית מִמְּלַכְתּוֹ", "רֵאשִׁית דְּגָנָךְ". אֵף כֵּן אֵתָּה אוֹמֵר: "בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְגו'", כִּמּוֹ בְּרֵאשִׁית בְּרָא, וְדוּמָה לוֹ: "תְּחִלַּת דְּבַר ה' בְּהוֹשֶׁעַ", כְּלוֹמַר תְּחִלַּת דְּבָרוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, בְּהוֹשֶׁעַ: "וַיֹּאמֶר ה' אֵל הוֹשֶׁעַ וְגו'". וְאִם תֹּאמַר לְהוֹרוֹת בָּא, שֶׁאֵלּוּ תְּחִלָּה נִבְרָאוּ, וּפְרִישׁוּ בְּרֵאשִׁית הַכֹּל בְּרָא אֱלֹהִי, וַיֵּשׁ לָךְ מִקְרָאוֹת שֶׁמִּקְצֵרִים לְשׁוֹנָם וּמִמַּעֲטִים תְּבָה אַחַת, כִּמּוֹ: "כִּי לֹא סָגַר דְּלַתִּי בְטָנִי", וְלֹא פָּרַשׁ מִי הַסּוּגָר, וּכְמוֹ: "יִשָּׂא אֶת חֵיל דְּמִשְׁקִי", וְלֹא פָּרַשׁ מִי יִשְׂאָנוּ, וּכְמוֹ: "אִם יִחַרַשׁ בְּבִקְרִים" וְלֹא פָּרַשׁ אִם יִחַרַשׁ אֲדָם בְּבִקְרִים, וּכְמוֹ: "מִגִּיד מִרְאשִׁית אַחֲרִית" וְלֹא פָּרַשׁ מִגִּיד מִרְאשִׁית דְּבַר אַחֲרִית דְּבַר. אִם כֵּן, תִּמָּה עַל עֲצֻמָּךְ, שֶׁהִרִי הַמִּים קִדְמוּ, שֶׁהִרִי כְּתִיב: "וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם", וְעַדִּין לֹא גָלָה הַמִּקְרָא, בְּסִדּוֹר הַקּוֹדְמִים וְהַמְּאַחֲרִים כְּלוּם, בְּרִיאַת הַמִּים מִתִּי הִיְתָה, הֵא לְמַדָּתָ, שֶׁקִּדְמוּ הַמִּים לְאָרֶץ. וְעוֹד שֶׁהַשָּׁמַיִם מֵאֵשׁ וּמִמִּים נִבְרָאוּ, עַל כִּרְחֹף לֹא לְמַד הַמִּקְרָא בְּסִדּוֹר הַמִּקְדָּמִים וְהַמְּאַחֲרִים כְּלוּם. בְּרָא אֱלֹהִים • וְלֹא אָמַר בְּרָא ה', שֶׁבְּתַחֲלָה עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה לְבִרְאֵתוֹ בְּמִדַּת הַדִּין, וְרָאָה שֶׁאֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם, וְהַקְדִּים מִדַּת רַחֲמִים וְשִׁתְפָּה לְמִדַּת הַדִּין, וְהִינּוּ דְּכָתִיב "בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם". רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים וְסִפּוֹר כָּל עֲנִינֵי הַיְצִירָה עַד בְּרִיאַת אָדָם, וְשֶׁהִקְשִׁילוּ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיו וְכָל שֵׁת פֶּסַח רִגְלָיו, וְגַן עֵדֶן שֶׁהוּא מִבְּחַר הַמְּקוֹמוֹת הַנִּבְרָאִים בְּעוֹלָם הַזֶּה נִצְשָׁה מִכּוֹן לְשִׁבְתּוֹ, עַד שֶׁגָּרַשׁ אוֹתוֹ חֲטָאוֹ מִשָּׁם, וְאֵנְשֵׁי דוֹר הַמִּבּוּל בְּחֻטְאָם גָּרְשׁוּ מִן הָעוֹלָם כְּלוּ, וְהַצַּדִּיק בָּהֶם לְבָדוֹ נִמְלֵט הוּא וּבְנָיו, וְנִרְעַם חֲטָאָם גָּרַם לָהֶם לְהַפִּיצֵם בְּמִקְוֵמוֹת וּלְזוֹרוֹתָם בְּאֶרְצוֹת, וְתַפְשׁוּ לָהֶם הַמְּקוֹמוֹת לְמִשְׁפּוֹחוֹתָם בְּגוֹיֵיהֶם כִּפִּי שֶׁנִּזְדַּמְּן לָהֶם: אִם כֵּן רָאִי הוּא, כֹּאשֶׁר יוֹסִיף הַגּוֹי לְחֻטָּא, שִׁיאִבֵּד מִמְּקוֹמוֹ וְיָבֵא גּוֹי אַחֵר לְרִשְׁתָּהּ אֶת אֶרֶץ, כִּי כֵּן הוּא מִשְׁפֵּט הָאֱלֹהִים בְּאֶרֶץ מַעוֹלָם, וְכָל שָׁכֵן עִם הַמִּסְפָּר בְּכַתוּב כִּי כִּנְעַן מִקְּלָל וְנִמְכַּר לְעֶבֶד עוֹלָם (לֵהֲלֵן ט' כ"ה-כ"ו), וְאֵינוֹ רָאִי שִׁיִּירַשׁ מִבְּחַר מְקוֹמוֹת הַיִּשּׁוּב, אֲבָל יִירָשׁוּהוּ עַבְדֵי ה' זָרַע אוֹהֲבֵוֹ, כִּעֲנִינֵי שְׁכָתוֹב (תהלים ק"ה מ"ד-מ"ה) וְיִתֵּן לָהֶם אֶרְצוֹת גּוֹיִם וְעַל לְאֻמִּים יִירָשׁוּ בְּעִבּוֹר יִשְׁמְרוּ חֻקֵּיוֹ וְתוֹרֹתָיו יִצְוֶרֶוּ. כְּלוֹמַר, שֶׁגָּרַשׁ מִשָּׁם מוֹרְדֵי, וְהִשְׁכִּין בּוֹ עוֹבְדֵי, שִׁידְעוּ כִּי בְּעוֹבְדָתוֹ יִתְחַלֵּק, וְאִם יִחְטָאוּ לוֹ תִּקָּא אוֹתָם הָאָרֶץ, כֹּאשֶׁר קָאָה אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר לְפָנֶיהָ: וְאֲשֶׁר יִבְאֵר הַפְּרוּשׁ שֶׁכְּתִיב, לְשׁוֹנָם בְּבִרְאשִׁית רַבָּה (א' ג') שֶׁאֲמָרוּהָ שֶׁם בְּלִשׁוֹן הַזֶּה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסָבִינָן בִּשְׁם רַבִּי לִוִּי

וּבְרִצּוֹנוֹ נִטְלָה מֵהֶם וְנִתְּנָה לָנוּ. וְזוֹ אֲגֻנָּה בְּלִשׁוֹן שְׁכָתָבָה רַבְּנֵי שְׁלֵמָה בְּפִירוּשֵׁיוֹ: וַיֵּשׁ לְשֹׁאֵל בָּהּ, כִּי צָרַךְ גְּדוּל הוּא לְהַתְחִיל הַתּוֹרָה בְּבִרְאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים, כִּי הוּא שֶׁרֶשׁ הָאֻמוֹת, וְשֶׁאֵינוֹ מֵאֻמִּין בָּהּ וְחוֹשֵׁב שֶׁהָעוֹלָם קִדְמוֹן, הוּא כּוֹפֵר בְּעֶקֶר וְאֵין לוֹ תוֹרָה כָּלָל. וְהַתְּשׁוּבָה, מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית סוּד עֲמֵק אֵינוֹ מוֹכֵן מִן הַמִּקְרָאוֹת, וְלֹא יִזְדַּע עַל בְּרִיָּו אֲלָא מִפִּי הַקְּבִלָּה עַד מִשָּׁה רַבִּינוּ מִפִּי הַגְּבוּרָה, וְיִזְדַּעֲיו חֲזִינֵי לְהַסְתִּיר אוֹתוֹ, לְכִךְ אָמַר רַבִּי יִצְחָק שֶׁאֵין לְהַתְחִיל הַתּוֹרָה צָרַךְ בְּבִרְאשִׁית בְּרָא, וְהַסְפּוֹר בְּמָה שֶׁנִּבְרָא בְּיוֹם ראשון וְיָמָּה נִצְשָׁה בְּיוֹם שְׁנִי וְשָׁאֵר הַיָּמִים, וְהַאֲרִיכוֹת בִּיצִירַת אָדָם וְתוֹה, וְחֲטָאָם וְעֲנָשָׁם, וְסִפּוֹר גַּן עֵדֶן וְגִירוּשׁ אָדָם מִמֶּנּוּ, כִּי כָּל זֶה לֹא יִכְבֵּן בִּינָה שְׁלֵמָה מִן הַכְּתוּבִים, וְכָל שָׁכֵן סִפּוֹר דוֹר הַמִּבּוּל וְהַפְּלָגָה, שֶׁאֵין הַצָּרַךְ בָּהֶם גְּדוּל, וְנִסְפִּיק לְאֵנְשֵׁי הַתּוֹרָה בְּלַעֲדֵי הַכְּתוּבִים הָאֵלֶּה, וְנִאֲמִינוּ בְּכָלִל בְּנוֹכַח לָהֶם בְּעֶשְׂרֵת הַדְּבָרוֹת (שְׁמוֹת כ' י"א) כִּי שִׁשֶּׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם וַיְנַח בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי, וְתִשְׁאֵר הַיְדִירָה לְיַחֲדִידִים שֶׁבָּהֶם הִלְכָה לְמִשָּׁה מִסִּינִי עִם הַתּוֹרָה שֶׁבָּעַל פֶּה: וְנִתֵּן רַבִּי יִצְחָק טַעַם לָזֶה, כִּי הַתְּחִלָּה הַתּוֹרָה

דְּרָכֹו שֶׁל אֲמָמוֹר לְלִמּוּד בְּכָל שָׁנָה לְבַד פְּרוּשׁ רִשִּׁי, עוֹד אֵינָה פִּירוּשׁ (רמב"ן). ספר הישירות תרצ"ו עמוד 54 וְהוּא גַם כֵּן בִּיאור הַסִּפּוֹר אוֹדוֹת בְּנֵי אֲדָמוֹר הַצָּמַח צִדֵּק, שֶׁבְּכָל שָׁנָה הָיוּ מִקְבִּלִים עַל עֲצֻמָּם לְלִמּוּד חוֹמֶשׁ עִם פִּירוּשׁ א' הַמִּפְרָשִׁים (מִלְּבַד פִּירוּשׁ רִשִּׁי), וְהִזְמִין שָׁבוּ הָיוּ מִקְבִּלִים אֶת הַתְּחִלָּה בָּהּ, וְהָיוּ נִכְנָסִים לְהַצְמַח צִדֵּק בְּשִׁיכוֹת לָזֶה - הָיָה בְּשַׁבַּת בְּרֵאשִׁית. שיחת שבת פרשת בראשית (התוועדות ב) תשכ"א סוף סימן 1 (תורת מנחם חלק כ"ט עמוד 311). מִלְּבַד זֶה [=לִימּוּד פְּרָשָׁה חוֹמֶשׁ עִם פְּרוּשׁ רִשִּׁי] הָיָה [=אֲדָמוֹר מְהוֹרֶשׁ"ב נ"ע] לוֹמַד תוֹרָה (חוֹמֶשׁ) עִם אֵינָה פִּירוּשׁ אַחֵר. פַּעַם הַפְּנִים יָפוֹת. שֶׁאֵלִתִּי עַל-דְּבַר פִּירוּשׁ הַרֵב אֲבָרְהָם בֶּן עֲזָרָא, וְאָמַר שֶׁפִּירוּשׁ זֶה גַם כֵּן. רשימת היומן תרצ"א - עם פירושים עמוד קפו (א) בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים. אָמַר רַבִּי יִצְחָק לֹא הָיָה צָרִיךְ לְהַתְחִיל הַתּוֹרָה אֲלָא מִהַתְּחִלָּה הָיָה לָכֵם שֶׁהִיא מִצְוָה ראשונה שֶׁנִּצְטָו בָּהּ יִשְׂרָאֵל, וְיָמָּה טַעַם פֶּתַח בְּבִרְאשִׁית מִשּׁוּם כִּחַ מַעֲשֵׂיו הִגִּיד לַעֲמוֹ, שֶׁאִם יֹאמְרוּ אַמּוֹת הָעוֹלָם לִסְטִים אַתָּם שֶׁכִּבְשָׁתֶם לָהֶם אֶרְצוֹת שְׂבָעָה גּוֹיִם, הֵם אוֹמְרִים לָהֶם, כָּל הָאָרֶץ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הִיא, וְנִתְּנָה לְאִשְׁרֵי יִשְׂרָאֵל, וּבְרִצּוֹנוֹ נִתְּנָה לָהֶם,

וכנתם זו, שְׁמֹלֶת בְּרֹאשִׁית תִּרְמֹנוּ כִּי בַעֲשֶׂר סְפִירוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם (עַצֵּן סֵפֶר יִצְיָרָה א' י"ד), וְרָמְזוּ לַסְפִּירָה הַנִּקְרָאת חֻכְמָה שְׁבֵה יְסוֹד כֹּל, בַּעֲנֵן שְׁנָאֲמַר (מִשְׁלֵי ג' י"ט) ה' בַּחֻכְמָה יִסֵּד אֶרֶץ, הִיא הַתְּרֻמָּה וְהִיא קֹדֶשׁ, אֵינִי לֹה שְׁעוֹר לַמַּעֲוֵט הַתְּבוֹנָנוֹת הַנִּבְרָאִים בָּהּ,

(ג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי־אֹר: רמב"ן

ג. וַיֹּאמֶר יְיָ יְהִי נְהוֹרָא וַיְהִי נְהוֹרָא:

(ד) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ:

כח וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל. אף בזה אנו צריכים לדברי אגדה: ראהו שאינו כדאי להשתמש בו רשעים, והבדילו לצדיקים לעתיד לבא. ולפי פשוטו, כך פרשהו: ראהו כי טוב ואין נאה לו ולחשוף שיהיו משתמשים בערבוּבָא, וקבע לזה תחומו ביום, ולזה תחומו בלילה. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

האצולות מעליו, כי כל מאמר פעל הויה תקרא "יום". והיו ששה, כי לה' הגדלה והגבורה, והמאמרים עשרה, כי הראשונות אין שם "יום" נתפס בהם. והפירוש בסדור הכתובים בזה נשגב ונעלה, ודעתנו בו פחות משפה מן הים הגדול:

(ד) וירא אלהים את האור כי טוב. כתב רבנו שלמה, אף בזה אנו צריכים לדברי אגדה, ראה שאינו ראוי להשתמש בו רשעים והבדילו לצדיקים לעתיד לבוא. ולפי פשוטו כך פרשהו, ראהו כי טוב ואין נאה לו ולחשוף להשתמש בערבוּבָא, וקבע לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה. ורבי אברהם אר, וירא, כמו וראיתי אני (קהלת ב' י"ג), והיא במחשבת הלב, וטעם ויבדל, בקריאת השמות:

ואין דברי שניהם נכונים, שאם כן נראה כענין המלכה וצצה חדשה, ויאמר כי אחרי שאמר אלהים יהי אור, והיה אור, ראה אותו כי טוב הוא, ולכן הבדיל בינו ובין החשוף, כענין באדם שלא ידע טיבו של דבר עד הייתו:

אבל הסדר במעשה בראשית, כי הוצאת הדברים אל הפעל יקרא "אמירה", ויאמר אלהים יהי אור, ויאמר יהי רקיע, ויאמר תדשא הארץ, וקיימם יקרא "ראיה", כענין וראיתי אני דקהלת (ב' י"ג), וכן וירא האשה כי טוב העץ למאכל (להלן ג' ו'), והוא כענין שאמר (כתבות ק"ט). וראה אני את דברי אדמון. וכמוהו (ש"ב ט"ו כ"ז) ויאמר המלך אל צדוק הכהן היראה אתה שבה העיר בשלום. והענין להורות כי עמידתם בחפצו, ואם החפץ יתפרד רגע מהם יהיו לאין. וכאשר אמר בכל מעשה יום ויום וירא אלהים כי טוב, ובששי כאשר נשלם הכל וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד, כן אמר ביום הראשון בהיות האור וירא אלהים כי טוב, שרצה בקיימו לעד:

והוסיף בכאן את האור, שאלו אמר סתם "וירא אלהים כי טוב", היה חוזר על בריאת השמים והארץ, ולא גזר בהן צדין הקיים, כי לא עמדו ככה, אבל מן החומר הנברא

על המים. והנה הכל נברא ונעשה. וסמך ה"רוח" ל"אלהים", בעבור שהיא דקה מכלם, ולמעלה מהם, רק שהיא מרחפת על פני המים במאמרו של הקדוש ברוך הוא. ואם תבקש בריאה למלאכים שאינם גוף, לא נתפרש זה בתורה. ודרשו בהם (ב"ר א' ד' ועוד) שנבראו ביום שני, שלא תאמר ששיעו בכריאת העולם:

אבל אם תזקף ותבין סוד מלת בראשית, ולמה לא הקדים לומר "אלהים ברא בראשית", תדע כי על דרך האמת הכתוב יגיד בתחתונים וירמז בעליונים, ומלת "בראשית" תרמז בחכמה, שהיא ראשית הראשים, כפי אשר הנפחתי. ולכן תרגמו בתרגום ירושלמי בחכמתא, והמלה מכתרת בכתר ב"ת:

(ג) ויאמר אלהים יהי אור. מלת "אמירה" בכאן להורות על החפץ, כדרך מה תאמר נפשו ואעשה לך (ש"א כ' ד'), מה תרצה ותתפץ, וכן ותהי אשה לכן אדינך כאשר דבר ה' (להלן כ"ד נ"א), כאשר רצה. כי כן הוא הרצון לפניו, או הוא כגון מחשבה, כמו האמרה בלבבה (ישעיה מ"ז ח'), ואמרו אלפי יהודה בלבם (זכריה י"ב ה'), והענין לומר שלא היה בעמל.

וכך קראו רבותינו לזה "מחשבה" אמרו (ב"ר י"ב י"ד) מחשבה ביום, המעשה עם דמיוני תמה. והוא להורות על דבר מחשב, שיש בו טעם, לא חפץ פשוט בלבד. ומלת הויה מורה על מעשה הזמן העומד, כמו ואתה הוה להם למלך (נחמיה ו' ו'). ולכן אמר הכתוב, כי כשבא חמר השמים, אמר שיהיה מן החמר ההוא דבר מזהיר קראו אור.

ויהי אור. לא אמר "ויהי כן" כאמור בשאר הזמנים, לפי שלא עמד האור בתכונה הזאת כל הזמנים כשאר מעשה בראשית. ויש לדבותינו בזה מדרש בסוד נעלה. ודע, כי הזמנים הנזכרים במעשה בראשית היו בכריאת השמים והארץ ימים ממש, מחברים משעות ורגעים, והיו ששה כששת ימי המעשה, כפשוטו של מקרא:

ובכפנימיות הענין יקראו "ימים" הספירות

כל הפדור התחתון. וכן הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהמות (תהלים קמ"ח ז'), וזולתם רבים:

והנה בכריאה הזאת, שהיא כנדה קטנה דקה ואין בה ממש, נברא כל הנבראים בשמים וברא. ומלת את כמו עצם הדבר. ודרשו בה שהיא לעולם רבבות, כי היא נגזרה מן אתא בקר וגם לילה (ישעיה כ"א י"ב). וכן אמרו רבותינו (ב"ר א' י"ד) את השמים לרבבות חמה ולבנה כוכבים ומזלות, ואת הארץ, לרבבות האילנות ודשאים וגן עדן. ואלו כלל כל הנבראים בעלי הגוף:

ואחר שאמר כי בתחלה במאמר אחד ברא אלהים השמים והארץ וכל צבאם, חזר ופרש, כי הארץ אחר הכריאה הוה היתה "תהו", כלומר חמר אין בו ממש, והיתה "בהו", כי הלביש אותה צורה: ופרש שביצורה הוה צורת ד' יסודות, שהם האש והמים והעפר והאוויר, ומלת "הארץ" תכלל ארבעת אלה. והאש נקראת "חשוך", מפני שהאש היסודית חשוכה, ואלו היתה אדמה היתה מאדמה לנו הלילה. והמים שנגבל בהם העפר יקרא "תהום", ולכן יקראו מי הים "תהומות", כדכתיב (שמות ט"ו ה') תהמת יבסימו, קפאו תהמת (שם ח'), תהום יסבני (יונה ב' ו'), ויקרא קרקע הים "תהום". ויגער בים סוף ויחבר. ויוליכם בתהמות פמזבר. (תהלים ק"ו ט') מוליכם בתהמות פסוס פמזבר (ישעיה ס"ג י"ג). והאוויר יקרא "רוח":

וכבר נודע כי היסודות הארבעה מקשה אחת, והעמוד שלה הוא עגול הארץ, והמים מקיפין על הארץ, והאוויר מקיף על המים, והאש מקיף על האוויר. ואמר הכתוב כי הארץ לבשה צורה, והיה האש מקיף למעלה על המים והעפר המערכים, והרוח מנשבת ותכנס בחשוף ותרחף על המים. ויראה לי שהנקדה הזאת בלבשה הצורה והיתה בהו, היא שהחכמים קורין אותה "אבן שתיה" (יומא נ"ד): שממנה נשתת העולם:

והנה שיעור הכתובים, בתחלה ברא אלהים מאין את השמים, וברא מאין את הארץ, והארץ בהכריאה היתה תהו והיתה בהו, ובהם חשוף ימים ועפר ורוח נושבת

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פרשת בראשית לט

(ה) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאֹר יוֹם וּלְחָשֶׁךְ קָרָא לַיְלָה
וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד:

כ"י יום אחד. לפי סדר לשון הפרשה היה לו לכתוב יום ראשון, כמו שכתוב בשאר הימים: שני, שלישי, רביעי. למה כתב אחד? לפי שהיה הקדוש ברוך הוא יחיד בעולמו, שלא נבראו המלאכים עד יום שני, כן מפרש בעבראשית רבה. ומבין

(ו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהִי מִבְדִּיל בֵּין מַיִם לַמַּיִם:

כ"י יְהִי רָקיעַ. יתחזק הרקיע, שאף על פי שנבראו שמים ביום הראשון, עדין לחים היו, וקרשו בשני מגערת הקדוש ברוך הוא, באמר: "יהי רקיע", וזהו שכתוב: "עמודי שמים ירופפו" כל יום ראשון, ובשני: "ויתמחו מגערתו", כאדם שמשותמם ועומד מגערת המאים עליו. בתוך המים. באמצע המים, שיש הפרש בין מים העליונים לרקיע, כמו בין הרקיע למים שעל הארץ. הא למדת, שהם תלויים במאמרו של מלך. ומבין

(ז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הָרָקיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקיעַ וַיְהִי־כֵן:

כ"י וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרָקיעַ. תקנו על עמודו, והיא עשיתו, כמו: "ועשיתה את צפונתה". מעל לרקיע. על הרקיע לא נאמר, אלא "מעל לרקיע", לפי שהן תלויים באור, ומפני מה לא נאמר: "כי טוב" ביום שני? לפי שלא היה נגמר מלאכת המים עד יום שלישי, והרי התחיל בה בשני, ודבר שלא נגמר אינו במלואו וטובו. ובשלישי שנגמרה מלאכת המים והתחיל וגמר מלאכה אחרת, כפל בו "כי טוב", שתי פעמים, אחד לגמר מלאכת השני ואחד לגמר מלאכת היום. ומבין

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

משפטים, וערב במקומות שנגמרו. ואם כן ירמו לאשר יהיה ברקיע אחרי הנתן המאורות ברקיע השמים:

(ו) יהי רקיע. החזק הנתן בתחלה שבראו מאין, אמר שיהיה רקיע מתוח באהל בתוך המים, ויהיה מבדיל בין מים למים. ושמא לזה כונו באמרו (ב"ר ד', א') רב אמר לחים היו שמים ביום הראשון, וביום השני קרשו, רב אמר יהי רקיע יחזק הרקיע. רבי יהודה ברבי סימון אמר יעשה מטלית הרקיע, כמה דאמר (שמות ל"ט ג') וינקעו את פחי הנהב וגו':

בתוך המים. באמצע המים, בין מים העליונים למים התחתונים. כמו שיש הפרש בין הרקיע למים שעל הארץ, כך יש הפרש בין מים העליונים לרקיע, הא למדת שהן תלויים במאמר. בראשית רבה (ד' ב') וכתבה רש"י.

וזה מענין מעשה בראשית הוא, ואל תקנה מפני שאכתב בו דבר, שהענין הוא מסתרי התורה, ואין הפסוקים צריכים לבאור הזה, כי לא יאריך הכתוב בענינו, והפרוש אסור ליודעיו וכל שכן אלינו:

(ז) ויעש אלהים את הרקיע. לשון עשה בכל מקום תקון הדבר על מתכנתו:

יש תפשו בו זמן. ואם כן נבראו שמים וארץ ועמודו כן כמדת לילה מבלי אור, ואמר יהי אור ויהי אור, וגזר עליו שיעמוד כמדת הראשון, ואמר כך יעדר מן הסודות, ויהי ערב ויהי בקר:

(ה) ויקרא אלהים לאור יום. יאמר כי נברא הזמן ועשה מדת יום ומדת לילה. וענין ויקרא, מפני שהאדם קרא השמות, אמר באלו שנושאו קדם היותו, כי האלהים קרא להם שמות. וזה דעת רבי אברהם. והנכון, שענין "קריאה" באלו בכאן היא ההבדלה המגבילה בהם כשלבשו צורתם. וכך אמרו (ב"ר ג' ז') יום זה תחומך, ולילה זה תחומך:

ויהי ערב ויהי בקר יום אחד. היה ערב והיה בקר של יום אחד. ויקרא תחלת הלילה "ערב" בעבור שיתערבו בו הצורות, ותחלת היום "בקר" שיתבאר אדם בינותם. כך פירש רבי אברהם.

ועל דרך הפשט לא יתכן לומר "יום ראשון" בעבור שיעדין לא נעשה השני, כי הראשון קודם לשני במנין או במעלה, אבל שניהם נמצאים, וה"א אחד" לא יורה על שני: ויש מפרשים (מורה ובוכים ב' ל') כי זה רמז לתנועת הגלגל על פני כל הארץ בעשרים וארבע שעות, שכל רגע מהם בקר במקומות

בראשון נעשה בשני רקיע, ובשלישי נפרדו המים והעפר ונעשית הנבשה שקראה "ארץ", ואז גזר בהם הקיום, ואמר בהם ויבא אלהים כי טוב:

ויבדל אלהים בין האור ובין החשך. איננו החשך הנזכר בפסוק הראשון שהוא האש, אבל הוא אפיסת האור, כי נתן אלהים מדה לאור, ושיהיה נעדר אחר כן עד שובו: ואמרו קצת המפרשים (עין כוזרי ב' כ') כי האור הזה נברא לפניו של הקדוש ברוך הוא, כלומר במערב, ושקעו מיד כדי מדת לילה, ואחרי כן האיר כמדת יום. וזה טעם ויהי ערב ויהי בקר, שקדם היה לילה ואחר כך יום, ושניהם אחרי היות האור. ואיננו נכון כלל, כי יוסיפו על ששת ימי בראשית יום קצר:

אבל יתכן שנאמר, כי האור נברא לפניו יתברך ולא נתפשט ביסודות הנזכרים, והבדיל בינו ובין החשך שנתן לשניהם מדה, ועמד לפניו כמדת לילה, ואחר כך הזריח אותו על היסודות, והנה קדם הערב לבקר: ועוד יתכן שנאמר, כי משיצאו השמים והארץ מן האפס אל היש הנזכר בפסוק הראשון, נהיה זמן, כי אף על פי שזמננו ברגעים ושעות שהם באור ובחשך, משיהיה

(ח) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְרִקְיעַ שָׁמַיִם וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שְׁנִי:

ח וַיִּקְרָא יי לְרִקְיעָא שְׁמַיָא וְהוּא רְמֵשׁ וְהוּא צִפְר יוֹם תַּנְיָן:

כז"י וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְרִקְיעַ שָׁמַיִם • שָׁא מַיִם, שָׁם מַיִם, אֵשׁ וּמַיִם שְׁעָרָן זֶה בְּזֶה וְעָשָׂה מֵהֶם שָׁמַיִם. (בספרים אחרים: שָׁמַיִם, שָׁם מַיִם, דָּבָר אַחֵר: אֵשׁ וּמַיִם) • רמב"ן

(ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְוּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם אֶחָד וְתִרְאֶה הַיַּבֵּשָׁה וַיְהִי־כֵן:

ט וַיֹּאמֶר יי יתְכַנְשׁוּן מֵיָא מִתַּחַת שְׁמַיָא לְאַחַר חַד וְתִתְחַזִּי יַבֶּשֶׁתָא וְהוּא כֵן:

כז"י יִקְוּ הַמַּיִם • שְׁטוּחִין הָיוּ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וְהָקָם בְּאוֹקֵינוֹס, הוּא הָיָה הַגְדוֹל שֶׁכָּבַל הַיָּמִים. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כדי לקבל עליו על מלכות שמים, ואמר (שם ח') יראת שמים. והכתוב אמר די שלטן שמיא (דנאל ד' כ"ג). ויש להם מדרש נפלא (ספר הכהיר אות ק') במה שכתוב ואתה תשמע השמים (מ"א ח' ל"ב). וכל זה יראנו נרמז בפסוק הראשון, הזוכה לו. והנה בארו הכתובים כי הנבראים הראשונים הם מאין, והשאר מוצאם מן החמר הראשון הנברא.

ואל יקשה עליו מאמר רבי אליעזר הגדול (פרקי דר"א ג') שאמר שמים מהיכן נבראו מאור לבושו של הקדוש ברוך הוא, וכן הוא בבראשית רבה עוד, כי בעבור שירצו החכמים עוד להעלות החמר הראשון עד תכלית ולעשותו דק מן הדקים, לא יראו שהשמים שהם גוף מתנועע בעל חמר וצורה הם הנבראים מן האין, אבל אור הלבוש הוא הנברא הראשון, וממנו יצא חמר הממש בשמים. ונתן לארץ חמר אחר ואינו נדקות הראשון, והוא שלג שתחת כסא הכבוד, כי כסא הכבוד נברא, וממנו היה השלג שתחתיו, וממנו נעשה חמר הארץ, והנה הוא שלשי בבריאה:

(ט) יקוו המים מתחת השמים. היה התהום שהוא מים ועפר צעין המים העכורים, וגזר על המים שיקוו במקום אחד מסובב כל הפאות, וגזר על העפר שיעלה עד שיראה על המים ויבש, ותהיה יבשה שטוחה ראויה לישוב, וכן כתוב לרקע הארץ על המים (תהלים קל"ו). או שמא שתהיה בודדת מקצתה מגלה ורבה משקעת אשר ידמו הנינים במופתיהם הנראים או המפתים:

והנה הן שתי גזרות, כלומר שני ענינים נעשים בחפץ אלהים הפך מן הנאות בטבעם, כי הראוי לכבודת העפר ולקלות המים כנגדה, להיות עמוד הארץ אמצעי, והמים מכסים עליה מקיפים אותה מכל צד. ועל כן אמר יקוו המים מתחת השמים, כלומר אל מקום שפלות, ואמר ותראה היבשה, וקרא להם שמות בהיותם לובשים הצורות האלו, כי מתחלה היה שמים "תהום":

אבל יותר נכון לפי פשט הכתובים שנאמר, כי השמים הנזכרים בפסוק הראשון הם השמים העליונים אינם מכלל הגלגלים, אבל הם למעלה מן המרקבה, כענין ודמות על ראשי החיה רקיע כעין הקרח הנורא נטוי על ראשיהם מלמעלה (יחזקאל א' כ"ב), ומהם נקרא הקדוש ברוך הוא "היבשה" (דברים ל"ג כ"ו), ולא ספר הכתוב בבריאתם דבר, כאשר לא הזכיר המלאכים וחיית המרקבה וכל דבר נפדר שאינו בעל גוף, רק הזכיר בשמים שהם נבראים, כלומר שקדמותם אפס:

ואמר בשני שיהיה רקיע בתוך המים, כלומר שיתנהו מן המים הנזכרים, שהזכיר בריאתם, דבר מרקע מדיל ביניהם, וקרא גם לאלו הפדורים שמים בשם השמים העליונים הראשונים, ולכן יקראם בפרשה (בפסוק י"ז) "רקיע השמים" ויתן אתם אלהים ברקיע השמים, לכאור שאינם הנזכרים בשם השמים, רק הרקיעים שקראם שמים:

וגם זה דעת רבותינו, הזכירוהו בבראשית רבה (ד' ב'), אמרו כל רבני אמרין לה בשם רבי חנניה, ורבי פנחס ורבי יעקב ברבי אבין, בשם רבי שמואל ברבי נחמן, בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא "יהי רקיע בתוך המים" גלדה טפה האמצעית ונעשו שמים תחתונים ושמי השמים העליונים. ומאמר זה יתפשט לכדורי הגלגלים שבהם תחתונים ועליונים, נקראים "שמי השמים", בדכתיב (תהלים קמ"ח ג' ד') הללוהו שמי יגברם הללוהו כל כוכבי אור הללוהו שמי השמים והמים אשר מעל השמים. אבל השמים הנזכרים בראשון ששם כסאו של הקדוש ברוך הוא, דכתיב (ישעיה ס"ו א') השמים כסאי הם הנזכרים בתחלת זה המזמור (תהלים קמ"ח א' ב') הללו את ה' מן השמים הללוהו במרומים הללוהו כל מלאכיו:

וזה הלשון נכון בפשט הכתוב, עם מה שיש עוד בשם השמים ובשם הכסא סוד נשגב ונעלם, כי יש שמים לשמים וכסא לכסא, ומזה אומרים החכמים (ברכות י"ג).

ויהי כן. הכתיב בראשון "ויהי אור" אחר "ויאמר אלהים יהי אור", אחר האמירה פרש שיעצא אל הפעל והיה כאשר נגזר, אבל בבאן אחר אמירת "יהי רקיע" כתוב ויעש אלהים את הרקיע ובדל, ולמה הוסיף ויהי כן. אבל הוא לומר שהיה כן תמיד כל ימי עולם. ורבי אברהם פרש כי הוא דבק עם הכא אחרי, כאשר היה כן קרא לרקיע שמים. ואינו נכון:

ובבראשית רבה (ד' ו') אמרו ויעש אלהים את הרקיע, זו אחד מן המקראות שהרעיש בן זמא את העולם, ויעש אלהים וכו' והלא במאמר בדבר ה' שמים נעשו (תהלים ל"ג ו'). ואין ההרעשה הזו מלשון "ויעש" לבדו, שהרי ברביעי ובששי כתוב "ויעש". אבל היה מזה שאמרת, בעבור כי בשאר הימים כתוב אחר האמירה "ויהי כן", לומר שנהיה כן מיד תכף אחר האמירה, אבל כאן אחר ויאמר אלהים כתוב ויעש. זו היא קשתו. ואולי היה לו פרוש נסתר לא רצה לגלות סודו וזה ענין הרעש:

(ח) ויקרא אלהים לרקיע שמים. ביום השני קראם בשם הזה כאשר הליבש אותם צורת רקיע, כי בראשון היו שמים בבריאה, אבל אין השם נתפש בהם עד שלבשו הצורה הזו. ופרוש השם הזה באלו הוא נקוד בסגול תחת הש"י, כמלת (שה"ש א' ז') "שלמה" אהיה כעטנה, באלו אמר שמים הם שנקראו ונקמתו באהל בתוך המים העליונים והתחתונים, הודיע בשם הזה סוד יצירתם:

ובבגמרא במסכת חגיגה (י"ב.) אמרו מאי שמים, שם מים. ואם כן הוא יחסר מ"ם אחד להתחברות שתי אותיות שוות, כמלת "היבשל" (שופטים ו' ל"ב ועוד). ויאמר שם מים, כלומר שם שקרא למים בלבשם צורה אחרת. וזה פשט הכתובים על הדרך הזה שכתב רש"י. והוא דעת רב שהזכרנו (בפסוק ו'). ויהי שם "השמים" ו"הארץ" בפסוק הראשון על העתיד לקרא להם, כי לא יתכן להודיעם רק בלשון הזה:

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פרשת בראשית מא

(י) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיֵּבֶשֶׁת אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים
וַיֵּרָא אֱלֹהִים בֵּי-טוֹב:

כ"י קרא ימים. והלא ים אחד הוא? אלא אינו דומה טעם דג העולה מן הים בעכו לדג העולה מן הים באספמיה. רמב"ן

(יא) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תִּדְשָׁא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֵשֶׂב מִזֵּרִיעַ זֶרַע
עֵץ פֶּרִי עֵשֶׂה פְרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זֶרְעוֹ-בוֹ עַל-הָאָרֶץ וַיְהִי-כֵן:

כ"י תדשא הארץ דשא עשב. לא דשא לשון עשב ולא עשב לשון דשא, ולא היה לשון המקרא לומר תעשב הארץ, שמיני דשאים מחלקין, כל אחד לעצמו נקרא עשב פלוני, ואין לשון למדבר לומר דשא פלוני, שלשון דשא הוא לבישת הארץ בעשבים כשהיא מתמלאת בדשאים. תדשא הארץ. תתמלא ותתפסה לבוש עשבים, בלשון לע"ז נקרא דשא ארבאזי, כלן בערבוביא וכל שרש לעצמו נקרא עשב. מזריע זרע. שיגדל בו זרע לזרע ממנו במקום אחר. עץ פרי. שיהא טעם העץ כטעם הפרי. והיא לא עשתה כן, אלא "ותוצא הארץ וגו' ועץ עשה פרי" ולא ועץ פרי, לפיכך כשנתקלל אדם על עונו, נפקדה גם היא על עוניה ונתקללה. (ספרים אחרים אינו, וד"ק). אֲשֶׁר זֶרְעוֹ-בוֹ. הן גרעיני כל פרי שמהן האילן צומח כשנוטעים אותו. רמב"ן

(יב) וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֵשֶׂב מִזֵּרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וַעֵץ
עֵשֶׂה-פְרִי אֲשֶׁר זֶרְעוֹ-בוֹ לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים בֵּי-טוֹב:

כ"י ותוצא הארץ וגו'. אף על פי שלא נאמר למינהו בדשאים בצויהיה, שמעו שנצטוו האילנות על כך, ונשאו קל וחמר בעצמן, כמפרש באגדה בשחיטת חלין. רמב"ן

(יג) וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי:

יג והיה רמש והנה צפר יום תליתאי:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

הגדול המזריע, ולכן יאמר תדשא הארץ, ולא יתכן לומר "תעשבים". וכל קטן הצומח מן הארץ יקרא "דשא" אף באילנות, ולכן משך תדשא הארץ עץ פרי, כי לא אמר "תדשא הארץ דשא עשב ותוציא עץ פרי". והנה הוא כטעם צמיחה. וכן כי דשאו נאות מדבר כי עץ נשא פרי (ויאל ב' כ"ב):

ואני תמה, איך לא הזכיר הכתוב אילני הסרק, ואיך צוה בעץ פרי לבדו. ואולי כוונה לתעוררו רבותינו שאמרו (ב"ר ד' ט') אף אילני סרק עשו פרות. ואם כן נאמר כי מקללת "ארורה האדמה" (לחג ג' י"ז) היו סרק:

ויתכן שיהיה פרוש הכתוב תצמיח הארץ צמח, ועשב מזריע זרע, ועץ עושה פרי. והנה בתחלה גזר בעשבי הסרק ובאילני הסרק. וממה שאמר "עשה פרי אשר זרעו בו" (פסוק י"ב), נלמד כי כל האילנות יצמחו מזרעם, אף על פי שהמנהג במקצתם לשע מהם הענף:

(יב) וַיֵּרָא אֱלֹהִים בֵּי טוֹב. קיום המינין לעד. והנה לא נתיחד יום למאמר הזה לבדו, מפני שאיננו מעשה מיוחד, כי הארץ באשר תצמיח או שתהיה ארץ מליקה אחת היא:

ויתכן שיקראו הארץ הנזכרת בפסוק הראשון, שימשך ממנה כח מצמיח. והנה נאצלו מכתה הסודות למיניהם, ומהם צמחו בגן עדן דשאים ואילנות, ומהם בעולם. והנה שאמרו (ב"ר י"א י') בשלישי ברא שלש בריות, אילנות ודשאים וגן עדן. ועוד אמרו (שם י' ז') אין לה כל עשב ועשב מלמטה שאין לו מנל בקציע ומנה אותו ואומר לו גדל, הלא הוא דקתיב (איוב ל"ח ל"ג) הנדעת חקות שמים אם תשים משטרו בארץ, שוטר.

ואמר שיהיה כל זה למינהו, והוא אסור הכלאים, כי הוזרע אותם מכחיש בכח מעשה בראשית. ועוד באברא בו בעזרת השם (בויקרא י"ט ט'):

וכתב רבנו שלמה, דשא עשב, לא דשא לשון עשב ולא עשב לשון דשא. שלשון דשא לבישת הארץ בעשבים, ואין לומר דשא פלוני, וכל שרש לעצמו נקרא עשב. ואין דבר זה נכון, שאם כן לשון "דשא" לא יתרבה, וחקמים אומרים הרביע שני מיני דשאים מהו (חלין ס'). ותרב עצמו מזכיר דשאים: אבל דשא הוא הקטן הצומח, ועשב הוא

(י) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיֵּבֶשֶׁת אֶרֶץ. יאמר כי שמה הראוי לה "יבשה", כי בהפך המים מן העפר היא יבשה, אבל יקרא אותה "ארץ" כשם כלל הסודות הנבא בראשון. והטעם, כי בעבורה נבא, שתהיה ישוב לאדם, שאין בתחתונים מכיר בוראו וזולתו.

וקרא למקוה המים "מים", כאלו הוא ים מים, לפי שקרקע המקוה נקרא "ים", כדכתיב (ישעיה י"א ט') פמים לים מכסים. וכן ואת הים הורד מעל הבר (מ"ב ט"ז י"ז), כי מפני שהוא מקוה מים גדול יקרא כן:

וַיֵּרָא אֱלֹהִים בֵּי טוֹב. הוא קיומם בחפצו. והענין, כי כאשר הלבישם הצורה הזו חפץ בהם והיה הקיום, כמו שפרשתי (בפסוק ד'). וזה מה שאמרו רבותינו (ב"ר ד' ח') מפני מה לא נאמר כי טוב בשני, לפי שלא נגמרה מלאכת המים, לפיכך כתוב בשלישי שני פעמים, אחד למלאכת המים ואחד למלאכת היום:

(יא) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תִּדְשָׁא הָאָרֶץ דְּשָׂא עֵשֶׂב מִזֵּרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וַעֵץ עֵשֶׂה-פְרִי אֲשֶׁר זֶרְעוֹ-בוֹ לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים בֵּי-טוֹב: ומוליד זרע כדי שיהיה המין קיים לעד:

יד ואמר יי יהון נהורין ברקיעא דשמיא
לאפרשא בין יממא ובין ליליא ויהון
לאיתין ולומנין ולממני בהון יומין ושנין:

(ד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מֵאֲרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל
בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וַהֲיֹו לְאַתַּת וְלַמּוֹעֲדִים וְלַיָּמִים
וְשָׁנִים:

כ"י יְהִי מֵאֲרֶת וְגו' • מיום ראשון נבראו, וברביעי צנה עליהם להתלות ברקיע. וכן כל תולדות שמים וארץ
נבראו ביום ראשון, וכל אחד ואחד נקבע ביום שנגזר עליו, הוא שכתוב: "את השמים", לרבות תולדותיהם,
ו"את הארץ", לרבות תולדותיה. יְהִי מֵאֲרֶת • חסר וי' כתיב, על שם שהוא יום מארה, לפל אספיה בתינוקות,
הוא ששנינו: 'ברביעי, היו מתענים על אספיה, שלא תפל בתינוקות'. לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה •
משננגז האור הראשון, אכל בשבעת ימי בראשית, שמשו האור והחשך הראשונים יחד, בין ביום, ובין בלילה.
וַהֲיֹו לְאַתַּת • כשהמאורות לוקין, סימן רע הוא לעולם, שנאמר (ירמיה י'): "ומאתות השמים אל תחתו", בעשותכם
רצון הקדוש ברוך הוא, אין אתם צריכין לראג מן הפרענות. וְלַמּוֹעֲדִים • על שם העתיד, שעתידים ישראל
להצטוות על המועדות, והם נמנים למולד הלכנה. וְלַיָּמִים • שמוש החמה חצי יום ושמוש הלכנה חצי יום,
הרי יום שלם. וְשָׁנִים • לסוף שס"ה ימים (ספרים אחרים: ורביע יום), יגמרו מהלכן ב"ב מזלות המשתנים אותם,
והיא שנה. (ספרים אחרים: והוא שס"ה יום ורביע יום), וחוזרים ומתחילים פעם שניה לסבב בגלגל כמהלכן הראשון. ומבין

טו ויהון לנהורין ברקיעא דשמיא לאנהרא
על ארעא ויהוה בן:

(טו) וַהֲיֹו לְמֵאֲרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ
וַיְהִי־כֵן:

כ"י יְהִי לְמֵאֲרֶת • עוד זאת ישמשו, שיאירו לעולם. ומבין

טז ונעבד יי ית תרין נהוריא רברביא ית
נהורא רבא למשלט ביממא וית נהורא
זערא למשלט בליליא וית כוכביא:

(טז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת־הַמָּאֹר
הַגָּדֹל לְמַמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת־הַמָּאֹר הַקָּטָן לְמַמְשֶׁלֶת
הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אמר "שבעת הימים", כאור שהיה בימים ההם
במקצתם. ושם אמרו עוד (בר"ג י') ויבדל
רבי יהודה ברבי סימון אמר הבדילו לו, ורבנן
אמרין הבדילו לצדיקים לעתיד לבוא:

ואם תוכל לדעת פונתם באמנם בברכת
הלכנה "עטרת תפארת לעמוסי בטן",
תדע סוד האור הראשון והגדולה וההבדלה
שאמר הבדילו לו, וסוד שני המלכים
המשפטים בכתר אחד, כאשר בסוף שיהיה
אור הלכנה כאור החמה אחר שיהיה אור
החמה שבשמים:

והיו לאתת. השנוי שיוולידו ונעשו ממנו
אותות ומופתים בשמים ובארץ דם
ואש ותימרות עשן (יואל ג' ג'), כלשון
ומאתות השמים אל תחתו (ירמיה י' ב').
ולמועדים. ורע קציר וקר וחם וקץ וחרף.
(להלן ח' כ"ב): ולמים. מדת יום ומדת
לילה: ושנים. שישלימו מהלכם, ויוסיפו שנית
לשוב בדרך אשר הלכו בה, ושנת החמה
בשס"ה יום, ושנת הלכנה בשלשים יום:

(טו) והיו למאורת ברקיע השמים להאיר
על הארץ. הוסיף שיהיה אורם מגיע
לארץ, כי אפשר שיראה להם אור בשמים
ונעשו כל המעשים הנזכרים מבלי שיאירו

בששת ימי בראשית שמשו האור והחשך
זה ביום וזה בלילה. ואינו רואה שיהיה זה
דעת רבתינו המזכירים "גניזה" על האור
הראשון. אכל לדעתם האור הראשון שמש
שלשה ימים, וברביעי נאצל ממנו ונעשו
בו אז ממנו שני המאורות האלה, כמו
שאמר (בר"ג י') נובלת אורה של מעלה
גלגל חמה, כי לפי שלא היה העולם הזה
ראוי להשתמש באור ההוא בלי אמצעות,
גזזו לצדיקים לעולם הבא, ושמשו בנובלת
הזו מיום רביעי ואילך.

כך אמרו בבראשית רבה (ג' ו') תני אורה
שנבראת בששת ימי בראשית, להאיר ביום
אינה יכולה, מפני שהיא מקבה גלגל חמה,
בלילה אינה יכולה שלא נבראת להאיר אלא
ביום, והיכן היא, נגנזה, והיכן היא, מתקנת
לצדיקים לעתיד לבוא, שנאמר (ישעיה ל' כ"ו)
והיה אור הלכנה כאור החמה ואור החמה יהיה
שבשמים כאור שבעת הימים, שבעה אתממה,
לא שלשה הן, כאיש דאמר "בן אבא מפקיד
לשבעה יומי דמשתותי". כלומר, לשון בני
אדם הוא שיאמר "אני מפקיד ושומר זה הבשר
לשבעת ימי המשתה שלי", לא שישפיק לו
לשבעה כלם, אלא שיציא אותו בתוכם. וכך

(יד) יְהִי מֵאֲרֶת. הנה האור נברא ביום ראשון
ומאיר ביסודות, וכאשר נעשה הרקיע
בשני הפסים באור ומנע אותו מהאיר ביסודות
התחתונים. והנה כאשר נבראת הארץ בשלישי
היה בה חשך ולא אור, ועתה ברביעי רצה
הקדוש ברוך הוא שיהיו ברקיע מאורות
מגיעים אור לארץ. וזה טעם "ברקיע השמים
להאיר על הארץ", כי האור היה למעלה מן
הרקיע ולא האיר על הארץ:

וענין יְהִי מֵאֲרֶת, כי מחמך השמים גזר
בראשון שיהיה אור במדת היום, ועתה
גזר שינצחם ויתנהג ממנו גוף מאיר ביום
גדול האורה, וגוף אחר קטן האורה מאיר
בלילה, ויתלו שניהם ברקיע השמים, שיאירו
גם למטה.

ותכן, כי כמו ששם בארץ כח הצמיחה
במקומות ממנה, כן שם ברקיע
מקומות מוכנים ומזמנים לקבל האורה,
והגופים האלה מקבלי אור מזהירים, כגון
האספקלריאות ואבני השם, ולכן יקראם
מאורות, לא אורים, אף על פי שקראם המזמור
בן (תהלים קל"ו ד').

להבדיל בין היום ובין הלילה. כתב
רש"י, משננגז האור הראשון, אכל

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פרשת בראשית מג
כ"ה המארת הגדלים וגו'. שנים נבראו ונתמזגה על שקטרה ואמרה: "אי אפשר לשני מלכים
שישמשו בכתר אחד". ואת הכוכבים על ידי שמעט את הלכנה, הרבה צבאיה להפיס דעתה. רמב"ן

(י) ויתן אתם אלהים ברקיע השמים להאיר על הארץ:
על ארצא:

(יח) ולמשל ביום ובלילה ולהבדיל בין האור ובין החשך
וירא אלהים כי טוב: רמב"ן

(יט) ויהי ערב ויהי בקר יום רביעי:

(כ) ויאמר אלהים ישרצו המים שרץ נפש חיה ועוף
ועופף על הארץ על פני רקיע השמים:

כ"ה נפש חיה. שיהא בה חיות. שרץ. כל דבר חי שאינו גבה מן הארץ קרוי שרץ: בעוף, כגון זבובים.
בשקצים, כגון נמלים וחפושים ותולעים, ובבריות כגון חלד ועכבר וחמט וכיוצא בהם, וכל הדגים. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום. אברמוביץ

שהוא רומש הארץ, לא ישקט ולא ינוח. ודע
כי כל העוף אשר לו ארבע רגלים יקרא
"שרץ העוף" (ויקרא י"א כ"ג), מפני
שברגליו יסמך ויגוע כשנצצים, ואשר איננו
כן יקרא "עוף כנף", שעקר תנועתו לעופף.
והיה טעם "ושרצו בארץ ופרו ורבו על
הארץ" (להלן ח' י"ז), שיהיו
מתהלכים בכלה ויפרו ויגדלו עליה. "שרצו
בארץ ורבו בה" (להלן ט' ז'), התנוצצו בכלה
ותרבו בה. והוא טעם הכפל "ורבו" שני
פעמים בפסוק: ואם כן נפרש "אשר שרצו
המים" (להלן פסוק כ"א), אשר הגיעו והולידו
המים. וכן ושרץ היאר צפרדעים (שמות ז'
כ"ח), וכן פרו וישרצו (שם א' ז'), שפרו
ורבו ויגדלו ותרבו, עד שתמלא הארץ מהם.
אבל אנקלוס פתר ב"שרצו בארץ" (להלן ט'
ז') ענין תולדה "אתלדו בארצא", כי
הוא עשה הלשון משאל מן השקצים, ואתם
פרו ורבו כשנצצים בארץ ורבו בה. וכן "פרו
וישרצו" (שמות א' ז') שיהיו בתולדותם
כשנצצים לרב:

ועוף ועופף על הארץ. ביום הזה היה
מאמר הבריאה במים, והיה ביום הששי
בארץ, אם כן פרו ורבו ועוף ועופף על הארץ
נמשך, ושרצו המים שרץ נפש חיה ועוף
שיועופף. והכתוב שאמר ויצר ה' אלהים מן
הארץ כל חית השדה ואת כל עוף השמים
(להלן ב' י"ט), כאלו אמר ויצר ה' אלהים
את כל חית השדה מן הארץ ויצר את כל
עוף השמים, ורבים כמזהו. וכן דעת רבי
אליעזר הגדול בפניקיו (ריש פרק ט'), שאמר
בדמיון השרץ מן המים כל עוף כנף:
אבל בגמרא (חלין כ"ז:) נחלקו בו, יש
אומרים כן שמן המים נבראו, ויש
אומרים שהעוף משיניהם נברא, אמרו מהקק

והחשך הוא הלילה, כי כן שמם, כמו שאמר
(לעיל פסוק ה') ויקרא אלהים לאור יום
ולחשך קרא לילה:
והנה בכל מעשה בראשית יזכיר הכתוב
הצננה ויספר המעשה, ובכאן צנה
"והיו למאורת" (לעיל פסוק ט"ו), וספר ויתן
אתם אלהים" (לעיל פסוק י"ז), ואמר ולמשל
ביום ובלילה, שיהיה זה מושל ביום וזה
מושל בלילה, והממשלה הוא מה שצנה "והיו
לאות ולמועדים" (לעיל פסוק י"ד), וספר
שארין ממשלת שניהם שנה, אבל להבדיל בין
האור ובין החשך, כי הגדול זמשל ביום,
והיה פלו אור, גם במקום שאין השמש
מגיע, והקטן זמשל בלילה ויהיה חשך, וזלתי
הנה שניהם חשכו. והיא הצננה שאמר
"להבדיל בין היום ובין הלילה" (שם), כמו
"ויבדל אלהים בין האור ובין החשך" (לעיל
ד'):

(כ) ושרצו המים שרץ. כתב רש"י כל דבר
חי שאינו גבה מן הארץ קרוי שרץ,
בעוף כגון זבובים, בשקצים כגון נמלים
ותולעים, בבריות כגון חלד ועכבר וכיוצא
בהם וכל הדגים. ומה יאמר הרב בפסוק
ואתם פרו ורבו שרצו בארץ ורבו בה שצנאמר
בנה ובניו (להלן ט' ז'). וכן "אשר שרצו
המים" (בפסוק הבא) ראוי לפי הדעת הזו
שיאמר "אשר שרצו במים". ועופות רבים
שאנים גבוהים מן הארץ, כגבה החלד,
העכבר, והעטלף קטן הרגלים מאד, ולמה
לא יקרא "שרץ העוף":

ודעת אנקלוס שענין שריצה כטעם תנועה,
אמר בשרץ וברמש רחשא דרחיש
(ויקרא י"א מ"ד), ויפה פרש. ויקראו השקצים
כן בעבור שתנועתם תמידית. ויתכן שהוא
לשון מרוב, יקרא שרץ "שהוא רץ", ורמש

בארץ, ולכך אמר שיהיו למאורת ברקיע
השמים ומביט בארץ ויאריו עליה:
(ט"ז) ויעש אלהים. ויתן אתם אלהים. מלמד
שלא נהיו אלו המאורות מגוף הרקיע,
אבל גופים (נבקעים) נבקעים בו:
(יח) ולמשל ביום ובלילה. ענין הממשלה
דבר אחר מבלי האורה שהזכיר, כי יכלל
מה שאמר תחלה "והיו לאות ולמועדים",
כי יש להם ממשלה בארץ בשנוניה אשר
יולידו בה, וממשלה בהנהגה ובהפסד בכל
השפלים, כי השמש במקמלה ביום יצמיח
ויוליד ויגדל בכל החמים והקבשים, והנהגה
בממשלתו יפרה במענינות ובנמים וכל הלחים
והקורים. ועל כן אמר סתם ולמשל ביום
ובלילה, כי ממשלת השפלים להם:

ויתכן שהממשלה עוד כח אצילות שהם
מנהיגי התחתונים, ובכחם ימשל כל
מושל, והמנל הצומח ביום ימשל בו, והמנל
הצומח בלילה ימשל בה, כענין שכתוב (דברים
ד' י"ט) אשר חלק ה' אלהיהם אתם לכל העמים.
והוא מה שאמר הכתוב (תהלים קמ"ז ד')
מונה מספר לכוכבים לכלם שמות יקרא, וכן
לכלם בשם יקרא (ישעיה מ' כ"ו). כי קריאת
השמות היא ההבדלה בכחותם, לזה כח הצדק
והישר, ולזה כח הדם והחורב, וכן בכל הכחות,
כידוע באצטגנינות, והכל בכח עליון ולרצונו,
ולכך אמר גדול אדוניו ורב כח (תהלים קמ"ז
ה'), כי הוא גדול על כלם ורב כח עליהם,
וכן אמר מרב אונים ואמין כח (ישעיה מ'
כ"ו): ועל דרך הסוד שרמזתי לך תהיה
ממשלה גמורה באמת:

ולהבדיל בין האור ובין החשך. אמר רבי
אברהם כי בצאת השמש ביום ואור
הלכנה בלילה יבדילו בין האור ובין החשך.
ולפי דעתי כי האור הנזכר בכאן הוא היום,

כא וּבָרָא יי ית תַּנִּינִיָּא רַבְרָבִיא וְיָת כָּל נִפְשָׁא חֵיתָא דְרַחֲשָׁא דִּי אֲרַחֲשֻׁי מִיָּא לְזַנְהוֹן וְיָת כָּל עוֹפָא דְפִרְחָ לְזַנְהוֹי וְחִזָּא יי אַרִי טַב :

(כא) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַרְמִשֵּׁת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל־עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים בִּיָּטוֹב:

טז"י • הַתַּנִּינִם • דְּגִים גְּדוֹלִים שְׂבִיִּם, וּבִדְבָרֵי אַגְדָּה הוּא לְוִיתָן וְכֵן זִוְגוּ, שְׂבָרָאם זָכָר וּנְקֵבָה, וְהָרָג אֶת הַנְּקֵבָה וּמִלְחָמָה לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד לָבָא, שָׂאם יִפְרוּ וַיִּרְבוּ לֹא יִתְקַנֵּם הָעוֹלָם בְּפִגְיָהֶם. הַתַּנִּינִם כְּתִיב. נִפְשׁ הַחַיָּה • נִפְשׁ שְׂיֵשׁ בָּהּ חַיִּיתָ. רַמְבַּ"ן

כב וּבִרְיָהּ יְתֵהוֹן יי לְמִימָר פּוּשֻׁי וְסָגוּ וּמָלוּ יֵת מִיָּא בְּיַמְמִיָּא וְעוֹפָא יִסְגִּי בְּאַרְעָא :

(כב) וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת־הַמַּיִם בַּיָּמִים וְהָעוֹף יִרֶב בְּאַרְצָא:

טז"י • וַיִּבְרָךְ אֹתָם • לִפִּי שְׂמַחֲסָרִים אֹתָם, וְצִדִּין מִהֶם וְאוֹכְלִין אֹתָם, הִצְרָכּוּ לְבִרְכָּהּ, וְאִף הַחַיּוֹת הִצְרָכּוּ לְבִרְכָּהּ, אֲלָא מִפְּנֵי הַנֶּחֱשׁ שֶׁעֲתִיד לִקְלָלָהּ, לְכַף לֹא בִרְכָן, שְׁלֹא יִהְיֶה הוּא בְּכָל־כֶּלֶל. פְּרוּ • לְשׁוֹן פְּרִי, כְּלוֹמַר עֲשׂוּ פְּרוֹת. וּרְבוּ • אִם לֹא אָמַר אֲלָא "פְּרוּ", הִיָּה אֶחָד מוֹלִיד אֶחָד וְלֹא יוֹתֵר, וְכֹא "וּרְבוּ", שְׂאֶחָד מוֹלִיד הִרְבָּה. רַמְבַּ"ן

כג וְהָיָה רִמְשׁ וְהָיָה צִפּוֹר יוֹם חֲמִישִׁי:

(כג) וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם חֲמִישִׁי:

כד וַאֲמַר יי תִּפְק אַרְעָא נִפְשָׁא חֵיתָא לְזַנְהָ בְּעִיר וְרַחֲשׁ וְחֵיתָא אַרְעָא לְזַנְהָ וְהָיָה כֵּן :

(כד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה וְרִמְשׁ וְחֵית־אָרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי־כֵן:

טז"י • תּוֹצֵא הָאָרֶץ • הוּא שְׂפִרְשָׁתִּי, שֶׁהַכֹּל נִבְרָא מִיּוֹם רִאשׁוֹן, וְלֹא הִצְרָכּוּ אֲלָא לְהוֹצִיאָם. נִפְשׁ חַיָּה • שְׂיֵשׁ בָּהּ חַיִּיתָ. וְרִמְשׁ • הֵם שָׂרְצִים, שֶׁהֵם נְמוּכִים וְרוֹמְשִׁים עַל הָאָרֶץ וְנִרְאִים כְּאִלוּ נִגְרָרִים, שְׂאִין הַלּוֹכֵן נִכָּר. כָּל לְשׁוֹן רִמְשׁ וְשָׂרֵץ בְּלִשְׁוֹנָה קוֹנְמוֹבִרִי"ש. רַמְבַּ"ן

רַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה – מִהַדוֹרֹת בְּלוּם, אֲבִרְמוֹבִיץ

י"א ב') כִּי בַעֲבוּר הַיּוֹם בְּנִי אֲדָם צָדִים מִהֶם וְאוֹכְלִים הִצְרָכּוּ לְבִרְכָּהּ:
וּמְלָאוּ אֶת הַמַּיִם בַּיָּמִים. בִּרְךְ אֹתָם שְׂמִילָאוּ לְרַבֵּם הַיָּמִים אִף הַנְּחָלִים וְהָאֲגָמִים, אוֹ שְׂמִילָאוּם בַּיָּמִים הוּא, כִּי בְּנְחָלִים מַעֲטִים הֵם: וְהָעוֹף יִרֶב בְּאַרְצָא. אִף עַל פִּי שְׂבִירְיָתָהּ מִן הַמַּיִם, בְּרַחֲתוֹ תִּהְיֶה בְּאַרְצָא שְׂיִפְרוּ וַיִּרְבוּ עָלֶיהָ, כִּי אֵין בְּעוֹף שְׂיִטִּיל בִּיצִיּוֹ בַּיָּמִים וַיִּגְדְּלוּ שָׁם, רַק הַשּׁוֹכְנִים תְּמִיד בַּיָּמִים וְנִזְוָנִים מִהֶם עוֹשִׂין בִּיצִיָּהֶם בְּאַרְצָא וְנִזְלִידִם בָּהּ:
(כד) בְּהֵמָה הֵם הַמִּינִים הָאוֹכְלִים עֶשְׂב, בֵּין יְשׁוּבֵי בֵין מְדַבְּרִי: וְחֵיתֹי אֲרָץ. אוֹכְלֵי הַבֶּשֶׂר יִקְרָא חַיּוֹת וְכָלֵם יִטְרְפוּ:
וְרִמְשׁ כְּתִב רִשׁ"י הֵם שָׂרְצִים נְמוּכִים וְרוֹמְשִׁים עַל הָאָרֶץ נִרְאִין כְּאִלוּ נִגְרָרִין. וְהָיָה בְּפִרְשָׁה זֹאת (לְהֵלֵן פְּסוּק כ"ח) וּבְכָל הַחַיָּה הַרְמִשֵּׁת עַל הָאָרֶץ, וְכַתִּיב (לְהֵלֵן ד' כ"א) וַיִּגְעוּ כָּל בֶּשֶׂר הַרְמִשׁ עַל הָאָרֶץ בְּעוֹף וּבִבְהֵמָה וּבְחַיָּה וּבְכָל הַשָּׂרֵץ הַשָּׂרֵץ עַל הָאָרֶץ, וְכַתִּיב (תְּהִלִּים ק"ד כ') בּוֹ תִרְמֹשׁ כָּל חַיְתוֹ יָעַר. אֲכָל פְּרוֹשׁ "רִמְשִׁיָּה" כְּעִנְיָן בְּסִמָּה, מִן תִּרְמִסָּה רָגַל (יִשְׁעִיָּה כ"ו), וְחִבְרִי (יִחְזָקְאֵל ל"ד י"ח-י"ט).
וְאָמַר בְּחִנֵּי וּבִבְהֵמָה "רִמְשׁ עַל הָאָרֶץ", וּבְשָׂרְצִים הַנִּגְרָרִים "רִמְשׁ הָאֲדָמָה" (פְּסוּק כ"ה), בַּעֲבוּר שְׂדֵרִיקְתָם בְּאֲדָמָה כָּלֵם גּוֹפִם:

לְהוֹדִיעַ כִּי הוּא מוֹצֵא מֵאֵין עִם דַּעְתּוֹ וְשָׂכָלוּ: וְאֵנִי תִּמָּה לְמָה לֹא אָמַר בַּיּוֹם הַזֶּה "וַיְהִי כֵן". וְאוֹלֵי לֹא יִתְבֵּן לְחֻזְקֵי "וַיִּבְרָא" אַחֲרֵי "וַיְהִי כֵן", כִּי מִבְּרָאשׁוֹנָה יִדְבֵּר. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (בְּכֹא בִתְרָא ע"ד): כִּי הַתַּנִּינִם הַגְּדוֹלִים הוּא לְוִיתָן וְכֵת זִוְגוּ שְׂבָרָאם זָכָר וּנְקֵבָה, וְהָרָג הַנְּקֵבָה וּמִלְחָמָה לְצַדִּיקִים לְעֵתִיד לָבָא. וְאִפְשָׁר כִּי מִפְּנֵי זֶה לֹא הִיָּה רִאשִׁי שְׂאֵמַר בְּהֶם "וַיְהִי כֵן", כִּי לֹא עָמְדוּ עוֹד:
(כב) וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר. גִּזֹּר בְּהֶם הַבִּרְכָּה וְאָמַר בְּהֶם שְׂיִפְרוּ וַיִּרְבוּ, כְּלוֹמַר שְׂיַעֲשׂוּ פְּרוֹת רַבִּים, שְׂיִצְיָא הָאֶחָד רַבִּים כְּמוֹתוֹ. וְעִנְיָן הַבִּרְכָּה בִּילִידָהּ, כְּעִנְיָן שְׂאֵמַר וּבִרְכָּתֶיהָ וְהִיָּה לְגוֹים (לְהֵלֵן י"ז ט"ז): וְגַם בְּצִמְחִים תִּבְּא לְשׁוֹן בְּרָכָה (וַיִּקְרָא כ"ה כ"א) וְצוּרֵי אֶת בְּרַחֲתִי לְכֶם בְּשָׁנָה שְׂשִׁית. אֲכָל לֹא נֶאֱמַר בֵּן בְּשִׁלְיָשִׁי, לִפִּי שֶׁהַנְּבָרָאִים כָּלֵם בְּעָלֵי הַנֶּפֶשׁ הֵיוּ שְׂנִים בְּלִבָּד, זָכָר וּנְקֵבָה לְמִינֵיהֶם, כְּעִנְיָן בְּאֲדָם, וְהִצְרָכּוּ לְבִרְכָּה שְׂיִפְרוּ מֵאֵד, אֲכָל בְּצִמְחִים צִמְחוּ עַל פְּנֵי כָּל הָאֲדָמָה רַבִּים מֵאֵד כְּאִשּׁוֹר הֵם הַיּוֹם:
וְלֹא אָמַר בְּהֵמָה וּבְחַיּוֹת בְּרָכָה, שְׂמִזְאֵת הַגְּזֵרָה שְׂנִזֹּר בְּעָלֵי הַנֶּפֶשׁ הַתְּנוּעָה שְׂבִימִים הַרְבוּ, וְתִרְבוּ בְּעָלֵי נֶפֶשׁ הַתְּנוּעָה שְׂבָרָאֵן, כִּי בְּעָלֵי נֶפֶשׁ חַיָּה שְׂאֵינָה מְדַבְּרֵת כָּלֵם עִנְיָן אֶחָד בְּקִרְיָתָם. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (ב"ר

נִבְרָא. וְאִם כֵּן בַּעֲבוּר שְׂתוּלְדוֹתָם הִיָּה בַּיָּמִים, וְהִרְקַק בְּקִרְקַע הַיָּם הוּא, מִפְּנֵי זֶה הִיָּה הַמֶּאֱמָר בְּהֶם בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי:
וְהָיָה אָמַר יִשְׂרָעוּ הַמַּיִם שָׂרֵץ נֶפֶשׁ חַיָּה, כִּי הַדְּגִים גּוֹפִם וְנִפְשָׁם מִן הַמַּיִם בְּדִבְרֵי הָאֱלֹהִים שֶׁהִבִּיא לָהֶם רוּחַ מִן הַסּוּדוֹת, לֹא כְּאֵדֶם שֶׁהִפְרִיד גּוֹפּוֹ מִנִּפְשׁוֹ, כְּמוֹ שְׂאֵמַר וַיִּצַּר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עֶפְרוֹ מִן הָאֲדָמָה וַיַּפֹּחַ בְּאַפּוֹ נִשְׁמַת חַיִּים (לְהֵלֵן ב' ד'). וְלֹא הִזְכִּיר בְּשִׁלְיָשִׁי בְּצוּמַח נֶפֶשׁ כָּלֵם, כִּי אֵין כֹּחַ הַגְּדוּל נֶפֶשׁ, רַק בְּעָלֵי הַתְּנוּעָה בְּלִבָּד הִיא:
וְעַל דַּעַת הַיּוֹנִים שְׂאֹמְרִים, כְּשֶׁם שְׂאִין הַגְּדוּל בְּמִתְנוּעָה רַק בְּנֶפֶשׁ, כִּי בְּצוּמַח בְּנֶפֶשׁ יִגְדֵּל, יְהִיָּה הַפֶּרֶשׁ, כִּי זֹאת נֶפֶשׁ חַיָּה, כְּלוֹמַר נֶפֶשׁ שְׂיֵשׁ בּוֹ חַיִּיתָ, כִּי לֹשׁ נֶפֶשׁ אֵין בָּהּ חַיִּיתָ, וְהִיא נֶפֶשׁ הַצּוּמַחֶת. וְהִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ (ב"ר מ"א א') בְּאִלְגֵּי הַתְּמָרִים תִּצְאָה, וְאוֹלֵי הוּא כֹחַ בְּצִמְחָתָהּ לֹא יִקְרָא נֶפֶשׁ:
(כא) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים. בַּעֲבוּר גְּזֵל הַנְּבָרָאִים הָאֵלֶּה שְׂיֵשׁ מִהֶם אֲרַכֵּם פְּרָסָאוֹת רַבּוֹת, הַגִּידוּ הַיּוֹנִים בְּסִפְרֵיהֶם שְׂיִדְעוּ מִהֶם אֲרַכֵּם חֲמֵשׁ מֵאוֹת פְּרָסָה, וְרַבּוֹתֵינוּ גַם כֵּן הִפְלִיגוּ בְּהֶם (עֵין ב"ב ע"ג:), בַּעֲבוּר זֶה יִחַס בְּהֶם הַבְּרִיאָה לְאֱלֹהִים, כִּי הוּא שֶׁמִּצְיָאָם מֵאֵין מִבְּרָאשִׁית, כְּאִשּׁוֹר פְּרִשְׁתִּי לְשׁוֹן בְּרִיאָה (לְעִיל פְּסוּק א'). וְכֵן יַעֲשֶׂה בְּאֲדָם לְמַעַלְתּוֹ,

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – א – פרשת בראשית מה

כה ועבד יי ית חות ארעא לזנה וית בעירא
לזנה וית כל רחשא דארעא לזנהי וחזא יי
ארי טב :

וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חַיִּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת־הַבְּהֵמָה
לְמִינָהּ וְאֶת כָּל־רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ וַיֵּרָא אֱלֹהִים
בַּיּוֹם:

ח"י • וַיַּעַשׂ • תַּקְנָם בְּצִבְיוֹנָם, בְּתַקְנוֹן וּבְקוֹמָתָן.

כו ואמר יי נעבד אינשא בצלמנא
כדמותנא וישלטון בנוני ימא ובעופא
דשמא ובעירא ובכל ארעא ובכל רחשא
דרחש על ארעא :

(כו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדֹמוֹתֵנוּ וַיִּרְדּוּ
בְּדֶגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־
הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ:

ח"י • נַעֲשֶׂה אָדָם • עֲנוּתָנוּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְמַדְנוּ מִכָּאן: לְפִי שֶׁהָאָדָם הוּא בְּדֹמוֹת הַמַּלְאָכִים וַיִּתְקַנּוּ
בו, לְפִיכָף נִמְלָךְ בָּהֶם, וְכִשְׁהוּא דֵּן אֶת הַמַּלְכִּים הוּא נִמְלָךְ בְּפִמְלִיא שְׁלוֹ, שֶׁכֵּן מְצִינוּ בְּאַחְאָב, שֶׁאָמַר לוֹ מִיכָה:
"רְאִיתִי אֶת ה' יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּאוֹ, וְכָל צֶבֶא הַשָּׁמַיִם עוֹמֵד עָלָיו מִימִינוֹ וּמִשְׁמָאלוֹ". וְכִי יֵשׁ יָמִין וּשְׁמָאל לִפְנֵינוּ?
אֵלָּא אֵלּוּ מִיְּמִינִים לְזָכוֹת וְאֵלּוּ מִשְׁמָאִילִים לְחוּבָה, וְכֵן "בְּגִזְרֹת עִירִין פִּתְגָמָא וּבִמָּאמַר קְדִישִׁין שְׁאֵלְתָּא". אֵף כָּאן
בְּפִמְלִיא שְׁלוֹ נִטַּל רְשׁוּת, אָמַר לָהֶם: יֵשׁ בְּעֵלְיוֹנִים כְּדֹמוֹתֵי. אִם אֵין כְּדֹמוֹתֵי בַּתְּחֻתּוֹנִים, הֲרִי יֵשׁ קִנְיָה בְּמַעֲשֵׂה
בְּרָאשִׁית. נַעֲשֶׂה אָדָם • אֵף עַל פִּי שֶׁלָּא סִיעָהוּ בִּיצִירָתוֹ וְיֵשׁ מָקוֹם לְאַפִּיקוֹרְסִים לְרִדּוֹת, לֹא נִמְנַע הַכְּתוּב מִלְּמַד
דֶּרֶךְ אֶרֶץ וּמִדַּת עֲנוּה, שֶׁהִיא הַגְּדוּל נִמְלָךְ וְנוֹטֵל רְשׁוּת מִן הַקָּטָן, וְאִם כֶּתֵב "נַעֲשֶׂה אָדָם", לֹא לְמַדְנוּ שֶׁהִיא מְדַבֵּר
עִם בֵּית דִּינוֹ, אֵלָּא עִם עַצְמוֹ, וְתִשׁוּבָתוֹ כֶּתֵב בְּצִדּוֹ: "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם" וְלֹא כֶּתֵב 'וַיִּבְרָא'. בְּצַלְמֵנוּ •
בְּדְפוּס שְׁלֵנוּ. כְּדֹמוֹתֵנוּ • לְהִבִּין וּלְהַשְׁכִּיל. וַיִּרְדּוּ בְּדֶגַת הַיָּם • יֵשׁ בְּלִשׁוֹן הַזֶּה לִשׁוֹן רִדּוֹי וּלְשׁוֹן יְרִידָה: זָכָה,
רוּדָה בַּחַיּוֹת וּבַבְּהֵמָה, לֹא זָכָה, נַעֲשֶׂה יְרִידוֹ לִפְנֵיהֶם וְהַחֲזִיה מוֹשַׁלֵּת בּוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כז עמ' 18)

הוא נמלך בפמליא שלו (רש"י א, כו)

בגמרא (ובחים מא, א) פ"ש רש"י תבת 'פמליא': כניסת חבורת עצתו ומהמסכימים לדעתו, אשר דברי סתרו אליהם. אבל כאן
כתב תבה זו ולא פרשה. ונראה, דבזמנו היתה זו תבה בשפת המדינה שפרושה בני ביתו, ולכן לא הצריך לפרשה; אף בגמרא
פרשה משום שהצריך להוסיף פרטים (כניסת חבורת עצתו כו). - בירושלמי (סוטה ספ"ה) איתא: פמיליא. ולפי זה יש לבטא
פמיליא (פ"א רפוייה, מ"ם חרוקה), ולא פמליא (פ"א דגושה, מ"ם פתוחה). רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הוא הנפש אשר בדם נעשה מן הארץ כמאמר
החיה והבהמה, כי כל נפשות התנועה נעשו
יחד, ואחר כן ברא להם גופות, עשה תחלה
גופי הבהמה והחיה, ואחר כך גוף האדם,
ונתן בו הנפש הזו, ואחר כן נפח בו נשמה
עליונית, כי הנפש הנפרדת אשר בו, היא
שנתיחד בה מאמר אחר אל האלהים אשר
נתנה, כדכתיב (להלן ב' ז') ויפח באפיו
נשמת חיים:

ודרך האמת בפסוק הזה יודע למשכיל בפסוק
השני. ואפשר שנתפסו לו רבי אלעזר
וירושלמי ב"תוצא הארץ" ארץ החיים, שתוצא
נפש חיה למינה לעולם עומדת. וכן מה
שאמר זכר ונקבה ברא אותם (להלן ה' ב'),
כי היתה הבראה מתחלה מזכר ונקבה ונשמתו
כלולה בהם. אבל הציורה היתה יצירה לאדם
ובנין צלע לאשה כאשר יספר בסוף, ולכן
הזכיר כאן "בריא" ובפרשה של מטה הזכיר
"יצירה". והמשכיל יבין:

וטעם וירדו ויבטלו חזקה בדגים ובעוף
ובבהמה ובכל הרמש. וס' בהמה

לספר הפלא אשר נפלא בו משאר הנבראים.
וזה פשט המקרא הזה מצאתיו לרבי יוסף
הקמחי, והוא הנראה מכל מה שחשבו בו:
ופרוש צלם כמו תאר, וצלם אנופיה אשפני
(דגא"ג א' י"ט), וכן אף בצלם יתהלך
איש (תהלים ל"ט ז') בעיר צלם תבנה (שם
ע"ג כ'), תאר מראיתו. ו"דמות" הוא דמיון
בצורה ובמעשה, כי הקרובים בענין יקראו
דומים זה לזה: והנה האדם דומה לתחתונים
ולעליונים בתאר והדר, כדכתיב (תהלים ח'
ו') וכבוד והדר תעטרהו, והוא מגמת פניו
בהקמה ובדעת וכשרון המעשה, ובדמות
ממש, שידמה גופו לעפר ונפשו לעליונים:
וירדו בדגת הים. בעבור היותו זכר ונקבה
אמר וירדו בדגת הים, לשון רבים:

ובבראשית רבה (ז' ז') אמרו תוצא הארץ
נפש חיה למינה, אמר רבי אלעזר
נפש חיה זו רוחו של אדם הראשון. ולא יתכן
שיאמר רבי אלעזר כי "תוצא הארץ" יתפרש
בנפשו של אדם הראשון כלל, אלא שיתפסו
למה שהזכיר לומר כי יצירת האדם ברוחו,

(כו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם. נתיחד
בעשית האדם מאמר בעבור גדל מעלתו,
כי אין טבעו כטבע החיה והבהמה אשר ברא
במאמר הקודם לו:

והפשט הנכון במלת נעשה הוא, מפני שכבר
הראית לדעת (לעיל פסוק א') כי
האלהים ברא ייש מאין ביום הראשון לבדו,
ואחר כך מן הסודות ההם הנבראים יצר
ועשה. ובאשר נתן במים כח השרון לשרץ
נפש חיה והנה המאמר בהם "וישרצו המים",
והיה המאמר בבהמה "תוצא הארץ", אמר
באדם נעשה, כלומר אני והארץ הנזכרת נעשה
אדם, שתוציא הארץ הגוף מיסודיה כאשר
עשתה בבהמה ובחיה, כדכתיב (להלן ב' ז')
ויצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה,
וישם הוא יתברך הרוח מפי עליון, כדכתיב
(שם) ויפח באפיו נשמת חיים:

ואמר בצלמנו כדמותנו. כי ידמה לשניהם,
במתכנת גופו לארץ אשר לקח ממנה,
וידמה ברוח לעליונים, שאניה גוף ולא תמות.
ואמר בכתוב השני בצלם אלהים ברא אותו,

(כו) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא
 אֹתוֹ זָכָר וְנִקְבָּה בָרָא אֹתָם:

כז"י וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ • בְּדְפוּס הָעֶשְׂרִי לוֹ, שֶׁהַכֹּל נִבְרָא בְּמֵאֶמֶר וְהוּא נִבְרָא בְּיָדִים, שְׁנֵאֲמַר (תהלים קלט): "וַתֵּשֶׂת עָלַי כִּפְכָה", נַעֲשֶׂה בְּחוּתָם כְּמִטְבַּע הָעֶשְׂרִי עַל יְדֵי רֶשֶׁם, שְׁקוּרִין קוּנִי"ו בְּלַע"ז, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "תַּתְּהַפֹּךְ כְּחֹמֶר חוּתָם". בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ • פֶּרֶשׁ לָךְ שְׂאוֹתוֹ צֶלֶם הַמֶּתֶקֶן לוֹ, צֶלֶם דִּיוֹקָן יוֹצְרוֹ הוּא. זָכָר וְנִקְבָּה בָרָא אֹתָם • וְלִהְיוֹן הוּא אוֹמֵר: "וַיִּקַּח אֶחָת מִצִּלְעֹתָיו וְגו'". מִדְּרַשׁ אֲגָדָה, שֶׁנִּבְרָאוּ שְׁנֵי פְרָצוּפִים בְּבִרְיָאָה רִאשׁוֹנָה, וְאַחֵר כֶּף חֲלָקוֹ. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: כָּאֵן הוֹדִיעַךְ שֶׁנִּבְרָאוּ שְׁנֵיהֶם בְּשֵׁשִׁי, וְלֹא פֶרֶשׁ לָךְ כִּי־צַד בְּרִיתָן, וּפֶרֶשׁ לָךְ בְּמָקוֹם אֲחֵר.

(כח) וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ
 וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וּכְבַשְׁתָּהּ וּרְדוּ בָדָגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם
 וּבְכָל־חַיַּת הָרֶמֶשׂת עַל־הָאָרֶץ:

כט"י וְכַבַּשְׁתָּהּ • חֶסֶד וְיִי"ו, לְלַמֶּדְךָ שֶׁהַזָּכָר כּוֹבֵשׁ אֶת הַנִּקְבָּה שֶׁלֹּא תִהְיֶה יִצְאָנִית. וְעוֹד, לְלַמֶּדְךָ שֶׁהָאִשׁ שֶׁדָּרְכּוּ לְכַבֵּשׁ, מִצְוָה עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה וְלֹא הָאִשָּׁה. רַמְבַּ"ן

(כט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב וְזֶרַע
 זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בוֹ
 פְּרִי־עֵץ זֶרַע זֶרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָה:

כט"י לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָה וּלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ • הַשְׁוָה לָהֶם בְּהֵמוֹת וְחַיּוֹת לְמֵאֲכָל וְלֹא הִרְשָׁה לָאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ לְהַמִּית בְּרִיָּה וּלְאֹכְל בֶּשֶׂר, אֲךָ כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב יֵאָכְלוּ יַחַד כָּלָם. וּכְשָׁבָאוּ בְּנֵי נֹחַ, הִתִּיר לָהֶם בֶּשֶׂר, שְׁנֵאֲמַר: "כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי וְגו'", "כִּי־יֶרֶק עֵשֶׂב", שֶׁהִתְרַמְּתִי לָאָדָם הָרִאשׁוֹן, "נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל". רַמְבַּ"ן

(ל) וּלְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכָל רֶמֶשׂ
 עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֵשֶׂב לְאֹכְלָה
 וַיְהִי־כֵן:

רַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה – מַהְדּוּרַת בְּלוֹם, אֲבֵרָמוֹבִיץ

חַיַּת הָאָרֶץ לָכֶם וְלַחַיּוֹת נָתַתִּי הָעֵשֶׂבִּים וְאֵת הָאֵילָנוֹת וְאֵת כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב לְאֹכְלָה. וְאִם כֶּךָ יִהְיֶה פְרוֹשׁ אֶת כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב לְאֹכְלָה "וְאֵת כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב":

וְאֵינּוּ כֵן, אֲבָל נִתֵּן לָאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּל עֵשֶׂב זֶרַע וְכָל פְּרִי עֵץ. וְלַחַיַּת הָאָרֶץ וְלַעוֹף הַשָּׁמַיִם נִתֵּן כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב, לֹא פְרִי הָעֵץ וְלֹא הַתְּרָעִים. וְאֵין מֵאֲכָלָם יַחַד כָּלָם בְּשׁוֹנָה, אֲךָ הַבֶּשֶׂר לֹא הִרְשׁוּ בוֹ עַד בְּנֵי נֹחַ כִּדְעַת רַבּוֹתֵינוּ. וְהוּא פְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא:

וְהָיָה זֶה, מִפְּנֵי שֶׁבְּעֲלֵי נֶפֶשׁ הַתּוֹנוּעָה יֵשׁ לָהֶם קִצְתַּת מִצֵּלָה בְּנִפְשָׁם, נִדְמּוּ בָּהּ לְבִעֲלֵי הַנֶּפֶשׁ הַמְשֻׁכֶּלֶת, וַיֵּשׁ לָהֶם בְּחִיָּה בְּטוֹבָתָם וּמִזְוִיָּהֶם, וַיִּכְרַחוּ מִן הַצֵּעַר וְהַמִּיתָה. וְהַכְּתוּב אוֹמֵר מִי יוֹדֵעַ רוּחַ בְּנֵי הָאָדָם הָעוֹלָה הִיא לְמַעַלָּה וְרוּחַ הַבְּהֵמָה הַיֹּרֶדֶת הִיא לְמַטָּה לְאָרֶץ (קֹהֶלֶת ג' כ"א). וְכֹאשֶׁר חֲטָאוּ, וְהִשְׁחִית כָּל בֶּשֶׂר אֶת דְּרָכּוֹ עַל הָאָרֶץ, וְנִגְזַר שְׁמִיטוֹת

וַיִּרְדּוּ בְּדָגַת הַיָּם. אָמַר שִׂיקְיָהּ רוּדִים גַּם בְּדָגֵי הַיָּם הַנִּזְכָּרִים מֵהֶם, וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם שְׂאִינָם עִמָּהֶם בְּאֲדָמָה, גַּם כָּל חַיָּה רָעָה. וְסֹדֵר אוֹתָם כְּבִרְיָאָתָם, הַדְּגִים וְהָעוֹף תַּחֲלָה, וְהַחַיָּה אַחֵר כֵּן, וְכָךְ אָמַר הַכְּתוּב (תהלים ח' ז"ט) תִּמְשִׁילֶהוּ בְּמַעֲשֶׂה יָדְךָ כֹּל שֶׁתֵּה תַחַת רַגְלִיו צוּנָה וְאַלְפִים כָּלָם וְגַם בְּהֵמוֹת שְׂדֵי צִפּוֹר שְׂמִים וְדָגֵי הַיָּם וְגו'. וְרַבּוֹתֵינוּ שֶׁמּוֹ הַפֶּרֶשׁ בֵּין כְּבִישָׁה וְיִרְדָּה:

(כט"ל) הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֶרַע זֶרַע. לֹא הִרְשָׁה לָאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ לְהַמִּית בְּרִיָּה וּלְאֹכְל בֶּשֶׂר, אֲךָ כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב יֵאָכְלוּ יַחַד כָּלָם, וּכְשָׁבָאוּ בְּנֵי נֹחַ הִתִּיר לָהֶם בֶּשֶׂר, שְׁנֵאֲמַר (לֵחֵן ט' ג') כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר אֲשֶׁר חַי לָכֶם יִהְיֶה לְאֹכְלָה כִּי־יֶרֶק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל. כִּי־יֶרֶק עֵשֶׂב שֶׁהִתְרַמְּתִי לָאָדָם הָרִאשׁוֹן הִתְרַמְּתִי לָכֶם אֶת כָּל, לְשׁוֹן רַשִׁי"י. וְכֵן פֶּרֶשׁ הַרֵב בְּמִסְכַּת סִנְהֶדְרִין (נ"ט: ד"ה לֹא הִתֵּר) וּלְכָל

תַּכְלַל הַחַיָּה. וְאָמַר וּבְכָל הָאָרֶץ שִׁימְשְׁלוּ בְּאָרֶץ עֲצֻמָּה לַעֲקֹר וּלְנַתֵּן וּלְחַפֵּר וּלְחַצֵּב נַחֲשֶׁת וּבִרְזֵל. וְלִשׁוֹן "יִרְדָּה" מִמְּשַׁלַּת הָאֵדוֹן בְּעֵבְדּוֹ: (כח) וַיִּבְרָךְ אוֹתָם אֱלֹהִים. זֶה בְּרַכָּה מִמֶּשׁ, לְפִיכָךְ כְּתוּב בָּהּ וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים, אֲבָל לְמַעַלָּה כְּתוּב וַיִּבְרָךְ אוֹתָם אֱלֹהִים לְאֹמֶר, יִפְרֹשׁ שֶׁהַבְּרַכָּה הִיא הַמֵּאֲמָר שֶׁנֶּתֵּן כֹּחַ הַתּוֹלָדָה, לֹא דְבוּר אֶחָד שִׁיקְיָהּ בּוֹ מְבָרְכִים: וּמִלֹּאזֶּה אֶת הָאָרֶץ. בְּרַכָּה שִׁימְלֵא הָעוֹלָם לְרַבִּים. וּלְפִי דַעֲתִי יִבְרָךְ אוֹתָם שִׁימְלֵאוּ כָּל הָאָרֶץ וַיִּפְרְדּוּ הַגּוֹיִם לְמִשְׁפְּחוֹתָם כְּבָצְיָהּ תַּכְל לְרַבִּים, וְלֹא יִהְיֶה בְּמָקוֹם אֶחָד מִמִּחְשַׁבֶּת אֲנָשִׁי דוֹר הַפְּלָגָה:

וּכְבַּשְׁתָּהּ. נִתֵּן לָהֶם כֹּחַ וּמִמְשָׁלָה בְּאָרֶץ לַעֲשׂוֹת כְּרָצוֹנִים בְּבִהְמוֹת וּבִשְׂדָּצִים וְכָל זֹחֲלֵי עֶפֶר, וּלְבָנוֹת, וּלְעֹקֵר נְטוּעַ, וּמִתְהַרְהֵר לַחֲצֹב נַחֲשֶׁת, וּכְיוֹצֵא בָּהּ. וְזֶה יִכְלַל מֶה שְׁאֹמֵר "וּבְכָל הָאָרֶץ" (לְעִיל פְּסוּק כ"ו):

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ב – פרשת בראשית מז

(לא) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת-כָּל-אָשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה-טוֹב מְאֹד
וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי:

כ"י יום הששי • הוסיף ה' בששי, בגמר מעשה בראשית, לומר שהתנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם ישראל חמשה חמשי תורה. דבר אחר: "יום הששי", כלם תלויים ועומדים עד "יום הששי", הוא ששי בסיון. (ספרים אחרים, שביים ו' בסיון, שקבלו ישראל התורה, נתחזקו כל יצירת בראשית, ונחשב כאלו נברא העולם עתה, וזהו "יום הששי" בה"א, אותו יום ו' בסיון) המוכן למתן תורה. רמב"ן

ב (א) וַיִּכְלֹ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל-צְבָאָם: רמב"ן
א ואשתכללו שמיא וארעא וכל חיליהון:

(ב) וַיִּכְלֹ אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת
בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל-מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:

כ"י יום השביעי • רבי שמעון אומר: בשש ויום שמיני יודע עתיו ורגעיו, צריך להוסיף מחל על הקדש, אבל הקדוש ברוך הוא, שידע עתיו ורגעיו, נכנס בו כחוט השערה ונראה כאלו כלה בו ביום. דבר אחר: מה היה העולם חסר? מנוחה. באת שבת, באת מנוחה, בלתה ונגמרה המלאכה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה' עמ' 31)

אבל הקב"ה . . נכנס בו כחוט השערה (רש"י ב, ב)

יש לשאל, הרי החיוב להוסיף מחל על הקדש אינו רק בבין השמשות, שהוא ספק יום ספק לילה, אלא גם בשעה שהוא ודאי יום. ואם כי זה גופא הוא מפני שאדם אינו יודע עתיו ורגעיו, והוא עלול לחלל שבת – הרי סוף סוף יש חיוב כזה, וגם הקב"ה חיב לקיימו (פבכול). כדי לתרץ שאלה זו מביא רש"י את המימרא בשם אמרו – רבי שמעון, הדרש טעמא דקרא (ב"מ טו, א), ומכיון שטעם החיוב לא שיהא אצל הקב"ה, אין אצלו גם הדין הזה.

(ג) וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת-יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ
שָׁבַת מִכָּל-מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר-בְּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

כ"י ויברך ויקדש • ברכו במו, שכל ימי השבוע ירד להם עמר לגלגלת, ובששי לחם משנה, וקדשו במון שלא ירד כלל בשבת, והמקרא כתב על העתיד. אשר ברא אלהים לעשות • המלאכה שהיתה ראויה לעשות בשבת, כפל ועשאה בששי, כמו שמפרש בבראשית רבה. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(א) וְכָל צְבָאָם. "צבא הארץ" הם הנזקרים, חיה ורמש ודגים וכל הצומח, גם האדם. ו"צבא השמים" שני המאורות והנוקבים הנזקרים, כענין ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הנוקבים כל צבא השמים (דברים ד' טו). גם יכלל השכלים הנבדלים, כענין ראיתי את ה' ישב על כסאו וכל צבא השמים עמד עליו וגו' (מ"א כ"ב טו), וכן יפקד ה' על צבא המרום במרום (ישעיה כ"ד כ"א). והנה בקאן רמו על יצירת המלאכים במעשה בראשית. וכן נפשות האדם צבא השמים הנה:

(ג) וַיְבָרֶךְ. וַיְקַדֵּשׁ. ברכו במון וקדשו במון, והמקרא כתוב על העתיד. לשון רבנו שלמה מבראשית רבה (י"א ב). ובשם הגאון רב סעדיה אמרו שהברכה והקדוש על השומרים, שהיו מברכים ומקדשים. ואין משמע הכתוב שידבר על העתיד.

והשעורה והקטניות וזולתם, ויאכלו כל פרי העץ. אבל העץ עצמו אינו להם לאכלה, וגם לא העשב, עד שנתקלל אדם ונאמר לו ואכלת את עשב השדה (להלן ג' י"ח):

(לא) וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד. הוא הקיום כאשר פרשתי (לעיל פסוקים ד' ו' י"ב). וטעם מאד כטעם רבוי. והוסיף ביום הזה לאמר בן, בעבור שידבר בקלל וימצא רע בקצתו, ואמר כי טוב מאד, מאדו טוב. וזהו מאמר בבראשית רבה (ט' ה') והנה טוב מאד, והנה טוב זה מות. וכן הנפיו (שם י"א) זה יצר הרע, וזו מדת פרענות. ולזה גם נתפון אנקלוס שאמר בקאן "הא תקין לחדא". יאמר שהוא מתקן הסדר מאד, כי הרע צריך בקיום הטוב, כענין שגאמר (קהלת ג' א') לכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים. ויש מפרשים, כי מפני מעלת האדם הוסיף בשבת הנצירה בו כי הוא טוב מאד:

במבול, ובעבור נח הציל מהם לקיום המין, נתן להם רשות לשחט ולאכל, כי קיימם בעבורו. ועם כל זה לא נתן להם הרשות בנפש ואסר להם אבר מן החי:

והוסיף לנו במצות לאסור כל דם, מפני שהוא מעמד לנפש, כדכתיב (ויקרא י"ז י"ד) כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא ואמר לבני ישראל דם כל בשר לא תאכלו כי נפש כל בשר דמו הוא, כי התיר הגוף בחי שאינו מדבר אחר המיתה, לא הנפש עצמה. וזה טעם השחיטה, ומה שאמרו (ב"מ ל"ב:) צער בעלי חיים דאורייתא. וזו ברכתנו שמקרב "אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחיטה". ועוד אדבר בענין המצוה בדם בהגיעי שם (ויקרא י"ז י"א-י"ד), אם גומר השם עלי: וטעם את כל עשב זרע זרע ואת כל העץ אשר בו פרי עץ זרע זרע לכם יהיה לאכלה. שיאכלו זרעיו העשב כרגרי החטה

(ד) אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בַּהֲבִירָאם בְּיוֹם עֲשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ וּשְׁמַיִם:

כ"א אֵלֶּה הָאֱמוּנִים לְמַעַל. תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בַּהֲבִירָאם בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' • לְלַמֶּדךָ שְׂכֵלְךָ נִבְרָא בְּרֵאשׁוֹן. דָּבָר אַחֵר: בַּהֲבִירָאם, בְּהֵ"א בְּרֵאם, שְׁנָאָמַר: "בֵּיהּ ה' צוּר עוֹלָמִים", בְּב' אוֹתִיּוֹת אֵלוּ שֶׁל הַשֵּׁם, יִצֵּר שְׁנֵי עוֹלָמִים, וְלַמֶּדךָ כָּאן, שֶׁהָעוֹלָם הַזֶּה נִבְרָא בְּהֵ"א. (סְפָרִים אַחֲרִים: רַמְזו כְּמוֹ שֶׁהֵ"א פְתוּחָה לְמִטָּה, כִּף הָעוֹלָם פְּתוּחַ לְשִׁבְיָה בְּתַשׁוּבָה, וְעוֹלָם הַבָּא נִבְרָא בִּי"ד, לומר שְׂצָדִיקִים שְׂבָאוֹתוֹ זְמַן מוֹעֲטִים כְּמוֹ י' שֶׁהִיא קִטְנָה בְּאוֹתִיּוֹת) רַמְזו שִׁירְדוּ הָרְשָׁעִים לְמִטָּה לְרֹאוֹת שַׁחַת, כְּהֵ"א זֹאת שִׁסְתוּמָה מִכָּל צַדִּיקָה וּפְתוּחָה לְמִטָּה, לָרֶדֶת דֶּרֶךְ שָׁם. וּמִבִּין

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּיוֹם הַשְּׁשִׁי בִּבְקָר "תוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֶמָּה וְרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ אֶרֶץ לְמִינָהּ", וְהִיתָה בְּרִיאָתָהּ קֶדֶם וְרוּחַ הַשְּׁמַשׁ, כַּעֲנָן שֶׁכְּתוּב (תְּהִלִּים ק"ד כ"ב) תִּנְרַח הַשְּׁמַשׁ יִאֲסֹפֶנּוּ וְאֵל מְעוֹנָתָם יִרְבֹּצוּן, וְאֵז נִבְרָא הָאָדָם בְּצֵלֶם אֱלֹהִים, וְהוּא זְמַן מִמְשַׁלְתּוֹ, שְׁנָאָמַר (שָׁם פְּסוּק כ"ג) יֵצֵא אָדָם לַפָּעַל וּלְעִבְדָתוֹ עַדִּי עָרַב, וְהוּא הָאֵלֶּף הַשְּׁשִׁי, כִּי בְּתַחֲלָתוֹ יִמְשְׁלוּ בּוֹ חַיִּיּוֹת הֵם הַמַּלְכִּיּוֹת אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּ אֵת ה', וְאַחֲרֵי עֲשִׁירִיתוֹ כִּשְׁעוֹר הַגֶּן הַחֲמָה לַיּוֹם (עֵינִי פְסָחִים צ"ד). וְבֹא הַגּוֹאֵל, שְׁנָאָמַר בּוֹ (תְּהִלִּים פ"ט ל"ז) וְכִסְאוֹ כְּשֶׁמֶשׁ נִגְדִּי, וְהוּא בֶן דָּוִד הַנֶּעֱשֶׂה בְּצֵלֶם אֱלֹהִים, כְּדֻכְתִּיב (דְּנִיאל ז' י"ג-י"ד) וְאֵרוֹ עִם עֲנִי שְׂמִיָּא כְּבָר אֲנִשׁ אֶתְהָ הָוָא וְעַד עַתִּיק יוֹמִיא מִטָּה וּקְדֻמוּהִי הַקְּרֻבִּיּוֹת, וְלֵהָ יִהְיֶה שְׁלֶשֶׁן וִיקָר וּמַלְכוּ, וְיִהְיֶה זֶה קִי"ח אַחֵר חֲמִשָּׁת אֲלָפִים לְכָלוֹת דְּבָר ה' מִפִּי דְּנִיָּאל (שָׁם י"ב י"א) וּמַעַת הוֹסֵר הַתְּמִיד וְלֵתָת שְׁקוּן שְׁמֵם יָמִים אֵלֶּף וּמֵאָתִים וְתַשְׁעִים.

וְנִבְרָא מִשְׁנֵי הַיָּמִים מִשְׁרַץ הַיָּמִים וְהַעוֹף לַחַיִּת הָאָרֶץ, כִּי בְּתַחֲלָת הָאֵלֶּף הַשְּׁשִׁי תַתְּחַדֵּשׁ מַלְכוּת אֱמֶה שְׁלֵטָה וְאִימָתָה וְתִקְיָא תְּנָא, וּמִתְקַבֵּל אֵל הָאֱמֶת יוֹתֵר מִן הָרֵאשׁוֹנוֹת: הַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת, רַמְזו לְעוֹלָם הַבָּא שְׂכָלוֹ שָׁבַת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים, וְהָאֵל יִשְׁמְרֵנוּ בְּכָל הַיָּמִים, וְיִשִּׁים חֲלָקֵנוּ עִם עֲבָדֵיו הַתְּמִימִים:

(ד) אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בַּהֲבִירָאם. יִסְפָּר תּוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּמִטָּר וּבְצִמְחָה כְּאֲשֶׁר נִבְרָא וְנַעֲשֶׂה כְּתוּבָם, כִּי הַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טֶלֶם וּמִטָּר, וְהָאָרֶץ תִּתֵּן יְבוּלָה, וְהֵם קִיּוֹם כָּל חַי:

וְרַמְזו בַּהֲבִירָאם מַה שְׂאָמְרוּ בְּהֵ"א בְּרֵאם. וּמִפְּנֵי זֶה לֹא הִזְכִּיר עַד הַנָּה רַק מַלְת אֱלֹהִים, וּמִפְּרָשׁ בְּכְתוּב (יִשְׁעִיָּה ס"ו ב') וְאֵת כָּל אֵלֶּה יָדִי עֲשִׂתִּיהָ, וְכֵן אָמַר אֵיבֹב מִי לֹא יִדַּע בְּכָל אֵלֶּה כִּי יָד ה' עֲשִׂתָהּ זֹאת (אֵיבֹב י"ב ט'). אִם כֵּן תִּרְמְזוּ בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים לְמַלְת בְּרֵאשִׁית כְּמוֹ שְׂאָמְרֵנוּ:

בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן הָאוֹר, כְּנִגְדִּי הָאֵלֶּף שֶׁל יָמוֹת אָדָם שֶׁהִיָּה אוֹרוֹ שֶׁל עוֹלָם מִכִּיר אֵת בּוֹרְאוֹ. וְאוֹלֵי לֹא עָבַד אֲנוֹשׁ עֲבוּדָה זָרָה עַד שְׁמַת אָדָם הָרֵאשׁוֹן: בְּיוֹם הַשְּׁשִׁי "יְהִי רָקִיעַ וְיִהְיֶה מְבַדִּיל", שְׂבֹו הִיּוֹ מְבַדִּילִין נַח וּבְנִיּוֹ הַצִּדִּיקִים מִן הָרְשָׁעִים שְׂנֵדוּגוֹ בַּיָּמִים:

בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי נִרְאִית הַיָּבֶשֶׁת וְהַצִּמְחָה וְעֲשִׂתָהּ פְּרוּתָה, הוּא הָאֵלֶּף הַשְּׁלִישִׁי הַמִּתְחִיל בְּהִיּוֹת אֲבִירָה בֶּן מִ"ח שָׁנָה (ב"ר ס"ד ד'), וְאֵז הוֹחֵל לְקָרָא בְּשֵׁם ה' (לְהֵלֵן ד' כ"ו), וְצִמַּח צִמַּח צַדִּיק, כִּי מִשָּׁךְ רַבִּים לְדַעַת אֵת ה', כְּמוֹ שֶׁדִּרְשׁוּ וְאֵת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ כְּחֶרֶן (שָׁם י"ב ה'), וְצִוָּה אֵת בֵּיתוֹ וְאֵת בְּנָיו אַחֲרָיו וְשִׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה' לְעֲשׂוֹת צִדִּיקָה וּמִשְׁפָּט, וְעַלָּה הַעֲנָן עַד שֶׁקָּבְלוּ וְרַעְזוּ אֵת הַתּוֹרָה בְּסִינִי, וְנִבְנָה הַבֵּית בְּיוֹם הַהוּא, וְאֵז נִתְקַיְּמוּ כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁהֵם פְּרוּת הָעוֹלָם. וְדַע, כִּי מַעַת הִיּוֹת בֵּין הַשְּׁמִשׁוֹת יִחְשַׁב בְּיוֹם מִחָר, וְעַל כֵּן יַתְחִיל עֲנָן כָּל יוֹם קֶדֶם לוֹ מִטָּט, כְּאֲשֶׁר נוֹלַד אֲבִירָה בְּאֵלֶּף הַשְּׁשִׁי, וְכֵן תִּרְאֶה בְּכָל יוֹם יוֹם:

וְהַיּוֹם הַרְבִּיעִי נִבְרָא בּוֹ הַמְּאוֹרוֹת, הַגְּדוֹל וְהַקָּטָן, וְהַכּוֹכָבִים, יוֹמוֹ יִרְמְזוּ בְּאֵלֶּף הַד', הוּא הַחֵל כְּאֲשֶׁר נִבְנָה בֵּית רֵאשׁוֹן, ע"ב שָׁנָה אַחֲרֵי בִנְיָנוּ, עַד אַחֲרֵי הַבֵּית הַשְּׁשִׁי קַע"ב שָׁנָה. וְהֵנָּה בְּיוֹם הַזֶּה לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִיָּה אוֹר, כִּי מֵלָא כְבוֹד ה' אֵת בֵּית ה', וְהִיָּה אוֹר יִשְׂרָאֵל לְאֵשׁ עַל גְּבִי הַמְּזוּבָּת, רְבוּצִין שָׁם כְּאִיר אוֹכֵל הַקְּרַבְנוֹת, וְאַחֲרֵי כֵן הִקְטִין אוֹרָם וְגָלוּ, כְּאֲשֶׁר יַעֲדֵר בְּמוֹלַד הַלְבָנָה, וְיִרְחַקָהּ לָהֶם כָּל יָמֵי בֵּית שְׁנִי, וְהָאֵשׁ עַל גְּבִי הַמְּזוּבָּת רְבוּצִין כְּכֵלֶב, וְשָׁקְעוּ שְׁנֵי הַמְּאוֹרוֹת בְּעֶרֶב הַיּוֹם וְחָרַב הַבֵּית:

בְּיוֹם הַחֲמִישִׁי שִׁרְצוּ הַיָּמִים נֶפֶשׁ חַיָּה, וְעוֹף יַעוֹפֵף עַל הָאָרֶץ, רַמְזו לְאֵלֶּף הַחֲמִישִׁי הַמִּתְחִיל קַע"ב שָׁנָה אַחֵר חֲרֹבֶן הַבֵּית, כִּי בּוֹ יִמְשְׁלוּ הָאֱמוּנֹת, וְנַעֲשֶׂה אָדָם כְּדָגִי הַיָּם כְּרִמְשׁ לֹא מוֹשֵׁל בּוֹ, כִּלָּה בַּחֲסֵה הַעֲלִיָּה, וְיִגְרָהוּ בְּחִרְמוֹ וְיִאֲסָפּוּהוּ בְּמִכְמָרְתּוֹ (חֲבִיקוֹת א' ט"ו), וְאִין דּוֹרֵשׁ אֵת ה':

וְרַבִּי אֲבִירָה אָמַר כִּי הַבְּרָכָה תּוֹסֶפֶת טוֹב שִׁיתְחַדֵּשׁ הַגּוֹפּוֹת יִתְרוֹן כַּח תּוֹלְדוֹת, וּבְנִשְׁמָה יִתְרוֹן הַשְּׂכָל, וְיִקְדֵּשׁ אֹתוֹ, שְׁלֵא עֲשֶׂה בּוֹ מִלְּאֲכָה כְּשֶׁאֵר הַיָּמִים. וְדִבְרוּ בְּזֶה נִכּוֹן לְמַאֲמִינִים בּוֹ, כִּי אִין זֶה מִשָּׁךְ בְּהִרְגָשׁ לְאֲנָשִׁים:

וְהָאֱמֶת, כִּי הַבְּרָכָה בְּיוֹם הַשָּׁבַת הִיא מַעֲנִין הַבְּרָכוֹת, וְהוּא יִסּוֹד עוֹלָם. וְיִקְדֵּשׁ אֹתוֹ, כִּי יִמְשֹׁךְ מִן הַקִּדְשׁ. וְאִם תְּבִין דְּבָרִי זֶה תִּדַּע מַה שְׂאָמְרוּ בְּבִרְאשִׁית רַבָּה (י"א ח') לְפִי שְׂאִין לוֹ כֵּן זוּג, וְיִמָּה שְׂאָמְרוּ עוֹד כְּנִסַּת יִשְׂרָאֵל תִּהְיֶה כֵּן זוּגָה, וְתִשְׁכַּל כִּי שָׁבַת נֶפֶשׁ יִתְרָה בְּאֱמֶת:

אֲשֶׁר בְּרָא אֱלֹהִים לְעֲשׂוֹת. מִלְּאֲכָה שֶׁהִיָּתָה רְאִיָּה לְעֲשׂוֹת בְּשָׁבַת כְּפֹל וְעֲשֶׂה בְּשִׁשִּׁי, כְּמוֹ שְׂמִפְרָשׁ בְּבִרְאשִׁית רַבָּה (י"א ט'), לְשׁוֹן רַש"י. אָבֵל רַבִּי אֲבִירָה אָמַר כְּפִשְׁטוֹ, כִּי מִלְּאֲכָתּוֹ "הַשְּׂרָשִׁים בְּכָל הַיָּמִים, שְׁנֵתָן בְּהֵם כַּח לְעֲשׂוֹת כְּמוֹתָן":

וְלִי נִרְאֶה פְּרוּשׁוֹ, שֶׁשָּׁבַת מִכָּל מִלְּאֲכָתּוֹ אֲשֶׁר בְּרָא יֵשׁ מֵאִין, לְעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ כָּל הַמַּעֲשִׂים הַנּוֹכְרִים בְּשִׁשֶּׁת הַיָּמִים. וְהֵנָּה אָמַר כִּי שָׁבַת מִבְּרִיאָה וּמִמַּעֲשֶׂה, מִן הַבְּרִיאָה שֶׁבְּרָא בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן, וּמִן הַמַּעֲשֶׂה שֶׁעֲשֶׂה בְּשָׁרָה הַיָּמִים: וְיִתְבָּן שִׁיָּהִי לְעֲשׂוֹת נִמְשָׁךְ לְמַעַלָּה, כִּי בּוֹ שָׁבַת מִכָּל מִלְּאֲכָתּוֹ אֲשֶׁר בְּרָא מִלְּעֲשׂוֹת, וְכִמְהוֹ כִּי חִדֵּל לְסַפֵּר (לְהֵלֵן מ"א מ"ט), וְיִתְחַדֵּל לְכַנֵּת הַעִיר (שָׁם י"א ח'), הַשְּׁמִירוֹ לָכֶם עֲלוֹת בְּהָר (שְׁמוֹת י"ט י"ב), וְלֹא סָרוּ מִצְוַת הַמִּלָּךְ (דְּהִי"ב ח' ט"ו), וְכֵן רַבִּים:

וְדַע, כִּי נִכְלָל עוֹד בְּמַלְת לְעֲשׂוֹת, כִּי שִׁשֶּׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית הֵם כָּל יָמוֹת עוֹלָם, כִּי קִיּוּמוֹ יִהְיֶה שִׁשֶּׁת אֲלָפִים שָׁנָה (ר"ה ל"א), שְׂלֶכֶךְ אָמְרוּ (ב"ר י"ט ח') יוֹמוֹ שֶׁל הַקִּדְשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵלֶּף שָׁנִים. וְהֵנָּה בְּשִׁנֵּי הַיָּמִים הָרֵאשׁוֹנִים הִיָּה הָעוֹלָם כְּלוֹ מִים וְלֹא נִשְׁלַם בְּהֵם דְּבָר, וְהֵם רַמְזוּ לְשִׁנֵּי אֲלָפִים הָרֵאשׁוֹנִים שְׁלֵא הִיָּה בְּהֵם קוֹרָא בְּשֵׁם ה', וְכָךְ אָמְרוּ (ע"ז ט'). שְׁנֵי אֲלָפִים תִּהְיֶה אָבֵל הִיָּתָה הַבְּרִיאָה

ה וכל אילני חקלא עד לא הוּוּ בארעא וכל עסבא דחקלא עד לא צמח ארי לא אחית מטרא יי אלהים על ארעא ואנש לית למפלח ית אדמתא :

(ה) וְכָל־שֵׁיט הַשָּׂדֶה טָרֵם יִהְיֶה בְּאֶרֶץ וְכָל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרֵם יִצְמַח כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאֲרֶץ וְאָדָם אֵין לַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה:

ה"י טָרֵם יִהְיֶה בְּאֶרֶץ. כל טָרֵם שֶׁבְּמִקְרָא לְשׁוֹן 'עד לא' הוא, וְאֵינוּ לְשׁוֹן קֶדֶם, וְאֵינוּ נִפְעַל, לומר הַטָּרִים, כְּאִשֶּׁר יֹאמֵר הַקָּדוֹם, וְזֶה מוֹכִיחַ, וְעוֹד אַחֵר: "כִּי טָרֵם תִּירְאוּן", עֲדִין לֹא תִירְאוּן, וְאִף זֶה תִּפְרֹשׁ: עֲדִין לֹא הָיָה בְּאֶרֶץ, כְּשֶׁנִּגְמְרָה בְּרִיאַת הָעוֹלָם בְּשֵׁשִׁי קֶדֶם שֶׁנִּבְרָא אָדָם. וְכָל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה. עֲדִין לֹא צִמַח, וּבְשִׁלִּישִׁי שֶׁכְּתוּב "וַתֹּצֵא הָאֲרֶץ", לֹא יָצְאוּ, אֲלָא עַל פֶּתַח הַקֶּרְקַע עָמְדוּ עַד יוֹם ו', וְלָמָּה? כִּי לֹא הִמְטִיר. וּמָה טַעַם לֹא הִמְטִיר? לִפִּי שֶׁ"אָדָם אֵין לַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה" וְאֵין מְכִיר בְּטוֹבָתָן שֶׁל גִּשְׁמִים, וּכְשֶׁבָא אָדָם וַיֵּדַע שֶׁהֵם צָרָה לְעוֹלָם, הִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם וַיִּרְדּוּ, וַצִּמְחוּ הָאֵילָנוֹת וְהַדְּשָׁאִים: ה' אֱלֹהִים. ה' הוּא שְׁמוֹ. אֱלֹהִים, שֶׁהוּא שְׁלִיט וְשׁוֹפֵט עַל כָּל, וְכֵן פְּרוּשׁ זֶה בְּכָל מְקוֹם לִפִּי פְּשׁוּטוֹ: ה' שֶׁהוּא אֱלֹהִים. רמב"ן

(ו) וְאָדָם יַעֲלֶה מִן־הָאֲרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת־כָּל־פְּנֵי הָאֲדָמָה: וְאָדָם יַעֲלֶה. לַעֲנִין בְּרִיתוֹ שֶׁל אָדָם. הָעֲלָה הַתְּהוֹם וְהִשְׁקָה עֲנִינִים לְשׁוֹרֹת הָעֵפֶר, וְנִבְרָא אָדָם, כְּגַבֵּל זֶה, שְׁנוֹתָן מִים וְאַחֵר כֶּף לֵשׁ אֶת הָעֵסָה, אִף כָּאֵן "וְהִשְׁקָה", וְאַחֵר כֶּף "וַיַּצֵּר".

(ו) וַיַּצֵּר יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם עֹפֶר מִן־הָאֲדָמָה וַיַּפֵּחַ בְּאַפּוֹ נְשִׁמַּת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:

ה"י וַיַּצֵּר. שְׁתֵּי יַצִּירוֹת, יַצִּירָה לְעוֹלָם הַזֶּה וַיַּצִּירָה לְתַחֲתִית הַמַּתִּים, אֲבָל בְּהִמָּה, שְׂאִינָה עוֹמֶדֶת לְדִין, לֹא נִכְתַּב בַּיַּצִּירָתָהּ שְׁנֵי יוֹדִי"ן. עֹפֶר מִן הָאֲדָמָה. צִבְרָ עֲפָרוֹ מִכָּל הָאֲדָמָה מֵאַרְבַּע רִחוֹת, שֶׁכָּכֵל מְקוֹם שְׂמִינּוֹת, שֶׁם תִּהְיֶה קוֹלֵטוֹתָ לְקַבּוּרָה. דָּבָר אַחֵר: נִטַּל עֲפָרוֹ מִמְּקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "מִזִּבְחַת אֲדָמָה תַעֲשֶׂה לִּי", אָמַר: הֲלוֹאִי תִהְיֶה לוֹ כִּפָּרָה וְיוֹכַל לַעֲמֹד. וַיַּפֵּחַ בְּאַפּוֹ. עָשָׂאֵו מִן הַתַּחֲתוֹנִים וּמִן הָעֲלִיוֹנִים, גּוֹף מִן הַתַּחֲתוֹנִים וּנְשִׁמָּה מִן הָעֲלִיוֹנִים. לִפִּי שֶׁבָּיִם רֵאשׁוֹן נִבְרָאוּ שְׂמִים וְאֶרֶץ. בְּשָׁנִי, בְּרָא רִקְיעַ לְעֲלִיוֹנִים. בְּשִׁלִּישִׁי, "תִּבְרָא הַיַּבֵּשׁ" לַתַּחֲתוֹנִים. בְּרַבִּיעִי, בְּרָא מְאֻרוֹת לְעֲלִיוֹנִים. בְּחֲמִשִּׁי, "וַיִּשְׂרְצוּ הַמִּים" לַתַּחֲתוֹנִים. הַזֶּקֶק בְּשֵׁשִׁי לְבְּרִאוֹת בּוֹ בְּעֲלִיוֹנִים וּבַתַּחֲתוֹנִים, וְאֵם לָאו, יֵשׁ קִנְיָה בְּמַעֲשֶׂה בְּרִאשִׁית, שֶׁיְהִי אֵלֹו רַבִּים עַל אֵלֹו בְּבְרִיאַת יוֹם אֶחָד. נֶפֶשׁ חַיָּה. אִף בְּהִמָּה וְחִיָּה נִקְרְאוּ: "נֶפֶשׁ חַיָּה", אִף זֶה שֶׁל אָדָם – חַיָּה שֶׁכָּכֵלָן, שְׁנוֹתוֹסֵף לוֹ דַּעַה וְדַבּוּר. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

עוֹד נֶפֶשׁ הַתְּנוּעָה שֶׁהִזְכִּירָה הַכְּתוּב (לְעִיל א' כ"ד) בְּדִגִּים וּבְחִיָּה וּבְכָל רֹמֵשׁ עַל הָאֲרֶץ, וְהַשְׁלִישִׁית הַנֶּפֶשׁ הַמְשֻׁכָּלֶת. וּמָהּ יֹאמְרוּ (שְׂמוֹנֶה פָּרָקִים לְהַרְמִיב"ם ח"א) כִּי זֹאת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר בָּאָדָם מִפִּי עֲלִיוֹן, בָּהּ מִצְאוֹ שֶׁלֹּשׁ הַכֹּחוֹת הָאֵלֶּה, וְכֵן הִיא יְחִידָה. וְהַכְּתוּב הַזֶּה כְּפִי מִשְׁמַעוֹ יִרְמֹז כֵּן, כִּי יֹאמֵר שֶׁיֵּצֵר הַשֵּׁם אֶת הָאָדָם עֹפֶר מִן הָאֲדָמָה וְהָיָה מִשֵּׁל גִּלְם כְּאֵבֶן דּוֹמָם, וְהַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא נִפַח בְּאֶפְיוֹ נְשִׁמַּת חַיִּים, וְאֵז חוֹר הָאָדָם לְהִיּוֹת "נֶפֶשׁ חַיָּה" שֶׁתְּנוּעָה בָּהּ כְּמוֹ הַחַיּוֹת וְהַדְּגִים שֶׁאִמְרָה בָּהֶם (לְעִיל א' כ' כ"ד) "וַיִּשְׂרְצוּ הַמִּים שֶׁרִץ נֶפֶשׁ חַיָּה" וְ"וַתֹּצֵא הָאֲרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה". וְזֶה טַעַם לְנֶפֶשׁ חַיָּה, כְּלוֹמֵר שֶׁשֶׁבַח הָאָדָם לְהִיּוֹת נֶפֶשׁ בָּהּ חַיִּים, אַחֲרֵי שֶׁהָיָה חֲרֹשׁ אֶת חֲרִשִּׁי אֲדָמָה, כִּי הִלְמִיד תַּבַּח בְּהַפּוֹכִים כְּמוֹ וְהָיָה לְדָם בְּכִישֶׁת (שְׂמוֹת ד' ט'), וְהָיָה לְנֶפֶשׁ (שֵׁם ד' ג'), וַיִּשֶׂם אֶת הַיָּם לְחִרְבָּה (שֵׁם י"ד כ"א): אֲבָל אֲנָקְלוֹס אָמַר וְהוֹת בָּאָדָם לְרוּחַ מְמָלְא. נִרְאֶה שֶׁדַּעַתוֹ דְּבִדְרֵי הַאֲוִמִּים שֶׁשֶׁבַח בּוֹ

מִן הַיִּסּוּדוֹת כְּאִשֶּׁר רָמַז בְּנֶפֶשׁ הַתְּנוּעָה (לְעִיל א' כ'), גַּם לֹא בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת מִן הַשְּׂכָלִים הַנִּבְדָּלִים, אֲבָל הִיא רֹחַ הַשֵּׁם הַגָּדוֹל, מִפִּי דַעַת וְתַבּוּנָה, כִּי הַנּוֹפֵחַ בְּאַפִּי אַחֵר מִנְשִׁמָּתוֹ יִתֵּן בּוֹ. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר (אֵיבֹב ל"ב ח') וְנִשְׁמַת שְׂדֵי תְבִינִם: כִּי הִיא מִיִּסּוּד הַיַּבֵּינָה בְּרוּךְ אָמֵן וְאִמּוֹנָה, וְהוּא מֵאֲמָרָם בְּסִפְרֵי (רִישׁ פָּרָשַׁת מִטּוֹת) נִדְרִים כְּנֹשֶׁבַע בְּחַיִּי הַמֶּלֶךְ, שְׁבוּעוֹת כְּנֹשֶׁבַע בְּמֶלֶךְ עֲצוּמוֹ, אִף עַל פִּי שְׂאִין רִאֲיָה לְדָבָר וְכֵן לְדָבָר חִי ה' וְחֵי נֶפֶשׁךָ וְגוֹמֵר (מ"ב ד' ל'):

וּבְמִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי נַחֲמָנִי בֶן הַקָּנָה (סִפְר הַבְּהִיר אוֹת נ"ז) מֵאִי וַיִּנְפֹּשׁ, מִלְמַד שִׁיּוֹם הַשְּׁכֵת מְקַיֵּם כָּל הַנִּפְשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּנְפֹּשׁ. וּמִכָּאֵן תְּבִין דְּבִרַת שְׁבוּעַת אֱלֹהִים, וְהַמְשָׁכִיל יִבִּין:

וַיֵּדַע כִּי הַמַּתְחַכְּמִים בְּמַחְקֵי חֲלָקוֹ בָּאָדָם. מָהֶם יֹאמְרוּ (רַאב"ח הַנְּשִׂא, רַאב"ע שְׂמוֹת כ"ג כ"ה) כִּי בָאָדָם שֶׁלֹּשׁ נִפְשׁוֹת, נֶפֶשׁ הַגָּדוֹל כְּצוּמָת, אוֹ תַאמֵּר כְּזוֹ כַח הַגָּדוֹל, וְכּוֹ

(ה) וְכָל שֵׁיט הַשָּׂדֶה. עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ בְּבְרִאשִׁית בְּהַ [עֵין חֲלִין ס':] בְּשִׁלִּישִׁי עָמְדוּ עַל פֶּתַח קֶרְקַע הָאֲרֶץ, וּבְשֵׁשִׁי צִמְחוּ לְאַחֵר שֶׁהִמְטִיר עֲלֵיהֶם. וְעַל דַּעַתִּי כְּפִי הַפְּשׁוּט, כִּי בְּשִׁלִּישִׁי הוֹצִיאָה הָאֲרֶץ הָעֵשֶׂב וְעֵץ הַפֶּרִי בְּקוֹמוֹתֶם וְצִבְיוֹנֶם כְּאִשֶּׁר צִוְּתָה בָּהֶם, וְעַכְשִׁיו יִסְפֹּר הַכְּתוּב כִּי אֵין נוֹטֵעַ וְזוֹרֵעַ מָהֶם, וְהִיא לֹא תַצְמַח, עַד אֲשֶׁר עֲלֶה אֵד מִמֶּנָּה וְהִשְׁקָה אוֹתָהּ וְנוֹצֵר הָאָדָם הַעוֹבֵד אוֹתָהּ לְזֹרֵעַ וְלִנְטֵעַ וְלִשְׁמֹר. וְזֶהוּ טַעַם "שֵׁיט הַשָּׂדֶה טָרֵם יִצְמַח", שֶׁלֹּא אָמַר "שֵׁיט הָאֲדָמָה", כִּי הַמְּקוֹם הַנֶּעֱבָד לְקֹרָא "שָׂדֶה", אֲשֶׁר תִּזְרַע בְּשָׂדֶה (שְׂמוֹת כ"ג ט"ז), לֹא נִעֲבַר בְּשָׂדֶה וּבְכָרֶם (בְּמִדְבָּר כ' י"ז). וְזֶהוּ תַשְׁמִישׁוֹ שֶׁל עוֹלָם שֶׁנִּהְיָה מֵאַחֲרֵי שִׁשֶּׁת יָמִי בְּרִאשִׁית וְהִלָּאָה כָּל יָמֵי עוֹלָם, כִּי בְּסִבַּת הָאֵד יִמְטִירוּ הַשָּׁמַיִם וּבְסִבַּתֶּם הָאֲרֶץ וְזִרְעִיהָ תַצְמִיחַ:

(ו) וַיַּפֵּחַ בְּאַפּוֹ נְשִׁמַּת חַיִּים. יִרְמֹז לָנוּ הַכְּתוּב הַזֶּה מַעֲלַת הַנֶּפֶשׁ יִסּוּדָה וְסוּדָה, כִּי הַזִּכִּיר בָּהּ שֵׁם מְלָא, וְאָמַר כִּי הוּא נִפַח בְּאַפּוֹ נְשִׁמַּת חַיִּים, לְהוֹדִיעַ כִּי לֹא בָּאָה בּוֹ

(ח) וַיֵּטַע יְהוָה אֱלֹהִים גֶּן-עֵדֶן מִקֶּדֶם וַיִּשֶׂם שָׁם חַי וְנָצִיב יְיָ אֱלֹהִים גִּיטָא בְעֵדֶן מִלְקָדְמִין וַאֲשֹׁרֵי תַמָּן יֵת אָדָם דִּי בְרָא:

אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר:

כ"ט"ו מִקֶּדֶם • בְּמִזְרְחוֹ שֶׁל עֵדֶן נָטַע אֶת הַגֶּן. וְאִם תֹּאמַר, וְהָרִי כְּתִיב: "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וְגו'?" רִאֲיִיתִי בְּבִרְיָא שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי, מְלִיכַּי מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרָשָׁת, וְזוֹ אַחַת מֵהֶן, כָּלֵל שֶׁלֹּא חֲרִירוֹ מַעֲשֶׂה, הוּא פְּרִטּוֹ שֶׁל רֹאשׁוֹן: "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם" זֶהוּ כָּלֵל, סֵתֵם בְּרִיאָתוֹ מֵהֵיכָן, וְסֵתֵם מַעֲשָׂיו. חֲזוֹר וּפְרֹשׁ "וַיִּצְרָא ה' אֱלֹהִים וְגו'": וַיִּצְמַח לוֹ גֶּן עֵדֶן וַיִּנְחִיחוֹ בְּגֶן עֵדֶן, וַיַּפֵּל עָלָיו תְּרֻמָּה. הַשּׁוֹמֵעַ סְבוּר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה אַחֵר, וְאִינוֹ אֶלָּא פְּרִטּוֹ שֶׁל רֹאשׁוֹן. וְכֵן אֶצֶל הַבְּהֵמָה, חֲזוֹר וְכֹתֵב: "וַיִּצְרָא ה' וְגו' מִן הָאָדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה" כְּדִי לְפָרֵשׁ "וַיִּבְרָא אֶל הָאָדָם" לְקִרּוֹת שֵׁם, וּלְלַמֵּד עַל הָעוֹפוֹת שֶׁנִּבְרְאוּ מִן הָרֶקֶק. אור החיים

ט וַאֲצִמַח יְיָ אֱלֹהִים מִן אֶרְעָא כָּל אֵילָן דְּמִרְבֵּג לְמַחְזִי וְטֵב לְמִיכָל וְאֵילָן חַיָּא בְּמַצִּיעוֹת גִּיטָא וְאֵילָן דְּאֶבְלִין פִּירוּחִי חַיִּימִין בֵּין טֵב לְכִישׁ:

(ט) וַיִּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן-הָאֲדָמָה כָּל-עֵץ נִחְמָד לְמִרְאֶה וְטוֹב לְמֵאֲכָל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגֶּן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע:

כ"ט"ו וַיִּצְמַח • לְעִנְיַן הַגֶּן הַכְּתוּב מְדַבֵּר. בְּתוֹךְ הַגֶּן • בְּאֶמְצַע הַגֶּן. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

יִשְׁבְּעוּ מִשְׁעֶתֶן, כִּי "חַיִּיחֵן" יְסוּדוֹתֵם הָעֵלְיוֹנִים, ו"מִימֵיהֶם" אוֹצְרוֹ הַטּוֹב הַמּוֹרִיד הַגָּשֶׁם, ו"מִשְׁעֶתֶן" כֶּסֶם בְּשִׁמְסִים, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (כ"ר י' ו') אֵין לָךְ כָּל עֵשֶׂב וְעֵשֶׂב מִלְמַשָּׁה שֶׁאֵין לוֹ מִזֵּל בְּרוֹקִיעַ וְהוּא מְכָה אוֹתוֹ וְאוֹמֵר לוֹ גִּדְלִי, שְׁנֶאֱמַר (איוב ל"ח ל"ג) הַיַּדְעַת חֲקוֹת שָׁמַיִם אִם תִּשִּׁים מִשְׁטְרוֹ בְּאָרֶץ, שׁוֹטֵר:

(ט) וַיִּצֵן הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגֶּן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע. בְּעִבּוּר שֶׁאָמַר הַכְּתוּב וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגֶּן, וְלֹא אָמַר "בְּגֶן", וְעוֹד, שֶׁאָמַר (לְהֵלֵן ג' ג') וּפְרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ הַגֶּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ, שֶׁלֹּא הִזְכִּירוּ וְלֹא הוֹדִיעוּ בְּשֵׁם אַחֵר, נֶאֱמַר לִפִּי פִּשְׁטוֹ שֶׁהוּא מְקוֹם יְדוּעַ בְּגֶן שֶׁהוּא בְּתוֹךְ. וְלִכְךָ תִּרְגַּם אֲנִקְלוֹס "בְּמַצִּיעוֹת גִּיטָא". וְהֵנָּה לְדַבְּרֵי עֵץ הַחַיִּים וְעֵץ הַדַּעַת שְׁנֵיהֶם הָיוּ בְּאֶמְצַע, וְאִם כֵּן נֹאמַר שֶׁהוּא כְּאֵלוֹ תַּעֲשֶׂה בְּאֶמְצַע הַגֶּן עֲרוּגָה אַחַת סוּגָה, וְכֵה שְׁנֵי הָאֵילָנוֹת הָאֵלֶּה. וְהִיכָה הָאֶמְצַע הַזֶּה אֶמְצַע רִחֵב, כִּי אֶמְצַע הַדֶּק כְּכֹר אָמְרוּ שֶׁאֵין יוֹדַע בּוֹ אֲמַתַּת הַנֶּקֶדָה בְּלִתִּי הַשֵּׁם לְבַדּוֹ. וְעֵץ הַחַיִּים, אֵילָן, פְּרִיּוֹ נֹתֵן בְּאוֹכְלֵי חַיִּים אֲרָכִים:

וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע. אָמְרוּ הַמְּפָרְשִׁים כִּי הָיָה פְּרִיּוֹ מוֹלִיד תַּאֲוַת הַמִּשְׁגֵּל, וְלָכֵן כִּסּוֹ מַעֲרוּמֵיהֶם אַחֲרֵי אֲכָלֵם מִמֶּנּוּ. וְהִבְיָאוּ לוֹ דוֹמָה בְּלִשׁוֹן זֶה מֵאָמַר בְּרוּלִי הַגִּלְעָדִי הָאָדָם בֵּין טוֹב לְרָע (ש"ב י"ט ל"ו), כִּי בְּטֵלָה מִמֶּנּוּ הַתַּאֲוָה הַהִיא.

וְאִינֵנוּ נִכּוֹן אֲצִלִּי בְּעִבּוּר שֶׁאָמַר וְהָיִיתֶם כַּאֲלֵהִים יֹדְעֵי טוֹב וְרָע (לְהֵלֵן ג' ה'). וְאִם תֹּאמַר כִּפְשׁ לָהּ, הִנֵּה: וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כַּאֲחֵד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וְרָע (לְהֵלֵן ג' כ"ב). וְכִבְרֵי אָמְרוּ (פְּרָקָא דְּרִבְנָה הַקְדוּשָׁה, כְּבָא דְּשִׁלְשָׁה ט"ו) שֶׁלִּשְׁשָׁה אָמְרוּ אֶמֶת וְאֶבְדוּ מִן הָעוֹלָם וְאֵלוֹ הֵן נִחַשׁ וּמִגְדָּלִים וְדוֹאֵג הָאֲדוּמִי הַבְּאֵרוֹת:

שֵׁם גֶּן, וְאָמַר "בְּכָאן יִהְיֶה אֵילָן פְּלוֹנִי וּבְכָאן אֵילָן פְּלוֹנִי" כְּעֲרוּגַת הַמִּשְׁעִים, וְלֹא הָיָה כְּדֶרֶךְ שֶׁאֵר מְקוֹמוֹת הָאֶרֶץ שֶׁאָמַר "תִּשְׁאֵל הָאֶרֶץ דָּשָׁא וְעֵץ פְּרִי" וְהַצְמִיחָה כְּלֵא סֵדֶר: וְהֵנָּה אֵילָנִי גֶן עֵדֶן גִּזֵּר בְּהֵם לַעֲשׂוֹת עֲנָף וְלִשְׁאֵת פְּרִי לַעֲדָה לְעוֹלָם, לֹא יִזְקִין בְּאָרֶץ שְׂרָשָׁם, וּבְעֶפֶר לֹא יָמוּת גִּזְעָם, אֵין צְרִיכִין לַעֲבוֹד זֶזְמֵר, שֶׁאֵלוֹ הָיוּ צְרִיכִין עֲבוֹדָה, אַחֲרֵי שֶׁאֲרַשׁ הָאָדָם מִשֵּׁם מִי עֶבֶד אוֹתָם. גַּם זֶה טַעַם וַיִּשֶׂע ה' אֱלֹהִים, שֶׁהָיוּ מִשְׁעִיו מַעֲשֶׂה דְּרִיּוֹ וְקִנְיָנִים לְעוֹלָמִים, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (וְיִחְזָקֵאל מ"ז י"ב) לֹא יָבוֹל עֲלֵהוּ וְלֹא יִתֵּם פְּרִיּוֹ וְכו', כִּי מִימֵינוּ מִן הַמְּקֻדָּשׁ הֵמָּה יוֹצֵאִים.

אִם כֵּן מָה טַעַם "וַיִּנְחִיחוֹ בְּגֶן עֵדֶן לְעִבְדָּה וּלְשִׁמְרָה", (לְהֵלֵן פְּסוּק ט"ו), שֶׁהִנִּיחוֹ שֵׁם לְהִיטֵי זִזְרַע לוֹ חֲשִׁים וְיִמִּינֵי תְּבוּאוֹת וְכָל עֵשֶׂב זֹרַע זֹרַע וְעֲרוּגוֹת הַבְּשִׁמִּים, וְקוֹצֵר וְתוֹלֵשׁ וְאוֹכֵל כְּרִצּוֹנוֹ, וְזֶה טַעַם "לְעִבְדָּה וּלְשִׁמְרָה", לַעֲבֹד אֲדָמָה הַגֶּן הָעֲרוּגוֹת שֶׁיַּעֲשֶׂה שֵׁם, כִּי הַגֶּן שֶׁהֵם הָאֵילָנוֹת לֹא יִעֲבְדוּ. וְיִתְכַּן שִׁכְנָה הַגֶּן בְּלִשׁוֹן נִקְבָּה, כְּמוֹ וּכְנָה זְרִיעָה תַּצְמִיחַ (יִשְׁעִיָּה ס"א י"א), וְנִשְׁעוּ גִּזְוֹת (יִרְמְיָה כ"ט ה'):

וְרִבּוֹתֵינוּ נִתְעוֹרְרוּ בְּזֶה, אָמְרוּ בְּבִרְאשִׁית וְכֵה (ט"ז ה') לְעִבְדָּה וּלְשִׁמְרָה, אֵלוֹ הַקְּרִבּוֹת, שְׁנֶאֱמַר (שְׁמוֹת ג' י"ב) תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים, הַדָּא הוּא דְּכְתִיב (בְּמִדְבָּר כ"ח ב') תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֵדוֹ. וְהַכְּנָה לָהֶם בְּזֶה לֹאמַר כִּי הַצְמִיחִים וְכָל בְּעִלֵּי חַיִּים צְרִיכִים לְכַחוֹת הָרֵאוּשׁוֹנוֹת וְס"א הָעֵלְיוֹנוֹת וּמֵהֶם יָבִא לָהֶם הַגְּדוּל, וּבְקִרְבָּנוֹת יִהְיֶה מִשְׁךְ הַבְּרָכָה לְעֵלְיוֹנִים וּמֵהֶם לְצִמְחֵי גֶן עֵדֶן, וּמֵהֶם יִהְיֶה וְיִחְיֶה לְעוֹלָם בְּגִשְׁמֵי רִצּוֹן וּבְרָכָה שֶׁיִּגְדְּלוּ בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (כ"ר ט"ו א') יִשְׁבְּעוּ עֲצֵי ה' אֲרֻזֵּי לְבָנוֹן אֲשֶׁר נָטַע (תְּהִלִּים ק"ד ט"ו), אָמַר רַבִּי חֲנִינָא יִשְׁבְּעוּ חַיִּיחֵן, יִשְׁבְּעוּ מִימֵיהֶן,

נִפְשׁוֹת שׁוֹנוֹת וְזֹאת הַנֶּפֶשׁ הַמִּשְׁכָּלֶת אֲשֶׁר נִפְתָּה הַשֵּׁם בְּאִפְסוֹ הִתְהַבּוּ לְנֶפֶשׁ מְדַבֵּרָת. וְכֵן נִרְאֶה לִי מִדַּעַת רִבּוֹתֵינוּ, מִמָּה שֶׁאָמְרוּ (סְנִהֲדְרִין ס"ה:) רַבָּא בְרָא גְבָרָא שְׁדָרִיה לְקַמִּיָּה דְּרַבִּי זִירָא הוּא מִשְׁתַּעִּיה לִּיה וְלֹא אֲשַׁתְּעִי, אָמַר דָּמֵן דְּחִבְרָיָא אֵת תּוֹב לַעֲפָרָךְ. וּבְנִיבָרָא רַבָּה (ל"ב ב') אָמַר רַבִּי אֲבִין בְּשַׁעָה שֶׁאָדָם יִשֵּׁן הַגּוֹף אוֹמֵר לְנִשְׁמָה, וְהַנִּשְׁמָה אוֹמֵרֶת לְנֶפֶשׁ, וְהַנֶּפֶשׁ אוֹמֵרֶת לְמַלְאָךְ. וְכֵן רִחוּ וְנִשְׁמַתוּ אֵלָיו יֵאֱסֹף (איוב ל"ד י"ד), יוֹרָה כְּפִי מִשְׁמַעוֹ שֶׁהֵן שְׁתִּים: וְאִם כֵּן יֹאמַר הַכְּתוּב וַיִּצְרָא ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם. יִצְרִית תְּנוּעָה שֶׁהָיָה הָאָדָם נוֹצֵר, כְּלֹאמַר בַּעַל תְּנוּעָה, כִּי הִצְרִיחָה הִיא הַחַיּוֹת וְהַתְּנוּגָשׁ, שֶׁבָּהֶם הוּא אָדָם לֹא גְבוּל הַעֲפָר, וְכְמוֹ שֶׁאָמַר וַיִּצְרָא ה' אֱלֹהִים מִן הָאָדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וַיִּבְרָא אֶל הָאָדָם (לְהֵלֵן ב' י"ט), וְאַחֲרֵי שֶׁיִּצְרָו בְּהִרְגֵּשָׁה נֶפֶח בְּאִפְסוֹ נִשְׁמַת חַיִּים מִפִּי עֲלִיּוֹן לְהוֹסִיף הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת עַל הַיִּצְרִיחָה הַנּוֹכְרֶת, וְהִיא הָאָדָם כְּלוֹ לְנֶפֶשׁ חַיָּה, כִּי בְּנִשְׁמָה הַזֹּאת יִשְׁכַּל וְיִדְבֵּר, וְכֵה יַעֲשֶׂה כָּל מַעֲשֶׂה, וְכָל הַנֶּפֶשׁוֹת וְכַחוֹתָן לָהּ תִּהְיֶינָה: וְהַלְמָ"ד הוּא לְמָ"ד הַקִּנְיָן, כְּמוֹ אֲדִנִּי הַמִּלֵּךְ לָךְ אֲנִי וְכָל אֲשֶׁר לִי (מ"א כ' ד'),

לִקְנָה אֶתוֹ לְדִרְתִּי (וַיִּקְרָא כ"ה ל'), לָךְ אֲנִי הוֹשִׁיעִנִי (תְּהִלִּים קי"ט צ"ד). אוֹ יֹאמַר שְׁחֹר כְּלוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה, וְנִהְפֵּךְ לְאִישׁ אַחֵר כִּי כָּל יִצְרִירוֹתָיו הָיוּ עִתָּה לְנֶפֶשׁ הַזֹּאת:

(ח) וַיִּשֶׂע ה' אֱלֹהִים גֶּן עֵדֶן מִקֶּדֶם. פִּרְשׁ רַש"י בְּמִזְרְחוֹ שֶׁל עֵדֶן נָטַע הַגֶּן. וְאַנְקְלוֹס תִּרְגַּם מִלְקָדְמִין, וְכָךְ אָמְרוּ בְּבִרְאשִׁית וְכֵה (ט"ו ג'), וְהוּא הַנֶּחָן. וְאֵין טַעַם וַיִּשֶׂע שֶׁהִבְיָא הָאֵילָנוֹת מִמְּקוֹם אַחֵר וַיִּשְׁעֵן שֵׁם, כִּי מִן הַמְּקוֹם הַהוּא הִצְמִיחֵם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּצְמַח ה' אֱלֹהִים וְגו'. אֲבָל עִנְיָן וַיִּשֶׂע ה' אֱלֹהִים, לְהַגִּיד שֶׁהָיוּ מִשְׁעֵי ה', כִּי טַרְס שְׁגוֹר עַל הָאֶרֶץ "תּוֹצֵא הָאֶרֶץ דָּשָׁא" גִּזֵּר בְּמִקוֹם הַהוּא שֶׁהָיָה

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ב – פרשת בראשית נא

(י) וְנָהָר יֵצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת־הַגֵּן וּמִשָּׁם יִפְרָד וְהָיָה לְאַרְבַּעַת רָאשִׁים:

יִנְהָרָה הָיָה נִפְיָק מֵעֵדֶן לְאַשְׁקָאָה יָת גִּינְתָא וּמִתַּמָּן יִתְפָּרֵשׁ וְהָיָה לְאַרְבַּעַת רִישֵׁי נִהְרִין:

(יא) שֵׁם הָאָחֵד פִּישׁוֹן הוּא הַפֶּכֶב אֶת כָּל־אֶרֶץ הַחֲוִילָה אֲשֶׁר־שָׁם הַזֶּהב:

יֵא שׁוּם חֵד פִּישׁוֹן הוּא מְקִיף יָת כָּל אֲרֵעַ דְּחֲוִילָה דִּי תַמָּן דִּהֲבָא:

כ"ט פִּישׁוֹן • הוּא נִילוּס נְהַר מִצְרַיִם, וְעַל שֵׁם שְׁמִימִי מִתְבָּרְכִין וְעוֹלִין וּמִשְׁקִין אֶת הָאֶרֶץ, נִקְרָא פִישׁוֹן, כְּמוֹ וּפְשׁוֹ פְּרָשִׁיו. דְּבָר אַחֵר: "פִּישׁוֹן", שֶׁהוּא מְגַדֵּל פִּשְׁתָּן, שְׁנֵאמַר אֶצֶל מִצְרַיִם: "וּבּוּשׁוּ עוֹבְדֵי פִשְׁתִּים".

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ש"פ בראשית תשכ"ט)

וְעַל שֵׁם שְׁמִימִי מִתְבָּרְכִין . . נִקְרָא פִישׁוֹן (רש"י ב, יא)

יֵשׁ לִשְׂאֵל, מַה מְכַרִּים אֶת רִש"י לְפָרֵשׁ אֶת שֵׁם הַנְּהָר (וְהָיָה לֹא פָרֵשׁ אֶת הַשֵּׁם "אֶרֶץ הַחֲוִילָה"). וַיֵּשׁ לֹמַר, דִּהְיָה הַתּוֹרָה מוֹאֲרִיקָה בְּשִׁבְחָהּ וּמַעֲלָתָהּ שֶׁל הַגֵּן: "כָּל עֵץ נִחְמָד לְמִוְרָאָה וְטוֹב לְמֵאכֹל", "וְהָיָה לְאַרְבַּעַת רָאשִׁים" (הֵינּוּ שְׁנֵהֲרוֹת אֵלּוּ הֵם הַמְקוֹר לְכָל הַנְּהָרוֹת שֶׁבְּעוֹלָם), "אֲשֶׁר שָׁם הַזֶּהב . . וְאֵבֶן הַשֹּׁהַם". לָכֵן מְפָרֵשׁ רִש"י שֶׁגַּם שֵׁם הַנְּהָר מוֹרָה עַל מַעֲלָה וְשִׁבְחָה - מִימִיּוֹ מִתְבָּרְכִין. וְכֵן בְּשִׁמְרָה הַנְּהָרוֹת: גִּיחֹזן – הוֹלֵךְ וְהוֹמָה. חֲדָקֵל – מִימִיּוֹ חֲדִין וְקָלִין. פֶּרֶת – מִימִיּוֹ פָרִים וְרִבִּים וּמְבָרִין אֶת הָאֲדָם. רַמְבַּ"ן

(יב) וְזֶהֱבָה הָאֶרֶץ הוּא טוֹב שֵׁם הַבְּרָלָח וְאֵבֶן הַשֹּׁהַם:

יב וְזֶהֱבָה דְּאֲרַעָא הֵיכִיא טַב תַּמָּן בְּדִלְחָא וְאֵבֶן בּוֹרְלָא:

(יג) וְשֵׁם־הַנְּהָר הַשֵּׁנִי גִיחֹזן הוּא הַפֶּכֶב אֶת כָּל־אֶרֶץ בּוּשׁ:

יג וְשׁוּם נִהָרָא תַנְיָנָא גִיחֹזן הוּא מְקִיף יָת כָּל אֲרַעָא דְּכוּשׁ:

כ"י גִּיחֹזן • שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ וְהוֹמָה וְהִמְתִּיתוֹ גְּדוּלָה מְאֹד, כְּמוֹ: "וְכִי יֵצֵא", שֶׁמְנַגֵּחַ וְהוֹלֵךְ וְהוֹמָה.

(יד) וְשֵׁם־הַנְּהָר הַשְּׁלִישִׁי חֲדָקֵל הוּא הַחֲלָף קְדַמַּת אֲשׁוּר וְהַנְּהָר הָרְבִיעִי הוּא פֶּרֶת:

יד וְשׁוּם נִהָרָא תְּלִיתָאָה דִּיגְלַת הוּא מְחֲלָף לְמַדְנִיחָא דְּאֲתוּר וְנִהָרָא רְבִיעֵאָה הוּא פֶּרֶת:

כ"י חֲדָקֵל • שְׁמִימִי חֲדִין וְקָלִין. פֶּרֶת • שְׁמִימִי פָרִין וְרִבִּין, וּמְבָרִין אֶת הָאֲדָם. בּוּשׁ וְאֲשׁוּר • עֵדִין לֹא הָיָה, וְכַתֵּב הַמִּקְרָא עַל שֵׁם הָעֵתִיד. קְדַמַּת אֲשׁוּר • לְמִזְרְחָהּ שֶׁל אֲשׁוּר. הוּא פֶּרֶת • הַחֲשׁוֹב עַל כָּלֶם, הַנִּזְכָּר עַל שֵׁם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

(טו) וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בְּגִן־עֵדֶן לְעֹבְדָהּ וּלְשִׁמְרָהּ:

טו וַיְדַבֵּר יְיָ אֱלֹהִים יָת אָדָם וְאֲשָׁרָהּ בְּגִינְתָא דְּעֵדֶן לְמַפְלַחָהּ וּלְמִשְׁרָהּ:

כ"י וַיִּקַּח • לָקַח בְּדָבָרִים נָאִים וּפְתָהוּ לִיכְנֵס. בְּרָאשִׁית רַבָּה.

רמב"ן על התורה – מהדורות בלום, אברמוביץ

בַּחֲשֻׁבוֹנוֹת רַבִּים" שֶׁיִּבְקֶשׁ לוֹ מַעֲשִׂים מִשְׁתַּנִּים בְּבַחֲרִינָה מִמֶּנּוּ. וְכַאֲשֶׁר צִוָּהוּ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הָעֵץ שֶׁלֹּא יֵאָכֵל מִמֶּנּוּ לֹא הוֹדִיעֵנו כִּי בּוֹ הַמִּדָּה הַזֹּאת, רַק אָמַר לוֹ סֵתִם "וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ הַגֵּן", כְּלוּמַר הַיָּדוּעַ בְּאִמְצָעוֹתָיו לֹא תֵאָכֵל מִמֶּנּוּ, וְהוּא מְאֹמֵר הָאִשָּׁה אֶל הַנָּחֹשׁ. וְהַכְּתוּב שֶׁאָמַר וּמַעַן הַדַּעַת טוֹב וְרַע לֹא תֵאָכֵל מִמֶּנּוּ (לְהֵלֵךְ פְּסוּק י"ז), הַזְכִּירוֹ הַכְּתוּב אֵלֵינוּ בְּשִׁמּוֹ:

(י"א-יב) אֶרֶץ הַחֲוִילָה אֲשֶׁר שָׁם הַזֶּהב. לְבָאָר שֶׁאֵינָה חֲוִילָה שֶׁל מִצְרַיִם שֶׁאָמַר בָּהּ וַיִּשְׁכְּנוּ מִחֲוִילָה עַד שׁוּר (לְהֵלֵךְ כ"ה י"ח), כִּי זוּ מִזְרַח הַמִּזְרָח. וְהַזְכִּיר עוֹד:

הָיָה בּוֹחֵר הַדָּבָר וְלֹא קָץ בּוֹ, וְהָיָה אוֹכֵל מִכָּלִי שִׁטְעָם וְשׁוּמַעַם מִכָּלִי שִׁיחַעֲנַג בְּשִׁיר: וְהָיָה בַּעַת הַזֹּאת לֹא הָיָה בֵּין אָדָם וְאִשְׁתּוֹ הַמִּשְׁגָּל לְתַנְאוּהָ, אֲבָל בַּעַת הַחֲוִלָּה יִתְחַבְּרוּ וְיולִידוּ, וְלָכֵן הָיוּ הָאֲבָרִים כָּלֶם בְּעֵינֵיהֶם כְּפָנִים וְהַיָּדִים וְלֹא יִתְבּוֹשְׁשׁוּ בָהֶם. וְהָיָה אַחֲרֵי אֵכְלוֹ מִן הָעֵץ הִתְחַבְּרוּ בִּירוֹ הַבְּחִירָה, וּבְרָצוֹנוֹ הִרְעָה אוֹ לְהִיטִיב בֵּין לוֹ בֵּין לְאַחֲרִים, וְזוֹ מִדָּה אֱלֹהִית מִצַּד אֶחָד, וְרַעָה לְאָדָם בְּהִיּוֹת לוֹ בָּהּ יֵצֵר הַתַּנְאוּהָ:

וְאִפְשָׁר שֶׁנִּתְבָּרַן הַכְּתוּב לַעֲנִין הַזֶּה כְּשֶׁאָמַר אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים אֶת הָאָדָם יִשְׂרָאֵל וְהָמָּה בִּקְשׁוּ חֲשֻׁבוֹנוֹת רַבִּים (קִהְלָת ז' כ"ט). הַיִּשְׂרָאֵל שֶׁאֵינָהוּ דָּבָר אֶחָד וְשֶׁרָה, וְהַבְּקָשָׁה

וְהִיפָּהּ בְּעֵינֵי, כִּי הָאָדָם הָיָה עוֹשֶׂה בְּטַבְּעוֹ מַה שֶׁרָאוי לַעֲשׂוֹת כְּפִי הַחֲוִלָּה, כְּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הַשָּׁמַיִם וְכָל צָבָאָם, פּוֹעֲלֵי אֱמֶת שֶׁפִּעֲלֵתָם אֱמֶת וְלֹא יִשְׁנוּ אֶת מִתְקִידָם, וְאֵין לָהֶם בְּמַעֲשֵׂיהֶם אֶהְבָּה אוֹ שְׂנֵאָה. וּפְרִי הָאֵילָן הַזֶּה הָיָה מוֹלִיד הַרְצוֹן וְהַחֲפִץ שֶׁיִּבְחָרוּ אוֹכְלֵיו בְּדָבָר אוֹ בְּהִפְכּוֹ לְטוֹב אוֹ לְרָע. וְלָכֵן נִקְרָא עַץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע, כִּי הִ"דַּעַת" יִמָּרֵם בְּלִשְׁוֹנוֹ עַל הַרְצוֹן, כְּלִשְׁוֹנִים (פְּסָחִים ז'). לֹא שֶׁנּוּ אֵלָּא שֶׁדַּעַתוֹ לְחֹזֵר, וְשֶׁדַּעַתוֹ לְפָנוּתוֹ. וּבִלְשׁוֹן הַכְּתוּב (תְּהִלִּים קמ"ד ג') מַה אָדָם וְתַדַּעְהוּ, תִּתְּנֵם וְתַרְצֶה בּוֹ, יִדְעִיתִךְ בְּשֵׁם (שְׁמוֹת ל"ג י"ב), בְּחִתִּיתִךְ מִכָּל הָאָדָם, וְכֵן מְאֹמֵר בְּרוּלֵי הָאֲדָם בֵּין טוֹב לְרָע, שֶׁאֲבָד מִמֶּנּוּ כֹחַ הַרְצִיעוֹן, לֹא

(יז) וַיֵּצֵא יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָדָם לֵאמֹר מִכָּל עֵץ־הָעֵדֶן אָכַל תֹּאכַל:

(יח) וּמִעֵץ הָדָעַת טוֹב וָרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם אָכַלְתָּ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת: רמב"ן

(יח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לֹא־טוֹב הָיִית הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה־לּוֹ עֹזֵר בְּגִנְדּוֹ:

כ"י – לא־טוב היות וגו' • שלא יאמרו שתי רשיות הן, הקדוש ברוך הוא יחיד בעליונים ואין לו זוג, וזה בתחתונים ואין לו זוג. עֹזֵר בְּגִנְדּוֹ • זכה – עֹזֵר, לא זכה – כנגדו להלחם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה' עמ' 20)

שלא יאמרו שתי רשיות הן (רש"י ב, יח)

וקשה, מדוע אינו מפרש בפשוטו, שקשה לאדם להיות לבד, בודד. ויש לומר, דהנה "לא טוב לאדם היות לבדו" לא נאמר, אלא "לא טוב היות האדם לבדו". מוכן אפוא, שעצם היותו לבדו אינו טוב, ולא רק שזה לא טוב לאדם. לכן מפרש רש"י מדוע זה לא טוב בעצם – שלא יאמרו ב' רשיות הן. ומשעם זה מעתיק בדבור המתחיל את התבות לא טוב היות וגו' (ותו לא), כי בתבות אלה קים היסוד וההכרח לפרושו. רמב"ן

(יט) וַיֵּצֵר יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאָדָמָה כְּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל־הָאָדָם לִרְאוֹת מַה־יִּקְרָא־לּוֹ וְכָל־אֲשֶׁר יִקְרָא־לּוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:

כ"י – וַיֵּצֵר וגו' מן האדמה • היא יצירה, היא עשייה האמורה למעלה: "ויעש אלהים את חית הארץ וגו'", אלא בא ופרש שהעופות נבראו מן הרקק. לפי שאמר למעלה, מן המים נבראו, וכאן אמר, מן האדמה נבראו. ועוד,

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

והוא קים אותו לעד, כמו שפרשתי במלת ויצר אלהים כי טוב (לעיל א' ד):

ודע כי אין התקפה מורה על ההפסד אלא לדעת קטני אמונה כי בהריאה היא בחיוב. אבל לדעת אנשי האמונה האומרים כי העולם מתחדש בחפץ אלהי פשוט, גם הקיים יהיה בו לעד כל ימי החפץ. וזה אמת ברור: אם בן ביום אכלך ממנו מות תמות, שאז תהיה בן מות, לא תתקיים לעד בחפצי. והאכילה היתה לו מתחלה לענף.

ויתכן שפרות גן עדן נבלעים באברים קמן ומקנים את אוכליהם, וכאשר גזר עליו ואכלת את עשב השדה, ובזעת אפיו יאכל לחם האדמה, היה זה סבה להפסד, כי עפר הוא, ועפר יאכל, ואל עפר ישוב:

(יח) לא טוב היות האדם לבדו. איננו נראה שנברא האדם להיות יחיד בעולם ולא יוליד, שכל הנבראים זכר ונקבה מכל בשר נבראו להקים זרע, וגם העשב והעץ זרעם בהם. אבל יתכן לומר כי היה כדברי האומר (בברכות ס"א). דו פרצופים נבראו, ונעשו שיהיה בהם טבע מביא באברי החולדה מן הזכר לנקבה כח מוליד, או תאמר

כי בעת שיצא יהיה חב מיתה למלך, והוא מיתת אותו כאשר ידעה. ולא נבאו לראות כבלע את הקדש ומתו (במדבר ד' כ'), ולא יאזו עליו חטא ומתו בו כי יחללהו (ויקרא כ"ב ט'), אין ענינם אלא שיהיו חבים מיתה וזמנתו בחטאם זה:

ועל דעת אנשי הטבע היה האדם מעמד למיתה מתחלת היצירה מפני היותו מרוב, אבל גזר עתה שאם יחטא ימות בחטאו כדרך חבי מיתה בידי שמים בעברות, כגון זר האוכל תרומה (ויקרא כ"ב י'), ושתי יין (שם י' ט'), ומחסר בגדים ששמשו (שמות כ"ח מ"ג), וזולתם, שהפונה בהם שזמנתו בחטאם טרם בא יומם. ולכך אמר בענש עד שובך אל האדמה כי ממנה לקחת כי עפר אתה ואל עפר תשוב כשבך (להלן ג' י"ט). וגם מתחלה היה אוכל מפרי העץ ומזרע הארץ, אם בן היתה בו הסבה וסבת הויה והפסד:

ועל דעת רבותינו (עין שבת נ"ה:) אלמלא שחטא לא מת לעולם, כי הנשמה העליונית נותנת לו חיים לעד, והחפץ האלהי, אשר בו בעת היצירה יהיה דבק בו תמיד,

שם הדלח, לשבח הנהר, כי בחול אשר בו ועל שפתו ימצא הנהר הטוב והבדלח והשם, כי בן ימצא בנהרות, מהם שימצא שם הנהר, ומהם אשר ימצא בהם הפסד, וכן הדלח והאבנים הטובות בנהרות ימצאו בהם.

ועל דעת הראשונים (רש"י, ורס"ג, וכן הוא בזר הקדוש חיי שנה כ"ה). פישון הוא גילוס מצרים יסובב כל ארץ החולה הזאת ויבא משם על פני כל ארץ מצרים עד נפולו בים הגדול באקססנדרא של מצרים: (יז) לא תאכל ממנו. מן הפרי יזהירו, כי העץ אינו נאכל. וכן אמר למשה (להלן ג' ג') מפרי העץ אשר בתוך הגן. וכמהו ואכלו איש גפנו ואיש תאנתו (מ"ב י"ח ל"א), וכן בעצבו תאכלנה (להלן ג' י"ז), תאכל פריה:

ביום אכלך ממנו מות תמות. בעת שתאכל ממנו תהיה בן מות. וכמהו ביום צאתך והלקת אנה ואנה ידע תדע כי מות תמות (מ"א ב' מ"ב), שאין הפונה שזמנת מזד בו ביום, ואין הפונה לידעה בלבד שידע שזמנת, כי החיים יודעים שזמנתו כלם. אבל הפונה

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ב – פרשת בראשית נג
למדך כאן, שבשעת יצירתך מיד בו ביום הביאם אל האדם לקרות להם שם. ולדברי אגדה: יצירה זו, לשון רדוי
וכבוש, כמו: "כי תצור אל עיר", שכבשן תחת ידו של אדם. וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה וגו'.
סרסוהו ופרשהו: "כל נפש חיה אשר יקרא לו האדם שם, הוא שמו לעולם". רמב"ן

(ב) ויקרא האדם שמות לכל-הבהמה ולעוף השמים
ולכל חית השדה ולאדם לא-מצא עזר כנגדו: רמב"ן

(בא) ויפל יהוה אלהים תרדמה על-האדם ויישן ויקח
אחת מצלעותיו ויסגר בשר תחתנה:

כ"י וילאדם לא מצא עזר. ויפל ה' אלהים תרדמה. כשהביאן, הביאן לפניו כל מין ומין זכר ונקבה, אמר:
לכלם יש בן זוג, ולי אין בן זוג, מיד: "ויפל". מצלעותיו. מסטרו, כמו: "ולצלע המשכן", זהו שאמר: "שני
פרצופין נבראו". ויסגר. מקום החתך. ויישן ויקח. שלא יראה חתיכת הבשר שממנו נבראת, ותתבזה עליו.

(כב) ויבן יהוה אלהים את-הצלע אשר-לקח מן-האדם
לאשה ויבאה אל-האדם:

כ"י ויבן. רחבה מלמטה וקצרה מלמעלה, לקבל הולד, כאוצר של חטים, שהוא רחב מלמטה וקצר
מלמעלה, שלא יכבד משאו על קירותיו. ויבן וגו' את הצלע וגו' לאשה. להיות אשה, כמו: "ויעש אותו
גדעון לאפור", להיות אפור.

(כג) ויאמר האדם זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי
לזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה-זאת:

כ"י זאת הפעם. מלמד שבא אדם על כל בהמה וחיה, ולא נתקרה דעתו עד שבא על חיה. לזאת יקרא
אשה כי מאיש וגו'. לשון נופל על לשון, מכאן שנברא העולם בלשון הקדש.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הראוי להם כפי טבעיהם. ובשמות נתבאר
הראוי להיות עזר לחברו, כלומר הראויים
להוליד זה מזה.
ואפילו אם נאמין בשמות שהם בהספמה, לא
טבעיות (מו"ב ב'), נאמר שקריאת
השמות היא הבדלת המינים, כי עברו לפניו
זכר ונקבה והתבונן בטבעם, איזה מהם עזר
לחברו, כלומר המוליד ממנו, והודיע זה
בשמות, כי בהקמה הנקה קרא בשם אחר,
שכלן עזר זה לזה בתולדה שיולידו זה מזה,
והנקה בשם אחר, והסיה בשם אחר, שלא
יולידו מין זה מזה, וכן כלן. ולא מצא בכלן
שתהיה בטבעה עזר לו וחקרא בשמו, כי
קריאת השמות היא הבדלת המינים והפרד
כחותם זה מזה, כאשר פרשתי למעלה:
ואין הענין שיהיה ביד האדם למצא בהם עזר
לו, כי בטבעם נבראו, אבל שאם יראה
טבעו נאות באחד המינים ויבחר בו, היה
הקדוש ברוך הוא מתקן טבעו אליו כאשר עשה
בצלע, ולא יצטרך לבנותו בנך חדש. וזה טעם
"כל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו",
כלומר הוא יהיה שמו, שהקדוש ברוך הוא
יקים בו השם שהוא על ענין שפרשתי:

(כ"ג) וילאדם לא מצא עזר כנגדו. לשון
רש"י כשהביאן הביאן לפניו זכר
ונקבה, אמר לכל יש בן זוג ולי אין בן זוג,
מיד ויפל ה' אלהים עליו תרדמה. ויפה פרש,
כי כאשר הכניס פסוקי קריאת השמות בתוך
דבר העזר זכרים זה:
וקריאת השמות על דעת המפרשים (רש"י,
רד"ק) כפשוטו, שיהא לכל אחד שם
לעצמו, כדי שיהיו ידועים ונכרים לתולדותיו
בשמות אשר יקרא להם, כי יהיה שמו לעולם.
והנה הקדוש ברוך הוא כשרצה לעשות לו
העזר אז הביאם לפניו, כי היה צריך להביאם
לו זוגות לקרא שם גם לנקבותיהם, כי מהם
שקראם בשם אחד, ומהם חלוקים, כשור ופרה,
וחיש ועז, ונכש ורחל, וזולתם. וכשראה אותם
מזוגים זה עם זה נתאזה להם, וכאשר לא מצא
בתוכם עזר לעצמו נצטב ויישן. והאלהים הפיל
עליו תרדמה שלא ירגיש בהסרת צלע מגופו
(פרד"א ב''):

ולפי דעתי שקריאת השם הוא העזר. והענין,
כי הקדוש ברוך הוא הביא כל חית
השדה וכל עוף השמים לפני אדם, והוא
הכיר טבעם וקרא להם שמות, כלומר השם

זרע, כפי המחלקת הידוע בעבור. והנה
הפרצוף השני עזר לראשון בתולדתו, וראה
הקדוש ברוך הוא כי טוב שיהיה העזר עומד
לנגדו, והוא יראנו, ויפרד ממנו ויתחבר אליו
כפי רצונו. וזהו שאמר אעשה לו עזר כנגדו.
וטעם לא טוב, שלא יאמר בו כי טוב
בהיותו לבדו, שלא יתקדם בן. כמעשה
בראשית ה' טוב"ה הוא הקיום, כאשר פרשתי
במאמר "ויקרא אלהים כי טוב" (לעיל א' ד').
(יט) אשר יקרא לו האדם נפש חיה. לשון
רש"י סרסוהו ופרשהו, וכל נפש חיה
אשר יקרא לו האדם שם, הוא שמו לעולם.
ורבי אברהם אמר כי למ"ד אשר יקרא לו
נמשך, וכל אשר יקרא לו האדם לנפש חיה
הוא שמו לעולם:

ויתכן שיהיה פרושו בענין העזר, והפונה
לומר כי האדם נפש חיה, כמו שאמר
ויהי האדם לנפש חיה (לעיל ב' ד'), וכמו
שפרשתי, והביא לפניו המינין כלן, וכל מין
מהם שיקראנו האדם בשמו, ויאמר בו שהוא
נפש חיה כמותו, הוא יהיה שמו, ויהיה לו
לעזר כנגדו. והוא קרא לכלן ולא מצא לעצמו
עזר שיקרא לו נפש חיה כשמו:

(כד) **עַל־כֵּן יַעֲזֹב־אִישׁ אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ**
וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד:
כח"י על כֵּן יַעֲזֹב־אִישׁ • רוח הקדש אומרת כֵּן, לְאָסֵר עַל בְּנֵי נֹחַ אֶת הָעֲרִירוֹת. לְבָשָׂר אֶחָד • הוֹלֵךְ נוֹצֵר עַל יְדֵי שְׁנֵיהֶם, וְשֵׁם נַעֲשֶׂה בְּשֵׁרם אֶחָד. רמב"ן

(כה) **וַיְהִי שְׁנֵיהֶם עֶרְוָמִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבַּשְׁשׁוּ:**
כח"י וְלֹא יִתְבַּשְׁשׁוּ • שְׁלֹא הָיוּ יוֹדְעִים דֶּרֶךְ צְנִיעוּת, לְהִבָּחֵן בֵּין טוֹב לְרַע, וְאֵף עַל פִּי שְׁנִתְּנָה בּוֹ דְּעָה לְקִרְוֹת שְׁמוֹת, לֹא נִתַּן בּוֹ יֵצֵר הָרַע עַד אֲכָלוֹ מִן הָעֵץ, וְנִכְנַס בּוֹ יֵצֵר הָרַע, וַיֵּדַע מָה בֵּין טוֹב לְרַע.

ג (א) **וַהֲנַחֵשׁ הָיָה עֲרוֹם מִכָּל חֵית הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אֶת־הָאִשָּׁה אֵף כִּי־אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל עֵץ הָגֶן:**
א וַחֲוָיָה הָיָה חָפִים מִכָּל חַיֹּת הַגֶּן וַיֵּבֶר עָלָהֶם וַיֹּאמֶר לְאִתְּתָא בְּקוֹשְׁטָא אַרִי אָמַר יְיָ לֹא תִיכְלוּן מִכָּל אֵילָן גִּינְתָא:

כח"י **וַהֲנַחֵשׁ הָיָה עֲרוֹם •** מָה עָנִין זֶה לְכָאן, הִיָּה לוֹ לְסִמָּךְ: "וַיַּעַשׂ לָאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם"? אֵלָּא לְלַמֵּד, מֵאִיזוֹ סִבָּה קָפִץ הַנַּחֵשׁ עֲלֵיהֶם, רָאָה אוֹתָם עֲרֻמִּים וְעוֹסְקִים בְּתַשְׁמִישׁ לְעֵין כָּל וְנִתְאַנָּה לָהּ. **עֲרוֹם מִכָּל •** לְפִי עֲרֻמָּתוֹ וּגְדָלְתוֹ, הִיָּתָה מִפְּלִתוֹ: "עֲרוֹם מִכָּל", "אֲרוּר מִכָּל" (בראשית רבה) • אֵף כִּי־אָמַר וְגו' • שְׁמָא אָמַר לָכֶם: "לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל וְגו'", וְאֵף עַל פִּי שְׂרָאָה אוֹתָם אוֹכְלִים מִשְׁאֵר פְּרוֹת, הִרְבָּה עֲלֶיהָ דְּבָרִים כְּדִי שֶׁתִּשְׁכַּח וַיִּבָּא לְדַבֵּר בְּאוֹתוֹ הָעֵץ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות י עמ' 16)

לְפִי עֲרֻמָּתוֹ וּגְדָלְתוֹ הִיָּתָה מִפְּלִתוֹ (רש"י ג, א)
עַל פִּי פִּשְׁטוֹ שֶׁל מִקְרָא הִיָּה הַנַּחֵשׁ מְדַבֵּר כְּמוֹ אָדָם, כְּפָתוּב וַיֹּאמֶר אֶל הָאִשָּׁה. לָכֵן כָּתַב רש"י שֶׁלְנַחֵשׁ הִיָּתָה גַם עֲרֻמָּה וְגַם תְּכוּנָה נוֹסֶפֶת שֶׁאִפְשָׁרָה לוֹ לְבַטֵּא אֶת הָעֲרֻמָּה - כֹּחַ הַדְּבֹר. אֵף לֹא כָתַב בְּמִפְּדֵשׁ "עֲרֻמָּתוֹ וְדְבֹרוֹ", כִּי כָאן אֵין הַכּוּנָה לְדְבֹר כְּשֶׁלַעֲצָמוֹ, אֵלָּא כְּפִי שֶׁהוּא מַעֲלָה (לְפִי עֲרֻמָּתוֹ) . הִיָּתָה מִפְּלִתוֹ, וְאִם כֵּן מוֹתָאִים יוֹתֵר לוֹמֵר שֶׁלְפִי גְדָלְתוֹ הִיָּתָה מִפְּלִתוֹ, שֶׁבִּזָּה מְדַגֵּשׁ שֶׁהַדְּבֹר הוּא מַעֲלָה.

(ב) **וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל־הַנַּחֵשׁ מִפְּרִי עֵץ־הָגֶן נֹאכָל:**
(ג) **וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ־הָגֶן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ פֶּן־תָּמּוּתוּ:**
כ וַתֹּאמֶר אֶתְתָא לְחֲוָיָה מִפִּירִי אֵילָן גִּינְתָא נִיכּוּל:
ג וּמִפִּירִי אֵילָנָא דִּי בְּמַצִּיעוּת גִּינְתָא אָמַר יְיָ לֹא תִיכְלוּן מִנֵּה וְלֹא תִקְרְבוּן בֵּה דִילְמָא תָּמוּתוּן:

כח"י **וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ •** הוֹסִיפָה עַל הַצּוּרִי, לְפִיכָךְ בָּאָה לִידֵי גִרְעוֹן, הוּא שְׁנֵאָמַר: (משלי ל) "אֶל־תּוֹסֵף עַל דְּבָרֶיךָ".

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אָחֵד, לְשׁוֹן רש"י. וְאֵין בָּזֶה טַעַם, כִּי גַם הַבְּהֵמָה וְהַחֲמִיָּה יִהְיוּ לְבָשָׂר אֶחָד בּוֹלְדוּתֵיהֶם:
וְהִנֵּכּוֹן בְּעֵינֵי, כִּי הַבְּהֵמָה וְהַחֲמִיָּה אֵין לָהֶם דְּבָקוּת בְּנִקְבוּתֵיהֶן, אֲבָל יָבֵא הַזִּכָּר עַל אִיזָה נִקְבָּה שְׂמִימָא, וַיִּלְכְּדוּ לָהֶם, וּמִפְּנֵי זֶה אָמַר הַכָּתוּב, בְּעִבּוֹר שְׁנִקְבַת הָאָדָם הִיָּתָה עֲצָם מִעֲצָמֵי וּבָשָׂר מִבָּשָׂרוֹ, וְדָבַק בָּהּ, וְהִיָּתָה בְּחִיקוֹ כְּבָשָׂרוֹ, וַיִּחְפֹּץ בָּהּ לְהִיָּתָה תְּמִיד עִמּוֹ. וְכֹאשֵׁר הִיָּה זֶה בְּאָדָם, הוֹשֵׁם טָבָעוֹ בְּתוֹלְדוּתוֹ, לְהִיָּתוֹ הַזִּכָּרִים מִהֶם דְּבָקִים בְּנִשְׁתֵּיהֶם, עוֹזְבִים אֶת אֲבֵיהֶם וְאֶת אִמָּם, וְרוֹאִים אֶת נִשְׁתֵּיהֶן כְּאִלוֹ הֵן עִמָּם לְבָשָׂר

וְהָיוּ שְׂאֵמֶר זֹאת הַפַּעַם, כְּלוֹמֵר הַפַּעַם הַזֶּה מִצָּאִיתִי עוֹר לִי, שְׁלֹא מִצָּאִיתִי עַד הֵנָּה בְּשָׂאֵר הַמִּינִים, כִּי הִיא עֲצָם מִעֲצָמֵי וּבָשָׂר מִבָּשָׂרִי, וְנֹאֵי שֶׁתִּקְרָא בְּשִׁמִּי מִשֵׁ, כִּי נולִיד זֶה מִנֵּה: וּבְמִלַּת זֹאת סוּר, יוֹדַע מִדְּבָרֵינוּ בְּפִרְשֵׁת זֹאת הַבְּרָכָה, אִם בְּרָכָנוּ צוּרֵי לְהִגִּיעַ שֵׁם. וְלִכְךָ הַחֲזִיר כִּי מֵאִישׁ לִקְחָה זֹאת. וְהָבֵן:

(כד) **עַל כֵּן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְגו'.** רוח הקדש אומרת כֵּן לְאָסֵר הָעֲרִירוֹת לְכֵנִי נֹחַ. וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד, הוֹלֵךְ נוֹצֵר עַל יְדֵי שְׁנֵיהֶם וְשֵׁם נַעֲשֶׂה בְּשֵׁרם

וְהִנֵּכּוֹן בְּעֵינֵי, כִּי לֹא הִיָּה הַחֲפִץ לְפָנָיו יִתְבָּרַךְ לְקַחַת צִלְעוֹ מִמֶּנּוּ עַד שִׁידַע אָדָם שְׂאֵין בְּנִקְבָּאִים עוֹר לוֹ, וְשִׁתְּאָנָה שִׁיָּהִי לוֹ עוֹר כְּמוֹתָם. וּמִפְּנֵי זֶה הִיָּה צָרִיף לְקַחַת מִמֶּנּוּ אֶחָת מִצִּלְעוֹתָיו. וְזֶה טַעַם וְלֹאֲדָם לֹא מִצָּא עוֹר כְּנִגְדּוֹ, כְּלוֹמֵר וְלִשְׁם הָאָדָם לֹא מִצָּא עוֹר שִׁיָּהִי רָאוּי כְּנִגְדּוֹ וְתִקְרָא בְּשִׁמוֹ שִׁיולִיד מִמֶּנּוּ. וְאֵין צָרִיף בְּכָאן לְדָבָרֵי הַמִּפְרָשִׁים (ראב"ע בְּפִסּוּק י"ח, וְהַרְד"ק) שְׂאֵמֶר כִּי יָבֵא בְּכָאן שֵׁם בְּמִקּוֹם הַכְּנוּי, וְלוֹ לֹא מִצָּא עוֹר כְּנִגְדּוֹ, כְּדֶרֶךְ נִשִּׁי לְמִן (לְהֵלֵךְ ד' כ"ג), וְאֵת לְפִתּוֹ וְאֵת שְׁמוּאֵל (ש"א י"ב ו"א).

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ג – פרשת בראשית נה

(ד) וַיֹּאמֶר הַנְּחֵשׁ אֶל־הָאִשָּׁה לֹא־מוֹת תָּמּוּתוֹן: וַיֹּאמֶר חַוָּיָא לְאַתְמָא לֹא מוֹת תָּמּוּתוֹן:

כש"ל לא־מוֹת תָּמּוּתוֹן • דַּחְפָּה עַד שֶׁנִּגְעָה בּוֹ, אָמַר לָהּ: 'כְּשֶׁם שֶׁאֵין מִיתָה בְּנִגְיָעָה, כֵּן אֵין מִיתָה בְּאֲכִילָה' (בראשית

רבה) ♦

(ה) כִּי יֵדַע אֱלֹהִים כִּי בַיּוֹם אֲכַלְכֶּם מִמֶּנּוּ וַנִּפְקְחוּ עֵינֵיכֶם וַהֲיִיתֶם כְּאֱלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע: וַיִּתְּפַחְתָּן עֵינֵיכוֹן וַתִּהְיוּן כְּרִבְרִבִּין חֲפִימִין בֵּין טַב לְכִישׁ:

כש"ל כִּי יֵדַע • כָּל אֲמֵן שׁוֹנָא בְּנֵי אֲמָנוּתוֹ, מִן הָעֵץ אָכַל וּבָרָא אֶת הָעוֹלָם (בראשית רבה) • וַהֲיִיתֶם כְּאֱלֹהִים • יוֹצְרֵי עוֹלָמוֹת.

(ו) וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֵאֲכָל וְכִי תֹאֲהֶהוּא לְעֵינַיִם וַנִּחְמַד הָעֵץ לְהִשְׁפִּיל וַתִּקַּח מִפִּרְיוֹ וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן גַּם־לְאִישָׁהּ עִמָּה וַיֹּאכַל:

כש"ל וַתֵּרָא הָאִשָּׁה • רָאִתָּה דְּבָרֵיו שֶׁל נָחֵשׁ וַהֲנֵאוּ לָהּ וַהֲאֲמִינָתוֹ (בראשית רבה) • כִּי טוֹב הָעֵץ • לְהִיּוֹת כְּאֱלֹהִים. וְכִי תֹאֲהֶהוּא לְעֵינַיִם • כְּמוֹ שֶׁאָמַר לָהּ: "וַנִּפְקְחוּ עֵינֵיכֶם". וַנִּחְמַד לְהִשְׁפִּיל • כְּמוֹ שֶׁאָמַר לָהּ "יֹדְעֵי טוֹב וָרָע". וַתִּתֵּן גַּם לְאִישָׁהּ • שֶׁלֹּא תָמוּת הִיא, וַיִּחְיָה הוּא וַיֵּשֶׂא אַחֲרָתָּה. גַּם • לְרַבּוֹת בְּהִמָּה וְחַיָּה. רַמְבַּ"ן

(ז) וַתִּפְקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עִירְמָם הֵם וַיִּתְּפְּרוּ עַל־הַ תְּאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֶת:

כש"ל וַתִּפְקַחְנָה וְגו' • לְעֵנֶן הַחֲכָמָה דְּבַר הַפְּתוּב וְלֹא לְעֵנֶן רָאִיָּה מִמֶּשׁ, וְסוּף הַמִּקְרָא מוֹכִיחַ. וַיֵּדְעוּ כִּי עִירְמָם הֵם • אִף הַסּוּמָא יוֹדֵעַ כְּשֶׁהוּא עֵרֵם, אֲלֹא מֵהוּ "וַיֵּדְעוּ כִּי עִירְמִים הֵם"? מִצָּוָה אַחַת הִיָּתָה בִּידָם וַנִּתְעַרְטְלוּ הִימָנָה (בראשית רבה) • עַל־הַ תְּאֵנָה • הוּא הָעֵץ שֶׁאָכְלוּ מִמֶּנּוּ, בְּדָבָר שֶׁנִּתְקַלְקַל, בּוֹ נִתְקַנּוּ (סנהדרין ט), אֲבָל שָׂאֵר הָעֵצִים מְנַעוּם מִלְּטֹל עֲלֵיהֶם. וּמִפְּנֵי מָה לֹא נִתְפָּרְסָם הָעֵץ? שֶׁאֵין הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא חָפֵץ לְהוֹנוֹת בְּרִיָּה, שֶׁלֹּא יְכַלִּימוּהוּ וַיֹּאמְרוּ: 'זֶהוּ שֶׁלָקָה הָעוֹלָם עַל יָדוֹ' (מדרש רבי תנחומא) ♦

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כד ענף 132)

הוא העץ שֶׁאָכְלוּ מִמֶּנּוּ (רש"י ג, ז)

לפי זה נמצא, שאדם וחיה נאסרו באכילת תאנים, ועל פי פשוטו של מקרא (מה שאין כן על פי מדרשי חז"ל) הרי זה אסור עולם! רמב"ן

(ח) וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בִּגְן לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְּחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגֵּן:

כש"ל וַיִּשְׁמְעוּ • יֵשׁ מִדְּרָשֵׁי אַגְדָּה רַבִּים, וּכְבֵּר סְדָרוֹם רַבּוּתֵינוּ עַל מְכוּנָם בְּבְרָאשִׁית רַבָּה וּבְשָׂאֵר מִדְּרָשׁוֹת, וְאֵין לֹא בְּאִתִּי אֲלֹא לְפָשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, וְלֹא־אֲגִידָה הַמִּיִּשְׁבֵּת דְּבָרֵי הַמִּקְרָא דְּבָר דְּבוּר עַל אִפְּנֵיו. וַיִּשְׁמְעוּ • מֵה שִׁמְעוּ? שִׁמְעוּ אֶת קוֹל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁהִיָּה מִתְהַלֵּךְ בִּגְן. לְרוּחַ הַיּוֹם • לְאוֹתוֹ רֹחַ שֶׁהִשְׁמַשׁ בָּאָה מִשֶּׁם (סְפָרִים אַחֲרִים: לָשֶׁם, וְדו"ק כִּי בֵּן עֶקֶר), וְזוֹ הִיא מַעֲרִבִית, שֶׁלְּפָנוֹת עָרֵב חֲמָה בַּמַּעֲרֵב, וְהֵם (שם לח) סְרַחוּ בַּעֲשִׂירִית. רַמְבַּ"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מוכית, וַיֵּדְעוּ כִּי עִירְמָם הֵם, כְּלִשׁוֹן רִש"י. וְכֵן גַּל עֵינֵי וְאִבְיָטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרָתָךְ (תהלים קי"ט ח):

(ח) וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בִּגְן לְרוּחַ הַיּוֹם. אָמְרוּ בְּבְרָאשִׁית רַבָּה (י"ט י"ב) אָמַר רַבִּי חֵילְפִי שִׁמְעָנוּ שִׁישׁ הַלּוּךְ לְקוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל ה' אֱלֹהִים

וַעֲתָה רָאִתָּה כִּי הוּא מֵאֲכָל טוֹב וּמִתּוֹק: וְכִי תֹאֲהֶהוּא לְעֵינַיִם, שְׂבוּ תֹאֲהֶהוּ וַתּוֹר אַחֵר עֵינָיו: וַנִּחְמַד הָעֵץ לְהִשְׁפִּיל. כִּי בּוֹ יִשְׁפִּיל לְחִמּוֹ, וַתִּהְיֶה הַתְּאֵנָה לְעֵינַיִם וְהַחֲמִידָה בְּשִׁכְלָה וְהַכֵּלֵל, כִּי בּוֹ יִרְצָה וַיִּחְפֵּץ בְּדָבָר אוֹ בְּהַפְסוֹ: (ז) וַתִּפְקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם. לְעֵנֶן הַחֲכָמָה דְּבַר הַפְּתוּב, וְלֹא לְעֵנֶן רָאִיָּה מִמֶּשׁ, וְסוּפּוֹ

אָחֵר. וְכֵן כִּי אֲחִינוּ בְּשִׁרְנוּ הוּא (לְהֵלֵן ל"ז כ"ז), אֲל כָּל שָׂאֵר בְּשִׁירוֹ (וַיִּקְרָא י"ח ו'). הַקְּרוֹבִים בְּמִשְׁפָּחָה יִקְרְאוּ "שָׂאֵר בְּשִׁיר". וְהֵנָּה יַעֲזוֹב שָׂאֵר אֲבִיו וְאִמּוֹ וְקִרְבָּתָם, וַיִּרְאֶה שֶׁאִשְׁתּוֹ קְרוּבָה לוֹ מִהֶם:

(ו) כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֵאֲכָל. הִיָּתָה סְבוּרָה כִּי הוּא מִרְסָס הַמָּוֶת, וְלִכֵּן זִהְרֵנוּ מִמֶּנּוּ.

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיכָּה: ט וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים לָאָדָם וַיֹּאמֶר לֵה אֵן אֶת:

כש"כ אֵיכָּה • יודע היה היכן הוא, אלא לכנס עמו בדברים, שלא היה נבהל להשיב אם יענישוהו פתאם (בראשית רבה).
וכן בקין אמר לו: "אי הבל אחיך"? וכן בבלעם: (במדבר כב) "מי האנשים האלה עמך"? לכנס עמם בדברים, וכן בחזקיהו, בשלוחי מרודך בלאדן (ישעיה לט) •

(י) וַיֹּאמֶר אֶת־קִלְךָ שְׁמַעְתִּי בִגֵּן וַאֲרֵא בִי־עִירָם אָנֹכִי וַאֲחָבָא: י וַיֹּאמֶר יְיָ קֵל מִמֶּרְךָ שְׁמַעְתִּי בִּגְיֹנְתָּ וּדְחִילִית אֲרִי עֲרִטִילֹאִי אָנָּה וְאִיטְמִרִית:

(יא) וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לְךָ כִּי עִירָם אֶתָּה הַמִּן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵבִלְתִּי אֲכָל־מִמֶּנּוּ אֲכָלָתָ: יא וַיֹּאמֶר מִן חַי לָךְ אֲרִי עֲרִטִילֹאִי אֶתָּה הַמִּן אֲכָלָתָ דִּפְקִדְתָּ דְבִיל דְּלֹא לְמִיכָל מִנָּה אֲכָלָתָ:

כש"כ מי הגיד לך • מאין לך לדעת מה בשת יש בעומד ערם? • המן־העץ • בתמיהה.

(יב) וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִוא נָתַתָּה־לִּי מִן־הָעֵץ וְאָכַל: יב וַיֹּאמֶר הָאָדָם אֶתָּתָה אֶתָּתָה דִּיהֶבְתָּ עָמִי הִיא יִהְבַת לִי מִן אִילָנָה וְאֲכָלִיתָ:

כש"כ אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי • (ע"ד ה) כָּאן כָּפַר בְּטוֹבָה. רמב"ן

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לָאִשָּׁה מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ וְתֹאמְרִי הָאִשָּׁה הִנְחִישׁ הַשִּׂיאִנִי וְאָכַל: יג וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים לְאֶתָּתָה מַה דָּא עֲבַדְתָּ וְאֶמְרָתָה אֶתָּתָה חֲוִיָּא אֲטַעֲנִיתָ וְאֲכָלִיתָ:

כש"כ הַשִּׂיאִנִי • הטעני, כמו: (ישעיה לו) "אַל יִשְׂאֵל לָכֶם חֲזִיקִיהוּ". רמב"ן

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶל־הַנָּחֹשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹאת אֲרוּרָה אַתָּה מִכָּל־הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל־גִּחְוֹנְךָ תֵּלֵךְ וְעַפְרָה תֹאכַל בְּלִימֵי חַיִּיךָ: יד וַיֹּאמֶר יְיָ אֱלֹהִים לַחֲוִיָּא אֲרִי עֲבַדְתָּ דָּא לִיט אֶתָּה מִכָּל בְּעִירָא וּמִכָּל חַיֹּת בְּרָא עַל מַעֲךָ תִּיזִיל וְעַפְרָא תִיכּוּל כָּל יוֹמֵי חַיִּיךָ:

כש"כ כִּי עָשִׂיתָ זֹאת • מפאן שאין מהפכים בזכותו של מסית, שאלו שאלו: למה עשית זאת? היה לו להשיב: דברי הרב ודברי הפלמיד, דברי מי שומעין? (סנהדרין כט) • מכל הבהמה ומכל חית השדה • אם מבהמה נתקלל, דברי הרב ודברי הפלמיד, דברי מי שומעין? (סנהדרין כט) •

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יב) וטעם האשה אשר נתתה עמדי. כלומר, האשה אשר אתה בכבודך נתת אותה לי לעזר, היא נתנה לי מן העץ, והייתי חושב שכל אשר תאמר אלי יהיה לי לעזר ולהועיל. וזהו מה שאמר בענישו "כי שמעת לקול אשתך", שלא הייתי ראוי לעבר על מצותי בעבור עצתה.

ורבותינו (במסכת ע"ז ה'). קורין אותו בזה כפוי טובה. ירצו לפרש ששנה אותו אתה גרמת לי המכשול הזה, שנתת לי אשה לעזר והיא יצתני להרשיע:

(יג) וטעם מה זאת עשית. לעבר על מצותי, כי האשה בכלל אזהרת אדם, כי היתה עצם מעצמי בעת ההיא, וכן היא בכלל הענש שלו. ולא אמר באשה "ותאכלי מן העץ", כי היא נענשה על אכילתה ועל עצתה, כאשר נענש הנחש. ועל כן אמרה, הנחש השיאני

(איוב ל"ח א') ויצן ה' את איוב מן הסערה, ולפיכך אמר בכאן כי שמעו קול ה' שנתגלה השכינה בגן כמתקרב אליהם לרוח היום, כי רוח ה' נשבה בו בגן כרוח הימים, לא רוח גדולה וזמן במחנה בשאר הנבואות, שלא יפחדו ויבהלו. ואמר כי אף על פי כן נתחבא מפני מערומיהם:

ובבראשית רבה (י"ט ז') נמי אמרו אמר רבי אבא בר כהנא מהלך אין כתוב כאן אלא מתהלך, מקפץ ועולה. הנה רבי אבא עשא קלשון "וילך ה'", כמו שפרשנו בלשון ההליכה, אזלי שהוא פתר הכתוב להסתלקות השכינה, שהיתה שורה בגן עדן ונסתלקה ממנו בחטאו של אדם, כענין אלף אשוכה אל מקומי (הושע ה' ט"ו), ואנו מפרשים אותו לגלוי השכינה במקום ההוא, והוא הנכון והנאות בכתוב:

מתהלך בגן, וכן כתב הרב במורה הנבוכים (א' כ"ד), וכן דעת רבי אברהם, כי מתהלך כנוי לקול, כענין קולה כנחש ילף (ירמיה מ"ו כ"ב). והוא אמר כי טעם לרוח היום ששמעו הקול לפנות ערב. והזכיר בשם רבי יונה כי הטעם והאדם מתהלך בגן לרוח היום: ולפי דעתי כי טעם מתהלך בגן כטעם: והתהלכתי בתוככם (ויקרא כ"ו י"ב), וילך ה' כאשר קלה לדבר אל אברהם (להלן י"ח ל"ג), אלף אשוכה אל מקומי (הושע ה' ט"ו), והוא ענין גלוי שכינה במקום ההוא, או הסתלקותו מן המקום שנגלה בו: וטעם לרוח היום. כי בהגלות השכינה תבא רוח גדולה וזמן, כענין שנאמר (מ"א י"ט ט"א) והנה ה' עבר ורוח גדולה וזמן מפרק הרים ומשבר סלעים לפני ה', וכן וידא על כנפי רוח (תהלים י"ח י"א), וכתוב באיוב

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ג – פרשת בראשית נז
מחיה לא כל שכן? העמידו רבותינו מדרש זה במסכת בכורות (דף ט), ללמד שמי עבדו של נחש שבע שנים.
על-גחנך תלך • רגלים היו לו ונקצצו. רמב"ן

(מ) ואיבה! אשית בינך ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה
הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב:
טו וידבבו אשוי בינך ובין אתמא ובין בנך
ובין בנהה הוא יהי דכיר לך מה דעבדת
לה מלקדמין ואת תהי נטיר לה לסופא:

כ"י ואיבה אשית • אתה לא נתכוננת אלא שימות אדם, כשיאכל הוא תחלה, ותשא את חנה, ולא באת לדבר
אל חנה תחלה, אלא לפי שהנשים דעתן קלות להתפתות ויודעות לפתות את בעליהן, לפיכך: "ואיבה אשית".
ישופך • (סוטה ט) ככתף, כמו: (דברים ט) "ונאכלת אותו" ותרגומו: "ושפית יתה". ואתה תשופנו עקב • לא יהא לך
קומה ותשכנו בעקבו, ואף משם תמיתנו. ולשון 'תשופנו', כמו: (ישעיה כ) "נשף בהם", כשהנחש בא לנשף הוא
נושף כמין שריקה. ולפי שהלשון נופל על הלשון, כתב לשון נשיפה בשניהם. רמב"ן

(מז) אלה האשה אמר הרבה ארבה עצבונך והרגך בעצב
תלדי בנים ואל-אישך תשוקתך והוא ימשל-בך:
טז ולא תמא אמר אסגאה אסגי צעריכי
ועדויכי בצער תלדי בנים ולות בעלך תהא
תאובתיה והוא ישלט בך:

כ"י עצבונך • זה צער גדול בנים. והרגך • זה צער העבור. בעצב תלדי בנים • זה צער הלדה. ואל-אישך
תשוקתך • לתשמיש, ואף על פי כן אין לך מצח לתבעו בפה, אלא "הוא ימשל-בך", הכל ממנו ולא ממך.
תשוקתך • תאותך, כמו: (ישעיה כט) "ונפשו שוקקה". רמב"ן

(יז) ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך ותאכל מן-העץ
אשר צויתך לאמר לא תאכל ממנו ארורה האדמה
בעבורך בעצבון תאכלנה כל ימי חיך:
יז ולאדם אמר ארי קבילת למימר אתמך
ואכלת מן אילנא די פקידתך למימר לא
תיכול מנה ליטא ארעא בדילך בעמל
תיכלינה כל יומי חיך:

כ"י ארורה האדמה בעבורך • תעלה לך דברים ארוכים, כגון: זבובים, ופרעושים ונמלים. משל ליוצא לתרבות
רעה, והבריות מקללות שדים שינק מהם.

(יח) וקוץ ודרדר תצמיח לך ואכלת את-עשב השדה:
יח וקוץ ודרדר תצמיח לך • הארץ, כשתזרענה מיני זרעים, תצמיח
קוץ ודרדר, קונדס ועפביות, והן נאכלים על ידי תקון (ביצה לד). ואכלת את-עשב השדה • ומה קללה היא זו,
והלא בברכה נאמר לו: "הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע וגו'"? אלא מה אמר כאן בראש הענין: "ארורה
האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה", ואחר העצבון: "וקוץ ודרדר תצמיח לך", כשתזרענה קטניות, או ירקות גנה,
היא תצמיח לך קוצים ודרדרים ושאר עשבי השדה, ועל כרחך תאכלם.

כ"י וקוץ ודרדר תצמיח לך • הארץ, כשתזרענה מיני זרעים, תצמיח
קוץ ודרדר, קונדס ועפביות, והן נאכלים על ידי תקון (ביצה לד). ואכלת את-עשב השדה • ומה קללה היא זו,
והלא בברכה נאמר לו: "הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע וגו'"? אלא מה אמר כאן בראש הענין: "ארורה
האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה", ואחר העצבון: "וקוץ ודרדר תצמיח לך", כשתזרענה קטניות, או ירקות גנה,
היא תצמיח לך קוצים ודרדרים ושאר עשבי השדה, ועל כרחך תאכלם.

(יט) בזעת אפך תאכל לחם עד שובך אלה האדמה כי
ממנה לקחת פי-עפר אתה ואל-עפר תשוב:
יט בזעת אפך • לאחר שתטריח בו הרבה.
יט בזעת אפך • לאחר שתטריח בו הרבה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ואכל, כי הענש הגדול על האכילה. והנה מכאן
נוכל ללמד ענש למחטיאי אדם בדבר, כאשר
למדנו רבותינו (פסחים כ"ב: ע"ז ו'). בפסוק
ולפני עור לא תתן מכשל (ויקרא י"ט י"ד):
(יד) מכל הבקמה ומכל חית השדה. התבונן
רבי יהושע מן המקרא הזה כי הנחש
מוליד לשבע שנים (בכורות ח'), ובדקו
ומצאו כי בן הדבר (ב"ר כ' ז'), כי מדרשי
הכתוב ורמזיהם מקבילים, ובהם להם סודות
עמקים בתולדות ובכל דבר, כאשר הזכרתי
בפתחתי:
(טו) וטעם תשופנו עקב. שיהיה לאדם יתרון
עליו באיבה, כי הוא ישופך ראש ואתה
לא תשופנו רק בעקבו, וירצין מתוך שם:
(טז) ואל-אישך תשוקתך. לתשמיש, ואף
על פי כן אין לך מצח לתבעו בפה,
אלא הוא ימשל בך, הכל ממנו ולא ממך,
לשון רש"י. ואינו נכון, כי זה שבח באשה,

כמו שאמר (ערוכין ק'): וזו מדה יפה בנשים.
ורבי אברהם אמר ואל-אישך תשוקתך,
משמעתך. והטעם שתשמעי אל כל אשר יצוה
עליך, כי את ברשותו לעשות חפצו. ולא
מצאתי לשון תשוקה רק בחשק ותאוה:
והנכון בעיני שהעניש אותה שתהיה נכספת
מאד אל בעלה, ולא תחוש לצער
ההריון והלדה, והוא יחזיק בה כשפחה,
ואין המנהג להיות העבד משתוקק לקנות

(ב) וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִוא הִיטָה אֵת
אָמָא דְכָל בְּנֵי אָנְשָׁא:
בְּלִיחִי:

כ"י וַיִּקְרָא הָאָדָם • חֲזַר הַפְּתוּב לְעִנְיָנוּ הָרִאשׁוֹן: "וַיִּקְרָא הָאָדָם שְׁמוֹת", וְלֹא הִפְסִיק אֶלָּא לְלַמֶּד שֶׁעַל יְדֵי קְרִיאַת שְׁמוֹת נִזְדוּגָה לוֹ חַוָּה, כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב "וְלֹאָדָם לֹא מָצָא עֶזֶר כְּגִדּוֹ". לְפִיכָךְ: "וַיִּפֹּל... תַּרְדֵּמָה", וְעַל יְדֵי שֶׁפְּתוּב: "וַיְהִי שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִּים", סִמָּן לוֹ פְּרִשְׁת הַנֶּחֱשׁ, לְהוֹדִיעַ שֶׁמִּתּוֹךְ שָׂרָא אוֹתָם עֲרֻמִּים וְרָאָה אוֹתָם עֲסוּקִים בְּתַשְׁמִישׁ, נִתְאַוָּה לָהּ וּבָא עֲלֵיהֶם בְּמַחֲשָׁבָה וּבְמַרְמָה. חַוָּה • נוֹפֵל עַל לְשׁוֹן חַיָּה, שֶׁמִּחַיָּה אֶת וְלִדּוּתָהּ, כְּאֲשֶׁר תֹּאמַר (קהלת ב כב): "מָה הָיָה לָאָדָם" בְּלִשׁוֹן הָיָה.

(כא) וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לָאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כְּתָנוֹת עוֹר
וַיִּלְבָּשֵׁם:

כ"י וַיַּעַשׂ כְּתָנוֹת עוֹר • יֵשׁ דְּבָרֵי אַגְדָּה אוֹמְרִים: חֲלָקִים כְּצִפְרָן הָיוּ מְדַבְּקִים עַל עוֹרָן, וַיֵּשׁ אוֹמְרִים: דְּבַר הַבָּא מִן הָעוֹר, כְּגוֹן צֶמֶר הָאֲנָבִים שֶׁהוּא רַךְ וְחָם, וַעֲשֵׂה לָהֶם כְּתָנוֹת מִמֶּנּוּ.

(כב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה בְּאֶחָד מִמֶּנּוּ
לְדַעַת טוֹב וְרָע וְעָתָה פֶּן־יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ
הַחַיִּים וְאָכַל וַחֲיֵי לְעֹלָם:

כ"י הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ • הָרִי הוּא יְחִיד בְּתַתּוֹנִים, כְּמוֹ שֶׁאֵינִי יְחִיד בְּעֵלְיוֹנִים, וְמָה הִיא יְחִידָתָהּ? "לְדַעַת טוֹב וְרָע", מָה שֶׁאֵין בֶּן בְּהִמָּה וְחַיָּה. וְעָתָה פֶּן־יִשְׁלַח יָדוֹ וְגו' • וּמִשִּׁיחָהּ לְעוֹלָם, הָרִי הוּא קְרוֹב לְהַטְעוֹת הַבְּרִיּוֹת אַחֲרָיו, וְלֹאמַר אֵף הוּא אֱלֹהִים. וַיֵּשׁ מְדַרְשֵׁי אַגְדָּה, אָבֵל אֵין מִיִּשְׁכֵּבִין עַל פֶּשׁוּטוֹ. יַמְבִּין

(כג) וַיִּשְׁלַחַהּ יְהוָה אֱלֹהִים מִגֶּן־עֵדֶן לְעֹבֵד אֶת־הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם:

(כד) וַיִּגְרֶשׁ אֶת־הָאָדָם וַיִּשְׁפֹּן מִקֶּדֶם לְגִן־עֵדֶן אֶת־הַכְּרִבִּים
וְאֵת לֶהֱט הַחֵרֶב הַמַּתְהַפֶּכֶת לִשְׂמוֹר אֶת־דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים:

כ"י וַיִּגְרֶשׁ מִקֶּדֶם לְגִן עֵדֶן • בְּמִזְרָחוֹ שֶׁל גֶּן עֵדֶן, חוּץ לְגֶן. אֶת־הַכְּרִבִּים • מְלָאכִי חֲבֵלָה. הַחֵרֶב הַמַּתְהַפֶּכֶת • וְלָהּ לֶהֱט לֵאמֹר עָלָיו מִלְכָּם עוֹד לְגֶן. תַּרְגוּם לֶהֱט, שָׁנָן, כְּמוֹ שֶׁלֶף שֶׁנָּא, וּבְלִשׁוֹן לַע"ז לֵאמֹר (קלירגס), וּמְדַרְשֵׁי אַגְדָּה יֵשׁ, וְאֵינִי אֵינִי בָּא אֶלָּא לְפֶשׁוּטוֹ.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּכִרְאִית רַבָּה (ט"ז ד'): אֲרֻכָּה רְאִשִּׁים, אֵלֹו ד' מְלִכִּיּוֹת, שֵׁם הָאֲחָד פִּישׁוֹן, זֶה כָּבֵל וְכו'. וְהַדְּבָרִים הַנִּקְרָאִים עֵץ הַחַיִּים וְעֵץ הַדַּעַת לְמַעַל, סוּדָם נִעְלָה וְנִשְׁבָּב: וְהָאָדָם חָטָא בְּפָרִי עֵץ הַדַּעַת תַּחְתּוֹן וְעֵלְיוֹן, כְּמַעֲשֵׂה וּבְמַחֲשָׁבָה. וְאֵם הָיָה הָעֵץ טוֹב לָאָדָם לְמַאֲכָל וְנִחְמַד אֵלָיו לְהַשְׂכִּיל, לְמָה מְנַעוּ מִמֶּנּוּ, וְהָאֱלֹהִים הוּא הַטוֹב וְהַמְּטִיב, לֹא יִמְנַע טוֹב לְהוֹלִכִים בְּתַמִּים. וְהַנֶּחֱשׁ אֵין בּוֹ הַיּוֹם נֶפֶשׁ מְדַבֶּרֶת, וְאֵם הָיָה בּוֹ מַתְחִלָּה הָיָה מְזִכֵּר כְּקִלְתּוֹ שִׁיֵּאלֵם פִּי, כִּי הִיא הָיָה לוֹ קִלְלָה נִקְרָצָה מִכֶּלֶן. אָבֵל כָּל אֵלֶּה דְּבָרִים כְּפוּלִים, הִגְלוּ וְהִקְתוּם בְּהֶם אָמַת.

וְעַן הַדַּעַת וּמִשָּׁם יֵצֵא הַנֶּחֱשׁ לְאַרְבָּעָה רְאִשִּׁים הַנִּקְרָאִים לָנוּ, כִּי פָּרַת בְּאַרְצָנוּ וּבְבֹלְנוּ, וּפִישׁוֹן הוּא נִילוּס מִצְרַיִם, כְּדִבְרֵי הָרִאשׁוֹנִים. אָבֵל כְּאֲשֶׁר הֵם בְּאַרְץ בֶּן יֵשׁ בְּשָׂמִים דְּבָרִים יִקְרָאוּ בֶּן. וְהֵם לְאֵלֶּה יְסוֹד, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ (מְדַרְשׁ שֶׁ"שׁ זֹטָא א' ד') הִבְיָאִי הַמֶּלֶךְ הַדְּרִי, מְלִמֵּד שֶׁעֲתִיד הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַרְאוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל גִּנְזֵי מְרוֹם הַתְּדָרִים שֶׁבְּשָׂמִים. דְּבַר אַחֵר, הִבְיָאִי הַמֶּלֶךְ הַדְּרִי, אֵלֹו סְדֵרֵי גֶן עֵדֶן, מִכָּאֵן אָמְרוּ כְּמַעֲשֵׂה הַקְדֵּשׁ מַעֲשֵׂה גֶן עֵדֶן: וְהַנֶּחֱשׁ כְּגִיד אֲרֻכָּה מִתְּנוּת שֶׁבְּמָרוֹם, וּמִשָּׁם יִקְשֹׁף כֹּחַ הַמְּלִכִּיּוֹת שֶׁבְּאַרְצָן, כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב (וְשַׁעֲרָה כ"ד כ"א) וְעַל צֶבֶא הַמְּרוֹם בְּמָרוֹם וְעַל מְלִכֵי הָאֲדָמָה בְּאֲדָמָה. כֶּף אָמְרוּ

אֲדוֹן לְעַצְמוֹ, אָבֵל יִכְרַח מִמֶּנּוּ בְּרִצּוֹנוֹ. וְהָיָה זֶה מִדָּה כְּגִיד מִדָּה, כִּי הִיא נִתְּנָה גַם לְאִשָּׁה וַיֹּאכַל בְּמַצְתָּהּ, וְעִנְשָׁהּ שֶׁלֹּא תִהְיֶה הִיא מִצְוָה עָלָיו עוֹד, וְהוּא יִצְוָה עָלֶיהָ כָּל רִצּוֹנוֹ: (כב) וְעָתָה פֶּן־יִשְׁלַח יָדוֹ. רָצָה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁתִּתְקַצֵּם גִּזְרָתוֹ בְּמִיתַת הָאָדָם, וְאֵם יֹאכַל מֵעֵץ הַחַיִּים שֶׁנִּבְרָא לְתֵת לְאוֹכְלֵי חַיִּי עוֹלָם תִּבְטַל הַגְּזֵרָה, אוֹ שֶׁלֹּא יוֹמַת כָּלֵל, אוֹ שֶׁלֹּא יִבּוֹא יוֹמוֹ בְּעַת הַנִּגְזָר עָלָיו וְעַל תּוֹלְדוֹתָיו. וְהָיָה עָתָה שֶׁהִיָּתָה לוֹ בְּחִירָה שֶׁמֶר הָעֵץ הָיָה מִמֶּנּוּ, כִּי מִתְחִלָּה לֹא הָיָה עוֹשֶׂה אֶלָּא מָה שִׁיְצָוָה, וְלֹא אָבֵל מִמֶּנּוּ כִּי לֹא הָיָה צָרִיךְ: וְדַע וְהָאֵמֶן כִּי גֶן עֵדֶן בְּאַרְץ, וְבוֹ עֵץ הַחַיִּים

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ד – פרשת בראשית נט

ד (א) וְהָאָדָם יָדַע אֶת־חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת־יְהוָה:
א ואדם ידע את חוה אשתו ונתלה וילד את קין ויאמר קניתי איש את יהוה:
ית קין ואמרת קניתי גברא (מן) קדם יי:

כז"י וְהָאָדָם יָדַע • כָּכָר קָדָם הָעֶנְיָן שֶׁל מַעֲלָה קָדָם שֶׁחָטָא וְנִטְרַד מִגֵּן עֵדֶן, וְכֵן הִתְרִיץ וְהִלְדָּה, שְׂאֵם פָּתוּב "וַיֵּדַע אָדָם", נִשְׁמַע שֶׁלְאַחַר שֶׁנִּטְרַד הָיָה לוֹ בָּנִים. קַיִן • עַל שֵׁם "קָנִיתִי". אֵת ה' • כְּמוֹ עִם ה', כְּשֶׁבָרָא אוֹתִי וְאֵת אִישִׁי, לְבַדּוֹ בְּרָאֵנִי, אָבֵל בָּזָה, שֶׁתַּפִּים אָנוּ עִמּוֹ (נדה לא). אֶת־קַיִן אֶת־אָחִיו אֶת־הָבֶל • ג', אֵתִים רַבּוּיִים הֵם, מְלַמֵּד שֶׁתְּאוֹמָה נולדה עִם קַיִן, וְעִם הָבֵל נולדו שְׁתֵּי־ם, לָכֵן נֹאמַר "וַתִּסֶּף" (בראשית רבה) ♦

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 262)

שְׁלֹשָׁה אֵתִים רַבּוּיִים הֵם (רש"י ד, א)

יש לשאל, מדוע הקדים רש"י את המאמר ופרש "את ה'" לפני "את קין". ויש לומר, דהנה אין הכרח לדרש ותלד את קין, שהרי זהו סגנון לשון הפתוב (כמו ותלד את חנוך – פסוק יז). אבל מאחר שבפסוק הבא נאמר פעמים "את", שאחד מיותר ובא לרבות – הרי זה מכריח שכל השלשה אֵתִים שבפסוק רבויים הם. ומאחר שנאמר קניתי איש את ה', ופרושו עִם ה', מובן שגם שאר השלשה אֵתִים פרושים עִם: תאומה נולדה עִם קין ועם הָבֵל נולדו שְׁתֵּי־ם. רמב"ן

(ב) וַתִּסֶּף לָלֶדֶת אֶת־אָחִיו אֶת־הָבֵל וַיְהִי־הָבֵל רֹעֵה צֹאן וְקַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה:
ב ואוספת למילד את אחיו את הָבֵל ויהי הָבֵל רֹעֵה צֹאן וקין היה עֹבֵד אֲדָמָה:
הָבֵל רֹעֵה צֹאן וקין היה עֹבֵד אֲדָמָה:

כז"י רֹעֵה צֹאן • לִפִּי שְׁנֵתִקְלָלָה הָאֲדָמָה פֶּרֶשׁ לוֹ מִעֲבֻדָּתָהּ.

(ג) וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה:
ג ויהיה מסוף יומין ואיתי קין מאבא דארעא תקרבתא קדם יי:

כז"י מִפְּרִי הָאֲדָמָה • מִן הַגְּרוּעַ, וַיֵּשׁ אֲגָדָה שְׂאוֹמֶרֶת: 'זָרַע פִּשְׁתָּן הָיָה'. (דבר אחר: מפרי, מאיזה שבא לידו, לא טוב ולא מְבַקֵּר) ♦

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 22)

זָרַע פִּשְׁתָּן הָיָה (רש"י ד, ג)

רש"י מביא אגדה זו כדי לתרץ שתי תמיהות. א. קין הביא מנחה כדי להביע תודה להקב"ה, ואיך זה הביא דנקא מן הגרוע. ב. מדוע חרה לו כאשר מנחתו לא התקבלה. לכן מפרש שהביא מין חשוב ביותר, פשתן, וכפי שלמדנו לעיל שנהר פישון נקרא כן על שם שמוגדל פשתן, שמזה מובן שפשתן הוא דבר חשוב ביותר (שהרי הנהר נקרא על שם מעלותיו). ומתמצות שתי התמיהות: קין הביא מין משבח ולכן חשב שמנחתו תתקבל – אבל מכיון שלא הביא מן המעלה שבמין זה עצמו, אלא מן הגרוע, לא התקבלה מנחתו. רמב"ן

(ד) וַהֲבֵל הֵבִיא גַם־הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאֲנוֹ וּמִחֻלְבֵּתָן וַיִּשַׁע יְהוָה אֶל־הָבֵל וְאֶל־מִנְחָתוֹ:
ד והבל הביא גם־הוא מבכרות צאנו ומחלבתן וישע יהוה אל־הָבֵל ואל־מִנְחָתוֹ:

כז"י וַיִּשַׁע • וַיִּפֶּן, וַיִּפֶּן: "וְאֵל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה", לֹא פָנָה. וְכֵן "וְאֵל יִשְׁעוֹ", לֹא יָפְנוּ. וְכֵן: "שָׁעָה מַעֲלִיו", פָּנָה מַעֲלִיו. וַיִּשַׁע • יָרְדָה אֵשׁ וְלַחֲכָה מִנְחָתוֹ.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

קדם ה'. וכמוהו [ונראה] [והקראה] את הפתן (ויקרא י"ג מ"ט), לפנה, ויש דור את העם (ש"א ל' כ"א), אל העם:
או יתכן את ה' כמו ויתחלף חנוך את האלהים (להלן ו' ט'). וקראה האחד בשם קנין והשני הבל, כי קנין האדם להבל דמה, ולא רצתה לפרש זה, על כן לא נכתב טעם בשם השני.
הסוד המקביל בענין הבל גדול מאד:
(גיד) וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַה'. וְהָבֵל הֵבִיא גַם הוּא. הֵבִינוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה סוד גדול מהקרבנות והמנחות, וכן

ויקבעו ויהיו נובעים תחת אחד הקרים במקום רחוק:
(א) וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת קַיִן. ענינו ותלד בן, ותקרא את שמו קין כי אמרה קניתי איש את ה'. וכן ותלד את חנוך (להלן ד' י"ז). ורבים בפרשה ובמקומות אחרים. את ה'. עם ה', כשברא אותי ואת אישי הוא לבדו בראני, אבל בזה אנו שותפין עמו, לשון רש"י.
והנכון לי, שאמרה הֵבֵן הֵנָּה יְהִיָּה לִי קִנְיָן לַה', כי כאשר נמות יתקנה במקומינו לעבד את בוראו. וכן דעת אנקלוס שאמר

ובבראשית רבה (ט"ז ה') דבר אחר, לעבדה ולשמרה, אלו הקרבנות, שנאמר (שמות ג' י"ב) תעבדון את האלהים על הקר הזה, הנדא הוא דכתיב (במדבר כ"ח ב') תשמרו להקריב לי במועדו. רמזו כי הקרבנות יצמיחו ויגדלו בעץ החיים ויצץ הדעת וכל צצי גן עדן, והם העבודה והשמירה בהם:
ורבי אברהם מכחיש מה שאמרו כי פישון הוא גילוס, בעבור שימצאהו יוצא מהר הלבונה, ולכן יגדל בימי הקיץ. וכבר נודעו נהרות רבים יצאו מן המקור וימשכו הרבה, ואחר כן ינסו בתחתיות ארץ מהלך ימים,

(ה) וְאֶל־קִין וְאֶל־מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיַּחַר לְקִין מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָּנָיו:

הוֹלִקִין וְלִקְוֹרֶכְנָה לֹא הָיָה רַעְוָא וַתִּקְרָה לְקִין לַחֲדָא וְאִתְכַּבְּשׁוּ אַפּוּהֵי:

(ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קִין לָמָּה חָרָה לְךָ וּלְמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ:

(ז) הֲלוֹא אִם־תֵּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תֵיטִיב לִפְתַּח חַטָּאת רִבְךָ וְאֵלֶיךָ תִּשׁוּקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל־בּוֹ:

כַּשֵּׁי – הָלֹא אִם תֵּיטִיב • כְּתַרְגּוּמוֹ פְּרוּשׁוֹ. לִפְתַּח חַטָּאת רִבְךָ • לִפְתַּח קִבְרְךָ חַטָּאָךְ שְׁמוֹר. וְאֵלֶיךָ תִּשׁוּקָתוֹ • שֶׁל חַטָּאת, הוּא יֵצֵר הָרַע, תִּמְדִּיר שׁוֹקֵק וּמִתְאַוֶּה לְהִכְשִׁילָךְ. וְאַתָּה תִּמְשָׁל־בּוֹ • אִם תִּרְצֶה, תִּתְגַּבֵּר עָלָיו. רַמְבַּ"ן

(ח) וַיֹּאמֶר קִין אֶל־הֶבֶל אָחִיו וַיְהִי בִּהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיִּקָּם קִין אֶל־הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ:

כַּשֵּׁי – וַיֹּאמֶר קִין • נִכְנָס עִמּוֹ בְּדַבְרֵי רִיב וּמִצָּה, לְהִתְעוֹלֵל עָלָיו לְהַרְגּוֹ, וַיֵּשׁ בָּזֶה מִדְּרָשִׁי אַגְדָּה, אִךְ זֶה יִשׁוּבוֹ שֶׁל מִקְרָא. רַמְבַּ"ן

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קִין אֵי הֶבֶל אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי:

כַּשֵּׁי – אֵי הֶבֶל אָחִיךָ • לְהַכְנִס עִמּוֹ בְּדַבְרֵי נִחַת, אוֹלִי יָשׁוּב, וַיֹּאמֶר: 'אֲנִי הִרְגֹתִי וְחַטָּאתִי לִי'. לֹא יָדַעְתִּי • נַעֲשֶׂה כְּגוֹנֵב דַּעַת הַעֲלִיוֹנָה. הֲשֹׁמֵר אָחִי • לְשׁוֹן תַּמָּה הוּא, וְכֵן כָּל הָ"א הַנִּקְוֶדָה בַּחֲטָף פִּתְחָח.

(י) וַיֹּאמֶר מֶה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמִי אָחִיךָ צִעְקִים אֵלַי מִן־הָאָדָמָה:

כַּשֵּׁי – דְּמִי אָחִיךָ • דָּמוֹ וְדָם וַרְעִיזוֹתָיו. דָּבָר אַחֵר, שֶׁעָשָׂה בּוֹ פְּצָעִים הָרַבָּה, שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ מֵהֵיכֵן נִפְשׁוֹ יוֹצֵאָה (מִתְּהַרְרִין לוֹ) •

(יא) וְעַתָּה אָרוּר אַתָּה מִן־הָאָדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת־פִּיהָ לִקְחַת אֶת־דְּמֵי אָחִיךָ מִיָּדְךָ:

יֵא וְכַעַן לִיט אֶת מִן אֲרַעֲא דְפִתְחַת יַת פּוּמָה וְקַבִּילַת יַת דְּמָה דְאַחִיךָ מִן יָדְךָ:

כַּשֵּׁי – מִן הָאָדָמָה • יוֹתֵר מִמָּה שֶׁנִּתְקַלְלָה הִיא כְּכֹר בַּעֲוֹנָה, וְגַם בְּזוֹ הוֹסִיפָה לַחֲטָא. אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת־פִּיהָ לִקְחַת

רַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה – מִתְּהַרְרִין בְּלוֹס, אֲבִרְמוּבִין

(ח) וַיֹּאמֶר קִין אֶל הֶבֶל אָחִיו. שְׁנַכְנַס עִמּוֹ בְּדַבְרֵי רִיב וּמִצָּה לְהִתְעוֹלֵל עָלָיו וּלְהַרְגּוֹ, לְשׁוֹן רִשָּׁי. וְרִבִּי אֲבָרְהָם אָמַר כִּי הִקְרִיב אֱלֹהִי, שֶׁאִמֵּר לוֹ כָּל הַתּוֹכַחֲתוֹ שֶׁהוֹכִיחוֹ הַשֵּׁם:

וְעַל דַּעֲתִי, שֶׁהוּא דָּבָק עִם: וַיְהִי בִּהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה, כִּי אָמַר לוֹ נִצָּא הַשָּׂדֶה וְהָרִג אוֹתוֹ שֶׁם בִּסְתֵר. וַיִּתְּכֵן שְׁנֵתִּיכֵן בְּהִרְגָתוֹ שִׁיבָנָה הָעוֹלָם מִמְּנוֹ, כִּי חָשַׁב שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְאָבִיו וְרַע אַחֵר עוֹד, גַּם פָּחַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה עֶקֶר בְּגִינּוֹ שֶׁל עוֹלָם מֵאֲחִיו שֶׁנִּתְקַבְּלָה מִנְחָתוֹ:

וְעַל דַּעֲתִי, אִם תֵּיטִיב יִהְיֶה לְךָ יִתֵּר שְׂאֵת עַל אָחִיךָ, כִּי אַתָּה הַכְּכוֹר. וְזֶה טַעַם לָמָּה חָרָה לְךָ, כִּי בִקְשָׁתוֹ מֵאֲחִיו נָפְלוּ פָנָיו, וּבִקְשָׁתוֹ מִמְּנוֹ הִרְגּוֹ. וְהָיָה אָמַר לוֹ לָמָּה חָרָה לְךָ עַל אָחִיךָ וְלָמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ מִמְּנוֹ, הֲלֹא אִם תֵּיטִיב יִהְיֶה לְךָ יִתֵּר שְׂאֵת עָלָיו, וְאִם לֹא תֵיטִיב לֹא עִמּוֹ בְּלִבְדִּי תִּבְוֹאֵךְ רָעָה, כִּי לִפְתַּח בֵּיתְךָ חַטָּאתְךָ רִבְכָּךְ וְלִמְשָׁלְךָ בְּכָל דְּרָכֶיךָ: וְאֵלֶיךָ תִּשׁוּקָתוֹ. שֶׁהוּא יִשְׁתַּקֵּק לְהִיטֵר דָּבָק בְּךָ כָּל הַיָּמִים, אַבְל אַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ אִם תִּתְּפֵץ, כִּי תֵיטִיב דְּרָכֶיךָ וְתִסְרְנוּ מַעֲלִיךְ. הוֹרָהוּ עַל הַתְּשׁוּבָה, שֶׁהִיא נִתּוּנָה בְּיָדוֹ לְשׁוּב בְּכָל עַת שִׁירָצָה וְיִסְלַח לוֹ:

נִח. וְרַבְרְבִינָא אָמְרוּ (ע"ז ח'). שְׁנַס אָדָם הִרְאִשׁוֹן הִקְרִיב שׁוֹר פֶּרִי. וְזֶה יִחְסֵם פִּי הַמַּבְהִילִים בְּטַעַם הַקְּרִבָּנוֹת. וְעוֹד אָרְמּוֹ בּוֹ עֶקֶר גְּדוֹל, בְּרַצוֹן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא (וְעַן וַיִּקְרָא א' ט'):

(ז) הֲלֹא אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת. עַל דַּעַת הַמִּפְרָשִׁים (אֲנָקְלוֹס, רִשָּׁי, וְרַב"ק) שְׂאֵת עוֹנָה. וְעַל דַּעַת רִבִּי אֲבָרְהָם שְׂאֵת פָּנֶיךָ כְּנֶגֶד לָמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ, כִּי הִתְכַּבֵּשׁ כּוֹבֵשׁ פָּנִים לְמִשָּׁה. וְכֵן וְאוֹר פָּנֵי לֹא יִפְּלוּ (אִיּוֹב כ"ט כ"ד), וְהַמְּכַבְּדוֹ כָּאֵלּוּ נוֹשֵׂא פָנָיו לְמַעְלָה. וְזֶה טַעַם אוֹלִי יִשָּׂא פָנָיו (לְהֵלֵךְ ל"ב כ"א), לֹא תִשָּׂא פָנָיו דַּל (וַיִּקְרָא י"ט ט"ו):

שיעור יומי ליום חמישי (בכל העולם יום שישי) ושנים מקרא ואחד תרגום – ד – פרשת בראשית סא
את־דמי אחיד וגו'. והנני מוסיף לה קללה אצלך: "לא תסוף תת־כחה לך נע
(א) • רמב"ן (ספרים אחרים: הכל דבור אחד, מ"מן האדמה" עד

(יב) כִּי תַעֲבֹד אֶת־הָאֱדֹמָה לֹא־תִסָּף תִּת־כֹּחָהּ לְךָ נֵע
וְנָד תִּהְיֶה בָאָרֶץ:
כ"י • נַע וְנָד • אֵין לָךְ רְשׁוֹת לְדוֹר בְּמָקוֹם אֶחָד.

(יג) וַיֹּאמֶר קִין אֶל־יְהוָה גְּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא:
כ"י • גְּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא • בְּתַמִּיחָהּ, אֶתָּה טוֹעֵן עֲלִיּוֹנִים וְתַחֲתוֹנִים, וְעֲוֹנִי אֵי אֶפְשָׁר לָךְ לְטַעַן? (כ"ה) • רמב"ן

(יד) הֵן גִּרְשָׁתָּ אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפְּנִיךָ אֶסְתָּר
וְהָיִיתִי נֵע וְנָד בָּאָרֶץ וְהָיָה כָל־מִצְאֵי יִהְרֹגֵנִי:
(טו) וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לָכֵן כָּל־הֹרֵג קִין שְׁבַע־נֶפְשׁוֹת יִקָּם וַיִּשָּׂם
יְהוָה לְקִין אוֹת לְבַלְתִּי הַכּוֹת אוֹתוֹ כָּל־מִצְאוֹ:

כ"י • לָכֵן כָּל־הֹרֵג קִין • זֶה אֶחָד מִן הַמִּקְרָאוֹת שֶׁקָּצְרוּ דְּבָרֵיהֶם, וְרַמְזוֹ
וְלֹא פִרְשׁוּ: "לָכֵן כָּל־הֹרֵג קִין", לְשׁוֹן גְּעָרָה, כֹּה יַעֲשֶׂה לוֹ, כִּךְ וְכך עֲנֹשׁ, וְלֹא פִרְשׁ עֲנֹשׁ. שְׁבַע־נֶפְשׁוֹת יִקָּם • אֵינִי
רוֹצֵה לְהַנְקֶם מִקִּין עַכְשָׁיו, לְסוֹף שְׁבַע־דּוֹרוֹת אֵנִי נוֹקֵם נִקְמָתִי מִמֶּנּוּ, שֶׁיַּעֲמִיד לְמֹךְ מִבְּנֵי וְיִהְיֶהגְהוּ, וְסוֹף הַמִּקְרָא
שֶׁאָמַר: "שְׁבַע־נֶפְשׁוֹת יִקָּם", וְהוּא נִקְמַת הַכָּל מִקִּין, לְמַדְנֵנו שֶׁתַּחֲלֹל הַמִּקְרָא לְשׁוֹן גְּעָרָה הִיא שְׁלֹא תִהְיֶה מִזִּיקְתּוֹ.
וְכִי־יֵצֵא בּוֹ (שְׁמוּאֵל ב ה): "וַיֹּאמֶר דָּוִד כָּל מִכָּה יְבוֹסִי וַיַּגַּע בְּצִנּוֹר", וְלֹא פִרְשׁ מִזֶּה יַעֲשֶׂה לוֹ, אֲבָל דְּבַר הַכְּתוּב בְּרָמִז,
"כָּל מִכָּה יְבוֹסִי וַיַּגַּע בְּצִנּוֹר וַיִּקְרַב אֶל הַשַּׁעַר וַיִּכְבְּשֵׁנוּ, וְאֵת הָעֹנֵרִים וְגו'", וְגַם אוֹתָם יָכָה, עַל אֲשֶׁר אָמְרוּ: 'הַעֲזֹר
וְהַפְסַח לֹא יָבֵא אֶל תּוֹךְ הַבַּיִת', הַמִּכָּה אֶת אֱלֹהֵינוּ, אֵנִי אֶעֱשֶׂנוּ רֹאשׁ וְשֵׁר, כֵּאֵן קָצַר דְּבָרֵינוּ, וּבְדִבְרֵי הַיָּמִים א' (א) פִּרְשׁ
יְהוָה לְרֹאשׁ וְלִשְׁרֵי. וַיִּשָּׂם ה' לְקִין אוֹת • חֻקֵּי לֹא אוֹת מִשְׁמֹ בְּמִצְחוֹ, (ספרים אחרים:) דְּבַר אַחֵר: "כָּל מִצְאֵי יִהְרֹגֵנִי",
הַבְּהֻמוֹת וְהַחַיּוֹת, אֲבָל בְּנֵי אָדָם עֲדִין לֹא הָיוּ שֶׁיִּירָא מֵהֶם, רַק אֲבִיו וְאִמּוֹ, וּמִהֶם לֹא הָיָה יָרָא שֶׁיִּהְיֶהגְהוּ, אֲלֵא
אָמַר: עַד עַכְשָׁיו הָיָה פְּחָדִי עַל כָּל הַחַיּוֹת, כִּמּוֹ שֶׁכְּתוּב: "וּמוֹרָאֲכֶם וְגו'", וְעַכְשָׁיו, בְּשִׁבְלֵי עוֹן זֶה לֹא יִירָאוּ מִמֶּנִּי
הַחַיּוֹת וְיִהְרֹגֵנִי, מִיָּד: "וַיִּשָּׂם ה' לְקִין אוֹת", הַחֲזִיר מוֹרָאוֹ עַל הַכָּל. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אֵי־יֵב) אָרוּר אֶתָּה מִן הָאֲדָמָה. יוֹתֵר מִמָּה
שֶׁנִּתְקַלְלָה הִיא כְּכֹר בְּעֹנֶיהָ, וְגַם כִּזּו
הוֹסִיפָה לְחַטֹּא אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת פִּיהָ, וְהִנְנִי
מוֹסִיף לָהּ קִלְלָה, לֹא תוֹסֵף תַּת כֹּחָהּ, לְשׁוֹן
רש"י. וְאֵינֶנּוּ נִכּוֹן, כִּי בִּכְאֵן לֹא אָרַר הָאֲדָמָה
בְּעֵבְרוֹ כְּאֲשֶׁר בְּאֵבִיר. אֲבָל אָמַר שֶׁיְהִיָּה הוּא
אָרוּר מִמֶּנָּה. וּפִרְשׁ הַקִּלְלָה שְׁלֹא תוֹסִיף תַּת
כֹּחָהּ אֵלָיו, וְשִׁיְהִיָּה נֵע וְנָד כֹּה.
וְאָמַר כִּי תַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה, כִּי כָּל אֲשֶׁר
תִּטְרַח כֹּה לַעֲבֹד אוֹתָהּ כִּרְאִי בְּחִירִישָׁה
וְעִדּוֹר וּבְכָל עֲבוּדָה בְּשִׁדָּה וְתוֹרַע אוֹתָהּ כִּהְיֶה
לֹא תוֹסִיף תַּת כֹּחָהּ לָךְ, אֲבָל תִּנְרַע תִּרְבֶּה
וְתִבְיֵא מֵעַט. וְזוֹ הִיא הָאֲרִיזָה, כְּשֶׁעַם וְאִרְוֵתִי
אֶת בְּרוּכֵתִיכֶם (מִלְּאֵכִי ב' ב'). וְאָמַר כִּן כִּנְגַד
אֲמִנּוּתוֹ, כִּי הוּא הָיָה עוֹבֵד אֲדָמָה, וְהָיָה אָרַר
מֵעַשְׂרֵינוּ. וְזֶה טַעַם לֹא תִסָּף תַּת כֹּחָהּ לָךְ, שְׁלֹא
תַתַּן עוֹד כֹּחָהּ לָךְ כְּאֲשֶׁר הִתָּה עוֹשֶׂה עַד הַנָּה
בְּהִיחָד עוֹבֵד אוֹתָהּ. וְכך פִּרְשׁ רַבִּי אֲבָרְהָם:
וַיִּתֵּן שְׁאֲרֵנוּ מִן הָאֲדָמָה שְׁלֹא תַתַּן הִיא
מֵעַצְמָה כֹּחָהּ אֵלָיו, תִּתָּנָה וְגַפֵּן לֹא יִתְּנוּ

חִלָּם בְּאֲחֻזָּתוֹ, וְעַן הַשָּׂדֶה לֹא יִתֵּן אֵלָיו פְּרִיֹו.
וְחִזּוֹר וְאָמַר גַּם כִּן כִּי תַעֲבֹד אוֹתָהּ לְחַרֵּשׁ לְזִרְעָה
לֹא תוֹסֵף תַּת כֹּחָהּ לָךְ כְּאֲשֶׁר תַּחֲלֹלָה. וְהִנֵּה
הֵן שְׁתֵּי קִלְלוֹת בְּאֲמִנּוּתוֹ, וְהַשְׁלִישִׁית שֶׁיְהִיָּה
נֵע וְנָד כֹּה. וְהַטַּעַם, שְׁלֹא יִנּוּחַ לְבֹו וְלֹא לְשִׁקֵּט
לַעֲמֹד בְּמָקוֹם אֶחָד מִמֶּנָּה, אֲבָל יְהִיָּה גוֹלָה
לְעוֹלָם, כִּי עַנֵּשׁ הָרוֹצְחִים גְּלוּת:
וְטַעַם אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת פִּיהָ לֵאמֹר, אֶתָּה
הָרֹגָת אֶת אַחִיד וְכִסִּית אֶת דְּמֹו
בְּאֲדָמָה, וְאֵנִי אֲגִיד עֲלֶיךָ שֶׁתִּגְלֶה אֶת דְּמִיָּה,
וְלֹא תִכְסֶּה עוֹד עַל הָרוֹגֶיךָ, כִּי תַעֲנֵשׁ כֹּה וּבְכָל
אֲשֶׁר תִּכְסֶּה כֹּה, כִּגּוֹן הַזִּירְעָה וְהַזִּירְעָה. וְזֶה
עַנֵּשׁ כָּל שְׁפִיכוֹת דָּם בְּאֲרֶץ, כְּעִנְיֵן שֶׁכְּתוּב
(בְּמִדְבָּר ל"ה ל"ג) כִּי הַדָּם הוּא יִחְגֹּף אֶת
הָאֲרֶץ, וְחַגְפַת הָאֲרֶץ מֵאֲרָה בְּפִרוֹתֶיהָ, כְּעִנְיֵן
מִהִיּוֹתָם בָּא אֶל עֲרֻמַּת עֲשָׂרִים וְהִתָּה עֲשָׂרָה,
כֹּה אֶל הַיָּקָב לְחֻשָּׁף חַמְשִׁים פִּרְתָּה וְהִתָּה
עֲשָׂרִים (חֲצִי ב' ט"ז):
(יג־יד) גְּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא • בְּתַמִּיחָהּ, אֶתָּה
טוֹעֵן עֲלִיּוֹנִים וְתַחֲתוֹנִים, וְעֲוֹנִי אֵי

אֵי־יֵב) אָרוּר אֶתָּה מִן הָאֲדָמָה. יוֹתֵר מִמָּה
שֶׁנִּתְקַלְלָה הִיא כְּכֹר בְּעֹנֶיהָ, וְגַם כִּזּו
הוֹסִיפָה לְחַטֹּא אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת פִּיהָ, וְהִנְנִי
מוֹסִיף לָהּ קִלְלָה, לֹא תוֹסֵף תַּת כֹּחָהּ, לְשׁוֹן
רש"י. וְאֵינֶנּוּ נִכּוֹן, כִּי בִּכְאֵן לֹא אָרַר הָאֲדָמָה
בְּעֵבְרוֹ כְּאֲשֶׁר בְּאֵבִיר. אֲבָל אָמַר שֶׁיְהִיָּה הוּא
אָרוּר מִמֶּנָּה. וּפִרְשׁ הַקִּלְלָה שְׁלֹא תוֹסִיף תַּת
כֹּחָהּ אֵלָיו, וְשִׁיְהִיָּה נֵע וְנָד כֹּה.
וְאָמַר כִּי תַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה, כִּי כָּל אֲשֶׁר
תִּטְרַח כֹּה לַעֲבֹד אוֹתָהּ כִּרְאִי בְּחִירִישָׁה
וְעִדּוֹר וּבְכָל עֲבוּדָה בְּשִׁדָּה וְתוֹרַע אוֹתָהּ כִּהְיֶה
לֹא תוֹסִיף תַּת כֹּחָהּ לָךְ, אֲבָל תִּנְרַע תִּרְבֶּה
וְתִבְיֵא מֵעַט. וְזוֹ הִיא הָאֲרִיזָה, כְּשֶׁעַם וְאִרְוֵתִי
אֶת בְּרוּכֵתִיכֶם (מִלְּאֵכִי ב' ב'). וְאָמַר כִּן כִּנְגַד
אֲמִנּוּתוֹ, כִּי הוּא הָיָה עוֹבֵד אֲדָמָה, וְהָיָה אָרַר
מֵעַשְׂרֵינוּ. וְזֶה טַעַם לֹא תִסָּף תַּת כֹּחָהּ לָךְ, שְׁלֹא
תַתַּן עוֹד כֹּחָהּ לָךְ כְּאֲשֶׁר הִתָּה עוֹשֶׂה עַד הַנָּה
בְּהִיחָד עוֹבֵד אוֹתָהּ. וְכך פִּרְשׁ רַבִּי אֲבָרְהָם:
וַיִּתֵּן שְׁאֲרֵנוּ מִן הָאֲדָמָה שְׁלֹא תַתַּן הִיא
מֵעַצְמָה כֹּחָהּ אֵלָיו, תִּתָּנָה וְגַפֵּן לֹא יִתְּנוּ

(יז) וַיֵּצֵא קִין מִלֶּפְנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ-נֹדֶד קְדָמַת-עֵדֶן:

טו וַיִּפֶּק קִין מִן הַגֶּדֶם יי ויתב בארץ גלי
ומשלטל דהנה עבדא עלוהי מלקדמין
דגינתא דעדן:

כז"א וַיֵּצֵא קִין • יצא בהכנעה, כגונב דעת העליונה. בארץ נוד •
בארץ שכל הגולים נדים שם. קדמת עדן • שם גלה אביו כשגשג

מגן עדן, שנאמר: "וישכן מקדם לגן עדן וגו'", לשמר את שמירת דרך מבוא הגן, שיש ללמד שהיה אדם שם, ומצינו רוח מזרחית קולטת בכל מקום את הרוצחים, שנאמר: (דברים ד) "אז יבדיל משה וגו' מזרחה שמש". דבר אחר: "בארץ נוד", כל מקום שהלך היתה הארץ מודעושת תחתיו, והבריות אומרים: "סורו מעליו, זהו שהרג את אחיו". רמב"ן

(יח) וַיַּדַּע קִין אֶת-אִשְׁתּוֹ וַתֵּהָרֶה וַתֵּלֶד אֶת-חֲנוּךְ וַיְהִי בְנָה:

יז וידע קין ית אתתה ועדיאת וילידת ית
חנוך והיה בני קרפא וקרפא שמה דקרפא
כשום ברה חנוך:

עיר ויקרא שם העיר בשם בנו חנוך:

כז"א וַיְהִי • קין בנה עיר ויקרא שם העיר "לזכר בנו חנוך". רמב"ן

(יח) וַיֹּולֶד לְחֲנוּךְ אֶת-עֵירָד וְעֵירָד יָלַד אֶת-מְחוֹיָאֵל וּמְחוֹיָאֵל יָלַד אֶת-מֶתוֹשָׁאֵל וּמֶתוֹשָׁאֵל יָלַד אֶת-לָמֶךְ:

יח ואתליד לחנוך ית עירד ועירד אוליד ית
מחויאל ומחויאל אוליד ית מתושאל
ומתושאל אוליד ית למך:

כז"א וַעֲיָרָד יָלַד • יש מקום שהוא אומר בזכר הוליד, ויש מקום שהוא אומר 'ילד', שהלדה משמשת שתי לשונות: לדת האשה, נישטר"א בלע"ז, וזריעת תולדות האיש, אינזינדר"ר בלע"ז. כשהוא אומר 'הוליד', בלשון הפעיל, מדבר בלדת האשה: פלוגי הוליד את אשתו, בן או בת, וכשהוא אומר 'ילד', מדבר בזריעת האיש, והוא בלע"ז אנידיר"ר.

(יט) וַיִּקְחֵלוּ לְמֶךְ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאֶחָת עֵדָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית צִלָּה:

יט וקסכו לה למך תרתין נשין שום חד עדה
ושום תניתא צלה:

כז"א וַיִּקַּח לוֹ לְמֶךְ • לא היה לו לפרש כל זה, אלא למדנו מסוף הענין שקנים הקדוש ברוך הוא הבטחתו שאמר: "שבעתים יקם קין", ועמד למך לאחר שהוליד בנים ועשה דור שביעי והרג את קין, זהו שאמר "כי איש הרגתי לפצעי וגו'". שתי נשים • (ב"ר) כן היה דרךן של דור המבול: אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש, זו שהיא לתשמיש משקה כוס של עקרין (ספרים אחרים יא), כדי שתעקר, ומקשטת ככלה ומאכילה מעדנים, וחברתה נזופה ואכלה כאלמנה. והו שפרש איוב (כד כא): "רועה עקרה לא תלד, ואלמנה לא ייטיב", כמו שמפרש באגדת חלק. עדה • היא של פריה ורביה, על שם שמגנה עליו ומוסרת מאצלו (ספרים אחרים: ממאכלו). עדה תרגום של סורה. צלה • היא של תשמיש, על שם שיושבת תמיד בצלו, דברי אגדה הם בכראשית רבה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ויחזר שם ויבנה מעט, ולא יצליח את דרכיו:
ונכתבו תולדות קין ומעשיו, להודיע כי השם
אך אפים והאריך לו, כי הוליד בנים
ובני בנים. והזכיר כי פקד עון אבות על בנים
ונכתב ורעו. ורבותינו אמרו (שמות רבה ל"א
י"ז) שהיה שנים רבות ומת במבול, ולא
הוריד שכתו בשלום שאול רק ראה בהקרת
הוא וכל ורעו אתו:
והקדוש, כי לא היו תולדותיו רק ששה
דורות עד המבול, והיו בתולדות
שת שני דורות יותר, או שלא היה צריך
לספר בהם, וספר באלה להודיע מי היו
המתחילים בבנין הערים ובמראה הצאן
וקבצת הגנן וקלאכת המפכות. וכתב תוכחת
למך עם נשיו, להגיד כי הוליד הוא, אך
בני נכתבו טרם הולידם:

בכל העולם, אבל באותה הארץ ישב, נודד
תמיד, לא גנוח במקום ממנה כלל. ונקראת
ארץ נוד על שמו לעולם:
(יז) וטעם ויהי בנה עיר ויקרא שם העיר
בשם בנו חנוך. כי מתחלה היה חושב
להיות צריכי בעונו, ואתרי שנוול לו ורע החל
לבנות עיר להיות בנו יושב בה, ובעבור כי
הוא ארור ומעשיו לא יצליחו קראו חנוך,
להגיד כי לא בנאה לעצמו, כי הוא אין לו
עיר ומושב בארץ, כי נע ונד הוא, אבל יהיה
הבנין לחנוך, וקאלו חנוך בנאה לנפשו. ומפני
שלא אמר "ויבן עיר", פאשר יאמר ויבן את
ניגוה (להלן י"א), ויבנו בני גד את דיבן
(במדבר ל"ב ל"ד), ויהיה כי היה כל ימיו
בונה העיר, כי מעשיו ארוכים, ויבנה מעט
בטרח ועמל, וינוע ויגוד מן המקום ההוא,

אמר "וימן" לו השם אות, או "וינעש", ויהיה
ששם לו האות קבוע שיהיה עמו תמיד. אולי
כשהיה נוסע ממקום למקום היה לו אות מאת
השם, מורה לו הדרך אשר לך בה, ויבנה
ידע שלא יקראנו אסון בדרך ההוא:
ובכראשית רבה (כ"ב י"ב) אמרו כענין זה
רבי אבא אמר כלב מסר לו. כי
מפני שהיה פחדו מן החיות מסר לו אחת
מהן שחלף לפניו, ולמקום שיפנה הכלב ללכת
ידע כי שם צוה לו השם ולא יתרג בה.
הזכירו בו מן החכמים אות נבונה בראוי לו,
אכל הכונה שהיה עמו האות תמיד להורות
לפניו הדרך שאלך בה, כי בן לשון "וינעש":
(טז) וטעם ויצא קין מלפני ה'. כי עוד לא
עמד לפניו לעולם, כטעם שאמר ומפניך
אסתר: וטעם וישב בארץ נוד. שלא הלך

(ב) וַתֵּלֶד עֶדָה אֶת־יִבְל הָיָה אָבִי יִשָּׁב אֹהֶל וּמִקְנָהּ: כ וַיֵּלֶד עֶדָה יֵת יִבְל הוּא הָיָה רִבְהוֹן דָּקָל דִּיתָבִי מִשְׁכָּנָן וּמָרִי בְעִיר: כז אָבִי יִשָּׁב אֹהֶל וּמִקְנָהּ. הוּא הָיָה הָרָאוֹן לְרוֹעֵי בְהֵמוֹת בְּמִדְבָּרוֹת, וַיֵּשֶׁב אֹהֶלִים, חָדָשׁ כָּאֵן וְחָדָשׁ כָּאֵן בְּשָׂבִיל מַרְעָה צֹאנֹו, וַיִּשְׁכְּלָה הַמַּרְעָה בְּמָקוֹם זֶה, הוֹלֵךְ וְתוֹקֵעַ אֹהֶלוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר. וּמִדְּרַשׁ אַגָּדָה: בּוֹנֵה בָתִּים לַעֲבֹדֶת אֱלֹהִים, כְּמָה דָּאֵת אֱמֶר (יחזקאל ח ג): "סִמֵּל הַקִּנְיָה הַמִּקְנָה", וְכֵן אַחֲיו: "תַּפְּשׁ כְּנֹר וְעוֹגֵב" לְזַמֵּר לַעֲבֹדֶת אֱלֹהִים.

(כא) וְשֵׁם אַחֲיו יִבְל הָיָה אָבִי כְּלִיתָפֶשׁ כְּנֹר וְעוֹגֵב: (כב) וַיִּצְלָה גַם־הוּא יִלְדָה אֶת־תּוֹבֵל קִין לְמִשׁ כְּלִיתָרֶשׁ נַחֲשֶׁת וּבְרָזָל וְאַחֲוֹת תּוֹבֵל־קִין נַעֲמָה: כג תּוֹבֵל קִין. תּוֹבֵל אֲמָנוֹתוֹ שֶׁל קִין. תּוֹבֵל, לְשׁוֹן תַּבְלִין, תּוֹבֵל וְהִתְקִין אֲמָנוֹתוֹ שֶׁל קִין, לַעֲשׂוֹת כְּלֵי זֶיץ לְרוֹצְחִים. לְמִשׁ כְּלִיתָרֶשׁ נַחֲשֶׁת וּבְרָזָל. מִחֲדָד אֲמָנוֹת נַחֲשֶׁת וּבְרָזָל, כְּמוֹ (איוב טו ט): "לִטֵּשׁ עֵינָיו לִי". חֲרֹשׁ, אֵינוֹ לְשׁוֹן פֶּעַל (בְּסֻגְיָא) אֶלָּא לְשׁוֹן פּוֹעֵל (בְּצִירָא), שֶׁהָיָה נְקוֹד קִמָּץ קָטָן וְטַעֲמוֹ לְמַשָּׁה, כְּלוֹמֵר מִחֲדָד וּמִצְחָצֶח כָּל כְּלֵי אֲמָנוֹת נַחֲשֶׁת וּבְרָזָל. נַעֲמָה. הִיא אֲשֶׁתוֹ שֶׁל נֹחַ, בְּבִרְאשִׁית רַבָּה. וּמִבִּין

כג וַאֲמַר לְמֹד לְנִשְׁוֵהִי עֶדָה וַיִּצְלָה שְׁמַעֲזָן קְלִי נָשִׁי לְמֹד אֲצִיתָא לְמַמְרִי לֹא גְבִרָא קְטִילִית דְּבִדִּילָה אָנָּא סְבִיל חוּבִי וְאַף לֹא עוֹלִימָא חֲבִלִית דְּבִדִּילָה לְשִׁתְיָצִי וְזָרְעִי:

(כג) וַיֹּאמֶר לְמֹד לְנִשְׁוֵהִי עֶדָה וַיִּצְלָה שְׁמַעֲזָן קְלִי נָשִׁי לְמֹד אֲצִיתָא לְמַמְרִי לֹא גְבִרָא קְטִילִית דְּבִדִּילָה אָנָּא סְבִיל חוּבִי וְאַף לֹא עוֹלִימָא חֲבִלִית דְּבִדִּילָה לְשִׁתְיָצִי וְזָרְעִי: כז אֶת קִין וְאֵת תּוֹבֵל קִין בְּנוֹ, שֶׁהָיָה לְמֹד סוּמָא וְתּוֹבֵל קִין מוֹשֵׁכֹו, וְרָאָה אֵת קִין וְנִדְמָה לוֹ כַּחֲתָיָה, וְאָמַר לְאָבִיו לְמַשָּׁךְ בְּקֶשֶׁת, וְהִרְגֹו, וְכִינֹן שִׁדְעָה שֶׁהוּא קִין זָקֵנוֹ, הִכָּה כֹף אֶל כֹּף וְסָפַק אֵת בְּנוֹ בִּינִיָּהֶם וְהִרְגֹו, וְהָיוּ נִשְׁוֵי פוֹרְשׁוֹת מִמֶּנּוּ וְהוּא מְפִיֶּסֶן. שְׁמַעֲזָן קוֹלִי. לְהִשְׁמַע לִי לְתַשְׁמִישׁ: 'וְכִי אִישׁ אֲשֶׁר הִרְגֵּנִי, לְפַעֲעִי הוּא נִהְרָג, וְכִי אֲנִי פֹצְעִתִּי מִזִּיד, שֶׁהִיא הַפֹּצֵעַ קְרוֹי עַל שְׁמִי? וַיֵּלֶד אֲשֶׁר הִרְגֵּנִי, לְחִבְרָתִי נִהְרָג? כְּלוֹמֵר עַל יְדֵי חִבְרָתִי, בְּתַמִּיחָהּ. וְהָלֹא שׁוֹגֵג אֲנִי וְלֹא מִזִּיד, לֹא זָהוּ פֹצְעִי וְלֹא זָהוּ חִבְרָתִי. פֹּצְעַע. מִכַּת חֶרֶב, אוֹ חֵץ, מִקַּדּוֹרָה בְּלַעֲזָא. וּמִבִּין

♦ יום שישי כ"ג תשרי ♦

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כב) לְמִשׁ כְּלִיתָרֶשׁ נַחֲשֶׁת וּבְרָזָל. שְׁעוֹרוֹ, הוּא הָיָה לוֹטֵשׁ וְחוֹרֵשׁ כָּל נַחֲשֶׁת וּבְרָזָל. יֹאמַר, כִּי הוּא הָיָה מִחֲדָד וְחוֹרֵשׁ כָּל מְלָאכַת נַחֲשֶׁת וּבְרָזָל, וְכַמֵּהוּ כָּל תַּשְׂאָרָא וְכַח טוֹב (הוֹשַׁע י"ד ג). וַעֲלֵדַת אֲנָקְלוֹס דְּבַק בְּתוֹבִים הָרָאוֹנִים, הוּא הָיָה אָבִי לְמִשׁ כְּלִיתָרֶשׁ וּבְרָזָל: וְאַחֲוֹת תּוֹבֵל קִין נַעֲמָה. כְּאוֹמֵר וְנִלְדָה לוֹ אַחֲוֹת וְשִׁמָּה נַעֲמָה, וְכֵן וְאַחֲוֹת לוֹטָן תִּמְנֵעַ (לְהֵלֵן ל"ו כ"ב), וְאֵת מָרִים אַחֲתָם (בְּמִדְבָּר כ"ו ט"ט), וְשֵׁם אַחֲתָהּ מַעֲכָה (דְּהִי"א ז' ט"ו). וּבְבִרְאשִׁית רַבָּה (כ"ג ג') יֵשׁ אֲמָרִים אֲשֶׁתוֹ שֶׁל נֹחַ הִיָּתָה, וְלָמָּה הָיָה קוֹרִין אוֹתָהּ נַעֲמָה, שֶׁהָיָה מַעֲשִׂיהָ נָאִים וְנִעְמִים. נִתְכַּנְּנוּ לוֹמֵר, שֶׁהָיָה לָהּ שֵׁם בְּדוּרוֹת הָהֵם כִּי הִיָּתָה צְדָקָת וְהוֹלִידָה צְדִיקִים, וְלָכֵן יִזְכְּרָנָה הַתּוֹבִים. וְאֵם כֵּן נִשְׂאָר לְקִין זָכָר מַעֲטָה בְּעוֹלָם. וְאֵם נֹאמַר שֶׁאִיָּהּ הָאִשָּׁה שֶׁהוֹלִידָה נֹחַ מִמֶּנָּה שְׁלֹשֶׁת בָּנָיו, אֵם כֵּן אֵין בָּהּ טַעַם לְהִזְכִּירָהּ: וּמִדְּרַשׁ אַחֵר לְרַבּוֹתֵינוּ שֶׁהִיא הָאִשָּׁה הַקְּפָה הִיא מֵאֵד שְׁמִמָּהּ תַּעֲבוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים,

וְהִיא הַנִּרְמָזֶת בְּסוּסֵךְ וְיִרְאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֵת בְּנוֹת הָאָדָם (לְהֵלֵן ו' ב'), כְּמוֹ שְׁמִינֵר בְּפָרָקִי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר (כ"ב). וְאַחֲרֵים אֱמָרוּ (וְהָרֶשֶׁת חֲדָשׁ א' י"ט ב') כִּי הִיא הִיָּתָה אֲשֶׁת שְׁמָדוֹן, אֵם אֲשֶׁמְדָאִי, וּמִמֶּנָּה נוֹלְדוּ הַשָּׂדִים, כִּי כֵן מִצָּא שְׁמָה בְּתַבְכִּי שְׁמוֹשֵׁי הַשָּׂדִים. וְהַתּוֹבִים יִרְמֹזוּ וְיִקְצָר בְּתַעֲלוּמוֹת כְּאֵלָּה:

(כג) וַיֹּאמֶר לְמֹד לְנִשְׁוֵהִי. סִמְכוֹ הַמִּפְרָשִׁים (רש"י, וְהַרְבָּא"ע) בְּעֵינֵן הַתּוֹבִים הָיָה עַל דַּעַת אֲנָקְלוֹס, שֶׁפָּרֵשׁ לָכֵן כָּל הָרֵג קִין שְׁבָעִתִּים יָקָם (לְעֵלִי ד' ט"ו), כִּי לְשָׁבָעָה דּוּרוֹת יָקָם מִמֶּנּוּ וְלֹא עָמָה, כִּי הֵשֵׁם הֶאָרִיךְ אִפּוֹ מִמֶּנּוּ. וְהָיָה נָשִׁי לְמֹד פְּחָדוֹ הוֹלִיד בָּנִים בְּעִבּוֹר שִׁיָּהּוּ שְׁבִיעִים לְקִין, וְהוּא נָחֵם אֵת נָשִׁי שֶׁהֵשֵׁם יֶאֱרִיךְ לוֹ עוֹד שְׁבָעִים וְשָׁבָעָה, כִּי יִתְפַּלֵּל לְקִינוֹ, כִּי הוּא אֶרֶךְ אַפִּים וִירַחֵם עָלָיו. אוֹ שֶׁהָיָה קָל וְחֶמֶד שֶׁל שְׁטוּת, כְּפִי הַמִּדְרָשׁ שֶׁהוֹדִיר רִשִּׁי. וְאֵם כֵּן יֹאמַר לָכֵן כָּל הוֹרֵג קִין לְשָׁבָעִתִּים יָקָם מִמֶּנּוּ וְלֹא בְּיָמָיו. וְזָהוּ תַּרְגוּמוֹ שֶׁל אֲנָקְלוֹס כָּל דִּיקְטָל קִין

לְשָׁבָעָה דְּרִין יִתְפַּרַע מִיָּנִיָּה. וְאֵם כֵּן הָיָה רֹאוֹי שִׁיָּהּוּ וַיֹּאמֶר לְמֹד לְנִשְׁוֵהִי מִקְדָּם. וְלִפִּי דַעֲתִי אֵין טַעַם שְׁבָעִתִּים לְשָׁבָעָה דּוּרוֹת, כִּי לֹא תִּאֲמַר הַמִּלָּה הַזֹּאת עַל הַשְׁבָּעָה הַנִּפְרָדִים, וְכֵן עַל הַכֹּפֶל דְּבָר אֶחָד שְׁבָעָה פְּעָמִים, כְּמוֹ מִזְּקָק שְׁבָעִתִּים (תְּהִלִּים י"ב ז'), יִשְׁלַם שְׁבָעִתִּים (מִשְׁלֵי ו' ל"א), וְאוֹר הַחֲמָה יִהְיֶה שְׁבָעִתִּים (יִשְׁעִיָּה ל' כ"ו), כְּפֹל וּמִכְפֹּל שְׁבָעָה חֲלָקִים: אֲבָל פְּרוֹשׁ "כָּל הָרֵג קִין" כְּפִשּׁוּטוֹ, שֶׁאֲמַר הֵשֵׁם, לָכֵן כָּל אֲשֶׁר יִהְרָג אֵת קִין שְׁבָעִתִּים יָקָם מִמֶּנּוּ, כִּי אֲעִנִּישׁ הַהוֹרֵג אוֹתוֹ שְׁבַע עַל חַטָּאתוֹ, כִּי אֲנִי הַבִּטְחָתִי אֵת קִין שְׁלֹא יִהְרָג, בְּעִבּוֹר יִרְאָתוֹ אוֹתִי וְהַתְּנוּחוֹתָיו לְפָנָיו.

אֲבָל עֵינֵן לְמֹד עִם נָשִׁי לֹא הִזְכִּירוּ הַתּוֹבִים בְּבִאּוֹר. וְנִבְלָל לֹמַר גַּם כֵּן שֶׁהָיָה יִרְאוֹת מַעֲשֵׂה שְׁלֹא יִהְרָג לְמֹד בְּעֵינֵן אֲבִיו, כִּי הֵשֵׁם לֹא אֲמַר לְקִין סְלַחְתִּי לָּהּ, וְכֵן שְׁלֹא יִהְרָג, אֲבָל יִגְבֶּה חוּבוֹ מִזְּרָעוֹ, וְלֹא יִדְעוּ מִתִּי. וְכֵן הָיָה הַדְּבָר. וְלָמָּה נָחֵם אוֹתוֹ לֹא אֲמַר, כִּי הֵשֵׁם

(כד) **כִּי שְׁבַעֲתִים יָקִים־קִין וְלִמָּד שְׁבָעִים וְשִׁבְעָה:** כד ארי לשבעא דרין איתלין לקין הלא

ללמד ברה שבועין ושבעא:

כ"ד כי שבעתים יקים קין. קין, שהרג מזיד, נתלה לו עד שבעה

דורות, אני שהרגתי שוגג, לא כל שכן שיתלה לי שביעיות הרבה? **שְׁבָעִים וְשִׁבְעָה** • לשון רבוי שביעיות אחז לו, כך דרש רבי תנחומא. ומדרש בראשית רבה: לא הרג למך כלום, ונשיו פורשות ממנו משקנימו פריה ורביה, לפי שנגזרה גזרה לכלות זרעו של קין לאחר שבעה דורות, אמרו: 'מה אנו יולדות לבהלה. למחר המבול בא ושוטף את הכל'. והוא אומר להן: "וכי איש הרגתי לפצעי", וכי אני הרגתי את הכל שהיה איש בקומה וילד בשנים, שהיה זרעי בלה באותו עון? ומה קין שהרג, נתלה לו שבעה דורות, אני שלא הרגתי, לא כל שכן שיתלו לי שביעיות הרבה? וזהו קל וחמר של שטות. אם כן, אין הקדוש ברוך הוא גובה את חובו ומקנים את דברו.

(כה) **וַיַּדַּע אָדָם עוֹלַת אֱשֶׁתוֹ וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שֵׁת־לִי אֱלֹהִים זֶרַע אַחֵר תַּחַת הָהָב כִּי הָרַג קַיִן:** כה וידע אדם עוד ית אתה וילדת בר

יקרת ית שמה שת ארי אמר יחב לי יי בר אחרון חלה הכל דקטלה קין:

כה וידע אדם עוד את אשתו ותלד בן ותקרא את שמו שת כי שת לי אלהים זרע אחר תחת ההב כי הרג קין:

כ"ה וידע אדם וגו' • בא לו למך אצל אדם הראשון וקבל על נשיו, אמר להם: וכי עליכם לזקק על גזרתו של מקום? אתם עשו מצותכם, והוא יעשה את שלו'. אמרו לו: 'קשט עצמך תחלה, והלא פרשת מאשתך זה מאה ושלושים שנה, משננקסה מיתה על ירך', מיד: "וידע אדם וגו'", ומהו עוד? ללמד, שנתוספה לו תאנה על תאנותו (בראשית רבה).

(כו) **וַלֵּשֶׁת גַּם־הוּא יִלְד־בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אֱנוֹשׁ אֵז הוּחַל לְקָרָא בְּשֵׁם יְהוָה:** כו ולשת אף הוא אתיליד בר וקרא ית שמה אנוש בכך ביומוהי חלו בגי אנשא מלצלחה בשמא דיי:

כ"ו אז הוחל • לשון חלין, לקרא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו של הקדוש ברוך הוא, לעשותן אלילים ולקרותן אלהות.

ה (א) **זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בְּרָא אֱלֹהִים אָדָם בְּדִמוֹת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ:** ה (א) זה ספר תולדות אדם ביום ברא אלהים אדם בדמות אלהים עשה אותו:

כ"ה זה ספר תולדות אדם • זו היא ספירת תולדות אדם, ומדרשי אגדה יש רבים. ביום ברא וגו' • מגיד שביום שנברא, הוליד. רמב"ן

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

תולדה להתברך לעד בכנים ובנות רבים מאד. והפננה לומר כי התולדות מברכת אלהים, כי הם לא נולדו אבל נבראו מאין, ונתברכו לעשות בן:

וטעם ויקרא את שמו אדם. מפני ששם אדם כלל לכל המין האנושי, הזכיר כי האלהים קרא הזוג הראשון בשם זה, מפני שכלם בהם בכת, ועליהם הוא אומר זה ספר תולדות אדם:

וכתב רבנו שריקא הגאון, שנסרו חכמים אחר לחברו הכרת פנים וסדרי שרטוטין, מקצתן אמורים בסדר פסוק זה ספר תולדות אדם, ומקצתן בסדר פסוק של אחריו וזכר ונקבה בראם. ואין מוסרים סתרי תורה ורזין אלא למי שרואין בו סימנין שראוי לקר. אלו דברי הגאון. ולא זכינו בהם.

במיתה רצה יותר מן החרב, ואין החרב גורם הרציקה, ואין על העושו חטא:

(א"ב) **זה ספר תולדות אדם.** הבנים אשר יזכיר בפירוש. ולפי דעתי ירמוז לכל התורה, כי כל התורה כלה ספר תולדות אדם, על בן אדם בכאן ספר ולא אמר "ואלה תולדות אדם", כאשר יאמר בשאר מקומות (להלן כ"ה י"ב) ואלה תלדות ישמעאל, ואלה תולדות יצחק (שם פסוק י"ט), וכן כלן:

וטעם ביום ברא אלהים אדם. נמשך לפניו, כי יתחיל באדם עצמו, יזכיר בו שנברא מאין, ולכך אמר ביום ברא אלהים מאין האדם הזה הנזכר, בדמות אלהים עשאו. יפרש שהוא מעשה אלהים ובדמות אלהים. והזכיר כי כאשר ברא אותו מאין, בן ברא את אשתו: ואמר ויברך אתם. שנתן בהם כח

ירחם עליו כאשר רחם על קין, כי הוא נקי פנים ממנו, ויתפלל לפניו גם הוא וישמע תפלתו:

אבל הנראה בעיני, כי הנה למך איש חכם מאד בכל מלאכת מחשבת, ולמד לבנו הבכור ענין המרעה כפי טבעי הבהמות, ולמד את השני חכמת הנגון, ולמד את השלישי לטש ולעשות תרבות וחנינות ורחמים וכל כלי המלחמה. והיו נשיו מתפחדות שלא יענש, כי הביא החרב והרציקה בעולם, והנה הוא תופש מעשה אבותיו בידו, כי הוא בן המרצח הראשון, וברא משחית לחבל. והוא אמר להן אני לא הרגתי איש לפצעים ולא ילד לחבורות כאשר עשה קין. ולא יענישני השם, אבל ישמני מן ההריגה יותר ממנו. והזכיר בן לומר, כי לא החרב וחנית יכול אדם להרג בפצעים וחבורות, שימית

(ב) זכר וְנִקְבָּה בְּרֵאשִׁי וַיְבַרְךְ אֱלֹהִים אֶת־שְׁמֹתָם אֲדָם
בְּיוֹם הַבְּרִיאָה:
ב דְּבַר וְנִקְבָּה בְּרֵאשִׁי וַיְבַרְךְ יְתְהוֹן וְקָרָא יֵת
שְׁמֵהוֹן אֲדָם בְּיוֹמָא דְּאֵתְבְּרִיאָו:

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם לג עמ' 80)

וַיְבָרֶךְ אוֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמֵי אָדָם (ה, ב)

הָאֲדָם וְנִקְרָא בְּאַרְבָּעָה תַּאֲרִים. **אָדָם** – מַעֲלַת הַשְּׂכָל. **אִישׁ** – מַעֲלַת הַמּוֹדוּת. **גִּבּוֹר** – הַהִתְגַּבְּרוּת הַלְּהִישִׁיג מַעֲלַת הַשְּׂכָל אוֹ מַעֲלַת הַמּוֹדוּת, הֵינּוּ שְׁנֵי עוֹסֵק עִם הָאֲנוּשׁ, לְהַגְבִּיהוּ לַמַּעֲלַת אָדָם אוֹ לַמַּעֲלַת אִישׁ. זֶהוּ וְיִגְבֶּה אוֹתָם וְיִקְרָא אֶת שְׁמֵם **אָדָם** – הַשֵּׁם הַנֶּעֱלֶה בִּיְתֵר, הַמּוֹרָה עַל תַּכְלִית שְׁלֵמוֹת הָאָדָם. וְנִשְׁ לְהַעִיר מ'שְׂדֵי הַקֹּדֶם' (א כָּלִים מֵעַ א אוֹת עו): אָדָם הוּא כְּנֹזִי לְאִינִישׁ דְּעֻלְמָא שְׂאִינוּ תַלְמִיד חֲכָם כּו', עֵינֵי שֵׁם בְּאַרְבָּעָה.

(א) וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בְּדָמוֹתָיו בְּצִלְמוֹ
וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת:

רַחֲמֵי אֱלֹהִים וּמִצֵּת שָׁנָה • עַד כָּאן פִּרַשׁ מִן הָאִשָּׁה (ב"ד) ♦ רמב"ן

(ד) וַיְהִי יוֹמִי־אֶדָם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־לִשְׁת שְׁמִנָּה מֵאָה שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: רמב"ן

(ה) וַיֵּהָיוּ כָּל־יְמֵי אָדָם אַשְׁרֵ־חַי תִּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וְיִשְׁלָשִׁים שָׁנָה וַיָּמָת:

(1) וַיְחַיֶּשֶׁת חַמֵּשׁ שָׁנִים וּמָאתַת שָׁנָה וַיֹּלֶד אֶת־אֲנֹנִשׁ׃
(2) וַיְחַיֶּשֶׁת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אֲנֹנִשׁ שִׁבְעַת שָׁנִים וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃

(ח) וַיִּהְיוּ בְּלִיַּיִם שְׁתֵּים עָשָׂר שָׁנָה וַתֵּשַׁע מֵאוֹת
שָׁנָה וַיָּמָת:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

שָׁאֵמֶר וְלֹא הִשִּׁיגוּ אֶת זְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבֹתֵי
בִּימֵי מַגְוִירֵיהֶם (לְהֵלֵךְ מִ"ז ט') :

וְלֹא יִכְשֹׁר בְּעֵינֵי מֵאֲמֵר הָרֵב שֶׁקֵּבֵת בַּמִּדְּרָה
הַנְּבֹכִים (ב' מ"ז) כִּי לֹא הָיָה אֲרֹךְ הַשָּׁנִים
רַק בִּיחִידִים הָאֵלֶּה הַנִּזְכָּרִים, וְשָׁאֵר בְּנֵי אָדָם
בַּדּוּרוֹת הָהֵם הָיוּ שְׁנוֹת חַיֵּיהֶם הַשָּׁנִים הַטְּבָעִיִּים
הַמְּרָגְלִים. וְאָמַר, כִּי הָיָה הַחֲדָשׁ הַזֶּה בְּאִישׁ
הַהוּא בְּהִנְהָגָתוֹ וּמוֹזוֹנוֹ, אוֹ עַל דֶּרֶךְ נֶס :

וְהִנֵּה אֵלֶּה דְּבָרֵי רוּחַ. וְלִמָּה יִהְיֶה הַנֶּס הַזֶּה
בָּהֶם, וְהֵם אֵינָם נִבְיָאִים וְלֹא צְדִיקִים
וְטוֹבִים לַעֲשׂוֹת לָהֶם נֶס, אֵף כִּי דוֹר אַחֵר דוֹר.
וְחִסּוֹן הַהִנְהָגָה וְהַמּוֹזֵן אֵיךְ תִּאָּרֵךְ יְמֵיהֶם כְּפִלִּי
כְּפִלִּים מִכֹּל הַדּוֹר הַהוּא. וְיִתְכַּן שִׁיְהִיו אַחֲרֵים
גַּם כֵּן מִתְנַהֲגִים כְּטוֹב הַהִנְהָגָה הַהִיא, וְתִאָּרֵךְ
לְכֻלָּם אוֹ לְרֹבָם. וְאֵיךְ לֹא תִּגִּיעַ הַחֲקִמָּה
בְּהִנְהָגָה הַטּוֹבָה הַהִיא לְאַחַד מִכֹּל בְּנֵי נֶחַ אַחֵר
הַמְּבֹרָל. אֲבָל הָיָה בָּהֶם קֶצֶת מִחֲקֻמַּת אֲבוֹתָם,
וְהִיא מִתְמַעֲטֶת וְהוֹלֶכֶת דוֹר אַחֵר דוֹר :

וְכֹאשֶׁר בֹּא הַמְּבוּל עַל הָאָרֶץ נִתְקַלַּק עֲלֵיהֶם
הָאִוִּיר, וְהָלְכוּ מוֹתֵם הַלֹּץ וְחִסּוֹר, כִּי עַד
הַמְּבוּל הָיוּ מֵיָהֶם בָּאָרֶץ הַהוּא, וְיֵשׁ מֵהֶם
שְׁחִיו יוֹתֵר מֵאֲדָם.

וְשֵׁם שְׂנוּלֵד קֹדֶם הַמְּבוּל חָיָה שֵׁשׁ מֵאוֹת,
הוֹעִיל לוֹ הַחֹק שְׂנוּלֵד בּוֹ, וְהִזִּיק לוֹ
הָאִוִּיר שֶׁנִּתְקַלַּק. וְכֵּן הַנּוֹלִידִים אַחֵר הַמְּבוּל
נִתְקָצְרוּ מוֹתָם, וְשָׁבוּ לֵאבָדָע מֵאוֹת. וְתִרְאֶה
שֶׁהִיא זֶה בָּהֶם עַד הַפְּלָגָה, וְכֹאשֶׁר מִשַּׁל
עֲלֵיהֶם שְׁנֵי הָאִוִּירוֹת בַּהִפְּלָגָה נִתְקָצְרוּ עוֹד
מֵיָהֶם, כִּי פֶלַג, אֲשֶׁר בִּקְצֵוֹ נִפְלְגָה הָאָרֶץ,
שָׁב לַחֲצֵי מֵיָהֶם לְמֵאוֹתֵם שָׁנָה.

וְתִרְאֶה כִּי בְּדוֹרוֹת אֲבֹרָהֶם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הָיוּ
הַיָּמִים בָּעֵם שְׁבָעִים וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה,
כֹּאשֶׁר הִזְכִּיר מֹשֶׁה רַבְּנוֹ בַּתְּפִלָּתוֹ (תְּהִלִּים צ')
(י'). אֲבָל הַצְּדִיקִים בְּדוֹרוֹתֵם יָצָאת ה' תּוֹסִיפָה
בָּהֶם יָמִים (מִשְׁלִי י"ב כ"ז), כִּי פָרְעָה תַּמָּה עַל
יַעֲקֹב, וְהוּא הִפְלִיג לוֹ בִּימֵי אֲבוֹתָיו, כְּמוֹ

(ג) ויולֵד בְּדָמוֹתוֹ בְּצִלְמוֹ. יָדוּעַ, כִּי לֹא
 הַגּוֹלְדִים מִן הַחַיִּים יִהְיוּ בְּדָמוֹת הַמוֹלִידִים
 וּבְצִלְמוֹם, אֲבָל בְּעֵבֹר שֶׁנֶּעֱלָה הָאֵדָם בְּדָמוֹתוֹ
 וְצִלְמוֹ, שְׁאָמַר בּוֹ (לְעִיל ה' א') בְּדָמוֹת אֲלֵהֶם
 עָשָׂה אֹתוֹ, פֶּרֶשׁ כָּאֵן שְׁאָף תּוֹלְדוֹתָיו הֵיוּ כֵּן
 בְּאוֹתוֹ הַדָּמוֹת הַמְּעֻלָּה. וְלֹא אָמַר זֶה בְּקִיִּין
 וְהֵקֵל, כִּי לֹא רָצָה לְהֶאֱרִיךְ בָּהֶם, אֲבָל פֶּרֶשׁ
 כֵּן בִּשְׁתִּי שֶׁהָעוֹלָם הִשְׁתַּת מִמּוֹ. אוֹ מִפְּנֵי
 שֶׁהָאֵדָם נִבְרָא בְּתַכְלִית שְׁלֵמוֹת הַיְצִירָה, הִגִּיד
 בִּשְׁתִּי כִּי הָיָה כְּמוֹהוּ בְּכַח וּבִיפִי:
 (ד) וַיְהִי יָמִי אֲדָם אַחֵר הוֹלִידוֹ אֶת שֵׁת.
 בְּעֵבֹר אֲרָךְ חַיִּי אֵלֶּה הָרָאשׁוֹנִים יִפְרֹט
 מֵיָהֶם קֹדֶם הוֹלִידֶם וְגַם אַחֵר כֶּךָ, וַיִּכְלַל כָּל־
 בְּסוֹף, עַד הַדּוֹרוֹת שְׁאָמַר הַמְּבֹרֵךְ. וְהַסְבֵּחַ
 בְּאֵרִיכוֹת מֵיָהֶם, כִּי אֲדָם הָרָאשׁוֹן, מְעֻשֶׂה יָדָיו
 שֶׁל הַקְדוּשׁ בִּרְךָ וְנֹא, נִעְשֶׂה בְּתַכְלִית הַשְׁלֵמוֹת
 בְּנוֹי, בְּכַח, בְּקוֹמָה. וְגַם אַחֲרֵי שֶׁנִּקְנַס עָלָיו
 שִׁיחִיה בֶּן מוֹת הָיָה בְּטַבְעוֹ לַחֲיוֹת זְמַן רַב.

ט וַיָּחִי אָנוּשׁ תְּשַׁעִּין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת קִינָן:

י וַיָּחִי אָנוּשׁ בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת קִינָן תִּמְנִי
מָאָה וְחֲמִשׁ עֶשְׂרִי שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן:

יא וַיְהִי כָּל יוֹמֵי אָנוּשׁ תְּשַׁע מָאָה וְחֲמִשׁ
שָׁנִין וַיָּמָת:

יב וַיָּחִי קִינָן שְׁבַעִין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת
מִהֶלְלָאֵל:

יג וַיָּחִי קִינָן בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת מִהֶלְלָאֵל תִּמְנִי
מָאָה וָאַרְבָּעִין שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן:

יד וַיְהִי כָּל יוֹמֵי קִינָן תְּשַׁע מָאָה וְעֶשְׂרִי שָׁנִין
וַיָּמָת:

טו וַיָּחִי מִהֶלְלָאֵל שְׁתֵּין וְחֲמִשׁ שָׁנִין וְאוֹלִיד
יֵת יֵרֵד:

טז וַיָּחִי מִהֶלְלָאֵל בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת יֵרֵד תִּמְנִי
מָאָה וְתֵלְתִין שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן:

יז וַיְהִי כָּל יוֹמֵי מִהֶלְלָאֵל תִּמְנִי מָאָה
וְתֵשַׁעִין וְחֲמִשׁ שָׁנִין וַיָּמָת:

יח וַיָּחִי יֵרֵד מָאָה וְשְׁתֵּין וְתֵרַתִּין שָׁנִין
וְאוֹלִיד יֵת חֲנוּךְ:

יט וַיָּחִי יֵרֵד בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת חֲנוּךְ תִּמְנִי
מָאָה שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן:

כ וַיְהִי כָּל יוֹמֵי יֵרֵד תְּשַׁע מָאָה וְשְׁתֵּין
וְתֵרַתִּין שָׁנִין וַיָּמָת:

כא וַיָּחִי חֲנוּךְ שְׁתֵּין וְחֲמִשׁ שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת
מִתּוֹשֶׁלַח:

כב וַיְהִי חֲנוּךְ בְּדַחְלָא דִּי בְּתֵר דְּאוֹלִיד
יֵת מִתּוֹשֶׁלַח תֵּלַת מָאָה שָׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין
וּבָנָן:

כג וַיְהִי כָּל יוֹמֵי חֲנוּךְ תֵּלַת מָאָה וְשְׁתֵּין
וְחֲמִשׁ שָׁנִין:

כד וַיְהִי חֲנוּךְ בְּדַחְלָא דִּי וְלִיתּוּחֵי אָרִי
(לֵא) אֲמִית יֵתָה דִּי:

(ט) וַיָּחִי אָנוּשׁ תְּשַׁעִּין שָׁנִין וְאוֹלִיד יֵת קִינָן:

(י) וַיָּחִי אָנוּשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־קִינָן חֲמִשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה
וְשִׁמְנֵה מֵאוֹת שָׁנֵה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת:

(יא) וַיְהִי כָּל־יְמֵי אָנוּשׁ חֲמִשׁ שָׁנִים וְתֵשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה
וַיָּמָת:

(יב) וַיָּחִי קִינָן שְׁבַעִים שָׁנֵה וַיּוֹלֵד אֶת־מִהֶלְלָאֵל:

(יג) וַיָּחִי קִינָן אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מִהֶלְלָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה
וְשִׁמְנֵה מֵאוֹת שָׁנֵה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת:

(יד) וַיְהִי כָּל־יְמֵי קִינָן עֶשְׂרִי שָׁנִים וְתֵשַׁע מֵאוֹת שָׁנֵה וַיָּמָת:

(טו) וַיָּחִי מִהֶלְלָאֵל חֲמִשׁ שָׁנִים וְשְׁשִׁים שָׁנֵה וַיּוֹלֵד אֶת־יֵרֵד:

(טז) וַיָּחִי מִהֶלְלָאֵל אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־יֵרֵד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וְשִׁמְנֵה מֵאוֹת שָׁנֵה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת:

(יז) וַיְהִי כָּל־יְמֵי מִהֶלְלָאֵל חֲמִשׁ וְתֵשַׁעִים שָׁנָה וְשִׁמְנֵה
מֵאוֹת שָׁנֵה וַיָּמָת:

(יח) וַיָּחִי־יֵרֵד שְׁתֵּים וְשְׁשִׁים שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה וַיּוֹלֵד
אֶת־חֲנוּךְ:

(יט) וַיָּחִי־יֵרֵד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־חֲנוּךְ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה
וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת:

(כ) וַיְהִי כָּל־יְמֵי־יֵרֵד שְׁתֵּים וְשְׁשִׁים שָׁנָה וְתֵשַׁע מֵאוֹת
שָׁנֵה וַיָּמָת:

(כא) וַיָּחִי חֲנוּךְ חֲמִשׁ וְשְׁשִׁים שָׁנֵה וַיּוֹלֵד אֶת־מִתּוֹשֶׁלַח:

(כב) וַיִּתְּהֶלֶךְ חֲנוּךְ אֶת־הָאֱלֹהִים אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־
מִתּוֹשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנֵה וַיּוֹלֵד בָּנִים וּבָנוֹת:

(כג) וַיְהִי כָּל־יְמֵי חֲנוּךְ חֲמִשׁ וְשְׁשִׁים שָׁנָה וְשְׁלֹשׁ מֵאוֹת
שָׁנֵה:

(כד) וַיִּתְּהֶלֶךְ חֲנוּךְ אֶת־הָאֱלֹהִים וַאֲיָנָנוּ כִּי־לָקַח אֹתוֹ
אֱלֹהִים:

רש"י • וַיִּתְּהֶלֶךְ חֲנוּךְ • (ב"ר) צדיק הָיָה וְקָל (ספרים אחרים: וְקָבֵל) בְּדַעְתּוֹ לָשׁוּב וּלְהִרְשִׁיעַ. לְפִיכָף, מִהֵרָה הִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
וְסָלְקוּ וְהִמִּיתוּ קִדְּם וְזָמְנוּ, וְזֶהוּ שֶׁשָּׁנָה הַפְּתוּב בְּמִיתָתוֹ לְכַתֵּב: "וַאֲיָנָנוּ" בְּעוֹלָם לְמִלְאוֹת שְׁנוֹתָיו. כִּי לָקַח אֹתוֹ •
לְפָנֵי זְמָנוּ, כְּמוֹ: (יחזקאל כד) "הִנְנִי לוֹקֵחַ מִמֶּךָ אֶת מִחְמַד עֵינֶיךָ".

♦ שבת קודש כ"ד תשרי ♦

כה וַיְחִי מִתּוֹשְׁלַח שֶׁבַע וַיִּמָּנֶה וַיִּשְׁבַּע שְׁנֵי
וְאוֹלִיד יֵת לָמֶךְ :

כו וַיְחִי מִתּוֹשְׁלַח בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת לָמֶךְ
שֶׁבַע מֵאָה וַיִּמָּנֶה וַיִּתְּרִין שְׁנֵי וְאוֹלִיד בְּנִין
וּבָנָן :

כז וַיְהִי כָּל יוֹמֵי מִתּוֹשְׁלַח תִּשְׁעַ מֵאָה וְשִׁתִּי
וּתִשְׁעַ שְׁנֵי וּמֵית :

כח וַיְחִי לָמֶךְ מֵאָה וַיִּמָּנֶה וַיִּתְּרִין שְׁנֵי
וְאוֹלִיד בָּר :

כט וַיִּקְרָא יֵת שְׁמֵהּ נָח לְמִימֵר דִּין וְנִחְמָנָא
מַעֲבֻדָּנָא וּמַלְאוֹת יִדְנָא מִן אֲרַעָא דִּי לְטָטָה
יֵי :

כס"א זֶה יִנְחָמְנוּ • יֵינִיחַ מִמֶּנּוּ אֵת עֲצָבוֹן יִדְיָנוּ. עַד שֶׁלֹּא בָּא נָח, לֹא הָיָה לָהֶם כָּלִי מִתְרַשָּׁה, וְהוּא הָכִין לָהֶם,
וְהִיטָה הָאָרֶץ מוֹצִיָּאָה קוֹצִים וְדִרְדְּרִים כְּשׁוֹרְעִים חֲטִים, מְקַלְלָתוֹ שֶׁל אָדָם הָרָאשׁוֹן, וּבִימֵי נָח נִחָה, וְזֶהוּ "יִנְחָמְנוּ".
וְאִם לֹא תִפְרָשֶׁהוּ בָּךְ, אֵין טַעַם הַלְשׁוֹן נוֹפֵל עַל הַשֵּׁם, וְאַתָּה צָרִיךְ לְקִרְוֹת שְׁמוֹ מִנְחָם.

ל וַיְחִי לָמֶךְ בְּתֵר דְּאוֹלִיד יֵת נַח חֲמֵשׁ מֵאָה
וּתִשְׁעֵין וַחֲמֵשׁ שְׁנֵי וְאוֹלִיד בְּנִין וּבָנָן :

לא וַיְהִי כָּל יוֹמֵי לָמֶךְ שֶׁבַע מֵאָה וְשִׁבְעֵין
וְשֶׁבַע שְׁנֵי וּמֵית :

לב וַיְהִי נָח בֶּר חֲמֵשׁ מֵאָה שְׁנֵי וְאוֹלִיד נָח
יֵת שֵׁם יֵת חָם וְיֵת יִפֶּת :

כס"ב בֶּן חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה • אָמַר רַבִּי יוֹדֵן: מַה טַּעַם כָּל הַדּוֹרוֹת הוֹלִידוּ לָק' שָׁנָה, וְזֶה לְחֲמֵשׁ מֵאוֹת? אָמַר
הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: 'אִם רָשָׁעִים הֵם, יִאָּבְדוּ בַּיָּמִים וְרַע לְצַדִּיק זֶה (סְפָרִים אַחֲרִים: לְזַרַע שֶׁל צַדִּיק זֶה), וְאִם צַדִּיקִים הֵם, אֲטָרִיחַ
עֲלֵיו לַעֲשׂוֹת תְּבוּת הַרְבֵּה? כִּבֵּשׁ אֵת מַעֲיָנוֹ וְלֹא הוֹלִיד עַד חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, כִּדִּי שֶׁלֹּא יִהְיֶה יִפֶּת, הַגָּדוֹל שְׁכַבְנִיו,
רָאוּי לַעֲנֹשׁ לִפְנֵי הַמַּבּוּל (ב"ר), דְּכָתִיב: (ישעיה סב) "כִּי הִנֵּנִי בֶן מֵאָה שָׁנָה יָמוּת", רָאוּי לַעֲנֹשׁ לַעֲתִיד, וְכֵן לִפְנֵי מִתֵּן
תּוֹרָה. אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יִפֶּת • וְהִלֵּא יִפֶּת הַגָּדוֹל הוּא? ! אֵלֶּא בְּתַחֲלָה, אֵתָּה דוֹרֵשׁ אֵת שֶׁהוּא צַדִּיק, וְנוֹלֵד
כְּשֶׁהוּא מֵהוּל וְשֶׁאֲבָרְהֵם יֵצֵא מִמֶּנּוּ וְכו' (בְּבִרָאשִׁית רַבָּה) •

א וַיְהִי כִּי־הִחַל הָאָדָם לָרֵב עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה וּבָנֹת
אֶפְי אֲרַעָא וּבָנָתָא אֶתְלִידוּ לָהוֹן :

א) וַיְהִי כִּי הִחַל הָאָדָם לָרֵב עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. כְּאֲשֶׁר הִזְכִּיר הַתּוֹכַח נָח וּבְנָיו
וְרָצָה לְהִתְחַלֵּל בַּעֲנֵן הַמַּבּוּל, אָמַר כִּי מִיָּד יִלְדוּ לָהֶם: רַמְבַּ"ן

רַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה - מִהַדּוֹרוֹת בְּלוּם, אֲבִרְמוּבִיץ

הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא יִדּוֹן רִחוּוּ בָּהֶם לַעֲלוֹם, אֲבָל יֶאֱרִיךְ עוֹד לָהֶם שְׁנֵים עַד שֶׁתִּמָּלֵא סֵאתָם, כִּי בֶן מִשְׁפַּט הָאֱלֹהִים:

כְּאֲשֶׁר הִחֲלוּ בְּנֵי הָאָדָם לָרֵב הִחֲלוּ לְחַטָּא, וְעָמְדוּ בְּחִטָּאִים יָמִים רַבִּים, עַד שֶׁהָיָה נָח בֶּן ד' מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה. וְאָז גָּזַר עֲלֵיהֶם

(ב) וַיִּרְאוּ בְנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הֵנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ:

בוחזיו בני רברביא ית בנת אנשא ארי
שפירן אנן ונסיבו להון נשין מכל די
אתרעיא:

כ"ד בְּנֵי־הָאֱלֹהִים • בְּנֵי הַשָּׁרִים וְהַשּׁוֹפְטִים. דְּבַר אַחֵר: בְּנֵי הָאֱלֹהִים, הֵם הַשָּׁרִים הַהוֹלְכִים בְּשִׁלְחוֹתוֹ שֶׁל מָקוֹם, אֲפִי הֵם הַיּוֹ מִתְעַרְבִים בָּהֶם. כָּל 'אֱלֹהִים' שֶׁבִּמְקָרָא לְשׁוֹן מְרוֹת, וְזֶה יוֹכִיחַ: (שְׁמוֹת ד') "וְאַתָּה תִּהְיֶה לוֹ לֵאלֹהִים", (שם ח') "רְאֵה נִתְתִּיד אֱלֹהִים". כִּי טֹבֹת הֵנָּה • אָמַר רַבִּי יוֹדֵן: טֹבֹת כְּתִיב, כְּשֶׁהָיוּ מִיִּטְבִּין אוֹתָהּ מִקְשָׁטָה לִיכְנֵס לַחֲפָה, הָיָה גָדוֹל נִכְנָס וּבֹעֵלָה תַּחֲלָה (ב"ר). מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ • אֲפִי בְּעוֹלָת בָּעַל, אֲפִי הַזָּכָר וְהַבְּהֵמָה (ב"ר). רַמְבַּ"ן

(ג) וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא־יִדּוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעַלְם בְּשָׁגֵם הוּא בָשָׂר וְהָיוּ יָמָיו מָאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה:

גאמר יי לא יתקנס דרא בישא הדין קדמי
לעלם בדיל דאנון בשרא ועוכדיהון בישא
ארבא יהיבת להון מאה ועשרין שנין אם
יתובין:

כ"ה לֹא־יִדּוֹן רוּחִי בָאָדָם • לֹא יִתְרַעַם וְיָרִיב רוּחִי עָלַי בְּשִׁבִּיל הָאָדָם. לְעַלְם • לְאֶרֶץ יָמִים, הֵנָּה רוּחִי גָדוֹן בְּקִרְבִּי אִם לְהִשְׁחִית וְאִם לַרְחֵם, לֹא יִהְיֶה מְדוֹן זֶה בְּרוּחִי לְעוֹלָם, כְּלוּמַר, לְאֶרֶץ יָמִים. בְּשָׁגֵם הוּא בָשָׂר • כְּמוֹ בְּשָׁגֵם בְּסִגּוּל, כְּלוּמַר, בְּשִׁבִּיל שָׁגֵם זֹאת בּוֹ, שֶׁהוּא בָשָׂר וְאֲפִי עַל פִּי כֵן אֵינוֹ נִכְנַע לְפָנָי, וְזֶה אִם יִהְיֶה אֵשׁ, אוֹ דְּבַר קָשָׁה? פִּיּוּצָא בּוֹ: (שׁוֹפְטִים ה') "עַד שִׁקְמָתִי דְּבוֹרָה", כְּמוֹ שִׁקְמָתִי, וְכֵן "שָׁאֲתָה מְדַבֵּר עִמִּי", כְּמוֹ שָׁאֲתָה, אֲפִי "בְּשָׁגֵם" כְּמוֹ בְּשָׁגֵם. וְהָיוּ יָמָיו וְגו' • עַד ק"כ שָׁנָה אֲזָרִיד לָהֶם אֲפִי, וְאִם לֹא יָשׁוּבוּ, אָבִיא עֲלֵיהֶם מִבּוֹל. וְאִם תֹּאמַר מִשְׁנוּלָד יָפֵת עַד הַמְּבּוּל אֵינוֹ אֵלָּא מָאָה שָׁנָה, אֵין מְקַדֵּם וּמֵאַחֵר בַּתּוֹרָה (פְּסוּקִים ו'). כְּבָר הִיָּתָה הַגְּזֵרָה גְּזוּרָה עֲשָׂרִים שָׁנָה קִדְּם שֶׁהוּלִיד נָח תּוֹלְדוֹת, וְכֵן מְצִינוּ בְּסִדֵּר עוֹלָם. וַיֵּשׁ מִדְּרָשִׁי אֲגִדָּה רַבִּים בִּ"לֹא יִדּוֹן", אָבֵל זֶה הוּא צִחְצוּחַ פְּשׁוּטוֹ. רַמְבַּ"ן

(ד) הַנְּפִלִים הָיוּ בְּאֶרֶץ בְּיָמֵי הָהֵם וְגַם אַחֲרֵי־כֵן אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֶל־בְּנוֹת הָאָדָם וַיִּלְדוּ לָהֶם הַמָּה הַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר מַעֲוֹלָם אֲנָשֵׁי הַשָּׁם:

דגבריא הויו בארעא ביומא האנון ואף
במר בן די עלין בני רברביא לות בנת
אנשא וילידן להון אנון גבריא דמעלמא
אנשין דשמא:

כ"ו הַנְּפִלִים • עַל שֵׁם שֶׁנִּפְּלוּ וְהִפִּילוּ אֶת הָעוֹלָם. וּבְלִשׁוֹן עִבְרִית, לְשׁוֹן עֲנָקִים הוּא. בְּיָמֵי הָהֵם • (ב"ר) בְּיָמֵי דּוֹר אָנוּשׁ וּבְנֵי קִין. וְגַם אַחֲרֵי־כֵן • אֲפִי עַל פִּי שֶׁרָאוּ בְּאֶבְדֵּן שֶׁל דּוֹר אָנוּשׁ, שֶׁעָלָה אוֹקְנֵנוּס וְהִצִּיף שְׁלִישׁ הָעוֹלָם, לֹא נִכְנַע דּוֹר הַמְּבּוּל לְלִמּוֹד מֵהֶם. אֲשֶׁר יָבֹאוּ • הָיוּ יוֹלְדוֹת עֲנָקִים כְּמוֹתֵם. הַגִּבּוֹרִים • לְמַרְד בַּמָּקוֹם. אֲנָשֵׁי הַשָּׁם • אוֹתָם שֶׁנִּקְבּוּ בְּשִׁמּוֹת: עִירָד, מַחוּיָאֵל, מִתוּשָׁאֵל שֶׁנִּקְבּוּ עַל שֵׁם אָבִדֵּן, שֶׁנִּמְוָחוּ וְהוֹתָשׁוּ. דְּבַר אַחֵר: אֲנָשֵׁי שִׁמְמוֹן, שֶׁשִּׁמְמוֹ אֶת הָעוֹלָם. רַמְבַּ"ן

רַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה – מִחֲדוֹת בְּלוֹם, אֲבֵרִיבִין

וְהָיָה (ק) שֶׁנִּקְרָאוּ בֵּן בְּעִבּוֹר שִׁפְלָה לֵב הָאָדָם עָלָיו מִפְּחָדָם, וְכֵן הָאִמִּים (לְהֵלֵךְ י"ד ה'): בְּיָמֵי הָהֵם. לְשׁוֹן רַשִׁ"י, בְּיָמֵי דּוֹר אָנוּשׁ, וְגַם אַחֲרֵי כֵן, שֶׁרָאוּ בְּאֶבְדֵּן דּוֹר אָנוּשׁ שֶׁעָלָה הָאֲקֵנוּס וְהִצִּיף שְׁלִישׁוֹ שֶׁל עוֹלָם וְלֹא נִכְנַעוּ לְלִמּוֹד מֵהֶם. וְרַבִּי אֲבִרָהם פֶּרֶשׁ גַּם אַחֲרֵי הַמְּבּוּל, כִּי בְּנֵי עֲנָק הָיוּ מִמְּשַׁפַּחַת בְּנֵי הָאֱלֹהִים. וְאִם כֵּן, אוֹ תִּהְיֶה נָשִׁי בְּנֵי נָח מְנַרְעִים וְיִדְמוּ לָהֶם, אוֹ שִׁיּוּדָה בְּמֵאֲמַר (נִדְּהָ ס"א). הַדּוֹרֶשׁ בְּעַג שִׁפְלָה מִן הַמְּבּוּל, וְיוֹסִיף הוּא שֶׁנִּמְלָטוּ גַּם אַחֲרֵים עִמּוֹ:

וְהָיָה בְּעִירָד, כִּי אָדָם וְאֶשְׁתּוֹ יִקְרָאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים בְּעִבּוֹר שֶׁהָיוּ מַעֲשֵׂה יָדָיו וְהוּא אֲבִיָּהם, אֵין לָהֶם אָב וְזוֹלָתוֹ, וְהוּא הוּלִיד בְּנִים רַבִּים, כְּתוּב (לְעִיל ה' ד') וַיִּוֹלַד בְּנִים וּבָנוֹת. וְהָיוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלָּה הַנּוֹלְדִים רַאשׁוֹנִים מֵאֵב וְאִם בְּשִׁלְמוֹת גְּדוּלָּה מִן הַגִּבּוֹרִים וְהַחֲזָק, כִּי נוֹלְדוּ בְּדִמּוֹת אֲבִיָּהם, כְּתוּב בְּשֵׁת (לְעִיל ה' ג') וַיִּוֹלַד בְּדִמּוֹתוֹ כְּצִלְמוֹ.

שֶׁהָאָדָם בָּשָׂר וְגִיּוּעַ עַד עַתָּה וְנִחְסֵר. וְהֵנָּה הוּא כְּמוֹ גַּם בְּשֶׁהוּא בָשָׂר. וְזֶה צִרְף לְשִׁנְיָה הַזֹּאת. וְיִדְעוּ כִּי בָשָׂר הִמָּה וְנִגְזַר עֲלֵיהֶם הַמִּיתָה, כִּי עֶפֶר אֶתָּה וְעֶפֶר תִּשׁוּב (לְעִיל ג' י"ט): וְהָיָה בְּעִירָד, כִּי יֹאמַר לֹא יַעֲמֹד רוּחַ בָּאָדָם לְעוֹלָם, בְּעִבּוֹר שֶׁגַּם הָאָדָם הוּא בָשָׂר כְּכָל בָּשָׂר הָרֹמֵשׁ עַל הָאָרֶץ בְּעוֹף וּבִבְהֵמָה וּבַחַיָּה, וְאֵינָנוּ רְאוּי לְהִיטֵר רוּחַ אֱלֹהִים בְּקִרְבּוֹ. וְהָעִנְיָן לֹמַר, כִּי הָאֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם יִשָּׁר לְהִיטֵר כְּמִלְאָכִי הַשָּׂרָה בְּנִפְשׁ שְׁתֵּן בּוֹ, וְהֵנָּה נִמְשָׁךְ אַחֵר הַבָּשָׂר וּבַתְּאוֹת הַגּוֹפְנִיּוֹת נִמְשָׁל בְּכַהֲמוֹת נִדְמוֹ, לְכֵן לֹא יִדּוֹן עוֹד רוּחַ אֱלֹהִים בְּקִרְבּוֹ, כִּי הוּא גּוֹפְנִי וְלֹא אֱלֹהִי אָבֵל יִצְרִיד לָהֶם אִם יָשׁוּבוּ. וְהֵנָּה זֶה כְּטַעַם וַיִּזְכֹּר כִּי בָשָׂר הִמָּה רוּחַ הוֹלֵךְ וְלֹא יָשׁוּב (תְּהִלִּים ע"ח ל"ט):

(ד) הַנְּפִלִים. לְשׁוֹן רַשִׁ"י, עַל שֵׁם שֶׁנִּפְּלוּ וְהִפִּילוּ אֶת הָעוֹלָם. וְהוּא בְּקִרְבָּאִשִּׁית רַבָּה (כ"ו ו'). וּבְעִיל הַלְשׁוֹן אֲמָרוּ (הַרַבֵּב ע,

(ב) בְּנֵי הָאֱלֹהִים. בְּנֵי הַשָּׁרִים וְהַשּׁוֹפְטִים, לְשׁוֹן רַשִׁ"י, וְכֵן הוּא בְּקִרְבָּאִשִּׁית רַבָּה (כ"ו ה'). אִם כֵּן יִסְפַּר הַתּוֹכַח, כִּי הַדְּרִיגָה אֲשֶׁר לָהֶם לְעִשְׂתוֹת הַמְּשַׁפֵּט, בְּנִיָּהֶם עוֹשִׂים הַחֲמָס בְּגִלּוּי וְאֵין מוֹנֵעַ אוֹתָם:

כִּי טֹבֹת הֵנָּה. כְּמוֹ כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֶׁנֶּאֱדָר (שְׁמוֹת כ"ג ה'), כִּי יִקְרָא קֵן צִפּוֹר לְפָנָיִךְ (דְּבָרִים כ"ב ו'), כִּפְּאֶשֶׁר הֵנָּה טוֹבוֹת יִקְחוּ אוֹתָן לָהֶם לְנָשִׁים בְּאֵנָס. וְסִפַּר הַתּוֹכַח הַחֲמָס, וְאָמַר עוֹד מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ, לְהַכְנִיס הַנְּשׂאוֹת לְאַחֲרֵים. אָבֵל לֹא הִזְכִּיר הַתּוֹכַח הָאִסוּר בָּהֶם בְּפִירוּשׁ, וְלֹא נִגְזַר עֲלֵיהֶם הָעֲנָשׁ רַק עַל הַחֲמָס, לְפִי שֶׁהוּא עֲנָן מִשְׁכָּל אֵינָנוּ צָרִיד לַתּוֹרָה:

(ג) בְּשָׁגֵם הוּא בָשָׂר. כְּמוֹ בְּשָׁגֵם בְּסִגּוּל. וּפֶרֶשׁ רַשִׁ"י בְּשִׁבִּיל שָׁגֵם זֹאת בּוֹ שֶׁהוּא בָשָׂר, וְאֲפִי עַל פִּי כֵן אֵינוֹ נִכְנַע מִלְּפָנָי. וְזֶה אִם יִהְיֶה אֵשׁ אוֹ דְּבַר קָשָׁה. וְאֵין בְּפִירוּשׁ זֶה טַעַם אוֹ רִית. וְרַבִּי אֲבִרָהם פֶּרֶשׁ כִּי יֹאמַר לֹא יַעֲמֹד רוּחִי בָאָדָם לְעוֹלָם בְּעִבּוֹר הַחֲמָס הַזֶּה, וְעוֹד בְּעִבּוֹר

הַיּוֹחֵזֵא יִי אֲרִי סְגִיאת בִּישֵׁת אֲנָשָׁא בְּאַרְעָא
וְכָל יִצְרָא מַחֲשֶׁבֶת לְבָהּ לַחֲדוֹד בִּישׁ כָּל
יוֹמָא :

(ה) וַיֵּרָא יְהוָה כִּי רַבָּה רַעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכִלְיָצוֹ
מִחֲשַׁבְתּוֹ לָפֹי רַק רַע בְּלִיַּיִם:

וּתְּבִי בְּמִימְרָהּ אֲרִי עֶבֶד יְת אִנְשָׁא
בְּאַרְעָא וְאִמֵּר בְּמִימְרָהּ לְמַתְּבֵר תְּקַפְּהוּן
כְּרַעוּתָהּ :

(1) וַיִּנָּחֵם יְהוָה כִּי־עָשָׂה אֶת־הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְּעַצֵּב אֶל־לִבּוֹ׃

וַיִּנָּחֵם ה' בִּיַּעֲשֵׂהוּ. נִחָמָה הִיָּתָה לִפְנֵי שִׁבְרָאוֹ בַּתְּחַתּוֹנִים, שְׂאֵלוֹ הִיָּה מִן הָעֲלִיּוֹנִים, הִיָּה מִמְּרִידָן. בִּכְרָאשִׁית רִבָּה. וַיִּתְעַצֵּב הָאֱדָם. אֶל-לִבּוֹ. שֶׁל מָקוֹם. עָלָה בַּמִּחְשָׁבָתוֹ שֶׁל מָקוֹם לְהַעֲצִיבוֹ, זֶה תִּרְגּוּם אֲנֹקְלוֹס. דָּבָר אַחֵר: "וַיִּנָּחֵם", נִהְפָּכָה מִחְשָׁבָתוֹ שֶׁל מָקוֹם מִמַּדַּת רַחֲמִים לְמַדַּת הַדִּין, עָלָה בַּמִּחְשָׁבָה לִפְנֵי מֶה לַעֲשׂוֹת בְּאָדָם שֶׁעָשָׂה בְּאֶרֶץ. וְכֵן כָּל לִשׁוֹן נָחוּם שֶׁבַּמִּקְרָא, לִשׁוֹן נִמְלֵךְ מֶה לַעֲשׂוֹת: (בַּמְדַּבֵּר כֵּג) "וּבֶן-אָדָם וַיִּתְנַחֵם", (דְּבָרִים לֵב) "וַיַּעַל עֲבָדָיו יִתְנַחֵם", (שְׁמוּעָה לֵב) "וַיִּנָּחֵם ה' עַל הָרָעָה", (שְׁמוּעָל א טו) "נִחַמְתִּי כִּי הִמְלַכְתִּי". כֻּלָּם לִשׁוֹן מִחְשָׁבָה אַחֶרֶת הֵם. וַיִּתְעַצֵּב אֶל-לִבּוֹ. נִתְאֵבֵל עַל אֲבָדֵן מַעֲשֵׂה יָדָיו, כְּמוֹ: (שְׁמוּעָל ב יט) "נִנְעָצֵב הַמֶּלֶךְ עַל בְּנוֹ", וְזֶה כְּתִבְתִּי לְתַשׁוּבַת אֲפִיקוֹרוֹס אֲחָד שֶׁשָּׂאֵל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה, אָמַר לוֹ: 'אֵינְ אַתָּם מוֹדִים שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רֹאֶה אֶת הַנוֹלָד?' אָמַר לוֹ: 'הֵן', אָמַר לוֹ: 'וְהָא כְּתִיב "וַיִּתְעַצֵּב אֶל-לִבּוֹ"? ' אָמַר לוֹ: 'נוֹלָד לָךְ בֶּן זָכָר מִמִּיָּךְ?' אָמַר לוֹ: 'הֵן', אָמַר לוֹ: 'וְהִמָּה עֲשִׂיתָ?' אָמַר לוֹ: 'שִׁמְחָתִי וְשִׁמְחָתִי אֶת הַכֹּל'. אָמַר לוֹ: 'וְלֹא הִיָּתָה יוֹדֵעַ שְׁסוּפּוֹ לְמוֹת?' אָמַר לוֹ: 'בִּשְׁעַת חֲדוּתָא – חֲדוּתָא, בִּשְׁעַת אֲבָלָא – אֲבָלָא'. אָמַר לוֹ: 'כִּף מַעֲשֵׂה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֵף עַל פִּי שְׁגָלוֹי לִפְנֵי שְׁסוּפֵן לַחֲטָא וְלֹאֲבָדֵן, לֹא נִמְנַע מִלְּבָרְאן (וַעֲיִין בְּרֵא"ם) בְּשִׁבְלֵי הַצְדִּיקִים הָעַתִּידִים לַעֲמֹד מֵהֶם'. רַמְבַּן

וַיֹּאמֶר יְיָ אֲמָחִי יָת אֲנָשָׁא דִּי בְרָאתִי מֵעַל
אִפִּי אֲרַעָא מֵאֲנָשָׁא עַד בַּעִירָא עַד רַחֲשָׁא
וְעַד עוֹפָא דְשָׁמַיָא אֲרִי תְבִית בְּמִימְרִי אֲרִי
עֲבַדְתַּנּוּן :

(1) וַיֹּאמֶר יְהוָה אִמְלֶה אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה מֵאֲדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נַחֲמָתִי בִּי עֲשִׂיתֶם:

כִּי נִחַמְתִּי כִּי עָשִׂיתִם • חֲשַׁבְתִּי מַה לַּעֲשׂוֹת עַל אֲשֶׁר עָשִׂיתִם.

(ח) וְנָתַן מִצָּא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה: רמב"ן

פפפ קמ"ו פסוקים, אמציה, יחזקיהו סימן. חסלת פרשת בראשית

הפמרת פרשת בראשית לקריאה בציבור נדפסה בעמ' קסג

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

רוח קדשו בפשעיהם. וענין אל לבו, כי לא
הגיד זה לנביא שלוח אליהם, וכן הלשון
במחשב, בדרך לדבר אל לבי (להלן כ"ד מ"ה),
וזולתו:

וּבִבְרָאשִׁית רַבָּה (כ"ו ד') אָמְרוּ בְּזֶה עֵינֵינוּ
נִכְבֵּד בְּמִשְׁלֵשׁ שֶׁהֵבִיאוּ מִן הַסְּרָסוּר
וְהָאֲרִיכָל, וְהוּא סוּד גָּדוֹל לֹא נִתֵּן לַכֶּתֶב,
וְהִידְעוּ יִתְבוֹנֵן לָמָּה אָמַר בְּכָאן שֵׁם הַמִּיחָה,
וּבְכָל הַפֶּרֶשֶׁה וְעֵינֵינוּ הַמְּבֹרָךְ שֵׁם אֱלֹהִים:

(ח) וַיִּטַּע וְגַם מִצָּא חֵן בְּעֵינֵי ה' . שְׁהִי
 כָּל מַעֲשֵׂי לִפְנֵי נְאֻם וְנִעְמִים . וְכֵן כִּי
 מִצָּאת חֵן בְּעֵינֵי וְאֶדְעָךְ בְּשֵׁם (שְׁמוֹת ל"ג
 י"ז) , כִּדְרָךְ וַיִּחַן חֲנוּ בְּעֵינֵי שָׂר בֵּית הַסֵּהר
 (לְהֵלֵךְ ל"ט כ"א) . וַתְּהִי אֶסְתֵּר נִשְׂאת חֵן בְּעֵינֵי
 כָּל רְאִיָּה (אֶסְתֵּר ב' ט"ו) . וְהַזְכִּיר זֶה כְּנֻג
 מֵה שְׁאֵמֶר בְּדוֹרוֹ שְׁהִי כָּל מַעֲשֵׂיהֶם לַעֲבֹב
 לִפְנֵי תִכְרֹךְ , וְאָמַר בּוֹ שְׁהִיָּה לְחֵן בְּעֵינֵי .
 וְאַחֵר כֵּן סִפֵּר מְדוּעַ הָיָה טוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים ,
 כִּי הָיָה צָדִיק תָּמִיד :

לא נפל אנכי מקם (איוב י"ב ג'), וְהָמָּה גְבוּרִים
כְּגֵד שָׁאֵר בְּנֵי הָאָדָם. וְאָמַר שְׁהִיָּה זֶה בְּדוּרוֹת
הָרִאשׁוֹנִים אֲשֶׁר הָיוּ נִקְרָאִים "בְּנֵי הָאֱלֹהִים"
בְּהִיוֹתָם בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמִיּוֹת שִׁוְלֵידוֹ מִבְּנוֹת
הָאָדָם נְפִילִים, וְגַם אַחֲרָי כֵּן, כִּי הַנְּפִילִים עֲצָמָם
יולידו נפילים מהם:

וּפְרוּשׁ אֲשֶׁר מַעֲלֵם, כִּי הָאֲנָשִׁים אַחֲרֵי
הַמִּבּוּל כָּאֲשֶׁר יֵרְאוּ גְבוּרִים, יִזְכְּרוּ
אֵלָה וַיֹּאמְרוּ כִּבְרֵי הָיוּ גְבוּרִים מֵאֵלָה לְעוֹלָמִים
אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֵינוּ, וְהָיוּ אֲנָשֵׁי הַשָּׁם בְּכָל הַדּוֹרוֹת
אַחֲרֵי כֵן.

וְזֶה פָּשֵׁט הַגִּיז בַּפֶּרֶשָׁה הַזֹּאת. אֲבָל הַמְדַּרֵּשׁ
אֲשֶׁר לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל בַּפֶּרֶקִי עַל
הַמֵּלָאכִים שֶׁנִּפְּלוּ מִמָּקוֹם קִדְשָׁתָן מִן הַשָּׁמַיִם,
וְהַזֵּכֶר בַּגִּמְרָא בַּמִּסְכָּת יוֹמָא (ט"ו:), הוּא הַנֵּאוֹת
בַּלְשׁוֹן הַתּוֹב וְיֹתֵר מִן הַכֹּל, אֲלֵא שֵׁישׁ צֶרֶף
לְהַאֲרִיךְ בְּסוֹד הָעֲנִין הַהוּא:

(ו) וַיִּנָּחֶם ה' וַיִּתְּעַצֵּב אֶל לִבּוֹ. דְּבָרָה תּוֹרָה
כְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם. וְהַעֲנִין, כִּי מָרוּ וַעֲצְבוּ אֶת

וַיִּתְּנָהּ שְׁהִיּוּ כָּל בְּנֵי הַקְדְּמוֹנִים אֲדָם שֶׁת אֲנוֹשׁ וְנִקְרָאִים בְּנֵי הָאֱלֹהִים, כִּי הָיוּ ג' הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה בְּדִמּוּת אֱלֹהִים וְאֵן הוֹחֵל לַעֲבֹד עֲבוּדָה זָרָה, וְהוֹחֵל לֵבֵא בְּאֲנָשִׁים חֲלָשָׁה וְרַפְיוֹן. וְכָךְ אָמְרוּ בְּקִרְיָאֵית רַבָּה (כ"ד ו') זֶה סֵפֶר תּוֹלְדוֹת אָדָם, וְאֵין הָרֵאשׁוֹנִים תּוֹלְדוֹת, וּמֵה הֵן אֱלֹהוֹת. בְּעֵין קוֹמֵי אָבָא כֹהֵן בְּרָדְלָא אָדָם שֶׁת אֲנוֹשׁ, וְשִׁתְקַן. אָמַר לוֹן, עַד כָּאֵן בְּצֵלָם וּבְדִמּוּת, מִכָּאֵן וְאֵילָךְ קִינֵן קִנְטְרִינֵן:

וְכַאֲשֶׁר החל האדם לרב וגולדו להם הבנות, היו אלה בני הראשונים בחזקם, ולרב תאנתם היו בוחרים הנשים הטובות בעלות הקומה והבריאות. וספר בתחלה (בפסוק ב') כי יקחו אתם לנשים דרך חסם, ואחר כך ספר כי יבאו דרך ונות אל בנות האדם שאינן באותה המעלה, ולא יָרַד הדבר עד שיולידו להם בנים ויכירו כי אינם מבני שאר האנשים, רק לבני האלהים האלה גולדו, שהם גדולים מאד, אבל הם נופלים מאבותם בגבה וזח, פלשון

שיעורי תהלים לשבת פרשת בראשית

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ח תשרי פרק כ מפרק פח עד סוף פרק פט	יום רביעי - כ"א תשרי פרק כ מפרק קד עד סוף פרק קה
יום שני - י"ט תשרי פרק כ מפרק צ עד סוף פרק צו	יום חמישי - כ"ב תשרי פרק כ מפרק קו עד סוף פרק קז
יום שלישי - כ' תשרי פרק כ מפרק צז עד סוף פרק קג	יום שישי - כ"ג תשרי פרק כ מפרק קח עד סוף פרק קיב
שבת קודש - כ"ד תשרי פרק כ מפרק קיג עד סוף פרק קיח	

יום ראשון י"ח תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלו, וההפרש שבין השראה... עד עמ' קלו, עמלה בה.

- 1 וההפרש שבין השראה לקביעות שָׁכָר - בין השראה של קדושה
- 2 שנעשית על ידי תורה בציבור, לבין קביעת שֹׁכֵר שנעשה על ידי
- 3 תורה של יחיד, מובן למביני מדע. כי קביעת שָׁכָר הוא, שְׁמַאִיר
- 4 ה' לנפש תדרשנו, באור תורתו, שהוא מעטה לבושו ממש,
- 5 - שהקדוש ברוך הוא
- 6 מתעטף ומתלבש בתורה -
- 7 ועל ידי לבוש זה מאיר
- 8 הקדוש ברוך הוא לנפשו של
- 9 יהודי המחפש את ה',
- 10 החיפוש יכול להיות
- 11 בעבודת התפלה שלפני
- 12 תורה, או בתורה עצמה, כפי
- 13 שהוא אומר בחלק הראשון
- 14 של ספר ה"תניא" סוף פרק
- 15 ל"ז, ש"קורא בתורה" זה כמו
- 16 בן הקורא לאביו שיבוא
- 17 אליו ויהיה אתו יחד, ולכן
- 18 נקראת התורה "אור",
- 19 שְׁמַאִיר¹⁷: "עֵמָּה אִרְ
- 20 בְּשִׁלְמָה"¹⁸, - שזה מוסב על אור התורה שהוא "לבוש" (שלמה),
- 21 מפני שהוא בהגבלה, וְהַנֶּפֶשׁ הִיא בְּעֵלְת גְּבוּל וְתַכְלִית בְּכָל
- 22 בְּחוּתֶיהָ, - כלומר, גם בכמות וגם באיכות כל כוחות הנפש הם
- 23 מוגבלים, וכיון שהאור המאיר לנפש צריך להתקבל בתוך כוחות
- 24 הנפש, מן ההכרח הרי שגם האור יהיה מוגבל. ובלשון רבנו הזקן:

אגרת הקדש

וההפרש שבין השראה לקביעות שֹׁכֵר מובן למביני מדע. כי קביעת שֹׁכֵר הוא שְׁמַאִיר ה' לנפש תדרשנו באור תורתו שהוא מעטה לבושו ממש ולכן נקראת התורה אור שנאמר עוטה אור כשלמה והנפש היא בעלת גבול ותכלית בכל כחותיה לכן גם אור ה' המאיר בה הוא גבולי מצומצם ומתלבש בתוכה וע"כ יתפעל לב מבקשי ה' בשעת התפלה וכיוצא בה כי בו ישמח לכם ויגיל אף גילת ורנן ותתענג נפשם בנועם ה' [ניא על ה'] ואורו בהגלותו ממעטה לבושו שהיא התורה ויצא כברק חצו חו היא קביעת שֹׁכֵר התורה הקבועה תמיד בנפש עמלה בה.

הבא כשיהיה שֹׁכֵר המצוה ש"בהאי עלמא ליכא"²⁰ (שאינו ניתן בעולם הזה), אלא תמיד, גם בהיות הנשמה בגוף קבוע בה שֹׁכֵר זה של תורה, זה שֹׁכֵר ואור מוגבלים שיכולים "להיתפס" בנפש גם כשהיא מלוכשת בגוף. לכן אומרים, גם כשאחד יושב ולומד תורה קובע לו הקדוש ברוך הוא שֹׁכֵר.

יום שני י"ט תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלו, אבל ההשראה היא... עד עמ' 272, ממציאותו לגמרי.

- 49 אַבְל הַהִשְׁרָאָה - השראת השכינה, מה שאומרים "שכינה שריה
- 50 ביניהם", הִיא הָאֵרָה עֲצוּמָה מְאֹד ה' הַמְאִיר בָּהּ - בנפש עצמה,
- 51 לא בכוחות הנפש שהם מוגבלים, כי אם בנפש עצמה, בְּלִי גְבוּל
- 52 וְתַכְלִית, וְאִינוּ יִכּוֹל
- 53 לְהִתְלַבֵּשׁ - בפנימיות,
- 54 בְּנֶפֶשׁ גְּבוּלִית - בנפש
- 55 מוגבלת, כִּי אִם - בבחינה
- 56 של אור מְקִיף עֲלֶיהָ
- 57 מְלַמְעָלָה מְרֹאשָׁה וְעַד
- 58 רְגֵלָה, - מהמדרגה
- 59 העליונה שבנפש עד
- 60 למדרגה התחתונה, שכל כוחות הנפש מוקפים ב"אור ה'" הבלתי
- 61 מוגבל, כְּמוֹ שְׁאֵמְרוּ חו"ל⁵: "אַבְל בִּי עֲשֵׂרָה שְׂכִינָתָא שְׂרִיא",

אגרת הקדש

אבל ההשראה היא הארה עצומה מאור ה' המאיר בה בלי גבול ותכלית ואינו יכול להתלבש בנפש גבולית כ"א מקיף עליה מלמעלה מראשה ועד רגלה כמו שאמרו חז"ל אבל בי עשרה שכינתא שריא כלומר עליהם מלמעלה כמ"ש ויהי נועם ה' גם כן באופן מקיף, שכן, זה אור שבבחינת בלי גבול שיכול להתקבל בנפש רק באופן של מקיף. כְּמוֹ שְׂכִינָתוֹב²¹: "וְיִהְיֶה נֶעֱם ה' עֲלֵינוּ,

17. תהלים קד, ב. 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכ"מ מובא ע"ז הכתוב כי נר מצוה ותורה אור - אבל כאן הכוונה להביא ראי' ש"מאיר ה'" ע"י תורה אור, "אור תורתו" כמו שעי' "שלמה" מתגלים כמה ענינים שהמלוכב בה. נולכן נק' אור - שזהו עילוי לגבי תורה אור מצ"ע - מפני שהוא שלמה שעי' יתגלה ה'. ועיין הצ"צ עה"פ עוטה אור". 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אגה"ק סו"ס טו שזהו ממקור כו". 20. קידושין לט, ב. 21. תהלים צ, יז.

1 ומעשה ידינו כוננה עלינו, בלומר, כי "נעם ה'" אשר הופיע
2 ב"מעשה ידינו"²², בעסק התורה והמצות, דאורייתא וקראית
3 בריהוהא בלא חד – שהתורה והקדוש ברוך הוא הם דבר אחד
4 לגמרי, ותכוננו וישרה עלינו מלמעלה, – "עלינו", מעלינו, בבחינת
5 מקיף, להיותו בלי גבול
6 ותכלית ואינו מתלבש

אגרת הקדש

עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו כלומר כי נועם ה'
אשר הופיע במעשה ידינו בעסק התורה והמצות
דאורייתא וקוב"ה כולא חד יתכונן וישרה עלינו
מלמעלה להיותו בלי גבול ותכלית ואינו מתלבש
בנפשנו ושכלנו וע"כ אין אנו משיגים בשכלנו הנעימות
והעריבות מנועם ה' וזיו השכינה בלי גבול ותכלית
אשר מתכונן וישרה עלינו במעשה ידינו בתורה
ומצות ברכים דוקא. וע"ז ארו"ל שכר מצוה בהאי
עלמא ליכא כי אי אפשר לעולם להשיגו כי אם
בהתפשטות הנפש מהגוף ואף גם זאת על דרך
החסד כמ"ש ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש
כמעשהו וכמו שארו"ל שהקב"ה נותן כח בצדיקים
כו'. משא"כ במלאכים כמו ששמעתי מרבותי כי
אילו נמצא מלאך אחד עומד במעמד עשרה מיישראל
ביחד אף שאינם מדברים בדברי תורה תפול עליו
אימתה ופחד בלי גבול ותכלית משכינתא דשריא
עליהו עד שהיה מתבטל ממציאיותו לגמרי

7 בנפשנו ושכלנו, ועל כן –
8 ולכן, אין אנו משיגים
9 בשכלנו הנעימות
10 והעריבות מ"נעם ה'" וזיו
11 השכינה – שהוא, בלי גבול
12 ותכלית, אשר מתכונן
13 וישרה עלינו ב"מעשה
14 ידינו", בתורה – הנלמדת,
15 ומצות – הנעשות, ברכים
16 דוקא. – שדוקא בתורה
17 ובמצוות שברבים, ישנה
18 השראה מאור שהוא בלי
19 גבול, ועל זה אמרו רז"ל²⁰:
20 "שכר מצוה בהאי עלמא
21 ליכא", – שכר מצוה
22 בעולם הזה – אין, שזה מוסב
23 על האור וההתגלות הבתלי
24 מוגבלות, הבאים על ידי

25 מצוה – התגלות זו איננה בעולם הזה, שכן, העולם הזה הרי מתגהג
26 בצורה מוגבלת – ולכן אין בעולם הזה התגלות אור בלתי מוגבל,
27 כי אי אפשר לעולם להשיגו, – את האור שהוא בלי גבול, כי
28 אם בהתפשטות הנפש מהגוף. – אז, כשאין על הנפש ההגבלות
29 שמן הגוף, בכוח הנפש להשיג התגלות שבלי גבול, ואף גם זאת –
30 שבכוח הנפש להשיג זאת אז – הרי זה על הך הך, – הרי זה
31 חסד מהקדוש ברוך הוא שנותן הכוח לנפש "לתפוס" התגלות כזו,
32 כמו שכתוב²³: "ולך ה' חסד, כי אתה תשלם לאיש
33 כמעשהו"²⁴, – שתשלום השכר לפי מעשי האדם הוא חסד
34 מהקדוש ברוך הוא, וכמו שאמרו רז"ל²⁵, שחקדו שפרוה"הוא
35 נותן פח בצדיקים כו'. – לקבל את שכרם לעתיד לבוא, שכן,
36 השכר הוא הרי בלתי מוגבל, וכדי שהנשמה שהיא מוגבלת – גם
37 אחרי שהיא מתפשטת מהגוף ואין עליה הגבלות הגוף – תוכל לקבל
38 שכר שהוא בלתי מוגבל, צריך הקדוש ברוך הוא להעניק לה כוח
39 על כך. מה שאין בן במלאכים²⁶, – שאין בכוחם לקבל התגלות
40 בלתי מוגבלת, כמו ששמעתי מרבותי, – הכוונה על הבעל שם
41 טוב והמגיד ממזריטש, כי אלו נמצא מלאך²⁷ אחר²⁸ עומד

42 במעמד עשרה מיישראל ביחד, – הרי זה רק מה שעשרה יהודים
43 נמצאים יחד – ש"אכל בי עשרה שכינתא שריא" – שורה הרי שם
44 השכינה, אף שאינם מדברים בדברי תורה – תפל עליו אימתה
45 ופחד בלי גבול ותכלית, משכינתא דשריא עליהו, – מהשכינה
46 השורה עליהם, עד שהיה
47 מתבטל ממציאיותו

48 לגמרי. – מצד הביטול
49 והפחד הגדולים שהיתה
50 משרה עליו השראת
51 השכינה השורה על עשרה
52 מיישראל יחד למרות שאין
53 הם עוסקים בשעת מעשה
54 בתורה²⁹. בספר השיחות
55 תש"ד³⁰ מביא כ"ק אדמו"ר
56 מהור"י צ"נ, כשאביו למד
57 אתו אגרת קדושה זו בפעם
58 השניה, הרי בשעה שהגיע
59 למה שרבנו הזקן מדבר
60 אודות מעלת הנשמות לגבי
61 מלאכים ומסיים "כמו
62 ששמעתי מרבותי" וכו' –
63 דיבר הרבי (מהורש"ב) נ"ע
64 אודות הלשון "ששמעתי
65 מרבותי" – שלעיל ב"תניא"

66 פרק ל"ה (בהגדה) כתוב הלשון "ששמעתי ממורי", ואילו כאן הוא
67 אומר הלשון "ששמעתי מרבותי", והוא אמר על כך: "ששמעתי
68 ממורי" הוא מתכוון להוד כבוד קדושת הרב המגיד ממזריטש,
69 ו"ששמעתי מרבותי" הכוונה למורנו הבעל שם טוב והרב המגיד
70 ממזריטש. לאחר מכן, אומר שם כ"ק אדמו"ר מהור"י צ"נ, אמר
71 הוד כבוד קדושת אאמור" (אדוני אבי מורי ורבי), שאלו הן
72 מההלכות שלומדים בגן עדן אודות מעלת הנשמות לגבי
73 מלאכים, כפי שהם (המלאכים) מתבטלים מ"אור הוי"ו" ששכינתא
74 שריא (שהשכינה שורה) במעמד עשרה מיישראל, למרות שאין
75 הם מדברים בדברי תורה, והוא – ממשיך כ"ק אדמו"ר מהור"י צ"נ
76 נ"ע לספר – סיפר לי שמונה סיפורים בנוגע להלכות שלומדים
77 בגן עדן, וסיים: וכל זה הוא ב"תניא" הקדמה לכך, לעשות קביעות
78 בכל יום ללמוד "עין יעקב", שהוא אומר על כך שרוב סודות
79 התורה מוסתרים בו וזה מכפר על עוונות האדם. להלן³¹ הוא
80 מביא שם, שהרבי (מהורש"ב) נ"ע אמר לו גם אז, שלחסידי
81 מלפנים היתה קביעות חק לימודם (בלימודים שהיו לומדים כל
82 יום כחוק בל יעבור). שנוסף על השיעורים במשניות, עמוד גמרא

22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע הפי' ב"מעשה ידינו" שזהו "עסק התומ"צ". 23. תהלים סב, יג. 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דלכאורה באם זהו כמעשהו – מהו החסד – אלא שזהו שיכול לקבלו". 25. סנהדרין ק, ב. 26. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שלא ניתן להם הכח". 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע שהרי מלאכים מעלים התפלות גם דצבור". 28. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע – הכוונה?". 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "והא העשרה אינם בטלים כו' ואינם בפחד כו' עכ"ל משום דלא חזי אפילו מזליהו (דאז צ"ל בחרדה וכמזל" בחברי דניאל [נגילה ג, א]), ומוכרח להיות כן דאם לאו – בטלה הבחירה כמוכן ממצב חברי דניאל. והתועלת דשכינתא שריא – סיוע (בהעלם) להעבודתה". 30. ע' 97-98. 31. ע' 101.

1 ותניא, היו גם לומדים פיסקא ב"עין יעקב", ועל כל פנים הלכה
2 אחת בקיצור שולחן ערוך שני סעיפים³², אם היה זה סעיף גדול

3 היו לומדים באופן כזה שהיה זה הלכה אחת, ועל פי רוב הלכה
4 אחת חלוקה בשני סעיפים,

יום שלישי כ' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 272, וע"כ רע בעיני... עד עמ' 272, כמ"ש בוזה"ק.

5 ועל כן, - ולכן, רע בעיני המעשה³³ אשר נעשה תחת השמש
6 בכלל, - כלומר, באלה שעוסקים בעסק או בעבודה, שהם ענינים
7 שתחת השמש (לא כמו תורה שהיא "לעילא מן שמשא", למעלה מן
8 השמש), הרי גם כשהם עושים מזה שהוא אומר להלן, שלפני התפלה

9 או אחרי התפלה, אין הם
10 לומדים תורה, אלא זה
11 נעשה מושב לצים - הרי זה
12 "רע בעיני", וכפ"ט בין אחי
13 ורעי הנגשים אל³⁴ ה'
14 "הנשמה" - זו תפלה³⁵, -
15 כלומר אלה העוסקים
16 בעבודת התפלה, ואחר
17 התפלה או לפני נעשה
18 "מושב לצים" רחמנא
19 לצלן, כמו שאמרו רז"ל³⁶:
20 "שנים שיושבין ואין
21 ביניהם דברי תורה כו'", -
22 הרי זה מושב לצים, ואם
23 נעשה "מושב לצים"
24 בעשרה, - מישאל,
25 דשכינתא שריא עליהו -
26 שהשכינה שורה עליהם, אין
27 לה עלבונא וקלנא
28 דשכינתא - עלבון וקלון השכינה, גדול מזה רחמנא לצלן, ואם
29 אמרו רז"ל³⁷ על העובר עברה בפ"ר ש"דוחק רגלי השכינה"

30 חס ושלום, - הרי, העובר עברה ברכים - דוחק כל שיעור קומה
31 של יוצר בראשית בביבול³⁸, כמו שאמרו רז"ל³⁹: "אין אני והוא
32 וכו'", - יכולין לדור בעולם, הרי שהוא דוחה את השכינה לגמרי,
33 שאין היא יכולה לשרות שם. אלא ש"מלך אסור ברהמים" כו'⁴⁰.
34 - השכינה היא באופן של
35 "אסור" - כשורה נגד
36 רצונה שלא לשרות במקום
37 כזה - הרי יש בכך משום
38 עלבון וקלון לשכינה
39 הנמצאת שם באופן של
40 "מלך אסור וכו'". אבל "וי
41 למאן דדחקין לשכינתא
42 בד יוקים לה קדשא דכ"ר
43 הוא, - וי לאלה שמצירים
44 את השכינה, כאשר הקדוש
45 ברוך הוא יקים אותה, ויימא
46 לה: - ויאמר לה: "התנערי
47 מעפר קומי וגו'"⁴¹, ועל
48 תלת מלין מתעבבי
49 ישראל בגלותא: - על
50 שלשה דברים מתעבבים בני
51 ישראל בגלות: על דדחקין
52 לשכינתא, - על שהם
53 מצירים לשכינה, ועל דעבדין קלנא בשכינתא - ועל שגורמים
54 קלון לשכינה, וכו'", כמו שכתוב בזהר הקדוש⁴².

אגרת הקדש

וע"כ רע
בעיני המעשה אשר נעשה תחת השמש בכלל ובפרט
בין אחיי ורעי הנגשים אל ה' הגשה זו תפלה ואחר
התפלה או לפני נעשה מושב לצים ר"ל כמו שארז"ל
שנים שיושבין ואין ביניהם ד"ת כו' ואם נעשה מושב
לצים בעשרה דשכינתא שריא עליהו אין לה עלבונא
וקלנא דשכינתא גדול מזה רחמנא ליצלן ואם אמרו
רז"ל על העובר עבירה בסתר שדוחק רגלי השכינה
ח"ו העובר עבירה ברכים דוחק כל שיעור קומה של
יוצר בראשית כביבול כמ"ש רז"ל אין אני והוא וכו'
אלא שמלך אסור ברהמים כו'. אבל ווי למאן דדחקין
לשכינתא כד יוקים לה קודשא ב"ה ויימא לה התנערי
מעפר קומי וגו' ועל תלת מלין מתעבבי ישראל
בגלותא על דדחקין לשכינתא ועל דעבדין קלנא
בשכינתא וכו' כמ"ש בוזה"ק.

יום רביעי כ"א תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 272, ע"כ אהובי אחיי... עד עמ' קלז, בפרש"י ז"ל שם.

אגרת הקדש

על כן אהובי אחיי
ורעי אל נא תרעו הרעה הגדולה הזאת ותנו כבוד
לה' אלהיכם בטרם יחשך דהיינו בין מנחה למעריב
כל ימות החול ללמוד בעשרה פנימיות התורה שהיא

55 על כן, - לכן, אהובי אחי
56 ורעי, אל נא תרעו הרעה
57 הגדולה הזאת, - לעשות,
58 לפני התפלה או אחרי
59 התפלה, מושב לצים רחמנא

32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צע"ג אם אינו טה"ד: 1) לא הי' נפוץ לימודו ברוסיה אפילו בדורות האחרונים. 2) ע"פ רוב כל סעיף - הל' בפ"ע. 3) נדפס לראשונה - בסוף ימי הצ"צ ומחוז לרוסיא. 4) שו"ע אדה"ז נדפס בתחלת נשיאות אדהאמ"צ, ובטח נקבעו שיעורים בו מאז. וה"ז לימוד הל' פסוקות. ומה יגרום לשנות ולהחליף?!" 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לי' הכתוב - קהלת ב, יז". 34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה פרש"י יתרו יט, כב. ותפלות במקום קרבות תקנום". 35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב"ר פמ"ט. פרש"י עה"פ". 36. אבות פרק ג' משנה ב'. 37. קידושין לא, א. 38. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ע"ח ש' השמות פ"ז. יהל אור ע' תקענ ואל"ך". 39. סוטה ה, א. 40. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מאהג"ת רפ"ז". 41. כמ"ש בישע"י נב, ב. 42. ח"ג עה, ב. 43. ע"פ לי' הכתוב - ירמי' יג, טז. 44. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "י"ל הא דאינו מתחיל בנוגע לתפלה הא', שחרית - כי אז הרי דין מפורש הוא בשו"ע (ספ"ט ס"ד)

1 **שְׁהִיא אֲגֵדָה שֶׁבְּסֵפֶר "עֵין יַעֲקֹב", שָׁרַב סוּדוֹת הַתּוֹרָה גִּנּוּזִין**
 2 **בָּהּ, וּמִכִּפְרֵת עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם, כְּמִכְבָּאָר בְּבִתְּכִי הָאֲרִיזָ"ל⁴⁵,**
 3 **וְהַגְלִילוֹת שָׁבָה – סוּדוֹת הַתּוֹרָה, הִרִי אִמֹר, גִּנּוּזִין בִּאֲגֵדָה שֶׁבִּעֵין**
 4 **יַעֲקֹב", וְהוֹדְבִירִים הַגְּלוּיִים**
 5 **אִוְדוֹתָם לּוֹמְדִים בַּחֲלֶק**
 6 **הַגְּלִילָה שֶׁל הָאֲגֵדָה, הֵן**
 7 **דְּרָכֵי ה' שִׁילְךָ בָּהֶם**
 8 **הָאָדָם, וְיִשִּׁית עֲצוֹת**
 9 **בְּנַפְשׁוֹ בְּמִלֵּי דְשְׁמִיא –**
 10 **בַּעֲנִינֵי תוֹרָה וּמִצְוֹת, וּבְמִלֵּי**
 11 **דְּעִלְמָא, – בַּעֲנִינֵי עוֹלָם,**
 12 **וּבְכִידוּעַ לְכָל חֲכָמֵי לֵב, וְגַם**
 13 **לְלָמֵד מַעֲט – בֵּין מִנְחָה**
 14 **לְמַעֲרִיב, בְּשִׁלְחֹן עֲרֹךְ**
 15 **אֲרַח־חַיִּים הַלְכוֹת**
 16 **הַצְרִיכוֹת לְכָל אָדָם, – שֶׁהִי הַחֲלֶק "אוֹרַח חַיִּים" שֶׁבְּשׁוֹלְחַן עֲרוֹךְ**
 17 **נִחוּץ לְכָל אֶחָד לְדַעַת הַלְכוּתִי, וְעַל זֶה אָמְרוּ רַבֵּנוֹ⁴⁶: "כָּל הַשּׁוֹנֶה**

אגרת הקדש

אגדה שבס' ע"י שרוב סודות התורה גנוזין בה ומכפרת
 עונותיו של אדם כמבואר בכהאריז"ל והנגלות שבה
 הן דרכי ה' שילך בהם האדם וישית עצות בנפשו
 במילי דשמיא ובמילי דעלמא וכידוע לכל חכמי לב
 וגם ללמוד מעט בשו"ע או"ח הלכות הצריכות לכל
 אדם וע"ז ארז"ל כל השונה הלכות בכל יום כו' שהן
 הלכות ברורות ופסוקות הלכה למעשה כמבואר
 בפרש"י ז"ל שם

16 **הַצְרִיכוֹת לְכָל אָדָם, – שֶׁהִי הַחֲלֶק "אוֹרַח חַיִּים" שֶׁבְּשׁוֹלְחַן עֲרוֹךְ**
 17 **נִחוּץ לְכָל אֶחָד לְדַעַת הַלְכוּתִי, וְעַל זֶה אָמְרוּ רַבֵּנוֹ⁴⁶: "כָּל הַשּׁוֹנֶה**

יום חמישי כ"ב תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלו, ובשבת קדש בעלות... עד עמ' קלו, כן יהי רצון:

35 **וּבִשְׁבַת קִדְשׁ בְּעֵלּוֹת הַמִּנְחָה – יַעֲסֻקוּ בְּהַלְבוֹת שִׁבְתָּ, בִּי**
 36 **"הַלְכְתָּא רַבְתָּא לְשִׁבְתָּא", – שֶׁבֶת הִיא הַלְכָה גְּדוּלָה, יִשְׁנֵן הִרְבָּה**
 37 **הַלְכוֹת שִׁישׁ לְדַעַתָּן בְּנוּגַע לִשְׁבֹת, וּבְכָל יְבוֹל הָאָדָם לְבָשָׁל בָּהּ חֵם**
 38 **וְשִׁלּוֹם, אֲפִילוּ בְּאִסּוּר בִּרְת**
 39 **וּסְקִילָה, מִחֻסְרוֹן יְדִיעָה, –**
 40 **שֶׁל הַדִּינִים, וְ"שִׁנְגַת תַּלְמוּד**
 41 **עוֹלָה וְדוֹן" חֵם וְשִׁלּוֹם, –**
 42 **כְּשֶׁעוֹשִׂים אִיסוּר מִבְּלִי**
 43 **לְדַעַת שׁוּה אִיסוּר, וְאִי**
 44 **הַיְדִיעָה הוּא מִפְּנֵי שֶׁלֹא לִמַּד**
 45 **– נִחְשָׁב הַדְּבַר כִּאִילוּ עָשָׂה**
 46 **זֹאת בְּמִזִּיד חֵס וְשִׁלּוֹם, כִּפִּי**
 47 **שֶׁהַמִּשְׁנָה אוֹמֶרֶת בִּאֲבוֹת⁴⁸.**
 48 **הִרִי שֶׁאִפִּילוּ בִּאִיסוּרִים שֶׁל**
 49 **כֶּרֶת וּסְקִילָה יִכּוּלִים**
 50 **לְהִיכְשֵׁל חֵס וְשִׁלּוֹם כְּשֶׁלֹא**
 51 **יִדְעִים הַלְכוֹת שֶׁבֶת, וְאִין**
 52 **צִרְיָה לִזְמַר בְּאִסּוּרֵי דְבָרֵי**
 53 **סוֹפְרִים, שָׁרְבוּ בְּמֹו רַבּוֹ**
 54 **לְמַעֲלָה, וּבְפִרְטָא בְּאִסּוּרֵי מִקְצֵה דְשִׁכְיָחִי מוֹכָא, – הַקּוֹרִים לַעֲתִים**
 55 **קְרוֹבוֹת מֵאֵד, וְחִמּוּזִים דְּבָרֵי סוֹפְרִים – דִּמְדַּרְבְּנִן, יוֹתֵר מִדְּבָרֵי**

אגרת הקדש

ובשבת קדש בעלות המנחה יעסקו
 בהל' שבת כי הלכתא רבתא לשבתא ובקל יכול
 האדם ליכשל בה ח"ו אפילו באיסור כרת וסקילה
 מחסרון ידיעה ושגגת תלמוד עולה זדון ח"ו ואצ"ל
 באיסורי דברי סופרים שרבו כמו רבו למעלה ובפרט
 באיסורי מוקצה דשכיחי טובא וחמורים ד"ס יותר
 מד"ת כמ"ש רז"ל שכל העובר על דברי חכמים אפילו
 באיסור קל של דבריהם כמו האוכל קודם תפלת
 ערבית וכה"ג חייב מיתה כעובר על חמורות שבתורה
 וכל יחיד אל יפרוש עצמו מן הציבור אפילו ללמוד
 ענין אחר כ"א בדבר שהציבור עוסקין בו ואצ"ל שלא
 יצא החוצה אם לא יהיו עשרה מבלעדו ועליו אני
 קורא הפסוק ועוזבי ה' יכלו כו' כמשאור"ל על כל
 לומד אם לא יהיו עשרה מבלעדו, ועליו – על מי שיצא החוצה,
 אני – רבנו הזקן, קורא הפסוק⁵²: "וְעֹזְבֵי ה' – אֵלֶּה שְׁעוּבֵימֵי תוֹרָתוֹ"

דאסור לעסוק בצרכיו קודם התפלה, וכן שלאחר צ"ל ת"ת דרבים, מביהכנ"ס לביהמ"ד (סקנ"ה ס"א)⁴⁵. ראה הלכות ת"ת לאדמו"ר הזקן פ"ב ה"ב ובנסמן שם (בהוצאת קה"ת). הקדמת הרמב"ן לשיר השירים. ⁴⁶ מגילה כח, ב. נדה עג, א. ⁴⁷ ראה ט"ז יו"ד סרמ"ו ס"ב. ⁴⁸ פרק ד' משנה י"ב. ⁴⁹ ירושלמי ברכות פ"א ה"ד. ⁵⁰ ברכות ד, ב. ⁵¹ הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל - טובא קמ"ל שלא כהדעות דלהפלגה וגו' ונאמא כוונתו. וראה שו"ע אדה"ז ס"ס ג' ס"ה. שו"ע כללים ע' 386. פאת השדה ח, טו - בארוכה. אנציק' תלמודית יד ע' תקצט ואילך". ⁵² ישעי' א, כח.

מישראל לומדים תורה ביחד הם הרי ממשכים כאמור לעיל, 13
הבחינה הגבוהה של קדושה והשראת השכינה – לכן זה שיוצא 14
החוצה ובגלל כך לא נשאר "ציבור" בשעת הלימוד, הוא על דרך מי 15
שהולך מדבר שבקדושה 16
ועל ידו מופרע הדבר 17
שבקדושה. ו"כל הפורש מן 18
הציבור כו", – אינו זוכה 19
לראות בנחמת הציבור⁵⁴, 20
ושומע לי – אומר רבנו 21
הזקן, וישבון בטה, ובימי 22
ובימינו תושע יהודה, וירושלים תשכן לבטח⁵⁵, אמן בן יהי 23
רצון: 24

של ה', וכלו כו", כמו שאמרו רז"ל⁵³ על כל דבר שבקדושה, כי 1
אין קדושה בקדושת התורה, ו"אורייתא וקדשא פרידנהוּא בלא 2
תר". – התורה והקדוש ברוך הוא הם דבר אחד, שלכן, למרות 3
שרבותינו ז"ל אמרו זאת רק 4
לגבי דבר שבקדושה, שבהם 5
הענין של עשרה מישראל 6
(מנין) הוא תנאי שבלעדו אי 7
אפשר ליומר אותו דבר 8
שבקדושה, מה שאין כן 9
בלימוד תורה הרי אין זה 10
תנאי שמן ההכרח שיהיה עשרה, זה רק עילוי כשעשרה מישראל הם 11
ביחד – בכל זאת, כיוון שאין קדושה כקדושת התורה, וכשעשרה 12

יום שישי כ"ג תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 274, כד. אהובי... עד עמ' קלח, לעין כל.

ממלכתו, שכן זמני התפלה הם עת רצון גם למעלה וגם למטה, כפי 54
שרבנו הזקן אומר בפרק י"ב בחלק הראשון של ספר ה"תניא", ששעת 55
התפלה היא זמן של "מוחין דגדלות" למעלה, ולמטה היא "שעת הכושר" 56
לכל אדם – הרי זו קריאה בכל רחבי מלכותו של הקדוש ברוך הוא. 57
ועל האדם רק להכין עצמו 58
שיוכל "לקבל" התגלות זו – 59
על ידי התבוננותו בגדולת 60
הקדוש ברוך הוא בשעת 61
התפלה, וכפי שרבנו הזקן 62
פירש בתורה קצרה את 63
המאמר¹ "אם כיוון לבו יצא", אם פתח חלון בלבו, "כיוון" מלשון "וכיון" 64
פתיחין ל"י" הכתוב בתפלתו של דניאל² שהכוונה היא שחלונות היו 65
פתוחים אצלו – כך כאן הכוונה ב"אם כיוון לבו" היא, שפתח חלון בלבו 66
שיוכל להאיר דרכו בלבו ההתגלות המאירה במוח על ידי ההתבוננות 67
בגדולת ה'. 68

וכאשר מישוה מדבר אז בעניינו הוא, ויהיו אלה גם דברים הנחוצים לו, הוא 69
מראה – כאמור לעיל – שאין הוא רוצה לראות התגלות המלך שישנה בשעת 70
התפלה, ויתירה מזו, זהו בזיונו של המלך ולפני עיני כל. 71
לכן מסיים רבנו הזקן בגזירת גזירה שלא לדבר שום "שיחה בטילה" מהשעה 72
שהחזן מתחיל בתפלה עד לסוף הקדיש האחרון שאחרי התפלה. ומי שיעבור 73
על כך במויד ישב על הקרקע ויבקש משלשה אנשים להתיר לו הנידוי 74
שלמעלה. אך, זה רק בשעה שהוא עושה זאת במויד, לא כאשר שכח או 75
שהתפרצו מפיו כמה מלים, שאז לא חל עליו מלכתחילה ענין הנידוי, ורבנו 76
הזקן מסיים ב"הטיבה ה' לטובים ולישרים בלבבותם". 77
אהובי אחי, אל נא תרעו, רעים האהובים ליוצרים ושנואים 78
ליוצרים, – צריכים הרי לעשות מה שהאודה (הבורא) רוצה, 79
ולא מה שהשונא (היצר הרע) רוצה, ואל יעשה אדם עצמו רשע 80
שעה אחת – השעה היחידה והמיוחדת של תפלה, לפני המקום, 81
– לפני הקדוש ברוך הוא, אשר – הקדוש ברוך הוא, בחר בך מכל 82

כד. באגרת הקדושה הקודמת, סימן כ"ג, הסביר רבנו הזקן ההפלאה הגדולה, 25
בהשראת השכינה, כשעשרה מישראל לומדים תורה ביחד או עושים מצוה 26
ברבים, ולכן (אמר) "רע בעיני המעשה" שיכול לקרות, שגם אלה אשר "נגשים 27
אל ה' הגשה זו תפלה", שעוסקים בעבודת התפלה, ובכל זאת לפני או אחרי 28
התפלה נעשה מושב לצים מפני 29
שלא לומדים תורה, ולכן תבע 30
לעשות קביעות רבים ללמוד 31
"עין יעקב" ושולחן ערוך הלכה 32
למעשה בין מנחה למעריב. 33
לאחר האגרת האמורה, באה 34
האגרת הקדושה סימן כ"ד, בה תובע רבנו הזקן בצורה חריפה מדוע ישנם 35
כאלה שמדברים בשעת התפלה. ואין הכוונה לדברים בטלים, אלא אפילו 36
כשמדברים בתוכן של "סיפור בצרכיו", הוא מדבר אודות דברים הנצרכים לו, 37
ואם היה מדבר בהם בזמן אחר (שלא בשעת התפלה) לא היה זה משום 38
חטא, שכן, הוא צריך לדבר אודות דברים אלה: אך אם הוא מדבר אותם 39
בשעת התפלה, אומר רבנו הזקן, שהוא מראה בכך שאין הוא רוצה להתבונן 40
ולראות ההתגלות האלקית שהקדוש ברוך הוא מתגלה בשעת התפלה. 41
רבנו הזקן מביא דוגמה לכך, כמו למשל במלך למטה שבודק כלל כבודו 42
וגדולתו מוחבאים בחזרי חדרים, ורבים מחכים ימים ושנים שיעלה בידם 43
לראות אותו, וכשעלה ברצון המלך לצוות להכריז בכל רחבי ממלכתו 44
שיתאספו בזמן מסוים, והוא יראה להם כבוד מלכותו ויקר תפארת גדולתו, 45
הרי מי שעומד אז מן הצד ואינו מתעניין לראות את המלך – עד כמה מטופש 46
הוא נראה בעיני הכל, וגם יש בכך משום בזיון למלך, שאין המלך חשוב 47
בעיניו לשאוף נחת ותענוג מההסתכלות בכבודו ובתפארת גדולתו, וחשוב לו 48
יותר לספר ולדבר אז בענינים הנחוצים לו. ויתירה מזו, הוא מתחייב בנפשו 49
למלך בהראותו עלבון ובזיונו כלפי המלך בעיני כל. 50
כך הדבר בנמשל, בענין התפלה, שמלך מלכי המלכים צווה לקבוע זמני 51
התפלה בהם הוא מתגלה לכל דורשי שמו על ידי התבוננותם בגדולתו של 52
הקדוש ברוך הוא. וגם כאן הרי זה כאילו צווה המלך להכריז בכל רחבי 53

53. ברכות ח, א. ירושלמי מגילה פ"ד ה"ד. 54. מסכת שמחות ב, י. אבל שם מדרכי ציבור. ועיין רמב"ם הלכות אבל פ"א ה"י. 55. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "השייכות כאן – אולי – ע"פ תענית (יא, א) הדמזער עצמו עם הציבור רואה בנחמת הציבור. ולהעיר מברכות ל, רע"א".
1. ברכות יג, א. 2. דניאל ו, יא.

1 היום, להקהל ולעמוד לפניו בשעה זו, — של תפלה, שהיא עת
2 רצון לפניו, להתגלות לבוא אל ה"מקדש מעט", — "בית המקדש"
3 הקטן, כפי שנקרא בית הכנסת בו יהודים מתפללים⁴, לפקד לשכינת
4 כבודו, השוכן אתם בתוך טמאותם⁵, — שגם במצב של גלות ושל

5 טומאה — שוכנת בכל זאת
6 השכינה עם בני ישראל, הרי

אגרת הקדש

7 בה מכל היום להקהל ולעמוד לפניו בשעה זו שהיא
8 עת רצון לפניו להתגלות לבוא אל המקדש מעט
9 לפקוד לשכינת כבודו השוכן אתם בתוך טומאותם
10 ולהמצא לדורשיו ומבקשיו ומיחליו והמספר בצרכיו
11 מראה בעצמו שאינו חפץ להתבונן ולראות בגילוי
12 כבוד מלכותו ונעשה מרכבה טמאה לכסיל העליון
13 שנאמר עליו לא יחפון כסיל בתבונה כו' כמ"ש
14 הוזהר והארז"ל דהיינו שאינו חפץ להתבונן ולראות
15 ביקר תפארת גדולתו של מלך מה"מ הקב"ה הנגלות
16 למעלה בשעה זו וגם למטה אל החפצים להביט אל
17 כבודו וגדלו המתעטף ומתלבש בתוך תיבות התפלה
18 הסדורה בפי כל ומתגלה לכל אחד לפי שכלו ושורש
19 נשמתו כדכתיב לפי שכלו יהולל איש יהלל כתיב
20 ומלכותא דרקיע כעין מלכותא דארעא שדרך המלך
21 להיות חביון עוזו בחדרי חדרים וכמה שומרים על
22 הפתחים (עד) אשר כמה וכמה מצפים ימים ושנים
23 לראות עוזו וכבודו וכשעלה רצונו להתגלות לכל
24 והעביר קול בכל מלכותו להקהל ולעמוד לפניו
25 להראותם כבוד מלכותו ויקר תפארת גדולתו מי
26 שעומד לפניו ואינו חושש לראותו ומתעסק בצרכיו
27 כמה גרוע וסכל ופתי הוא ונמשל כבהמות נדמה
28 בעיני כל הבריות וגם הוא בזיון המלך בהראותו
29 לפניו שאינו ספון בעיניו לקבל נחת ושעשועים מהביט
30 אל כבודו ויפיו יותר מעסק צרכיו וגם הוא מתחייב
31 בנפשו למלך על הראות קלונו ובזיונו את המלך לעין
32 שהוא כסיל לא יהי' מרים קלון שיהי' נראה הקלון
33 לעין כל.

34 בפי כל, ומתגלה לכל אחד לפי שכלו — והבנתו, ושרש נשמתו,
35 בדכתיב: — כמו שכתוב: "לפי שכלו יהלל איש" — "יהלל" בתיב;

36 — בלי וא"ו — שמשמעותו, שבהתאם לשכלו ולהבנתו בגדולת הקדוש
37 ברוך הוא, מהלל האדם את הקדוש ברוך הוא בשעת התפלה,
38 ומלכותא דרקיע בעין מלכותא דארעא¹⁰, — מלכות השמים
39 דומה למלכות על הארץ, להנהגת המלכות למטה, שדרך המלך

40 לחיות "חביון עוזו"¹¹
41 בתדרי חדרים, וכמה

42 שומרים על הפתחים,
43 (עד) אשר כמה וכמה

44 מצפים ימים ושנים לראות
45 עוזו וכבודו, וכשעלה

46 רצונו להתגלות לכל,
47 והעביר קול בכל מלכותו

48 להקהל ולעמוד לפניו,
49 להראותם כבוד מלכותו

50 ויקר תפארת גדלתו, מי
51 שעומד לפניו ואינו חושש

52 לראותו ומתעסק בצרכיו
53 — כמה גרוע וסכל ופתי

54 הוא, ונמשל כבהמות
55 נדמה בעיני כל הבריות.

56 וגם הוא בזיון המלך —
57 בהראותו לפניו שאינו

58 שהמלך אינו ספון — חשוב
59 בעיניו לקבל נחת

60 ושעשועים מהביט אל
61 כבודו ויפיו, יותר מעסק

62 צרכיו. וגם הוא מתחייב
63 בנפשו למלך, על הראותו

64 קלונו ובזיונו את המלך
65 לעין כל רואה, ועל זה

66 נאמר¹²: "וכסילים מרים
67 קלון", בלומר: אף שהוא

68 כסיל — לא יהיה "מרים
69 קלון", שיהיה נראה הקלון

70 לעין כל. — ועל הראותו
71 קלונו של המלך לעיני כל, הוא הרי לא רק מבזה את המלך אלא

72 מתחייב בנפשו למלך.

3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר ממחז"ל אין עמידה אלא תפלה (ברכות ו, ב)". 4. מגילה כט, א. 5. אחרי טז, טז. וראה תניא פמ"ה.
6. משלי יח, ב. 7. ראה זח"א קעט, א. 8. ראה רמ"ז לזח"א שם. 9. משלי יב, יח. 10. ברכות נח, א. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר
מלקו"ת (דרושי יוהכ"פ — סד"ה שבת שבתון) ב" דרגת חביון עוזו למע' שמוזה מובן למטה, כביכול". 12. משלי ג, לה.

יום שבת קודש כ"ד תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלח, וע"כ קבעו חז"ל... עד עמ' קלח, בלכותם:

צבור - החזק, להתפלל התפלה עד גמר קריש בתרא, - עד סוף
הקריש האחרון, שחרית ערבית ומנחה¹⁷ וכו'. והעובר על זה
בזדון - ישב על הארץ ויבקש מג' אנשים שיתירו לו נדוי
שלמעלה, - שמגיע למי שעובר על גזירה שגזרו, "ישב" - יעשה
תשובה, שלא לדבר יותר

בשעת התפלה, ורפא לו,¹⁸
1 ולא חל עליו שום נדוי
2 למפרע כל עקר, - לא זו
3 בלבד שיירפא מהנדוי על
4 להבא, אלא תשובה זו
5 גורמת שמלכתחילה לא היה
6 עליו שום נדוי, כי מתחלתו
7 לא חל - הנדוי, כי אם על
8 המורדים והפושעים,
9 שאינם חוששים כלל
10 לבקש בפרה מן השמים
11 ומן הכריות על העון פלילי
12 הזה, וגם דוקא בשמדרים
13 בזדון בשאט נפש, ולא על
14 תשובה או שנוקדו מפיו
15 בפה תבות בלא מתבונן,
16 שאינו צריך התרה כלל, -
17 שיתירו לו את הנדוי, ומי
18 שידבר במזיד ויאמר שהיה
19 זה שלא במתכוין וכו' - עליו
הוא אומר: "ובוחן לבות
ובליות אלקים צדיק"¹⁸, "המיכה ה' למזכים" - לאלה שעושים טוב
ושומרים עצמם מלדבר כלל, ולישרים בלבבותם"¹⁹: - שלא חשבו
בלבם לדבר, אלא נזרקו מפיהם כמה תיבות שלא במתכוין - גם להם
יעשה ה' טוב.

1 ועל כן - ולכן, קבעו חז"ל בתפלה: - שעליה להיות כאלו עומד
2 לפני המלך¹³. - שבאמת הוא הרי עומד לפני מלכי המלכים,
3 מדוע, איפוא, אומרים "באילו" עומד לפני המלך? אלא, הכוונה היא:
4 על כל פנים יהיה מראה בעצמו כאלו עומד בו' - לפני המלך,
5 כך יראה עצמו לעין כל
6 רואה בעיני בשר אל
7 מעשיו ודבוריו, - שכל
8 אחד יראה שמעשיו ודיבוריו
9 הם כפי שהם צריכים להיות
10 כשהוא עומד לפני המלך,
11 אף שאין לו מחשבה
12 לבסיל. - להרגיש
13 במחשבתו שבעמדו בתפלה
14 הוא עומד לפני המלך, ועל
15 זה הענין - שעומדים לפני
16 המלך שקבע זמן זה
17 להתגלות לכל הדורשים
18 אותו, נתקן¹⁴ כל התפלות,
19 למתבונן בהם היטב, ומי
20 שאינו מראה בן - מתחב
21 בנפשו. ועליו אמרו בזה
22 הקדוש¹⁵: "דאנהיג קלנא
23 בתקונא עלאה" - הוא
24 מכניס קלון בתקון העליון,
25 ואחזי פרוצא, - ומראה
26 היפרדות (מקדושה) ולית
27 ליה חלקא באלהא דישאל, - ואין לו רחמנא לצלן. - חלק
28 באלקי ישראל, על כן - לכן, אומר רבנו הזקן, שליחותיהו דרז"ל
29 קא עבדנא, - מקיים אני שליחותם של רבותינו ז"ל, לגזר גזרה¹⁶
30 שוה לכל נפש, שלא לשוה שיחה במלה משיתחיל השליח

13. ברכות לג, א. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לברר בשאר הדפוסים הצ"ל 'נתקנו'". 15. ח"א קלא, ב. 16. עיין סמ"ק סוף סימן יא. 17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "נ"ל בדא"פ לתרץ הסדר: שחרית ערבית ו(אפילו) מנחה, היינו, אפילו בתפלת מנחה שבאה בהמשך לתפלת שחרית (שלכן אצל ק"ש עזה"פ), ג"כ כל כך חמורה הפסק שיחה (ואף שמפסיק בפשטות בין ק"ש דשחרית ששייכת גם למנחה - למנחה)". 18. ל' הכתוב - תהלים ז, י. 19. ל' הכתוב - תהלים קכה, ד.

המשך ביאור למס' חולין ליום שבת קודש עמוד ב

עליהן - על העצמות, הכית טמא, שהמאהיל על היד נחשב
כמאהיל על הבשר, ונחשב כמאהיל על כזית מבשר המת שמשמא
באהל. יהודה בן נקומא אומר, משום רבי יעקב, היאך שני עצמות
שאינן בכל אחד מהם כזית בשר, מצטרפין לבזית לטמא את הבית.

1 הגמרא מקשה על רב מברייטא: מיתבי, שנינו בברייטא (ותוספתא)
2 אהלות פ"ד ה"ח, שני עצמות של מת, יש עליהן שני חצאי זיתים
3 מבשר המת, שבכל עצם יש חצי זית, והכנים ראשיתן השניים -
4 ראשי שני העצמות שאין הבשר עליהם, לתוך הבית, והבית מאהיל

יום ראשון	יום ראשון	יח תשרי, ב דחומה"ס [בחו"ל]	ה'תש"ד
	שיעורים. חומש: ברכה, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: פח-פט. תניא: וזה הפרש . . . קלו עמלה בה.		
	אומרים "אום אני חומה" וגם "אדון המושיע", אבל אין מקיפים אלא פעם אחת. אומרים תבת "הושענא" הן בראש והן בסוף – באותם האותיות שאומרים השליח צבור בקול רם. בהשאר – אומרים רק פעם אחת. מנהגנו להתחיל בקול רם מאות "ס" או "ע". מודיקים לעשות הקף שלם, ומשלימים באות "ת".		

יום שני	יום שני	יט תשרי, ג דחומה"ס [בחו"ל]	ה'תש"ד
	שיעורים. חומש: ברכה, שני עם פירש"י. תהלים: צ"צו. תניא: אבל ההשאה . . . 272 לגמרי.		
	איתא [מוכא בספרים], שכל השנה באמרו בשמונה-עשרה "ואת כל מיני תבואתה לטובה", צריך לכוון לחטים למצה ואתרוג – במקום אחד נזכר מלבד הנ"ל גם יין לקדוש – ואז במילא תהיה כל התבואה לטובה.		

יום שלישי	יום שלישי	כ תשרי, ד דחומה"ס [בחו"ל]	ה'תש"ד
	שיעורים. חומש: ברכה, שלישי עם פירש"י. תהלים: צזקג. תניא: וע"כ . . . כמ"ש בזה"ק.		
	בעת הנענועים צריך להגיע עד החוה, מקום שמכים באמירת "אשמגו". אמר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] באחת ההתנודות, שיש לומר שזהו כמו הענין שעל ידי הכבד ראש שקדם התפלה, שמתמרמר בנפשו, על ידי זה דוקא יכול להיות אחר כך התפעלות המדות בתפלה.		

יום רביעי	יום רביעי	כא תשרי, הושענא רבה	ה'תש"ד
	שיעורים. חומש: ברכה, רביעי עם פירש"י. תהלים: קד-קה. תניא: ע"כ אהוביי . . . בפירש"י ז"ל שם.		
	בתקון ליל הושענא רבה גם פרשה "ברכה" אומרים רק פעם אחת מקרא – היו יחידים שאדוני אבי מורי ורבי [הרש"ב] צום לאמרה בהושענא רבה עם פרוש רש"י, ואינה הוראה לרבים. ובערב שמחת תורה אומרים אותה שנים מקרא ואחד תרגום. קדם הלל מסירים שתי הכריכות שעל הלולב, וגשאים רק הג' המאגדים ג' המינים יחד. ערב תבשילין. בהושענא רבה טובלים פרוסת המוציא בדבש, אבל לא בשמיני עצרת ושמחת תורה.		

יום
חמישי

יום חמישי כב תשרי, שמיני עצרת [בארץ ישראל – שמע"צ ושמוח"ת] ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, חמישי עם פירש"י.

תהלים: קור"ק.

תניא: ובשבת קדש . . . יהי רצון.

מקדשים ואוכלים ושותים בסכה בין בלילה בין ביום. הקפות בליל שמיני עצרת. הפטורה: ויהי בכלות – ולישראל עמו.

אין אומרים ה'יהי רצון" ביציאה מן הסכה.

שמיני עצרת וראש השנה משתנים בכמה עניני כונות ויחודים עליונים, אלא שבראש השנה הם בענין העליה ובשמיני עצרת הם בענין ההמשכה. בראש השנה העבודה בתחנונים בהכנעה ובמרידות עצומה, ובשמיני עצרת היא בקו השמחה.

יום
ששי

יום ששי כג תשרי, שמחת תורה [בחול"ל] ה'תש"ד

אין קוראים בתורה בלילה. נושאים בפנים בשחרית. אין נוהגים לפרוש טלית על ראשי העולים לחתן תורה או לחתן בראשית. גם העולה לתורה אומר חזק חזק ונתחזק.

שיעורים. חומש: ברכה, ששי ושביעי עם פירש"י.

תהלים: קח"קב.

תניא: כד. אהובי . . . קלח לעין כל.

בשמחת תורה תק"מ אמר רבנו הזקן: "עץ חיים היא למחזיקים בה" – אלו בעלי השגה הלומדים תורה. "ותומכיה מאשר" – אלו בעלי עבודה העוסקים בתורה. "מאשר" – כדאיתא בזוהר (חלק ג' נג. ב), אל תקרי 'מאשר' אלא 'מראשו', דעל ידי עבודתם ממשיכים מראשו, הינו מפנימיות האין סוף ברוך הוא, וכמעלת הרגל המקים את הראש דוקא.

שבת
קודש

שבת כד תשרי, אסרו חג [בחול"ל] ה'תש"ד

מברכים ראש חדש מרחשון. אמירת כל התהלים בהשקמה. יום התעודות.

הפטורה: כה אמר – ויאדיר.

שיעורים. חומש: בראשית, כל הסדרה עם פירש"י.

תהלים: קיג"קח.

תניא: וע"כ קבעו . . . בלבותם.

ההתעודות – פארבריינגען – ברבים בכלל, ובשבת או במוצאי שבת בפרט, היא אחת היסודות בדרך החסידים והחסידות, ופתח ומבוא למצוה היסודית דאחבת ישראל.

רבא דרבא [ברוב המקרים], הנה בכל התעודות הרי ראשי המדברים תובעים מאת המסבים שיטיבו הנהגותיהם ודרכיהם, שיקבעו עתים ללמד דא"ח [=חסידות, דברי אלוקים חיים] ושישמרו הקביעות, ואשר הלמוד יהיה על מנת ללמד ולקיים. – והנה כללות ענין ואפן התוכחה מבאר היטב בדבור המתחיל "ואם רות המושל" (קנטרס למ"ד), אשר ראוי לכל אחד ואחד מאנ"ש ללמוד היטב אדעתא דנפשיה [=עם עצמו] – אמנם הוכחה זו בעת ההתעודות היא רק על דברים וענינים שאין בהם משום הלבנת פנים ולא כלום, כמו שהיה מאז ומקדם, אשר איש את רעהו הוכיחו באהבה ובחבה גדולה.

בין 'צמיד פתיל' לאוהל

יום ראשון י"ח תשרי ה'תשע"ב

רק כאשר יש פותח טפח. ולכן, הקדירה שעל פי הארובה חוצצת, אף שהיא נקובה ב'כונס משקה', כי מאחר שהוא פחות מפותח טפח, הרי זה כאהל החוצץ בפני הטומאה. ובספר 'מי נפתח' (פרפר לט, ס"ק ו) תירץ על פי חילוקו של ה'משנה למלך' (פ"ב ה"ב) בין שני הדברים המצילים ומונעים את הטומאה – צמיד פתיל וחציצת אוהל:

דבר המקבל את הטומאה אינו חוצץ בפני הטומאה (לעיל פ"ג ה"ד) רק בדבר שטומאתו מדאורייתא, אבל אם טומאתו מדרבנן חוצץ. אלא שכל זה הוא בדין אהל, אבל כלי צמיד פתיל המציל על מה שבתוכו בפני הטומאה – אינו מציל גם אם טומאתו רק מדרבנן.

ולכן, אם הקדירה נתונה על פי הארובה, אין העליה נטמאת אף שהקדירה טמאה מדרבנן (כי הטומאה נכנסת דרך הנקב בשיעור 'כונס משקה') ועם זאת היא נחשבת לאוהל החוצץ. ואילו כאן, בדין צמיד פתיל, כיון שהכלי טמא מדרבנן אינו יכול להציל בתורת צמיד פתיל.

הלכות טומאת מת פרק כ"ב, הלכה ג: כלי המפך צמיד פתיל שתיה נקוב... נטמא ואינו מציל... וכמה יהיה בנקב?... העשוי לךך ולךך (לאוכלין ולמשקין) - מפילין אותו להמרא, ומשנינקב בכונס משקה אינו מציל עד שישתם הנקב.

והקשה ה'תוספות יו"ט' (כלים פ"ח מ"ט): לענין ארובה שבין בית לעליה והטומאה בבית וקדירה של חרס נתונה על הארובה, פסק הרמב"ם (להלן פ"ג ה"ד) אשר אף שהקדירה נקובה ב'כונס משקה', העליה טהורה. ויש לתמוה, הרי הקדירה עשויה גם למשקין ולפי דברי הרמב"ם כאן כלי העשוי גם למשקין, אם יש בו נקב בשיעור 'כונס משקה', אינו מציל בפני הטומאה! וביאר:

כאן הנידון הוא הצלת כלי המוקף צמיד פתיל שלא תכנס אליו הטומאה שבאהל המת, ובוה נאמר שאם כלי זה עשוי גם למשקין ויש בו נקב בשיעור 'כונס משקה' אין בו דין צמיד פתיל, אבל בארובה שבין הבית לעליה הרי זה מדין אהל, שחוצץ בפני הטומאה (פ"ב ה"א) והטומאה יכולה להיכנס בו

'טהרה בלועה'

יום שני י"ט תשרי ה'תשע"ב

כוונת ה'רוקח' לאשה שקרבו ימיה ללדת ויתכן שתלד במקום הטומאה שעומדת בו ואם כן לא תהיה זו 'טהרה בלועה' ולכן נתן טעם להיתר משום ספק-ספיקא.

ולדעת ה'אבני מילואים' (סי' פ"ב ס"ק א) עובר אינו נחשב 'בלוע' כי כיון שהוא במקום חיותו וגידולו הרי הוא כאחד מאיברי האם ומקבל טומאה, ורק עובר מת נחשב 'בלוע' כי הוא כמונה בקופסה. ולדעתו מובן מפני מה התיר ה'רוקח' כניסת מעוברת לאהל המת רק מטעם ספק-ספיקא.

וה'שבט הלוי' (ח"ב סי' ר"ה) התיר לאשת כהן ללדת בבית יולדות שיש שם ספק טומאת מת, בהתאם לסברת ה'נתיב חיים' שה'רוקח' התיר כניסה לאוהל המת מטעם ספק-ספיקא, אף אם לא נתיר משום 'טהרה בלועה', וכאשר תלד יוכלו לשהות שם במידת הצורך משום פיקוח נפש (ומותר לעשות פעולה המותרת עתה, אף שכתוצאה מכך נצטרך אח"כ לדחות דין תורה מטעם פיקוח נפש). אך יש להימנע מביקורים של הבעל ושאר כהנים.

הלכות טומאת מת פרק כ"ה, הלכה י"א: מי שילדה שני ילדים, אחד חי ואחד מת: אם המת יצא ראשון – החי טהור, שחרי לא נגע בו משיצא לאור העולם.

והנה, החי טהור בתנאי שהוציאו את המת מן הבית קודם לידת החי, כי אם לא הוציאוהו נטמא החי בשעת הלידה באוהל המת. ובעודם במעי אימם אין החי נטמא מן המת כי 'טהרה בלועה' (דבר טהור הבלוע בדבר אחר) אינה נטמאת (ר"ש ורע"ב אהלות פ"ז מ"ה), וכן 'טומאה בלועה' אינה מטמאת (רא"ש שם).

וכתב הש"ך (יו"ד סי' שע"א ס"ק א) בשם ה'רוקח' (סי' שט"ו): אשת כהן מעוברת מותרת להיכנס לאהל המת ואף שהעובר כהן, אין עליה איסור, משום ספק-ספיקא, ספק שמא העובר הוא נפל (ואינו עתיד לחיות) וספק שמא נקיבה היא.

והקשה ה'מגן אברהם' (או"ח סי' שמ"ג ס"ב): מדוע הוצרך ה'רוקח' להתיר משום ספק-ספיקא והרי בלא-הכי 'טהרה בלועה' היא ואינה מקבלת טומאה? וה'נתיב חיים' (או"ח שם) תירץ:

נצחיות אפר הפרה

יום שלישי כ' תשרי ה'תשע"ב

והביאור:

במשנה נימנו עושי הפרות בהמשך לדין הכנת הכהן השורף את הפרה, ש"מזין עליו כל ז' הימים מכל חטאות שהיו שם". אך ברמב"ם הדבר מובא בהמשך לדין 'ושלשה חלקים היו חולקין את כל אפרה... זה שניתן בחיל היה מוכן ומוצנע... וכן היו מצניעין מאפר כל פרה ופרה ששורפין בחיל' ובהמשך לכך: "ותשע פרות אדומות נעשו..."

כלומר: במשנה נמנים עושי הפרות בהמשך לדין השימוש באפר הפרה (ההזאה על הכהן השורף) ואילו ברמב"ם -

הלכות פרה אדומה פרק ג, הלכה ד: ותשע פרות אדומות נעשו משנצטוו במצוה זו עד שחבר הבית בשניה. ראשונה עשה משה רבנו, שניה עשה עזרא, ושבע מעזרא עד חרבן הבית.

מקורו בדברי המשנה (פרה פ"ג מ"ה). אך בעוד שבמשנה מובאים גם דברים שאינם נוגעים להלכה, ספרו של הרמב"ם הוא "הלכות הלכות" (כלשוננו בהקדמת הספר) ואיזו הלכה נלמדת ממספר הפרות שנעשו במשך הדורות?

ועוד יש לדייק: למה הזכיר הרמב"ם רק את משה ועזרא ולא את שאר עושי הפרות, אף שבמשנה נזכרו כולם?

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ פא

בשניה". ולכן הזכיר רק את משה ועזרא ולא את שאר עושי הפרות, כי בהם מודגש ענין הנצחיות – מעשה ידי משה נצחיים (פסטה ט, א) ואפר הפרה שלו קיים לעולם (במדב"ר חוקת פי"ט, ו) ועזרא שקול כמשה (סנהדרין כא, ב).

(לקוטי שיעור כח, ע' 131)

בהמשך לדין חלק האפר המוצנע למשמרת, ובכך מגדיר הרמב"ם את יסוד חיוב הנחת חלק מהאפר למשמרת שאין זה רק כדי שיהא מוכן להזאה בפועל, אלא 'למשמרת', היינו שחלק מהמצוה הוא שהאפר יהא מצוי תמיד, אף כאשר אין הוא נצרך להזאה לטהרה מטומאת מת. וליסוד זה מביא הרמב"ם ראייה מכך שהאפר היה קיים "משנצטוו במצוה זו עד שחבר הבית

פרה אדומה – כללות התורה יום רביעי כ"א תשרי ה'תשע"ב

לרומם ולהעלות את חלקו בעולם שיתעלה ויכלל בקדושה האלוקית, וזאת ההשתוקקות והרצוא באהבה כרשפי אש (בעיקר על ידי עבודת התפילה). ומצד שני – להמשיך את הקדושה האלוקית למטה (שוב), על ידי לימוד התורה (שנמשלה למים) וקיום המצוות.

ומעשה הפרה מכיל את שני העיקרים: א) שריפת הפרה לאפר, עניין ה"רצוא" – העלאה מלמטה למעלה (כדרך האש שעולה למעלה). ב) "ונתן עליו מים חיים אל כלי", עניין ה"שוב" (כמים היורדים ממקום גבוה למקום נמוך), המשכה מלמעלה למטה.

לכן נאמר על מצוה זו "חוקת התורה", כי עיקריה מקפלים בתוכה את היסודות של עבודת ה' כולה.

(לקו"ת ר"פ חוקת, ספר השיחות תש"נ, עמ' 353)

הלכות פרה אדומה פרק ו, הלכה א: הַמֵּים שֶׁנִּתְּנִין עָלָיו אֵפֶר הַפֶּרֶה – אֵין מְמַלְאִין אוֹתוֹן אֶלָּא כְּכֹל, וּמִן הַמַּעֲנִינֹת... וְנִתְּנִית אֵפֶר הַפֶּרֶה עַל הַמֵּים שֶׁנִּתְּמַלְאוּ הוּא הַנִּקְרָא קְדוּשָׁה, וְהַמֵּים הָאֵילּוּ שֶׁנִּתְּנוּ עָלֵיהֶן הָאֵפֶר הֵן הַנִּקְרָאִין מִי הַטָּהָר.

על הפסוק "זאת חוקת התורה" שואלים המפרשים: למה לא נאמר "חוקת הפרה" ולמה על מצוה זו נאמר "זאת חוקת התורה"?

ומבאר אדמו"ר הזקן ש"מצוות פרה האדומה הוא כללות התורה". כלומר: כללות עבודת התורה והמצוות מכילה שני רכיבים מרכזיים – "רצוא" ו"שוב". ו"על שני עניינים אלו דרצוא ושוב הוסד כל עיקר התורה והמצוות", שכל עיקר התורה והמצוות הוא החיבור והיחוד עם הקב"ה בשני האופנים של העלאה (רצוא) והמשכה (שוב): מצד אחד היהודי מצווה

בין מים למים יום חמישי כ"ב תשרי ה'תשע"ב

ואכן, הבר"ח והמ"א וכן ארה"ז מתירים ליטול במים שנשתנו מראיהם מחמת עצמם.

אך ה'ברכי יוסף' (סי' קס סק"ב) כתב ליישב את דעת הטור והשו"ע על פי דברי ה'בית יוסף' (בריש סי' קס) שמדמה נטילת ידים לקידוש ידים ורגלים של הכהן מהכיוור, ומביא את דעת הרא"ה (ברכות נג, ב) שבמי הכיוור כל שינוי מראה פוסל, ומשמע מדבריו דהיינו גם בשינוי מראה מחמת עצמו.

ואילו המתירים סוברים כדעת הרמב"ם (הל' ביאת מקדש פ"ה הי"ב) שכל המימות כשרים לקידוש מי הכיוור ו"יהיו כמים הכשרים לטבילה". וכשם ששינוי מראה מחמת עצמו כשר בטבילה, כך הוא כשר במי כיוור ובנטילת ידים.

הלכות פרה אדומה, פרק ט הלכה י"ג: מִי הַטָּהָר שֶׁנִּשְׁנִיתוּ מֵרְאִיתוֹ מִחֻמַּת עֶצֶם - בְּשָׂרִים; נִשְׁתַּנוּ מִחֻמַּת עֶשֶׂן - פְּסוּלִין.

וכן פסק הרמב"ם לגבי מקוה (הל' מקוואות ספ"ח): "מקוה שנשתנה מראה מימיו מחמת עצמו ולא נפל לו דבר הרי זה כשר".

אך בנטילת ידים פסקו הטור והשולחן ערוך (אר"ח סי' ק"ט א), שמים שנשתנו מחמת עצמם פסולים לנטילת ידים. והקשו הבר"ח והמ"א (שם): מה מקור הלכה זו, להחמיר בנטילת ידים דרבנן יותר ממי חטאת ומי מקוה שהם מהתורה? ויתירה מזו: בנטילת ידים כתב הרמב"ם (הל' ברכות פ"ו ה"ז) שהפסול הוא במים שנשתנו מראיהם "מחמת דבר שנפל לתוכן", ואינו מזכיר פסול של שינוי מראה מחמת עצמו!

חליצת הסנדל בקידוש מי חטאת יום שישי כ"ג תשרי ה'תשע"ב

המשקין נפלו על כסותו – הרי היא נטמאת ומטמאתו. "ואם כן נאמר לו שלא ילבש בגדים שמא יפלו משקין על בגדיו וטמאים, והם יטמאו אותו? ועוד: עד שנחוש למשקין טמאים נחוש לשאר טומאות שמא נגע בסנדל?"

ופירש: אין חשש שמא יפלו משקין אחרים, והחשש הוא שמא יפלו על הסנדל ממי החטאת הנפסלים בהיסח הדעת ויטמאו את הסנדל שיטמא את האדם. וכיון שלא חששו אלא לנפילת מי החטאת בעת הקידוש – לא אסרו ללבוש בגדים מפני שיכול להיזהר שלא יפלו מים על בגדיו, מה שאין כן בסנדל.

הלכות פרה אדומה פרק יג, הלכה ג: הַמִּקְדָּשׁ אֶת מִי הַטָּהָר לֹא יַעֲלֶה אֶת הַסַּנְדָּל, שֶׁמֶא יִפְּלוּ מִשְׁקִין עַל הַסַּנְדָּל וְנִטְמָא הַסַּנְדָּל מִמֶּה, שֶׁכָּל הַמִּשְׁקִין מִמֶּה הֵן לִנְפִי הַחַטָּאת, וְיִתְטַמָּא זֶה הַמִּקְדָּשׁ בְּנִינְיָתוֹ בַּסַּנְדָּל, וְנִטְמָא מִי הַטָּהָר מִמֶּה.

לדעת הרמב"ם, חז"ל חששו שבעת נתינת האפר לתוך המים יפלו משקין על סנדלו של המקדש מי חטאת ויטמאוהו, כי אף שהמשקין טהורים – לענין חטאת הם טמאים (לעיל ה"א), והסנדל יטמא את האדם. אבל אם יפלו המים על בשרו אינו נטמא.

והקשה הראב"ד:

מקור ההלכה הוא במשנה (פרה פ"ח מ"ב) ושם נאמר שגם אם

וה'כסף משנה' מיישב את הרמב"ם:

הלכה זו שמשקין טמאים לענין חטאת אינה מן הדין, אלא משום מעלה יתירה שעשו בטהרת החטאת. ולכן הורו לו לחלוץ את הסנדל שהוא דבר קל, אבל לא הטריחוהו לפשוט את בגדיו. וחששו רק במשקין העשויים ליפול על הסנדל שלא מדעת, אך לא לשאר הטומאות.

וב'ערוך השלחן' (טהרות סי' ע"ד ס"ק ז ואילך) מבאר:

במסכת חגיגה (כג, ב) מבואר שלענין פרה אדומה גזרו רק בדברים המצויים. ולכן, במים הנשפכים על הקרקע והולך עליהם בסנדליו חשש קרוב הוא שהמים יטמאו את סנדליו ויטמא גם האדם, אבל בנפילת משקין על בגדיו בעת עיסוקו במי חטאת שאין זה מצוי ויכול להיזהר בכך, לא גזרו.

צירוף נגעים

שבת קודש כ"ד תשרי ה'תשע"ב

בהרת, למרות שיש ביניהן הבדל של שלוש דרגות, גם הן מצטרפות.

וכן משמע מדברי התורת כהנים (פר' נגעים פ"א ה"ד) על הפסוק (ויקרא יג, ב) "והיה לנגע צרעת" - בלשון יחיד (והיה) ולא בלשון רבים (והיו), הגם שהכתוב מדבר בנגעים רבים – "מלמד שמצטרפים זה עם זה, שכולם נחשבים כאחד".

ומבאר ה'כסף משנה': למרות שבסוגיה שם (בשבועות) משמע שלפי הדעה (וכן פוסק הרמב"ם) כי ארבעת המראות הם בעצם אבות ותולדות – ותולדה מצטרפת רק עם אב שלה (בניגוד לפסק הרמב"ם שכל הארבעה מצטרפים זה עם זה), אין זה אלא בשקלא וטריא, אך לפי המסקנה בסוגיה שם אליבא דרבי עקיבא (שדרגות הלובן אינן קובעות לגבי הצירוף ונאמרו רק ללמד את טבעי הנגעים) יתכן לומר כך גם באשר לאבות ותולדות, שהגדרה זו לא נקבעה לענין דיני צירוף אלא ללימוד טבעי הנגעים ומראותיהם.

הלכות טומאת צרעת פרק א, הלכה ג: אַרְבַּע מְרָאוֹת נִגְעִים אֵלּוּ – בָּלֹן מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה, בֵּין לְהַקֵּל בֵּין לְהַחֲמִיר... בִּיצֵד? אֶחָד נִגַּע שֶׁהָיָה בָּלוֹ לִבְנֵי בִשְׁלֹג אוֹ בְּסִיד הַחֵיטָל אוֹ בְּצִמָּר נָקִי אוֹ בְּקָרוֹם בִּיצָת, וְאַחֵר נִגַּע שֶׁהָיָה מְקַצֵּת הַלֵּבָן בְּמִרְאֵה הַבְּהֵרֶת וּמְקַצֵּתוֹ בְּמִרְאֵה הַשָּׁאֵת וּמְקַצֵּתוֹ בְּמִרְאֵה הַסַּפְפָּחַת – הַכֹּל בְּמִרְאֵה אֶחָד הוּא חָשׁוּב.

הרמב"ם פוסק כשיטת רבי עקיבא (שבועות ה, ב) שארבעת המראות הם "זו למעלה מזו". כלומר, קיים דירוג של רמות חומרה ויש הבדלים ברמת חוזק לבנוניותם. (ובהתאם לכך הוא גם הסדר: בהרת שלבנוניותה עזה ביותר נשנית בראש, אחריה מראה השאת שהיא כצמר לבן, וכן הלאה, כפי שהרמב"ם מפרט (בהל' ב).

והנה, במסכת נגעים (פ"א מ"ג) שנינו: "ארבעה מראות הללו מצטרפים זה עם זה". ומפשטות דברי המשנה משמע שבין אם הצירוף נעשה בין שתי התולדות או בין תולדה של שאת עם

אגרות קודש

ב"ה, י"ט תשרי, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מ"א תשרי,

בו שואל באם להמשיך הלימוד בכולל, כיון שאין הסתדרות אחרת.

בענין כגון דא יש להזהר, שלא יעשה הענין רגילות דהעדר פעולה בהנוגע להסתדרות, שהרי הגוף נוטה להשיטה דשב ואל תעשה, ועליו להתבונן על הסתדרות יציבה, ויטיעץ עם אותם המכירים אותו ומכירים תנאי המקום בהנוגע לחשש זה, ובהתאם לזה יעשה.

לפלא שאינו מזכיר דבר ע"ד הוספה בלימוד החסידות לעצמו וכן לזולתו, והרי הפצת המעינות חוצה דרישת והכרח השעה היא.

בברכה לבשו"ט.

מפני קדושת המועד לא בא כ"ק אדמו"ר שליט"א על החתום, והנני חותם בשמו, המזכיר

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – י"ח-כ"ד תשרי ה'תשע"ב

יום ראשון י"ח תשרי ה'תשע"ב

הלכות טומאת מת

פרק אחד ועשרים

א. מניין לצמיד פתיל שמציל באהל המת? שגאמר: וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא. הא יש צמיד פתיל עליו - טהור. ומפי השמועה למדו, שאין הכתוב מדבר אלא בכלי חרש בלבד, כלי שאינו מטמא אלא דרך פתחו¹; לפיכך, אם היה פתחו סתום ומקף צמיד פתיל - הציל על כל שבתוכו. קל וחמר לכל הכלים שאין מקבלין טמא² שצילוב בצמיד פתיל. והם: כלי גללים³, כלי אבנים, כלי אדמה, וכלי עצמות הדג ועורו ועצמות העוף, וכלי עץ הבא במדה⁴, ונסרים של עץ שהן פשוטין ואינן כלים, וגלמי כלי מתכת⁵. כל אלו מצילין בצמיד פתיל. אם הדברים שבתוך הכלי המקף נצלו, קל וחמר לבלועין ולכלים שפתחת האהלים⁷. מה בין אהלים לכלים שמצילין בצמיד פתיל? שהכלים אינן מצילין אלא בצמיד פתיל, והאהלים מצילין בכסוי בלבד.

ב. משפך ששפפה⁸ - מציל בכסוי⁹. אף על פי שקצתו נקוב נקב קטן¹⁰ - הרי הוא כסתום¹¹.

ג. כל הכלים המצילין בצמיד פתיל, אם היו בהן טפח על טפח על רום טפח וכפאן על פיהם על הארץ, אף על פי שלא מרח בצמיד פתיל מן הצדדין - הרי אלו מצילין כל מה שפתחיהן עד התהום, מפני שהן פאהל והאהל מציל. אלא אם כן היה הכלי כלי חרש, שאין אהלי כלי חרש

מצילין. כיצד? חבית¹² ששפפיה על פיה, אף על פי שפחה בטיט מן הצדדין - כל מה שפתחיה טמא; שגאמר: צמיד פתיל עליו, ולא צמיד פתיל על גבו. הדביק פיה לכתל ומרחה מן הצדדים¹³ - מצלת¹⁴ על כל מה שבתוכה ועל כל שפנגדה בכתל. ואם לא מרח מן הצדדין - אינה מצלת; שאין כלי חרש מציל משום אהל¹⁵, כמו שבארנו. אבל שאר כל הכלים המצילין בצמיד פתיל שהיו פותחיהן בדבוקות בדפני הבית - מצילין בלא צמיד פתיל, מפני שהן מצילין משום אהל. לפיכך¹⁶ צריך שיהיה בדפן הכלי¹⁷ טפח¹⁸, שאין הכלים מצילין עם דפנות אהלים עד שיהיה להן דפן [טפח]. היה לכלי דפן חצי טפח, והיה יוצא מדפן האהל שפה חצי טפח, והדביק זה לזה¹⁹, אף על פי שיש שם חלל טפח - אינו מציל, עד שיהיה טפח ממקום אחד²⁰.

ד. כשם שמצילין מבפנים²¹ עם דפנות האהל, כך מצילין חוץ לאהל אם סמכן לאהל, שהרי האהל נעשה כסוי מכל מקום. כיצד? כלי מחם²² שיש לו דפן טפח, שהניחו²³ על גבי יתדות²⁴ חוץ לאהל וסמך פיו לדפן האהל, והיתה טמאה תחתיו²⁵ - כלים שבתוכו טהורין²⁶. ואם היה סמוך לכתל חצר או לכתל גנה - אינו מציל, לפי שאין כתל אהל²⁷; ולפיכך כלים שבתוך הכלי טמאים, שהרי האהילו על הטמאה²⁸.

ה. קורה שיש בה פותח טפח והיא נתונה מכתל לכתל וטמאה תחתיה, וקורה תלויה מן הקורה, והיתה הקורה נוגעת בפי הקורה כלה ומכסה אותה - כלים שבקורה טהורים²⁹, שהרי הצלו בכסוי האהל להם³⁰. ואם לא היה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר דין הכלים המצילים מצמיד פתיל, ואם כלי חרש מציל באוהל, כלים המצילים באוהל כמה צריך שיהיה בדופןם, ואם מצילים חוץ לאוהל אם סמכם לאוהל, קורה שיש בה פותח טפח והיא נתונה מכותל לכותל וטמאה תחתיה וקדירה תלויה בקורה, בור שבתוך הבית וטמאה בבית וכלי בבור, חדות הבנוי בתוך הבית ותוכו והפרח שלו מכסה פי החדות, חדות הבנוי בתוך הבית וכלי המציל נתון על פיו והיתה טמאה בין הבית והחדות, תנור ישן בתוך חדש וסרידה על פי החדש או להיפך, קדירה שכפאה על פי החבית ומרח דפנותיה עם החבית. (2) אבל לא מגבו. הדרשה מסתמכת על המלה "פתוח". ואומר רבינו שאין כאן דרשה גמורה אלא מפי השמועה למדו. (3) לא מתוכם ולא מגבם. (4) עשויים מרפש בקר מיובש. (5) שמחזיק ארבעים סאה. (6) בברייתא חולין כה, א אמרו: "גולמי כלי עץ טמאין, פשוטיהן טהורין; גולמי כלי מתכת טהורין, פשוטיהן טמאים". גולמי כלים = כלים שלא נגמרה מלאכתם, ואף על פי שיש להם בית קיבול; פשוטים = כלים שאין להם בית קיבול, אבל מלאכתם נגמרה. (7) שאוהל מפסיק בינם ובין הטמאה. (8) הניחו ופיו הרחב למטה. (9) הדבר שהמשפך מונח עליו חשוב כמכוסה. (10) הפה הצר. (11) מפני שנקב זה נעשה בכוונה מתחילת יצירת הכלי אין דינו כנקב שנעשה בידי אדם בכלי שלם שמטמא (כלומר, שאינו מציל) בכל שהוא (כסף משנה). (12) של חרס. (13) סביב כל הפה והידקו לכותל. (14) זה אינו בכלל "על גביו" שנתמעט בספרי. (15) וצמיד פתיל אינו מציל בלי מירוח. (16) מפני שמציל מדין אוהל. (17) גובה הדופן. (18) מראש דופן עד שוליו, כי אין אוהל פחות מטפח. (19) דופן הכלי לשפה ונוצר ריווח טפח בין שולי הכלי לדופן האוהל. (20) בדופן האוהל או בכלי. (21) בתוך אוהל הטמאה. (22) כלי גדול שמחממים בו מים. (23) על צידו. (24) ומרוחק טפח מן הקרקע. (25) תחת המיחם. (26) אף על פי שדופן התחתון של האוהל מאהיל עליהם מפני שהם מונחים באהל אחר. (27) מפני שאין תקרה על החצר והגינה. (28) שהכלי אינו חוצץ. (29) רבינו קובע שני תנאים לטהר: א. שהקורה נוגעת בפי הקדירה, אבל אם היא מרוחקת אפילו כל שהוא - טמאים; ב. שיהיה פי הקדירה כולו מכוסה. (30) לקדירה ומה שבתוכה.

- 1 פי הקדירה מכסה בקורה אלא ביניהם רוח³¹ - כל מה
- 2 שפוקרה טמא³², והקדירה עצמה טמאה.
- 3 ו. בור שבתוך הבית, וטמאה בבית וכלים בבור, אם היה
- 4 מכסה בנסר חלק או בכלי המציל שיש לו דפן טפח - הרי
- 5 כל מה שפבור טהור³³. היה לבור בנזן סביב לפיו גבוה
- 6 טפח על הארץ, בין שפסחו בכלי המציל שיש לו דפן בין
- 7 שלא היתה לו דפן³⁴ - הרי זה מציל, שהרי יש לו דפן טפח
- 8 במקום אחר³⁵.
- 9 ז. חדות³⁶ הבנוי בתוך הבית ומנונה בתוכו, והפרח³⁷ שלה
- 10 יוצא ומכסה פי החדות³⁸, ונתן כלי המציל באהל המת על
- 11 פי החדות והרי הוא נשען על פרח המנונה³⁹ - רואין: אם
- 12 תנטל המנונה והכלי המציל עומד⁴⁰ - הרי זה מציל על
- 13 כל שבתחות, וכלים שבין שפת הכלי ושפת החדות⁴¹
- 14 טהורים⁴² עד התהום⁴³, ואף המנונה טהורה, אף על פי
- 15 ששפת הפרח נראה⁴⁴ בין הכפוי והחדות; ואם לאו⁴⁵ -
- 16 הכל טמא⁴⁶.
- 17 ח. החדות הבנוי בתוך הבית וכלי המציל נתון על פיו,
- 18 והיתה טמאה בין שפת הכלי ושפת החדות או בתוך
- 19 החדות - הבית טמא; שאין האהל שבתוך הבית מונע
- הטמאה, כמו שבארנו. היתה טמאה בבית - כלים שבתחלי
- החדות, אם יש במקומן טפח על טפח על רום טפח -
- טהורים⁴⁷, ואם לאו - טמאים⁴⁸. ואם היו בתלי החדות
- רחבים משל בית⁴⁹ - בין כך ובין כך⁵⁰ טהורים, מפני שאין
- מפתלי הבית. וכשם שמציל⁵¹ החדות בתוכו, כך מציל
- בתחליו. כך בארנו, שהתנור הישן⁵² הרי הוא בכל הכלים
- שהן מביאים את הטמאה ואין נעשין אהלים, ומפני זה
- אינו מציל על מה שבתוכו אלא אם כן היה מקף צמיד
- פתיל, כשאר כלים המצילים. וכן בארנו, שהתנור החדש⁵³
- אינו בכלים לענין זה, אלא נעשה אהל, ולפיכך מציל על
- מה שבתוכו בכפוי בלבד בלא צמיד פתיל, כאהלים. וכפוי
- התנור הוא נקרא סרידא.
- ט. תנור ישן בתוך החדש⁵⁴ וסרידא על פי החדש, והרי
- הכפוי נשען על פי התנור הישן⁵⁵ - רואין: אם כשינטל
- הישן תפל הסרידא⁵⁶ - לא הציל, וכל שבתוכו⁵⁷ טמא⁵⁸;
- ואם לאו - הכל טהור⁵⁹. היה החדש בתוך הישן והסרידא
- מנחת על פי הישן⁶⁰, אם יש בין החדש והכפוי פחות מטפח
- כל שבתוך החדש טהור, וכאלו הסרידא מנחת על פיו⁶¹.
- י. סרידא⁶² של חרס שיש לה שפה⁶³ והיא עודפת על פי

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(31) כל שהוא. (32) הקורה מאהילה על הטומאה ועל הקדירה ומה שבתוכה ואינה מצילה, מפני הרייח שבינה ובין הקדירה. (33) אבל אם כסהו בכלי שדופנו פחות מטפח אינו מציל, כמבואר למעלה בהלכה ג (קירות הבור שבחפירה אינם נחשבים כדפנות). ואם אין לכיסוי דופן כלל - טהור, כמו בנסר חלק. (34) גבוה טפח אלא פחות מזה. (35) דופן הבניין. (36) חדות או דות הוא בור ומסביב לשפתו בנויים כתלים ולפיכך דינו כאוהל עם דפנות. (37) רבינו שם מפרש: "אשר עליו תשים הנר". (38) הפרח הוא רחב ומכסה את עובי דופן הדות אבל אינו בולט לתוך הבית. (39) ונשאר רייוח אווירי בין הכיסוי ובין דופן הדות, וטומאה בבית. (40) ואינו נופל לתוך הדות. (41) פירוש, אפילו הכלים הנמצאים באותו השטח שהוא כנגד עובי פרח המנונה שהיא עצמה כלי ואינה מצלת. (42) מפני שרואים את הכיסוי כאילו הוא מונח על שפת הדות. (43) הכלים הנמצאים תחת כותלי הדות בכל עומק שהוא. (44) אבל לא בולט, כמו שביארנו למעלה. והמדובר, כשעובי הפרח פחות מטפח, אבל כשיש בו טפח עוברת הטומאה מן הבית לדות. [יש מבדילים בין "חדות" ו"דות" ואומרים, שחדות הוא בניין סביב חפירה לא עמוקה ודות בנוי על גבי קרקע חלקה, אולם מפירושו של רבינו משמע שחדות ודות אחד הם]. (45) שאם תינטל המנונה יפול הכיסוי לתוך הדות. (46) מפני שכלי טמא מעמיד את האוהל ואוהל שכזה אינו מציל. (47) כמו ביב קמור בפרק כ הלכה ז. והמדובר, כשהמקום שבו הכלים אינו פתוח לחלל הדות ולא לבית ברוחב טפח. (48) כותלי הבור אינם מצילים, שהרי אינם אוהל. (49) כגון שחלל הדות מרחיב והולך עד מחוץ לכותלי הבית ושם בנוי חלק מכותלי הדות, וכלים בכותלים שמחוץ לבית. (50) בין שיש שם פותח טפח ובין שאין שם פותח טפח. (51) פיסקה זו משלימה את הנימוק למה הכלים טהורים אם אין פותח טפח ואינה משמיעה דין חדש. (52) תנור של טיט שהוסק באש אף על פי שטרם השתמשו בו. (53) שנתייבש אבל לא הוסק. (54) וטומאה בבית. (55) כגון שהתנור הישן בולט קצת מחוץ להחדש. (56) לתוך החדש. (57) בתוך החדש וכל שכן הכלים שבתוך הישן. (58) מפני שהישן מעמיד את הכיסוי, וישן אינו מציל. (59) מפני שהתנור החדש הוא אוהל ומציל אם הוא מכוסה אפילו כשאינו מרוח בטיט (צמיד פתיל). (60) ששפתו גבוהה משפת החדש שבתוכו. (61) נתבאר כבר, שטומאה אינה נכנסת בפתח פחות מטפח. (62) בירור מוקדם של דעת רבינו בידי סרידה יסלול את הדרך להסברה קצרה ונוחה להבנת דבריו בהלכה שלפנינו, ובכך: א. סרידה שאין לה שפה כלל דינה כנסר וחוצצת בפני הטומאה (ראה למעלה פרק י"ב הלכה ג), כמו ששנינו באהלות פרק ה משנה ו. במה דברים אמורים, כשהיא מכסה תנור חדש שלא הוסק שאינו כלי, אבל אם היא מונחת על תנור ישן (מוסק) אינה חוצצת, מפני שהיא נשענת על כלי. ב. אם התנור מוקף צמיד פתיל, חוצצת אפילו בתנור ישן. והטעם, שתנור מכל צדדיו ומוקף צמיד פתיל נחשב כאבן לעניין טומאה ולא ככלי. ולפיכך אם הסרידה עורפת ברוחבה טפח מן התנור וטומאה תחתיה, טמאים כל הכלים שתחתיה, מפני שהעורף מאהיל עליהם ועל הטומאה, אבל מה שעליה טהור, שהסרידה חוצצת. ג. אם יש לה שפה הרי היא כלי שיש לה בית קיבול, ואם יוצאת חוץ לתנור פחות מטפח וטומאה תחתיה מטמאה כל מה שכנגדה בין תחתיה ובין על גבה (כשהיא רצוצה) שהסרידה אינה חוצצת, אבל מה שבצידה טהור. ד. אם יוצאת לחוץ טפח וטומאה תחתיה או על גבה, טמא כל מה שתחתיה וגם מה שעל גבה בחלק שמחוץ לתנור, שהסרידה עם שפה אינה חוצצת מפני שהיא עצמה כלי. (63) שם במשנה א אנו שונים: "נסר שהוא נתון על פי תנור חדש ועורף מכל צדדיו בפותח טפח". ולפיכך מניחים אנו, שגם משנתנו שהיא המשכה של משנה א, עוסקת בעורף טפח אף על פי שלא פירשה. ורבינו נקט לשון המשנה, כדרכו.

- ה. תנור המִקְפָּת צָמִיד פְּתִיל שֶׁנֶקֶב נָקַב בְּעֵינֵי שֶׁל תַּנּוּר
הַטּוֹחָה: אִם הָיָה הַנֶּקֶב מְלֵא כּוֹשׁ נִכְנָס וְיוֹצֵא כְּשֶׁהוּא דּוֹלֵק
- הָרִי זֶה נִטְמָא; וְאִם הָיָה הַנֶּקֶב פְּחוֹת מִזֶּה - נִצָּל.
ו. נֶקֶב הַתַּנּוּר מִצְדוֹ - שְׁעוּרוֹ מְלֵא כּוֹשׁ נִכְנָס וְיוֹצֵא
שֶׁלֹא דּוֹלֵק. וְכֵן מְגוּפַת הַחֲבִית שֶׁנֶקֶבָהּ - שְׁעוּרָה כְּדִי
שֶׁתִּכְנָס מִיָּצֵה שְׁנִיָּה שֶׁל שִׁפּוֹן בְּנֶקֶב. וְחֻצְבִּים גְּדוּלִּים
שֶׁנֶקֶבּוּ - שְׁעוּרָן כְּדִי שֶׁתִּכְנָס מִיָּצֵה שְׁנִיָּה שֶׁל קִנְיָה.
פְּחוֹת מִכָּאן - טְהוּרִין. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּזִמָּן
שֶׁנַּעֲשֶׂוּ לִיָּן; אֲבָל אִם נַעֲשֶׂוּ לְשָׂאֵר הַמִּשְׁקִין, אֲפֹלוּ נֶקֶבוּ
בְּכָל שָׁהֵן - נִטְמָאוּ, וְאִין הַצָּמִיד פְּתִיל מוֹעִיל לָהֶם עַד
שִׁסְתָּם הַנֶּקֶב. וְאִף בְּזִמָּן שֶׁנַּעֲשֶׂוּ לִיָּן, לֹא אֲמָרוּ אֲלֵא
שֶׁנֶקֶבוּ שֶׁלֹא בִּידֵי אָדָם; אֲבָל אִם נַעֲשֶׂוּ בִּידֵי אָדָם,
אֲפֹלוּ כָּל שָׁהֵן - טְמֵאִים, וְאִין נִצָּלִין עַד שִׁסְתָּם הַנֶּקֶב.
ז. חֲבִית שֶׁהִיא מְלֵאָה מִשְׁקִין טְהוּרִין וּמִנִּיקַת שֶׁל חֶרֶס
בְּתוֹכָהּ, וְהַחֲבִית מִקְפַּת צָמִיד פְּתִיל וְנִתְּנָה בְּאֵהָל הַמֵּת
- הַחֲבִית וְהַמִּשְׁקִין טְהוּרִין, וְהַמִּנִּיקַת טְמֵאָה, מִפְּנֵי
שֶׁקֻּצְתָּהּ הָאֲחַת בְּתוֹךְ הַחֲבִית הַמִּקְפָּת וְהַקֻּצָּה הַשְּׁנִי פְּחוֹת
לְאֵהָל הַמֵּת וְאִינוּ סְתוּם. אִף עַל פִּי שֶׁהִיא עֲקָמָה - אִין
הַעֲקָם כְּסֻתוּם.
ח. חֲבִית הַמִּקְפָּת צָמִיד פְּתִיל שֶׁנֶקֶבָהּ מִצְדָּה וְסֻתְמוּ
שְׁמֵרִים אֶת הַנֶּקֶב - הֵצִיל. אֲגַף חֲצִי הַנֶּקֶב וְסֻתְמוּ חֲצִיו -
הָרִי זֶה סָפֵק אִם הֵצִיל אִם לֹא הֵצִיל. סֻתְמוּ אֶת הַנֶּקֶב
בְּזִמְרָה - עַד שִׁמְרַח מִן הַצְּדָדִין. סֻתְמוּ בְּשֵׁנֵי קְסָמִים -
עַד שִׁמְרַח מִן הַצְּדָדִין וּבֵין זְמֹרָה לְחִבְרָתָהּ. וְכֵן נִסָּר
שְׁנִתּוֹן עַל פִּי הַתַּנּוּר וּמִרַח מִן הַצְּדָדִין - [הֵצִיל. הֵיוּ שְׁנֵי
נִסָּרִים - עַד שִׁמְרַח מִן הַצְּדָדִין וּבֵין] נִסָּר לְחִבְרוֹ. חֲבֵר אֶת
שְׁנֵי נִסָּרִים בְּמִסְמָרִים שֶׁל עֵץ וְכִיוֹצֵא בָהֶן, אוֹ שֶׁלֶפֶף עֲלֵיהֶן
שׁוּגָמִין - אִינוּ צָרִיף לְמַרַח מִן הָאֲמָצַע. בְּמָה מְקִיפִין?
בְּסִיד וּבְחִרְסִית וּבְגַפְסִין, בְּזֹפֶת וּבְשִׁעָוָה, בְּטִיט וּבְצוּאָה
וּבְחֻמָּר, וּבְכָל דְּבַר הַמִּתְמָרֵם. וְאִין מְקִיפִין לֹא בְּבַעֲץ וְלֹא
בְּעוֹפְרֵת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא פְּתִיל וְאִינוּ צָמִיד. וּמְקִיפִין בְּדָבָלָה
שֶׁמֶנֶה שֶׁלֹא הִכְשָׁרָה וּבְכֻצָּק שֶׁנִּלְוְשָׁה בְּמֵי פְּרוֹת, כְּדִי שֶׁלֹא
יִטְמָא; שְׂדֵכֵר טְמֵא אִינוּ חוֹצֵץ.
ט. מְגוּפַת הַחֲבִית שֶׁנִּתְחַלְחְלָה, אִף עַל פִּי שֶׁאִינָה נִשְׁמָטָה
- אִינָה מִצָּלָת, שֶׁהָרִי נִתְרַעַע הַצָּמִיד. הַפְּדוּר וְהַקְצַעַת שֶׁל

- הַתַּנּוּר וּמִקְפַּת צָמִיד פְּתִיל, אֲפֹלוּ הִיָּתָה טְמֵאָה תַּחְתֵּיהָ אוֹ
עַל גִּבָּהּ - הֵכַל טְמֵא⁶⁴; אֲבָל כְּנֹגֵד אֲוִירוֹ שֶׁל תַּנּוּר טְהוּר⁶⁵.
הִיָּתָה טְמֵאָה כְּנֹגֵד אֲוִירוֹ שֶׁל תַּנּוּר⁶⁶ - מִכְּנֹגְדוֹ⁶⁷ עַל לְרָקִיעַ
טְמֵא, וְכָל מֵה שֶׁבְּתוֹכוֹ טְהוּר.
י. קִדְרָה⁶⁸ שֶׁכְּפֹאָה עַל פִּי הַחֲבִית⁶⁹ וּמִרַח דְּפִנוּתֶיהָ עִם
הַחֲבִית - מִצָּלָת עַל כָּל מֵה שֶׁבְּתוֹכָהּ וְעַל מֵה שֶׁבִּינָהּ וּבֵין
שְׁפֹתוֹת הַחֲבִית⁷⁰. הוֹשִׁיבָה עַל פִּי הַחֲבִית כְּדִרְכָּהּ⁷¹ וּמִרַח⁷²
- אִינָה מִצָּלָת; מִפְּנֵי שֶׁהַקִּדְרָה מִתְטַמָּא מֵאֲוִירָה, וְאִין כָּלִי
טְמֵא מִצִּיל⁷³, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.
פֶּרֶק שְׁנִיִּים וְעֶשְׂרִים
א. שׁוּלֵי הַמִּחְצִין וְשׁוּלֵי קַרְקָעוֹת הַכְּלִים וְדְפִנוּתֵיהֶן
מֵאֲחֻרֵיהֶן - אִין מִצִּילִין בְּצָמִיד פְּתִיל בְּאֵהָל הַמֵּת. קִרְסָמָן
וְשִׁפְן וְעֶשְׂאָן כְּלִים - מִצִּילִין בְּצָמִיד פְּתִיל. שְׁאִין מִצִּיל
בְּצָמִיד פְּתִיל אֲלֵא כְּלִים.
ב. כָּלִי חֶרֶשׁ שֶׁנָּתַן בּוֹ טִיט עַד חֲצִיו - לֹא בִטְלוֹ, וְאִם
הִשְׁקִיעַ בּוֹ אֶת הַכְּלִים - מִצִּיל.
ג. כָּלִי חֶרֶשׁ מִצִּיל בְּצָמִיד פְּתִיל עַד שֶׁיִּנָּקֵב בְּמוֹצֵיא רְמוֹן.
וּבְגָדוֹל - עַד שִׁפְפַחַת רְבוֹ. בִּיצֵד? כָּלִי גְדוֹל שֶׁנִּפְתַּח [חֲצִיו],
וְהִקִּיפוּ צָמִיד פְּתִיל, וְסֻתְמוּ מְקוֹם הַפְּתַח בְּצָמִיד פְּתִיל - הָרִי
זֶה מִצִּיל, אִף עַל פִּי שֶׁאִינוּ חֲשׁוֹב כָּלִי לְעֵינֵי טְמֵאָה. אֲבָל
כָּלִי הַמִּקְפָּת צָמִיד פְּתִיל שֶׁהִיָּה נֶקֶב אוֹ סְדוּק וְלֹא סֻתְמוּ הַנֶּקֶב
- נִטְמָא וְאִינוּ מִצִּיל. וּבְמָה יִהְיֶה בְּנֶקֶב? אִם הָיָה כָּלִי הָעֲשׂוִי
לְאֲכָלִים - שְׁעוּרוֹ בְּמוֹצֵיא זֵיתִים; הָיָה עֲשׂוִי לְמִשְׁקָה -
שְׁעוּרוֹ בְּכוֹנֵס מִשְׁקָה. הָעֲשׂוִי לְכָף וְלִכְף - מִטְּלִין אוֹתוֹ
לְחֻמְרָא, וּמִשְׁיִנָּקֵב בְּכוֹנֵס מִשְׁקָה אִינוּ מִצִּיל עַד שִׁסְתָּם
הַנֶּקֶב אוֹ עַד שִׁמְעָטָנוּ.
ד. תַּנּוּר שֶׁהִיָּתָה סְרִידָא עַל פִּיו וּמִקְפָּת צָמִיד פְּתִיל וְנִתּוֹן
בְּאֵהָל הַמֵּת, וְנִסְדָּק הַתַּנּוּר: אִם הָיָה הַסְּדָק מְלֵא פִי מִרְדַּע,
שֶׁהוּא הֶקֶף טֶפֶח - נִטְמָא הַתַּנּוּר, וְאִף עַל פִּי שְׁאִין
הַמִּרְדַּע יָכוֹל לְהַכְנִס בְּסָדֵק אֲלֵא הָרִי הוּא כְּמוֹתוֹ בְּשָׁוָה;
פְּחוֹת מִכָּאן - הַתַּנּוּר טְהוּר. נִסְדָּקָה הַסְּרִידָא שֶׁעַל פִּי:
כְּמֵלֵא פִי מִרְדַּע נִכְנָס - הָרִי זֶה טְמֵא; פְּחוֹת מִכָּאן - נִצָּל
בְּצָמִיד פְּתִיל. הָיָה הַסְּדָק עָגֹל - אִין רוֹאִין אוֹתוֹ אֲרֹף,
אֲלֵא שְׁעוּרוֹ כְּמֵלֵא פִי מִרְדַּע נִכְנָס.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(64) כל מה שתחת העודף ועל גביו. (65) מפני שהוא מוקף צמיד פתיל ומפסיק בין העודף ובין אווירו של תנור וגם אין דבר מאהיל על האוויר הטמא וגם על האוויר שכנגד התנור. והמדובר בתנור ישן אבל תנור חדש דינו כטיט ואינו מציל על מה שבתוכו בצמיד פתיל. וכל זה נאמר בצמיד פתיל, אבל כשאינו צמיד פתיל טמא גם מה שבתוך התנור, שהרי הסרידה מאהילה עליו ועל הטומאה. (66) על הסרידה. (67) בכתב יד תימן: כנגדו. פירוש, נגד מקום הטומאה. (68) של חרס. (69) וטומאה בבית. (70) כגון שפי הקדירה עורף על פי החבית או כגון שנתן שכבה עבה של טיט בין שתי השפתות. (71) על שוליה. (72) כלומר, אף על פי שמירה. (73) אבל כשכפאה על פיה לא נטמאה, שכלי חרס אינו טמא מגבו. (1) יבאר דין המחצית ושולי קרקעית כלים ודפנותיהם מאחוריהם אם מצילים בצמיד פתיל, כלי חרס שנתן בו טיט עד חציו אם ביטלו, כלי חרס עד כמה יינקב ולא יציל בצמיד פתיל, תנור שהיתה סרידה על פיו ומוקף צמיד פתיל ונתון באוהל המת ונסדק התנור, תנור המוקף צמיד פתיל שניקב נקב בעינו או מגופת חבית שניקבה, חבית מוקפת צמיד פתיל שהיא מליאה משקין טהורים ומניקת של חרס בתוכה ונתונה באוהל המת, חבית שניקבה מצידה וסתמו שמרים את הנקב, ואם אגף חצי הנקב וכמה מקיפים, מגופת חבית שנתחלחלה וחבית זפותה שנתקלה החרס מלמעלה והזפת עומד.

1 גמי שנתן על פי החכית ומרח מן הצדדין - לא תציל, עד
2 שימרח על כל הפדור ועל כל הבקעת ממטה למעלה. וכן
3 במטלת של בגד שקשרה על פי הכלי. היתה של נר או
4 של עור וקשרה במשיחה, אם מרח מן הצדדין - הציל.
5 י. חמת של עור הדג או הנר שהלביש בהן את החכית
6 וצברה מלמטה - הרי זו מצלת. ואם לא צברה, אף על פי
7 שמרח מן הצדדין - לא תציל.
8 יא. חכית זפותה שנתקלה בחרס מלמעלה והזפת שלה
9 עומד, ונתן הפסוי על הזפת ודחקו עד שידבק בזפת, ונמצא
10 הזפת עומד בין הפסוי ובין קרקע החכית - הרי זה מציל.
11 וכן בכלי המורגס וכיוצא בהן מדברים המתמרחין שהיה
12 המתמרח בין הפסוי ובין הפלי כמו זר, הואיל והכל דבוקין
13 - הרי זה מציל.

פרק שלשה ועשרים

14 א. כל הכלים המצילים בצמיד פתיל - מצילין על כל
15 מה שבתוכן, בין אכלין בין משקין, בין בגדים וכלי שטף.
16 זהו דין תורה. אבל מדברי סופרים, שכלי חרס המקף
17 צמיד פתיל אינו מציל אלא על האכלין ועל המשקין ועל
18 כלי חרס אחרים שיהיו בתוכו; אבל אם היו בתוך כלי
19 חרס המקף כלי שטף או בגדים - הרי אלו טמאים. ומפני
20 מה אמרו שלא יציל על הכל כשאר כלים המצילין? מפני
21 ששאר הכלים המצילין אין מקבלין טמאה, וכלי חרס
22 מקבלין טמאה, וכלי טמא אינו חוצץ, וכל כלי עם הארץ
23 בחזקת טמאה כמו שיתבאר. ולמה לא אמרו: כלי חרס
24 של עם הארץ לא יציל על הכל, ושל חבר יציל על הכל,
25 שהרי הוא טהור? מפני שאין עם הארץ טמא בעיני
26 עצמו, שאומר: הואיל וכלי חרס מציל על הכל, אחד אני
27 ואחד החבר. ולפיכך חשו וגזרו שלא יציל על הכל. ולמה
28 אמרו: מציל על האכלין ועל המשקין ועל כלי חרס?
29 מפני שאלו השלשה טמאים הן על גב עם הארץ בין
30 קדם שיהיו באהל המת בין אחר שיהיו שם תחת צמיד
31 פתיל, ולעולם לא ישאל החבר מעם הארץ לא אוכלין
32 ולא משקין ולא כלי חרס אלא על דעת שהן טמאין,
33 שהרי אין להן טהרה לעולם, ולא יבוא בהן לידי תקלה.
34 אבל כלי שטף שואל אותם החבר מעם הארץ ומטבילין
35 מפני מגע עם הארץ ומעריב שמשו ומשתמש בהן
36 בטהרות, לפיכך חשו חכמים שפא יסאל ממנו כלי שטף
37 שכבר היה תחת צמיד פתיל בכלי חרס שלו, שהרי עם

39 הארץ הזה מדמה שנצל, והרי הוא טמא טמאת שבעה,
40 ויטביל החבר ויעריב שמשו וישתמש בו בטהרות ויבוא
41 לידי תקלה. ומפני זה גזרו שלא יציל כלי חרס על כלי
42 שטף שבתוכו.
43 ב. אדם שהיה נתון בתוך החכית ומקפת צמיד פתיל -
44 טהור. ואפלו עשאה גולל לקבר. ויראה לי, שזה שלא גזרו
45 על כלי חרס שלא יציל על האדם, מפני שהוא דבר שאינו
46 מצוי, וכל דבר שאינו מצוי לא גזרו בו.
47 ג. כלי חרס שמשמשין בהן באפר הפרה או בקדשים -
48 עמי הארץ נאמנים על טהרתם, מפני שהן נוהרים בהן
49 הרבה, ולפיכך יצילו על הכל בצמיד פתיל אף על פי שהן
50 של חרס.
51 ד. ארבה שבין בית לעליה, וטמאה בבית, וקדרה נתונה על
52 פי הארבה ונקובה בכונס משה - הקדרה טמאה, והעליה
53 טהורה. היתה שלמה - כל שבעליה מאכלין ומשקין וכלי
54 חרס טהור, אבל אדם וכלי שטף שבעליה טמאים; שאין
55 כלי חרס חוצץ אלא על האכלים ועל המשקין וכלי חרס,
56 וכל שבעליה טהור כאלו הוא תחת צמיד פתיל בכלי חרס.
57 וטמא האדם שבעליה זה, מפני שהוא דבר המצוי. לפיכך,
58 אם היה בעליה זה כלי מתכות וכיוצא בו מלא משקין -
59 הכלי טמא טמאת שבעה, והמשקין טהורין. היתה בה אשה
60 לשה בערבה של עץ - האשה והערבה טמאין טמאת
61 שבעה, והבצק טהור כל זמן שעוסקת בו. פרשה וחזרה
62 ונגעה בו - טמאתו. וכן אם פנה הבצק או המשקין לכלי
63 אחר מכלי שטף שבעליה - נטמאו במגע הכלי האחר. היה
64 על פי ארבה זה שאר כלים המצילים בצמיד פתיל, שאין
65 מקבלין טמאה כמו שבארנו, ולפיכך אין מגע עם הארץ
66 מטמא, או שהיה כלי חרס טהור לפרה אדמה או לקדש,
67 שהכל נאמנים על טהרתן - הרי זה מציל על כל מה
68 שבעליה. היה אהל נטוי בעליה ומקצתו מרדד על הארבה
69 שבין בית לעליה - הרי זה מציל ואף על פי שאין גגו על
70 הארבה, שהאהל מציל בכסוי כמו שבארנו.

יום שני י"ט תשרי ה'תשע"ב

פרק ארבעה ועשרים

73 א. בית שחלקו בקנקנים² טהורות מן הארץ ועד הקורה,
74 וטמאה בחציו האחד: אם היה פי הקנקנים כלפי הטהרה
75 - הרי אלו מצילות³, ואם היו כלפי הטמאה - אינן

(1) יבאר דין כלים המצילים בצמיד פתיל על מה מצילים, כלי חרס שמשמשים בהם באפר פרה או בקדשים אם עמי הארץ נאמנים עליהם, ארובה שבין בית לעליה וטמאה בבית וקדרה על פי הארובה, היתה בה אשה לשה בעריבה של עץ, ואם היה אוהל נטוי בעליה ומקצתו מרודד על הארובה. (1) יבאר דין בית שחלקו בקנקנים טהורים או בנסרים ויריעות וטמאה בחציו האחד, בית שהוא מלא תבן ואין בינו לקורות פותח טפח וטמאה בתוכו, כותל שבין שתי בתים וטמאה בתוך הכותל, ודין כותל המשמש את הבית, ודין כותל שחצי עוביו בנין וחציו סלע. (2) של חרס. (3) שכלי חרס אינו מיטמא מגבו, וכלים טהורים עם דפנות הבית חוצצים.

- 1 מְצִילוֹת.⁴ טָחַן בְּטִיט⁵, בֵּין מִבְּפָנִים⁶ בֵּין מִבְּחוּץ⁷ - רֹאֵין:
- 2 אִם יָכוֹל הָטִיט לַעֲמֹד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ - מְצִיל, וְאִם לֹא - אֵינוֹ
- 3 מְצִיל, וְהָרִי הֵלַל אֶהְלֵ אֶחָד.
- 4 ב. בֵּית שֶׁחִלְקוֹ בְּנִסְרִים⁸ אוּ בִירְעוּת⁹, אִם חִלְקוֹ מִן
- 5 הַצְדִּידִין¹⁰ אוּ מִכְלָפֵי הַקְּוֹרוֹת¹¹, וְהִיתָה הַטְּמֵאָה בְּבִית¹² -
- 6 כָּלִים שֶׁבֵּין הַמְּחִיצָה וּבֵין הַכֶּתֶל אוּ שֶׁבֵּין הַמְּחִיצָה וְהַקְּוֹרוֹת
- 7 טְהוֹרִין¹³. הִיתָה הַטְּמֵאָה בֵּין מִחְצָה לַכֶּתֶל אוּ בֵּין מִחְצָה
- 8 לַקְּוֹרוֹת - כָּלִים שֶׁבְּבִית טְמֵאִין; שְׂאִין הַמְּחִיצָה מוֹנַעַת
- 9 הַטְּמֵאָה שְׁלֹא תֵצֵא וְהַטְּמֵא¹⁴, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּאֶהֱל שֶׁבְּתוֹךְ
- 10 הַבֵּית. הָיוּ הַכָּלִים בְּתוֹךְ עֲבֵי הַמְּחִיצָה עֲצָמָה¹⁵, בֵּין שֶׁהִיתָה
- 11 הַטְּמֵאָה לְפָנִים מִן הַמְּחִיצָה אוּ שֶׁהִיתָה בְּתוֹךְ הַבֵּית: אִם הָיָה
- 12 מְקוֹם הַכָּלִים טָפַח עַל טָפַח - טְמֵאִים¹⁶, וְאִם לֹא - טְהוֹרִין¹⁷.
- 13 וַיִּכְבֶּר בְּאַרְנוּ בִּיצֵד דִּין הַבֵּית אִם חִלְקוֹ מִכְלָפֵי אֶרְצוֹ¹⁸.
- 14 ג. בֵּית שֶׁהוּא מְלֵא תְבִין¹⁹ וְאֵין בֵּינוֹ לְבֵין הַקְּוֹרוֹת פּוֹתֵחַ
- 15 טָפַח: טְמֵאָה בְּפָנִים²⁰, בֵּין בְּתוֹךְ הַתְּבִין בֵּין שֶׁהִיתָה בֵּין תְּבִין
- 16 לַקְּוֹרוֹת - כָּל הַכָּלִים שֶׁכָּנָגַד יֵצִיאַת הַטְּמֵאָה²¹ בְּמְלוֹאוֹ שֶׁל
- 17 פֶּתַח²² טְמֵאִים; הִיתָה טְמֵאָה חוּץ לַתְּבִין בְּמְלוֹאוֹ שֶׁל פֶּתַח
- 18 - כָּלִים שֶׁבְּפָנִים²³, אִם יֵשׁ בְּמְקוֹמָן טָפַח עַל טָפַח עַל רוּם
- 19 טָפַח - טְהוֹרִין²⁴, וְאִם לֹא טְמֵאִין²⁵. וְאִם יֵשׁ בֵּין תְּבִין
- 26 לַקְּוֹרוֹת פּוֹתֵחַ טָפַח - בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף²⁶ טְמֵאִין²⁷; שְׂאִין
- 27 הַתְּבִין חוּצָין, מִפְּנֵי שֶׁשָּׂתֵם תְּבִין דִּיעָתוֹ לְפָנוֹתוֹ.
- 28 ד. כֶּתֶל שֶׁבֵּין שְׁנֵי בָתִּים וְטְמֵאָה בְּתוֹךְ הַכֶּתֶל - בֵּית הַקְּרוֹב
- 29 לַטְּמֵאָה טְמֵא²⁸, וְהַקְּרוֹב לַטְּהוֹרָה²⁹ טְהוֹר³⁰. הִיתָה מִחְצָה
- 30 לַמִּחְצָה³¹ - שְׁנִיָּהֵן טְמֵאִין. הִיתָה הַטְּמֵאָה בְּאֶחָד מִשְׁנֵי
- 31 הַבָּתִּים, וְהַכָּלִים בְּתוֹךְ הַכֶּתֶל: מִחְצִיו וּכְלָפֵי טְמֵאָה -
- 32 טְמֵאִים; מִחְצִיו וּכְלָפֵי טְהוֹרָה - טְהוֹרִין; מִחְצָה לַמִּחְצָה -
- 33 טְמֵאִין. וְכֵן מַעְזִיבָה³² שֶׁבֵּין הַבֵּית וְהָעֵלְיָה, וְהַטְּמֵאָה בְּתוֹךְ
- 34 מַעְזִיבָה: מִחְצָה וּלְמַטָּה - הַבֵּית טְמֵא וְהָעֵלְיָה טְהוֹרָה; מִחְצָה
- 35 וּלְמַעְלָה - הָעֵלְיָה טְמֵאָה וְהַבֵּית טְהוֹר; מִחְצָה
- 36 לַמִּחְצָה - שְׁנִיָּהֵן טְמֵאִין. הִיתָה טְמֵאָה בְּאֶחָד מִקְּוֹת, וְכָלִים
- 37 בְּתוֹךְ הַמַּעְזִיבָה: מִחְצָה וּכְלָפֵי טְמֵאָה - טְמֵאִין; מִחְצָה
- 38 וּכְלָפֵי טְהוֹרָה - טְהוֹרִין; מִחְצָה לַמִּחְצָה - שְׁנִיָּהֵן טְמֵאִין.
- 39 הִיתָה הַמַּעְזִיבָה לְאוֹרֵי³³ וְטְמֵאָה בְּתוֹכָהּ: מִחְצָה וּלְמַטָּה -
- 40 הַבֵּית טְמֵא, וְהָעוֹמֵד מִלְּמַעְלָה אֶפְלוֹ כָּנָגַד הַטְּמֵאָה טְהוֹר³⁴.
- 41 שֶׁהָרִי פִשְׁטָה הַטְּמֵאָה בְּכָל הַבֵּית³⁵; הִיתָה הַטְּמֵאָה מִחְצָה
- 42 וּלְמַעְלָה - הַבֵּית טְהוֹר³⁶, וְהָעוֹמֵד מִלְּמַעְלָה כָּנָגַד הַטְּמֵאָה
- 43 טְמֵא³⁷; מִחְצָה לַמִּחְצָה - הַבֵּית טְמֵא, וְהָעוֹמֵד מִלְּמַעְלָה
- 44 כָּנָגַד הַטְּמֵאָה טְמֵא, שֶׁהָרִי אֵי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם³⁸.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(4) שהרי נטמאו מתוכם וכלי טמא אינו חוצץ אפילו עם דפנות. (5) ופיהם לצד הטומאה. (6) מצד הטהרה. (7) בצד הטומאה. (8) שאינם מקבלים טומאה וחוצצים. (9) שקבען לאוהל וחוצצות אף על פי שמקבלות טומאה. (10) העמיד את המחיצה בזקיפה בין כתלי הבית. (11) המחיצה מפרידה בין הבית והקורות, וקמה על גבה כעין עלייה. (12) החלק שבו הפתח לחוץ נקרא בית. (13) שהמחיצה מצילה מפני שאין דרך הטומאה להיכנס לחלק שאחורי המחיצה ולא לעלייה אלא דרך פתח הבית. (14) אם סופה לצאת הרי היא מטמאה אף לפני שיצאה. (15) במשנה שם בבבא האחרונה כתוב: "כלים שבחצץ" ומפרש רבינו בעובי המחיצה וכגון שהיה במחיצה חור מעבר לעבר והכלים מונחים שם. (16) מפני שהטומאה נכנסת לחור. (17) כדין כל פתח שאין בו טפח על טפח ברום טפח. ואין זה דומה לכותל שבין שני בתים (לקמן הלכה ד), שכלים הנמצאים בחציו שלצד הטומאה טמאים אפילו אין בסדק טפח, מפני שמחיצה זו "אינה משמשת את הבית" (פירוש, ואינה צורך בניין הבית), ולפיכך אין לה דין כותל (במשנה שם פרק ו, ג, כתוב: כותל המשמש את הבית) והרי זו דומה לקיר המגדל (למעלה פרק י"ח הלכה ז) וטומאה בתוך המגדלים שכלים שבעוביו - טהורים. אמנם רבינו שם כתב "היה עומד באוויר" אבל הוא הדין בעומד בתוך הבית (כדעת הרא"ש) ורבינו נקט לשון המשנה. וכשיש בו טפח טמאים גם הכלים המונחים בחצייה שלצד הטהרה מפני שהיא מחיצה עראית אינה נידונית ככותל. (18) בנה מחיצה על פני שטח הבית סמוך לרצפה, ופתח הבית נשאר למעלה מן המחיצה. (19) ונשאר פנוי המקום שכנגד הפתח בלבד, עד הכותל הנגדי להיכנס בו ולהוציא דרכו את התבן. (20) בחלק שהתבן בו. (21) כל המקום הפנוי שכנגד הפתח, אפילו החלק הרחוק מהפתח, שהטומאה לא תעבור שם, נקרא "יציאת הטומאה" מפני שהטומאה תצא דרך המקום הזה וכולו שטח אחד הוא (סדרי טהרות). (22) לשון התוספתא, והכוונה: ברוחב כל הפתח, אף על פי שהפתח רחב הרבה יותר מרוחב מיטת המת ונושאייה. ונראה שגם הכלים שבתבן טמאים אם אין במקומם טפח על טפח ברום טפח. (23) שבתוך התבן. (24) מפני שהוא אוהל בפני עצמו ואף על פי שדעת בעל הבית להוציא את התבן, מציל הוא על הטהרה מליטמא כמו כל אוהל עראי בתוך אוהל שאף על פי שאינו מציל על הטומאה מלטמא כשדרכה לצאת שם, אבל מציל על הטהורים מליטמא. (25) שהרי אין כאן אוהל שיצילו וגם משום מחיצה אין התבן מציל שבעל הבית עתיד לפנותו (רבינו לשיטתו, שמחיצה שדעתו לפנותה אינה חוצצת, אפילו כשהיא סתומת את כל מקום הטומאה). (26) בין יש במקום הכלים פותח טפח ובין שאין בו. (27) משום שיש כאן אוהל בתוך אוהל ואינו מציל אלא כשאין דעתו לפנותו, אבל כשאין פותח טפח בין התבן לקורות אין זה אוהל בתוך אוהל, שהרי אין טומאה מאהילה על התבן. (28) המדובר כשאין פותח טפח במקום הטומאה, ואף על פי כן אין עליה דין טומאה רצוצה, משום שחלק זה של הכותל הוא כחלק מן הבית עצמו. ורואים אנו את הטומאה כאילו היא שקועה בטיט, שאין הטיט מציל. ואם יש פותח טפח במקום הטומאה ואינו פתוח לבית, הרי הוא כקבר סתום שמטמא מכל צד. (29) פירוש, שהוא רחוק מן הטומאה. (30) משום, שהטומאה נמצאת בחצי הכותל הנגרר אחר הבית השני. (31) באמצע עובי הכותל. (32) תקרה. (33) שאין עליה גג. (34) ואין דנים אותה כטומאה רצוצה הבוקעת עד לרקיע ומטמאה כל מה שכנגדה. (35) והסברנו למעלה שרואים את הטומאה, כאילו היא מונחת בתוך הבית אלא שהיא מכוסה טיט ואם כן אינה כלל רצוצה והמעזיבה חוצצת. (36) כמו בבית ועלייה. (37) שהרי אינה כמנוחת בבית ומשום כך היא רצוצה ומטמאה כנגדה, אבל העומד על המעזיבה מן הצד - טהור. (38) מטמאים את האדם שמה הטומאה מונחת משהו למעלה מחצי המעזיבה, ומטמאים את הבית שמה היא מונחת משהו למטה

1 ה. וכן כחל המִשְׁמֵשׁ אֶת הַבֵּית - יְדוֹן מִחֲצָה לְמִחֲצָה.
 2 כִּיצַד? כִּתְּלָהּ שֶׁהוּא לְאוּרִי, וְגַם הַבֵּית סְמוּךְ לְכִתְּלָהּ וְאֵינוֹ מֵרָכָב
 3 עַל הַכִּתְּלָה³⁹, וְטִמְאָה רְצוּצָה בְּתוֹךְ הַכִּתְּלָה: הִיתָה מִחֲצִי
 4 וּלְפָנִים - הַבֵּית טָמֵא, וְהַעֲמִיד מִלְּמַעְלָה עַל רֹאשׁ הַכִּתְּלָה⁴⁰
 5 טָהוֹר, כְּעוֹמֵד עַל גַּג הַבֵּית; הִיתָה מִחֲצִי וְלַחוּץ - הַבֵּית
 6 טָהוֹר, וְהַעֲמִיד מִלְּמַעְלָה כִּנְגַד הַטִּמְאָה טָמֵא, שֶׁהָרִי לֹא
 7 פָּשְׁטָה הַטִּמְאָה בְּתוֹךְ הַבֵּית. הִיתָה הַטִּמְאָה מִחֲצָה לְמִחֲצָה
 8 - הַבֵּית טָמֵא, וְהַעֲמִיד מִלְּמַעְלָה טָהוֹר, שֶׁהָרִי פָּשְׁטָה הַטִּמְאָה
 9 בְּבֵיתוֹ. נִטַּל מִהַכִּתְּלָה מִבְּפָנִים⁴¹ אוֹ שֶׁהוֹסִיף בְּכִתְּלָהּ מִבְּחוּץ עַד
 10 שְׁנִמְצָאת הַטִּמְאָה מִחֲצִי כִתְּלָהּ וּלְפָנִים - הַבֵּית טָמֵא; נִטַּל
 11 מִבְּחוּץ⁴² אוֹ שֶׁהוֹסִיף בְּעֵבִי הַכִּתְּלָה מִבְּפָנִים עַד שְׁנִמְצָאת
 12 הַטִּמְאָה מִחֲצִי כִתְּלָהּ וְלַחוּץ - הַבֵּית טָהוֹר⁴³. הִיתָה הַטִּמְאָה
 13 נִתּוּנָה עַל גְּבִי הַכִּתְּלָה⁴⁴, אֲפִלּוּ מִחֲצִי וּלְפָנִים - הַבֵּית טָהוֹר⁴⁵.
 14 ו. בֵּית הַמִּשְׁמֵשׁ אֶת הַכִּתְּלָה⁴⁶ - יְדוֹן כְּקִלְפַת הַשּׁוֹם⁴⁷. כִּיצַד?
 15 הַחוּפֵּר שְׁנֵי כּוּכִים⁴⁸ אוֹ שְׁתֵּי מַעְרוֹת זֹו בְּצַד זֹו, עַד שְׁנִמְצָאוּ
 16 שְׁנֵי בָתִּים⁴⁹ חִפּוּרִים כְּקִרְקַע וְנִעְשָׂה בִּינְיָנָה כִּתְּלָהּ הַמְּבַדִּיל בֵּין
 17 שְׁנֵיהֶן, וְהִיתָה טִמְאָה בְּבָתִּים וְכִלִּים בְּכִתְּלָהּ, אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶן
 18 כְּקִלְפַת הַשּׁוֹם - טָהוֹרִין; הִיתָה טִמְאָה כִּתְּלָהּ זֶה וְכִלִּים
 19 בְּבָתִּים, אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶן כְּקִלְפַת הַשּׁוֹם - טָהוֹרִים. הִנֵּה לְמַדָּה,
 20 שֶׁכִּתְּלָהּ בִּנְיָן יְדוֹן מִחֲצָה לְמִחֲצָה, וְכִתְּלָהּ הַסֵּלַע⁵⁰ אוֹ שֶׁנִּעְשָׂה
 21 מִגּוֹשׁ הָאָרֶץ כְּשִׁיחֵפֵר מִכָּאן וּמִכָּאן יְדוֹן כְּקִלְפַת הַשּׁוֹם.
 22 ז. כִּתְּלָהּ שֶׁחֲצִי עָבִיו בִּנְיָן וְחֲצִי סֵלַע - יְדוֹן מִחֲצָה
 23 לְמִחֲצָה⁵¹.
 24 ח. טִמְאָה שֶׁהִיתָה בֵּין קוֹרוֹת הַבֵּית⁵², אֲפִלּוּ אֵין תַּחְתֶּיהָ
 25 אֵלָּא כְּקִלְפַת הַשּׁוֹם - הַבֵּית טָהוֹר⁵³, וְרוֹאִין אֶת הַטִּמְאָה
 26 כְּאִלּוּ הִיא רְצוּצָה⁵⁴ בְּאָרֶץ וּמִטִּמְאָה כִּנְגַדָּה בְּלִבָּד. וְאִם יֵשׁ

27 בְּמִקּוֹמָה טַפַּח עַל טַפַּח - הַכֹּל טָמֵא⁵⁵. וְכֵן אִם הִיתָה נִרְאִית
 28 בְּתוֹךְ הַבֵּית⁵⁶ - בֵּין כָּף וּבֵין כָּף הַבֵּית טָמֵא. שְׁנֵי פְתָחִים זֶה
 29 עַל גְּבִי זֶה וְטִמְאָה בְּכִתְּלָהּ שְׁבִינִיתָן: אִם נִרְאִית שֶׁהִיא⁵⁷ לְתוֹךְ
 30 אַחַת מֵהֶן - הוּא טָמֵא וְחִבְרוּ טָהוֹר, וְאִם לֹא - נִדּוּנִין
 31 מִחֲצָה לְמִחֲצָה⁵⁸.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים

א. עוֹמֵד הָעוֹמֵד בְּתוֹךְ הַבֵּית וְטִמְאָה רְצוּצָה תַּחְתָּיו -
 33 טִמְאָה בּוֹקֶצֶת וְעוֹלָה, בּוֹקֶצֶת וְיוֹרֶדֶת, וְאֵינוֹ מִטִּמְאָה אֵלָּא
 34 כִּנְגַד הַטִּמְאָה בְּלִבָּד. וְאִם הָיָה פָּרַח יוֹצֵא מִעֲמוּד זֶה וְכִלִּים
 35 תַּחַת הַפָּרַח - הַכִּלִּים טָהוֹרִים, שְׁאֵינוֹ מִטִּמְאָה אֵלָּא כִּנְגַד
 36 הַטִּמְאָה.
 37 ב. [וְאִם יֵשׁ בְּמִקּוֹם הַטִּמְאָה] טַפַּח עַל טַפַּח עַל רוֹם טַפַּח
 38 - הָרִי הוּא כְּקָבֵר סָתוּם וּמִטִּמְאָה מִכָּל סְבִיבָיו, וְהַבֵּית כָּלוּ
 39 טָמֵא, שֶׁהָרִי הָאֵהִיל עַל הַקָּבֵר.
 40 ג. טִמְאָה שֶׁבְּתוֹךְ הַכִּתְּלָה וּמִקּוֹמָה טַפַּח עַל טַפַּח עַל רוֹם טַפַּח
 41 - כָּל הָעֲלִיּוֹת הַבְּנוּיּוֹת עַל כִּתְּלָהּ זֶה, אֲפִלּוּ עֶשֶׂר, טִמְאוֹת; שֶׁהָרִי
 42 הַכִּתְּלָה כָּלוּ קָבֵר סָתוּם עַד סוּפוֹ, וְהוּא כִּתְּלָהּ הָעֲלִיּוֹת, וְכָל עֲלִיָּה
 43 מִהֶן מֵאֲהֶלֶת עַל הַקָּבֵר. בְּנֵה בֵּית בְּצַד הַכִּתְּלָה מִכָּאן וּבֵית
 44 מִכָּאן וּבְנֵה עֲלִיָּה עַל גְּבִי שְׁנֵי הַבָּתִּים עַד שְׁנִמְצָא רֹאשׁ הַכִּתְּלָה
 45 הַטָּמֵא הוּא בְּאֲמֻצָּע קִרְקַע הָעֲלִיָּה - הָרִי הָעֲלִיָּה טָמֵא, שֶׁהָרִי
 46 הָאֵהִילָה עַל הַקָּבֵר, וְהָעֲלִיָּה הַשְּׁנִיָּה הַבְּנוּיָה עַל גְּבִי טָהוֹרָה,
 47 מִפְּנֵי שֶׁהֵן זֹו עַל גְּבִי זֹו וְאֵין הַכִּתְּלָה הַטָּמֵא כִּתְּלָהּ.
 48 ד. חוֹר גְּדוֹל שֶׁכְּעֵבִי הַכִּתְּלִים שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לַעֲשׂוֹתוֹ
 49 לְתַשְׁמִישׁ, וְהוּא הַנֶּקְרָא פְּרֻדֶּסֶק, שֶׁהִיתָה טִמְאָה מִנְּחַת בְּתוֹכוֹ
 50 וְיֵשׁ עָלָיו דִּלְתוֹת סְגוּרוֹת - הַבֵּית טָהוֹר. הִיתָה הַטִּמְאָה
 51

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

מחציה. [למעלה בכותל בין שני בתים אין אנו צריכים לטעם זה, שהרי הבתים שווים ואי אפשר לטהר אחד ולטמא את השני, אבל כאן המעזיבה מגולה לאוויר ואין הדבר נראה מוזר כל כך לחלק בין דין האדם העומד למעלה לדין הבית, ומפני כך מביא רבינו את הנימוק שאי אפשר לצמצם]. (39) ראש הכותל נשאר מחוץ לגג. (40) בין כנגד הטומאה ובין מן הצדדים. (41) הטומאה היתה מחציה ולחוץ, וקילף שכבה דקה מהכותל בפנים הבית. (42) והטומאה היתה מחציה ולפנים. (43) הטהרות שיכניסו לבית אחרי השינוי הזה - טהורים. (44) שהוא מחוץ לגג כאמור בראש הלכה זו. (45) והטעם, משום שהכותל אינו משמש את הבית. ועוד, שהטומאה גלויה לאוויר. (46) כותל בנוי נקרא "משמש את הבית" מפני שהכותל עשה את הבית, וכותל שבין שתי מערות מוקם על ידי חפירת המערות, שחפרו מערה מכאן ומערה מכאן ונשאר בתוכם ביניהן מחיצה של עפר או סלע ולפיכך המערה משמשת את הכותל. (47) כלומר, אפילו מחיצה דקה כקליפת השום מפרידה בין הטומאה והטהרות - הכל טהור ואין הבדל בין מחציה ולפנים ובין מחציה ולחוץ. (48) קברי מתים שלהם היו חצובים בכתלי מערות בעומק מתאים לאורך הארונות, וחפירה חצובה כזו נקראת כוך. (49) שטחים חלולים. (50) אם חצבו בית וכדומה בסלע ונעשו מחיצות מאליהן. (51) ואף על פי שהסלע הנידון כקליפת השום הוא מבפנים - הבית טמא. (52) הקורות נתונות מכותל לכותל שכנגדו ועליהן וביניהן המעזיבה מטיט. המדובר כשהטומאה בתוך הקורה עצמה. (53) דין קורה כדן סלע ונידונה כקליפת השום (למעלה הלכה ו), מפני שלא נעשו בה שינויים מכריעים ואפשר להוציאה מבלי לקלקלה (וכעין זה אמרו בבבא קמא סו, א, גבי גזל קורה: "מריש שמו עליו") אין עליה תורת "משמש את הבית", מה שאין כן במעזיבה, שהיא נפרדת כשמורידיה אותה. (54) המדובר כשאין במקומה טפח על טפח. במעזיבה בהלכה ד) אין דין טומאה רצוצה מפני שהיא נפרדת, מה שאין כן קורות, שאינן עומדות להיבדל (כסף משנה). (55) שהרי היא כקבר סתום המטמא מכל צדדיו. (56) פירוש, שאין עליה אפילו כקליפת השום. (57) כל שהוא אפילו כקליפת השום. (58) כשהטומאה במחצית הכותל העליונה, הפתח העליון טמא, וכשהיא בתחתונה התחתון טמא. (1) יבאר עמוד העומד בתוך הבית וטומאה רצוצה תחתיו, טומאה שבתוך הכותל ומקומה טפח על טפח על רוֹם טפח, חור גדול שבעובי הכתלים שדרך לעשותו לתשמיש וטומאה בתוכו, ודין ב' פרדסים זה בצד זה או למעלה מזה. וכל שאכל בשר מת תוך שלשה ימים, האשה שמת עוברה בתוך מעיה והאשה שמקשה לילד, האשה שהפילה שליה, ואם ילדה ב' ילדים אחד חי ואחד מת, האשה שמת עוברה בתוך מעיה ונגעה בו המילדת, והבולע טבעת טמאה.

הלכות פרה אדמה

44 יש בכללן שתי מצות עשה, וזהו פרטן: (א) דין פרה
45 אדמה. (ב) דין טמאת מי נדה וטהרתן.
46 ובאור מצות אלו בפרקים אלו:
47

פרק ראשון

48 א. מצות פרה אדמה שתהיה בת שלש שנים או בת ארבע.
49 ואם היתה זקנה - כשרה; אלא שאין ממתינין לה, שמה
50 תשחיר ותפסל. ואין לוקחין עגלה ומגדלין אותה; שנאמר:
51 ויקחו אליך פרה - ולא עגלה. לא מצאו אלא עגלה -
52 פוסקין עליה דמים ומהיה אצל בעליה עד שתגדיל ותעשה
53 פרה. ולוקחין אותה מתרומת הלשכה.
54 ב. זה שנאמר בתורה 'תמימה' - תמימת אדמיות, לא
55 תמימת קומה; אלא אם היתה ננסה - כשרה, כשאר
56 הקדשים. היו בה שתי שערות לבנות או שחורות בתוך גמא
57 אחת, או בתוך שני כוסות והן מנחות זו על זו - פסולה.
58 ג. היו בה שתי שערות עקרון מאדים וראשון משחיר, עקרון
59 משחיר וראשון מאדים - הכל הולך אחר העקר. וגו' ו
60 במספרים את ראשון המשחיר ואינו חושש משום גנה
61 בקדשים, שאין פונתו לגו.
62 ד. וצריך שישאר מן המאדים כדי שינטל בזוג; שכל
63 שער שנייה נטלת בזוג - הרי היא כאלו אינה. לפיכך,
64 אם היו בה שתי שערות לבנות או שחורות שאינן נלקטין
65 בזוג - הרי זו כשרה.
66 ה. היו קרניה או טלפיה שחורים - יגד. גלגל העין והשנים
67 והלשון - אין מראיהן פוסלים בפרה.
68 ו. היתה בה נבלת וחתכה, אף על פי שצמח במקומה שער
69 אדם - פסולה.
70 ז. כל המומין הפוסלין בקדשים - פוסלין בפרה, שנאמר:
71 אשר אין בה מום. היתה יוצא דפן או מחיר או אהנן או
72 טרפה או שנוכעה - פסולה; שכל הפוסלין את הקדשים
73 למזבח - פוסלין את הפרה ואף על פי שהיא קדשי בדק
74 הבית, הואיל וקראת הכתוב חטאת. ומתן לקח אותה מן
75 העובד כוכבים ואין חוששין שמה רבעה העובד כוכבים,
76 שאינו מפסיד בהמתו. יתרה פרה על הקדשים, שהעבודה
77 פוסלת בה. שנאמר: אשר לא עלה עליה על, ובעגלה ערופה
78 אומר: אשר לא עבד בה אשר לא משכה בעל; מה על האמור
79 בעגלה - עשה שאר עבודות בעל, אף על האמור בפרה -
80 יפסל בה שאר עבודות בעל. אלא שהעל פוסל בין בשעת
81 עבודה בין שלא בשעת עבודה, ושאר עבודות אין פוסלות
82 אלא בשעת עבודה. כיצד? קשר עליה העל, אף על פי שלא
83 חרש בה - פסולה; הכניסה לדוש - אינה נפסלת עד שידוש
84

1 רצוצה בקרקעיתו או בכחליו או בגגו - רואין את כל החור
2 פלו כאלו הוא אטום, ורואין מקום הטמאה: אם הוא בתצי
3 עבי הכחל שלפנים - הבית טמא; ואם היתה טמאה מחצי
4 כתל ולחוץ - הבית טהור; מחצה למחצה - הבית טמא.
5 ה. שני פרדסקין זה בצד זה או זה על גב זה, וטמאה
6 מנחת באחד מהן, ונפתח - הוא והבית טמא, וחברו טהור.
7 היתה טמאה רצוצה בתוך הבנין - רואין את הפרדסקין
8 כאלו הן אטומין, וידון מחצה למחצה.
9 ו. בזית מן המת מדבק באסקפת הבית מבחוץ - הבית
10 טהור. היה רצוצ תחת האסקפה - ידון מחצה למחצה. היה
11 מדבק למשקוף - הבית טמא.
12 ז. כלב שאכל בשר המת ומת בתוך שלשה ימים והרי הוא
13 מטל על האסקפה - רואין חלל הטמאה מגופו: אם הוא
14 פנגד המשקוף ולפנים - הבית טמא, ומכנגד המשקוף
15 ולחוץ - הבית טהור.
16 ח. האשה שמת עברה בתוך מעיה, אם נעשה ראש הנפל
17 כפקה של שתי - כיון שנפתח הרחם עד שנגאח הראש
18 ונטמא הבית מפני העבר, אף על פי שעדין לא יצא.
19 ט. האשה שמקשה לילד ויצאה מבית לבית והפילה נפל
20 מת בבית שני - הבית הראשון טמא בספק, שמה כשהיתה
21 בו יצא ראשו של נפל הזה. במה דברים אמורים? כשלא
22 היה ראש הנפל כפקה של שתי; אבל אם העגיל ראש הנפל
23 כפקה - הבית הראשון טהור; שאלו נפתח רחמה שם, לא
24 היתה יכולה להלך על רגליה. לפיכך, אם היתה נטלת
25 באגפים והוציאה מבית לבית - הבית הראשון טמא בספק
26 אף על פי שהעגיל ראש הנפל כפקה של שתי.
27 י. האשה שהפילה שליא - הבית טמא ודאי. חזקה הוא
28 שאין שליא בלא ולד.
29 יא. מי שילדה שני ילדים, אחד חי ואחד מת: אם המת יצא
30 ראשון - החי טהור, שהרי לא נגע בו משיצא לאויר העולם;
31 ואם החי יצא ראשון - הרי הוא טמא, שהרי אי אפשר שלא
32 יגע בו המת משיצא לאויר העולם, מפני שהוא מתגלגל
33 אחריו כאבן, שאין בו רוח חיים כדי להעמיד עצמו.
34 יב. האשה שילדה ולד מת, אפלו נפל קטן כמו שבארנו
35 - הרי היא טמאה טמאת שבעה. מת עברה בתוך מעיה
36 ופשטה החיה את ידה ונגעה בו - החיה טמאה שבעה,
37 והאשה טהורה עד שיצא הולד. וטמאת החיה מדבריהם,
38 גזרה שמה תגע בו משיצא לפרודור. אבל מן התורה אין
39 מגע בית הסתרים מגע; הואיל והוא בתוך המעים, הנוגע
40 בו טהור. וכן הבולע טבעת טמאה וחור וכלע אחריה
41 טבעת טהורה, אף על פי שנגעו זו בזו בנדאי בתוך מעיו
42 - אינו מגע, והטמאה בטמאתה וטהורה בטהרתה.
43 סליקו להו הלכות טמאת מת

טו. החותך שפופרת של קנה להניח בה אפר חטאת - 37
 יטמא אותה ויטבילנה ואחר כך יניח בה. והחיתכה 38
 והמטבילה טעון טבילה, מפני שעשאוה כטמא מת בשביעי 39
 שלו. ולפיכך אינה צריכה הנאה שלישי ושביעי, אלא 40
 מטמאה כדי להראות לצדוקין ומטבילה ונותן בה. 41

יום שלישי כ' תשרי ה'תשע"ב

פרק שני

א. מעלות יתרות עשו בטרת פרה אדמה והרחקות 44
 גדולות הרחיקו מטמאת המת בכל מעשיה; מפני שהיא 45
 כשרה בטבולי יום, חשו שמא יבואו לזלזל בה. ומפני זה, 46
 כשפרישין הפה השורף אותה - מפרישין אותו ללשפה 47
 מוכנת בעורה². ובית אכן היתה נקראת, מפני שכל בליה 48
 כלי אבנים שאין מקבלין טמאה. ובכלי האבן היה משתמש 49
 כל שבעת ימי ההפרשה. ולא היו נוגעין בו אחיו הפהנים, 50
 כדי להרבות בטרתה. 51
 ב. שבעת ימים קדם שרפת הפרה מפרישין להן השורף 52
 אותה מביתו, כשם שמפרישין להן גדול לעבודת יום 53
 הפפורים. ודבר זה קבלה ממשה רבנו³. וכן מפרישין אותו 54
 מאשתו, שמא תמצא נדה ויהיה טמא שבעת ימים⁴. 55
 ג. הלשכה שהיה יושב בה כל שבעה צפונית מזרחית 56
 היתה, כדי להזכירו שהיא כחטאת הנשחטת בצפון אף על 57
 פי שהיא נשחטת בחוץ⁵. 58
 ד. כל יום יום⁶ משבעת ימי ההפרשה מזין עליו מי 59
 חטאת, שמא נטמא למת והוא לא ידע. חוץ מיום רביעי 60
 להפרשה, שאין צריך הנאה; לפי שאי אפשר שלא יהיה 61
 לא שלישי לטמאתו ולא שביעי⁸, שאין הנאה בשביעי 62
 עולה משום הנאה שביעי עד שיהיה בשלישי מלפניה. ומן 63
 הדין היה, שאין צריך הנאה אלא בשלישי ושביעי⁹. 64
 להפרשה בלבד; וזה שמזין יום אחר יום, מעלה יתרה עשו 65
 בפרה¹⁰. 66
 ה. ברכיעי בשבת היו מפרישין אותו, כדי שיחול רביעי 67
 שלו להיות בשבת; שההנהגה אינה דוחה שבת, והרכיעי אין 68
 צריך ההנהגה¹¹. 69
 ו. בכל יום יום מימי ההפרשה שמזין עליו בהן מזין 70

בה. וכן כל פיוצא בזה. רכב עליה, נשען עליה, נתלה בזנבה 1
 ועבר בה את הנהר, קפל עליה את המוסרה, נתן טליתו עליה, 2
 נתן עליה כסות של שקים - פסולה. קשרה במוסרה: אם 3
 היתה מורדת וצריכה שמירה - כשרה, ואם לאו - פסולה; 4
 שכל שמירה שאינה צריכה משוי הוא. עשה בה סנדל שלא 5
 תחליק, פרש טליתו עליה מפני הזבובין - כשרה. זה הכלל: 6
 כל שהוא לצרכה - כשרה; לצורך אחר - פסולה. נעשית בה 7
 מלאכה מאליה או שעלה עליה על מאליו, אם לרצונו - 8
 פסולה; שנגמר: אשר לא עבד בה, שאם עבד בה לרצונו - 9
 הרי זה כמי שעבד בה. לפיכך, אם שכן עליה העוף - כשרה; 10
 עלה עליה זכר - פסולה. ואין צריך לומר שהמעבדת פסולה. 11
 הכניסה לרכבה ודשה מאליה - כשרה; הכניסה כדי שתניק 12
 ותדוש - פסולה, שהרי עשה לרצונו. וכן כל פיוצא בזה. 13
 ח. פרה שנוול בה פסול - תפדה. וכן אם מתה - תפדה 14
 מפני עורה, אבל לא להאכיל בשרה לכלבים. 15
 ט. נשחטה לשם חלין - תפדה ואינה מכפרת. נשחטה על 16
 גב מערכתה - אין לה פדיון עולמית. 17
 י. לקחו פרה ומצאו אחרת נאה ממנה - הרי זו תפדה שלא 18
 במום. 19
 יא. אף בהן הדיוט כשר לשרפת הפרה; שנגמר: ונתתם 20
 אתה אל אלהיך הכהן, ועדין אהרן היה קים. ומפי השמועה 21
 למדו: זו נעשית באלעזר, ושאר כל הפרות - בין בכהן 22
 גדול בין בכהן הדיוט. 23
 יב. והעושה אותה לובש ארבעה פלים של בהן הדיוט, בין 24
 שעשאה בהן הדיוט בין שעשאה בהן גדול. 25
 יג. כל העוסקין בפרה מתחלה ועד סוף שהיו טבולי יום 26
 - כשרים למעשה הפרה ולקדוש ולהזות מאפרה, ואף על 27
 פי שעדין לא העריב שמשן. שזה שנגמר בכל הפרשה 28
 'איש טהור' - הוא טהור למעשה שני; אף על פי שאינו 29
 טהור לתרומה עד שיעריב שמשו - הרי זה טהור לפרה. 30
 יד. הצדוקין היו אומרים, שאין מעשה הפרה כשר אלא 31
 במעריב שמש. לפיכך היו בית דין בבית שני מטמאין את 32
 הכהן השורף את הפרה בשרץ וכיוצא בו, וטובל ואחר כך 33
 עוסק בה, כדי לבטל דברי אלו הנזדים שמורים מהעולה על 34
 רוחם, לא מן הקבלה. וכן כל הכלים שמכניסין לתוכם אפר 35
 הפרה - כלם טבולי יום. 36

(1) יבאר שמעלות והרחקות יתרות עשו בטרת פרה אדומה ומה הן. (2) במשנה שם כתוב: "שעל פני הבירה" ורבי יוחנן (ביומא שם) אומר שבירה הוא מקום בהר הבית ולמה כותב רבינו כאן ללשכה מוכנת בעורה? ונראה, שהלשכות שלא נתקדשו בקדושת המקדש, אף על פי שהן בשטח העזרה, בכלל "בירה" הן, ולשכה זו לא נתקדשה. (3) במסכת יומא ב, א. דרשו מצות הפרשה מן המקרא. ודעת רבינו, שאין זאת דרשה גמורה אלא הדין מקובל ממה רבינו והסמיכוהו על המקרא. (4) "בועל נדה - כנידה". (5) חוץ לבית המקדש. (6) פרה פרק ג משנה א. מי שנטמא במת צריך הזאת מי פרה אדומה ביום השלישי לטומאתו וביום השביעי. וזה צריך הזאה בכל יום שמה הוא שלישי או שביעי. (7) שהרי לא נטמא בהיותו בלשכה בשמירה קפדנית. (8) אמנם אפשר הדבר, שרביעי להפרשה יהיה שביעי לטומאה, כגון שהופרש ביום רביעי לטומאה, אבל לענין הזאה אין דינו כשביעי מפני שלא קיבל הזאת יום שלישי לטומאתו, כמו שמבאר רבינו. (9) ככל טמא מת שלא הקפידה תורה אלא על הזאת שביעי שתהיה ארבעה ימים אחר ההזאה הראשונה, אבל הזאה ראשונה שנתאחרת אין בכך כלום. (10) שם. והחמירו בה יותר מבעבודת יום הכיפורים, שאין מזים עליו אלא שלישי ושביעי בלבד. (11) כמבואר בהלכה הקודמת, ואם יפרישו אותו ביום אחר נפסיד שני ימי הזאה.

פרק שלישי

33

א. אין שורפין את הפרה אלא חוץ להר הבית, שנאמר: 34
והוציא אותה אל מחוץ למחנה. ובהר המשחה היו שורפין 35
אותה. וכבש היו עושין מהר הבית להר המשחה, ותחתיו 36
בנוי כפין כפין, וכפה על כל שתי כפין, כדי שיהיו שתי 37
רגלי הכפה על גג שתי כפין שתחתיה, כדי שתהיה תחת 38
הכל חלול, מפני קבר התהום. אף מקום שרפתה ומקום 39
הטבילה שהיו בהר המשחה - תחתיהן חלול, מפני קבר 40
התהום. והפרה והשורף וכל המסעדין בשרפתה יוצאין 41
מהר הבית להר המשחה על גבי כבש זה. 42
ב. כיצד שורפין אותה? זקני ישראל היו מקדימין ברגליהן 43
להר המשחה. ובית טבילה היה שם. וכהן והמסעדין 44
בשרפתה והפרה יוצאין על הכבש ובאין להר המשחה. 45
ומטמאין את הכהן, וסומכין הזקנים את ידיהם על הכהן 46
ואומרים לו: טבל אחת. ואם היה כהן גדול, אומרים לו: 47
אישי כהן גדול, טבל אחת. ירד וטבל, ועלה ונסתפג. ועצים 48
מסדרים היו שם: ארזים, אלונים וברושים, ועצי תאנה 49
חלקה. ועושין מערכה כמין מגדל, ומפתחין בה חלונות, 50
כדי שתהיה האור מלפכת בהן. ומראה המערכה במערכ. 51
וכופתין את הפרה בחבל של מנג, ונותנין אותה על גבי 52
המערכה, ראשה לדרום ופניה למערב. הכהן עומד במזרח 53
ופניו למערב. שוחט בימינו ומקבל הדם בשמאלו. ומזה 54
באצבעו הימנית מן הדם ששכפו השמאלית שבע פעמים 55
כנגד בית קדשי הקדשים, על כל הזאה טבילת אצבע בדם. 56
ושירי הדם ששאצבע פסולים להזיה, לפיכך על כל הזאה 57
מקנח אצבעו בגופה של פרה. גמר מלהזות, מקנח את ידיו 58
בגופה של פרה ויורד מן המערכה. והצית את האש בעצים 59
קטנים והכניסן תחת עצי המערכה והתחיל האש בה, והכהן 60
עומד ברחוק ומשמר לה עד שצית האור ברבה ותקרע 61
בטנה. ואחר כך נוטל עץ ארז ואזוב, אין פחות מטפח, 62
וצמר צבוע בתולעת משקל חמשה סלעים. ואומר לעומדים 63
שם: עץ ארז זה? עץ ארז זה? עץ ארז זה? ארז זה? ארז 64

מאפר פרה מן הפרות שנספרו ככר¹²; ואם לא היה שם 1
אלא אפר פרה אחת בלבד - מוין ממנו עליו כל השפשה¹³. 2
ז. כשמזין עליו בימי ההפשה, אין מזה עליו אלא אדם 3
שלא נטמא במת מעולם, שהמזה צריך שיהיה טהור. ואם 4
תאמר: יזה עליו איש שנטמא והזה עליו? שמה זה שהזה 5
עליו לא היה טהור¹⁴ מטמאת מת. וכן הכלים שממלאין 6
בהן ומקדשין להזות על הכהן השורף - כלם כלי אבנים 7
היו שאין מקבלין טמאה. וכל אלו הדברים מצלות יתרות 8
הן שעשו בה. וכיצד ימצא איש שלא נטמא במת מעולם? 9
חצרות היו בירושלים בנויות על גבי הסלע, ותחתיהן 10
חלול, מפני קבר התהום¹⁵. ומביאין היו נשים עצרות 11
ויולדות שם ומגדלות שם את בניהם¹⁶. וכשירצו להזות על 12
הכהן השורף, מביאין שורים, מפני שפרסיהן נפוחות¹⁷, 13
ומניחים על גביהן דלתות¹⁸, ויושבין התינוקות על גבי 14
הדלתות, כדי שיהיה האהל¹⁹ מכדיל בינם לבין הארץ, 15
מפני קבר התהום, וכוסות של אבן בידם והולכין 16
לשילוחם²⁰. הגיעו לשילוח, יורדין שם וממלאין²¹. שאין 17
לחוש שם מפני קבר התהום, שאין דרך גבי אדם לקבר 18
בנהרות. ועולין ויושבין על גבי הדלתות והולכין עד 19
שמגיעין להר הבית. הגיעו להר הבית, יורדין ומנהלכין על 20
רגליהן. מפני שכל הר הבית והעצרות - תחתיהן היה חלול, 21
מפני קבר התהום. ומנהלכין עד פתח העצרה²². ובפתח 22
העצרה היה קלל של אפר, נוטלין האפר ונותנין במים 23
ששפסות ומזין על הכהן השורף. ומטבילין היו התינוקות 24
שממלאין ומקדשין ומזין על השורף, אף על פי שהן 25
טהורין מטמאת המת, שמה נטמאו בטמאה אחרת. 26
ח. תינוק שטבל למלאת ולהזות - לא ימלא בכליו תינוק 27
אחר, אף על פי שטבל. ותינוק שטבל להזות על כהן זה - 28
אינו מזה על כהן אחר, עד שיטבל לשם מעשה זה הכהן. 29
וכן כלים שטהרום לחטאת זו ובגדי אדם שטהרום לחטאת 30
זו - לא יתעסק בהם בפרה אחרת עד שיטבלו לשמה. וכל 31
הדברים האלו מצלות יתרות בפרה. 32

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(12) מימות משה ואילך, שליש מאפר כל פרה שנשרפה היה שמור בבית המקדש בחיל (שם משנה י"א). (13) כל ששת הימים. במשנה אמרו: "ומזין עליו וכו' מכל חטאות שהיו שם", ומפרש שם רבינו שכל יום היו מזים עליו אפר פרה אחרת, ויש מפרשים שכל יום היו מזים מכל החטאות. ורבינו כאן - לשיטתו בפירושו. (14) והתורה אמרה (במדבר יט, יט): והזה הטהור על הטמא. (15) שמה יש קבר בעומק רב עד התהום ואי אפשר להגיע שם ולברוק, וקבר שעפר על גביו אפילו אלף אמה אינו חוצץ בפני הטמאה והיא בוקעת ועולה ומטמאה כל מה שכנגדה, ואם יש למעלה מן הקבר מקום חלול טפח על טפח בגובה טפח הוא מפסיק ואין הטמאה עוברת. (16) בתוספתא שם פרק ג הלכה ב: "עד שיהיו בני שמונה", ולא יותר מזה. ופירש בברטנורא הטעם, כדי שלא יראו קרי. (17) רחבות ויפסיקו בין התינוקות היושבים על גביהם ובין הטמאה הנמצאת במקומות שעליהם לעבור. (18) שחוצצות בפני הטמאה. (19) הדלתות נעשות אוהל, שהיה הן מאהלות על הנמצא תחתיהן. (20) נהר שוטף קרוב לירושלים. (21) בסוף הלכה זו כותב רבינו, שהתינוקות מקדשים, ולכאורה זה נוגד את דבריו לקמן בפרק ו הלכה ב: "הכול כשרים למלאות המים חוץ מחרש שוטה וקטן, והכול כשרים לקדש חוץ מחרש שוטה וקטן". בתוספות יום טוב עמד על סתירה זו במשנתו וביאר מפני שכל ההזאה על הכהן העושה את הפרה היא מחמת חשש טומאה ומגירת חכמים, לכן התירו מילוי וגם קידוש על ידי קטן. (22) עזרת נשים הסמוכה לחיל ששם שמור אפר הפרות. (1) יבאר באי זה מקום שורפים הפרה וכיצד שורפים אותה, האזוב והארז ושני התולעת אם מעכבים זה את זה, לשלשה חלקים היו חולקים אפר הפרה ומי מתקדש בכל חלק, כמה פרות נעשו משנצטוו במצוה זו ומי עשאו.

יאמרו: שחורה שחטו; ולא אדמה, שלא יאמרו: שמים
 42 שחטו.
 ג. פרה שנשחטה שלא לשמה, או שקבל או שהזה שלא
 43 לשמה, או לשמה ושללא לשמה, או שלא לשמה ולשמה, או
 44 שנעשית שלא בכהן או במחסר בגדים, או שעשאה בבגדי
 45 זהב או בבגדי חל - פסולה. שחטה על מנת לאכל מבשרה
 46 או לשנות מדמה - כשרה, לפי שלא נאמר בה ריח נחות.
 47 ד. קבל דמה בכלי - פסולה; שנאמר: ולקח אלעזר הכהן
 48 מדמה באצבעו - מצותה מצות יד ולא מצות כלי.
 49 ה. הזה בכלי אפלו אחת מהן - הנאתו פסולה. הזה אחת
 50 מהן בשמאלו - פסולה. הוא שבעה כהנים היתן כאחד -
 51 היתן פסולה; זה אחר זה - כשרה. הזה ולא כון כנגד
 52 ההיכל - פסולה; שנאמר: אל נכח פני אהל מועד - עד
 53 שיכונן כנגד ההיכל ויהיה רואהו. וכן אם שחטה או שרפה
 54 שלא כנגד ההיכל - פסולה; שנאמר: ושחט אתה לפניו.
 55 ו. כמה דברים אמורים? שהזה או שרף או שחט כנגד
 56 הדרום או כנגד צפון או שהיה אחריו למקדש; אבל אם
 57 עמד בין מזרח ומערב ופניו כנגד ההיכל, אף על פי שלא
 58 כון כנגד [ההיכל] בדקדוק - כשרה.
 59 ז. חסר אחת מן המתנות - פסולה. טבל שמים והזה אחת
 60 - הנאתו פסולה. טבל אחת והזה שמים, אף על פי שלא
 61 חשב הנזה שניה אלא טבל והזה אחרת - היתו פסולה.
 62 כיצד? טבל אצבעו טבילה ששית והזה ששית ושביעית,
 63 אף על פי שתור וטבל אצבעו והזה שביעית - היתו
 64 פסולה. הזה מטבילה שביעית [שביעית] ושמינית, אפלו
 65 חור וטבל טבילה שמינית והזה שמינית - כשרה; שכל
 66 שמוסין על השבע אינו כלום. והוא שיהיה זה שהוסיף
 67 כהן אחר; אבל הכהן השורף אותה אם הוסיף - פסולה,
 68 מפני שנתעסק בדבר שאינו צריך בשעת שרפתה.
 69 ח. הוציא את הדם חוץ ממערכתה והזה - פסולה.
 70 ט. הזה מדמה בלילה, אפלו הזה שש היות ביום ואחת
 71 בלילה - פסולה.
 72 י. שחטה חוץ ממקום שרפתה, אפלו שחטה לפניו מן
 73 החומה - פסולה.
 74 יא. שרפה חוץ ממערכה שנשחטה עליה, או שחלקה
 75 לשנים ושרפה בשתי מערכות, או ששרף שמים במערכה
 76 אחת - פסולה. ואם אחר שנעשית אפר מביא אחרת -
 77 שורף על גבה ואינו חושש.
 78 יב. הפשיטה ונתתה ואחר כך שרף כלה - כשרה; ואם
 79 חסר ממנה כלום, אפלו מפרשה - פסולה. פקע מעורה או
 80 מבשרה, אפלו משערה, כזית - יחזיר; ואם לא יחזיר -

1 זה? אזוב זה? שני תולעת זה? שני תולעת זה? שני תולעת
 2 זה? שלש פעמים על כל אחד ואחד. והן אומרים לו: הין!
 3 הין! הין! שלש פעמים על כל אחד ואחד. וכל כך למה?
 4 לפי שמיני ארזים שבעה הן, ומיני אזוב ארבעה, והצבוע
 5 אדם - יש שצובעין אותו בפואה, ויש שצובעין אותו בלכא,
 6 ויש שצובעין אותו בתולעת. והתולעת היא הגרגרים
 7 האדמים ביותר הדומים לגרעני החרובים, והן כמו האוג,
 8 ותולעת כמו תוש יש בכל גרגיר מהן. ולפיכך מודיע לכל
 9 ומגלה להן שאלו הן המינים האמורים בתורה. והאזוב
 10 האמור בתורה הוא האזוב שאוכלין אותו בעלי בתים
 11 ומתבלין בו הקדרות. האזוב והארז והתולעת - שלשתן
 12 מעצבין זה את זה. וכורך האזוב עם הארז בלשון של שני
 13 ומשליך אל תוף בטנה, שנאמר: והשליך אל תוף שרפת
 14 הפרה. ואינו משליך קדם שיצת האור ברפה ולא אחר
 15 שתעשה אפר, ואם השליך - פסולה; שנאמר: אל תוף
 16 שרפת - לא קדם שיצת האור ברפה ולא אחר שתעשה
 17 אפר. בין שהשליך שלשתן כאחת בין שהשליך זה אחר זה,
 18 בין שהשליך לתוף גופה או לתוף שרפתה, בין שנקרעה
 19 מאליה ואחר כך השליך בין שקרעה בידו או בכלי - כשרה.
 20 ג. נגמרה שרפתה - חובטין אותה במקלות, היא וכל עצי
 21 המערכה שנשרפה בהן, וכוברין את הכל בכבדות. וכל
 22 שחור שאפשר שיפתש ויהיה אפר, בין מבשרה בין מן
 23 העצים - כותשין אותו עד שיעשה אפר; ושאין בו אפר -
 24 מניחין אותו. וכל עצם שנשאר מעצמה בלא שרפה - בין
 25 כך ובין כך היה נכתש.
 26 ד. אין מכניסין כלום מאפרה להניחו בעורה, שנאמר: והניח
 27 מחוץ למחנה. ושלשה חלקים היו חולקין את כל אפרה: אחד
 28 נתן בחיל, ואחד בהר המשחה, ואחד מתחלק לכל המשמרות.
 29 זה שמתחלק לכל המשמרות - היו הכהנים מקדשין ממנו. וזה
 30 שנתן בהר המשחה - היו ישראל מזין ממנו. וזה שנתן בחיל
 31 היה מוכן ומצנע; שנאמר: והיתה לעדת בני ישראל למשמרת
 32 - מלמד שמצניעין ממנו. וכן היו מצניעין מאפר כל פרה ופרה
 33 ששורפין בחיל. ותשע פרות אדמות נעשו משנצטוו במצוה
 34 זו עד שחבר הבית בשניה. ראשונה עשה משה רבנו, שניה
 35 עשה עזרא, ושבע מעזרא עד חרבן הבית. והעשירית יעשה
 36 המלך המשיח, מהרה יגלה. אמן, בן יהי רצון.
 37 פרק רביעי
 38 א. אין שוחטין שתי פרות אדמות כאחת, שנאמר: ושחט
 39 אותה.
 40 ב. לא רצתה פרה לצאת - אין מוציאין עמה שחורה, שלא

1) יבאר אם שוחטים ב' פרות אדומות כאחת, ואם לא רצתה לצאת אם מוציאם אחרת עמה, פרה שנשחטה שלא לשמה או על מנת לאכול מבשרה או מקבל דמה בכלי, אם היו (שבעה) כהנים כאחת או שלא כיוון כנגד ההיכל או חסר אחת מהמתנות כו', הוציא הדם חוץ ממערכתה או היה בלילה, ואם שחטה חוץ ממקום שריפתה, שרפה חוץ למערכתה או הפשיטה ואחר כך שרף ואם חסר או פקע ממנה, אם נפסלת בלינה, ואם שרפה שלא בעצים, ואם מרבה לה עצים.

1 פסולה. פקע חוץ למצרכתה - מרבה עליו ושוורפו במקומו.
2 פקע מקרנה, מטלפיה או מפרשה - אינו צריך להחזיר.
3 יג. הפרה אינה נפסלת בלינה. לפיכך, אם נשחטה היום
4 והזהר דמה בהלכתו ונשחטה למחר - כשרה.
5 יד. שרפה אוגן או מחסר בפרה - כשרה.
6 טו. שרפה שלא בקדוש ידים ורגלים - פסולה, מפני
7 שמעשיה כעין עבודה. והיכן מקדש ידיו ורגליו? בכלי
8 שרת בפנים. ואם קדש בחוץ ומכלי חל, אפילו במקידה של
9 חרס - כשר, הואיל וכל מעשיה בחוץ. וכן כשמתבטלין את
10 הכהן השורף אחר שמטמאין אותו, כמו שבארנו - אינו
11 צריך לחזור ולקדש, הואיל וכל מעשיה בטבולי יום.
12 טז. שרפה שלא בעצים או בכל עצים, אפילו בקש או
13 בגבבא - כשרה. ומצותה שלא ימעט לה עצים מן הראוי
14 לה, אבל מרבה הוא לה חבילי אוזוב ואזוב וכן בזמן שרפה
15 כדי להרבות את האפר. ויש לו להרבות עצים בשרפתה עד
16 שתעשה אפר; אבל משתעשה אפר, אם הוסיף בה אפילו
17 עץ אחד - הרי זה כמערב אפר מקלה באפר הפרה.
18 יז. כל מעשה הפרה מתחלה ועד סוף אינו אלא ביום,
19 ובזכרי כהנה, והמלאכה פוסלת בה, עד שתעשה אפר.
20 אבל משתעשה אפר, אם כנס אפרה בלינה או שפנסתו
21 אשה או שעשה מלאכה אחרת בשעת כניסתו - הרי זו
22 כשרה. ומניין שאספת האפר בכל אדם מישאל חוץ
23 מחרש שוטה וקטן? שנאמר: ואסף איש טהור. מכלל
24 שאינה צריכה כהן. וכאלו אמר: אדם טהור, בין איש בין
25 אשה. ומניין שהמלאכה פוסלת בה? שנאמר: ושחט אתה.
26 מפי השמועה למדו, שלא בא הכתוב אלא ללמד, שאם
27 נתעסק בדבר אחר בשעת שחיטתה - פסלה. ונאמר:
28 ושרף את הפרה לעיניו - שיהיו עיניו בה. ללמד,
29 שהמלאכה פוסלת בה משעת שחיטה עד שתעשה אפר.
30 וכל העוסק בשרפתה ועשה מלאכה אחרת - פסלה, עד
31 שתעשה אפר.
32 יח. שחט את הפרה ונשחטה בהמה אחרת עמה או נחתכה
33 דלעת עמה - כשרה, שהרי לא נתבונן למלאכה; אף על פי
34 שהבהמה שנשחטה עמה כשרה לאכילה, שאין שחיטת
35 החליץ צריכה כוונה. אבל אם נתבונן לחתך הדלעת ונחתכה
36 בשעת שחיטה - פסולה, שהרי עשה עמה מלאכה.

פרק חמישי

39 א. כל העוסקין בפרה מתחלה ועד סוף מטמאין בגדים כל
40 זמן עשייתן. שנאמר בשוחט ומשליך עץ ארו: וכבס בגדיו
41 ורחץ בשור; ונאמר בשורף: והשרף אתה. וכבס בגדיו;
42 ונאמר: וכבס האסף את אפר הפרה. מלמד, שכל העוסקין
43 בה מתחלה ועד סוף מטמאים בגדים וטעוניהן טבילה
44 והעבר שמש דין תורה. אבל המשמרה בשעת עשייתה
45 מטמא בגדים מדבריהם, גזירה שמה יזיו בה איכר.
46 ב. כל מקום³ שנאמר בתורה בטמאות 'וכבס בגדיו' - לא
47 בא ללמדנו שהבגדים שעליו בלבד הם טמאים; אלא
48 ללמד, שכל בגד או כלי שיגע בו הטמא הזה בשעת חבורו
49 במטמאיו - הרי הן טמאים. אבל אחר שיפרש ממטמאיו
50 אינו מטמא בגדים. כיצד? הנושא את הנבלה - אחד בגד
51 שעליו או כלי שיגע בו כל זמן שהוא נושא הרי הן
52 טמאין, והרי הן ראשון לטמאה. וכן זה הנושא הרי הוא
53 ראשון. פירש ממטמאיו והשליך את הנבלה - הרי הוא
54 ראשון כמות שהיה, ואם יגע בכלי או בגד - אינו מטמא
55 אותו, שאין ולד טמאה מטמא כלים, כמו שבארנו בתחלת
56 ספר זה. וכן כל כיוצא בנבלה. וכן כל העוסקין בפרה, אם
57 נגע בבגד או בכלי בשעת שחיטה או בשעת שרפה - הרי
58 הן טמאין. אבל אחר שיפרש ממעשיה, אף על פי שעדיין
59 לא טבל, אם נגע בכלי - אינו מטמא, מפני שהוא ולד
60 הטמאה⁴. והפרה עצמה אינה מטמאה לא אדם ולא כלים⁵
61 שנגעו בו, אלא המתעסק בה בלבד הוא הטמא וטעון
62 טבילה ומטמא בגדים כל זמן שעוסק בה.
63 ג. במה דברים אמורים? בזמן שנשרפת כמצותה; אבל אם
64 נפסלה - המתעסק בה טהור. ארע פסול בשחיטתה⁶ - אינה
65 מטמאה בגדים. ארע פסול בהזייתה - כל העוסק בה לפני
66 פסולה מטמא בגדים⁷, לאחר פסולה אינו מטמא בגדים.
67 ד. השלים לכנס את אפרה - המתעסק בה אחר כן בחלוק
68 האפר או בהצנעתו וכן הנוגע בו טהור⁸. ולא הפרה בלבד,
69 אלא כל החטאות הנשרפות מן הפרים ומן השעירים -
70 השורפים מטמא בגדים בשעת שרפתו עד שיעשו אפר.
71 שהרי הוא אומר בפר ושעיר של יום הכיפורים: והשרף אתם

(1) יבאר שכל העוסקים בפרה מתחלה ועד סוף מטמאים בגדים, אם אחר שיפרש ממטמאיו מטמא בגדים, והפרה עצמה אם מטמאה, המתעסק בה אחר שהכניסו אפרה, כל הנשרפים מטמאים עד שיעשו אפר, ובאיזה מקום הוא שורף, מאימתי מטמאים בגדים הנושאים פרים ושעירים הנשרפים. (2) לצורך שריפתה ודינו יהיה כעסוק בפרה. (3) תורת כהנים שמיני פרק ו פרשתא ו: "מנין לעשות שאר כלים כבגדים? תלמוד לומר וטמא". (4) ראשון לטומאה. אדם וכלים הנוגעים באב הטומאה נעשים ולד הטומאה. (5) והוא הדין שאינה מטמאה אוכלים, אלא שכאן המדובר בטומאת אדם וכלים בלבד וסמך על דבריו בהלכה ז. (6) הרי לא נעשה בה כל פעולה כשירה לשם אפר פרה. (7) ואין אנו אומרים הרי פרה זו לא נעשתה כמצוותה ולא תטמא בגדים אפילו לפני פיסולה. וטעמו של דבר, מכיוון שהאדם או הכלים נטמאו, אינם חוזרים לטהרתם בלי טבילה והעבר שמש. (8) איסוף האפר הוא המעשה האחרון בעיסוק הפרה. (9) פר ושעיר של יום הכיפורים, פר העלם דבר של צבור ופר כהן משיח ושעירי חטאת של ציבור על עוון עבודה זרה.

- 1 יכבס. מפי השמועה למדו, שזה בגין אב¹⁰ לכל הנשרפים
2 שיהו מטמאין בגדים עד שיעשו אפר. במה דברים אמורים?
3 בשלא ארע להן פסול ונשרפו כמצותן בבית הדשן¹¹; אבל
4 אם נפסלו בעזרה - נשרפין שם¹² כפסולי המקדשין, ושוורפן
5 טהור. וכן המתעסק בהן¹³ משיעשו אפר¹⁴ אינו מטמא
6 בגדים. ואי זהו שורף? זה המסיע בשרפה, כגון המהפך
7 בכשר והמשליך עצים והמהפך באש והחותה גחלים כדי
8 שתבער האש וכיוצא בהן; אבל המצית האור¹⁵ והמסדר את
9 המערכה - טהור. כך למדו מפי השמועה, שהנושא פרים
10 ושעירים הנשרפין להוציאן לבית הדשן לשורפן - טמא
11 ומטמא בגדים דין תורה כל זמן שהוא עוסק בהולכתו,
12 וטעון טבילה והערב שמש; כמו המשלח את השעיר
13 לעזאזל, שהוא מטמא כל בגד וכל כלי שיגע בו בפלים
14 שעליו כל זמן שמתעסק בשלוחו, שנאמר: והמשלח את
15 השעיר לעזאזל יכבס בגדיו.
16 ה. מאימתי מטמאין בגדים הנושאים פרים ושעירים
17 הנשרפים? משיצאו בהן חוץ לחומת העזרה. נשואם במוטות
18 ויצאו מקצת הנושאים חוץ לחומת העזרה והאחרונים לא
19 יצאו - אלו שיצאו מטמאין בגדים, ואלו שעדיין לא יצאו אינן
20 מטמאין בגדים עד שיצאו. יצאו וחרור¹⁶ לעזרה - הנושאים
21 בעזרה¹⁷ טהור¹⁸ עד שיצא בהן. היה עומד חוץ לעזרה¹⁹
22 ומושך אותם משם מאחר שחרור²⁰, הואיל וכבר יצאו לחוץ
23 והרי זה המושכם בחוץ - הרי הוא ספק טמא.
24 ו. ומאימתי מטמא בגדים המשלח את השעיר²¹? משיצא
25 חוץ לחומת ירושלים עד שעת דחיתו לעזאזל²². אבל אחר
26 שדחהו, אם נגע²³ בפלים ובבגדים - טהורים²⁴.
27 ז. הנוגע בפרים ובשעירים הנשרפין עצמן, אפילו אחר
28 שיצאו, בין אדם בין פלים, בין אכלין בין משקין²⁵ - הפל
29 טהור. וכן אם נגעו בשעיר המשלח עצמו בזמן הולכתו
30 - טהורין. שאין אלו מטמאין אלא למתעסק בהן בלבד,
31 שנאמר: והשרוף אתה יכבס בגדיו; אבל הנוגע - טהור.
32 **פרק ששי**
33 א. המים שנותנין עליו אפר הפרה - אין ממלאין אותן

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

(10) אחת המידות שהתורה נדרשת בהן ומשמעותה, הדבר שנאמר כאן מחייב גם בכל העניינים הדומים. (11) שמחוץ לחומת ירושלים. (12) אם נפסלו לאחר זריקת דמם, ואם נפסלו לפני זריקה שורפים אותם בהר הבית. (13) בפרים ושעירים הנשרפים. (14) ונגמרה מצוותם, שהרי אפרם אינו טעון איסור כאפר פרה. (15) בעצים. (16) הפרים. (17) באו אנשים אחרים והתחילו לנושאים. (18) ואין אנו אומרים הפרים כבר יצאו ולפיכך הם מטמאים את כל המטפל בהם. וטעמו של דבר, לפי שנאמר (במדבר יט, ז), "ורחץ בשרו במים ואחר יבוא אל המחנה", משמע שהוא נמצא מחוץ למחנה, ואלה הלא עודם בעזרה. (19) האנשים האחרים שבאו להוציא שנית את הפרים. (20) הפרים. (21) לעזאזל ביום הכיפורים, ונאמר בו (ויקרא טז, כו): "ורחץ בשרו במים ואחר יבא אל המחנה. (22) שהוא דוחה את השעיר מן הצוק (צוק = הר סלעי וקוף). (23) הרוחה. והוא הדין אם נגע לפני דחייתו בשעה שפירש מן השעיר. (24) אבל מטמא אוכלין ומשקין כוולד הטומאה. (25) כרב דימי ובחים קה, א. לפי גירסת הספרים שבידינו (וכן גורס רש"י שם): "צריכים הכשר טומאה ממקום אחר" ורבינו מפרש הדברים כפשוטם, שלדעת חכמים פרים הנשרפים ופרה אדומה אינם מטמאים טומאת אוכלין, אלא אם נגעו בשרץ וכדומה, אבל כל זמן שלא נטמאו אינם מטמאים. (1) יבאר המים שנותנים עליהם אפר פרה מאי זה מקום ממלאים אותם, ובאי זה דבר, הכשרים למלאות המים או לקדש, ואם מילוי וקידוש כשרים בלילה, כלים הכשרים למלאות ולקדש, והמסייע למלאות בדבר המקבל טומאה, המפנה המעיין לתוך הגת וחזר ומלא ממנו בכלי, המים הכשרים למלאות ומי התערובת.

הולכת המים שממלא, או בעת שמערה אותן מפלי אל כלי
- פסלן. לעולם המלאכה פוסלת במים עד שיטיל להן את
האפר. הטיל את האפר ונתקדשו ונעשו מי נדה - אין
המלאכה פוסלת בהן; אלא המוליך המים המקדשין או
מערה אותן מפלי לכלי והוא עוסק במלאכה אחרת - אין
בכך כלום. וכן מזה מהן בידו אחת והוא עושה מלאכה
בידו האחרת.

ב. השכר פוסל בקדוש ובהזיה, ואינו פוסל במלוי. כיצד?
הנוטל שוכר לקדש מי חטאת או להזות מהן - הרי אותן
המים כמי המערה והאפר כאפר מקלה שאינו כלום. אבל
נוטל הוא שוכר למלאת המים או להוליכן. ומקדשין אותן
בחנם, ומזה מהן המזה בחנם. היה המקדש או המזה וכן
שאינו יכול להלך על רגליו, וכא הטמא ובקש ממנו להלך
עמו במקום רחוק לקדש או להזות - הרי זה מרכיבו על
החמור, ונותן שוכר פפועל בטל שבטל מאותה מלאכה
שבטלו ממנה. וכן אם היה כהן, והיה טמא בטמאה
המונעתו מלאכל תרומתו בעת שלל עמו להזות או לקדש
- הרי זה מאכילו ומשקהו וסכו; ואם בטלו ממלאכה -
נותן לו שוכר פפועל בטל של אותה מלאכה. שכל אלו
הדברים אינן שוכר ששופתפר בקדוש או בהזאה, שהרי לא
הרויח כלום ולא נטל אלא כנגד מה שהפסיד.

ג. הממלא באחת ידו ועושה מלאכה בידו האחרת, או
הממלא לו ולאחר, או שמלא לשנים כאחת - שניהן
פסולין; שהמלוי מלאכה, ונמצא כל מלוי משניהם כאלו
עשה עמו מלאכה אחרת. וכבר הודענו, שהמלאכה פוסלת
במלוי, בין שמלא לעצמו בין שמלא לאחרים.

ד. הממלא לאחרים, אפלו מלא אלו חביות זו אחר זו
לאחר בני אדם - כלן פשרים, וכל אחד מהן נוטל המים
שלו ומקדשן. מלא לעצמו חבית אחת אחר חבית: אם נתפנו
לקבץ כל החביות לכלי אחד ויהלשלין עליהן את האפר
ומקדשן קדוש אחד - כלן פשרים, שהכל מלוי אחד הוא;
אבל אם נתפנו לקדש כל חבית וחבית בפני עצמה - כלן
פסולין חוץ מן האחרונה; שהראשונה נפסלת במלאכה
שעשה קדם שיקדש, והוא מלוי השניה, וכן השניה נפסלת
במלוי השלישית, ואין כשרה אלא אחרונה.

ה. חמשה שמלאו חמש חביות לקדשן חמשה קדושים,
כגון שישלין האפר על כל אחת ואחת בפני עצמה, ונמלכו
לערכן ולקדשן כלן קדוש אחד, או שמלאום לקדשן קדוש
אחד ונמלכו לקדשן חמשה קדושים - כלן פשרין, שהרי לא
נתעסק הממלא במלוי אחר. אבל היחיד שמלא חמש
חביות לקדשם חמשה קדושים, אף על פי שחזר ונמלך

לתוך החבית - פסולין, מפני שלא נתמלאו בכלי. נתן את
החבית במים ודחק המים בידיו או ברגליו או בעלי ירכות
כדי שיעברו לחבית - הרי אלו פסולין. וכן אם שקעו במים
כדי שיעברו המים ויעלו וישפכו לחבית - פסולין. ואם
עשה כן בעלי קנים או בעלי אגוז - הרי המים פשרים. זה
הכל: דבר שהוא מקבל טמאה, אם סיע בו המים כדי
שימלאו הכלי - המים פסולין; ואם סיע בדבר שאינו מקבל
טמאה - פשרים.

ט. המפנה המעין לתוך הגת או לתוך הגבא, וחזר ומלא
בכלי מאותו הגבא או הגת - פסולין; שהרי צריך שתהיה
לקיחת המים מן המעין בכלי בתחלה.
י. הים הגדול - כמקנה, ואינו כמעין. לפיכך אין ממלאין
ממנו לקדוש. וכל הנהרות פסולין לקדש מהן מי חטאת.
ושאר הימים - כמעין.

יא. והמים הנגררין משאר הימים, והן הנקראין זוחלין -
פסולין. והזוחלין מן המעין - הרי הם כמעין וכשרים.
יב. מים המפין והמכזבין - פסולין. ואלו הן המפין:
המלוחים או הפושרים. והמכזבים הם המענות שפעמים
מקירים ופעמים חרבין ויבשין. אפלו היו חרבין פעם אחת
לשבע שנים - פסולין. אבל אם היו חרבין בשני בצרת או
לשנים רבות יתר משבע, או שהיו מימיהן פעמים מרבין
ופעמים מועטין ואינן חרבין - הרי אלו פשרים. ומעין
היוצא בתחלה - פשר, ואינו צריך לבדק שמה יכזב.

יג. מי בצים ומי הירדן ומי הירמוף - פסולין, מפני שהן
מי התערובות. ואלו הן מי התערובות: מים פשרים לקדוש
שנתערבו במים פסולין - אין ממלאין מתערבת שניהם;
אבל מים פשרים שנתערבו במים פשרים, כגון מימי שתי
המענות שנתערבו ונמשכו - ממלאין מהן.

יד. המים שנשתנו שנויין מחמת עצמן - פשרין.
טו. באר שנפל לתוכה חרסית או אדמה ונעשו מימיה
עכורין - ממלא ממנה ואין צריך להמתין. נפל לתוכה שטף
של מימי גשמים - ימתין עד שתצל.

טז. אמת המים הבאה מרחוק, הואיל ותחלתה מן המעין
- כשרה למלאת ממנה. ובלבד שישמנה שלא יפסקנה
אדם, ונמצא ממלא מן המים שפסקו תחלתן מן המעין,
שהן פסולין.

פרק שביעי

א. המלאכה פוסלת במים קדם שיתקדשו, ואינה פוסלת
בהזאה. ודברים אלו הן דברי קבלה. כיצד? הממלא מים
לקדוש ונתעסק במלאכה אחרת בשעת המלוי, או בשעת

1 לקדשן קדוש אחד - אין כשר אלא אחרון. מלאן לקדשם
2 קדוש אחד ונמלך לקדשן חמשה קדושין - אין כשר אלא
3 זה שקדש בתחלה. וכן אם אמר לאחר: קדש לך את אלו
4 - אין כשר אלא זו שנתקדשה מהן בתחלה. אבל אם אמר
5 לו: קדש לי את אלו - הרי כלן כשרין; שהרי לקדוש אחד
6 מלאן, ואף על פי שנמלך עליה לקדשה חמשה קדושין -
7 הרי לא קדש הוא אלא אחר קדש לו.
8 ו. הרוצה למלאת מים לקדשן ומים אחרים לצרכיו -
9 ממלא את של צרכיו תחלה, וקושרן וטוענן לאחריו, ואחר
10 כך ממלא את של חטאת, כדי שלא יתעסק במלאכה אחר
11 המלוי, ונותנם לפניו והולך.
12 ז. שנים שהיו ממלאין כל אחד ואחד לעצמו והגביהו זה על
13 זה ונטל זה לזה קוץ מידו או מגופו בשעת מלואו: אם מלאו
14 שניהם לקדוש אחד - המים כשרים; ואם מלאו לקדש כל
15 אחד לעצמו - זה שהגביה או הוציא את הקוץ פסל מימיו.
16 ח. השואל חבל למלאת בו ומלא, ונטל החבל בידיו
17 ומימיו על כתפו, ופגע בבעלים בדרך ונתן להן את החבל
18 כשהוא מהלך - כשרין. ואם יצא מן הדרך כדי להוליך
19 החבל לבעלים - פסל את המים.
20 ט. מי שהיה ממלא ומשליך החבל שמלא בו על הארץ,
21 ואחר שמלא חזר וקבץ על ידו - פסלן. ואם היה דולה
22 ומקבץ לתוך ידו - המים כשרים.
23 י. הממלא ונותן לחבית עד שימלאנה מים, והצניע את
24 החבית שלא תשבר בשעה שהיה ממלא, או שפפאה על
25 פיה על מנת לנגבה למלאת בה - כשר, שזה מצרף המלוי
26 הוא. אבל אם הצניעה או נגבה כדי להוליך בה את הקדוש
27 - פסל, שהרי עשה מלאכה שאינה לצרף המלוי. וכן
28 הממלא ונותן לשקת, ופנה חרסית מן השקת בשעת מלוי:
29 אם בשביל שתחזיק מים רבים - כשרים, שהרי זו צרף
30 המלוי; ואם בשביל שלא יהיו התרסין מעכבין אותו בשעה
31 שהוא זולף את המים שמלא בשקת - הרי אלו פסולין.
32 יא. הממלא דלי לשותות, ונמלך וחשב עליו למי חטאת:
33 אם עד שלא הגיע הדלי למים חשב - מערה ואינו צריך
34 לנגב; ואם משהגיע הדלי למים חשב - מערה וצריך לנגב

יום חמישי כ"ב תשרי ה'תשע"ב

פרק שמיני

35 ואחר כך ימלא בו לחטאת. שלשל הדלי ונפסק החבל
36 מידו, אם עד שלא הגיע הדלי למים חשב עליו - מערה
37 ואינו צריך לנגב. נמלך והוא עושה בתוך המים וחשב עליו
38 למי חטאת - מערה ואינו צריך לנגב. מים שמלאן למי
39 חטאת, ואחר שנתמלא חשב עליהן לשותותן - כשיטת את
40 הכלי לשותות פסל המים, אף על פי שלא שתה מהן כלום.
41
א. מי שהיו מימיו על כתפו ועמד והורה הוראה² לאחרים,
42 או שדן דין, או שחלצה בפניו³ או מאנה⁴, או שהראה
43 לאחרים את הדרך⁵, או שהרג⁶ נחש או עקרב, או נטל
44 אכלין מן השוק להצניעם - הרי המים פסולין, שהרי
45 נתעסק בדבר אחר קדם שיתן האפר על המים. אבל אם
46 נטל האכלין לצרכו ואכלן כשהוא מהלך, או שהרג נחש
47 או עקרב המעכבין אותו⁷ - הרי המים כשרים, שזה מצרף
48 הולכת המים⁸. זה הכלל: כל דבר שהוא משום מלאכה
49 שעשהו קדם מתן האפר, בין עמד בין לא עמד - פסל;
50 ודבר שאינו משום מלאכה: אם לא עמד - כשרים, ואם
51 עמד - פסל. היה מהלך במים ופרץ בשעת הלכו מקום
52 שילך בו, אף על פי שפרץ על מנת לגדר⁹ - כשרים¹⁰; ואם
53 גדר קדם שיתן האפר - פסולין¹¹. וכן אם קצה¹² פרות
54 לאכל, אף על פי שכונתו להקצות¹³ את השאר¹⁴ - כשרין;
55 ואם הקצה קדם מתן האפר - פסל¹⁵.
ב. היה אוכל בשעת הולכת המים והותיר, ונרק מה
56 שהותיר לתחת התאנה או לתחת המקצה¹⁶: אם נתפזר שלא
57 יאכדו הפרות - הרי המים פסולין, שהרי עשה מלאכה;
58 ואם נרקן לפי שאין לו צורך בהן - הרי המים כשרין.
59 הממלא מים לקדשן ומסרן לאחר לשמן, ועשו הבעלים
60 מלאכה - לא נפסלו המים, שהרי מסרן לשומר; ואם עשה
61 השומר מלאכה - פסלן, שהרי הן בךשותו והוא נכנס תחת
62 הבעלים. היו שנים שומרין את המים ועשה אחד מהן
63 מלאכה - המים כשרים, שהרי השני משמר; חזר הראשון¹⁷

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) יבאר המתעסק בדבר אחר קודם שיתן האפר על המים, דבר שאין בו משום מלאכה ועמד או בהיפך, הממלא מים לקדשם ומסרם לאחר לשומרם ועשו הבעלים מלאכה, היו שנים שומרם המים ועשה אחד מהם מלאכה, והמקדש בידו אחת ועשה מלאכה באחרת, מלוי או קידוש שעשה עמו המלאכה לעצמו או לאחר, האומר קדש או מלא לי ואקדש ואמלא לך, אם אמר מלא לי ואקדש לך, וההולך לקדש מה עושה. (2) בענייני איסור והיתר. (3) השתתף כדין בסידור החליצה. (4) קטנה יתומה שהשיאוה אמה ואחיה, יכולה למאן ולומר בפני עדים אינני רוצה בבעלי זה והנישואין בטלים. (5) עד כאן המדובר בעמד, אבל אם עשה אחת מאלה אגב הילוכו - המים כשרים. (6) אפילו אגב הילוך וכן מתפרש הדין הבא "נטל אוכלין להצניעם". מפני ששני אלה הם מלאכה ממש פוסלים אפילו לא עמד. (7) אינו יכול להמשיך בדרך מפני הסכנה. (8) נראה שרבינו מכשיר בנחש ועקרב המעכבים אותו אפילו עמד. (9) כשיחזור בלי מי חטאת. (10) הפירצה היא לצורך הולכת המים ואינה פוסלת אף על פי שהיא מלאכה, ואפילו אם לא נתנו לו לפרוץ בלי התחייבות לגדור אחר כך את הפירצה. (11) אף על פי שלא הוסיף על מה שהיה לפני שפרץ, הרי היא מלאכה שלא לצורך המים (מהר"ם מרוטנבורג בפירושו למשנה). (12) קצץ. (13) לקצוץ ויש מפרשים לשטוח לייבוש. (14) את הפירות שנשארו על העץ ובעל הפירות אינו נותן לו לאכול אם לא יתחייב להקצות אותם אחר כן. (15) שמלאכה זו אינה לצורך האכילה ממש. (16) מחצלת שיש לה לבזבז ונותנים בה תאנים לייבשן. (17) אחר שעשה מלאכה.

- 1 לשמר¹⁸ וְעַמֵּד הַשְּׁנִי וְעָשָׂה מְלֹאכָה - הַמִּים כְּשֵׁרִים¹⁹, עַד
- 2 שִׁיעֲשׂוּ כָּל הַשּׂוֹמְרִין מְלֹאכָה בְּאַחַת²⁰.
- 3 ג. הַמְקֻדָּשׁ בְּאַחַת יָדוֹ וְעָשָׂה מְלֹאכָה בְּשִׁנְיָה: אִם לְעֲצָמוֹ
- 4 קֹדֶשׁ - פֶּסֶל, שֶׁהָרִי עָשָׂה מְלֹאכָה קֹדֶם מִתֵּן אֶפֶר בְּמִים²¹;
- 5 וְאִם לְחִבְרוֹ קֹדֶשׁ - הַמִּים כְּשֵׁרִים, שָׁאִין זֶה פֶּסֶל מִיָּמִיו שֶׁל
- 6 חִבְרוֹ²² בְּמֹלֶכֶת שֶׁעָשָׂה; שָׁאִין הַמְלֹאכָה פִּסְלָת בְּקִדּוּשׁ²³
- 7 אֶלָּא בְּמִים, וְהוּא²⁴ שִׁיָּהָה הַעוֹשָׂה הַשּׂוֹמֵר אוֹ הַבְּעָלִים.
- 8 ד. הַמְקֻדָּשׁ לְעֲצָמוֹ וְלֹאֲחֵר בְּאַחַת - שֶׁלֹּ פֶסֶל, שֶׁהָרִי נִפְסְלוֹ
- 9 הַמִּים שֶׁל עֲצָמוֹ²⁵ בְּעֶסֶק שְׁנֵתֵעֶסֶק בְּקִדּוּשׁ חִבְרוֹ. אֲכָל אִם
- 10 קֹדֶשׁ לְשִׁנְיָה בְּאַחַת - שְׁנֵיָהֶם כְּשֵׁרִין, שָׁאִין מְלֹאכָתוֹ פִּסְלָת
- 11 מִי אֲחֵרִים.
- 12 ה. הַמְּמַלָּא לְעֲצָמוֹ בְּשִׁתִּי יָדִיו²⁶ בְּאַחַת: בְּקִדּוּשׁ אֶחָד -
- 13 פֶּסֶל, בְּשִׁנְיָ קִדּוּשִׁים - כְּשֵׁרִין²⁷. קֹדֶשׁ לְעֲצָמוֹ בְּשִׁתִּי יָדָיו
- 14 בְּאַחַת: בְּקִדּוּשׁ אֶחָד²⁸ - כְּשֵׁרִים²⁹, בְּשִׁנְיָ קִדּוּשִׁין³⁰ -
- 15 פִּסְלוּלִין³¹. מָלָא וְקִדֵּשׁ בְּשִׁתִּי יָדָיו בְּאַחַת לְעֲצָמוֹ³² - שְׁנֵיָהֶם
- 16 פִּסְלוּלִין³³. מָלָא לְאַחֵר בְּשִׁתִּי יָדָיו בְּאַחַת: בְּקִדּוּשׁ אֶחָד -
- 17 כְּשֵׁרִין, בְּשִׁנְיָ קִדּוּשִׁין - פִּסְלוּלִין³⁴. קֹדֶשׁ לְאַחֵר בְּשִׁתִּי יָדָיו
- 18 בְּאַחַת, בֵּין בְּקִדּוּשׁ אֶחָד בֵּין בְּשִׁנְיָ קִדּוּשִׁין - שְׁנֵיָהֶם
- 19 כְּשֵׁרִים³⁵. מָלָא וְקִדֵּשׁ בְּשִׁתִּי יָדָיו בְּאַחַת לְאַחֵר - הַמְּלֹא
- 20 פֶּסֶל³⁶, וְהַקִּדּוּשׁ כְּשֵׁרִין³⁷. זֶה הַכֵּל: כָּל מְלֹא שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ
- 21 מְלֹאכָה, בֵּין שֶׁמְּמַלָּא לְעֲצָמוֹ בֵּין שֶׁמְּמַלָּא לְאַחֵר - פֶּסֶל. וְכָל
- 22 מִים שֶׁנִּתְמַלְּאוּ בְּהִלְכָתָן וְעָשָׂה מְלֹאכָה קֹדֶם שִׁיָּתֵן אֶת
- 23 הָאֶפֶר: אִם הָיוּ הַמִּים שֶׁלֹּ - הָרִי הֵן פִּסְלוּלִין, וְאִם הָיוּ שֶׁל

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(18) בעשיית מלאכה הוא מסיח דעתו מן השמירה ולפיכך אומר רבינו "חזר לשמור". (19) אף על פי ששניהם עשו מלאכה בשעת שמירה. (20) אבל אם כל אחד עשה מלאכה בשעה אחרת - המים כשרים שהרי לא נפסקה השמירה. (21) שהרי בשעה שלקח האפר לידו התחיל לעשות מלאכה. [והר"ש מפרש הטעם, שמא קדמה המלאכה]. (22) חבירו לא מסר לו כל פעולה במילוי המים אלא בקידוש, ומלאכה פוסלת רק במילוי עד נתינת האפר. (23) ולפיכך אף על פי שנמסרה לו פעולה בקידוש, אין מלאכתו פוסלת. (24) בתנאי. ובכן, מלאכה פוסלת רק אם קיימים שני התנאים האמורים: א. אם נעשתה לפני נתינת האפר על המים; ב. עשו את המלאכה הבעלים או מי שנמסרה לו השמירה על המים. (25) לפני נתינת האפר. (26) שתי חביות. (27) הכסף משנה גורס: "בקידוש אחד כשר בשני קידושין פסול" ומפרש, בקידוש אחד - כשנתכוון לקבץ כל המים לכלי אחד ולקדשם - כשר, שהרי אפילו מילא בזה אחר זה - כשרים (כלמעלה פרק ז הלכה ד), אבל בשני קידושין - לקדש כל חבית בפני עצמה - שניהם פסולים, מפני שמילוי שני פוסל את הראשון ואין אנו יודעים איזו חבית קדמה. (28) הטיל אפר בשתי ידיו לחבית אחת. (29) מפני שקידוש אחד הוא ואפילו קדמה יד אחת לשנייה אין בכך כלום, כאילו הטיל בידו אחת קימעה קימעה. (30) הטיל אפר לשתי חביות כאחת. (31) שקידוש הראשון פוסל את המים שבחבית השנייה ואין אנו יודעים איזו ראשונה. [נתבאר כבר (פרק ז הלכה ה), שלעצמו פוסל הקידוש את המילוי]. (32) מילא חבית וקידש חבית שמילאה קודם. (33) שמא קדם מילוי השנייה לקידוש הראשונה ונפסלה הראשונה על ידי מילוי השנייה, והשנייה נפסלה על ידי קידוש הראשונה. (34) במילוי אין הבדל בין לעצמו ובין לאחרים, שמלאכת הממלא פוסלת אפילו לאחרים, כמו שנתבאר למעלה. (35) כמו קידש לשניים כאחת בהלכה ד. (36) שמא קדם לו הקידוש. (37) שאפילו קדם המילוי לקידוש, לא נפסל כמו שנתבאר בהלכה ג. (38) אף על פי שאינו שלד אלא חבירו מסר לו. (39) פיסול המלאכה אינו תלוי בהיסח הדעת משמירת המים אלא פיסול בפני עצמו הוא (ודעת הראב"ד שמלאכה פוסלת מפני היסח הדעת). (40) מלאכה אינה פוסלת בשל אחרים, והיסח הדעת אין כאן שהרי יש שומר אחר. (41) בשעת עשיית המלאכה הוא מסיח דעתו מן השמירה. (42) ונתבאר למעלה (פרק ז הלכה ב) שקידוש בשכר - פסול. והקידוש הראשון כשר מפני שבשעה שקידש לא קיבל כלום בשכרו וגם לא קיבל כל שכר, שהרי הקידוש השני יהיה פסול. (43) בבת אחת. (44) כלמעלה פרק ז הלכה ג, מפני שכל מילוי הוא מלאכה לגבי מילוי שני. וגם כאן רואים את מחשבתו למילוי שני כמלאכה. (45) הוא מתכוון רק למלא לחבירו אבל על מילוי בשביל עצמו אינו חושב כלל, שהרי מימיו כבר נתמלאו. והמדובר, כשקידש את מימיו לפני שהוא ממלא לחבירו, שאם לא קידשם עדיין, גם מימיו נפסלו, מפני שמילא לחבירו לפני נתינת האפר במים שלו. (46) כמבואר למעלה הלכה ג, ולפיכך אין מחשבת המילוי פוסלת את הקידוש. וההבטחה למלא בשבילו אינה נחשבת כשכר, מפני שהמקדש אינו סומך עליה, שהרי אם זה יקיימה יפסול את מימיו שנתקדשו. (47) מחשבת הקידוש כקידוש, כמו במלא לי ואמלא לך. (48) שכל אלה הם לצורך הקידוש. (49) סגר. (50) שנטל ממנו את האפר. (51) כל אלה הם לצורך

34 כל המים עד שמגיע לספוג, ולא יגע בספוג. ואם נגע
35 בספוג, אף על פי שהמים צפין על גביו כל שהן - פסולין,
36 מפני שהמים שבספוג יוצאין ומתערבין במים הכשרין. נפל
37 ספוג לתוך המים המקדשין - נוטלו וסוחטו חוץ לכלי,
38 והמים שבכלי כשרין.

39 ו. שתי שקתות שבאבן אחת שנתן את האפר לתוך אחת
40 מהן - אין המים שבשניה מקדשין. ואם היו נקובות זו לזו
41 כשפופרת הנוד, או שהיו המים צפין על גביהן אפלו
42 בקלפת השום, ונתן אפר לאחת מהן - הרי המים שבשניה
43 מקדשין.

44 ז. שתי אבנים שהקיפן זו לזו ועשאן שקת, וכן שתי
45 ערבות, וכן שקת שנחלקה, ונתן אפר בחלק אחד מהן -
46 המים שביניהן אינן מקדשין. ואם חפרן בסיד או בגפסים
47 והם יכולות להנטל כאחת - המים שביניהן מקדשין.

48 ח. מים מקדשין שנתערבו בהן מים אחרים כל שהוא,
49 אפלו מים שנתמלאו לקדוש - הרי אלו פסולין. וכן אם ירד
50 לתוכן טל - הרי אלו פסולין. נפל לתוכן משקין ומי פרות
51 - יצרה הכל, וצריך לנגב הכלי ואחר כך יתן לתוכו מים
52 מקדשין אחרים. נפל לתוכן דיו קומוס וקנקנתום וכל דבר
53 שהוא רושם - יצרה ואין צריך לנגב; שאם ישאר שם דבר
54 הרושם, הרי הוא נראה.

55 ט. המטביל כלי לחטאת במים שאינן ראויין לקדש - צריך
56 לנגב ואחר כך יקדש בו. הטבילו במים הראויין לקדש -
57 אינו צריך לנגב. ואם הטבילו לאסוף בו מים מקדשין - בין
58 כך ובין כך צריך לנגב.

59 י. קרויה שהטבילה במים הראויין לקדש - מקדשין בה; אבל
60 אין אוספין לתוכה מי חטאת, מפני שהמים שהטבילה בהן
61 נבלעים בתוכה ויוצאין ומתערבין במי חטאת ופוסלין אותן.
62 נטמאת והטבילה - אין מקדשין בה, שהמשקין הטמאין
63 הנבלעין בגופה יצאו ויתערבו במים שמקדשין אותן בתוכה.
64 יא. מים מקדשין שנפלו לתוכן שקצים ורמשים ונתבקעו
65 או שנשתנו מראיהן - פסולין. אפלו היו יבשים ביותר, כגון
66 הנמלה והדירה והכנה שבתבואה. נפל לתוכה חפושין, אף
67 על פי שלא נתבקעו ולא נשתנו מראיהן - הרי המים

1 לקדש בו מים אחרים. וקף את הכלי שיש בו האפר בידו
2 כדי שלא יתפוצץ⁵² - כשרים, מפני שאי אפשר; שהרי אם
3 הניחו בארץ - פסל, ואם כסהו - פסל⁵³. נטל את האפר
4 וראה שהוא מרבה והחזיר ממנו⁵⁴ - כשר⁵⁵. נתן האפר על
5 המים וראה שהוא מרבה ונטל ממנו לקדש מים אחרים -
6 כשר⁵⁶. קרסם⁵⁷ עלה זית לחתות בו האפר⁵⁸: אם בשביל
7 שלא יחזיק אפר הרבה⁵⁹ - פסל⁶⁰, ואם בשביל שיכנס
8 האפר בכלי⁶¹ - כשר⁶².

פרק תשיעי

10 א. ביצד מקדשין את המים באפר הפרה? נותן את המים
11 שנתמלאו לשם מי חטאת בכלי, ונותן אפר על פני המים
12 כדי שיראה על פני המים, אף על פי שהיא חבית גדולה
13 מלאה מים, ומערב הכל. ואם נתן האפר תחלה ואחר כך
14 נתן עליו המים - פסל. ומהו זה שנאמר בתורה: ונתן עליו
15 מים חיים? כדי לערב את האפר במים.

16 ב. המקדש צריך שיהפנו ויתן האפר בידו על המים;
17 שנאמר: ולקחו לטמא - עד שיהיה מתכונן לקדוש ולמלוי
18 ולהנזה. אבל אם נפל האפר מן הכלי שיש בו האפר לתוך
19 המים, או שנטל האפר בידו ודחפו חביו או הרוח ונפל
20 האפר מידו על המים, או שנפל האפר מידו על צד הכלי
21 או על ידו ואחר כך נפל למים - הרי זה פסול.

22 ג. קדש פחות מכדי הנזה בכלי זה ופחות מכדי הנזה
23 בכלי אחר - לא נתקדשו. היה האפר צף על פני המים וכן
24 ממנו מלמעלה וקדש בו מים אחרים - הרי אלו מקדשין;
25 וכל שנגע במים - אין מקדשין בו פעם שניה, ואף על פי
26 שנגבו. ואפלו נשבה הרוח ונתנה את האפר על גבי המים
27 - אינו מנגבו ומקדש בו.

28 ד. כלי קטן שהיה בתוך כלי גדול והן מלאין מים והמים
29 מערבין - בינו שנתן האפר במים שבכלי הגדול נתקדשו
30 כל המים שבתוך הכלי הקטן; ואף על פי שהיה פיו צר
31 ביותר ולא נכנס לו אפר, שהרי המים בלן מערבין.

32 ה. היה ספוג בתוך המים בעת שנתן האפר - הרי המים
33 שבספוג פסולין, מפני שאינן בכלי. ביצד יעשה? זולף את

האפר ולא בשביל קידוש זה ואם כן עשה מלאכה לפני נתינת האפר על המים. (52) כשהוא שופך את האפר על המים הוא מטה את הכלי שהאפר בו (במשנה: שפופרת) ואם לא יזקפנו יתפור האפר שבו. (53) המשך הנימוק למה שאמר: "אי אפשר". הדין עצמו, שאם כיסהו פסול, נאמר כבר למעלה. (54) לפני נתינתו על המים. (55) שהחזרת האפר לשפופרת אינה מלאכה (כסף משנה בשם הר"ש). (56) מפני שמלאכה אינה פוסלת אחר נתינת האפר על המים. (57) קטף (ויש מפרשים: חתך והתאימו לשפופרת). (58) עשהו כעין מרוב והכניסו לשפופרת, כדי שהאפר יעבור על פניו. (59) שלא יפול הרבה אפר לתוך המים. (60) שהרי מלאכה זו אינה לצורך קידוש זה, אלא לקמץ אפר. (61) כשיטה את השפופרת שהאפר בה, לא יתפור האפר חוץ לכלי שהמים בו, אלא יפול לתוכו. (62) מעשה זה הוא לצורך הקידוש. (1) יבאר כיצד מקדשים המים באפר פרה, ואם צריך כוונה לקידוש כו', קידש פחות מכשיעור בכלי זה ופחות מכשיעור בכלי אחר, אפר שנגע במים אם מקדשים ממנו פעם שנית. וכלי קטן שהוא בכלי גדול שהם מלאים מים, היה ספוג במים בעת שנתן האפר ושתי שוקתות שבאבן אחת שנתנו אפר לאחת מהן, שתי אבנים שהקיפן זו לזו ועשאן שוקת, ומים מקדשים שנתערבו בהם מים אחרים, המטביל כלי לחטאת במים שאינם ראויים לקדש, מים מקדשים שנפלו לתוכם שרצים ורמשים או ששתתה מהם בהמה או חיה, מי חטאת או אפר חטאת שנשתנו מראיהם, החושב על מי חטאת לשותותם, מים שהניחם מגולים ומצאם מכוסים או איפכא, המוסר מים מקדשים לטמא לשמרם.

בספינה בירדן, ונמצא כזית מן המת בקרקע הספינה
ונטמאו המים. באותה שעה גזרו בית דין הגדול, שאין
מעבירין מי חטאת ולא אפר חטאת בנהר ובספינה, ולא
ישיטם על פני המים, ולא יעמד בצד הנהר מכאן ויזרקם
לצד השני. אבל עובר הוא אדם במים עד צוארו וכידו אפר
פרה או מים מקדשין. וכן אדם וכלים הריקנים שהן טהורין
לחטאת, ומים שנתמלאו לחטאת ועדין לא נתקדשו -
מעבירין אותם בנהר בספינה.
ג. מעבירין מים מקדשין בספינה בים הגדול ושטין [בהם]
על פני המים; שלא גזרו אלא על המים המקדשין ועל
האפר בנהר.
ד. המוליך מים לקדשן, ואין צריך לומר מים שנתקדשו,
לא יפשיל הכלי לאחוריו אלא לפניו. שנאמר: למשמרת
למי נדה; בזמן שהן שמוירין - הן מי נדה, ואם לאו -
פסולין. מלא שתי חביות - נותן אחת לפניו ואחת לאחוריו,
מפני שאי אפשר.
ה. מי חטאת ששקלן במשקל: אם הסיח דעתו - פסולין,
ואם לאו - כשרין. אבל אם שקל דברים אחרים במי חטאת,
הואיל וצפאן משקלת - פסולין, שאין זו משמרת. כל אלו
הטהורים שממלאין או שמקדשין או שמזין, וכן כל הכלים
שממלאין ומקדשין מהם ושמזין מהן, אם היו טבולי יום,
אף על פי שלא העריב שמשן - הרי אלו כשרים; שכל
מעשה הפרה והמליי והקדוש וההזיה פשוט בטבול יום,
כמו שבארנו. ומפני הצדוקין מטמאין את כל כלי שטף
ומטבילין אותן ואחר כך משתמשין בהן במי חטאת.
ו. הכל כשרין להזות, חוץ מאשה וטמא ונאדרוגנוס
[וחרש שוטה] וקטן שאין בו דעת; אבל קטן שיש בו דעת
- כשר להזות. והעדר פשוט להזות, שאין העדר טמא. קטן
שיש בו דעת שהיה והאשה מסעדתו, כגון שאחזה לו
המים בידו - הזאתו כשרה, וכלבד שלא תאחו בידו בשעת
הזאה. ואם אחזה בידו בשעת הזיתו - פסולה.
ז. המזה צריך לכוון ולהזות על הטמא לטהרו; ואם הזיה
שלא בכונה - הזאתו פסולה. אבל זה שמזין עליו אינו
צריך כונה, אלא מזין על האדם לדעתו ושלא לדעתו.
המתכונן להזות לפניו והזה לאחוריו, לאחוריו והזה לפניו
- הזיתו פסולה. נתכונן להזות לפניו והזה לצדדין של פניו
- הזיתו כשרה.
ח. המזה אינו צריך טבילה לכל הזיה, אלא טובל את
האזוב ומזה הזיה אחר הזיה עד שיצמרו המים. ומזה הזיה
אחת על כמה בני אדם או על כמה כלים כאחת, אפלו
מאה. כל שנזע בו מן המים כל שהוא - טהור, והוא
שיתכונן המזה להזות עליו. טבל את האזוב ונתכונן להזות

פסולין, מפני שהיא כשופרת והמים נכנסין בתוכה
ויוצאין מתוכה עם הלחה שבה.
יב. מים מקדשין ששחת מהן בהמה או חיה - פסולין. וכן
כל העופות - פסולין; חוץ מן היונה, מפני שהיא מוצצת
ואין ריר יוצא מפיה ומתערב במים. וכן כל השרצים ששחתו
- אינן פסולין; חוץ מן החלדה, מפני שהיא מלקקת
בלשוניה, ונמצאת הלחה יוצאה מפיה למים.
יג. מי חטאת שנשפכו מראיהן מחמת עצמן - כשרים;
נשפכו מחמת עשן - פסולין. הגלדו וחרורו ונמוחו -
כשרים. אפלו נמוחו בחמה. אבל אם הקחן באור - פסולין.
יד. אפר חטאת שנשפכו מראיו מחמת עצמו או מחמת עשן
- כשר. נשפכו מחמת אבק, או שנפל לתוכו סיד או גפסיס,
או שנערב בו אפר מקלה כל שהוא - הרי זה פסול.
טו. החושב על מי חטאת לשותתן - לא פסול, עד שישפכה
מהן. ואם שפך מן הכלי לתוך גרונו ולא נגעה שפתו במים
שכבלי - לא פסול.
טז. כלי שיש בו מים מקדשין שהניחו מגלה ובא ומצאו
מכסה - הרי אלו פסולין; שמא אדם שאינו טהור לחטאת
נגע בהן, שהרי אדם כסוה בודאי. הניחו מכסה ובא ומצאו
מגלה: אם יכולה החלדה לשותות ממנו או שירד לו טל
בלילה - פסולין, ואם לאו - כשרין. מפני שיש כאן שתי
ספקות: ספק אדם גלה או בהמה חיה ורמש; ואם תמצא
לומר אדם גלהו, שמא היה טהור לחטאת או לא.
יז. המוסר מים מקדשין או מים שנתמלאו לקדוש לטמא
לשמרן - הרי אלו פסולין.
יח. שנים שהיו שומרין את המים ונטמא אחד מהן -
כשרים, מפני שהן ברשותו של שני. טהר וחרור לשמר
ונטמא השני - כשרים, מפני שהן ברשותו של ראשון.
נטמאו שניהן כאחת - המים פסולין.
פרק עשירי
א. הממלא מים לקדוש - אינו צריך שיהיה הוא עצמו
המקדש והמזה, אלא מקדש אחד ומזה אחד. וכן ממלא
אדם בכלי ומערה מכלי לכלי ומקדש בכלי אחר, ומערה
המים המקדשין מכלי לכלי ומזה מכלי אחר.
ב. ממלא אדם מים ומניחן אצלו בלא קדוש כל זמן
שירצה ואין בכך פלוס, ומוליכן ממקום למקום ומעיר
לעיר, ונותן עליהן אפר ומקדשן בכל עת שירצה. וכן המים
המקדשין מניחן אדם אצלו ימים ושנים ומזה מהן בכל יום
שהוא צריך עד שיתממו, ומוליכן ממקום למקום ומעיר
לעיר. ומשמר אדם אפר פרה אצלו ומוליכו ממקום למקום
ומעיר לעיר. פעם אחת הולכיו כלי שהיה בו מי חטאת

שמשו ויהי הוא טהור לערב. טבל את האזוב בלילה והזה
 ביום, או שטבל את האזוב ביום והזה בלילה - הנזאתו
 פסולה, והמים מטמאין⁶ משום מי חטאת, כמו שיתבאר.⁷
 עד שתהיה טבילת האזוב במים⁸ והנזאתו ממנו ביום
 השלישי וביום השביעי אחר שתנץ החמה. ואם עבר ועשה
 משעלה עמוד השחר - פשוט, כמו שבארנו.
 ב. מי שנטמא במת ושהה כמה ימים בלא הנזה, כשיבוא
 להזות - מונה בפניו שלשה ימים, ומזין עליו בשלישי
 ובשביעי, וטובל בשביעי ומעריב שמשו. במה דברים
 אמורים? בעם הארץ שבה להזות, שאפלו אמר: היום
 שלישי שלי - אינו נאמן, שמא היום נטמא, לפיכך צריך
 למנות בפניו; אבל חבר שבה להזות⁹ - מזין עליו או על
 פלו מיד¹⁰. מי שהזה¹¹ עליו בשלישי ולא הזה עליו
 בשביעי, ושהה כמה ימים - טובל בכל עת שירצה אחר
 השביעי, בין ביום בין בלילה, ומזין עליו ביום, בין קדם
 טבילה בין אחר טבילה. אפלו טבל בליל תשיעי או בליל
 עשירי¹² - מזין עליו למחר אחר הגז החמה¹³.
 ג. כל המטמאין¹⁴ מקבלין הנזה. כיצד? זבים וזבות נדות
 וזולדות שנטמאו במת - מזין עליהן בשלישי ובשביעי ויהי
 הם טהורין מטמאת מת, אף על פי שהן טמאין טמאה
 אחרת. שנאמר: והזה הטהור על הטמא ביום השלישי. הא
 למדת, שהנזה מועלת לו אף על פי שהוא טמא. וכן הערל
 מקבל הנזה. כיצד? ערל שנטמא במת והזה עליו שלישי
 ובשביעי - הרי זה טהור מטמאת מת, וכשימול טובל ואוכל
 בקדשים לערב¹⁵.
 ד. מצות אזוב¹⁶ - שלשה קלחין, וכל קלח וקלח גבעול

על דבר שמקבל טמאה או על האדם, והזה מאותה טבילה
 על דבר שאינו מקבל טמאה או על הבהמה, אם נשאר
 מים באזוב - אינו צריך לחזור ולהטביל, אלא מזה מן
 השאר על האדם או על הכלים הטמאים, שהרי תחלת
 טבילתו כשרה היתה. אבל אם טבל את האזוב להזות על
 דבר שאינו מקבל טמאה או על הבהמה, והזה על האדם
 או על הכלי הטמא - הניתן פסולה, עד שיחזור ויטבל פעם
 שניה ויתפנן להזות על האדם או על דבר המקבל טמאה.
 ט. הטביל את האזוב ונתפנן להזות על דבר שאינו מקבל
 טמאה - המים המנטפים כשרין. לפיכך, אם נטפו בכלי
 וחזר והטביל בהן את האזוב ככונה להזות על דבר המקבל
 טמאה - הניתן כשרה.
 י. מי חטאת שנתמעטו - טובל בהן אפלו ראשי גבעולין
 ומזה, וכלבד שלא יספג. צלוחית שפיה צר - טובל ומעלה
 כדרךכו ומזה, ואינו צריך להזהר שמא יגע בצדי הכלי בפעם
 שניה.

יום שישי כ"ג תשרי ה'תשע"ב

פרק אחד עשר

א. כיצד מטהרים טמא מת במי נדה? לוקח אדם טהור
 שלשה² קלחין³ של אזוב ואוגדן אגדה אחת, ובכל בד ובד
 גבעול אחד⁴, וטובל ראשי גבעולין במי נדה שבכלי,
 ומתפנן ומזה על האדם או על הכלים ביום השלישי וביום
 השביעי אחר שתנץ החמה. ואם הזה משעלה עמוד השחר
 - פשוט. ואחר שניה עליו ביום השביעי טובל ביום⁵ ומעריב

(1) יבאר כיצד מטהרים טמא מת במי פרה, ואם טבל ביום והיזה בלילה, מי שנטמא במת ושהה כמה ימים בלא הנזה, מי שהזה
 עליו בשלישי ולא בשביעי, ושכל המטמאין מקבלין הנזה, כיצד מצוות אזוב, ואם נפרדו הגבעולים ונשרו העלים או שלא אגדו,
 ודין מאימתי מזים באזוב, ואי זהו אזוב הכשר. (2) בספרי חוקת פיסקא קח למדו זה בגזירה שווה מפסח מצרים שכתוב בו
 (שמות יב, כב) "ולקחתם אגודת אזוב", ואין אגודה פחות משלושה. (3) בדים עם השורש שלהם. (4) שלא יצאו כמה בדים
 משורש אחד ואם יש יותר מפרידם וכולם כשירים (רבינו בפירוש למשנה ח שם אמר שגבעול הוא פרח לפני שייפתח, אולם כאן
 אי אפשר לפרש כך, וראה שם משנה ט). (5) לא התכוון לומר שהטמא צריך לטבול ביום ולא בלילה, שהרי המשנה (פרה שם)
 אומרת בפירוש: "אבל הוא עצמו טובל בלילה" וכן כותב רבינו בהלכה הבאה, אלא מבאר, כיצד אפשר למהר את הטהרה (כסף
 משנה למעלה פרק ו הלכה ב). (6) פירוש, המים של ההזאה הפסולה מטמאים. (7) לקמן פרק ט"ו הלכה א, שמי חטאת מטמאים
 כל זמן שלא נעשה מצוותם, פירוש, שלא הוזה על הטמא כהלכתם. (8) למעלה כתב דין זה בהזאה וכאן מוסיף ומשמיענו שגם
 בטבילה כך הדין. (9) ואומר שהיום יום שלישי לטומאתו. (10) הזאה ראשונה ואחר ארבעה ימים מזים עליו או על כליו הזאה
 שנייה. (11) רבינו בפירוש למשנה פרה פרק יב, משנה יא מוסר מקור דינים אלה בספרי חוקת פיסקא קטט, ויש שם כמה
 גירסאות, ורבינו גורס: אין לי אלא ליום שביעי, שמיני, תשיעי ועשירי מניין (פירוש אם לא היה בשביעי לטומאתו אלא בשמיני,
 בתשיעי או בעשירי, מניין שהוא טהור)? תלמוד לומר "וחטאו" - מכל מקום (בכל אופן אפילו לא בשביעי). והספרי ממשיך:
 שהייתי אומר אם קדמה טבילה להזאה יצא, תלמוד לומר "וחטאו" ואחר כך (וכבס בגדיו ורחץ במים). ומפרש שם רבינו שדרשה
 אחרונה זו נאמרה רק כשהיזה בשביעי, אבל אם היזה בשמיני או תשיעי רשאי הוא לטבול קודם ההזאה, ונימוקו, מפני שהכתוב
 שעליו מסתמך לימוד הספרי מדבר בהזאה בשביעי. ולפיכך פסק למעלה בהלכה א, בהזאת שביעי; "ואחר שיהיה עליו ביום השביעי
 טובל וכו'" ובהלכה זו בשהה כמה ימים כותב: "ומזין עליו ביום בין קודם טבילה בין לאחר טבילה". (12) והוא טבול יום עד
 שקיעת החמה של יום מחר. (13) ואינו צריך טבילה שנייה. ומכל שכן כשטבל לפני שקיעת החמה ונגמרה טהרת הטבילה.
 (14) ספרי זוטא חוקת יט ובברייתא ובזבחים צג, א אמרו: "נדה מזין עליה". ונראה שדין זה אינו שוני במחלוקת (כסף משנה).
 (15) שם: "מלו וטבלו ועשו פסחיהם בטהרה". (16) תחילת הלכה זו נאמרה כבר למעלה ונכפלה כאן כהקדמה קצרה לדינים הבאים
 אחריה.

- 1 אָחַד. נִמְצָאוּ שְׁלֹשָׁה גְבֻעֻלִין. וְשִׁנְיָיו שְׁנַיִם¹⁷. אוֹ אִם לֶקַח¹⁸
- 2 שְׁנַיִם בַּתְחִלָּה וְאַגְדָן - כָּשֶׁר. נִתְפָּרְדּוּ הַגְבֻעֻלִין וְנִשְׁרָו
- 3 הָעֵלִין, אָפְלוּ לֹא נִשְׁאָר מִכָּל גְּבֻעוֹל מֵהֶם אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא -
- 4 כָּשֶׁר; שְׁשִׁירֵי הָאֲזוּב בְּכָל שֶׁהוּא¹⁹. קָלַח שֵׁשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה
- 5 בִּידִין²⁰ - מִפְּסָקוֹ²¹ וְאַחֵר כֶּף אוֹגֵד שְׁלֹשֶׁת; שֶׁמִּצְוֹתוֹ לְהִיּוֹת
- 6 אֲגֻדָּה²², אָף עַל פִּי שְׁלֹא נִתְפָּרַשׁ בַּתּוֹרָה שִׁיְהִיָּה אֲגֻדָּה. פֶּסֶקוֹ
- 7 וְלֹא אֲגֻדּוֹ אוֹ שֶׁאֲגֻדּוֹ וְלֹא פֶּסֶקוֹ אוֹ שְׁלֹא פֶּסֶקוֹ וְלֹא אֲגֻדּוֹ
- 8 וְהִזָּה בּוֹ - כָּשֶׁר. הָאֲזוּב הֶקְצֵר²³ - אוֹגֵדוֹ²⁴ בַּחוּט עַל הַכּוֹשׁ²⁵
- 9 וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, וְטוֹבֵל²⁶ בַּמֵּים וּמַעֲלָה, וְאוֹחֵז בְּאֲזוּב וּמִזְהָ²⁷.
- 10 נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם מִן הַחוּט²⁸ הִזָּה אוֹ מִן הַכּוֹשׁ²⁹ אוֹ מִן
- 11 הַגְבֻעוֹל³⁰ - הִזְאָתוֹ פְּסוּלָה³¹.
- 12 ה. אֵין מִזִּין לֹא בִּיּוֹנְקוֹת הָאֲזוּב וְלֹא בַּתְמֵרוֹת³², אֶלָּא
- 13 בַּגְבֻעֻלִין. אֵלּוּ הֵן הַיּוֹנְקוֹת? גְּבֻעֻלִין שְׁלֹא גְמֻלָּה³³. וּמִי
- 14 שֶׁהִזָּה עָלָיו בִּיּוֹנְקוֹת וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ - פְּטוּר³⁴. וּמֵאִמְתִּי מִזִּין
- 15 בְּאֲזוּב? מִשִּׁנְיָן³⁵. וְאֲזוּב שֶׁהִזָּה בּוֹ מִי נִדָּה - כָּשֶׁר לְטַהֵר בּוֹ
- 16 אֶת הַמִּצְרֵעַ. כָּל אֲזוּב שֵׁשׁ לוֹ שֵׁם לִי³⁶ - פְּסוּל. וְהָאֲזוּב
- 17 שְׁקוֹרִין אוֹתוֹ אֲזוּב בִּיְחֻד³⁷ - הוּא הַכָּשֶׁר, וְהוּא הָאֲזוּב
- 18 שְׁאוּכְלִין אוֹתוֹ בְּעֵלֵי בָתִּים; אֶבֶל זֶה שְׁקוֹרִין אוֹתוֹ אֲזוּב יֵין
- 19 וְאֲזוּב כְּחִלִּית וְאֲזוּב מִדְּבָרֵי - פְּסוּל.

פָּרָק שְׁנַיִם עֶשְׂרִי

- 29 א. אָדָם שֶׁנִּטְמָא בְּמַת וְהִזָּה עָלָיו - בִּיּוֹן שֶׁנֶּנַע כָּל שֶׁהוּא
- 30 מִמִּי הִנֵּדָה בְּכָל מְקוֹם מַעוֹר בְּשָׂרוֹ שֶׁל טָמֵא עָלְתָה לוֹ הִזָּה.
- 31 אָפְלוּ נִפְלָה הִזְזָהָה עַל רֹאשׁ אֶצְבָּעוֹ אוֹ עַל רֹאשׁ שְׁפָתוֹ.
- 32 אֶבֶל אִם נִנְעָה בְּלִשׁוֹנוֹ - אֵינָה כְּלוּם; אָף עַל פִּי שֶׁהִלְשׁוֹן
- 33 כְּאִיכָרִים שֶׁבְּגֻלֵי לְעִנְיָן טָמֵא, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ, אֵינָן כְּאִיכָרִים
- 34 שֶׁבְּגֻלֵי לְעִנְיָן הִזָּהָה וְיֻבְּלָהָ. וְכֵן כָּלִי שֶׁנִּטְמָא בְּמַת וְהִזָּה
- 35 עָלָיו - בִּיּוֹן שֶׁהִגִּיעַ לְגוֹפוֹ שֶׁל כָּלִי כָּל שֶׁהוּא מִמִּי הִנֵּדָה
- 36 עָלְתָה לוֹ הִזָּהָה.
- 37

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(17) אם לקח שלושה ואגדם ונאבד אחד מהם מותר להזות בהם לכתחילה. (18) מצוה מן המובחר לקחת שלושה קלחים ואם לקח רק שניים ואגדם מותר להזות לכתחילה. בסוכה יג, א אמרו "לרבנן שלושה למצוה" אבל לא לעכב ופסק רבינו כרבנן. [בברייתא שם אמרו חכמים שאם נשתייר אחד גם כן כשר, ומדברי רבינו כאן משמע שרק שניים כשרים, ונראה שפסק בזה כרבי יוסי מפני שבמשנתנו אין חולק עליו]. (19) לפני כן המדובר בשיירי מספר הברדים ופסק רבינו שצריך שניים וכאן המדובר בשיירים של כל בד ובד עצמו, ודבר זה התכוון להדגיש בסיומו זה. (20) נראה שרבינו גורס כך במשנה ומפרש, ששלושה בדים יוצאים משורש אחד. בספרי שלפנינו כתוב: איזוב שיש בו שלושה קלחים. (21) מפריד את שלושת הברדים. (22) למעלה (הלכה א בהערה הראשונה) הובאו דברי הספרי חוקת פיסקא קכח, שלמדנו בגזירה שווה מפסח מצרים שמצוותו בשלושה בדים ומגזירה שווה זו עצמה נלמד שמצוה לאגדם. (23) וכשיאחזנו בידו לא יגיע למי החטאת. (24) קושרו. (25) פלך. (26) כשהוא אוחז בכוש. (27) שצריך להזות באיזוב עצמו ולא להניעו על ידי דבר אחר. (28) שאגד בו את בדי האיזוב. (29) שקשרו בו. (30) והזאתו כשירה. (31) מפני שהוא וודאי טמא ואין ספק הזאה מוציאה אותו מידי טומאתו הוודאית. (32) כיס שבו זרע האיזוב (רבינו בפירושו למשנה). (33) רכים מאוד, במשנה מפרש רבינו: "הוא אשר בארץ". (34) בשוגג מחטאת ובמזיד ממלקות אם התרו בו למלקות, מפני שגם יונקות איזוב שמם, וכשרים מן התורה, ומדרבנן לא יצא בהזאה זו וצריך הזאה שנייה. ואם הזה בתמרות חייב. פסק כתנא קמא שם. (35) יוציא ניצה (כיס קטן שהפרח טמון בו לפני פיתוחו). (36) שם נוסף המלווה את השם "איזוב". (37) בלי תוספת. (38) אילן ונטעים אחרים שניטעו לשם אליל. כיוצא בזה שנינו בסוכה כט, ב, גבי לולב ופירושו בגמרא (שם לא, ב) שהמדובר באשירה דמשה (שבזמן משה) שהתורה אמרה (דברים יב, ג): "ואשריהם תשרפון באש" ולפיכך "כתותי מיכתת שיעוריה" (ככתות וטחון הוא ואין בו שיעור) ולולב צריך שיעור. אבל האשירות שניטעו אחרי כיבוש הארץ אינן טעונות שריפה וכשירות בדיעבד אף על פי שהן אסורות בהנאה, ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו" (המצוות חובה הן ולא הנאה). ונראה, שגם התוספתא כאן מתכוונת לאשירה שבזמן משה ופסול מפני שאיזוב צריך שיעור (הר"ש בפירושו למשנה פרק י"א ז). (39) שם. איזוב שלקטו לאכילה חייב בתרומה ומעשרות. (40) אפילו אם הוא פחות מכביצה ואינו מטמא את מי החטאת (ראה לקמן פרק י"ב הלכה ו). והטעם, מפני שאמרה תורה (במדבר יט, יא) "והזהר על הטמא" למדנו שכל העיסוק בהזאה צריך להיות בטהרה (הרא"ש בפירושו למשנתנו). (41) כיוצא בזה שנינו בסוכה לד, ב גבי אתרוג של תרומה ופירושו שם בגמרא (לה, ב) מפני שמפסידה או מפני שמכשירה לקבל טומאה. (42) איזוב שלא נלקט בכונה לאוכלו אינו מקבל טומאה, מפני שאינו מיוחד למאכל אדם אף על פי שיש אנשים שאוכלים אותו, אבל דבר שהוא מיוחד למאכל אדם, אפילו אם לקטו להסקה - מקבל טומאה. (43) אפילו טמאים ממש. (44) כדי שלא תתערבנה טיפות המשקין במי החטאת. (45) שהרי אינו מקבל טומאה. (46) מחשבתו עושה אותו אוכל וראוי לקבל טומאה כשיוכשר באחד משבעת המשקין. (47) שלא נשמרו בטהרת חטאת. (48) בנגיעתו במשקין שלא נטהרו לחטאת ועל ידי אותם המשקין עצמם הוכשר לקבל טומאה, וההכשר והטומאה באים כאחת. (49) שלא נשמרו בטהרת חטאת. (50) רק מחשבת אכילה עושה אותו כאוכל. (1) יבאר אדם שנטמא במת והיה עליו כמה הוא השיעור הצריך ליגע בו, נתכוון להזות על שני כלים או על שני בני אדם כאחת והיה על האחד ונפל ממנו לאחר, היה על שני כלים ונסתפק לו אם היה על שניהם כאחת, הכלים שהם חיבור לטומאה ולהזיהה או לזה ולא לזה או חיבור לטומאה ולא להזיהה.

1 ב. שְׁנֵי בָּלִים או שְׁנֵי בָּנֵי אָדָם שֶׁנִּחְבְּנוּ לְהִזּוּת עַל שְׁנֵיהֶן
2 כְּאַחַת וְהָיָה עַל אֶחָד מֵהֶן, וְנִטְפוּ הַמֵּיִם מֵעַל הָרֹאשׁוֹן עַל
3 הַשֵּׁנִי - הָרִי הַשֵּׁנִי בְּטִמְאַתּוֹ עַד שֶׁיִּפְּלוּ עָלָיו הַמֵּיִם מִהֲיָזָה
4 הַמָּוֶה, לֹא מִן הַתְּמַצִּית. הָיָה עַל שְׁנֵי בָּלִים וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם
5 הָיָה עַל שְׁנֵיהֶן כְּאַחַד או מִחִבְרוֹ נִמְצָה עָלָיו - הִזְיָתוֹ פְּסוּלָה.
6 ג. מִחֹט שֶׁנִּתְּנָה עַל הַחֶרֶשׁ וְהָיָה עָלֶיהָ, סִפֵּק עַל הַמַּחֲט
7 הָיָה סִפֵּק מִן הַחֶרֶשׁ נִמְצָה עָלֶיהָ - הִזְיָתוֹ פְּסוּלָה.
8 ד. בָּלִים הַמִּפְּצָלִין שֶׁמִּחְבְּרִין זֶה לָזֶה בְּמִסְמָרִים, כְּגוֹן
9 מִסְפֶּרֶת שֶׁל פְּרָקִים וְאִיזְמֵל שֶׁל רֹהִיטָנִי וְכִיּוּצָא בֵּהֶן: בִּשְׁעַת
10 מְלֹאכָה - חִבּוּר לְטִמְאַה וְלִהְיוֹתָה, שְׁלֹא בִשְׁעַת מְלֹאכָה - אִינוּ
11 חִבּוּר לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה. בִּיצֵד הֵן חִבּוּר לְטִמְאַה וְלִהְיוֹתָה?
12 שְׁאִם נִטְמָא אֶחָד מֵהֶן בִּשְׁעַת מְלֹאכָה - נִטְמָא הַשֵּׁנִי, וְאִם
13 הָיָה עַל אֶחָד מֵהֶן בִּשְׁעַת מְלֹאכָה - עֲלֵתָה הִזְיָה לְשְׁנֵיהֶן,
14 וְכֹאֲלוֹ הֵן גּוֹף אֶחָד. וְכִיצֵד אִינוּ חִבּוּר לֹא לְטִמְאַה וְלֹא
15 לְהִזְיָה? שְׁאִם נִטְמָא אֶחָד מֵהֶן שְׁלֹא בִשְׁעַת מְלֹאכָה - לֹא
16 נִטְמָא חִבְרוֹ, וְאִם נִטְמָאוּ שְׁנֵיהֶן וְהָיָה עַל אֶחָד מֵהֶן שְׁלֹא
17 בִשְׁעַת מְלֹאכָה - לֹא טָהַר חִבְרוֹ, אֲף עַל פִּי שֶׁהֵן מִחְבְּרִין.
18 וְהָיָה דִּין תּוֹרָה. אֲבָל מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים גְּזֵרוֹ, שֶׁיִּהְיוּ חִבּוּר
19 לְטִמְאַה אֲפִלּוּ שְׁלֹא בִשְׁעַת מְלֹאכָה, גְּזֵרָה מִשּׁוּם שְׁעַת
20 מְלֹאכָה, וְלַעֲוֹלָם אִם נִגְעָה בְּאַחַד מֵהֶן טִמְאַה - נִטְמָא חִבְרוֹ.
21 וְכֵן גְּזֵרוֹ עָלֵיהֶן, שְׁלֹא יִהְיוּ חִבּוּר לְהִזְיָה אֲפִלּוּ בִשְׁעַת
22 מְלֹאכָה, גְּזֵרָה מִשּׁוּם שְׁלֹא בִשְׁעַת מְלֹאכָה, וְלַעֲוֹלָם אִם הָיָה
23 עַל אֶחָד מֵהֶן - לֹא טָהַר חִבְרוֹ, עַד שִׁיָּזֶה גַם עָלָיו. הִנֵּה
24 לְמַדְתִּי, שֶׁכֵּל מְקוֹם שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ חִבּוּר לְטִמְאַה וְאִינוּ חִבּוּר
25 לְהִזְיָה - אֵין זֶה אֱלָא גְזֵרָה מִדְּבָרֵיהֶם, עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבִּאֲרָנוּ.
26 ה. שְׁנֵי בָּלִים שֶׁחִבְּרָן עַד שֶׁנִּעֲשׂוּ כְּגוֹף אֶחָד, כְּגוֹן שֶׁתִּפְּר
27 שְׁנֵי בְּגָדִים או שְׁתֵּי יְרִיעוֹת - הָרִי אֵלּוֹ חִבּוּר לְטִמְאַה
28 וְלִהְיוֹתָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּכֹלִי אֶחָד.
29 ו. שְׁלַל הַכּוֹבָסִין וְהַבְּגָד שֶׁהוּא תְּפוּר בְּכֹלָאִים וְהֵן עוֹמְדִין
30 לְהִתְיָרֵן - אִינוּ חִבּוּר לְהִזְיָה, וְהָרִי הֵן חִבּוּר לְטִמְאַה. וְכֵן
31 הַסִּלִּים שֶׁבִּקְנִתָּל, וְהַמָּטָה שֶׁל טְרָפֵל, וְקֶרֶן שֶׁל פְּלִיכָה,
32 וְקֶרְנִים שֶׁל יוּצְאֵי דְרָכִים, וְשִׁלְשֵׁלַת הַמִּפְתָּחוֹת - חִבּוּר
33 לְטִמְאַה וְלֹא לְהִזְיָה; אֱלָא צָרִיךְ שִׁיָּגְעוּ הַמֵּיִם מִן הַמָּוֶה בְּכֹל
34 סֵל וְסֵל, וּבְכֹל מִפְתָּח וּמִפְתָּח, וּבְכֹל קֶרֶן וְקֶרֶן, וּבְכֹל קוֹרָה
35 וְקוֹרָה מִמָּטָה זֶה הַמִּפְּצָלֵת.
36 ז. הַמִּחְבֵּר שֶׁלֹּשׁ כִּסְתוֹת שֶׁל צֶמֶר, וְשֵׁשׁ שֶׁל פִּשְׁתָּן, או שְׁלֹשָׁה
37 סְדִינִים, או שְׁתֵּים עָשָׂרָה מִטְפָּחוֹת - הָרִי אֵלּוֹ חִבּוּר לְטִמְאַה
38 וְלִהְיוֹתָה; יֵתֵר מִכָּאֵן - חִבּוּר לְטִמְאַה וְלֹא לְהִזְיָה. חֲלוּק אֶחָד
39 וְטִלִּית אַחַת וְקְלוֹבָקְרִין אֶחָד - הָרִי הֵן חִבּוּר לְטִמְאַה וְלִהְיוֹתָה,
40 אֲפִלּוּ הֵיוּ אֲרָבִין בְּיוֹתֵר או רַחְבִּין בְּיוֹתֵר, כֹּל שֶׁהֵן. וְאֵין זֶהוּ
41 קְלוֹבָקְרִין? זֶה שְׁנֵי בְּגָדִים שֶׁמִּיָּחִין צֶמֶר גִּפֶּן בִּיגִיָּהֶן וְתוֹפְרִין
42 אוֹתָן כְּאַחַת וְעוֹשִׂין מֵהֶן חֲלוּק לִימּוֹת הַגִּשְׁמִים.
43 ח. כִּסּוּי הַמַּחֲסִם שֶׁמִּחְבֵּר בְּשִׁלְשֵׁלַת: הָיָה עַל הַמַּחֲסִם - טָהַר
44 הַכֹּל; הָיָה עַל הַכִּסּוּי - לֹא טָהַר הַמַּחֲסִם עַד שִׁיָּזֶה עָלָיו.

45 ט. הַזּוּג וְהַעֲנָבֵל - חִבּוּר לְטִמְאַה וְלִהְיוֹתָה, וְאִם הָיָה עַל
46 אֶחָד מֵהֶן - טָהַר שְׁנֵיהֶן.
47 י. הַטָּוִי שְׁטוּוֹיִם בוּ הַפִּשְׁתִּים או שׁוֹרִיִּין בוּ הַחֲבָלִים -
48 שְׁלֹשָׁה גּוֹפִין יֵשׁ בוּ: הָעֵץ שֶׁמִּלְפָּפִין עָלָיו הַטָּוִי, וְהוּא
49 הַנִּקְרָא כּוֹשׁ; וְהַנְחָשֶׁת או הַכִּרְזֵל שֶׁבְּרָאשׁ הָעֵץ, וְהוּא
50 הַנִּקְרָא צִנּוּרָא, שֶׁבָּה פּוֹתְלִין וְטוֹוִין; וְהַרְחִים שֶׁבְּאֲמָצַע
51 הַכּוֹשׁ, וְהִיא הַנִּקְרָאת פִּקָּא. הַכּוֹשׁ שֶׁפּוֹתְלִין בוּ הַחֲבָלִים
52 שֶׁנִּטְמָא - לֹא יָזֶה עַל הַפִּקָּא שֶׁלּוֹ וְלֹא עַל הַכּוֹשׁ, אֱלָא עַל
53 הַצִּנּוּרָא; וְאִם הָיָה עַל אֶחָד מִשְׁלֹשָׁתָן - טָהַר הַכֹּל. וְשֵׁל
54 פִּשְׁתָּן - מָוֶה עַל אֶחָד מִשְׁלֹשָׁתָן לְכַתְחִלָּה, שֶׁשִּׁלְשָׁתָן חִבּוּר.
55 יא. עוֹר שֶׁל עֲרִיסָה שֶׁהוּא מִחְבֵּר לְפָקוֹת - חִבּוּר לְטִמְאַה
56 וְלִהְיוֹתָה. הַמִּלְבֵּן שֶׁל מִטּוֹת - אִינוּ חִבּוּר לֹא לְטִמְאַה וְלֹא
57 לְהִזְיָה.
58 יב. כָּל יְדוֹת הַכִּלִּים הַקְדוּחוֹת, כְּגוֹן נֹצֵב הַסִּכִּין וְכִיּוּצָא בוּ,
59 שֶׁהַנּוֹצֵב נָקוֹב וְהַכִּרְזֵל נִכְנָס בוּ - חִבּוּר לְטִמְאַה וְלִהְיוֹתָה.
60 אֲבָל הַיְדוֹת הַחֲרוּקוֹת, כְּגוֹן עֵץ הַחֲנִית, שֶׁהָעֵץ נִכְנָס בְּכִרְזֵל
61 - אִינוּ חִבּוּר לְהִזְיָה.

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר

62
63 א. מַעֲלוֹת יְתֵרוֹת עָשׂוּ בְּטַהֲרַת הַחֲטָאֵת: שֶׁהָאָדָם הַטָּהוֹר,
64 אֲפִלּוּ טָבֵל לְקֹדֶשׁ וְעוֹמֵד וּמִשְׁמֵשׁ עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ, אִינוּ
65 טָהוֹר לְחֲטָאֵת וְלֹא לְשִׁרְפַת הַפָּרָה וְלֹא לְמַלּוּי הַמֵּיִם וְלֹא
66 לְקֹדֶשׁ וְלֹא לְהִזּוּת עַד שֶׁיִּטְבֹּל לְשֵׁם חֲטָאֵת וְאַחֵר כֶּף יִהְיֶה
67 טָהוֹר לְחֲטָאֵת. וְכֵן הַכִּלִּים, אֲפִלּוּ מִזֶּרֶק שֶׁבְּעִזָּה, אִינוּ טָהוֹר
68 לְחֲטָאֵת עַד שֶׁיִּטְבִּילוּהוּ לְשֵׁם חֲטָאֵת. וְכֵן כָּל הָאֲכָלִין וְכָל
69 הַמַּשְׁקִין, אֲף עַל פִּי שֶׁהֵן טָהוֹרִין, הָרִי הֵן לַעֲנִין חֲטָאֵת
70 כְּאַכָּלִין וּמַשְׁקִין הַמִּטְמָאִין.
71 ב. כָּל כְּלִי הָרָאִי לְמִשְׁכָּב או לְמוֹשָׁב, אֲף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר
72 לְגִבִּי הַקֹּדֶשׁ, הָרִי הוּא לְגִבִּי חֲטָאֵת כְּמִדְרַשׁ הַזֵּב עַד
73 שִׁיִּטְבִּילוּהוּ לְשֵׁם חֲטָאֵת. יוֹחֲנָן בֶּן גִּידְגָּדָא הָיָה אוֹכֵל בְּטַהֲרַת
74 הַקֹּדֶשׁ כָּל יָמָיו, וְהָיָה מִטְפָּחוֹ כְּמִדְרַשׁ הַזֵּב לַעֲנִין הַחֲטָאֵת.
75 ג. כָּל לֵד הַטְּמָאוֹת, אֲף עַל פִּי שֶׁאִינוּ מִטְמָא אָדָם וְלֹא בָּלִים
76 אֲפִלּוּ לְקֹדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ - הָרִי הוּא מִטְמָא אָדָם וְכָלִים
77 לְחֲטָאֵת. לְפִיכָף אָמְרוּ: הַמִּקְדָּשׁ אֵת מִי חֲטָאֵת לֹא יָנַעַל אֵת
78 הַסִּנְדֵּל, שֶׁמָּא יִפְּלוּ מִשְׁקִין עַל הַסִּנְדֵּל וְנִמְצָא הַסִּנְדֵּל טָמֵא,
79 שֶׁכֵּל הַמַּשְׁקִין טָמֵאִין הֵן לְגִבִּי הַחֲטָאֵת, וְיִתְטַמָּא זֶה הַמִּקְדָּשׁ
80 בְּנִגְיַעְתּוֹ בַּסִּנְדֵּל, וְנִמְצָאוּ מִי חֲטָאֵת טָמֵאִים.
81 ד. מִי שֶׁנִּטְמָאוּ יָדָיו בְּלִבְד בְּדָבָרִים הַמִּטְמָאִין אֵת הַיָּדִים,
82 כְּגוֹן שֶׁנִּגְע בְּאַכָּלִין או בְּמַשְׁקִין וְכִיּוּצָא בֵּהֶן, אֲף עַל פִּי
83 שֶׁהוּא טָהוֹר לְקֹדֶשׁ וְאִינוּ צָרִיךְ אֱלָא טְבִילַת יָדָיו בְּלִבְד, כְּמוֹ
84 שֶׁיִּתְבָּאֵר - הָרִי נִטְמָא כָּל גּוֹפּוֹ לַעֲנִין הַחֲטָאֵת וְצָרִיךְ טְבִילָה.
85 אֲפִלּוּ לֹא נִטְמָאֵת אֱלָא יָדוֹ אַחַת - נִטְמָא כָּלּוֹ, וְהָרִי הוּא
86 רֹאשׁוֹן לְטִמְאַה.
87 ה. כָּל הַטְּעוֹן טְבִילָה, בֵּין מִן הַתּוֹרָה בֵּין מִדְּבָרֵיהֶם, מִטְמָא

נָגַע בָּהֶן בִּידוֹ - נִטְמָא כָּל גּוֹפוֹ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. נִגַּע בָּהֶן
בְּרָגְלוֹ אוֹ בְּשָׂאָר גּוֹפוֹ אוֹ שֶׁהִסְטִין בִּידוֹ וְלֹא נִגַּע בָּהֶן -
טָהוֹר. וְכֵן אִם נִגַּע בְּתַנּוּר וְכִיּוּצָא בּוֹ מִשְׁאֵר כָּלִים שְׂאִינִם
טְהוֹרִין לַחֲטָאָת - נִטְמָא כָּלוּ; אָבֵל אִם נִגַּע בְּרָגְלוֹ בָּהֶן -
הָרִי הוּא טָהוֹר לַחֲטָאָת כְּמוֹ שֶׁהִיָּה.
יֵא. הִטְהוֹר לַחֲטָאָת שֶׁהִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ לְתוֹךְ מַיִם שְׁנִתְמַלְאוּ
לַחֲטָאָת - נִטְמָא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׂאוּבִין; וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, שֶׁהִבָּא
רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ בְּמַיִם שְׂאוּבִין - נִטְמָא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאָר.
יב. הַכֹּל נֶאֱמָנִין עַל טְהוֹרַת הַחֲטָאָת, וְאֶפְלוֹ עַמִּי הָאֶרֶץ,
מִפְּנֵי חֲמֻרְתָּהּ, וּמַעֲלֹת אֵלָיו שֶׁעָשׂוּ בָּהּ הַכֹּל וְנִהְרִין בָּהּ. וְהָרִי
נֶאֱמָר בְּתוֹרָה: וְהִיָּתָה לַעֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת - כָּל
יִשְׂרָאֵל רְאוּיִין לְשִׁמְרָהָ. לְפִיכָף, עִם הָאֶרֶץ שֶׁהִבִּיא כָּלִי
מִבֵּיתוֹ, אֶפְלוֹ כָּלִי חֵרֶס, וְאָמַר: כָּלִי זֶה טָהוֹר לַחֲטָאָת - הָרִי
זֶה טָהוֹר, וּמִקְדָּשִׁין בּוֹ וּמִזִּין מִמֶּנּוּ, וְאֵף עַל פִּי שְׂאוֹתוֹ כָּלִי
טָמֵא לְקַדֵּשׁ וּלְתַרוּמָּה. וְכֵן עִם הָאֶרֶץ שֶׁאָמַר: טָהוֹר אָנִי
לַחֲטָאָת, אוֹ שֶׁהָיוּ מִי חֲטָאָת אֶצְלוֹ וְאָמַר: טְהוֹרִין הֵן -
נֶאֱמָן; שְׂאִין אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל מְזוֹלֵל בָּהּ.

יום שבת קודש כ"ד תשרי ה'תשע"ב

פרק ארבעה עשר

א. כָּלִי חֵרֶס שֶׁהָיָה בּוֹ אֶפְרַח חֲטָאָת וְנִגַּע בּוֹ שֶׁרֶץ מִצְדוֹ²¹ -
טָהוֹר, שְׂאִין כָּלִי חֵרֶס מִטְמֵא מִגִּבּוֹ אֶפְלוֹ לִגְבִּי חֲטָאָת. הַנִּיחַ
הַכָּלִי עַל גִּבִּי הַשֶּׁרֶץ, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִטְמָא הַכָּלִי - הָרִי
הָאֶפְרַח טָמֵא; שְׁנֵאֲמַר: וְהַנִּיחַ מַחוּץ לְמַחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר,
וְאִין זֶה מָקוֹם טָהוֹר. וְלֹא עַל גִּבִּי הַשֶּׁרֶץ בְּלִבָּד, אֲלֵא אֶפְלוֹ
הַנִּיחוֹ עַל גִּבִּי אָבֵל שְׁנִי³ וְכִיּוּצָא בּוֹ מִדְּבָרִים שֶׁטְמֵאָתָן
טָמֵא קֻלָּה וְהֵם מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים - הָרִי נִטְמָא הָאֶפְרַח;
שְׁנֵאֲמַר: בְּמָקוֹם טָהוֹר⁴ - שֶׁלֹּא יִהְיֶה עַל [גִּבִּי] שׁוֹם טָמֵא
בְּעוֹלָם. וְכֵן כָּלִי חֵרֶס שֶׁהָיָה בּוֹ אֶפְרַח חֲטָאָת וְנִתְּנָה עַל אֶרְבֶּה
שְׂבִיבִית טָמֵא⁵; אִם הָיָה הַכָּלִי מְשֻׁלָּשׁ לְבֵית⁶ - נִטְמָא הָאֶפְרַח
וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין בְּאֶרְבֶּה פּוֹתֵחַ טַפַּח⁷; וְאִם לֹא הָיָה
מְשֻׁלָּשׁ⁸, אִם הָיָה בְּאֶרְבֶּה פּוֹתֵחַ טַפַּח - טָמֵא⁹.

1 אֵת מִי חֲטָאָת וְאֵת אֶפְרַח הַחֲטָאָת וְאֵת הַמִּזְבֵּחַ מִי חֲטָאָת בְּמַגֵּעַ
2 וּבְמִשָּׂא. וְכֵן מִטְמֵא אֵת הָאֵזוּב הַמְּכָשֵׁר, וְאֵת הַמַּיִם
3 שְׁנִתְמַלְאוּ וְעֵדִין לֹא נִתְקַדְּשׁוּ, וְאֵת הַכָּלִי הָרִיקֵן הִטְהוֹר
4 לַחֲטָאָת. מִטְמֵא כָּל אֶחָד מֵאלוֹ בְּמַגֵּעַ אָבֵל לֹא בְּמִשָּׂא.
5 וְטָמֵא שְׁנֵגַע בְּמַקְצֵת אֶפְרַח חֲטָאָת - פָּסֹל אֵת כָּלוּ.
6 ו. אִין מוֹנִין לַחֲטָאָת רֹאשׁוֹן וְשֵׁנִי וְשְׁלִישִׁי כְּדֶרֶךְ שְׁמוֹנִין
7 לְתַרוּמָּה וּלְקַדֵּשׁ. כִּיצַד? עֲשֵׂה שֶׁטְבָלוֹ לְשֵׁם חֲטָאָת וְנִטְמָא
8 אֶחָד מֵהֶן, אֶפְלוֹ לֹא נִטְמָא אֲלֵא לִגְבִּי חֲטָאָת בְּלִבָּד, כְּגוֹן
9 שְׁנִתְמַלְאוּ יָדוֹ בְּלִבָּד, וְנִגַּע בְּחִבְרוֹ וּבְחִבְרוֹ בְּחִבְרוֹ, אֶפְלוֹ הֵן
10 מֵאָה - כֵּלָּן טָמֵאִין לַחֲטָאָת. וְכֵן כָּלִים הִטְהוֹרִים לַחֲטָאָת
11 שְׁנִתְמַלְאוּ כָּלִי מֵהֶן, אֶפְלוֹ לֹא נִטְמָאוּ אֲלֵא אַחֲוָיו בְּלִבָּד לִגְבִּי
12 חֲטָאָת, כְּגוֹן שְׁנֵגַעוּ מִשְׁקִין בְּאַחֲוָיו, וְנִגַּע כָּלִי זֶה בְּכָלִי שְׁנִי
13 וְשְׁנִי בְּשְׁלִישִׁי - נִטְמָאוּ הַכָּלִים כֵּלָּן לִגְבִּי חֲטָאָת, וְאֶפְלוֹ
14 הֵן מֵאָה.
15 ז. כָּל הָרְאוּי לְהִתְטַמֵּא בְּמִדְרַס הָזֵב, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר
16 לְקַדֵּשׁ, אִם הִנִּידוּ הִטְהוֹר לַחֲטָאָת - נִטְמָא, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא
17 נִגַּע בּוֹ. וְכֵן הִטְהוֹר לַחֲטָאָת שֶׁהִנִּיד אֵת הָאָדָם שְׂאִינוֹ טָהוֹר
18 לַחֲטָאָת, אוֹ שֶׁהִנִּיד אֵת רִקְוֹ אוֹ אֵת מִימֵי רִגְלָיו שֶׁל אָדָם זֶה
19 - נִטְמָא, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגַּע בּוֹ. אָבֵל כָּלִי שְׂאִינוֹ רְאוּי לְמִדְרַס
20 - אִינוֹ מִטְמֵא אֵת הִטְהוֹר לַחֲטָאָת אֲלֵא אִם כֵּן נִגַּע בּוֹ.
21 ח. כָּלִי הַטָּמֵא בְּטָמֵא מֵת, אִם הִנִּידוּ הִטְהוֹר לַחֲטָאָת -
22 נִטְמָא, וְאֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגַּע בּוֹ, וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין טָמֵא מֵת
23 מִטְמֵא בְּמִשָּׂא, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. כִּיצַד? מִפְּתַח שֶׁהוּא טָמֵא מֵת
24 שֶׁהָיָה תְּלוּי בְּדֹלֶת וְסָגַר הִטְהוֹר לַחֲטָאָת אֵת הַדֹּלֶת, הוֹאִיל
25 וְהִנִּיד אֵת הַמִּפְתָּח הַטָּמֵא - נִטְמָא. וְכֵן אִם הִסִּיט אֵת הַשֶּׁרֶץ
26 וְאֵת שְׂבִיבֵת זָרַע - הָרִי זֶה טָמֵא לַחֲטָאָת, אֵף עַל פִּי שְׂאִין
27 אֵלָיו מִטְמֵאִין בְּמִשָּׂא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאָר.
28 ט. הִטְהוֹר לַחֲטָאָת שְׁנֵגַע בְּכָלִים שֶׁהָיוּ לְמַעַל מִן הָזֵב
29 וְכִיּוּצָא בּוֹ, וְהֵן הַנִּקְרָאִין מִדָּף, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא טָהוֹר
30 לְקַדֵּשׁ - נִטְמָא לַחֲטָאָת. וְכֵן כָּלִי הִטְהוֹר לַחֲטָאָת שְׁנֵגַע
31 בְּמִדָּף - נִטְמָא לַחֲטָאָת.
32 י. הִטְהוֹר לַחֲטָאָת שְׁנֵגַע בְּאֶבְלִין וּמִשְׁקִין, בֵּין טְהוֹרִין בֵּין
33 טָמֵאִים, שְׂכָל אֶבְלִין וּמִשְׁקִין לִגְבִּי חֲטָאָת אִין טְהוֹרִין, אִם

1 יבאר כלי חרס שהיה בו אפר חטאת ונגע בו שרץ מצידו, הניח הכלי על גבי השרץ או על גבי אוכל שני וכיוצא בו, אם אפר
חטאת ניצל בצמיד פתיל, או מים שאינם מקודשים וכלי הטהור לחטאת, היה עומד במקום שאינו טהור לחטאת והוציא ידו עם
כלי שיש בו מי חטאת לחוץ, הושיה שעברה על גבי טומאה, כלי שיש בו אפר חטאת וכלי שיש בו קדש שנגעו זה בזה, הגביה
או הסיט שני הכלים בידו, וכל ספק טומאות שהוא טהור לגבי תרומה מה דינו לחטאת, הספיקות שתולין בהם את התרומה מה
דינם לגבי חטאת. (2) מצד הכלי ולא מתוכו. (3) שהוא שני לטומאה ואינו עושה שלישי בחולין. יש מקום להסתפק מה דינו
של שלישי בתרומה ושל רביעי בקודש. יש פנים לכאן ולכאן. (4) פירוש, חכמים עשו דבריהם כשל תורה וכשם שדברים הטמאים מדאורייתא פוסלים מן
התורה את האפר שעל גביהם, אף על פי שהנגיעה בכלי אינה טומאה, כך גזרו חכמים גם בדברים הטמאים מדבריהם. (ואפשר
גם לפרש, שהאפר פסול מן התורה, מפני שהמקום הטמא מדברי חכמים אינו נקרא טהור. וסיוע קל לפירוש זה אתה מוצא בסיום
דברי רבינו: שלא יהיה על גבי "שום טומאה בעולם". אולם זה מכניס אותנו לבעייה הסבוכה שהתלבטו בה רבים - ראשונים
ואחרונים - אם גזירת חכמים מועילה לעניינים שהם דברי תורה. (5) שיש בו דברים המטמאים באוהל. (6) לחלק הארובה
הנמצא בתוך הבית ולא יצא מפי הארובה לבית. (7) טפח אורך וטפח רוחב ברום טפח ואין טומאה נכנסת בפחות משיעור זה.
והטעם, מפני שאין המקום טהור. שהרי האפר בתוך הבית הטמא וזה דומה לכלי חרס העומד על השרץ. (8) אלא מונח על פי
הארובה. (9) מפני שהטומאה נכנסת לארובה והכלי אינו חוצץ ונכנסת הטומאה לתוך הכלי.

1 ב. הִיָּה הַפְּלִי שֶׁל אֶכָּן¹⁰, בֵּין שֵׁשׁ בָּהּ פּוֹתַח טַפַּח בֵּין שְׁאִין
2 בָּהּ - הָאֶפֶר טְהוֹר¹¹.
3 ג. וְכֵן כָּלִי שֵׁשׁ בּוֹ אֶפֶר אוֹ מִים מְקַדְּשִׁים וּמִקְחָן צְמִיד
4 פְּתִיל¹² וְנִתּוֹן בְּאֵהָל הַמֶּת - הָרִי הָאֶפֶר וְהַמִּים טְמָאִים. שְׁאִין
5 אֶפֶר הַחֲטָאת נִצְלָת בְּצִמִּיד פְּתִיל; שְׁנָאָמֶר: בְּמָקוֹם טְהוֹר,
6 וְאִין זֶה מָקוֹם טְהוֹר.
7 ד. וְכֵן אֶכָּלִין וּמִשְׁקִין שֶׁל קֹדֶשׁ¹³ אִין נִצְלִין בְּצִמִּיד
8 פְּתִיל¹⁴. אֶכָּל מִים שְׁאִין מְקַדְּשִׁין וְכָלִי רִיקָן הַטְּהוֹר לַחֲטָאת
9 - נִצָּל בְּצִמִּיד פְּתִיל. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהִיוּ הַבְּעָלִים
10 טְהוֹרִים; אֶכָּל אִם נִטְמָאוּ הַבְּעָלִים - נִפְסְלוּ הַמִּים בְּכָל
11 מָקוֹם שֶׁהָיוּ. בִּיצָד? הִיוּ מִימֵיו מְקַפֵּין צְמִיד פְּתִיל וְהָיוּ
12 וְהָיוּ¹⁵ בְּאֵהָל הַמֶּת - שְׁנִיָּהּ טְמָאִים. הִיָּה הוּא מִבְּחוּץ וְהַמִּים
13 שְׁאִין מְקַדְּשִׁין מִבְּפָנִים¹⁶ - שְׁנִיָּהּ טְהוֹרִין¹⁷. הוּא בְּפָנִים
14 וְהַמִּים בְּחוּץ - כְּשֶׁם שֶׁהוּא טְמֵא, כִּף מִימֵיו פְּסוּלִין¹⁸.
15 ה. הַטְּהוֹר לַחֲטָאת שֶׁהִיָּה עוֹמֵד עַל גְּבִי הַתְּנוּרָה¹⁹ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ
16 מִפְּלִים שְׁאִינָם טְהוֹרִים לַחֲטָאת וּפְשָׁט יָדוֹ חוּץ לַתְּנוּרָה וְכָלִי
17 שֵׁשׁ בּוֹ מִי חֲטָאת בִּידוֹ, וְכֵן קִנְיָה הַמִּטָּל עַל גְּבִי הַתְּנוּרָה וּשְׁנֵי
18 כָּלִים שֵׁשׁ בָּהֶן מִי חֲטָאת תְּלוּיִין בּוֹ אֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד מִכָּאן
19 - הָרִי אֱלוֹ טְמָאִין, לִפִּי שְׁאִין בְּמָקוֹם הַטְּהוֹר לַחֲטָאת,
20 וְהוֹאִיל וְהָיוּ נִשְׁעָנִין עַל הַתְּנוּרָה - הָרִי הֵן כְּאֵלוֹ מִנְחִין עַל
21 גְּבִיו. אֶכָּל אִם הִיָּה עוֹמֵד עַל הַתְּנוּרָה וּבִידוֹ כָּלִי רִיקָן הַטְּהוֹר
22 לַחֲטָאת אוֹ מִים שְׁאִין מְקַדְּשִׁין - הָרִי אֱלוֹ טְהוֹרִין²⁰ כְּמוֹת
23 שֶׁהִיוּ. הִיָּה עוֹמֵד חוּץ לַתְּנוּרָה וּפְשָׁט יָדוֹ לַחֲלוֹן וְנִטַּל כָּלִי
24 שֵׁשׁ בּוֹ מִי חֲטָאת וְהִעֲבִירוֹ עַל גְּבִי הַתְּנוּרָה - הָרִי זֶה טְהוֹר.
25 וְכֵן הִיָּה שֶׁעֲבָרָה עַל גְּבִי טְמָאָה²¹, כְּגוֹן מִשְׁפָּב וּמוֹשָׁב²²
26 וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - הָרִי זֶה טְהוֹרָה²³.

1 ו. כָּלִי שֵׁשׁ בּוֹ מִי חֲטָאת וְכָלִי שֵׁשׁ בּוֹ קֹדֶשׁ שְׁנָנְעוּ זֶה
2 בָּהּ - הָרִי נִטְמָא כָּלִי שֶׁל חֲטָאת וְכָלִי שֵׁשׁ בּוֹ, אֶכָּל כָּלִי
3 הַקֹּדֶשׁ טְהוֹר כְּשֶׁהִיָּה. וְכֵן אִם נִנְע הַטְּהוֹר לַחֲטָאת בְּשִׁנְיָהּ
4 בְּשִׁנְיָהּ יָדִיו כְּשֶׁהָיוּ מִנְחִין עַל הָאֶרֶץ - הָרִי נִטְמָא שֶׁל חֲטָאת;
5 שֶׁהָרִי הַטְּהוֹר לַחֲטָאת נִטְמָא בְּנִגְיַעַת הַפְּלִי שְׁאִינוֹ טְהוֹר
6 לַחֲטָאת, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנָה, וְחוּר וְטְמָא אֶת מִי חֲטָאת.
7 ז. הַגְּבִיָּה²⁴ שְׁנֵי הַפְּלִים בְּשִׁנְיָהּ יָדֵיו²⁵ - שְׁנִיָּהּ טְמָאִין. זֶה
8 שֶׁל חֲטָאת נִטְמָא - מִפְּנֵי שְׁנָנְעוּ בּוֹ אֶדָם שְׁנָנְעוּ בְּכָלִי שְׁאִינוֹ
9 טְהוֹר לַחֲטָאת; וְשֶׁל קֹדֶשׁ נִטְמָא - מִפְּנֵי זֶה שֶׁהַגְּבִיָּהּ וְהוּא
10 טְמֵא בְּנִשְׁאֵת מִי נִדָּה, שֶׁהֵן מִטְמָאִין בְּמִשְׁא מִפְּנֵי
11 שְׁנָטְמָאוֹ²⁶ מִחֲמַת הַכָּלִי שֶׁל קֹדֶשׁ. לִפְיָךְ, אִם הִיָּה הַכָּלִי
12 שֶׁל קֹדֶשׁ כְּרוּף בְּנִיר וְהַגְּבִיָּהּ בְּנִיר וְלֹא נִנְע בּוֹ²⁷, וְהַגְּבִיָּהּ
13 הַחֲטָאת²⁸ בִּידוֹ שְׁנִיָּהּ - שְׁנִיָּהּ טְהוֹרִין; שֶׁהָרִי לֹא נִנְע
14 בְּכָלִי²⁹ וְלֹא נִטְמָא לַחֲטָאת. אֶכָּל אִם הִיָּה נִנְעוּ בְּכָלִי הַקֹּדֶשׁ
15 בִּידוֹ, אֶפְלוֹ הִיָּה שֶׁל חֲטָאת בְּנִיר - שְׁנִיָּהּ טְמָאִין³⁰.
16 ח. הַסִּטִּי³¹ אֶת שְׁנֵי הַפְּלִים בִּידוֹ וְלֹא נִנְע בָּהֶן - שְׁנִיָּהּ
17 טְהוֹרִין; שְׁאִין הַכָּלִי שְׁאִינוֹ טְהוֹר לַחֲטָאת מִטְמָא אֶת הַטְּהוֹר
18 לַחֲטָאת עַד שֶׁיִּנְעוּ בּוֹ בִּידוֹ, אֶלֹא אִם כֵּן הִיָּה רְאוּי לְמִדְרָס,
19 כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנָה.
20 ט. כָּל סֶפֶק הַטְּמָאוֹת שֶׁהוּא טְהוֹר לְגְבִי תְרוּמָה³², כְּמוֹ
21 שֶׁיִּתְבָּאֵר - הָרִי הוּא טְהוֹר לַחֲטָאת; וְכָל הַסִּפְּקוֹת שֶׁתּוֹלִין
22 בָּהֶן אֶת תְּרוּמָה, אִם נוֹלְדוּ בַחֲטָאת³³ - הָרִי אֱלוֹ נִשְׁכָּפִין³⁴.
23 וְאִם נִעֲשׂוּ טְהוֹרִים³⁵ עַל גְּבִי אוֹתָן כָּלִים וְאֶדָם שְׁנוּלְדוּ לָהֶן
24 סִפְּקוֹת אֱלוֹ שֶׁהַחֲטָאוֹת נִשְׁכָּפִין עֲלֵיהֶן - הָרִי אוֹתָן הַטְּהוֹרִים
25 תְּלוּיִים³⁶. וְהִרְפּוֹת³⁷ אִין כָּלִים, וְהָרִי הֵן טְהוֹרִים לְתְרוּמָה
26 וּלְקֹדֶשׁ וּלְחֲטָאת.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

10 שאינו מקבל טומאה כלל אפילו מדברי סופרים לא מגבו ולא מתוכו. (11 כשאינו משולשל (כסף משנה). מפני שאינו מקבל
טומאה כלל הוא חוצץ. (12 לשון המקרא (במדבר יט, טו) ופירושו, כלי חרס מכוסה בכיסוי מהודק ומחומר. (13 חגיגה כה,
א: אין הקודש ניצל בצמיד פתיל. (14 משנה שם. והטעם, מפני שלא כתבה תורה "במקום טהור" אלא באפר לבד, ומים
המקודשים נפסלים מפני האפר שבהם. (15 המים שאינם מקודשים. (16 באוהל המת בצמיד פתיל. (17 נתבאר למעלה, שמים
שאינם מקודשים ניצולים בצמיד פתיל. (18 מפני שאדם טמא שומר עליהם (זר זהב ומנחת בכורים, וראה למעלה פרק ט הלכה
י"ז). (19 של חרס, שאינו נעשה אב הטומאה לעולם ולפיכך אינו מטמא את האדם שנגע בו ברגלו. (20 לא הקפידה תורה על
מקום טהור אלא באפר בלבד, ולא נטמאו מנגיעת ידי מפני שהאדם עצמו לא נטמא. (21 זרק את המים במקום טהור ועברו
על פני טומאה ונפלו על הטמא הטעון הזאה העומד במקום טהור. (22 של זב שטמאים טומאה חמורה, ומכל שכן אם עברה
על שרץ ונבילה. (23 ומטהרת את המוזה. בתוספתא פרה פרק י הלכה ג אמרו, שבזה אף רבי עקיבא מודה, ופירש אב"י בזבחים
(צג, א) מפני שהטיפה כבר נעקרה מידו אין מקום לגזור שמה יניחנה במקום הטמא. (24 האדם הטהור לחטאת. (25 והוא
הדין אם נגע בשל קודש והגביה את של חטאת. (26 צריך להיות: שנטמא, פירוש מפני שהאדם נטמא לחטאת בנגיעתו בכלי
של קודש שטמאים אותו מי החטאת במשא ואף על פי שלא נגע במים עצמם, אבל כל זמן שהוא טהור לחטאת, אין מי חטאת
מטמאים אותו (רבינו במשנתנו שורש ז). (27 בכלי עצמו. (28 אף על פי שאינו כרוך בנייר. (29 וכלי זה אינו מטמא במשא.
30 טומאת משא פירושה אפילו בלי נגיעה. ואם כן נטמא הנושא כלי החטאת וחזור ומטמא את כלי הקודש בנגיעתו. (31 הזיו.
32 שלושה סוגי ספק טומאה הם לעניין תרומה: א. ספק טומאה, ששורפים את התרומה שנולד בה הספק; ב. שאין שורפים אותה
אבל גם לא אוכלים אותה (בלשון המשנה: "תולים"); ג. התרומה נשארה בטהרתה, ספקות אלה לסוגיהם נתבארו במסכת טהרות
פרק ה. (33 אם נולדו ספקות כאלה במי חטאת. (34 תרומה שהיא ראוייה לאכילה אסור לאבדה בידים ולפיכך אם נולד בה
ספק טומאה אסור לשורפה שמה היא טהורה, אבל מי חטאת שאפילו לא נטמאו אינם ראויים לשתייה מותר לשפוך אותם.
35 חולין שנעשו בטהרת חטאת. (36 ואין אנו אומרים הואיל ומי חטאת נשפכים על ספק זה, גם חולין על טהרת חטאת יישרפו,
אלא הן תלויות. והטעם, מפני שהמים אינם דבר מאכל ומשתה אין כל הפסד אם שופכים אותם, שהרי אינם ראויים להזאה. אבל
הטהרות ראויים לאכילה ולא גזרו עליהן. (37 שבכות מעץ.

1 לתרומה, בין בידיו בין בגופו - נטמא. ואם נגע בהן הטהור
2 לחטאת בידיו - נטמא; נגע בשאר גופו - הרי הוא טהור
3 כמות שהיה.
4 ד. מי חטאת שנפלו לתוכן מי מעין או מי מקוה או מי
5 פרות: אם רב מי חטאת - מטמאין במשא; ואם רב מי
6 פרות - אין מטמאין; מחצה למחצה - מטמאין. אפר פרה
7 שנתערב באפר מקלה וקדש בכלל: אם היה הרב אפר פרה
8 - מטמאין במי נדה; ואם היה הרב אפר מקלה - אין
9 מטמאין במגע אכל מטמאין במשא.
10 ח. אפר כשר שנתנו על גבי המים שאינו ראויין לקדשן ונגע
11 בהן הטהור לתרומה, בין בידיו בין בגופו - נטמא. נגע בהן
12 הטהור לחטאת, אפלו בידיו - הרי זה טהור כמות שהיה.
13 ו. מי חטאת שנפסלו - לא יגבלם בטיט, שלא יעשם תקלה
14 לאחרים, שמה יגע בטיט ונטמא; שמי חטאת אינם בטלין
15 בטיט, שנאמר: חטאת היא.
16 ז. פרה ששפתת מי חטאת, אף על פי ששחטה בתוך
17 עשרים וארבע שעות - בשורה טהור. שנאמר: למשמרת
18 למי נדה; בזמן שהן שמוירין - אינן בטלין, אכל בזמן
19 ששפתתן פרה - בטלו, שהרי אינם שמוירים.
20 ח. המזה מחלון שמוזין ממנו על הרבים, והזה עליו ונכנס
21 למקדש, ואחר כך נמצאו המים פסולין - הרי זה פסול;
22 שחזקת המים שמוזין מהן על הרבים שהן כשרין, והרי זה
23 כפאנוס. אכל אם הזה עליו מחלון של יחיד ונכנס למקדש
24 ונמצאו המים פסולין - חזק בקרבן עולה ויורד, מפני
25 שהיה לו לבדק על המים ואחר כך יכנס למקדש.
26 מחליקים היו העם במים ששותתים בארץ מחלון של
27 רבים, ודורסים אותן ונכנסים למקדש, ולא היו חוששין
28 להן שמה פסולין הן.
29 ט. המזה באזוב הטמא לחטאת: אם יש בו כביצה - המים
30 פסולין והזיתו [פסולה]; אין בו כביצה - המים כשרים
31 והזאתו פסולה. ואזוב זה מטמא חבירו וחברו לחבירו אפלו
32 הן מאה, שאין מונין לחטאת.
33 י. המגביה כלי שהזה עליו והרי עליו המים כדי הזאה -
34 טהור; שהמים שעשו מצותן אינן מטמאין, כמו שבארנו.
35 בריך רחמנא דסייען

הלכות טמאת צרעת

יש בכללן שמונה מצות. שש מצות עשה, ושתיים מצות לא

1 י. דבלה³⁸ של תרומה שנפלה³⁹ לתוך מי חטאת ונטלה
2 ואכלה: אם יש בה כביצה⁴⁰ - המים טמאין, בין שהיתה
3 הדבלה טמאה בין שהיתה טהורה; שכל האכלין, אפלו
4 אכל קדש, אינו טהור לחטאת. והאוכלת חזק מיתה⁴¹, מפני
5 שאכל תרומה טמאה⁴². ואם אין בה כביצה - המים
6 בטהרתן; שאין האכל מטמא אחרים עד שיהיה בו כביצה,
7 בין לתרומה בין לקדש בין לחטאת.

פרק חמשה עשר

9 א. הנוגע במי חטאת שלא לצורך הזאה, בין אדם בין כלים
10 - טמא, ואינו מטמא בגדים בשעת מגעו; שנאמר: והנגע
11 במי הנדה יטמא עד הערב. הנה למדת, שמי הנדה אב
12 מאבות הטמאות של תורה. וטמאת מגען ככל שהיא. ואם
13 היה בהן כדי הזאה - מטמאין במגע ובמשא, והנוגע בהן
14 או שנושאן שלא לצורך - מטמא בגדים בשעת מגעו או
15 בשעת משאו עד שיפירש ממטמאיו. שנאמר: ומזה מי
16 הנדה יכבס בגדיו. אינו מדבר במזה על הטמא; אם טהר
17 את הטמא, קל וחמר שיהיה הוא טהור. מפי השמועה
18 למדו, שזה שנאמר בתורה: ומזה מי הנדה - לא נאמר אלא
19 לשעור, שהנוגע או הנושא מי נדה שיש בהן כדי הזיה
20 שלא לצורך הזאה - טמא ומטמא בגדים דין תורה. וכמה הוא
21 שעור הזאה? כדי שיטבל ראשי גבעולין של אזוב במים.
22 כמה דברים אמורים שמי חטאת מטמאין? בזמן שנגע בהן
23 או נשאן שלא לצורך קדם שיעשו מצותן; אכל אחר שעשו
24 מצותן - אינן מטמאין כלל. כיצד? הרי שטבל את האזוב
25 והזה על האדם הטמא או על הכלים, והיו המים שותתין
26 ויורדין מעל הטמא לארץ. וכן המים הנתזין בשעת הזאה על
27 הארץ או על הטהור - הרי אותן המים טהורים, והנוגע בהן
28 והנושאן טהור. הטביל את האזוב להזות על דבר שאינו
29 מקבל טמאה - הרי המים המנטפין פשרין להזות מהן, כמו
30 שבארנו. לפיכך מטמאין טמאת מי חטאת, לפי שלא עשו
31 מצותן, שהרי הטבילה היתה לשם דבר שאינו מקבל טמאה.
32 ב. אין מי חטאת מטמאין את הכל קדם שיעשו מצותן עד
33 שיהיו טהורין וכשרין להזאה. אכל מי חטאת שנפסלו, כגון
34 שנתערב בהן מים או ששתתה מהן בהמה וכיוצא בהן מאלו
35 הדברים הפסולין אותן: אם נגע בהן הטהור לתרומה -
36 נטמא, בין שנגע בידיו בין שנגע בשאר גופו; נגע בהן אדם
37 הטהור לחטאת ואפלו בידיו - הרי הוא טהור כמות שהיה.
38 ג. מי חטאת שנטמאו ונגע בהן אחר שנטמאו אדם הטהור

(38) תאנים יבשות שנדרסו בעיגול ונדבקו לגוש אחד. (39) מעצמה לא מרצון הבעלים. (40) אוכלים פחות משיעור זה אינם מטמאים. (41) בידי שמים. (42) יש למחוק את המלה "טמאה" ובמקומה לכתוב: והוא כבר נטמא ממי נדה (כתב יד תימן), שהאוכל תרומה טמאה אינו חייב מיתה, ובנידון שלפנינו חייב מיתה מפני שנטמא בנגיעת מי חטאת שלא לצורך הזאה. וטמא שאכל תרומה חייב מיתה בידי שמים. (1) יבאר הנוגע במי חטאת שלא לצורך הזאה, וכמה שיעור הזאה, הנוגע בהן אחר שעשו מצותן והנוגע במי חטאת שנפסלו, מי חטאת שנפלו לתוכם מי מעיין או מי פירות, ואפר פרה שנתערב באפר מקלה, אפר כשר שנתנו על גבי מים פסולים נגע בהם הטהור לתרומה, מי חטאת אם בטלים בטיט, ופרה ששתתה מי חטאת, המזה ממים שזוים עליהם לרבים ואחר כך נמצאו המים פסולים, ודין המזה באזוב הטמא לחטאת, והמגביה כלי שהיה עליו והרי עליו מים.

1 תעשה, וזה הוא פ'ר'טן: א) להורות בצרעת אדם כדינה
2 הכתוב בתורה. ב) שלא יקץ סימני טמאה. ג) שלא יגלח
3 הנזק. ד) שיהיה המצרע מפרסם בקריעת בגדיו ופריעת
4 ראשו וצטיה על שפם. ה) טהרת צרעת. ו) שיגלח המצרע
5 את כל שערו כשיטהר. ז) דין צרעת הבגד. ח) דין צרעת
6 הבית.

7 ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

9 א. צרעת עור הבשר הוא שילבין מקום מן העור, ומהיה
10 הלבנונית בקרום ביצה ומקרום ביצה ולמעלה. אבל
11 לבנונית שהיא דקה מקרום הביצה ולמטה - אינה צרעת,
12 אלא בהק הוא.

13 ב. וארבע מראות יש בצרעת עור הבשר, ואלו הן: לכן עז
14 ביותר שאין למעלה ממנו, שהוא נראה בעור הבשר בפלג,
15 הוא הנקרא בהרת. ולכן שהוא דקה מזה מעט, שנראה
16 כצמר נקי של כבש בן יומו, הוא הנקרא שאת. ולכן שדקה
17 מן השאת מעט, שנראה כסיד ההיכל, הוא תולדת הבהרת,
18 ונקראת ספחת. ולכן שדקה מסיד ההיכל מעט, והרי הוא
19 בקרום ביצה, היא תולדת השאת, וגם זה נקרא ספחת. הנה
20 למדת, שהמראה שהוא כסיד ההיכל הוא ספחת הבהרת,
21 והמראה שהוא בקרום ביצה היא ספחת השאת; שאין
22 לשון ספחת אלא טפלה. מכאן אמרו: מראות נגעים -
23 שנים שהן ארבע: בהרת וספחתה, שאת וספחתה.

24 ג. ארבע מראות נגעים אלו - כלן מצטרפין זה עם זה, בין
25 להקל ז שער כל נגעי צרעת, בין צרעת אדם בין צרעת
26 בגדים - כגריס הקלקי שהוא מרבע. והוא מקום מרבע
27 מעור הבשר כדי צמיחת שלשים ושש שערות, שש שערות
28 ארץ ושש שערות רחב. וכל הפחות מזה אינו נגע צרעת.

29 ח. נגע שהיה רחבו כדי צמיחת חמש שערות, אפלו היה
30 ארכו אמה - הרי זה טהור, ואינו נגע צרעת עד שיהיה בו
31 רבוע כגריס. וכל השעורין הלכה למשה מסיני.

32 ט. כל מקום שנאמר בהרת - הוא הדין לשאר ארבע
33 מראות של לכן או של פתוך. והוא שיהיה הנגע כגריס או
34 יתר, ויהיה עמק מעור הבשר. וזה הוא שאנו קורין אותו
35 בהרת סתם. בהרת שהיא עזה כשגל נראית באדם שהוא
36 לכן בקה, ובהרת שהיא בקה נראית בכוישי עזה. לפיכך אין
37 משערין הפל אלא בכינוי, שאינו לא לכן ולא שחור.

38 י. שלשה סימני טמאה הן בצרעת עור הבשר: שער לכן,
39 והמחיה, והפשוין. ושלשתן מפרשין בתורה. כיצד? מי
40 שנולדה בו בהרת ובה שער לכן או מחית בשר חי, כשיראהו
41 הפכה - יחליטו ויאמר טמא. לא היה בה שער לכן ולא מחיה
42 - יסגר שבעת ימים. וכשיביעי רואהו: אם נולד בבהרת שער
43 לכן או מחיה, או שפשתה והוסיפה - הרי זה מחלט; לא
44 נולד בה לא מחיה ולא שער לכן ולא פשתה בעור - יסגיר
45 שבוע שני. אם נולד בה אחד משלשתן - מחליטו, ואם לאו
46 - הרי זה טהור ויפטרו; שאין בנגעי עור הבשר הסגר יתר
47 על שני שבועות. ואם לאחר שפטרו וטהר פשה הנגע או
48 נולד בו שער לכן או מחיה - הרי זה מחלט טמא.

49 יא. בהרת שהיתה עזה כשגל ולאחר ההסגר נעשית בקרום
50 ביצה, או שהיתה פתולה בקרום ביצה ונעשית כשגל -
51 הרי היא כמות שהיתה; שאין צוות המראה סימן טמאה,
52 ולא כהיתו סימן טהרה. אלא אם נתמעט מארבע מראות
53 ונעשית בקה מקרום ביצה, שהרי נעשית בהק, ולפיכך
54 טהור. אם כן, מהו זה שנאמר בתורה: והנה בקה הנגע ולא
55 פשה הנגע בעור וטהרו הלכה? שאם בקה מארבע מראות
56 - טהור. וכן אם לא בקה ולא פשה ולא נולד בו לא שער
57 לכן ולא מחיה - הרי זה טהור.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ח כ"ד תשרי ה'תשע"ב

64 עליו גנבים, וקדם והציל עצמו במקומו שבויים - פטור; אין
65 לה פדיון שבויים גדול מזה. במה דברים אמורים? בשאין
66 זה המקומו מפקד לעניי מקום זה או לשבויים אלו; אבל
67 אם היה לעניינים אלו או לשבויים אלו, והרי הוא קצוץ להן
68 - הרי זה המקומו שיש לו תוכעין, וישלם אם פשע, או
69 ישבע שלא פשע, כדרך כל השומרים.

70 ב. המפקיד אצל חברו מוון או פלים חשוכין, וכאו עליו
71 גנבים, וקדם ונתן להם הפקדון להציל עצמו: אם היה

יום ראשון י"ח תשרי ה'תשע"ב

הלכות שאלה ופקדון

פרק חמישי

61 א. מי שהפקידו אצלו מעות של עניים או של פדיון
62 שבויים, ופשע בהם ונגנבו - פטור; שנאמר: לשמר - ולא
63 לחלק לעניים, והרי הוא מוון שאין לו תוכעים. אפלו באו

ו. הפקיד אצלו פרות שאינן מדוידן, וערכן עם פירותיו ולא
מדדן - הרי זה פושע. בעל הפקדון אומר: כך וכך היו,
והשומר אומר: איני יודע - ישלם בלא שבועה; שהרי חייב
עצמו בתשלומין, ואינו יודע כמה הוא חייב, ונמצא חייב
שבועה שאינו יכול להשבע. וכזה הורו רבנן רבי
יוסף הלוי ורבו ז"ל. וכן כל שומר שנתחייב לשלם, ואמר:
איני יודע כמה דמים אני חייב לשלם, והבעלים אומרים:
אנו יודעין, וכך וכך היה שנה - יטלו בלא שבועה. והוא
שיטענו דבר שהן אמודין בו. ויש לשומר להחזיר על מי
שלוקח ממנו יתר מן הראוי לו. ומנין שהדין כך הוא? הגע
עצמך, שהפקיד אצלו כס מלא זהובים, ופשע בו, הבעלים
אומרים: מאתם דינר היו, והשומר אומר: ודאי שהיו בו
דינרים, אבל איני יודע כמה היו - נמצא זה בטוען מאתם
והודה לו במקצת, ואמר: השאר אני יודע, שהוא מחייב
שבועה ואינו יכול לשבע, ומשלם, כמו שיתבאר.
ז. מת אביו והניח לו שק צרור, והפקידו אצל חברו, ופשע
בו, המפקיד אומר: איני יודע מה היה בו, שמא מרגליות
היו בו, וכן השומר אומר: איני יודע כמה אני חייב לשלם,
שמא זכוכית היה מלא - שורת הדין שאני אומר בטענה
זו: שישבע השומר בתקנת חכמים שאינו ברשותו, ויכלל
בשבועתו שאינו יודע בודאי שהיה בו יתר על שנה כך
וכך, וישלם מה שהודה בו. וכן כל פיוצא בזה. מעשה
באחד, שהפקיד שק צרור אצל חברו, ופשע בו, המפקיד
אומר: חלי זהב ומרגליות וכיוצא בהן היו בו, והשומר
אומר: איני יודע, שמא סגים או חול היו בו; ואמרו
חכמים: ישבע בעל הפקדון ויטל. והוא שיטען דבר שהוא
אמוד בו או אמוד להפקידו אצלו. ולמה נשבע כאן בעל
הפקדון? לפי שאין השומר מחייב שבועה; שאפלו הודה
ואמר: ברי לי שהיה מלא סגים, והמפקיד אומר: מרגליות
היו - השומר נשבע הסת ונפטר, כמו שטענו חטים והודה
לו בשעורים. וכן כל פיוצא בזה. ובהלכות טוען ונטען
יתבארו עקרי הדברים.

יום שני י"ט תשרי ה'תשע"ב

פרק נשי

א. שומר חנם שאמר: הריני משלם ואיני נשבע, אם
הפקדון דבר שכל מינו שנה ומצוי בשוק לקנות כמותו,
כגון פרות, או יריעות של צמר ושל פשתן השוות בכל
ענינם, או קורות שאינן מצירות, וכל פיוצא בהן - הרי זה
משלם ואינו נשבע. אבל אם היה הפקדון בהמה או בגד
מציר או כלי מתקן או דבר שאינו מוצא לקנות כמותו
בשוק - חוששין שמא עיני נתן בו, ומשביעין אותו בתקנת
חכמים שבועה בנקיטת חפץ שאינו ברשותו, ואחר כך
משלם. והוא הדין לשאר השומרים, כגון השואל שאמר:
מתה או נגנבה, ושומר שכן והשוכר שאמר: נגנבה או
שאבדה, אף על פי שהן חייבין לשלם - משביעין אותן

אמוד שהוא בעל ממון - חייב, שחזקתו שבגללו באו
הגנבים, ונמצא זה מציל עצמו בממון חברו; ואם אינו
אמוד - חזקתו שלא באו אלא לשם הפקדון, ופטור. וכן
כל פיוצא בזה.
ג. המפקיד אצל חברו פלים או פרות, ובאו גנבים וגנבום
בפניו, ואלו היה צוח היה באין בגי אדם ומצילין אותו,
הואיל ולא צוח - הרי זה פושע וחייב לשלם. וכן כל פיוצא
בזה.
ד. שנים שהפקידו אצל אחד, זה מאה וזה מאתים, וכל
אחד משניהם אומר: אני הוא שהפקדתי המאתים, והשומר
אומר: איני יודע - ישבע כל אחד מהן שהפקיד מאתים
ונוטל, כדין כל נשבע ונוטל, ויתן מאתים לזה ומאתים
לזה, ומפסיד מאה מביטו; שהרי הוא פושע, שהיה לו
לכתב שם כל אחד על פיס שלו. לפיכך, אם הביאו לו
השנים כאחד שלש מאות בכרך אחד, ובאו ותבעו, וכל
אחד אומר: המאתים שלי - נותן מנה לזה ומנה לזה,
והשאר יהיה מנח אצלו עד לעולם או עד שיודה האחד
לחברו. שהרי הוא אומר להם: פיון שראיתי שאין אתם
מקפידין זה על זה והבאתם בכרך אחד, לא הטרחתני עצמי
לידע ולזכר תמיד מי בעל המאה ומי בעל המאתים. וכן
אם הפקידו אצלו שני פלים, אחד גדול ואחד קטן, וכל
אחד ואחד אומר: אני הוא בעל הגדול, והשומר אומר:
איני יודע - ישבעו שניהם, ויתן הגדול לאחד מהם, ודמי
הגדול לשני, וישאר לו הקטן. ואם הביאום בכרך אחד
כאחד - נותן הקטן לאחד, ודמי הקטן לשני, והשאר יהיה
מנח אצלו עד שיודה האחד לחברו או עד לעולם. וכן מי
שתבעוהו שנים, זה אומר: אני הוא בעל הפקדון, וזה
אומר: אני הוא, והשומר אומר: אחד מהם הוא, ואיני יודע
מי הוא - ישלם לשניהם. וכן שנים שהפקידו שתי בהמות
אצל רועה, ומתה אחת מהן, ואינו יודע של מי היתה -
ישלם לשניהם. ואם הפקידו בעדרו שלא מדעתו - מניח
בהמה ביניהם ומסתלק, ומהיה מנחת עד שיודה האחד
לחברו או עד שירצו לחלק אותה.
ה. המפקיד פרות אצל חברו - הרי זה לא יערבם עם
פירותיו. עבר וערב - יחשב כמה היה הפקדון, ויראה כמה
חסר הכל, ויחשב חסרון הפקדון ויתן לו אחר שישבע.
נסתפק מהן, ולא ידע כמה נסתפק - יוציא לו חסרונו:
לחטים ולאזו קלוף - ארבעה קבין ומחצה לכל כור,
לשעורים ולדחן - תשעה קבין לכל כור, לכסמין ולזרע
פשתן בגבעוליו ולאזו שאינו קלוף - שלש סאין לכל כר.
ובמדה הזאת לכל שנה ושנה. כמה דברים אמורים? שמד
לו בימות הגרן, והחזיר לו בימות הגרן; אבל מדד בימות
הגרן, והחזיר לו בימות הגשמים - אינו מוציא לו חסרונו,
מפני שהן מותרות. וכן מוציא לו שתות לזין, ושלוש
לגין שמן למאה לגין: לג ומחצה שמרים, ולג ומחצה בלע.
אם היה מזקק - אינו מוציא לו שמרים; ואם היו הקנקנים
ישנים - אינו מוציא לו בלע.

בַּעֲצָמוֹ עַל פִּקְדוֹן כְּמוֹ שֶׁהַמִּפְקִיד אוֹמֵר, וְטוֹעֵן שֶׁנִּגְנַב אוֹ
מֵת אוֹ נִשְׁבָּה. כָּלֵלוֹ שֶׁל דָּבָר: טוֹעֵן לְפִטּוֹר עֲצָמוֹ מִן
הַתְּשׁוּלוּמִין - [נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת שׁוּמְרִין]. אָכֵל אִם אָמַר: זֶהוּ
שֶׁהִשְׁאֵלְתִּי אוֹ שֶׁהִשְׁפַּרְתִּי לִי אוֹ שֶׁנִּטְלִיתִי שָׂכָר עַל שְׁמִירְתִּי,
וְהַבְּעָלִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ זֶה אֱלָא אַחֵר, אוֹ שֶׁנִּתְּנָה מִכָּמֹת
שֶׁהִיָּה - הַשּׁוֹכֵר נִשְׁבַּע הַסֵּת, אוֹ שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה אִם הוֹדָה
בְּמִקְצָת. כִּיצַד? מֵאָה סָאָה הַפִּקְדָּתִי אֲצִלְךָ, וְהַשּׁוֹמֵר אוֹמֵר:
לֹא הַפִּקְדָּתִי אֲצִלִּי אֱלָא חֲמִשִּׁים - נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה מִפְּנֵי
שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת, לֹא מִשּׁוֹם שְׁבוּעַת הַשּׁוּמְרִין. מֵאָה כּוֹר שֶׁל
חֲטִים הַפִּקְדָּתִי אֲצִלְךָ, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא הַפִּקְדָּתִי אֲצִלִּי אֱלָא
מֵאָה שֶׁל טַעוּרִים - נִשְׁבַּע הַסֵּת, כִּשְׁאָר כָּל הַנִּשְׁבָּעִין בְּטַעֲנָה
כְּזוֹ.

יום שלישי כ' תשרי ה'תשע"ב

פרק שביעי

א. הַמִּפְקִיד פְּרוֹת אֲצֵל חֲבֵרוֹ - הֲרִי זֶה לֹא יַעַבְדֶּךָ, וְאִם
עַל פִּי שֶׁהָן חוֹסְרִין וּמִתְמַעֲטִין וְהוֹלְכִין. בְּמָה דְּבָרִים
אֲמֹרִים? כִּשְׁחֲסֹרוֹ חֲסֹרֶן הָרְאִי לָהֶן כָּכָל שָׁנָה; אָכֵל אִם
חֲסֹרוֹ יוֹתֵר מִכְּדִי חֲסֹרֶן - מוֹכְרֵן בְּבֵית דִּין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
מְשִׁיב אֲבָדָה לְבַעֲלֵים. וְכִשְׁהוּא מוֹכְרֵן - יִמְכֹּר לְכַהֲנִים בְּדָמֵי
תְּרוּמָה, שֶׁמָּא עָשׂוֹ אוֹתָן הַבְּעָלִים תְּרוּמָה אוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר
עַל פְּרוֹת אַחֲרוֹת.

ב. הַמִּפְקִיד אֲצֵל חֲבֵרוֹ פְּרוֹת וְהוֹקִיבֹהוּ, דָּבַשׁ וְנִפְסַד, יֵין
וְהַחֲמִיץ - עוֹשֶׂה תְּקֵנָה לְבַעַל הַפִּקְדוֹן וּמוֹכְרֵן בְּבֵית דִּין. אִם
עַל פִּי שֶׁעָמְדוֹ בְּהַפְסָדוֹ וְאֵין הַהִפְסָד פּוֹשֵׁה בָּהֶן, הֲרִי
הַקְּנָנִים וְהַפְּסִילִים מוֹסִיפִין הַפְּסָד.

ג. הַמִּפְקִיד חֲמֵץ אֲצֵל חֲבֵרוֹ, וְהִגִּיעַ הַפֶּסַח - הֲרִי זֶה לֹא
יַעַבְדֶּךָ עַד שֶׁעָשָׂה חֲמִישִׁית מִיּוֹם אֲרֻבָּעָה עָשָׂר; מִכָּאֵן וְאֵילָף
יִוצֵא וּמוֹכְרוֹ בַּשּׁוּק לְשַׁעֲתוֹ, מִשּׁוֹם הֵשֵׁב אֲבָדָה לְבַעֲלִים.
וְהוּא הַדִּין לְשַׁאֵר הַפִּקְדוֹנוֹת, שֶׁלֹּא יַעַבְדֶּךָ אִם עַל פִּי
שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּדָאִי שֶׁזִּיּוּלוֹ בְּזִמְן פְּלוּנִי אוֹ יֵאָסֵם אוֹתָם הַמֶּלֶךְ,
שֶׁמָּא יָבוֹאוּ בַּעֲלֵיהֶן מִקֵּדָם וְיִטְלוּ מִמּוֹם.

ד. הַמִּפְקִיד סֶפֶר תּוֹרָה אֲצֵל חֲבֵרוֹ - גּוֹלְלוֹ פַּעַם אַחַת
לְשָׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְאִם כִּשְׁהוּא גּוֹלְלוֹ פּוֹתְחוֹ וְקוֹרָא בּוֹ -
מֵת; אָכֵל לֹא יִפְתַּח בְּגִלָּל עֲצָמוֹ וְיִקְרָא. וְהוּא הַדִּין שֶׁאֵר
סִפְרִים. וְאִם פִּתַּח וְקָרָא וְגִלָּל בְּגִלָּל עֲצָמוֹ - הֲרִי שֶׁלַּח יָד
בַּפִּקְדוֹן, וְנִתְחַיֵּב בְּאַנְסִין. הַפִּקִּיד אֲצֵלוֹ כְּסוּת שֶׁל צֶמֶר -
מִנְעֻעָה אַחַת לְשָׁלְשִׁים יוֹם. כִּדְרָף שֶׁאֲמָרוּ בְּאַבְדָּה, כִּף
אֲמָרוּ בַּפִּקְדוֹן. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה. שְׂזוֹ חוֹכָה עָלָיו מִשּׁוֹם
הֵשֵׁב אֲבָדָה לְבַעֲלִים. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בַּפִּקְדוֹן שֶׁהִלְכוּ
בַּעֲלָיו לְמַדִּינַת הַיָּם; אָכֵל אִם הָיוּ עֲמֹ בְּאוֹתָהּ הָאָרֶץ - הֲרִי
זֶה לֹא יַעַבְדֶּךָ, אִם עַל פִּי שֶׁהוּא אָבֵד.

ה. כָּל הַמּוֹכֵר פִּקְדוֹן עַל פִּי בֵּית דִּין - הֲרִי זֶה מוֹכֵר
לְאַחֲרִים, וְאֵינוֹ מוֹכֵר לְעַצְמוֹ, מִפְּנֵי הַחֲשֵׁד. וְהַדָּמִים יֵהִיוּ
מִנְחִים אֲצֵלוֹ, וְיֵשׁ לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן. לְפִיכָף, הֲרִי הוּא
עֹלִיָּה שׁוֹמֵר שָׂכָר, אִם עַל פִּי שֶׁעֲדִין לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן.

שְׁבוּעָה שֶׁאֵינָה בְּרִשׁוּתָּן, וְאַחֵר כִּף מְשַׁלְמִין דָּמֵי הַבְּהֵמָה אוֹ
הַחֲפֵץ; שֶׁאֵינוֹ חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא עֵינָיו נִתְּן בָּהּ. וְאִם אָמְרוּ
הַבְּעָלִים: יֵתֵר עַל זֶה הִיָּה שְׁוֶה - כּוֹלָל בְּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁאֵינָה
שְׁוֶה אֱלָא כִּף וְכָף. נִמְצָא, כָּל שׁוֹמֵר שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת
הַשּׁוּמְרִין - כּוֹלָל בְּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁלֹּשָׁה דְּבָרִים: שֶׁשֹּׁמֵר כִּדְרָף
הַשּׁוּמְרִין, וְשֶׁאֲרָעוֹ כִּף וְכָף וְאֵינוֹ בְּרִשׁוּתוֹ, וְשֶׁלֹּא שֶׁלַּח בּוֹ
יָד קֵדָם שֶׁאֲרָעוֹ הַמֵּאֲרָע הַפּוֹטֵר אוֹתוֹ. וְאִם רָצָה לְשַׁלֵּם -
נִשְׁבַּע שֶׁאֵינוֹ בְּרִשׁוּתוֹ, וְכוֹלָל בְּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁכִּף וְכָף הִיָּה שְׁוֶה.
ב. יֵשׁ לְשׁוֹמֵר לְהִתְנֹת שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵר כִּדְרָף הַשּׁוּמְרִין, אֱלָא
מַעוֹת אֵלוֹ שֶׁהַפִּקִּיד אֲצִלִּי - בְּזוּיַת בֵּיתִי אֲנִי מַנִּיחַ אוֹתָן,
וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן. טַעַן הַשּׁוֹמֵר, שֶׁתִּנָּאִי הִיָּה בִּינֵינוּ, וּבַעַל הַפִּקְדוֹן
אוֹמֵר: לֹא הִיָּה שֵׁם תִּנָּאִי, אִם עַל פִּי שֶׁהַפִּקִּיד אֲצֵלוֹ בְּעֵדִים
- מִתּוֹךְ שֶׁיְּכֹוֹל לוֹמַר: שְׁמִרְתִּי כִּדְרָף הַשּׁוּמְרִין וְנִאֲנַסְתִּי,
נִאֲמָן לוֹמַר שֶׁהִיָּה בִּינֵינוּ תִּנָּאִי. לְפִיכָף יִשְׁבַּע שֶׁלַּח יָד
בּוֹ, וְשֶׁאֵינוֹ בְּרִשׁוּתוֹ, וְשֶׁהִיָּה בִּינֵינוּ תִּנָּאִי.

ג. שׁוֹמֵר חֲנֹם שֶׁהִבִּיא רֵאָה שֶׁלֹּא פָּשַׁע בָּהּ - פִּטּוֹר
מִשְׁבוּעָה, וְאֵין אוֹמְרִים שֶׁמָּא שֶׁלַּח בּוֹ יָד קֵדָם שִׁיאֲבֹד.
וּבַעַל הַפִּקְדוֹן שֶׁהִבִּיא רֵאָה שֶׁפָּשַׁע הַשּׁוֹמֵר - מְשַׁלֵּם. וְאִם
טַעַן וְאָמַר: תִּנָּאִי הִיָּה בִּינֵינוּ - אֵינוֹ נִאֲמָן, שֶׁהֲרִי יֵשׁ עֲדִים
שֶׁפָּשַׁע.

ד. הַפִּקִּיד אֲצֵל חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, וְכֵאֵן עֲדִים שֶׁזֶה הַחֲפֵץ
בְּפִנֵּינוּ הַפִּקִּידוֹ אֲצֵלוֹ - אֵין הַשּׁוֹמֵר יְכוֹל לְטַעַן וְלוֹמַר:
חֲזוּרְתִּי וְלִקְחִיתִי מִמֶּנּוּ אוֹ נִתְּנוֹ לִי בְּמִתְּנָה. לְפִיכָף, אִם מֵת
הַשּׁוֹמֵר - מוֹצִיאִין הַפִּקְדוֹן עֲצָמוֹ מִן הִתּוּמִּים כְּלָא שְׁבוּעָה.
וְלֹא עוֹד, אֱלָא מִי שֶׁבָּא וְאָמַר: כִּף וְכָף הַפִּקְדָּתִי אֲצֵל
אֲכִיכֶם, וְנִתְּן סִימָנִין מִכִּהְקִין, וְנִמְצָא הַפִּקְדוֹן כְּמוֹ שֶׁאֲמַר,
וְהִיָּה יוֹדֵעַ הַדִּין שֶׁלֹּא הִיָּה הֵמֶת אֲמוּד שֶׁזֶה הַפִּקְדוֹן שֶׁלוֹ -
יֵשׁ לוֹ לְדַין הִזֶּה לְתַת הַפִּקְדוֹן לְזֶה שֶׁנִּתְּן סִימָנָיו. וְהוּא שֶׁלֹּא
יִהְיֶה הַמִּפְקִיד רְגִיל לְהִכְנֵס אֲצֵל זֶה שְׁמֵת; אָכֵל אִם הִיָּה
רְגִיל לְכַנֵּס אֲצֵלוֹ - שֶׁמָּא שֶׁל אַחֵר הוּא וְהַפִּיר הַסִּימָנִין שֶׁלוֹ.
כֵּאֵן עֲדִים וְהַעֲדִי לְדַין שֶׁאֵין זֶה אֲמוּד - אֵין מוֹצִיאִין מִיד
הִתּוּמִּים בְּעֵדוּתָן; שֶׁאֵין זֶה רֵאָה בְּרוּרָה, וְאֲמָדֵן דַּעְתָּן אֵינוֹ
אֲמִד דַּעְתָּן, וְאֵין לוֹ לְדַין אֱלָא מֵה שֶׁדַּעְתּוֹ סוֹמְכַת עָלָיו,
כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת סִנְהֶדְרִין. מַעֲשֶׂה בְּאַחַד, שֶׁהַפִּקִּיד
שֶׁמְשַׁמֵּן אֲצֵל חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, וְכֵאֵן לְתַבְּעוֹ, וְאָמַר לוֹ:
הַחֲזוּרְתִּים. אָמַר לוֹ הַמִּפְקִיד: וְהִלָּא כִּף וְכָף הִיָּה מִדָּתָם, וְהֲרִי
הֵם מִנְחִים אֲצִלְךָ בְּחִבְיָתְךָ. אָמַר לוֹ: שֶׁלֹּךְ הַחֲזוּרְתִּי לָךְ, וְאֵלוֹ
אַחֲרִים הֵן. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין מוֹצִיאִין מִידוֹ, שֶׁמָּא אֵלוֹ
הַשְּׁמִשְׁמִין שֶׁל שׁוֹמֵר הֵן, אֱלָא יִשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר בְּנִקִּיטַת חֲפֵץ
שֶׁהִתְחַזֵּר, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

ה. בַּעַל הַפִּקְדוֹן שֶׁתְּבַע פִּקְדוֹנוֹ, וְנִתְּן לוֹ הַשּׁוֹמֵר, וְאָמַר
הַמִּפְקִיד: אֵין זֶה פִּקְדוֹנִי, אֱלָא אַחֵר הוּא; אוֹ שֶׁלֵּם הִיָּה,
וְאַתָּה שִׁבְרָתוֹ; אוֹ תָדַשׁ הִיָּה, וְנִשְׁתַּמֵּשְׁתָּ בּוֹ; מֵאָה סָאִין
הַפִּקְדָּתִי אֲצִלְךָ, וְאֵין אֵלוֹ אֱלָא חֲמִשִּׁים; וּבַעַל הַבֵּית אוֹמֵר:
זֶהוּ שֶׁהַפִּקְדָּתִי בְּעַצְמָהּ, וְמֵה שֶׁנִּתְּנָה אֵתָּה נוֹטֵל - הֲרִי הַשּׁוֹמֵר
נִשְׁבַּע הַסֵּת, כִּשְׁאָר כָּל הַנִּשְׁבָּעִין. שֶׁאֵין כָּל שׁוֹמֵר נִשְׁבַּע
שְׁבוּעַת הַשּׁוּמְרִין הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, אֱלָא בְּזִמְן שְׁמוּדָה

וילדותיה; שאין זה השומר קונה שבח הבא מגופה, אלא
שבח הבא מאליו. וכבר בארנו, שאין הגנב מחזיר גזות
וילדות אלא לפני יאוש. נשבע השומר ולא רצה לשלם,
ואחר כך נמצא הגנב - משלם תשלומי כפל, טבח או מכר
- משלם תשלומי ארבעה וחמשה. למי משלם? לבעל
הפקדון. וכן השוכר פרה מחברו ונגנבה, ואמר: הריני
משלם ואיני נשבע, ואחר כך הכר הגנב - משלם תשלומי
כפל ותשלומי ארבעה וחמשה לשוכר; שאלו רצה השוכר,
היה נשבע שנגנבה באנס ונפטר.
ב. שומר חנם שאמר: פשעתי - זכה בכפל. שהרי חייב
עצמו לשלם; ואלו רצה, אמר: נגנבה או אבדה, והיה
פטור. וכן נושא שוכר והשוכר שאמר: נגנבה - קנה הכפל.
שהרי חייב עצמו לשלם; ואלו רצה, אמר: מתה, והיה
נפטר. אבל השואל - אינו קונה הכפל עד שישלם מעצמו.
קדם ושלם מעצמו, ואחר כך הכר הגנב - משלם תשלומי
ארבעה וחמשה לשואל.
ג. כל הקונה הכפל - קונה השבח הבא מאליו. כיצד?
הפקיד ארבע סאין אצל חברו, והרי הן שוין סלע, ונגנבו
או אבדו, ואמר: הריני משלם סלע ואיני נשבע, ואחר כך
נמצאו, והרי הן שוין ארבע סלעים - הרי הן של שומר,
ואינו משלם אלא סלע. במה דברים אמורים? בשלא
הטריחן לבעלים בדין; אבל אם הודה שפשע, וחיבוהו בית
דין לתן, ולא נתן ברכונו עד שפכוהו בית דין על כרחו
ונטלו ממנו, ואחר כך הכר הגנב או נמצא הפקדון - יחזיר
לבעלים כמות שהוא, ומחזירין לשומר הדמים שלקחו
ממנו. ואם פלים או קרקע גבו בית דין ממנו בשומא -
מחזיר לשומר פליו או שדהו.
ד. תבעוהו בעלים לשומר, ונשבע, ואחר כך שלם, והכר
הגנב, הואיל ושלם ברכונו - זכה בכפל, אף על פי
שהטריחן בתחלה לדין עד שנשבע. אמר השומר בתחלה:
איני משלם, וחזר ואמר: הריני משלם - זכה בכפל.
ה. אמר: הריני משלם, וחזר ואמר: איני משלם; או
שאמר: הריני משלם, ומת, ואמרו הבנים: אין אנו
משלמין; או שלא הספיק לתבע את השומר עד שמת,
ותבע הבנים, ושלמו בני השומר; או ששלמו הבנים
לבנים; או ששלם השומר מחצה; שאל שתי פרות, ושלם
אחת מהן; שאל מהשתפין, ושלם לאחד מהן; שתפין
ששאלו, ושלם אחד מהן; שאל מן האשה, ושלם לבעלה;
אשה ששאלה, ושלם בעלה - כל אלו ספק, והרי הכפל
מטל בספק ואינו תחת יד אחד מהן, לפיכך חולקין הכפל
או השבח בין בעל הפקדון ובין השומר. ואם קדם אחד
מהן ותפס הכל - אין מוציאין מידו, ואפלו בחוצה לארץ.
ו. נגנב הפקדון באנס, ואחר כך הכר הגנב - אחד שומר
חנם ואחד שומר שוכר עושה דין עם הגנב ואינו נשבע.
קדם ונשבע, ואחר כך הכר הגנב: אם שומר חנם הוא -
רצה עומד בשבועתו, רצה עושה דין עם הגנב; ואם שומר
שוכר הוא - עושה עמו דין. נגנב הפקדון באנס, והחזירו

ו. המפקיד מעות אצל חנוני או השלחני: אם היו צוררין
ותומין, או קשורין קשר משנה - הרי זה לא ישתמש בהן.
לפיכך, אם אבדו או נגנבו - אינו חייב באחריותו. ואם אינן
ותומין ולא קשורין קשר משנה, אף על פי שהן צוררין -
יש לו להשתמש בהן. לפיכך הוא נעשה עליהם שומר
שוכר. ואם אבדו או נגנבו - חייב באחריותו; ואם נאנסו,
כגון שאבדו בלסטים מזה - הרי זה פטור.
ז. במה דברים אמורים? קדם שישתמש בהן; אבל אחר
שנשתמש בהן - נתחייב באחריותו, ככל מלוה שפעולם, עד
שיחזירם לבעלים.
ח. המפקיד מעות אצל בעל הבית, בין צוררין בין מתרין
- הרי זה לא ישתמש בהן. לפיכך, אם אבדו או נגנבו -
אינו חייב באחריותו. והוא שיטמנם בקרקע, כמו שבארנו.
ט. המפקיד חבית אצל חברו, בין שיחדו לה הבעלים
מקום בין לא יחדו לה מקום, וטלטלה לצרכו ונשברה, בין
מתוך ידו נשברה בין אחר שהחזירה למקום שיחדו לה
נשברה - חייב לשלם. טלטלה לצרכה, בין שנשברה מתוך
ידו בין שנשברה משהניחה במקום אחר - פטור.
י. אין מקבלין פקדונות לא מן הנשים ולא מן העבדים ולא
מן התינוקות. קבל מן האשה - יחזיר לאשה; מתה - יחזיר
לבעלה. קבל מן העבד - יחזיר לעבד; מת - יחזיר לרבו.
קבל מן הקטן - יקנה לו בו ספר תורה או דגל שיאכל בהן
פרותיו. וכלן שאמרו בשעת מיתתו: של פלוני הם, אם
נאמנין לו - יעשה כפרושן, ואם לאו - יחזיר ליורשיהם.
יא. הפקדון והאבדה לא נתנו לתבע אלא במקומם. כיצד?
הפקיד אצלו בירושלים - אינו יכול לתבעו בנב; ואם
החזיר לו בנב - מקבלו ממנו. הפקיד אצלו בישוב, והביא
פקדונו במדבר - אינו מקבלו ממנו; אלא יאמר לו: הרי
הוא באחריותך עד שתחזירנו לי בישוב, בדרך שהפקדתי
אצלו בישוב.
יב. המפקיד אצל חברו, והלך בעל הפקדון למדינת הים,
והרי השומר רצה לפרש מיבשה לים או לצאת בשיירא -
יש מי שהורה, שאם בא השומר והביא הפקדון לבית דין
- נפטר מאחריות שמירתו. ודברים של טעם הם, שאין
אוסרין זה במדינה זו מפני פקדון של זה שהלך, ואי אפשר
לו להוליכו עמו, שמא יארע לו אנס ויהיה חייב באחריותו.
ובית דין מפקדין אותו ביד נאמן אצלו, משום השב
אבדה לבעלים.
יום רביעי כ"א תשרי ה'תשע"ב
פרק שמיני
א. המפקיד אצל חברו בהמה או כלים, ונגנבו או אבדו,
אמר: הריני משלם ואיני נשבע, ונמצא הגנב - משלם
תשלומי כפל, טבח או מכר - משלם תשלומי ארבעה
וחמשה. למי משלם? למי שהיה הפקדון אצלו, שהרי אמר
אשלים. חזרה בהמה עצמה - חוזרת לבעליה היא וגזותיה

1 הגנב לבית השומר, והרי הוא בהמה, ומתה שם בפשיעה
2 - יש בדבר ספק אם פלגה שמירתו ונפטר, או עדין לא
3 פלגה שמירתו. לפיכך: השומר פטור מלשלם, ואם תפסו
4 הפעלים - אין מוציאין מידם.

5 בריף רחמנא דסייען

יום חמישי כ"ב תשרי ה'תשע"ב

הלכות מלוה ולוה

8 יש בכללן שתיים עשרה מצות. ארבע מצות עשה, ושמונה
9 מצות לא תעשה, וזהו פרטן: (א) להלוות לעני ומן. (ב)
10 שלא יגש אותו. (ג) לגש את העובד כוכבים. (ד) שלא
11 ימשכן בעל חוב בירוץ. (ה) להחזיר המשכון לבעליו בזמן
12 שהוא צריך לו. (ו) שלא יאחר המשכון מבעליו העני בעת
13 שהוא צריך לו. (ז) שלא יחבל אלמנה. (ח) שלא יחבל כלים
14 שעושים בהן אכל נפש. (ט) שלא יתן המלוה ברבית. (י)
15 שלא ילוה הלוה ברבית. (יא) שלא יתעסק אדם בין מלוה
16 ולוה ברבית: שלא יעיד ביניהן, ולא יכתב שטר, ולא
17 יערב. (יב) ללוות מן העובד כוכבים ולהלוות לו ברבית.
18 ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

20 א. מצות עשה להלוות לעני ישראל, שנאמר: אם כסף
21 תלוה את עמי את העני עמך. יכול רשות? תלמוד לומר:
22 העבט תעביטנו וגו'. ומצוה זו גדולה מן הצדקה אל העני
23 השואל; שזה כבר נצרך לשאל, וזה עדין לא הגיע למדה
24 זו. והתורה הקפידה על מי שימנע מלהלוות לעני, שנאמר:
25 ורעה עינך באחיוך האביון וגו'.

26 ב. כל הנוגש העני, והוא יודע שאין לו מה יחזיר לו -
27 עובר בלא תעשה, שנאמר: לא תהיה לו פגשה. ומצות
28 עשה לנגש את העובד כוכבים ולהצר לו, שנאמר: לנכרי
29 תגש. מפי השמועה למדו, שזו מצות עשה.

30 ג. אסור לאדם להראות עצמו לבעל חובו בזמן שיודע
31 שאין לו, אפלו לעבר לפניו, שלא יפחידו או יכלימו, אף
32 על פי שאינו תובעו, ואין צריך לומר אם תבעו. וכשם
33 שאסור לזה לתבע, כך אסור ללוה לכבש ממון חברו
34 שבקדו ולומר לו: לך ושוב. והוא שישיש לו. שנאמר: אל
35 תאמר לרעך לך ושוב. וכן אסור ללוה לקח הלואה
36 ולהוציאה שלא לצורך ולאבדה, עד שלא ימצא בעל חוב
37 מאין יגבה. אף על פי שהמלוה עשיר גדול. ועושה זה -
38 רשע הוא; שנאמר: לזה רשע ולא ישלם. וצווי חקמים: יהי
39 ממון חברך חביב עליך כשלך.

40 ד. כשיתבע המלוה הלוואתו, אף על פי שהוא עשיר והלוה
41 דחוק וטרוד במזונות - אין מרחמין בדין, אלא גובין לו
42 חובו עד פרוטה אחרונה מכל מטלטלין שימצאו לו. ואם
43 לא הספיקו המטלטלין - גובין לו מן הקרקע, אחר

44 שמחרימין על מי שישיש לו מטלטלין או מי שידע לו
45 מטלטלין ולא יביאם לבית דין. וגובין מכל קרקע שישיש לו.
46 אף על פי שהיא משעבדת לכתבת אשתו או לבעל חובו
47 שקדם - גובין לזה, ואם יבוא הראשון ויטרף - יטרף. טען
48 הלוח: שמטלטלין אלו שבגדי אינן שלי, אלא פקדון הם
49 בידי או שכורין או שאולין - אין שומעין לו, או יביא ראיה
50 או יגבה מהן בעל חובו.

51 ה. אין בעל חוב גובה לא מקסות אשתו ובניו של לזה,
52 ולא מבגדים צבועים שצבען לשמן, אף על פי שעדין לא
53 לבשו אותן, ולא מסנדרים חדשים שלקחן לשמן, אלא הרי
54 אלו שלחן. במה דברים אמורים? בכלי החל; אבל בגדי
55 שבת והמועד - גובה אותן בעל חוב. ואין צריך לומר, אם
56 היו בהן טבעות וכלי זהב או כסף, שהכל לבעל חובו.
57 ו. היו לו מטלטלין או קרקע, והרי עליו שטרי חובות
58 לעובדי כוכבים, ואמר: הרי כל נכסי משעבדין לעובדי
59 כוכבים, ואם ישלו אותן הישראלים בחובם, יאסרו אותי
60 העובדי כוכבים בחובן ואהיה בשביה - הווי רבתי, שאין
61 שומעין לו, ויגבו הישראלים; וכשכבאו העובדי כוכבים
62 ויאסרוהו - הרי כל ישראל מצוין לפדותו.

63 ז. מסדירין לבעל חוב, בדרך שמסדירין בערכין. כיצד?
64 אומרין ללוה: הבא כל המטלטלין שישיש לך, ולא תניח
65 אפלו מחט אחת. ונותנין לו מן הכל מזון שלשים יום
66 וקסות שנים עשר חדש מקסות הראויה לו. ולא שילבש
67 בגדי משי או מצנפת זהובה, אלא מעבידין אותה ממנו,
68 ונותנין לו קסות הראויה לו לשנים עשר חדש. ומטה לישב
69 עליה, ומטה ומצע הראויין לו לישון עליהם. ואם היה עני
70 - מטה ומפץ לישון עליו. ואין נותנין כלים כאלו לאשתו
71 ובניו, אף על פי שהוא חייב במזונותיהם. ונותנין לו סנדליו
72 ותפליו. היה אמן - נותנין לו שני כלי אמונות מכל מין ומין.
73 כגון שהיה חרש - נותנין לו שני מעצדין ושתי מגרות. היה
74 לו מין אחד מרבה ומין אחד מועט - נותנין לו שנים מן
75 המרבה, וכל שישיש לו מן המועט, ואין לוקחין לו כלים
76 מדמי המרבה. היה אפר או חמר - אין נותנין לו לא צמדו
77 ולא חמורו. וכן אם היה ספן - אין נותנים לו ספינתו. אף
78 על פי שאין לו מזונות אלא מאלו - אין אלו כלים, אלא
79 נכסים, וימכרו עם שאר המטלטלין בבית דין, וינתנו לבעל
80 חובו.

81 ח. מלוה שבא להפרע שלא בפני הלוח, כגון שהיה הלוח
82 במדינה רחוקה, ותפסה האשה מטלטלין מנכסי הבעל כדי
83 שתזון מהן - מוציאין אותן מידה ונותנין לבעל חוב;
84 שאפלו היה בעלה עמה - לא היה יכול לזון את אשתו
85 ובניו עד שיפרע לו כל חובו.

יום שישי כ"ג תשרי ה'תשע"ב

פרק שני

86 א. דין תורה, שבזמן שיתבע המלוה את חובו: אם נמצאו

הרמאי, והרי נאמר: עד דרש אחיך אתו - דרשהו אם
רמאי הוא או אינו רמאי, ומאחר שהחזק זה שהוא עני
ושאינו רמאי - אסור להשביעו. וכן אני אומר: שמי
שהחזק רמאי, ודרכיו מקלקלין במשא ומתנו, והרי הוא
אמור שיש לו ממון, וטען שאין לו כלום, והרי הוא רץ
להשבע בתקנה זו - שאין ראוי להשביעו. אלא אם יש כח
בדין לעשותו עד שיפרע בעל חובו, או לנדונו עד שיתן -
יעשה, מאחר שהוא אמור, שפריעת בעל חוב מצוה. כללו
של דבר: כל שיעשה הדין מדברים אלו, וכונתו לרדף
הצדק בלבד, שנוצטונו לרדפו, ולא לעבר הדין על אחד
מבעלי דיניו - הרי זה מרשה לעשות, ומקבל שטר. והוא
שיהיו מעשיו לשם שמים.
ה. מי שנתחייב בשבועה זו מפני שטר חוב שעליו, והודה
לאחרים בחובות אחרים, והשיגה ידו יתר על הראוי לו -
לא יטלו היתר אלא בעלי שטרות בלבד, שמא קנוניא
עושה בהודאתו על נכסיו של זה.
ו. ראובן שהיה חייב לשמעון מאה, ולוי חייב לראובן מאה
- מוציאין מלוי ונותנין לשמעון. לפיכך, אם אין לראובן
נכסים, והיו לו שטרי חוב על לוי, ואמר לוי: שטר אמנה
הוא, פרוע הוא, והודה לו ראובן - אין משיגיחין על
הודאתו, שמא קנוניא הם עושין לאבד זכותו של שמעון;
אלא ישבע שמעון ויטל מלוי, בדין כל טורף שאינו נפרע
אלא בשבועה. וכן כל מי שיש עליו שטר חוב, והודה
לאחר מעצמו בחוב אחר, אם אין לו נכסים כדי שיגבו
שניהם - גובה בעל השטר בלבד, שלא יעשו קנוניא על
שטרו של זה.
ז. אסור לאדם להלוות מעותיו בלא עדים, ואפלו לתלמיד
חכם, אלא אם בן הלוהו על המשכון. והמלוה בשטר -
משבח יותר. וכל המלוה בלא עדים - עובר משום ולפני
עור לא תתן מכשל, וגורם קללה לעצמו.
ח. הרב שלוה מעבדו ואחר כך שחררו, או לוה מאשתו
ואחר כך גרשה - אין להן עליו כלום; שכל מה שקנה עבד
- קנה רבו, וכל המעות שביד האשה - בחזקת בעלה, אלא
אם הביאה ראיה שהן מדוניגתה.

יום שבת קודש כ"ד תשרי ה'תשע"ב

פרק שלישי

א. אלמנה, בין שהיא עניה בין שהיא עשירה - אין
ממשכנין אותה, לא בשעת הלוואה ולא שלא בשעת
הלוואה, ולא על פי בית דין; שצאמר: ולא תחבל בגד
אלמנה. ואם חבל - מחזירין ממנו בעל כרחו. ואם תודה
לו - תשלם, ואם תקפר - תשבע. אבד המשכון או נשרף
קדם שיחזיר - לוקה.
ב. וכן המלוה את חברו, בין שהלוהו על המשכון בין
שמשכנו אחר הלוואה, בידו או על פי בית דין - לא יחבל
כלים שעושין בהם אכל נפש, כגון הרחים, והערכות של

ללוה נכסים - מסדרין לו, ונותנין לבעל חובו את השאר,
כמו שבארנו; ואם לא נמצא ללוה כלום, או נמצאו לו
דברים שמסדרין לו בלבד - ילך הלוה לרדפו. ואין אוסרין
אותו, ואין אומרים לו: הבא ראיה שאפה עני, ולא
משביעין אותו, כדרך שדינין העובדי כוכבים; שצאמר: לא
תהיה לו כנשה. אלא אומרים למלוה: אם אתה יודע נכסים
ללוה המחייב לך - לך ותפס אותן.
ב. טען שיש לו והקביא אותן והרי הן בתוך ביתו - אין
מן הדין שיפגס לביתו, לא הוא ולא שליח בית דין;
שהתורה הקפידה על זה, שצאמר: בחוץ תעמד. אבל
מחרימין על מי שיש לו ולא יתן לבעל חובו. כשראו
הגאונים הראשונים שעמדו אחר חבור הגמרא, שרבו
הרמאים, וננעלה דלת בפני לוי, התקינו שמשביעין את
הלוה שבועה חמורה כעין של תורה בנקיטת חפץ: שאין
לו כלום יתר על דברים שמסדרין לו, ושלל החביאן ביד
אחרים, ושלל נתן מתנה על מנת להחזיר. וכולל בשבועה
זו: שכל שירויח וכל שיבוא לידו או לרשותו מאשר תשיג
ידו - לא יאכיל ממנו כלום לא לאשתו ולא לבניו, ולא
ילכיש אותן, ולא ישפל בהן, ולא יתן מתנה לאדם בעולם,
אלא יוציא מכל אשר תשיג ידו מזון שלשים יום וכסות
שנים עשר חדש, מזון הראוי לו וכסות הראוי לו, לא
אכילת הזוללים והסובאין או בני מלכים ולא מלבושי
הפחות והסגנים, אלא כדרך, וכל היתר על צרכו יתן לבעל
חובו ראשון ראשון, עד שיגבנו כל חובו. ומחרימין תחלה
על מי שידע לפלוני נכסים, גלויין או סמויין, ולא יודיע
לבית דין. גם אחר התקנה הזאת, אין בעל חוב יכול להכנס
לתוך ביתו של לוה, לא הוא ולא שליח בית דין; שלא
תקנו לעקר גוף התורה. אלא הלוה עצמו יוציא פליו, או
יאמר: כך וכך הוא שיש לי; מניחין הראוי לו, ויוציא
השאר, וישבע בתקנה זו. וכזה דינין ישראל בכל מקומות.
נראה לו ממון אחר שנושבע שבועה זו, ואמר: של אחרים
הוא, או עסק הוא בדי - אין שומעין לו, עד שיביא ראיה.
וכן הורו רבותי.
ג. מי שנושבע שבועה זו, שאין לו כלום וכל מה שירויח
יתן לבעל חובו - אין כל אחד מבעלי חובות בא ומשביעו,
ששבועה אחת כוללת כל בעלי חובות. ותקנת אחרונים
היא, ואין מדקדקין בה להחמיר אלא להקל.
ד. מי שהחזק שהוא עני וכשר והולך בתם, והדבר גלוי
וידוע לדין וירב העם, ובא בעל חובו להשביעו בתקנה זו,
והחזק התובע שאינו מסתפק בעניית זה, אלא רוצה לצער
בשבועה זו, להצר לו ולכישו ברבים, כדי להנצק ממנו, או
כדי שילך וילוה מן העובדי כוכבים, או יקח נכסי אשתו
ויתן לזה, עד שינצל משבועה זו - יראה לי, שאסור לדין
ירא שמים להשביעו שבועה זו; ואם השביעו - בטל לא
תעשה של תורה: לא תהיה לו כנשה. ולא עוד, אלא ראוי
לדין לגער בתובע ולטרונו, מפני שהוא נוטר והולך
בשרירות לבו. שלא תקנו הגאונים תקנה זו אלא מפני

1 עץ, ויורות שמבשלין בהם, וספין של שחיטה וכיוצא בהן;
 2 שנגמר: כי נפש הוא חבל. ואם חבל - מחזיר בעל פרוו.
 3 ואם אבד המשכון או נשרף קדם שיחזיר - לוקה.
 4 ג. חבל פלים הרבה של אכל נפש, כגון שחבל ערכה ויורה
 5 וספין - חיב על כל פלי וכלי בפני עצמו. אפלו שני פלים
 6 שהן עושין מלאכה אחת - חיב עליהן משום שני פלים,
 7 ולוקה שמים על שניהם. שנגמר: לא יחבל רחים ורכב -
 8 לחיב על הרחים בפני עצמו ועל הרכב בפני עצמו. כשם
 9 שהרכב והרחים מיוחדין, שהן שני פלים ומשמשין מלאכה
 10 אחת, וחיב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו; כך כל
 11 שני פלים, אף על פי שמשמשין מלאכה אחת - חיב על
 12 זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו. וכן אם חבל צמד בקר
 13 החורש - לוקה שמים.
 14 ד. המלוה את חברו, אחד עני ואחד עשיר - לא ימשכנו
 15 אלא בבית דין. ואפלו שליח בית דין שבא למשכן - לא
 16 יכנס לביתו וימשכנו, אלא עומד בחוץ, והלוה נכנס לביתו
 17 ומוציא לו המשכון; שנגמר: בחוץ תעמד. אם כן, מה בין
 18 בעל חוב לשליח בית דין? ששליח בית דין - יש לו לקח
 19 המשכון מיד הלוה בנזע ונזעונו למלוה, ובעל חוב - אין
 20 לו לקח המשכון עד שיתן לו הלוה מדעתו. עבר בעל חוב
 21 ונכנס לבית הלוה ומשכנו, או שחטף המשכון מידו בנזע
 22 - אינו לוקה; שהרי נתק לעשה, שנגמר: השב תשיב לו
 23 את העבט כבוא השמש. ואם לא קים עשה שבה, כגון
 24 שאבד המשכון או נשרף - לוקה. ומחשב דמי המשכון,
 25 ותובע השאר בדין.
 26 ה. אחד הממשכן את חברו בבית דין או שמשכנו בידו,
 27 בנזע או מדעת הלוה, אם איש עני הוא ומשכנו דבר
 28 שהוא צריך לו - הרי זה מצוה להחזיר לו העבט בעת
 29 שהוא צריך לו: מחזיר לו את הכר בליה כדי לישן עליו,
 30 ואת המחרשה ביום כדי לעשות בה מלאכתו; שנגמר:
 31 השב תשיב לו את העבט. עבר ולא השיב לו פלי היום
 32 ביום וכלי הליה בליה - עובר בלא תעשה, שנגמר: לא
 33 תשכב בעבטו - לא תשכב ועבטו אצלך. זו כסות לילה.
 34 ובכלים שהוא עושה בהן מלאכתו ביום או לובשן הוא

35 אומר: עד בא השמש תשיבנו לו. מלמד, שיחזירו כל היום.
 36 אם כן הוא, שמחזיר לו המשכון בעת שהוא צריך לו
 37 ולוקח אותו בעת שאינו צריך לו, מה יועיל המשכון? כדי
 38 שלא ישמט החוב בשביעית, ולא יעשה מטלטלין אצל
 39 בניו, אלא יפרע מן המשכון אחר שמת הלוה. הא למדת,
 40 שהמשכון את העני דבר שהוא צריך לו ולא החזירו לו
 41 בזמנו - עובר משום שלשה שמות: משום לא תבא אל
 42 ביתו, ומשום השב תשיב לו את העבט, ומשום לא תשכב
 43 בעבטו. במה דברים אמורים? שמשכנו שלא בשעת
 44 הלוואתו; אבל אם משכנו בשעת הלוואתו - אינו חיב
 45 להחזיר כלל, ואינו עובר בשם מן השמות האלו.
 46 ו. שליח בית דין שבא למשכן - לא ימשכן דברים שאי
 47 אפשר לאדם לתן אותם משכון, כגון בגד שעליו וכלי
 48 שאוכל בו וכיוצא באלו. ומניח מטה ומצע לעשיר, ומטה
 49 ומפץ לעני. וכל הנמצא בידו חוץ מאלו - יש לו למשכנו.
 50 ויחזיר לו פלי היום ביום, וכלי הליה בליה. היו לפניו
 51 שני פלים - נוטל אחד ומחזיר אחד. עד מתי הוא חיב
 52 להחזיר ולקח? עד לעולם. ואם היה המשכון מדברים
 53 שאינו צריך להם ואין מניחין אותן ללוה - הרי זה מניחו
 54 אצלו עד שלשים יום, ומשלשים יום ואילך מוכר המשכון
 55 בבית דין. מת הלוה - אינו מחזיר לבניו. מת הלוה אחר
 56 שהשיב לו המשכון - שומטו המלוה מעל בניו, ואינו
 57 מחזיר.
 58 ז. הערב מתר למשכנו בנזע וילהפנס לביתו ולטל
 59 המשכון; שנגמר: לקח בידו כי ערב זר. וכן מי שיש לו
 60 שכר אצל חברו, בין שכר מלאכתו בין שכר בהמתו וכליו
 61 בין שכר ביתו - הרי זה מתר למשכנו שלא על פי בית דין,
 62 ונכנס לביתו ונוטל המשכון בשכרו. ואם זקף עליו השכר
 63 במלוה - אסור; שנגמר: כי תשה ברעך משאת מאומה
 64 וגו'.
 65 ח. מי שהיה בידו משכנו של עני, אם היה שכרו יתר על
 66 פחתו, כגון קרדס ומסר [הגדול] וכיוצא בהן - הרי זה מתר
 67 להשפירו, ומנפה שכרו תמיד בחובו; מפני שזה כמשיב
 68 אבדה, ואין צריך רשות בעלים.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ח-כ"ד תשרי ה'תשע"ב

יום ראשון י"ח תשרי ה'תשע"ב

69

יום שני י"ט תשרי ה'תשע"ב

73

מצות עשה קז. קיג.

74

המצוה הק"ז — הצווי שנגצונינו להיות המת

מטמא, ומצוה זו כוללת כל-דיני טמאת מת.

76

מצות עשה קז.

70

המצוה הק"ז — הצווי שנגצונינו להיות המת

מטמא, ומצוה זו כוללת כל-דיני טמאת מת.

72

37 כל-זה. מהם מינים שנתחדו להם מסכתות —
38 מהן מסכת טהרות ומסכת מכשירין ומסכת
39 עקצים, ששלוש מסכתות אלו כוללות טמאת
40 אכלין בלבד, ובשבילה נתחברו; אך אם נזדמן
41 בהם דין מדיני שאר הטמאות, הרי לא באו שם
42 אלא במקרה. בדומה לכך כוללת מסכת נדה
43 כל-דיני מצות טמאת נדה וזבה וטמאת יולדת,
44 ובמסכת כרתות יש גם-כן חלק מדיני טמאת
45 יולדת. מסכת נגעים כוללת כל-דיני נגעי אדם
46 ובגד ובית; ומסכת זבים כוללת כל-דיני זב וזבה
47 ושכבת זרע; ומסכת אהלות כוללת כל-דיני
48 טמאת מת; ומסכת פרה כוללת דיני מי נדה
49 לטמא ולטהר. אבל טמאת נבלה וטמאת שרץ לא
50 יחדו להן מסכתות, אלא דיניהן מפוזרים בכמה
51 מקומות בסדר זה, רבם במסכת פלים וטהרות.
52 וכן דברו על שאלות רבות מסוג זה במסכת
53 עדיות. וכבר פרשנו אנו סדר זה פלו, כלומר:
54 סדר טהרות, פרוש שאין צריך לעיין בספר אחר
55 עמו בשום דבר מעניני הטמאה והטהרה.

יום שבת קודש כ"ד תשרי ה'תשע"ב

56 מצות עשה קח. קא.
57 המצוה הק"ח — שצונו בדיני מי נדה (מי הזאה,
58 שמעריבים בהן את אפר הפרה האדומה ומזים על
59 טמא מת — אדם או כלי — לטהרו), המטהרים
60 באפן מסים ומטמאים באפן אחר, כמו שיתבאר
61 בהלכות מצוה זו (הלכות פרה אדומה). דע,
62 ששלושה עשר מיני הטמאות האלה שקדם מנינם,
63 והם: טמאת נבלה וטמאת שרצים וטמאת אכלים
64 וטמאת נדה וטמאת יולדת וטמאת צרעת אדם
65 וטמאת צרעת הבגד וטמאת צרעת הבית וטמאת
66 הזב וטמאת הזבה וטמאת שכבת זרע וטמאת מת
67 וטמאת מי נדה וטהרתם — כל-אחד מהם מפרש
68 בתורה, ובכל-מצוה מאלה יש מקראות הרבה
69 ודינים ותנאים, כמו שכתוב בפירשת "ויהי ביום
70 השמיני" ובפירשת "אשה כי תזריע" ובפירשת
71 "זאת תהיה" ובפירשת "ויקחו אליך פרה אדמה";
72 וארבע פרשיות אלו כוללות כל-המקראות שבאו
73 בטמאות אלו. אבל דיני כל-המינים האלה

1 המצוה הקי"ג — הצווי שצונו לעשות פרה
2 אדמה, כדי שתהא מוכנת למה שצריך בטהרה
3 מטמאת מת, כמו שאמר יתעלה: "והיתה לעדת
4 בני-ישראל למשמרת" (במדבר יט, ט). וכבר
5 נתבארו דיני מצוה זו במסכת המיחדת לה, והיא
6 מסכת פרה.

יום שלישי כ' תשרי ה'תשע"ב

יום רביעי כ"א תשרי ה'תשע"ב

מצות עשה קיג.

10 המצוה הקי"ג — הצווי שצונו לעשות פרה
11 אדמה, כדי שתהא מוכנת למה שצריך בטהרה
12 מטמאת מת, כמו שאמר יתעלה: "והיתה לעדת
13 בני-ישראל למשמרת" (במדבר יט, ט). וכבר
14 נתבארו דיני מצוה זו במסכת המיחדת לה, והיא
15 מסכת פרה.

יום חמישי כ"ב תשרי ה'תשע"ב

יום שישי כ"ג תשרי ה'תשע"ב

מצות עשה קח.

19 המצוה הק"ח — שצונו בדיני מי נדה (מי הזאה,
20 שמעריבים בהן את אפר הפרה האדומה ומזים על
21 טמא מת — אדם או כלי — לטהרו), המטהרים
22 באפן מסים ומטמאים באפן אחר, כמו שיתבאר
23 בהלכות מצוה זו (הלכות פרה אדומה). דע,
24 ששלושה עשר מיני הטמאות האלה שקדם מנינם,
25 והם: טמאת נבלה וטמאת שרצים וטמאת אכלים
26 וטמאת נדה וטמאת יולדת וטמאת צרעת אדם
27 וטמאת צרעת הבגד וטמאת צרעת הבית וטמאת
28 הזב וטמאת הזבה וטמאת שכבת זרע וטמאת מת
29 וטמאת מי נדה וטהרתם — כל-אחד מהם מפרש
30 בתורה, ובכל-מצוה מאלה יש מקראות הרבה
31 ודינים ותנאים, כמו שכתוב בפירשת "ויהי ביום
32 השמיני" ובפירשת "אשה כי תזריע" ובפירשת
33 "זאת תהיה" ובפירשת "ויקחו אליך פרה אדמה";
34 וארבע פרשיות אלו כוללות כל-המקראות שבאו
35 בטמאות אלו. אבל דיני כל-המינים האלה
36 והלכות כל-מין מהם — הרי סדר טהרות כולל

יִחַדוּ לָהֶן מִסְכָּתוֹת, אֲלֹא דִינִיָּהֶן מִפְּזָרִים בְּכֶמֶה
מְקוֹמוֹת בְּסֹדֶר זֶה, רַבָּם בְּמִסְכָּת פְּלִים וּטְהוֹרוֹת.
וְכֵן דִּבְרוּ עַל שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מִסּוּג זֶה בְּמִסְכָּת
עֲדִיּוֹת. וּכְבָר פִּרְשָׁנוּ אָנוּ סֹדֶר זֶה כָּלוּ, כְּלוֹמֵר:
סֹדֶר טְהוֹרוֹת, פְּרוֹשׁ שְׂאִין צָרִיף לְעֵין בְּסִפֵּר אַחֵר
עָמַד בְּשׁוֹם דִּבְרַר מְעַנֵּינִי הַטְּמֵאָה וְהַטְּהָרָה.
הַמְצָוָה הַקָּא — הַצְּוִי שֶׁנֶּצֱטִינוּ לְהִיּוֹת אָדָם
מִצָּרַע (שֶׁנֶּרְאָתָה לִבְנוּנִית בַּעֲוֹנוֹ) טְמֵא [מְטֵמֵא].
וּמְצָוָה זֹאת כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי צָרַעַת אָדָם: מִה מְמַנָּה
טְמֵא וּמִה מְמַנָּה טְהוֹר, מִה מְמַנָּה צָרִיף הַסֵּגֶר
(שֶׁבַעַת יָמִים), וּמִה שְׂאִינוֹ צָרִיף, וּמִה שְׂצָרִיף עִם
הַסֵּגֶר — גְּלוּחַ, כְּלוֹמֵר: תְּגַלְחַת (מִסְבִּיב) הַנֶּתֶק
(שֶׁמּוֹ שֶׁל נֹגַע כִּשְׁהוּא בַּמָּקוֹם שֶׁעַר) — וְזוֹלַת זֶה
מִפְּרָטֵי דִינֵיָּהּ וְאִיכוֹת טְמֵאָתָה.

וְהִלְכוֹת כָּל־מִין מֵהֶם — הָרִי סֹדֶר טְהוֹרוֹת כּוֹלֶל
כָּל־זֶה. מֵהֶם מִיָּנִים שְׁנֵתִיחֲדוֹ לָהֶם מִסְכָּתוֹת —
מִהֶן מִסְכָּת טְהוֹרוֹת וּמִסְכָּת מְכַשִּׁירִין וּמִסְכָּת
עֶקְצִים, שֶׁשְּׁלֹשׁ מִסְכָּתוֹת אֵלּוּ כּוֹלֵלוֹת טְמֵאָת
אֲכָלִין בְּלֶבֶד, וּבְשִׁבִּילָה נִתְחַבְּרוּ; אֵף אִם נִזְדַּמֵּן
בָּהֶם דִּין מִדִּינֵי שְׂאֵר הַטְּמֵאוֹת, הָרִי לֹא בָּאוּ שָׁם
אֲלֹא בְּמִקְרָה. בְּדוּמָה לִכְךָ כּוֹלֵלֶת מִסְכָּת נִדָּה
כָּל־דִּינֵי מְצוֹת טְמֵאָת נִדָּה וְזָכָה וְטְמֵאָת יוֹלֶדֶת,
וּבְמִסְכָּת כְּרִתוֹת יֵשׁ גַּם כֵּן חֵלֶק מִדִּינֵי טְמֵאָת
יוֹלֶדֶת. מִסְכָּת נִגְעִים כּוֹלֵלֶת כָּל־דִּינֵי נִגְעֵי אָדָם
וּכְגַד וְכֵתִי; וּמִסְכָּת זָבִים כּוֹלֵלֶת כָּל־דִּינֵי זָב וְזָכָה
וְשִׁכְבַת זֶרַע; וּמִסְכָּת אֲהֵלוֹת כּוֹלֵלֶת כָּל־דִּינֵי
טְמֵאָת מֵת; וּמִסְכָּת פְּרָה כּוֹלֵלֶת דִּינֵי מִי נִדָּה
לְטֵמֵא וּלְטֵהָר. אֲבָל טְמֵאָת נִבְלָה וְטְמֵאָת שְׂרָץ לֹא

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט תשרי, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מעש"ק, בשאלתו אשר בימים הקצרים בימי החורף מפני טרדתו במשרתו, ספק בידו אם יספיק ללמוד השיעור חומש וחק לישראל במשך היום, ושואל אם ילמד זה בלילה.

והנה הוראה מפורשה לא שמעתי בזה, והנראה לי אשר בהנוגע לשיעור תהלים, הרי אם יודע המזמורים בע"פ, יש לאומרם לאחר חצות לילה או קודם צאת הכוכבים, אבל לא מצאת הכוכבים ועד לחצות לילה.

ובהנוגע לשיעור חומש וחק לישראל, יכול ללמד לא בבת אחת, כי אם לחלקם פסקא פסקא במשך היום וכמובן שאפשר גם בחנות, ובאם גם ע"ז לא יהי' הפנאי, אזי ילמד עם פירוש על כל פסוק ופסוק אשר בשעת הדחק יש להסביר שזהו נכלל בכלל תורה שבע"פ ובפרט שבזמננו זה כמה מקילים בהענין דלימוד מקרא בלילה, אף שמובא זה בכמה ספרים...

שמואל ב יג כז-לט יד א-ג

יג כו ויפְּרִיזוּ אֶבְשָׁלוֹם וַיִּשְׁלַח אֹתוֹ אֶת־אֲמִנֹן וְאֵת פִּלְגֶּנִי הַמֶּלֶךְ: כח וַיֵּצֵא אֶבְשָׁלוֹם אֶת־נַעֲרָיו לֵאמֹר רְאוּ נָא כְּטוֹב לִב־אֲמִנֹן בֵּינִי וְאִמְרָתִי אֵלֵיכֶם הֵכּוּ אֶת־אֲמִנֹן וְהַמָּתָם אֹתוֹ אֲלֹתֵיכֶם הֲלוֹא כִּי אֲנֹכִי צִוִּיתִי אֶתְכֶם חֲזָקוֹ וְהָיוּ לִבְנֵי־חֵיל: כט וַיַּעֲשׂוּ נַעֲרֵי אֶבְשָׁלוֹם לְאֲמִנֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֶבְשָׁלוֹם וַיִּקְמוּ: | פִּלְגֶּנִי הַמֶּלֶךְ וַיִּרְכְּבוּ אִישׁ עַל־פָּרְדּוֹ וַיִּגָּסוּ: לוֹיְהִי הַמָּה בְּדֶרֶךְ וְהַשְׁמָעָה כָּאִהָּ אֶל־דָּוִד לֵאמֹר הִנֵּה אֶבְשָׁלוֹם אֶת־פִּלְגֶּנִי הַמֶּלֶךְ וְלֹא־נֹתֵר מֵהֶם אַחֵד: לא וַיָּקָם הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו וַיִּשְׁכַּב אַרְצָה וְכָל־עַבְדָּיו נִצָּבִים קִרְעֵי בְגָדִים: לב וַיֵּעַן יוֹנָדָב | בֶּן־שְׁמָעָה אַחִידָד וַיֹּאמֶר אֶל־יֹאמֶר אֲדֹנָי אֵת פִּלְגֶּנֶעֱרִים בְּנֵי־הַמֶּלֶךְ הַמִּיתוּ בִּי־אֲמִנֹן לְכֹדוּ מֵת בִּי־עַל־פִּי אֶבְשָׁלוֹם הֲיִתָּה שׁוֹמֵה מָוֶם עֲנָתוֹ אֵת תֹּמֶר אַחֲתוֹ: לג וְעָתָה אֶל־יֵשֶׁם אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אֶל־לֵבָב דָּבָר לֵאמֹר פִּלְגֶּנִי הַמֶּלֶךְ מָתוּ בִּי־אִם ("אם" כתיב ולא קרי) אֲמִנֹן לְכֹדוּ מֵת: פ לד וַיְבָרַח אֶבְשָׁלוֹם וַיֵּשֶׂא הַנָּעַר הַצֹּפֶה אֶת־עֵינָיו (עֵינָיו קרי) וַיֵּרָא וְהִנֵּה עַם־רֹב הַלֵּכִים מִדֶּרֶךְ אַחֲרָיו מֵצֵד הָהָר: לה וַיֹּאמֶר יוֹנָדָב אֶל־הַמֶּלֶךְ הִנֵּה בְנֵי־הַמֶּלֶךְ בָּאוּ פֶּדָר עַבְדְּךָ כֵּן הָיָה: לו וַיְהִי | כְּכֹלְתוֹ לְדָבָר וְהִנֵּה בְנֵי־הַמֶּלֶךְ בָּאוּ וַיִּשְׂאוּ קוֹלָם וַיִּכְּכוּ וַגַּם־הַמֶּלֶךְ וְכָל־עַבְדָּיו כָּכוּ בְּכִי גָדוֹל מְאֹד: | ז ואֶבְשָׁלוֹם בָּרַח וַיֵּלֶךְ אֶל־תִּלְמִי בֶּן־עַמִּיחֹר (עַמִּיחֹר קרי) מֶלֶךְ גִּשּׁוֹר וַיִּתְּאֵבֵל עַל־בָּנוּ פִּלְגֶּנֶיִם: | ח ואֶבְשָׁלוֹם בָּרַח וַיֵּלֶךְ גִּשּׁוֹר וַיְהִי־שָׁם שְׁלֹשׁ שָׁנִים: ט וַתְּכַל דָּוִד הַמֶּלֶךְ לָצֵאת אֶל־אֶבְשָׁלוֹם בִּינָתָם עַל־אֲמִנֹן בִּי־מָת: |

יד א וַיֵּדַע יוֹאָב בֶּן־צֵרִיָּה בִּי־לֵב הַמֶּלֶךְ עַל־אֶבְשָׁלוֹם: ב וַיִּשְׁלַח יוֹאָב תְּקוּעָה וַיִּקַּח מִשָּׁם אִשָּׁה חַכְמָה וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הֲתֵאֱבָלִינָא וְלִבְשִׁינָא בְּגָדֵי־אֵבֶל וְאֶל־תְּסוּכִי שָׁמֶן וְהָיִית כָּאִשָּׁה זֶה יָמִים רַבִּים מִתְּאֵבֵלְת עַל־מָת: ג וּבָאת אֶל־הַמֶּלֶךְ וְדִבַּרְתְּ אֵלָיו פֶּדָר הִזֶּה וַיֵּשֶׁם יוֹאָב אֶת־הַדְּבָרִים בִּפְיָהּ:

רש"י

(לב) על פי אבשלום היתה שומה. בציוויו של אבשלום היתה שימה זו נישומת על עבדיו, להרוג את אמנון: (לט) ותכל דוד. הרי זה מקרא קצר, ותכל נפש דוד; וכן תרגם יונתן: וחמידת נפשא דדוד, כמו

(תהלים פד ג): נכספה וגם כלתה, לשון תאוה: כי נחם על אמנון. קבל תנחומין: (ב) וישלח יואב תקועה. אמרו רבותינו (מנחות פה ב): כי שמן זית מצוי שם, לכך חכמה מצויה שם:

מצודת ציון

(כט) פדרו. הוא הבא מן הסוס והחמור: (לד) הצופה. הוא העומד במקום גבוה להביט למרחוק: (לט) ותכל דוד. תחסר מלת נפש, ולזה אמר בלשון נקבה, שעל הנפש ידבר, כאלו אמר ותכל נפש דוד: (ב) תסוכי. תמשחי:

מצודת דוד

(כח) כטוב וגו'. ואז לא יהיה נשמר: הלא כי אנכי צויתי. ומידי יבוקש: חזקו. אם אולי יעמוד על נפשו: (ל) בדרך. עד לא באו העירה: והשמועה. קול שמועת שקר: (לב) אל יאמר. אל יחשוב: היתה שומה. הצוהה ההיא הושמה על עבדיו מפי אבשלום, מיום ענות אמנון את תמר: (לג) דבר לאמר. השמועה האומרת כל בני וגו': (לד) מדרך אחריו. כי הצופה היה רואה אל מול הדרך שהלכו בה, והמה נסו בדרך עקלתון, ובאו לעיר מדרך אחורי הצופה: (לה) הנה בני המלך. העם הבא בני המלך המה, והיה אם כן כדבר עבדך, שאמנון לבדו מת: (לז) אל תלמי. כי הוא היה אבי אמו: ויתאבל. המלך התאבל על אמנון בנו, כל ימי חייו: (לח) ואבשלום ברח וגו'. מתחלה אמר שברח ממקומו, ואחר זה אמר שהלך אל תלמי, ועתה בא לומר ששהה שם שלש שנים: (לט) ותכל דוד. כלתה נפש דוד לצאת בעבור אבשלום, והוא ענין תאוה וחשק אל הדבר, כמו (תהלים קיט פא): כלתה לתשועתך נפשי: כי נחם. אף שהתאבל עליו כל הימים, מכל מקום קבל עליו תנחומין מה, כי מת הוא, ונגזר לקבל תנחומין על המתים (סוף מסכת סופרים: בראשית רבה פד כא): (א) וידע יואב. הכיר בהמלך אשר לבו טוב על אבשלום: (ב) וישלח יואב. בעבור כי ראה שלב המלך טוב על אבשלום, לזה חשב מחשבות לעורר לבו להשיבו אליו: תקועה. אמרו רבותינו ז"ל (מנחות פה ב): לפי שהיו רגילים שם בשמן זית, לזה החכמה מצויה ביניהם: התאבלי נא. עשי עצמך כאבלה: והיית כאשה וגו'. רצה לומר: הוי מרבה בקינות ויללות, ועשי עצמך כאשה אשר זה ימים רבים מתאבלת, שלמדה לשונה לומר קינות. וכוונתו היתה למען יכמרו רחמי המלך עליה, לצדקה במשפטה: (ג) כדבר הזה. אמרי אליו דבר דומה כדבר הזה, רצה לומר: למקרה אבשלום עם אמנון, ולשיחשוב המלך שאמת הדבר: את הדברים. את המשל האמור למטה שם בפיה, רוצה לומר: הוא אמר לה מלכו כל דברי המשל, והיה בטוח עוד בחכמתה, שאף היא תשיב אמריה בהשכל על כל דברי המלך, וכאשר השיבה באמת:

תהלים לה אייר

לח. א לְדוֹד | רִיבָה יְהוָה אֶת־יָרִיבִי לָחֶם אֶת־לִחְמִי: ב הַחֹזֶק מִגֹּן וְצִנָּה וְקוֹמָה בְּעֶזְרֹתִי: ג וְהֶרֶק חֲנִית וְסֹגֵר לְקִרְאָת רִדְפִי אֲמֹר לְנַפְשִׁי יִשְׁעֲתָךְ אֲנִי: ד יִבְשׁוּ וַיִּפְלְמוּ מִבְּקָשִׁי נַפְשִׁי וַיִּפְּגוּ אַחֲרָי וַיִּחַפְּרוּ חֲשָׁבִי רַעְתִּי: ה יְהִיוּ כְּמִין לַפְּגִירוֹת וּמִלֵּאֵךְ יְהוָה דּוֹחָה: ו יִהְיֶיֶדְרָכֶם חֶשֶׁךְ וַחֲלָלְקָת וּמִלֵּאֵךְ יְהוָה רִדְפָם: ז כִּי־חֲנָם מִמְּנוֹלִי שַׁחַת רִשְׁתָּם חֲנָם חָפְרוּ לְנַפְשִׁי: ח תְּבוֹאָהּ שׂוֹאָה לֹא־יֵדַע וְרִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־טָמֵן תִּלְכְּדוּ בְּשׂוֹאָה יִפְלֶבֶת: ט וּנְפָשִׁי תִגֹּל בִּיהוָה תִּשְׁוֶעַתּוּ: י כָּל עֲצָמוֹתַי | תֹּאמַרְנָה יְהוָה מִי כָמוֹךָ מִצִּיל עֲנִי מִחֹזֶק מִמֶּנּוּ וְעֲנִי וְאֶבְיוֹן מִגֹּזְלוֹ: יא יְקוֹמוּן עֲדֵי חֲמָם אֲשֶׁר לֹא־יֵדְעֵתִי יִשְׁאַלּוּנִי: יב יִשְׁלַמּוּנִי רַעְהָ תַּחַת טוֹבָה שְׂכוֹל לְנַפְשִׁי: יג וְאֲנִי | בַּחֲלוּתָם לְבוּשִׁי שֶׁק עֲנִיתִי בָצוּם נַפְשִׁי וְתַפְלָתִי עַל־חִיקִי תִשׁוּב: יד בְּרַעֲבָאֵךְ לִי הִתְהַלַּכְתִּי כַּאֲבֵל־אֵם קָדֵר שַׁחוּתִי:

רש"י

ורשתו אשר טמן. כן דרך לטמון הרשת ולכסותו בקש או בעפר כדי שלא ירגיש בה העובר עליה עד שנלכד בה: (ט) ונפשי תגיל. כשאראה במפלתם: (י) כל עצמותי. יקלסוך על כך כי עתה: (יא) יקומון. עלי תמיד עדי חמס וגו': (יג) ותפלתי על חיקי תשוב. כלומר ואם יאמרו לא עניתי נפשי אלא לרעתם שיכבד עליהם חליים תפלתי שהתפללתי עליהם תשוב עלי: (יד) כרע כאח לי התהלכתי. כאילו היו לי אחי ורעי התהלכתי מיצר עליהם על צרתם: כאבל. אם כבן המתאבל על אמו או כאם המתאבלת על בנה: קודר. לשון שחרות: שחותי. לשון שפלות:

מצודת ציון

(א) לחם. מל' מלחמה: (ב) מגן וצנה. שמות כלי מלחמה להגן: (ג) והרק. ענין חליצת הדבר מתערה כמו וחרב אריק (יחזקאל ה'): (ד) יסוגו אחור. יחזרו אחור וכן לא נסוג אחור (לקמן מד'): חושבי. מל' מחשבה: (ה) כמוץ. היא פסולת התבואה: (ו) וחלקלקות. מל' חלק: (ז) שחת. בור: רשתם. כמו ורשתם והוא פח יקוש: (ח) שואה. חושך כמו אמש שואה (איוב ל'): (יב) שכול. ענין מיתה: (יד) קודר. ענין חושך כמו שמש וירח קדרו (יזאל ב'): שחותי. ענין שחיה וכפיפה:

(ח) תבואה. תבוא עליו חשך שלא ידע להזהר: אשר טמן. כי הן הדרך להטמין ולכסות הרשת לבל יהא נראה להשמר ממנו: תלכדו. את הפורש אותה: בשואה. בעבור החושך הבא עליו לא יראהו ויפול בה: (ט) בה'. בעזרת ה': (י) מי כמוך. מי מושיע כמוך: מחזק ממנו. מן האויב החזק ממנו: מגוזלו. ממי שרוצה לגזלו: (יא) יקומון. עדי רשע קמים להעיד בי ושואלים ומבקשים ממני להחזיר דבר אשר לא ידעתי מעולם ולא בא לידי: (יב) תחת. במקום הטובה שעשיתי להם: שכול לנפשי. חפצים להביא עלי את המיתה: (יג) בחלותם. כשהיו חולים היה לבושי שק והייתי מענה נפשי בצום בעבורם: ותפלתי. ר"ל פן יאמרו שכ"ז היה למען יכבד עוד החולי עליהם לזה אמר ותפלתי מה שהתפללתי עליהם תשוב אל חיקי ויקוים בי: (יד) כרע. התהלכתי כפוף ומעונה כאילו יהיו רעי ואחי: כאבל אם. כאם המתאבלת על בנה כי הלכתי בקדרות שחוח:

יהל אור

ומחבר כל העצמות. וא"כ לפ"ז מובן איך כל עצמותי תאמרנה שייך לענין התפלה: (ב) בירושלמי ספ"ק דברכות שבמודים צריך לשוח עד שיתפקקו כל חוליותיו ע"ש כל עצמותי תאמרנה. והובא בהרא"ש שם סס"ו ט"ו. וז"ב תרומה קמ"ב א"ב ע"ש: (ג) תה"א ח"א ספ"ד ורחמים שלי מקדימים עמכם בכל יום תמיד שנאמר מציל עני מחזק ממנו כו':

מצודת דוד

(א) את יריבי. עם המריבים עמדי תריב אתה בעבורי: (ב) החזק. אחוז בידך מגן וגו' והוא דרך משל מלשון הנוהג באדם: (ג) וסגור. התיצב בדרך וסגור לקראתם לבל ירדפו אחרי: (ד) יבושו. כאשר לא יוכלו לי: (ה) יהיו כמץ. יהיו נעים ונדים ממקום למקום כמוץ הנד מפני הרוח: (ו) יהי דרכם חושך. לבל יראו להשמר ויהי דרכם חלק וימעדו וגלם בעת ינוסו כשירדפם והוא משל לומר שיהיו נלכדים בצרות ולא יוכלו להנצל: (ז) חנם. על לא חמס בכפי: לנפשי. כמו לגופי וכן ברזל באה נפשו (לקמן ק"ה):

(ח) תבואה. תבוא עליו חשך שלא ידע להזהר: אשר טמן. כי הן הדרך להטמין ולכסות הרשת לבל יהא נראה להשמר ממנו: תלכדו. את הפורש אותה: בשואה. בעבור החושך הבא עליו לא יראהו ויפול בה: (ט) בה'. בעזרת ה': (י) מי כמוך. מי מושיע כמוך: מחזק ממנו. מן האויב החזק ממנו: מגוזלו. ממי שרוצה לגזלו: (יא) יקומון. עדי רשע קמים להעיד בי ושואלים ומבקשים ממני להחזיר דבר אשר לא ידעתי מעולם ולא בא לידי: (יב) תחת. במקום הטובה שעשיתי להם: שכול לנפשי. חפצים להביא עלי את המיתה: (יג) בחלותם. כשהיו חולים היה לבושי שק והייתי מענה נפשי בצום בעבורם: ותפלתי. ר"ל פן יאמרו שכ"ז היה למען יכבד עוד החולי עליהם לזה אמר ותפלתי מה שהתפללתי עליהם תשוב אל חיקי ויקוים בי: (יד) כרע. התהלכתי כפוף ומעונה כאילו יהיו רעי ואחי: כאבל אם. כאם המתאבלת על בנה כי הלכתי בקדרות שחוח:

י כל עצמותי תאמרנה. רבות אמור ס"פ ל' לא נאמר פסוק זה אלא בשביל לולב. השדרה של לולב דומה לשדרו של אדם כו' הוי כל עצמותי תאמרנה. ובזח"ג פינחס דרנ"ה סע"ב לולב דא צדיק דדמי לחוט השדרה דביה ח"י חולין כו' לקבל ח"י ברכאן דצלותא כו' דביה קיום כל גרמין ועלה אמר דוד כל עצמותי תאמרנה כו'. ועמ"ש מזה בד"ה לא הביט און ביעקב בענין שח"י ברכאן דצלותא הם נגד חוה"ש המקשר

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף ג עמ' ב ומעתה מחלוקת התנאים בענין כיסוי הענן בתלויה במחלוקת
זו, **רבי יוסי הגלילי** סובר שכיסה הענן את משה לאחר מתן תורה
כדי להפרישו, משום ש**סבר לה פתנא קמא דאמר בששה**
בחדש ניתנה תורה, הלכך חייב להעמיד שזה היה מעשה
אחר עשרת הדברות, כלומר כיסוי הענן ששה ימים היה מיום ז'
סיון עד י"ב בו, וכך מתפרש הפסוק, **'וישכן כבוד ה' על הר**
סיני, ויכסהו הענן ששת ימים' היינו שכסוהו למשה אחר מתן
תורה, **'ויקרא אל משה ביום השביעי'** לפרישה שהוא יום י"ג
בסיון **לקבולי שאר תורה, דאי סלקא דעתך לפרש כדעת**
רבי עקיבא ש'וישכן כבוד ה' היה **מראש חודש**, וממילא
'ויכסהו הענן' פירושו **להר** כאמור לעיל, ולפי זה **'ויקרא אל**
משה ביום השביעי' היה ביום ז' בסיון **לקבולי עשרת**
הדברות, אי אפשר לפרש כן, דהא **קבילו להו** לעשרת הדברות **מששה בסיון**. ועוד דהא **אסתלק**
ענן מן ההר **מששה** כשנגמר מעמד מתן תורה, ואם כן מדוע כתוב שה' קרא למשה מתוך הענן. ו**רבי**
עקיבא סובר שהענן כיסה להר קודם מתן תורה, משום ש**סבר לה פתנא קמא דאמר בשבעה**
בחדש ניתנה תורה לישראל, ולכך יכול לפרש ש'ויקרא אל משה ביום השביעי' הוא ז' בסיון שבו
ניתנה תורה למשה וישראל.

עתה מבררת הגמרא לפי שיטות אלו כיצד יתבאר מה ששינינו במשנה (תענית כו.) ללא חולקין, שבי"ז בתמוז
ירד משה מהר סיני ושבר את הלוחות. שואלת הגמרא: **בשלמא לרבי עקיבא** הסובר שלא הופרש
משה אלא עלה מיד אחר מתן תורה, **היינו דמשפחת לה** - מבואר מה ששינינו **שבשבעה עשר**
בתמוז נשתברו הלוחות, שהרי מז' בסיון שעלה באמצע היום ישנם **עשרין וארבעה ימים דסיון**
עד סוף החודש, **ושיתסר** - שש עשרה ימים **דתמוז**, שבימים הללו **מלו להו ארבעין יומין דהוה**
פקה, וכיון שנתאחר בעלייתו ביום ז' בסיון, לכך התאחר בירידתו ביום י"ז בתמוז, **ובשבסר** [שבעה עשר]
בתמוז נחית ואתא - ירד מן ההר ובא למחנה וראה שישראל עשו את העגל, **ותברינהו** [שבר]
ללוחות מחמת כך. **אלא לרבי יוסי הגלילי דאמר** שלאחר מתן תורה החלו **ששה דפרישה**
וכלו בי"ג סיון ונמנו **ארבעין ימים דהר אחרי ימי הפרישה**, נמצא שעד **עשרין ותלת** [כ"ג] **בתמוז**
לא ירד מן ההר ולא **אתברור לוחות**, וזה לא כפי ששינינו שבי"ז בתמוז נשתברו הלוחות. משיבה הגמרא:
אמר לה רבי יוסי הגלילי, ארבעין דהר בהדי ששה דפרישה - הימים שמשו עמד במצות
פרישה נכללו באותם ארבעים יום של עלייתו להר, ונמצא שאף לשיטה זו אכן ירד ושבר את הלוחות ביום
י"ז בתמוז.

1 **דְּאֵנָּה חוֹרְפִּיהַ בְּלַעַ** – שמתוך חריפותו הוא בולע את טעם הבשר,
 2 **אֲכָל** אם חתך בסכין זו קִישוּת – קישוא, שהוא ירק מתוק, אינו בולע
 3 את טעם הבשר, אבל שמנונית הבשר עומדת על מקום החתך, ועל
 4 כן נִרְרֵר לִבִּי פִּסְקִיקָה – יגרור מעט בסכין את מקום החתך וְאֲכָל –
 5 ואז יהיה רשאי לאוכלו בכוחו.
 6 ואם חתך בסכין של בשר קִילְחִי דְּלִיפְתָּא – קלחים של לפת, שְׂרִי –
 7 מותר לאכלם בכוחו, מפני שטעם הלפת מתוק ואין טעם שמנונית
 8 הבשר ניכר בו. אבל אם חתך בסכין זו קלחים דְּסִילְקָא – של תרדין,
 9 אֲסִירִי – אסור לאכלם בכוחו, ודינם כצנן שנחתכה בסכין של בשר,
 10 מפני ששמנונית הבשר נותנת בהם טעם. וְאִי פְתַךְ בְּהוּ דְּלִיפְתָּא –
 11 ואם עירב גם לפת בשעת חיתוך התרדין, שחתך חתיכה אחת מהלפת
 12 ואחריה חתיכה אחת מהתרדין, שְׂפִיר דְּמִי – טוב הדבר, ומותר
 13 לאכול אף את התרדין בכוחו, מפני שמתיקות הלפת מבטלת את
 14 טעם השמנונית מהסכין, ושוב אינו נותן טעם בתרדין.
 15 הגמרא מבררת האם יש צורך להרחיק תבלינים מהכוח: **בְּעָא**
 16 **מִינִיהּ** – שאל רב דִּימִי מַרְבַּח נַחֲמָן, מִהוּ לְאֵנוּחִי בְּדָא דְּמִלְחָא נְבִי
 17 **בְּדָא דְּבִמְכָא** – האם מותר להניח כד של מלח ליד כד של כותח,
 18 האם חוששים שמא יפול כותח לתוך המלח בלי ידיעתו, ויבוא
 19 למלוח במלח זה קדרה של בשר. אָמַר לִיה רב נחמן לרב דִּימִי,
 20 אֲסִירִי, מפני שחוששים שיפול כותח למלח. חזר רב דִּימִי ושאל,
 21 דְּחֵלָא מַאי – מה הדין להניח כד של חומץ ליד כד של כותח, האם
 22 גם בזה חוששים שמא יפול לתוכו כותח ויבוא לתת מאותו חומץ
 23 בתבשיל של בשר. אָמַר לִיה רב נחמן, שְׂרִי – מותר. שאל רב דִּימִי,
 24 וּמַאי שָׁנָא – ובמה שונה חומץ ממלח, מדוע במלח חוששים שמא
 25 יפול לתוכו כותח ובחומץ לא. השיב לו רב נחמן בבדיחות, לִבִּי
 26 תִּיבּוֹל עָלָה בּוֹדָא דְּמִלְחָא – כאשר תמדוד לי כור של מלח בשכר
 27 שאשיב לך על שאלה זו, אז אשיב לך. והוסיף רב נחמן לפרש, מַאי
 28 מְעָמָא – מהו באמת טעם החילוק, הֲאִי – מלח, אם יפול בו מן הכותח
 29 הסמוך אליו, אִיתִיהּ אִיסּוּרָא בְּעֵינֵיהּ – ישנו לאיסור בעינו, מפני
 30 שהוא עב, וניכר במלח ואינו מתבטל, וְאִילוּ הָאִי – חומץ, אף אם
 31 יפול בו מן הכותח, לִיתִיהּ אִיסּוּרָא בְּעֵינֵיהּ – אין האיסור בעינו, אלא
 32 הוא נמש בחומץ ואינו ניכר, וגם טעמו אינו מורגש בחומץ, ולכן הוא
 33 בטל לגמרי ואף אם יתן ממנו לתבשיל של בשר אין בכך כלום.
 34 הגמרא מספרת מעשה בענין תערובת בשר בכוחו: הָהוּא בַר גּוּזְלָא
 35 – מעשה בבשר של גזל אחד דִּנְפַל לְבְּדָא דְּבִמְכָא – שנפל לכד מלא
 36 כותח, והבשר היה צונן ולא היה מבושל או צלוי, ונשאלה השאלה
 37 האם יש לחשוש שבלע הבשר מטעם החלב שבכותח מפני שהכותח
 38 מלוח, או לא. שְׂרִייה – התירו רב חִינְנָא בְּרִיהּ דְּרַבָּא מִמְּקוֹם הַנִּקְרָא
 39 פְּשִׁרוּנִיָּא באכילה. אָמַר על כך רַבָּא, מַאֲן חָכִים לְמִשְׁרֵי בִי הָאִי
 40 גּוּזְלָא – מי חכם להתיר מקרה שכזה, אִי לָאו – אם לא רב חִינְנָא
 41 בְּרִיהּ דְּרַבָּא מְפִשְׁרוּנִיָּא שהוא חכם גדול וקָסָבֵר בִּי אָמַר שְׁמוּאֵל –
 42 והבין שכאשר אמר שמואל שְׁמִלִית הָרִי הוּא בְּרוּתָּה, הֲנִי מִילִי –
 43 לא אמר דברים אלו אלא הִיכָא דְּאִינוּ נֹאכָל מִחֶמֶת מְלָחוּ – במקרה
 44 שהמליח מלוח כל כך עד שמחמת רוב מלחו אינו ראוי להאכל כך
 45 עד שישרוהו וידיחורו במים להפיג ממנו את מליחותו, כעין
 46 שמואלים בשר להצניעו לזמן ארוך שמרבים מאד במלח, אֲכָל הָאִי
 47 בּוֹתְחָא – כותח זה, הָרִי נֹאכָל מִחֶמֶת מְלָחוּ – אף על פי שהוא מלוח
 48 הרי הוא נאכל כך בלי הדחה, ולכן אינו פולט ומבליע את טעמו
 49 בצונן.
 50 מוסיפה הגמרא לפרש: וְהֲנִי מִילִי – ודברים אלו, שהבשר מותר,
 51 אינם אמורים אלא כשהיה הבשר חָי, שאינו מבושל או צלוי, אֲכָל
 52 אם היה צָלִי, בְּעֵי קְלִיפָה – צריך לקלפו סביב סביב, מפני שנבלע

53 מעט טעם חלב מצידו החיצון עד כדי קליפה. וְאִי אִית בִּיה פִּילִי –
 54 ואם הוא צלי וגם יש בו בקעים, בּוֹלִיָה אָסוּר – נאסר כולו ולא
 55 מועילה קליפה להתירו, מפני שעל ידי הבקעים התפשט החלב
 56 בכולו. וְכֵן אִי מְתַבֵּל בְּתַבְלִין – אם התבשל הבשר כשהוא מתובל
 57 בתבלין, הרי התרכך על ידי התבלין ומעתה הוא נוח לבלוע, ולכן
 58 בּוֹלִיָה אָסוּר – נאסר כולו, שכולו בלוע מטעם החלב ואין מועילה
 59 קליפה להתירו.
 60 הגמרא מפרשת את הדינים הנוהגים במוהל האדום שיוצא מהבשר
 61 לאחר הצליה: אָמַר רב נַחֲמָן אָמַר שְׁמוּאֵל, פְּכֹר לַחַם שְׁחַתְךָ עָלֶיהָ
 62 בְּשֵׁר לאחר שעלה מן הצלי, אָסוּר לְאָכְלָהּ מחמת המוהל היוצא מן
 63 הבשר, מפני שדם הוא, ונבלע בכיכר. וְהֲנִי מִילִי דְּאִסְמִיק – ודברים
 64 אלו לא נאמרו אלא כשהיה הבשר אדום, וְהֲנִי מִילִי דְּאִסְמִיקָה –
 65 ודברים אלו לא נאמרו אלא כשעבר הדם את כל הכיכר מצד זה
 66 לצד השני עד שנראה משני הצדדים. וְהֲנִי מִילִי דְּאִסְמִיקָה – ודברים
 67 אלו לא נאמרו אלא כשהיה אותו המוהל סמיך ועבה, אֲכָל קְלִישְׁתָּא
 68 – אם היה המוהל צלול, לִית לָן בָּתָּ – אין לנו לאסור מחמתו, מפני
 69 שאינו דם.
 70 ממשיכה הגמרא לספר כיצד נהגו האמוראים באותה כיכר: שְׁמוּאֵל
 71 כשהיה מזדמן אצלו לחם שחתכו עליו בשר לאחר צליה שְׂרִי לִיה
 72 לְבָלְפִיה – היה משליך אותו לכלבו. אך רב הוֹנָא יְהִיב לִיה לְשִׁמְעִיה
 73 הגמרא: מַה נִּפְשָׁךְ – מה שתאמר קשה הוא, שהרי אִי שְׂרִי – אם לחם
 74 זה מותר, לְבוֹנִי עֲלֵמָא שְׂרִי – הרי הוא מותר לכולם, ומדוע לא
 75 אכלו בעצמו, וְאִי אָסוּר – ואם הלחם אסור, לְבוֹנִי עֲלֵמָא אָסוּר –
 76 הרי לכולם הוא אסור, וכיצד נתנו לשמשו לאוכלו. מיישבת הגמרא:
 77 שְׂאֵנִי רַב הוֹנָא – שונה הוא רב הונא משאר אנשים, דְּאֵינָא דְּעִתִּיהּ
 78 – שהוא איסטניס, ונפשו מצטערת מדבר של מיאוס, ואף על פי
 79 שלדעתו אין איסור באכילת פת זו, נמנע מאכילתה מחמת המיאוס.
 80 ממשיכה הגמרא לספר: רַבָּא אֲכָל לִיה – היה אוכל בעצמו את
 81 הלחם שחתכו עליו בשר לאחר הצליה, וְקִנְרִי לִיה חֲמַר פְּשֵׁר – והיה
 82 קורא למוהל האדום שנבלע בפת "יין הבשר", מפני שלדעתו מוהל זה
 83 אינו דם.
 84 הגמרא מפרשת כיצד מותר להניח כלי תחת הבשר בשעת הצליה:
 85 אָמַר רב נַחֲמָן אָמַר שְׁמוּאֵל, אִין מְנִיחִין בְּלִי תַּחַת הַבֶּשֶׂר בשעת
 86 צלייתו כדי לאסוף בו את השומן דוב מהבשר בצליה, עַד שִׁיכָלָה
 87 מהבשר כָּל מְרָאָה אֲדוֹמוּמִית שָׁבוּ, כלומר, שסיים לפלוט את כל
 88 דמו, מפני שאם יניח כלי קודם לכן, יתערב הדם היוצא בצליה עם
 89 השומן שיתאסף בכלי, והשומן יאסר.
 90 שואלת הגמרא: מָנָא יִדְעִין – מנין אנו יודעים מתי נפלט כל הדם.
 91 מפרשת הגמרא: מִר זוּמְרָא מְשִׁמִּיה דְּרַב פִּפְא אָמַר, מְשַׁתְּעָלָה
 92 תִּמְרָתוֹ – משעה שהבשר מעלה עשן בודאי כבר סיים לפלוט את
 93 דמו.
 94 מקשה הגמרא: מִתְקִיף לָהּ רַב אִשִּׁי על דברי רב פפא, וְדִלְמָא –
 95 ושמא בשעה שהבשר מעלה עשן, תִּתְקָא מְסָא, עֵילָאָה לָא מְסָא –
 96 צידו התחתון הסמוך לגחלים הגיע כבר לשיעור שכלה כל אדמומית
 97 שבו, ולכן הוא מעלה עשן, אבל צידו העליון טרם הגיע לשיעור זה
 98 ועדיין דם זב ממנו.
 99 מסיקה הגמרא: אֵלָא אָמַר רַב אִשִּׁי, לִית לִיה תִּתְקָאָה – אין לבשר
 100 תקנה שיוכלו להניח כלי תחתיו בשעת צליה אֵלָא מְשַׁדָּא בִּיה תִּתְרִי
 101 גְּלִילִי מְלָחָא – אלא אם ישליכו בו שתי חתיכות מלח, אחת על הבשר,
 102 והשניה בתוך הכלי שתחתיו, וטבעו של המלח שהוא שואב את הדם
 103 אליו, וכך יגרר הדם אל המלח בשולי הכלי, והשומן ישאר נקי מדם,
 104

חולין. פרק שמיני – כל הבשר דף קיב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קיט רש"י תוספות

1 וזאת דאמרין פרק "כל שעה" (פסחים ל"ב) אין טשין התנור באליה. ואם טש, כל הפת
2 אסורה, עד שיוסק התנור, ולא סגי בקנח – אין ראייה משם דנתבשל אסור, מדלא חשיב
3 ליה בקנח נותן טעם בר נותן טעם. דאומר רבינו תם. דאי אפשר לתנור להתקנח יפה
4 כשנרבע בו השמננית, והוי בעין עד שיוסק. ויש לדקדק: דאפילו נתבשלו – שרי, כדאמרין
5 פרק "דם חטאת" (זבחים צ"א) דכל יום יום
6 נעשה גיעול לחבירו, ומותר לבשל שלמים, ומותר לבשל חטאת, ולא
7 האידנא בקדרה שובשל בה שלמים אטמול. דלא
8 אמרין דקא ממעט באכילת שלמים דהאידינא,
9 משום דטעם שני הוא ונתבשל קודם שיבא לידי
10 איסורו ואין לומר: דשאני התם דהוי טעם שלישי,
11 לפי שיש מים בקדרה – מטעם זה יהיו נמי
12 הבעים מותרים שנתבשלו במים בקדרה ועוד:
13 דגבי שפוד ואסכלא מיתיי בסוף מסכת עבודה
14 זרה (ע"א), ההיא דכל יום יום נעשה גיעול
15 לחבירו, ומיהו על כרחך אין ראייה משם, דהא
16 אפילו בשל בה חטאת – שרי לבשל באותה
17 קדרה שלמים, בסוף מסכת עבודה זרה (שם).
18 והרי ממעט באכילתה, דמתסרי לזרים ולנשים
19 ולעבדים, דאין נאכלת אלא לזכיר כהונה. וגם
20 מפסלי ביצא, דהוי טעם שני באיסור. ועל כרחך
21 התם הוי טעמא משום דמין במינו מדאורייתא
22 בטל ברוב, ובבלי מקדש אוקמהו דאורייתא.
23 וקערות שמשמנין בזן בשר, שהודחו במחבת
24 של חלב בבלי ראשון, ושניהם בני יומן – יש
25 לאסור, אפילו אם נאמר לאו דוקא עלו אלא
26 אפילו נתבשלו, אמר השמננית בעין על הקערות.
27 דהוי כסכין שלא נתקנח, דאסר בקנטרס ללשון
28 אחר. ואפילו אין שמננית בעין – אסור,
29 דהקערות נוגעות במחבת, ונפלט טעם מזה לזה,
30 והוי טעם שני באיסור. ועוד: דלא דמי כלל לדגים
31 שעלו בקדרה, דהא כשהטעם שני של בשר ושל
32 חלב נכנס במים – מיד נאסרו המים, וחזקין
33 ואוסרין הקערות והמחבת. ואם האחד אינו בן
34 יומן, אז אותו שהוא בן יומן מותר. **אנב** חורפיה
35 בלע – יש ליוזר שלא לחתוך שומין ברישן
36 ובצלים בסכין חולבת, משום דחריפי טובא.
37 וזיכא דחתך נתנן בקדרה מלאה מים רותחת –
38 מותר בששים, לבטל טעם הבלוע בירק ונפלט מן
39 הסכין. אבל חתכו בסכין של גוי – נעשה הירק
40 כולו נבלה, וצריך ששים לבטל הירק. וצריך עיון
41 אם הסכין מקנח ואין בן יומן, אי חורפא דידהו מחליא לשבת, כדאמר גבי חלחית פרק "אין
42 מעמיד" (עבודה זרה ט"א).
43 **מהו** לאנחי כדא דמלחא בהדי כדא דכמכא אמר ליה אסור – אין לאסור מטעם זה
44 להניח תבנה אחת כד של בשר איצל כד של חלב – דהתם נזהר יפה שלא יפול
45 מזה על זה, אבל הכא – לא מסקי אדעתיהו ליוזר שלא יפול מן הכותח במלח, ולא ידע,
46 וימלח ממנו בשר. וכן דחלא, כי דרך לתת חומץ בתבשיל, וחישינן שמא יפול מן הכותח
47 לתוכו ויחזור ויתן לתוך התבשיל. **הני** מילי דאינו נאכל מחמת מלחו – הרב רבינו יעקב
48 ישראל התיי פנעם אחת יגית מלאה בשר שנמלחה יפה עם חתיכת נבלה, ואמר דלא חשיב
49 אינו נאכל מחמת מלחו אלא אם כן נמלח כעין עבד, כדאמר פרק "כלל גדול" (שבת ע"ב),
50 האי מאן דמלח בשרא בשבת – חייב משום מעבד, ומוקי לה: דבעי לאורחא, אבל לביתא
51 לא משוי איניש מיכליה עץ. ובקנטרס נמי פירש: אינו נאכל מרוב מלח שבו, עד ששוררהו
52 ומדיחו במים, כעין בשר שמולחים להצניע. וקשיא לרבינו תם: דאסור להווי ששוררהו
53 ויחזור ויתן לתוך התבשיל. **הני** מילי דאינו נאכל מחמת מלחו – הרב רבינו יעקב
54 ישראל התיי פנעם אחת יגית מלאה בשר שנמלחה יפה עם חתיכת נבלה, ואמר דלא חשיב
55 אינו נאכל מחמת מלחו אלא אם כן נמלח כעין עבד, כדאמר פרק "כלל גדול" (שבת ע"ב),
56 האי מאן דמלח בשרא בשבת – חייב משום מעבד, ומוקי לה: דבעי לאורחא, אבל לביתא
57 לא משוי איניש מיכליה עץ. ובקנטרס נמי פירש: אינו נאכל מרוב מלח שבו, עד ששוררהו
58 ומדיחו במים, כעין בשר שמולחים להצניע. וקשיא לרבינו תם: דאסור להווי ששוררהו
59 ויחזור ויתן לתוך התבשיל. **הני** מילי דאינו נאכל מחמת מלחו – הרב רבינו יעקב
60 ישראל התיי פנעם אחת יגית מלאה בשר שנמלחה יפה עם חתיכת נבלה, ואמר דלא חשיב
61 אינו נאכל מחמת מלחו אלא אם כן נמלח כעין עבד, כדאמר פרק "כלל גדול" (שבת ע"ב),
62 האי מאן דמלח בשרא בשבת – חייב משום מעבד, ומוקי לה: דבעי לאורחא, אבל לביתא

1 קישות – מתוקה היא, ואינו נבלע בתוכה, אלא השמננית צף ועומד על מקום
2 החתך. הלכך, "גריי לבי פסקיה" – למקום חתך גורר מעט בסכין, "ואכיל" – אף
3 בכוחה. הלכך, דגים שעלו בקערה – מותר לאוכלן בכוחה, כדאמר דאין נותן טעם
4 הבא מן הממש אלא נותן טעם הבא מנותן טעם. דסתם קערה מקנחין אותה משומן
5 הקרוש עליה משום מיאוס. אבל לסכין,
6 פעמים שהשמננית קרוש עליה, ואינו ניכר.
7 וכשתחתך בצנן – הוי נותן טעם הבא מן
8 הממש. ועוד: דמשום חורפיה בלע טפי מדגים
9 הירותחים, ואגב דדוקא דסכינא פליט סכינא
10 ובלע צנן. קלחי – קלחים. **ליפתא** – לפת
11 אינו חריף אלא מתוק ואין טעם שומן ניכר בו.
12 **דסילקא אסירי** – לפי שנותן טעם בהן. **ואי**
13 **פתך בהו דליפתא** – ערבן בעת חתוכן,
14 שחתך אחת של לפת ואחת של תרדן –
15 הלפת מבטל טעם השמננית מן הסכין, ואין
16 התרדן מקבילן טעם הימנו. **כמכא** – כותח.
17 מי חיישין שמא יפול מן הכותח במלח, והוא
18 לא ידע וימלחו ממנו קדרת בשר? **דחלא מאי**
19 – דרך לתת חומץ לתוך התבשיל. מי חיישין
20 שמא יפול מן הכותח בחומץ, ויחזור ויתן
21 ממנו לתבשיל? **לבי תיכול** – "כשתמדוד לי
22 עליה כור של מלח בשכרי, אמור לך טעמו
23 של דברי". **האי** – כותח הנופל במלח, נראה
24 וניכר, מפני שהוא עב ולא בטיל. אבל כותח
25 הנופל בחומץ ליתיה בעיניה, וטעמא נמי לא
26 ידוב כותח בחומץ. **שרייה רב חיננא** – אף
27 על פי שהכותח מליח הוא. **דאינו נאכל**
28 **מחמת מלחו** – אינו נוח לאכיל מרוב מלח
29 שבו, עד ששורין ומדיחין אותו במים, כעין
30 מליחת בשר להצניע. **נאכל מחמת מלחו**
31 **הוא** – כלומר, נאכל במלחו הוא. **קליפה** –
32 מלמעלה סביב. **ואי את ביה פילי** – בקעים
33 והוא צלי – לא סגיא ליה בקליפה, לפי
34 שבוטע דרך הנקבים, וכולו אסור. **ואי מתבבל**
35 **בתבלין** – התבלין שנתבשלו עמו מרכיבין
36 אותו ונח לבלוע, וכשנפל לכותח היה צמא
37 לבלוע, ובלע. שחתך עליה בשר – כשהוא
38 חותך מן הצלי. **אסור לאכיל** – מפני שהדם
39 יוצא ונבלע בו. **והני מילי דאסמין** – שהיה
40 הבשר אדום *שנקטרודא. **והני מילי**
41 **דאבריה** – שנקב הדם את הככר, כלומר, עבר מצדו לצדו, עד שנראה משני צדדין.
42 הכי גרסינן: **והני מילי דאסמכיה** – שהיה אותו מוחל היצא מן הבשר עבה, אבל
43 צלול – לאו דם הוא. **שרי ליה לכלביה** – להחזיק בכר. **מה נפשך** – דאידהו לא
44 בעי למיכליה ולשמעיה ספי ליה איסורא? **דאינו דעתיה** – האי דלא אכיל ליה
45 – משום דאיסטניס הוה, ולא משום איסורא. **חמר בשר** – יין הבשר. **אין מניחין**
46 **כלי** – "בי דוגי" דלעיל (ק"א). **עד שיכילה** – שיהא כל דמו כבר נפלט ממנו.
47 **משתעלה תימרתו** – שהבשר מעלה עשן. לישנא אחרינא: שיהו הגחלים מעלין
48 עשן. שכל זמן שהדם שותת עליהן, אינן אלא כבין והולכים. אבל כשהשומן נוסף,
49 הן מעלין עשן. לשון מורי. **ורילמא תתאה מטא** – צד התחתון של צד גחלים נצלה,
50 והעליון לא נצלה? **תרי גללי דמלחא** – בין על הבשר ובין בתוך הכלי, והדם נגרר
51 אצל המלח לשוליים.

ומשפיה

דגים ועופות שמלחו זה עם זה אסורין – הדגים לבדן. והקשה רבינו שמואל: דאם כן, היה ליה למימר "דגים שמלחו עם עופות אסורין!" ויש לומר: דאם כן, הוה משמע אפילו העופות תפל הדגים מלחיהם, כמו דג טהור שמלחו עם דג טמא בדבסמוך, דמיירי בטהור מליח וטמא תפל – חה אינו, כי בענין זה לא היו הדגים אסורין. ונראה דאין העופות נאסרים מהדגים שנאסרו, אפילו לאתו פירוש

ושמשיה. אמר ליה רב אחא בריה דרב איקא לרב אשי: ומי אמר שמואל הכי? והאמר שמואל כבר שחתך עליה בשר – אסור לאכלה! – שאני התם, דאגב דוחקא דספינא פליט. אמר רב נחמן: דגים ועופות שמלחו זה עם זה – אסורין. – היכי דמי? אי בכלי שאינו מנוקב – אפילו עופות ועופות נמי אסירי! אי בכלי מנוקב – אפילו דגים ועופות נמי שרי! – לעולם – בכלי מנוקב, ודגים משום דרפו קרמיהו קדמי ופלימי, ועופות קמימי, בתר דניחי דגים פלימי עופות, והדר בלעי מיניה. רב מרי בר רחל אימלח ליה בשר שחומה ביהרי בשר מרפה, אתא לקמיה דרבא, אמר ליה: "הממאים" – לאסור צירן ורומבן וקיפה שלהן, ולימא

כשנולח הרבה חתיכות יחד זו אחר זו, ומניחין שניה על הראשונה וכן שלישית וכן רביעית, אפילו יש כמה חתיכות, אף על פי שהראשונה גומרת פליטה תחלה. ופשטיה "דילא לא שניא" (נמי משמע: שנמחר למלוח כל אחד ואחד בפני עצמו. וכן מפורש רבינו תם: "אלא לא שניא") – שאף על פי שהתחתון פולט תחלה – אינו נאסר. ולמה מותר: כיון שפליטה התחתון קודמת. ונראה דהיינו טעמא: משום דדם מיושר שריק במליחה כמו בצליה. וכי היכי דשרי בצלי בשרא עלוי בשרא אפילו לכתחלה, אף על פי שכלה תחלה פליטה בצד התחתון של צד האש משום דמשרק שריק, הוא הדין נמי במליחה דשרי כהאי גוונא. ודגים דוקא משום דרפו קרמיהו אסירי – משום דריכבי ונבלע הדם בתוכו, ולא שריק מנייהו. ומיהו היבא דאיכא גומות בצד עליון של התחתונה, דלא מצי שריק, קשה: למה יתא מותרין? דמשעמיס בכל יום שמוצאין גומות (ובחתיכות) התחתונות מלאות ציר, ונהוגין בדבר היתר. ויש מפרשים: משום דפליטה ציר מושכת הרבה אחר פליטה הדם, וכל זמן שמושרק פליטה הציר, פולטות מה שבוולעות מן העלינות אחר פליטה דמן. ומה שנמצא בגומות – ציר הוא, ולא דם. אבל בדגים אין לומר כן – לפי שפליטה דם העופות

מושכת אחר פליטה ציר הדגים. והרב רבינו יוסף מארלו"ש היה אומר: לפי שפליטה הדגים נגמר קודם התחלת פליטה העופות, לכך אין פולטין עוד מה שבוולעין מן העופות. אבל בשר ובשר, כיון שלא נגמר פליטה דם תחתון קודם התחלת בליעתה מן העלין – אין דרך פליטה נסתמת. דהואיל ופתוח פלטה – לא יסתם עד גמר פליטה החתיכה שעליה. וכן אם מלחו שלישית ותנו על העלינות קודם גמר פליטה – התחתונה פולטת עד שתגמור השלישית פליטה. וכן לעולם כל מה שיתנו עליה תבלע ותפלוט, כיון שלא נחר רגע אחת. ואם תאמרו: נזי דלפי שני טעמים האלו אין לאסור מחמת פליטת חתיכה העלינה, מכל מקום נאסור מחמת דם הבלוע במלח שבין חתיכה לחתיכה שבנמחה בציר שבגומות אחר פליטה כל הדם והציר. דבשלמא בכל חתיכה מלוחה דעלמא, אין המלח שעליה אוסר – לפי שמועט הוא הדם הבלוע במלח, ואינו יכול עוד לזוז משם כלל. אבל כאן שנמחה המלח בציר שבגומא ונעשה צלול – היה לו לדם זה לאסור כדי קליפה! ושמן לא אמרינן מליח הרי הוא כרותא אלא בשעת פליטה, אבל אחר גמר פליטה – לא חשיב כרותא, דפסק כח המלח מחמת שהפליט את הבשר, ויצא כח המלח עם הדם. אי נמי יש לומר: שהמלח שעל הבשר מעכב הדם הזה מליכנס בבשר. ולפי אותן השני טעמים שפירשתי, דכל זמן שהתחתונה פולטת ציר ברולעת ופולטת דם העלינות עם ציר שלה, או כל זמן שפתוחה פלטה בולעת ופולטת – צריך להמתין לתחתונה עד שתשעה העלינה שיעור צליה, שעד אותה שעה אין התחתונה יוצאת מידי דמה. ומיהו עדיין יש לומר טעם אחר: דכל זמן שהבשר טרוד פלוט ציר – אין בולע דם, חמן פליטה הציר אינו כלה כל כך מהרה. ומכל מקום בשר שבתוך הציר, כגון בכלי שאינו מנוקב, לא לתהי טעם זה – דאין לו שם כח לפלוט, מחמת שהוא שקוע בתוך הציר ובוולע. והיינו טעמא דשמואל דאמר לקמן (דף קיג, א) מולחין אלא בכלי מנוקב – דאף על גב דעדיין לא נגמר הבשר פליטה דמו, בולע, כדפרישתי. והיבא דחצייה של חתיכה בתוך הציר וחצייה בחוץ – מה שבתוכו אסור, ומה שבחוץ מותר, כדפרישתי לעיל בפרק "גיד הנשה" (צג, ב) גבי גדי שצלאו בחבלו. והיבא ששהה הבשר במלח כשיעור צליה על אחד, ואחר כך הושם בגיגית ושהה שם כל הלילה. ואחר כך נמצא הכלי מלא מיץ מן המליח שיצא מן הבשר. אירע מעשה בביתו של רש"י, והשיב: דמאחר ששהה הבשר במלח כדי שיעור, קודם שהושם בכלי – אין המים הנמצאים בכלי מין דם, אלא מחל בעלמא. וכן נראה. ותדע שאותו המחל הוא היתר, מיד כשהשהה שיעור צליה הוא מותר להדירו ולבשרו בקדרה, אף על פי שלא נפלט ממנו המחל היוצא אחר כך. ואין לאסור נמי המחל מחמת המלח שעל הבשר שנמחה בתוכו – דאם מכח זה באנו לאסור בשר הדופל באותו מחל, לפי שיש בו רוב מלח שעל הבשר, ואין נאכל מחמת מלחו ליחשב כרותא ואוסר את הבשר. אם כן גם מטעם זה יאסר כל הבשר שבעלמא, כשמניחין אותו בתוך הכלי להדירו, שנמחה המלח שעל הבשר במים. דמה לי מים מה לי מחל, לא שרשדו של היתר! אלא צריך לומר: שהדם שבמלח מתייבש בו, ואין בו כח ליבלע בשר אלא עומה במקומו, אף על פי שמתחת בתוך אותו מחל, כמו שפירשתי גבי ארתן גומות שבבשר, דמה לי גומא מלאה ציר ומה לי לא הבשר בתוך הציר. או מטעם שפסק כח המלח, מחמת שהפליט הבשר, ולא חשיב כרותא, כדפרישתי לעיל. ומכל מקום אין להקל, שכבר נהוג העם איסור. **הממאים** לאסור צירן – דרשה גמורה היא גבי שרצים ובהמה, חוץ מגבי דגים, כדפרישתי בפרק "גיד הנשה" (חולין צט, ב) גבי "שאני ציר, דזיעה בעלמא הוא".

ורומבן וקיפה שלהן – ואם תאמר: התייפך ליה מ"משרת" ליתן טעם כעיקר. דמשם אתה דן לכל התורה, כדאיתא פרק "אלו עוברין" (פסחים מד, ב) ויש לומר: דעיקר דרשה לא איצטרך אלא לצירן, ושאר הוה אסמכתא בעלמא. כדאמר פרק "אלו מציאות" (בבא מציעא ל, ב) גבי "והתעלמת" דעיקר קרא לזון ואינו לפי כבודו. אי נמי: איצטרך נמי לרומבן וקיפה ואשמעינן דמחוי כממש. אם המחא השרץ וגמיע, דהוי כאכילה. דסלקא דעתך דבשתייה לא מייחייב, כיון דאכילה כתיבא ביה. והכי יאתא ב"העור הורטוב" (חולין קכ, א) דמייתי לה "ההמה" את החלב וגמיע. ואם תאמר: אם כן, היכי דריש מהך דצירן אסור, כיון דאיצטרך להכי? ויש לומר: דשקולים הם. ומצוי נופיה לא הוה שמועין דלהוי שתייה כאכילה. דהוי מצין לאוקומי כשהקפחו ואכלו. **וקיפה** שלהן – ב"העור הורטוב" (גם זה שם) מפרש: "קיפה" – פירמא. ופרקי: הוא עצמו ליטמא טומאת אוכלין! אלא מאי "קיפה"? תבלין. והיה יכול להיות בין פירמא בין תבלין, דאחא לאשמעינן דשתייה כאכילה. וכן פירש בקתרטס: "פירמא" – בשר ותבלין הנקפה בשולי הקדרה. ומיהו לא היה לו לומר "הנקפה".

ומשפיה – כמו (בבא מציעא ס, א). השופה יין לחבירו, *קולירי. כלומר, יערה השומן העליון בנחת מכלי אל כלי, כדי שלא יתערב הדם בו. וראיתיה בהלכות גדולות דדוקא נקט תרי גללי. כלומר, מעט מלח. אבל מלח הרבה פוסק כח הדם, ועושהו כמים, והוא נעכר ומתערב עם השומן. ומי אמר שמואל הכי – דלאחר שיכלה כל

מראה אדמונית שבו מותר? והאמר שמואל בו' – והאי בשר כבר נצלה. שאני הארם דאגב דוחקא דספינא פליט – לעולם כשתעלה תמרתו אין הדם יוצא ממנו על ידי האור, ושמנונית הוא. ומותר. אבל כשחוטכו וכובש עליו את הסכין, הוא דוחקו, ואם נשאר בו דם – דוחקו והוא יוצא. דגים ועופות – לאו דדוקא עופות, דכל שכן בשר אחר, לפי שהוא קשה מבשר עופות. **אסורין** – והדגים לבדן, שהדם יוצא מן הבשר ונבלע בדגים. **אפילו עופות ועופות** [נמי] **אסירי** – כדאמרין לקמן (ק"ג, א) אין מולחין בשר אלא על גבי כלי מנוקב, לפי שהדם היוצא נשאר בכלי, ויחזור ונבלע בבשר. **אפילו עופות ודגים** [נמי] **שרי** – שהרי הדם יוצא. דמה לי דגים, ומה לי שאר שתי חתיכות הנמלחות זו על גב זו, שאף על גב שהדם יוצא מעלינה לתחתונה – אין

נאסרין אם הכלי מנוקב. **לעולם בכלי מנוקב** – היינו טעמא דדגים אסורין. **משום דגים רפו קרמיהו** – קרום שלהן רך. וקדמי **ופליט** – ממחרין פלוט ציר שלהן. **ועופות קמימי** – צומחין, *אשטרין"ט. כלומר, אין ממחרין פלוט, וכבר נזר הדם מפלוט, ועדיין עופות פולטין, הלכך, בלעי דגים, אבל בשר ובשר – כמה שזה שוהה פלוט, כך זה שוהה פלוט, ושניהם פולטין יחד. וכל זמן שהתחתון טרוד בפליטה, אינו בולע. **אימלח ליה בשר שחומה ביהרי בשר נבלה** – ובכלי מנוקב, כמשפט המולחים בשר. וקמיבעיא ליה: מי אמרינן כי היכי דגבי דם לא חיישין לדלמא פלט עליון ובלע תחתון, דאמרין: כל זמן שטרודים בפליטה, אינן בולעין שניהם נחין יחד מפליטתן. הכי נמי לא שניא, או לא? **אמר ליה הטמאים** – היא יתיירא דגבי "הטמאים לכנס בכל השרץ" (ויקרא א) **לאסור צירן ורומבן וקיפה** – פירמא, בשר ותבלין הנקפה בשולי הקדרה. וכיון דצירין אסור, מיתסר הבשר השחוט מחמת ציר הטרפה, שהוא נוח ליבלע מן הדם.

27 כן אסר רב נחמן בדין משום דרפא קרמיהו – מפני שהקרום שלהם
28 רך וקדמי ופליטי – הם מקדימים לפלוט את דמם, ואילו עופות
29 קמיטי – קשים ומכווצים ואין דמם יוצא במהרה, ולכן בטר דניחי
30 דגים – לאחר שהדגים נחים מפליטתם, פליטי עופות – פולטים
31 העופות את דמם, ותרר בלעי מיניה – וחוזרים הדגים ובולעים מהם
32 הנפלט מהעופות. מה שאין כן כאשר מולח שתי חתיכות בשר יחדיו
33 בכלי מנוקב, שתיקה פולטות ביחד, ואין שעה שבה האחת נחה
34 וחבירתה פולטת, ומתוך שהן טרודות לפלוט בכל אותה שעה אינן
35 בולעות זו מזו.
36 הגמרא מביאה מעשה בענין מליחת בשר אסור עם בשר מותר:
37 מעשה ברב קרי בר רחל דאמילח ליה – שנמלח לו בשר בהמה
38 שחוטת בהרי – ביחד עם בשר טרפה בכלי מנוקב, אתא לקמיה
39 דרבא – בא רב מרי לפני רבא לשאול אם בשר השחטה מותר או
40 לא, האם על ידי המלח בלע הבשר הכשר מן הטריפה, או שמוא כל
41 זמן שהכשר טרוד לפלוט את דמו אינו בולע, ולאחר שגומר לפלוט
42 גם בשר הטריפה גמר לפלוט ולא נאסר בשר השחטה. אמר ליה
43 רבא, נאמר בדין השרצים הטמאים (ויקרא יא לא) 'אֵלֶּה הַטְּמָאִים לָכֶם
44 בְּכָל הַשָּׂרֵץ', ודרשו בברייתא שמהאות ה"א היתירה בתיבת
45 'הטמאים' יש ללמוד לאסור באכילה אף את צירן – הציר היוצא
46 מדברים אסורים על ידי מליחה, ורומבן – ואת הרוטב שבו הם
47 התבשלו, וקפה שלחן – ואת הבשר והתבלין שנקפה בשולי
48 הקדירה שבה הם התבשלו. ומאחר שהציר היוצא מהם אסור, והרי
49 הציר נוח להבלע בבשר יותר מאשר דם, לכן בשר השחטה שנמלח
50 עם בשר הטריפה אף על פי שאינו בולע דם בשעת המליחה, אך את
51 הציר בודאי בלע ונאסר.

1 ומשפיה – ולאחר גמר הצליה יערה את השומן בנחת לכלי אחר
2 ואת הדם ישאיר בכלי הראשון.
3 הגמרא מקשה סתירה בדברי שמואל: אמר ליה רב אתא בריה דרב
4 איקא לרב אשי, ומי אמר שמואל הכי – האם אפשר ששמואל אמר
5 כך, שאין חוששים לזיבת דם מהבשר אלא עד שיכלה כל מראה
6 אדמומית שבו, והאמר שמואל – והרי שמואל עצמו אמר שכבר
7 שחתך עליה בשר לאחר גמר הצליה אסור לאכלה מפני שנבלע בה
8 דם היוצא מהבשר, הרי שחוששים לדם היוצא מן הבשר גם לאחר
9 שכלה מראה האדמומיות, ואפילו לאחר הצליה. מתרצת הגמרא:
10 לעולם אין לחוש שמוא יצא עוד דם על ידי הצליה לאחר שכלה
11 מראה האדמומיות, ושאיני קתם – שונה הדבר שם, בחותך בשר על
12 גבי ככר, דאנב דוחקא דפסינא פליט – שמתוך שהסכין דוחק
13 בבשר, פולט הבשר את הדם שנשאר בו.
14 הגמרא מפרשת מה דינם של דגים שנמלחו עם עופות: אמר רב
15 נחמן, דגים ועופות שפולחן זה עם זה – המולח בכלי אחד דגים עם
16 עופות כדי להוציא את דמם, הרי הדגים הללו אסורין באכילה, מפני
17 שבלעו מהדם שנפלט מהעופות.
18 מבררת הגמרא: היכי דמי – במה מדובר, אי – אם מדובר שמלחם
19 בכלי שאינו מנוקב, אם כן אפילו אם מלח עופות ועופות בכלי
20 אחד נמי אסורי – גם כן הם אסורים, מפני שהדם נשאר בכלי וחוזר
21 ונבלע בהם, ומדוע נקט רב נחמן דגים ועופות. ואי – ואם מדובר
22 שמלחם בכלי מנוקב, שהדם הנפלט מהם יוצא מחוץ לכלי, אם כן
23 אפילו כשמלח דגים ועופות ביחד נמי שרי – גם כן ראוי להתיר,
24 שהרי אינם חוזרים ובולעים את הדם היוצא מהם, ומדוע אסר רב
25 נחמן.
26 מפרשת הגמרא: לעולם מדובר כשמלחם בכלי מנוקב, ואף על פי

המשך ביאור למס' חולין ליום חמישי עמ' א

10 בו יש חריפות), לתוך כלי מלא חלב, וכל החלב נהפך לגבינה.
11 המשנה מבארת מה דינו של חלב שנמצא בקיבת נבלה: קבת – חלב
12 קרוש שנמצא בקיבת בהמה יונקת, שנשחטה על ידי עובר פוכבים,
13 ושל נבלה – או בקיבת בהמה שלא נשחטה כדין, הרי זו אסורה –
14 חלב זה אסור באיסור נבלה, משום שנחשב כחלק מגוף הבהמה
15 שנמצא בתוכה, ואין להעמיד בו גבינה.
16 המשנה דנה בדין המעמיד גבינה בבשר הקיבה עצמו: המעמיד בעור
17 של קבה בשרה – הנותן בשר קיבה כשר ושל בהמה טהורה
18 שנשחטה כדין בתוך כלי עם חלב, כדי שיקרש ויהפוך לגבינה,

1 בחלב. אמר ליה לוי, אתריה דרבי יהודה בן בתינא הוא – במקום
2 זה גר רבי יהודה בן בתינא, ואמרת לעצמי, דרש להו –
3 יתכן שהוא דרש להם בדין יוסי הגלילי, דאמר במשנתנו, יצא
4 (והתמעט) עוף שאין לו חלב אם, שאין בו איסור בשר בחלב, ולכן
5 לא נידיתי אותם.

משנה

6 כאשר שוחטים בעל חיים יונק, פעמים רבות מוצאים בקיבתו חלב
7 קרוש, שמתוך חריפותו אינו ראוי לאכילה, וראוי רק להעמיד בו
8 גבינות, וזאת על ידי שנותנים מעט ממנו (או מבשר הקיבה עצמו שגם

המשך ביאור למס' חולין ליום חמישי עמוד ב

13 טרפה, שניקה אותו מן הכשרה, שהרי חלב בהמה כשרה הוא.
14 מבארת הגמרא: מאי טעמא – מדוע מותר להעמיד בחלב שנמצא
15 בקיבות אלו, משום שחלב המכונס בה – חלב שנמצא בקיבת
16 הבהמה, פירשא בעלמא הוא – הוא כמו טינופת של הבהמה, ואין
17 עליו שם חלב).

משנה

18 האוכל חלב או דם חייב כרת (ויקרא יג כג-כז), והמשנה תבאר באיזה
19 אופן נוהגים איסורים אלו, והאם חלים עליהם איסורים אחרים.
20 חומר בחלב מפרס, וחומר בדם מבהל – יש חומרות בחלב יותר
21 מבהם, ויש חומרות בדם יותר מבהל. מבארת המשנה: חומר בחלב
22 – החומרא בחלב יותר מבהם היא, ששהלך
23

1 הגמרא מביאה דעה חולקת בשם רבי יוחנן: פי אתא רב שמואל בר
2 רב יצחק מארץ ישראל לבבל, אמר בשם רבי יוחנן להיפר,
3 מעמידין גבינה בין פקבת נבלה, ובין פקבת בהמה שנשחטה
4 בשחיטת עובר פוכבים שדינה כנבלה, ובשני האופנים הגבינה
5 כשרה, והחידוש הוא שלא צריך לחוש לרב רבי אליעזר, הסובר
6 שסתם מחשבת נכרי לעבודת כוכבים.
7 הגמרא מסיקה להלכה, באיזה אופנים מותר להעמיד גבינה:
8 והלכתא, אין מעמידין גבינה בעור (בבשר) קבת נבלה, ואם
9 העמידו בו גבינה היא אסורה, אבל מעמידין גבינה פקבת נבלה –
10 בחלב שנמצא בקיבת נבלה, ופקבת בהמה שנשחטה בשחיטת עובר
11 פוכבים, שדינה כנבלה, (ובקבת בשרה שניקה מן הטרפה לפני
12 שנשחטה, וכל שכן שאפשר להעמיד בחלב שנמצא פקבת בהמה

הגמרא מקשה על דברי רבא: וְלִיָּמָא לִיה – מדוע נזקק רבא להביא
 את דברי הברייתא, היה לו לומר לרב מרי שספיקו נפשט מְדַשְׁמוּאֵל,
 דְּאִמְרַי שְׁמוּאֵל, מְלִיתָּהּ (דבר מלוח) הָרִי הוּא מְבַלֵּעַ אֶת טַעְמוֹ, כְּשֶׁ
 שְׂרִיתָּהּ מְבַלֵּעַ טַעַם בְּמֵאכֶל שְׁנוּגָע בּוֹ, וְכַבּוּשׁ בְּחוֹמֵץ הָרִי הוּא
 כְּמִבְּשִׁיל בְּחֻמִּין, שאם כבשו איסור והיתר יחדיו בלע ההיתר
 מהאיסור. וכיון שמליח אוסר כרותו, אוסר בשר הטריפה את בשר
 השחוט, כשם שבשר כשר שנתבשל עם בשר אסור נאסר.
 מתרצת הגמרא: אִי – אם היה פושט לו מְדַשְׁמוּאֵל, הָיָה אִמְנִיָּא –
 הייתי יכול לומר, הֲנִי מִלִּי – דברי שמואל לא נאמרו אלא לענין
 דְּמִן, ובאופן שהדם מונח עם הבשר הכשר בבלי אחד, כגון שמלח
 בבלי שאינו מנוקב, שמתוך שמליח כרותו נבלע הדם בבשר ואסורו,
 אִבֵּל לַעֲנִין צִירֵן וְרוֹמְבֵן לֹא אמר שמואל שאוסרים על ידי מליחה,
 ואפשר שאינם אלא זיעה בעלמא, ואף אם יבִּלְעוּ בְּבֶשֶׂר הַכֶּשֶׁר לֹא
 יאסרוהו, קִמְשָׁמַע לָן – לכן הביא רבא את דברי הברייתא,
 להשמיענו שציר ורובט של איסור שנבלעו בבשר כשר אסרוהו.
 הגמרא מקשה מברייתא על דברי רבא: מִיָּתִיבִי – הקשו בני הישיבה,
 שנינו בברייתא, דְּגַן טְהוֹר שְׁמִלְחוּ עִם דְּגַן טָמֵא, מוֹתֵר, ואין חוששים
 שמה בלע הטהור מהטמא. מֵאִי לֹא – האם אין הברייתא עוסקת
 באופן שְׁהִיוּ שְׁנֵיהֶן מְלוּחִין, ואף על פי כן לא נאסר הטהור, ובדאי
 הטעם הוא מפני שחתוכה הטורדה לפלוט דם אינה בולעת אפילו
 ציר, וקשה על דברי רבא שאסר את בשר השחוט מפני שנבלע בו
 ציר בשעת מליחה.
 מתרצת הגמרא: לֹא, בברייתא לא מדובר שהיו שניהם מלוחים, אלא
 כְּגֹן שְׁהִיָּה רַק טְהוֹר מְלִיתָּהּ, וְהַטָּמֵא הִיָּה תָּפֵל – ללא מלח, וכלל
 לא נפלט ציר מהטמא, מפני שרק המלוח פולט את דמו וצירו ולא
 התפל, ואין סיבה לאסור את המליח. אבל כשנמלחו בשר טריפה
 ושחוט יחדיו, הציר הנפלט מהטריפה נוח להבלע בשחוט אפילו
 בשעה שהיא טרודה לפלוט את דמו, ואסורה.
 חזרת הגמרא ומקשה: וְהָאֵל מְדַקְתָּנִי סִיפָא – והרי מתוך ששנינו
 בהמשך הברייתא (אבל אִם הִיָּה טְהוֹר מְלִיתָּהּ וְהַטָּמֵא תָּפֵל) הִיָּה
 הַטְּהוֹר מְלִיתָּהּ וְהַטָּמֵא תָּפֵל, הַטְּהוֹר מוֹתֵר, מְבַלֵּל – משמע מכך,
 דְּרִישָׁא שְׁנֵינוּ בְּהָ סֵתָם דְּגַן טְהוֹר שְׁמִלְחוּ עִם דְּגַן טָמֵא מוֹתֵר,
 כְּשֶׁשְׁנֵיהֶם מְלוּחִין עֲקָקִין – מדובר אפילו כשהיו שני הדגים
 מלוחים, ואף על פי כן אין הטמא אוסר את הטהור, מפני שבשעה
 שהטהור טרוד בפליטה אינו בולע, ולא כדברי רבא הסובר שבשר
 בולע ציר אף כשטרוד לפלוט.
 מתרצת הגמרא: אל תדייק מהסיפא שהרישא עוסקת בששניהם
 מלוחים, אלא פְּרוּשִׁי קָא מְפָרֵשׁ – הסיפא מפרשת את הרישא,
 שברישא שנינו דְּגַן טְהוֹר שְׁמִלְחוּ עִם דְּגַן טָמֵא מוֹתֵר, ומפרשת
 הסיפא, כִּי צִיר אמרו שהטהור מותר, כְּגֹן שְׁהִיָּה טְהוֹר מְלִיתָּהּ
 וְהַטָּמֵא תָּפֵל, שהטמא אינו מפליט ציר, אבל אם היו שניהם מלוחים,
 נאסר הטהור מפליטת ציר הטמא, כדברי רבא.
 הגמרא גומחה שפירוש הברייתא כדברי רבא: כְּכִי נִמִּי מְסַתְבָּר –
 כך גם מסתבר, שהסיפא היא פירוש של הרישא, דְּאִי סִלְקָא דְּעֵתָהּ
 – שאם היה עולה על דעתך לפרש את הרישא כְּשֶׁשְׁנֵיהֶם מְלוּחִים,
 ואף על פי כן אין הטהור נאסר, הַשְׁתָּא – יש לתמוה מעתה, לאיזה
 צורך נשנתה הסיפא, והלא הדברים קל וחומר, ומה כאשר שְׁנֵיהֶם
 מְלוּחִים, שהטמא פולט ציר, אף על פי כן שְׁרִי – הטהור מותר, כאשר
 הַטְּהוֹר מְלִיתָּהּ וְהַטָּמֵא תָּפֵל, שהטמא אינו פולט ציר, מִיָּבִיעָא – וכי יש
 צורך להשמיע שהטהור מותר. אלא בודאי הסיפא מפרשת את
 הרישא, שדווקא כשהטמא תפל מותר, אבל כששניהם מלוחים נאסר
 הטהור מציר הטמא, כדברי רבא.
 דוחה הגמרא את הראיה: אִי מְשֻׁם הָא לֹא אִירִיא – אם זו ההוכחה,
 אין היא מוכרחת, וניתן לדחותה ולפרש את הרישא כששניהם
 מלוחים, ואף על פי כן כְּנָא סִיפָא – שנה התנא בסיפא שטמא תפל
 אינו אוסר, כדי לְגַלְלֵי רִישָׁא – לגלות את פירושה של הרישא, דְּלֹא
 תִּיָּמָא – שלא תטעה לומר שהרישא מדברת דווקא כשהיה הטהור
 מְלִיתָּהּ וְהַטָּמֵא תָּפֵל, אִבֵּל אִילוּ הִיוּ שְׁנֵיהֶם מְלוּחִין, אִסוּר מִפְּנֵי הַצִּיר

הנפלט מהטמא, לכן כְּנָא סִיפָא – שנה התנא בסיפא את דין 'טהור
 מְלִיתָּהּ וְהַטָּמֵא תָּפֵל', מְבַלֵּל – שיהיה משמע מכך דְּרִישָׁא – שהרישא
 מדברת כשהיו שְׁנֵיהֶם מְלוּחִין, וְאִפִּילוּ כְּכִי שְׁרִי – ואף על פי כן
 הטהור מותר, מפני שכשהוא טרוד לפלוט אינו בולע אפילו ציר,
 ושלא כדברי רבא.
 הגמרא מקשה על רבא מהמשך הברייתא: תָּא שְׁמַע – בא ושמע
 ראייה שלא כדברי רבא מְסִיפָא דְּסִיפָא – מסופה של הסיפא באותה
 ברייתא, ששנינו בה שרק כאשר הטהור מליח והטמא תפל, אז מותר,
 אִבֵּל אִם הִיָּה הַטָּמֵא מְלִיתָּהּ וְהַטְּהוֹר תָּפֵל, שהטמא פולט ציר על ידי
 המליחה, הטהור אִסוּר, מפני שבלע את צירו של טמא. מדייקת
 הגמרא: דווקא בְּטָמֵא מְלִיתָּהּ וְהַטְּהוֹר תָּפֵל הוּא דְּאִסוּר הַטְּהוֹר, מפני
 שלא היה טרוד בפליטה כשבלע את ציר הטמא. שהרי הטהור לא
 היה מלוח ולא פלט, הָאֵל אִם הִיוּ שְׁנֵיהֶם מְלוּחִין, שהטהור טרוד
 בפליטה כשהטמא פולט את צירו, משמע שהטהור שְׁרִי, ושלא
 כדברי רבא הסובר שגם חתיכה שעוסקה בפליטה בולעת ציר.
 דוחה הגמרא: לעולם גם כששניהם מלוחים סובר התנא שנאסר
 הטהור, וכדברי רבא, ומדוע לא השמיע התנא בסיפא דסיפא איסור
 כששניהם מלוחים, אִירִיא דְּכָנָא רִישָׁא – מתוך שנה בתחילת דבריו
 'טהור מְלִיתָּהּ וְהַטָּמֵא תָּפֵל' כדי להשמיע שהטהור מותר, תָּנָא נִמִּי
 סִיפָא – שנה גם את סוף דבריו באופן דומה, שהיה האחד מליח
 והאחר תפל, ולכן נקט 'מְטָמֵא מְלִיתָּהּ וְהַטְּהוֹר תָּפֵל', ואין לדייק מכך
 היתר בששניהם מלוחים.
 (סִימָן, כִּישְׁרָא דְּמִנָּה נִפְקוּתָא)
 הגמרא מפרשת את דיני מליחת הבשר והדחתו: אִמְרַי שְׁמוּאֵל, אִין
 הַבֶּשֶׂר יוֹצֵא מִיָּד דְּמִו – מידי איסור דם, אִלָּא אִם כֵּן מוֹלְחוּ יָפָה
 יָפָה, וגם מְדִיחוּ בְּמִים יָפָה יָפָה.
 מוסיפה הגמרא לפרש: אִתְבָּר, רַב הוּנָא אָמַר, סדר מליחת בשר
 הוא שתחילה הוא מוֹלֵחַ, ואחר כך מְדִיחַ. בְּמִתְנִיתָא תָּנָא –
 בברייתא שנינו שסדר מליחת הבשר הוא שתחילה מְדִיחַ את הבשר
 כדי לרככו, ואחר כך מוֹלֵחַ, וחזרו וּמְדִיחַ כדי להעביר ממנו את
 לחלוות הדם שיצא על ידי המליחה. מבארת הגמרא: וְלֹא פְּלִיגִי –
 דברי רב הונא אינם חולקים על דברי הברייתא, אלא הָא – דברי רב
 הונא נאמרו באופן דְּחִלְלִיָּה בִּי טָבָא – שכבר רחצו את הבשר בבית
 השוחט, ולכן אינו טעון הדחה ראשונה, וְהָא – דברי הברייתא נאמרו
 באופן דְּלֹא חִלְלִיָּה בִּי טָבָא – שלא רחצו את הבשר בבית השוחט,
 ועל כן חובה להדיחו תחילה.
 הגמרא מבארת איזה מלח כשר למליחה: רַב יְהוֹי מְנַהֲרֵדְעָא מְלַח
 לִיה – מלח את הבשר בְּמִלְחָא גְּלַלְגִּיתָא – במלח גס, ומתוך שהמלח
 בלוע בדם, ומלח גס אינו נמש מאליו, היה מְנַפֵּץ לִיה – מנער את
 המלח מעל הבשר, אבל מלח דק שנמש מאליו, אין צורך לנפצו.
 הגמרא מפרשת באלו אברים אין חוששים לדם אף אם לא נמלחו:
 אִמְרַי רַב מְשִׁישָׁא, אִין מְחֻזְקִין דָּם בְּכִי מַעֲיִים – בני המעינים
 בהמה אינם בחזקת שיש בהם דם, ולכן אף אם לא נמלחו אינם
 אסורים. מפרשת הגמרא: תְּרִנְמָא – תעמיד ותבאר את דברי רב
 משרשיא, אִתְבָּרְשָׁא – לענין החלחולת, וּמַעֲיִיא – ולענין המעינים,
 וְהִדְרָא דְּכִנְתָּא – ולענין הדקין הסובבים את הכנתא, שכל אלו אינם
 בחזקת שיש בהם דם. אבל 'כנתא' עצמה אינה בכלל, והיא מוחזקת
 בדם.
 הגמרא מבארת שיש להזהר במליחה שלא יחזור הדם ויבלע בבשר:
 אִמְרַי שְׁמוּאֵל, אִין מְנִיחִין בְּשֶׁר מְלִיתָּהּ – בשעה שהוא נתון במלח
 אִלָּא עַל גְּבִי כְּלִי מְנוּקָב, שהדם הנפלט יוצא דרך הנקבים אל מחוץ
 לכלי, אבל אם ימלח בכלי שאינו מנוקב יתאסף הדם בכלי עם
 הבשר, ויחזור ויבלע בו.
 הגמרא מפרשת האם יש חשש שנפלט דם ונבלע מחתיכה לחתיכה:
 רַב שִׁשְׁת מְלַח לִיה – היה מולח את הבשר גְּרָמָא גְּרָמָא – כל חתיכה
 בפני עצמה, ולא הניח שתי חתיכות ביחד. מקשה הגמרא: תְּרִי מֵאִי
 מַעֲמָא לֹא – מה הטעם שלא מלח שתי חתיכות יחדיו, מְשֻׁם שְׁחַשׁ
 דְּפִרְשִׁי – שנפלט דם מֵהָאֵי – מחתיכה זו וקָלַע הָאֵי – ונבלע בחתיכה

חולין. פרק שמיני - כל הבשר דף קיג עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" קכג רש"י תוספות

וְלִימָא לִיה מְדַשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: מְלִיחָה - הָרִי הוּא בְּרוּתָהּ, וְכַבּוּשׁ - הָרִי הוּא כְּמַבְשׁוּל! - אִי מְדַשְׁמוּאֵל, הָוָה אֱמִינָא: הַגִּי מִלִּי - דְּמִן, אֲבָל צִירָן וְרוֹטְכֵן - לֹא, קְמַשְׁמַע לָן. מִיתִיבִי: דְּג טְהוֹר שְׁמַלְחוּ עִם דְּג טָמֵא - מוֹתָר, מֵאִי לֹא שְׁהִי שְׁנִינָה מְלוּחִין? - לֹא, בְּגוֹן שְׁהִי טְהוֹר מְלִיחָה וְטָמֵא תִּפְלֵ - וְהָא מְדַקְתְּנִי סִיפָא אֲבָל אִם הָיָה טְהוֹר מְלִיחָה וְטָמֵא תִּפְלֵ, מְכַלל דְּרִישָׁא בְּשִׁשְׁנֵיהֶם מְלוּחִין עֲסָקְנִין! - פְּרוּשִׁי קָא מְפָרֵשׁ, טְהוֹר שְׁמַלְחוּ עִם דְּג טָמֵא - מוֹתָר, בִּיצֵד - שְׁהִי טְהוֹר מְלִיחָה וְטָמֵא תִּפְלֵ, הָכִי נָמִי מִסְתַּבְרָא, דְּאִי סִלְקָא דַּעְתָּךְ רִישָׁא שְׁנִינָה מְלוּחִים, הִשְׁתָּא שְׁנִינָה מְלוּחִים - שְׂרִי, טְהוֹר מְלִיחָה וְטָמֵא תִּפְלֵ מִיבְעִי! - אִי מְשוּם הָא - לֹא אִירָא, תִּנָּא סִיפָא לְגַלּוּי רִישָׁא, דְּלֹא תִימָא: רִישָׁא טְהוֹר מְלִיחָה וְטָמֵא תִּפְלֵ, אֲבָל שְׁנִינָה מְלוּחִין - אֲסוּר. תִּנָּא סִיפָא טְהוֹר מְלִיחָה וְטָמֵא תִּפְלֵ, מְכַלל דְּרִישָׁא שְׁנִינָה מְלוּחִין, וְאִפְּלוּ הָכִי שְׂרִי. תָּא שְׁמַע מִסִּיפָא דְּסִיפָא: אֲבָל אִם הָיָה טָמֵא מְלִיחָה וְטְהוֹר תִּפְלֵ - אֲסוּר, טָמֵא מְלִיחָה וְטְהוֹר תִּפְלֵ - הוּא דְּאֲסוּר, הָא שְׁנִינָה מְלוּחִין - שְׂרִי! - אִידִי דַּתְנָא רִישָׁא טְהוֹר מְלִיחָה וְטָמֵא תִּפְלֵ, תִּנָּא נָמִי סִיפָא טָמֵא מְלִיחָה וְטְהוֹר תִּפְלֵ. (סִימָן: בִּישְׁרָא דְּמִנְחָה נִפְקוּתָא). אָמַר שְׁמוּאֵל: אִין הַבֶּשֶׂר יוֹצֵא מִיַּד דְּמוֹ אֵלָא אִם בֶּן מוֹלְחוֹ יָפֵה יָפֵה, וּמְדִיחוֹ יָפֵה יָפֵה. אֲתָמַר, רַב הוּנָא אָמַר: מוֹלֵחַ וּמְדִיחַ, בְּמַתְנִיתָא תִּנָּא: מְדִיחַ וּמוֹלֵחַ וּמְדִיחַ. וְלֹא פְלִגִּי, הָא - דְּחֻלְלִיָּה בִּי טַבְחָא, הָא - דְּלֹא חֻלְלִיָּה בִּי טַבְחָא. רַב דִּימִי מְנַהֲרָדְעָא מוֹלֵחַ לִיָּה בְּמִלְחָא גְּלָלִיתָא, וּמְנַפִּין לִיָּה. אָמַר רַב מִשְׁרָשָׁי: אִין מְחוּזִיקִין דָּם בְּבִי מַעִים, תִּרְנָא - אֲכַרְפֵּשָׁא וּמַעֲרִיא וְהִדְרָא דְּכִנְתָּא. אָמַר שְׁמוּאֵל: אִין מְנִיחִין בֶּשֶׂר מְלִיחָה אֵלָא עַל גְּבִי כְּלִי מְנוּקָב. רַב שִׁשֶׁת מִלַּח לִיָּה גִרְמָא גִרְמָא, תְּרִי מֵאִי מַעְמָא לֹא - מְשוּם דְּפָרִישׁ מֵהָא וְכַלְע הָא. חַד נָמִי, פְּרִישׁ מֵהָא גִיסָא וְכַלְע הָא גִיסָא! אֵלָא! לֹא שָׁנָא. אָמַר שְׁמוּאֵל מְשוּם רַבִּי חִיָּא: הַשּׁוֹכֵר מִפְּרָקְתָּהּ שֶׁל בְּהֵמָה קוֹרֵם שְׁתִּיצָא נִפְשָׁה - הָרִי זֶה מְכַבֵּד אֶת הַבֶּשֶׂר, וְגוֹזֵל אֶת הַבְּרִיּוֹת, וּמְכַלְע דָּם בְּאֲבָרִים, הָא לִדְיִידָה - הִכִּי קָאמַר מְכַבֵּד אֶת הַבֶּשֶׂר וְגוֹזֵל אֶת הַבְּרִיּוֹת מְשוּם דְּמְכַלְע דָּם בְּאֲבָרִים, הָא לִדְיִידָה - שְׁפִיר דְּמִי, אוֹ דְּלָמָּא - לִדְיִידָה נָמִי אֲסוּר? תִּיקוּ. מִשְׁנָה הַמַּעֲלָה אֶת הָעוֹף עִם הַגִּבְיָהּ עַל הַשְּׁלָחַן אִינוֹ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. גִּמְרָא הָא אוֹכְלוּ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁמַע מִיָּה: בֶּשֶׂר עוֹף בְּחֻלְב דְּאוֹרִיָּתָא! אִימָא: הַמַּעֲלָה אֶת הָעוֹף עִם הַגִּבְיָהּ עַל הַשְּׁלָחַן אִינוֹ בָּא לִידִי לֹא תַעֲשֶׂה. מִשְׁנָה בֶּשֶׂר בְּהֵמָה טְהוֹרָה בְּחֻלְב בְּהֵמָה טְהוֹרָה - אֲסוּר לְבִשֵּׁל וְאֲסוּר בְּהִנָּא. בֶּשֶׂר בְּהֵמָה טְהוֹרָה בְּחֻלְב בְּהֵמָה טָמְאָה, בֶּשֶׂר בְּהֵמָה טָמְאָה בְּחֻלְב בְּהֵמָה טְהוֹרָה - מוֹתָר לְבִשֵּׁל וּמוֹתָר בְּהִנָּא. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמַר: חִיָּה וְעוֹף אֵינֶם מִן הַתּוֹרָה, שְׁנָאמַר "לֹא תִבְשֵׁל גְּדִי בְּחֻלְב אִמּוֹ" שְׁלֹש פְּעָמִים, פֶּרֶט לְחִיָּה וְלְעוֹף וּבְהֵמָה טָמְאָה. רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי אוֹמַר: נֶאֱמַר "לֹא תִאֲכַלוּ כָּל נֶבֱלָה", וְנֶאֱמַר "לֹא תִבְשֵׁל גְּדִי בְּחֻלְב אִמּוֹ", אֶת שְׁאֵסוּר מְשוּם נֶבֱלָה - אֲסוּר לְבִשֵּׁל בְּחֻלְב, עוֹף שְׁאֵסוּר מְשוּם נֶבֱלָה, יָכוֹל יֵהָא אֲסוּר לְבִשֵּׁל בְּחֻלְב - תִּלְמוּד לוֹמַר: "בְּחֻלְב אִמּוֹ" - יָצָא עוֹף שְׁאֵינִן לוֹ חֻלְב אִם. גִּמְרָא מֵנָּה הִנֵּי מִלִּי? אָמַר רַבִּי אֲלֶעָזָר, אָמַר קְרָא: "וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת גְּדִי הָעִזִּים" כֹּאן

כָּל נֶבֱלָה וְנֶאֱמַר - בְּאוֹתוֹ פְּסוּק עֲצֻמוֹ "לֹא תִבְשֵׁל גְּדִי בְּחֻלְב אִמּוֹ", דְּמַשְׁמַע: כָּל שְׁנֵהוּ בּוֹ אֲסוּר נֶבֱלָה. יֵשׁ בּוֹ מְשוּם בֶּשֶׂר בְּחֻלְב. גִּמְרָא מְנַהֵי מִלִּי - דְּכָל בְּהֵמָה בְּמַשְׁמַע. כֹּאן

הִנֵּי מִלִּי דָּמֵן - כְּלוּמַר, הִנֵּי מִלִּי לִגְבִי דָּם, וּבְגוֹן בְּכָלִי שְׁאִינוֹ מְנוּקָב, דְּבִתֵּר דְּפִלֵּט חֲדָר בִּלְע, אֲבָל צִירָן - זִיעָה הוּא וְלֹא מִיתָסֵר. וְהָכֵא לְדָם לִיכָא לְמִישָׁח - דְּמִנּוּקָב הוּא. וְאִם כֵּן, כְּשֶׁרָה וְכְשֶׁרָה נָמִי. קָא מְשַׁמַּע לָן - רִצִּיר - אֲסוּר, וְרִצִּיר נֹחַ לִיבִלְע הוּא. מֵאִי לֹא שְׁנִינָה מְלוּחִים - וְשַׁמַּע מִיָּה: צִיר נָמִי לֹא מִיבִלְע כָּל זֶמֶן עֲשׂוּקִים בְּפִלִּטָה, "וְשַׁמַּע מִיָּה צִירָן מוֹתָר" לֹא גִרְסִין. תִּפְלֵ - מְבַלֵּי מוֹלַח, דְּהִשְׁתָּא לֹא פִלִּט טַמָּא מִיָּד. אֲבָל שְׁנִינָה מְלוּחִים, דְּטַמָּא נָמִי פִלִּט - אֲסוּר, וְכָל שֶׁכֵּן טַמָּא מְלִיחָה וְטְהוֹר תִּפְלֵ. הָא שְׁנִינָה מְלוּחִים שְׂרִי - דְּשְׁנִינָה טְרוּדִים בְּפִלִּטָה. רַב הוּנָא דְּלֹא בְּעִי הִרְחָה בְּרִישָׁא - בְּרַחֲלִיָּה בִּי טַבְחָא. כָּל רִחִיצָה הַבֶּשֶׂר מִתְּרַגְמִין: חִלּוּל, מִלְחָה גְּלָלִיתָא - מִלַּח גָּסָה, "שְׁלֵמִיָּא. וּמְנַפִּין לִיָּה - לְמִלְחָה לְאַחַר זֶמֶן, מִפְּנֵי שְׁהוּדָם נִבְלַע בָּהּ. אֲבָל מִלַּח דְּקָה אִין צִירָן לִנְפֵךְ, שְׁהִיא נִתְכַּת מִעֲצָמָה. אִין מְחוּזִיקִין דָּם - אִינֵן בְּחֻזְקָתָה דָּם לִיאֲסֵר אִם לֹא נִמְלָחוּ. הִרְחָא דְּכִנְתָּא - דְּקָן שְׁכִיבִי בְּכִנְתָּא, "אֲנִיטְרִיל. וּמַעֲרִיא - קְבָה וְכִרְס וְשֹׁאֵר הִדְקִין. וְכִרְכֻּשָׁא - טַבְחָיָא. אֲבָל הֵלֵב וְהִירָאִה וְהַכְּבֵד וְכִנְתָּא גּוֹפָה - יֵשׁ בְּהוֹן דָּם. וְצִרִיכֵן לִימְלַח. אֵלָא לֹא שָׁנָא - וּמוֹתָר. וְטַעְמָא, כְּדִפְרִישִׁין לְעִיל (קִיבָב, דִּיבּוּר הַמִּתְחַלֵּל וְעוֹפּוֹת): דְּכָל זֶמֶן שְׁטַרְדִּים לְפִלּוֹת אִינֵן בּוֹלְעִים, וְכִשְׁנָה זֶה - כְּבֵר נֹחַ זֶה. הָרִי זֶה מְכַבֵּד אֶת הַבֶּשֶׂר - לִפִּי שְׁבִשְׁתָּה שְׁחִיתוּתָהּ הִיא טְרוּדָה לְהוֹצִיא דָּם, וְכִשְׁבוּר מִפְּרָקְתָּה - מִתּוֹךְ צִרְתָּה אִין בָּהּ כַּח הַתְּחַנָּא וְלַהּצִיא דָּם. וְהִיא נֹחָה וְשׁוֹקֶטָה, וְהָדָם נִבְלַע בְּאֲבָרֶיהָ וּמְכַבֵּד הַבֶּשֶׂר. וְנִמְצָא גּוֹזֵל אֶת הַבְּרִיּוֹת, כְּשֶׁהוּא מוֹכֵרָה בְּמַשְׁקָל, וְהָדָם שׁוֹקֵל. אִיבְעִיָּא לְהוֹ הִכִּי קָאמַר - הָא "וּמְכַלְע דָּם" דְּקָתָן - כּוֹלִיָּה חֲדָא אִיסוּרָא הוּא, וְהִכִּי קָאמַר: מְכַבֵּד אֶת הַבֶּשֶׂר, וְנִמְצָא גּוֹזֵל אֶת הַבְּרִיּוֹת הוּא, מְשוּם דְּמִבְּלִיע דָּם, שְׁמַכְבִּיד אֶת מַשְׁקֵלָהּ. וְהַבְּלִיעַ דָּם - לְפָרִישִׁי "גּוֹזֵל אֶת הַבְּרִיּוֹת" נִקֵּט לָהּ. הָא לִידִידָה - דְּלִיכָא לְמִימֵר מְשוּם גּוֹזֵל - דִּילְמָא לִידִידָה נָמִי אֲסוּר - וְתִרְתִּי אִיסוּרִי קַחְשִׁיב: חֲדָא, דְּגוֹזֵל אֶת הַבְּרִיּוֹת. וְחֲדָא, דְּמִבְּלִיע דָּם, וְשׁוֹב אִינוֹ יוֹצֵא, וְאוֹכֵל דָּם. מִשְׁנָה אִינוֹ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה - הִיא גּוֹפָה לֹא אִיצְטְרִיךְ, דְּהִלְכָּהּ לֹא דְּאוֹרִיָּתָא. אֵלָא דִּיוֹקָא דִּילָא אִיצְטְרִיךְ, לְמִידֵּק מִיָּה: הָא אוֹכֵל עוֹף בְּחֻלְב - עוֹבֵר, וְלֹאפּוֹקִי מְדִרְבִּי עֲקִיבָא דְּאִמְרָה: פֶּרֶט לְעוֹפּוֹת. גִּמְרָא אִינוֹ בָּא לִידִי לֹא תַעֲשֶׂה - כְּלוּמַר, אִין לְחֹשׁ שְׁמָא יִאכְלֵנוּ וְיַעֲבֹר עָלֵינוּ, דְּאִי נָמִי אִכְּלוּ לִיָּה - לֹא עִבְר. מִשְׁנָה מוֹתָר לְבִשֵּׁל וּמוֹתָר בְּהִנָּא - דָּאִין בּוֹ מְשוּם בֶּשֶׂר בְּחֻלְב, כִּדְלִיף בְּגִמְרָא. וְכִאֲכִלָּה מִיָּה אֲסוּר - מְשוּם אִיסוּר טַמְאָה. פֶּרֶט לְעוֹף וְחִיָּה וּבְהֵמָה טַמְאָה - "גִּדִּי" - פֶּרֶט לְעוֹף, שְׁאִינוֹ בְּהֵמָה: "גִּדִּי" - פֶּרֶט לְחִיָּה, שְׁאִינָה בְּהֵמָה. דָּאִף עַל גִּבְיָהּ דְּחִיָּה כְּכָל בְּהֵמָה - אֲתָא קְרָא יִתְרָא וּמִפְקֵע. "גִּדִּי" - וְלֹא אֶת בְּהֵמָה טַמְאָה. אֲבָל בְּהֵמָה טְהוֹרָה וְלֹא גִדִּי, כְּגוֹן פֶּרָה וְרַחֵל אִיתְרַבְּאִי מִקְרָא, כִּדְקָתָנִי בְּבִרְיָתָא בְּגִמְרָא. נֶאֱמַר לֹא תִאֲכַלוּ

אלא למאן דאמר שני כתובים ב' - טובא כתיבי, אלא כל הנהו דרבקה חשיב להו כחד, וכן הנהו דיהודה כחד.

עוים העוים - תימה: דבחד מיעוטא סגי, וכן לקמן בסוף פרקין (קכז.) גבי תרומת הדשן. **קסבר** שמואל איסור חל על איסור - בחנם מוחק בקונטרס זאת הגירסא.

דלהבי קאמר דקסבר שמואל איסור חל על איסור - דאי הוה סבירא ליה בעלמא דאין איסור חל על איסור, אלא הוה יליף מזהבא. לא

הוה מפיק חלב ומתה תרוייהו מחד קרא, אלא הוה מוקי קרא בדדמי. ולמאי דמשני בסמוך

דבעלמא קסבר אין איסור חל על איסור, נפקי תרוייהו מחד קרא, כדפירש בקונטרס: משום

דתרוייהו מין גדי הם. **רס** לאו גדי הוא - ואם תאמר: מכל מקום לא אמעט אלא מ"גדי? ויש

לומר: דאפילו לא הוה כתיב אלא "לא תבשל בשר בחלב אמר" הוה ממעטין דם, דלא איקר

בשר, כדאמר בפרק "כל שעה" (פסחים כג.ב.) כשהותרה נבלה - היא וחלבה וגידה הותרה,

אבל דמה לא קאמר שהותרה, דלאו בכלל נבלה היא. **ושאני** הכא דרבי רחמנא גדי - אי לאו

"גדי" לא הוה ילפינן שיחול איסור בשר בחלב על איסור חלב, מדאמרין סוף פרק "גיד הנשה"

(חולין קא.ג.) יבא איסור נבלה ואיסור טרפה ויחול על איסור חלב. דשאני נבלה דמטמאה,

וטרפה נמי משום דמחיים. דכהאי גוונא אמרין בבוהים פרק "חטאת העוף" (עא.). והא דאמר

בפרק "גיד הנשה" (חולין קא.ג.) דאיסור טרפה חל על איסור אבר, מדי דהוה איסור חלב, אף על

גב דאבר מן החי מטמא - מכל מקום כיון דחלב בכרת, ואפילו הכי חילל עליה, כל שכן אאבר מן

החי.

בין

כאן - גדי עוים, הא כל מקום שנקמר "גדי" סתם - אפילו פרה ורחל במשמע. - ויליף מיניה! - בתיב קרא

אחריןא "ואת ערת גדי העוים", כאן גדי העוים, הא כל מקום שנקמר "גדי" סתם - אפילו פרה ורחל

במשמע. - ויליף מיניה! - הוה להו שני כתובין הפאין פאחד, וכל שני כתובים הפאים פאחד אין מלמדן. -

הניחא למאן דאמר אין מלמדן, אלא למאן דאמר מלמדן, מאי איכא למימר? - תרי מעוטי בתיבי "עוים"

"העוים". אמר שמואל: "גדי" - לרבות את החלב, "גדי"

לרבות את המתה, "גדי" - לרבות את השליל, "גדי"

להוציא את הדם, "גדי" - להוציא את השלילא, "גדי"

להוציא את הממאה. "בחלב אמו" - ולא בחלב זכר, "בחלב אמו" - ולא בחלב שחוטא, "בחלב אמו" - ולא

בחלב ממאה. - הא תלתא "גדי" בתיבי, ואנן שיתא דרשינן! - קסבר שמואל: איסור חל על איסור, ואיסור

חלב ומתה - מחד קרא נפקי, דם נמי - לאו גדי הוא, ושליא נמי - פירשא בעלמא הוא. פשו להו תרי, חד

לרבות את השליל, וחד - למעוטי בהמה ממאה. - וסבר שמואל איסור חל על איסור? והאמר שמואל

משום רבי אלעזר: מנן לכהן ממא שאכל תרומה ממאה שאינו במיתה - שנקמר "ומתו בו כי יחללהו"

פרט לזו שמחוללת ועומדת! - איבעית אימא: בעלמא - איסור חל על איסור, ושאני התם

דמיעט רחמנא "ומתו בו". איבעית אימא: בעלמא קסבר שמואל אין איסור חל על איסור, ושאני הכא דרבי רחמנא "גדי". ואיבעית אימא: הא - ידידה, הא - דרביה. בעא מיניה רב

אחדבוי בר אמי מרב: המבשל בחלב גדי שלא הניקה, מהו? אמר ליה: מדאיצטריכא לשמואל למימר "בחלב אמו" - ולא בחלב זכר, זכר הוא - דלא אתי לכלל אם, אבל האי כיון דבא

לכלל אם - אסור. אהמ, המבשל חלב בחלב - רבי אמי ורבי אסי, חד אמר: לוקה, וחד אמר: אינו לוקה. לימא בהא קמפילגי, דמאן דאמר לוקה קסבר: איסור חל על איסור, ומאן

דאמר אינו לוקה, קסבר: אין איסור חל על איסור! - לא, דכולי עלמא אין איסור חל על איסור, אאכילה - דכולי עלמא לא פליגי דלא לקי, פי פליגי - אבשול, מאן דאמר לוקה -

חד איסורא הוא. ומאן דאמר אינו לוקה - להכי אפקה רחמנא לאכילה בלשון בישול, כיון

בשמעתין אמרין: שאני הכא. דרבי רחמנא "גדי". אלמא איסור חל על איסור לשמואל, הכא מ"גדי" נפקא ליה מריביא. והא דפרקי לקמן: וסבר שמואל איסור חל על איסור? הא קשיא ליה: דמדבריי שמואל חלב ומתה, אלמא איסור חל על איסור. דם ושליא - לא בעיא קרא למעוטינהו, דהא לאו "גדי" נהנו, ומהיכא תיתי לאיסורא. ומתו בו -

באוכל תרומה בטומאת גופו כתיב, דהא לעיל מיניה כתיב "איש איש מזרע וגו'. פרט לזו ב' - אלמא לא אתי איסור טומאת הגוף, שהוא במיתה בידי שמים, וחייל אאיסור טומאת תרומה, שאסורה ועומדת עליו באיסור עשה, כדמפרש ביבמות בפרק "הערל" (עג.ב.) מ"בשריך תאכלנו הטמא והטהור", דמשמע: טמא וטהור אוכלין בקערה אחת בשר פסולי המוקדשין לאחר פירוקן, דאין בזה איסור טומאה. וכתיב "תאכלנו" לזה, ולא לאחר. כלומר, בזה התרתו לטהור לאכול עם הטמא, ואף על פי שאוכל בשר טמא.

שומת לאכול פסולי המוקדשין, בין בטומאת הגוף ובין בטומאת עצמן. אבל בתרומה לא התרתי לך לאכול בטומאת עצמה, ולא הכא בעל עשה. אבל אוכל תרומה בטומאת הגוף מפורש בו לא תעשה, דכתיב "בקדשים לא יאכל", וכתיב בתריה "ובא השמש וטהר ואחר יאכל" וגו', ומוקמין ליה בתרומה, ביבמות (עד.ב.) הכי גרסינן: בעלמא סבר שמואל איסור חל על איסור ושאני הכא דרבי רחמנא "גדי" - ולשון ששמעתי קשיא לי: כיון דחד לגופיה, די רבי ודי מיתר, והא דרשינהו? הא דרביה - רבי אלעזר, שאמר לעיל שמואל משמו. וכל היכא דקתני "משום פלוני" - לא שמע מפיו, אלא מפי אחרים שאמר מפיו. ושמואל לא ראה את רבי אלעזר מימיו, דרבי אלעזר בחורבן היה (גיטין נו.א.), מתלמידי רבן יוחנן בן זכאי, ושמואל

מדורות האחרונים היה, בסוף שנותיו דרבי. שלא הניקה - לא לידה מעולם, ויש לה חלב כשהיא קרובה לימי לידתה - מי דייקין "אמו", שהיתה אמו כבר, או לא? חד אמר לוקה - קא סלקא דעתך דאכילה קאמר, (והם) התרו בו משום בשר בחלב. אין איסור חל על איסור - ולא נפק מקרא. דלגופיה, לקרא תיירא לית לו לרביי - דאיכא למימר: חד לרביי שליל אתא, דחד איסור הוא דאיכא. וחד למעוטי שליא אתא, דלא סבירא ליה פירשא הוא, ובעי קרא למעוטי. דאילו למעוטי דם וטמאה לא איצטריך - דכיון דאין איסור חל על איסור, מהיכא תיתי לך דליתסרה, דבעי למעוטינהו? כי פליגי אבשול - שהיה החלב וכל שאר איסורין לא נאסרו לבשל, אלא בשר בחלב. הלכך, גבי בשול אין כאן אלא איסור בשר בחלב.

חולין דף קיג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שני) קכה

פסוק אחד שנצרך ללמוד את עיקר איסור בשר בחלב, כל שאר דינים
אלו אינם צריכים לימוד, פשו להו תרי – נשאר שני פסוקים
מיותרים, חד – פסוק אחד בא לרבות את השליל, וחד למעוטי
בהמה טמאה.
מקשה הגמרא: וכי אכן כבר שמואל איסור חל על איסור, והאמר
שמואל משום רבי אלעזר, מנין לכהן טמא שאכל תרומה טמאה
שאינו בחיוב מיתה בידי שמים כדן כהן טמא האוכל תרומה
טהורה, שנאמר בציווי התורה לכהנים שלא יאכלו תרומה טהורה
בטומאת הגוף ויטמאוהו (ויקרא כב ט) 'ומתו בו כי יחללוהו', ויש לדייק,
דוקא באופן זה שהתרומה מתחללת על ידי אכילת הטמא, עונשו
במיתה, פרט לו – לאוכל תרומה טמאה, שהתרומה מחוללת
ועומדת מחמת טומאתה, שאין עונשו במיתה. אם כן מבואר שדעת
שמואל שאין איסור חל על איסור, שהרי אין איסור אכילת תרומה
טהורה בטומאת הגוף שעונשו במיתה חל על איסור אכילת תרומה
טמאה, ואיך העמידה הגמרא שדעת שמואל שאיסור חל על איסור.
מתרצת הגמרא: איבעית אימא, בעלמא – בכל התורה כולה סובר
שמואל שאיסור חל על איסור, ושאני התם – ושונה הדין באיסור
אכילת תרומה טמאה בטומאת הגוף, דמיטע רחמנא 'ומתו בו כי
יחללוהו', שרק באופן שהתרומה מתחללת באכילתו חייב מיתה,
ולא באופן שהתרומה מחוללת ועומדת מחמת טומאתה. תירוץ נוסף:
ואיבעית אימא, בעלמא קסבר שמואל אין איסור חל על איסור,
ושאני הקא – בבשר בחלב, דרבי רחמנא 'גדי' – שלמדנו מיתור
גדי שאיסור בשר בחלב חל על איסור חלב ונבילה. תירוץ נוסף:
ואיבעית אימא, הא דידיה – מה שאמר שמואל שבבשר בחלב
איסור חל על איסור זו היא דעתו שלו, הא דרביה – ומה שאמר
שבתרומה טמאה בטומאת הגוף אין איסור חל על איסור זוהי דעת
רבי אלעזר שאמר שמואל בשמו.
הגמרא מסתפקת בדין המבשל בחלב גדי שלא ילדה מעולם: בעא
מיניה רב אחריבוי בר אמי מרב, המבשל בשר בחלב גדי שלא
הניקה, דהיינו שלא ילדה מעולם, אבל קרובה היא ללידה ויש לה
חלב, מהו הדין, האם מדייקים מביחול אמו שרק בהמה שהיא כבר
אם חלבה אסור מן התורה בבישול עם בשר או לא. אמר ליה רב,
מדאיצטריקא לשמואל למימר – למעט בחלב אמו ולא בחלב
זכר, יש לדייק, זכר הוא דלא אתי לכלל אם – שרק זכר אין בחלבו
איסור בבישול עם בשר, כיון שזכר לא יבוא לעולם לכלל אם, אבל
האי – גדי שלא הניקה, כיון דקא לכלל אם – כיון שבעתיד תבוא
היא לכלל אם, חלבה אסור בבישול עם בשר.
הגמרא מביאה מחלוקת בדין המבשל חלב בחלב ואכלו: אתמר,
המבשל חלב בחלב ואכלו, והתרו בו משום בשר בחלב ולא משום
חלב, נחלקו בדין זה רבי אמי ורבי אסי. חד אמר לוקה, וחד אמר
אינו לוקה.
מבררת הגמרא: לימא בהא קמיפלגי – האם נאמר שבכך נחלקו,
דמאן דאמר לוקה, טעמו משום דקסבר איסור חל על איסור,
ואיסור בשר בחלב חל על איסור חלב, ועבר על שני האיסורים,
ומועיל מה שהתרו בו על כך, ולוקה. ומאן דאמר אינו לוקה, טעמו
משום דקסבר אין איסור חל על איסור, ואיסור בשר בחלב לא חל,
ולא מועיל מה שהתרו בו על כך, ואינו לוקה.
דוחה הגמרא: לא נחלקו בזה, אלא דבזילי עולמא – לדעת שניהם אין
איסור חל על איסור, ולפיכך אאכילה דבזילי עולמא לא פליגי דלא
לגי – האוכל חלב שהתבשל בחלב לדעת שניהם אינו לוקה, כיון
שאין איסור בשר בחלב חל על איסור חלב, כי פליגי אבשול –
ונחלקו רק לענין המבשל חלב בחלב, שאין זה איסור על איסור,
שהרי אין איסור בישול רק בבשר בחלב ולא בחלב. וביאור
מחלוקתם כך הוא, מאן דאמר לוקה טעמו משום שחד איסורא הוא
– שבבישול זה אינו עובר רק על איסור בשר בחלב, ואין כאן אלא
איסור אחד, ולכן לוקה. ומאן דאמר אינו לוקה טעמו משום
שלחבי אפקה רחמנא לאכילה בלשון בישול – משום כך נכתב
בתורה איסור אכילת בשר בחלב בלשון 'לא תבשל',

ויש ללמוד ממזה שהוצרכה התורה לפרש כאן שכוונתה ל'גדי
עזים', הא כל מקום שנאמר בתורה גדי סתם ולא פירשה כן, וכגון
'לא תבשל גדי' האמור בבשר בחלב, אפילו פרה ורחל וכל בהמה
טהורה במשמע.
שואלת הגמרא: ולילף מיניה – ונלמוד בגזירה שוה מ'גדי העזים'
האמור אצל יהודה ל'גדי' סתם האמור בבשר בחלב, שגם בזה
הכוונה לגדי עזים. עונה הגמרא: אין ללמוד כן, שכן כתיב קרא
אחרינא (בראשית כו טז), 'ואת עזרת גדי העזים הלבשה על ידי', ויש
ללמוד, דוקא כאן 'גדי העזים', הא כל מקום שנאמר גדי סתם,
אפילו פרה ורחל במשמע.
שואלת הגמרא: ולילף מיניה – עדיין יש לך ללמוד גם מפסוק זה
בגזירה שוה שכל 'גדי' בתורה 'גדי עזים' הוא. עונה הגמרא: מאחר
שכתבה התורה 'גדי עזים' בשני מקומות, הווי להו שני כתובין
הבאין פאחד – הרי אלו שני פסוקים ששניהם מלמדים דבר אחד
(שכוונת התורה לגדי עזים דוקא), והכלל הוא שכל שני כתובים
הבאים פאחד אין מלמדן לכל התורה כולה.
שואלת הגמרא: הניחא למאן דאמר שני כתובים הבאים כאחד אין
מלמדן, אלא למאן דאמר שני כתובים הבאים כאחד מלמדן, מאי
איכא למימר – מדוע לא נלמד מפסוקים אלו שכל 'גדי' בתורה 'גדי
עזים' הוא.
עונה הגמרא: תרי מיטעו פתיבי, עזים העזים – בשני פסוקים אלו
נכתבה ה"א יתירה בתיבת 'גדי העזים', למעט שדוקא באלו כוונת
התורה לגדי עזים, ואין ללמוד מהם לכל התורה כולה.
הפסוק 'לא תבשל גדי בחלב אמו' נכפל בתורה שלש פעמים (שמות כג
יט, שם לד כו, דברים יד כא), ושמואל דורש יתור תיבת 'גדי' ותיבת 'בחלב'
אמו' שלש פעמים: אמר שמואל, מיתור תיבת 'גדי' שלש פעמים יש
לדרוש, 'גדי' אחד לרבות את החלב, ו'גדי' שני לרבות את המטה
– שהמבשל חלב או בשר נבילה בחלב ואכלו, עובר באכילתו על
איסור חלב או נבילה, ונוסף עליו גם איסור בשר בחלב. ו'גדי' שלישי
לרבות את השליל – שהמבשל עובר שנמצא במעי בהמה שנשחטה
(ועדיין לא נגמרה בריתו) בחלב ואכלו, דינו כבשר גמור ועובר על
האכילה והבישול. וכן יש לדרוש מיתור תיבת 'גדי' שלש פעמים
למעט כך, 'גדי' להוציא את הקדש – המבשל דם בחלב ואכלו, וכן
'גדי' להוציא את השליה – המבשל את השליה והיינו כמין לבוש
העוטף את הולד בהיותו במעי אמו בחלב, וכן 'גדי' להוציא את
הטמאה – המבשל בשר בהמה טמאה אפילו בחלב טהורה, בכל אלו
אינו עובר משום בשר בחלב.
ומיתור תיבות 'בחלב אמו' יש למעט כך, 'בחלב אמו' ולא בחלב
זכר – המבשל בשר בחלב עז זכר ואכלו, וכן 'בחלב אמו' ולא בחלב
שהוטה – המבשל בחלב שהוציאו מבהמה שנשחטה ואכלו, וכן
'בחלב אמו' ולא בחלב טמאה – המבשל אפילו בשר בהמה טהורה
בכל בהמה טמאה הוא תלתא 'גדי' פתיבי, בכל אלו אינו עובר משום בשר בחלב.
מקשה הגמרא: הא תלתא 'גדי' פתיבי – הרי רק שלש פעמים נכתב
'גדי' בתורה, ואנן שיתא דרשינן – ושמואל היאך דרש מ'גדי' שש
דרשות. מתרצת הגמרא: אכן שמואל למד מהדרשות רק שלשה
דינים, ואילו לשאר הדינים לא היה צריך דרשה, משום דקסבר
שמואל, איסור חל על איסור – דבר שהיה אסור משום איסור אחד
נוסף עליו איסור נוסף, הרי הוא נאסר אף משום האיסור הנוסף.
וממילא אין צריך פסוק מיוחד לרבות שהאוכל חלב או נבילה
שהתבשל בחלב, עובר משום שניהם, שכן איסור בשר בחלב חל על
איסורים אלו, ולפיכך איסור חלב ומטה מחד קרא נפקי – יש
ללמוד את הדין שחלב או נבילה שהתבשל בחלב אסורים אף משום
בשר בחלב מ'גדי' שנאמר בפסוק אחד, דהיינו שפסוק זה משמענו
את עיקר איסור בשר בחלב, ובכלל זה גם האוכל חלב או נבילה
שהתבשל בחלב, שהרי איסור חל על איסור. וכן דם נמי – גם למעט
דם אין צריך לימוד, שהרי לאו גדי הוא – הדם אינו נחשב כחלק
מהגדי. וכן שליו נמי פירשא בעלמא הוא – הפרשה בעלמא היא,
ואין זה חלק מהבהמה, ולא נאסרה כשנכתב 'גדי'. ומאחר שמלבד

ללמדנו שביין דעל אכילה לא לקי אבישול נמי לא לקי – שבאופן
 שאינו לוקה על האכילה אינו לוקה אף על הבישול.
 ואיכא דאמר, אבישול בולי עלמא לא פליגי דלקי – לא נחלקו
 הם לענין המבשל חלב בחלב שלוקה, כיון שאין בזה אלא איסור
 אחד, משום בשר בחלב. כי פליגי אאכילה – ונחלקו רק לענין
 האוכל, אם לוקה על כך. מאן דאמר אינו לוקה טעמו, דהא אין
 איסור חל על איסור – ואין איסור אכילת בשר בחלב חל על איסור
 אכילת חלב. ומאן דאמר לוקה טעמו משום דלקי אפקה דחמנא
 לאכילה בלשון בישול – משום כך כתבה התורה את איסור אכילה
 בלשון 'לא תבשל', ללמדנו שביין דאבישול לקי אאכילה נמי לקי
 – שבכל אופן שלוקה על הבישול, לוקה אף על האכילה, לכך חלב
 המבושל בחלב שלוקים על בישולו, לוקים גם על אכילתו.
 ואיבעית אימא – ואם תרצה תוכל לומר ששניהם סוברים שאין
 איסור חל על איסור, ואף סוברים שעל הבישול לוקה ועל האכילה
 אינו לוקה, רק מר אמר חדא ומר אמר חדא – כל אחד מהם דיבר
 על דבר נפרד, שהסובר שלוקה אמר זאת לענין המבשל שלוקה, כיון
 שאיסור אחד הוא, והסובר שאינו לוקה אמר זאת לענין האוכל
 שאינו לוקה אם התרו בו רק משום אכילת בשר בחלב, כיון שאין
 איסור חל על איסור, ולא פליגי – ולא נחלקו בדבר כלל.
 מיתבי – הקשו בני הישיבה על דעת הסובר שאין איסור חל על
 איסור. שנינו בברייתא, המבשל בשר במי חלב – במים המתמצים
 מן החלב בחביצת הגבינה, פטור. דם שבשלו בחלב פטור, לפי
 שדם אינו בכלל 'גדי' האמור בתורה. העצמות והנידים והקרנים
 והמלפנים – פרסות הבהמה, שבשולן בחלב פטור. אבל הפגול
 והנותר והטמא שבשולן בחלב חייב, משום שאיסור בשר בחלב חל
 על איסורים אלו. ומשמע שכמו כן חל על אף איסור חלב. וקשה
 לדעת הסוברים שאינו חל על איסור חלב.
 מתרצת הגמרא: כבר נחלקו התנאים אם איסור חל על איסור בכל
 התורה, והאי תנא – התנא בברייתא כבר כדעה שאיסור חל על
 איסור בכל התורה, ואף בבשר בחלב, והם סברו כדעה שאין איסור
 חל על איסור בכל התורה, ואף בבשר בחלב.
 שנינו בברייתא: המבשל במי חלב פטור. הגמרא מביאה ראיה
 מדברי הברייתא לריש לקיש: ברייתא זו מסייע ליה לריש לקיש,
 דהגן – ששנינו במשנה (מכשירין פ"ז מ"ה) בענין המשקים המכשירים את
 הזרעים לקבלת טומאה, מי חלב הרי זה בחלב, והמחל – המשקה
 הזב מן היותים הרי הוא בשמן, ומכשירים את הזרעים לקבלת
 טומאה. ואמר ריש לקיש, לא שנו – לא שנה דין זה שמי חלב הרי
 הם כחלב אלא לענין להכשיר את הזרעים, אבל לענין בישול בשר
 בחלב, מי חלב אינו בחלב והמבושלם פטור. ודברי הברייתא
 'המבשל במי חלב פטור' מסייעים לדבריו.
 הגמרא מביאה ברייתא המבטאת מנין שיש איסור בשר בחלב אף
 בחלב של כל הבהמות המסורות: תנו רבנן, נאמר בתורה (שמות כ"ט)
 'לא תבשל גדי בחלב אמו', מבררת הברייתא: אין לי לאסור בישול
 בשר גדי אלא בחלב אמו, דהיינו בחלב עז, אמנם בחלב פרה ורחל
 – שאר בהמות טהורות שאינם 'אמו' של גדי, כגון פרה ורחל, מניין
 שאסור לבשל בשר גדי בחלב שלהם. מבטאת הברייתא: אמרת, יש
 ללמוד זאת בקל וחומר, ומה אמו שלא נאסרה עמו בהרבעה –
 שמותר להרביע בהמה עם בנה, מכל מקום נאסרה עמו בבישולו –
 אסור לבשל את בנה בחלב שלה, פרה ורחל שנאסרו עמו בהרבעה
 – שאסורים בהרבעה עם גדי, אינו דין שנאסרו עמו בבישולו – וכי
 אין הסברא נותנת שיש לאסורם בבישול. תלמוד לומר 'בחלב אמו' –
 – לכך נכפל בתורה 'בחלב אמו', ללמדנו שיש לאסור בישול בשר גדי
 אף בחלב פרה ורחל.
 מקשה הגמרא: והא למה לי קרא – מדוע צריך לרבות זאת מייטור
 הפסוק, הא איתא ליה – והרי הברייתא אמרה שיש ללמוד זאת בקל
 וחומר. מתרצת הגמרא: אמר רב אשי, הטעם שצריך לרבות דין זה
 מפסוק, משום דאיכא למימר מעיקרא דדינא פירכא – משום שיש
 פירכא לקל וחומר זה ואין ללמוד ממנו. שהרי מהיכא קא מיייתת
 לה – מהיכן למדת דין זה, מאמו, וחל לא יש לפרוך, מה לאמו שכן
 נאסרה עמו בשחיטה, שאסור לשחוט אם ובנה ביום אחד, ויש לומר
 שכשם שאסורה עמו בשחיטה, כך גם אסור לבשל הגדי בחלבה, וכי

תאמר כן גם בקרה שאינה אמו של גדי, ולא נאסרה עמו בשחיטה,
 שיש לומר שכשם שאינה אסורה עמו בשחיטה כך גם אין איסור
 לבשל הגדי בחלבה. ומאחר שיש פירכא לקל וחומר זה, אין ללמוד
 ממנו דין זה, לפיכך תלמוד לומר – מלמדנו הכתוב 'בחלב אמו',
 ויש ללמוד זאת מייטור הכתוב.
 ברייתא נוספת הדנה מנין שיש איסור בשר בחלב אף בחלב של שאר
 בהמות טהורות: תניא אידך, 'בחלב אמו', אין לי לאסור בישול
 בשר גדי אלא בחלב אמו – עז שהיא ממינו של גדי, בחלב אחותו
 גדולה מנין – מנין שאסור לבשל בשר גדי בחלב פרה. אמרת, קל
 וחומר, ומה אמו שנכנסה עמו לדיר להתעשר – שכן ניתן לעשר
 מעשר בהמה מאם ובנה יחד, מכל מקום נאסרה עמו בבישול – אסור
 לבשל את בשר בנה בחלב שלה, אחותו – פרה שלא נכנסה עמו
 לדיר להתעשר – שאינה מתעשרת יחד עם הגדי, אינו דין שנאסרה
 עמו בבישול – וכי אין הסברא נותנת שיהא אסור לבשל גדי בחלב
 פרה. תלמוד לומר 'בחלב אמו' – לכך למדנו מייטור 'בחלב אמו'
 שאף בישול בחלב פרה אסור.
 מקשה הגמרא: והא למה לי קרא – מדוע צריך לרבות זאת מייטור
 הפסוק, הא איתא ליה – והרי הברייתא אמרה שיש ללמוד זאת בקל
 וחומר. מתרצת הגמרא: אמר רב אשי, משום דאיכא למימר
 מעיקרא דדינא פירכא, מהיכא קא מיייתת לה, מאמו, מה לאמו
 שכן נאסרה עמו בשחיטה, ויש לומר שכשם שאמו אסורה עמו
 בשחיטה כך אסורה עמו גם בבישול, וכי תאמר כן גם באחותו גדולה
 – פרה שלא נאסרה עמו בשחיטה, שיש לומר שכשם שאינה
 אסורה עמו בשחיטה כך אינה אסורה עמו בבישול, ואין לאסור
 בישול הגדי בחלבה. ונמצא שאין ללמוד זאת מקל וחומר זה, תלמוד
 לומר 'בחלב אמו' – לפיכך למדנו זאת הברייתא מייטור הכתוב.
 מבררת הגמרא: אשכחן אחותו גדולה – דרשנו מייטור הפסוק
 לאסור בישול בחלב פרה, אך אחותו קטנה מנין – רחל שהיא ממין
 צאן ונכנסת עמו לדיר להתעשר, מנין שאסור לבשל גדי בחלב שלה.
 מבטאת הגמרא: איתא מביניא – יש ללמוד זאת בצד השווה מבין
 שניהם, כלומר, מאמו ומאחותו גדולה יחדיו. מהי תיתי – ומדיכן
 נלמד זאת, תיתי מאמו – נלמד בקל וחומר מאמו, שאף שמתורת
 עמו בהרבעה, אסורה עמו בבישול, רחל שאסורה עמו בהרבעה,
 אינו דין שתהא אסורה עמו בבישול. ואם תפרוך, מה לאמו שכן
 נאסרה עמו בשחיטה, ויש לומר שכשם שאסורה עמו בשחיטה כך
 אסורה עמו בבישול, אבל רחל שאינה אסורה עמו בשחיטה, אין
 לאסור לבשל הגדי בחלבה, יש להשיב, אחותו גדולה – פרה
 תוביח, שאף שאינה אסורה עם הגדי בשחיטה, אסור לבשל גדי
 בחלב שלה, ונלמד שאף לגבי רחל אסור לבשל גדי בחלבה. ואם
 תפרוך, מה לאחותו גדולה שלא נכנסה עמו לדיר להתעשר, ויש
 לומר שכשם שאינה מתעשרת עמו כך אסור לבשלו בחלב שלה,
 אבל רחל שמתעשרת עמו, אין לאסור לבשל הגדי בחלבה, יש
 להשיב, אמו תוביח, שמתעשרת עמו ומכל מקום אסור לבשלו
 בחלבה, ונלמד שאף לגבי רחל אסור לבשל גדי בחלבה. ויחזר תדין
 – ומעתה שוב ניתן ללמוד זאת, שהרי לא ראי זה בראי זה ולא ראי
 זה בראי זה – אין אמו דומה לאחותו גדולה ואין אחותו גדולה דומה
 לאמו, שכן כל אחת חלוקה מגדי בענין אחר, ואף על פי כן נאסר
 לבשל גדי בחלב, ומוכח שאיסור זה אינו תלוי במה שנחלקו מגדי
 בדבר אחר, ואם כן יש ללמוד אחותו קטנה משתייהן, שכן מה להצד
 השווה שבהן – הדבר השווה שבשתייהן שהיא – הגדי בשר, ואסור
 לבשל אותו בחלב שלהן, אף אני אביא – (אלמד) אחותו קטנה
 – (רחל) שגם היא בשר, ואסור לבשל בחלב שלהן היצא ממנו.
 מקשה הגמרא: אי הכי שנתרבתה אחותו קטנה בצד השווה מבין אמו
 ואחותו גדולה, אחותו גדולה נמי תיתי מביניא – אף איסור בישול
 בחלב פרה יש לרבות מבין אמו ואחותו קטנה. מתרצת הגמרא: אין
 הכי נמי – אכן אחותו גדולה נלמדת בצד השווה מאמו ורחל.
 שואלת הגמרא: אלא 'בחלב אמו' למה לי – מאחר שיש ללמוד
 אחותו גדולה בצד השווה, ואין צריכים ללמוד זאת מ'בחלב אמו',
 הלא הפסוק מיותר ולשם מה נכתב. משיבה הגמרא: מבעי ליה –
 ייתור זה נצרך לדרשה אחרת, כדתניא בברייתא, נאמר בפסוק
 'בחלב אמו', אין לי לאסור אלא בישול בשר גדי בחלב אמו,

תוספות

15 **מ**ה לאמו שכן נאסרה עמו בשודיטה – תימה:
16 לרבנן, ודיה תוכיה, דאין אחוה ואת בנו נגזג
17 בחיה.
18 **תלמוד** לומר דחלב אמו – עד דריש מינה
19 בשמוקין: דיה עצמה דחבלה. אף על גב
20 דשמואל רדיש ליה למלתיהו לעיל (ג,ב),
21 הכא רדיש מ"בחלב" – דתרי מניניהו מיתרי.
22 דדוהו מצי למכתב "כאמו", ואנא ידענא דבחלב
23 אמו קאמר, כיון דבחו מניניהו הוה כתיבא
24 "בחלב אמו". רבי יוסי הגלילי דממעט עוף שאין
25 לו חלב אם – מו"ר ד"אמו" קד רדיש.
עד

25

לאיסורא

חַבֵּל בְּחֶבֶל. אֲלֵמָא, מַרְבּוּיָא דִּיגֵרֵד נִפְקָא לָן
דְּחִיל עַל כֹּל אִיסוּרִין. **הָאִי תַנָּא** — נִמִּי סַבֵּר
בְּכֹל אִיסוּרִין דְּאִיסוּר חַל עַל אִיסוּר, וְאִינוּהוּ
סַבְרִי לֵה כִּמְנָן דְּאִמַּר אִין אִיסוּר חַל עַל
אִיסוּר, וְתַנְיָא שׁוּבָא אִיפְלִיגוּ בָּהּ. הֲרֵי הוּא כְּחַבֵּל
— לֹחֲשִׁיר אֶת הָעוֹרֵעִים. וְחַבֵּל נִקְרָא מִשְׁקָה,
דְּכִתְשִׁי (שׁוֹפְטִים ד) "וְתַפְתָּח אֶת נֹאֵד הַחֶבֶל
וְרָחֹק", וְהַחֹבֶל — מִשְׁקָה הוּב מִן הָיוּתִים.
הֲרֵי הוּא **כְּשֵׁמֶן** — וְשֵׁמֶן אִיפְלִיג מִשְׁקָה, דְּכִתְשִׁי
(שְׁעִיזָהוּ בַּח) "מִשְׁתָּה שִׁנְיִים", **אִין לִי אֵלָא**
בְּחַבֵּל אֱמוּ — כְּלוּמַר, עו. תַּלְמוּד לּוֹמֵר —
מִקְרָא שֵׁנִי. **בְּחַבֵּל אֱמוּ** — דְּמִיתִיר לְרַבּוּי כֹּל
חַבֵּל בְּהַמָּה טְהוֹרָה. דְּהָאִי תַנָּא לֹא מִצְרִיף לֵיהּ
לְבִדְשָׁמוּאֵל — דְּחַבֵּל זָכַר וְחַבֵּל שׁוֹתֵה וְחַבֵּל
טֵמְאָה מִחַד קִרָּא דְּלוֹפִיָּה נִפְקִי. דְּרֵא "אֱמוּ"
כְּתִיב — וְלֹא שׁוֹתֵה וְלֹא זָכַר. וְלֹא טֵמְאָה —
דְּרֵא "גִּיד" כְּתִיב, וּבִטְהוֹרָה מִשְׁתַּעִי, כְּדַמְרִין.
וְהוֹרִצִיא אֶת הַטֵּמְאָה, וְעַל חֲרִידֵי אֱמוּ נִמִּי
טְהוֹרָה. דְּאִי אֱמוּ טֵמְאָה, לֹא לֵיהּ אִידוּ טְהוֹרָה.
הַלֵּכֵךְ לֹחֲבִי לֹא אֲתָא. וְרִיגֵד" מִשְׁמַע לִיהּ גִּיד

1

עד שפרטו לך הכתוב בדרך שפרט לך בנבלה — בפרק "כל שעה" (פסחים כאב.) אמרין דלא מתוקמא דרבי אבהו אלא כרבי מאיר, דלרבי יהודה איצטריך לדברים בכתבן. ולרבי יהודה נפקא לן מ"לכלב תשליכן אותו" — אותו אתה משליך לכלב, ואי אתה משליך לכלב כל איסורין שבתורה. ואם תאמר: לרבי מאיר נמי, ויכיל לילף מיניה ד"לא תאכלו"

משמע איסור הנאה, מדפרט היתר? הא איצטריך קרא להקדים נתינת גר למכירה גוי ויש לומר: דמסתברא בלא שום קרא הוה ידעינן להקדים. אלא השתא דכתיב נתינה ומכירה ללמד בעלמא איסור הנאה — אי לאו דכתיב "או" להקדים, הוה אמנא דאתא קרא להשתותם. ואם תאמר: ולא לכתוב אלא חד מנייניה, או מכירה דגוי או נתינה דגוי, ולא יצטרך "או" להקדים, כיון דידעי ליה מסברא ויש לומר: ודהוה אמנא דאתי קרא למעוטי נתינה דגוי. ואם תאמר: ויכתוב נתינה דגוי ויש לומר: דהוה אמנא דאתי למעוטי נתינה דגר, דלא ליספד ליה, אף על פי דלא קבל עליו אלא לאכול נבלות, כדי שימנה להתגיר. ודוקא נבלה בארץ ישראל, שאין גוים מצויין שם, ואם בא למכור לגוי, צריך לתנהו בדמים מועטין, נתינת גר קודמת. אבל פשיטא שאם יש חפץ לאדם למכור — קודם ימכרו לגוי ממה שיתנו אפילו לישראל חברו. **בדרך** שפרט לך בנבלה — לא גרס "לגר בנתינה ולגר במכירה", כדפירש בקונטרס בפסחים (שם) — דאם כן הוה משמע דאידיא אליבא דרבי תורה, דאמר דברים בכתבן, דרבי אבהו לא תוקמא אלא כרבי מאיר, כדפירשית. ואי גרס ליה — יש לפרש: דלישנא דקרא בעלמא נקט, ולא משום דלהוה דברים בכתבן, אי נמי: נקט הכי, משום דנתינת הגר קודמת.

רבי יהודה אומר דברים בכתבן — ואסור ליתן לגוי מתנת זבמן. ועל זה מביאה בפרק קמא דמסכת עבודה זרה (כא.). ואם תאמר: והתנן (חולין גגב.), שולח אדם לגוי ירך שגיד הנשה בתוכה, וישלח" משמע בתנא, ובפרק "כל שעה" (פסחים בבא.) משמע דאתי אפילו כרבי יהודה ויש לומר: דתנאי בתוספתא, אם היה שכן — מותר, מפני שהוא מכור לו. **או** למה לי שמוע מינה לדברים בכתבן — שמוע: דאי לאו "או" הוה אמנא "תתנה ומכור" א"ג"ר דלעיל ואיכר", והכי נמי אמרין בריש "איהוה נשך" (ב"מ סא.), "במרבית" קאי איכס"פ, ואיכ"ל דבתריה. ותימנה: דבפרק קמא דקדושין (לבב.) איכא פלוגתא דתנאי גבי קימה והדור שדיבה וקו, דאיכא למנא דאמר דלא קיימא אתרויהוה, משום דכתיב "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן" ויש לומר: משום דאין לשון "מפני" נופל על "והדרת", ולא לשון "פני" נופל על "תקום". ואם תאמר: דבפרק "הוציאו לו" (יומא נב.) קאמר איסי בן יהודה: חמש פסוקים אין להם הכרע "שאת" "חומר" "אחור" "משוקדים" ו"קס", ואנאי לא קאי אלעיל ולתות? ועוד: דאידי גופיה סבר בקדושין דקמה והדור קיימא אתרויהוה ויש לומר: דהבא וב"איהוה נשך" (ב"מ שם) ופרק קמא דקדושין (לבב.) דאיכא היר מילי — קאי חד דאי אלעיל, וחד דאי אלתחת, אית לן למימר דתרויהו קיימא אדאבא והבא. אבל התם אית לן למימר דקמא אחד דוכתא, ואי אלעיל או אלתחת

היא עצמה בחלבה מניין? אמרת, קל וחומר: ומה במקום שלא נאסר פרי עם פרי בשחיטה? — נאסר פרי עם האם בשחיטה. מקום שנאסר פרי עם פרי בבשול, אינו דין שנאסר פרי עם האם בבשול? תלמוד לומר "בחלב אמו". הא למה לי קרא? הא אתיא לה! אמר רב אחריבוי בר אמי: משום דאיכא למימר, סוּם בן סוסיא אחי פרה ויכית, שאסור פרי עם פרי, ומוותר פרי עם האם! — התם ורע האב הוא דקא גרים, דהא פרה בן סוסיא אחי פרה ויכית, שמוותר פרי עם פרי, ואסור פרי עם האם. אלא אמר רב אחי: פרי עם פרי, אמר מר בריה דרבינא: משום דאיכא למימר, עבד בן שפחה אחי מוותרת ויכית, שאסור פרי עם פרי, ומוותר פרי עם האם! — התם גמ' שיהויר הוא דקא גרים, דהא עבד בן מוותרת אחי שפחה ויכית, שמוותר פרי עם פרי, ואסור פרי עם האם. אלא אמר רב אחי: פרי עם פרי, דאיכא למימר, בלאי ורעים ויכוח, שאסור פרי עם פרי, ומוותר פרי עם האם! — כלום נאסר פרי עם פרי אלא על ידי האם, דהא חיפוי ושערי בכדא, ולא מיתסרו. אלא אמר רב אחי: משום דאיכא למימר, מה לפרי עם פרי שכן שני גופים, תאמר בפרי עם האם שכן גוף אחד, משום הכי איצטריך קרא. אמר רב אחי: מנין לבשר בחלב שנאסר באכילה? שנאמר "לא תאכל כל תועבה" — כל שתעבתי לך, הרי הוא כ"ל תאכל". ואין לי אלא באכילה, בהנאה מניין? בדרבי אבהו, דאמר רבי אבהו, אמר רבי אלעזר: כל מקום שנאמר "לא יאכל", "לא תאכל", "לא תאכלו" — **אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע, עד שיפרוט לך הכתוב בדרך שפרט לך בנבלה — לגר בנתינה ולגוי במכירה. דתניא: "לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה או מכר לגר" — אין לי אלא לגר בנתינה, ולגוי במכירה, לגר בנתינה מניין? תלמוד לומר "לגר... תתנה... או מכר". לגוי בנתינה מניין? תלמוד לומר "תתנה... או מכר לגר". נמצא, אחד גר ואחד גוי — בין במכירה בין בנתינה, דרבי מאיר, רבי יהודה אומר: דברים בכתבן, לגר — בנתינה, ולגוי — במכירה. מאי מעמא דרבי יהודה? אי סלקא דעתך דקאמר רבי מאיר, לכתוב רחמנא "לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה ומכר", "או" למה לי? שמע מינה: לדברים בכתבן הוא דאתא, לגר — בנתינה, ולגוי במכירה. ורבי מאיר אמר לך: האי "או" — להקדים נתינה דגר למכירה דגוי. ורבי יהודה — להקדים נתינה דגר למכירה דגוי לא צריך קרא, סברא הוא: זה אתה מצווה להחיותו, וזה אי אתה מצווה להחיותו. (סימן: שפת חורש וכלאי ורעים אותו ואת בנו וישלוח הקן). אלא מעתה מעשה**

לאיסורא רבי, שנאסרה עמו במעשר. אבל קטנה — לאו ועוד. מאי קא מויתב לקמיה "בחלב אמו למאי אתא" — טובא איצטריך, לאחותו קטנה וראה אני את דברי רבי יוסף טוב עלם זכרנו לברכה שראיתי תשובת כתב יד: ד"אחותו גדולה" ו"אחותו קטנה" — אמינו ממש קאמר, שהן מין גרי כמותו. ו"גדולה" — זו היא זקנה, שכבר נתעשרה. ו"קטנה" — זו היא גדיה שלא נתעשרה דתיין. והאי תנא היינו תנא גופיה דלעיל, דאתי ליה פרה ורחל מחוד מקראי יתירי, והשתא קא דריש לאידך. והכי קאמר: אחותו גדולה, שנתעשרה כבר, מנין. ועל כרחך נקט גדולה — משום דסופי לילף לה מרביא, וקטנה לא מיתרביא ליה מיניה — משום דמסתברא רבי רבי קרא לאיסורא, גדולה רבי, ודנאסרה עמו במעשר. דאילו מקרא יתירא קמא לא מצי לרביי — דאיכא למימר: כי רבי לאיסורא, לא רבי אלא פרה ורחל, דאסורין עמו בהרבעה, אבל אחותו — לא. ולחכי אשמעינן קרא אחרינא לאחותו גדולה, וקטנה אתיא מביניא. **אי הכי** — דקטנה אתיא לה מביניא? אחותו גדולה נמי — לא תיבעי קרא, ויתתי מביניא דאמו ופרה, ודרוש הכי: מה אמו, שנכנסה עמו לדיר — נאסרה עמו בבשול. אחותו גדולה — לא כל שכן! מה לאמו, שכן נאסרה עמו בשחיטה פרה תוכיה, מה לפרה, שכן נאסרה עמו בהרבעה ובמעשרו מה תוכיה, שמוותרת עמו בהרבעה ובמעשר. חזור הדין, הצד השוה שבהן: שהם חלב כו'. ואתיא מביניא בין אחותו גדולה ובין קטנה. **אלא** — קרא שלישי למאי אתא? קמא — לגופיה, תנינא — לפרה ורחל, ואידך — למאי? **היא עצמה בחלבה** — שיצא ממנה בעודה חיה, מנין כו'. ואף מדרשה זו נראין דברים דלאחותו ממש מצריך תלמודא, או מקרא או מביניא — דהא אפילו להיא עצמה מצריכין תלמודא. אלמא לא נפקא לן מקרא דלגופיה כל מין גרי אלא אמו דווקא, אבל היא עצמה — לא, והוא הדין אחותו גדולה וקטנה. **פרי עם פרי בשחיטה** — שחיתו שכן בני פרה אחת ביום אחד. **פרי עם פרי בבשול** — גוי עם החלב. **אמר רב אחריבוי כו'** — הבא לא אמרי "מעיקרא דינא פירכא" כדלעיל, משום דמקשי על סוף הדין. **אחי פרה** — שילדתה הסוסיא מן החמור, והיא לה בן אחר מן הסוס — הדין כן מותר עם אמו, ואסור עם אחותו. **התם ורע אמר רבי גרים** — ואיסורא לאו משום פרי עם פרי הוא, אלא משום פרי עם שאינו פרי. כלומר, משום צד אביהן שהוא חלוק, אבל גדי בחלב אמו — שניהם על שם אמן קרא הכתוב, ואפילו הכי אסרינהו. ותעד דטעמא משום חלוק האב הוא — דהא דינא דהוי איסור איפכא, דפרי עם האם — אסור, ופרי עם פרי — מותר. **דחא רבי בן סוסיא** — שילדתו מן החמור, והוא אחי פרה. שהיתה לה לסוסיא זו עוד בת אחת מן החמור. **עבד בן שפחה** — מותר במין אמו, ואסור בבית חורין. ופריכין: התם נש שחרור קא גרים — ולא משום פרי עם פרי הוא, דהא וילמין דהוי איפכא, ומיתסר. **כלאי ורעים** — חטין עם עדשין, שאסור לזרוע זה עם זה. ומותר — לזרוע כל אחד עם אמו, עם הקרקע. ופריכין **התם פרי עם פרי מיתסר** — כלום נאסר פרי עם פרי אלא בוריעה, דהיינו על ידי האם? **הא חמי ושערי בכדא** — שהניח בכד להגיע שם. **כל שתעבתי לך** — כל שאסרתי לך לתעבו ולהתרחק ממנו. הרי הוא ככל תאכל — עולמית בכל ענינך שהוא. בין שבא בעבירה ובין שלא בא בעבירה, כגון על ידי קטן או על ידי גוי, מאחר שתעבתי לך — אסור. והאי הרי תעבתי לך להתרחק מבשולו, שלא כלשלם יחד. **עד שיפרוט לך הכתוב מותר בהנאה בדרך שפרט לך בנבלה** — שאף על פי שלא כתב לך אלא לא תאכל, והוצרך לפרש בה דיתר הנאה. דא כל מקום שלא פירש לך בה דיתר הנאה — מותר לך לאכול. **מרבית מכירה ונתינה כאמצע** — משום מינה: אחד מכירה ואחד נתינה קיימא, בין אגר ובין אגוי. דאי ודאק כתיב — הוה ליה למכתב הכי "תתנה לגר ותמכרה לגוי".

חולין דף קיד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קכט

זה ליד זה להצניעם ולא מיתקרו – לא נאסרו בכלאים, כיון שלא נורעו זה עם זה. אם כן אין להוכיח מכלאי זרעים לבישול, ושוב יש להוכיח משחיטה, ומדוע הברייתא לא למדה זאת מקל וחומר. מתרצת הגמרא: אלא אמר רב אשי, משום דאיכא למימר, מה לפרי עם פרי – גדי בחלב אמו, שכן שני גופים הם, שמאם אחת יצאו שני גופים, הגדי והחלב, תאמר בפרי עם האם – היא עצמה בחלבה שכן הגדיה והחלב של גוף אחד הם, שהחלב יצא מאותו גוף שמתבשל בו. משום הכי – לכך אין ללמוד משחיטה, ואי צטרף קרף, והוצרכה הברייתא ללמוד זאת מיתור 'בחלב אמו'. הגמרא דורשת מנין למדים שבשר בחלב אסור באכילה ובהנאה: אמר רב אשי, מנין לבשר בחלב שאסור באכילה, והלא לא נאמר בפסוק רק 'לא תבשל', שצאמר (דברים יד א) 'לא תאכל כל תועבה', וכוונת הפסוק, כל שתעבתי לך – כל שאסרתי וצויתני לתעבו, הרי הוא ככל תאכל – הרי הוא אסור באכילה. ואף בשר בחלב שאסורים בבישול, הרי הם 'תועבה' ואסורים באכילה. ואין לי לאסור מדרשה זו אלא באכילה, בהנאה מנין שאסור, בדרבי אבהו – דבר זה נלמד מדברי רבי אבהו, דאמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר, כל מקום שצאמר בתורה איסור בלשון 'לא יאכל' או 'לא תאכל', או 'לא תאכלו', אהר איסור אכילה ואהר איסור הנאה במשמע – משמעות הכתוב לאסור בין באכילה ובין בהנאה, עד שיפרש הכתוב במופרש שהנאה מותרת, בדרך שפרט לך בנבילה שהיא מותרת בהנאה, שנאמר (דברים יד כא) 'לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכר לנכרי', ואף שלא נאמר בה אלא איסור אכילה, הוצרך הכתוב להחיר לגר בנתינה – לתתה לגר במתנה, ולעובד פוכבים במכירה – ולמוכרה לעובד כוכבים, ומוכח שאלמלא הותרה הכתוב בפירוש, היתה היא אסורה אף בהנאה, ויש ללמוד שכל מקום שנאמר איסור אכילה, הרי זה אסור אף בהנאה. ומשום כך בשר בחלב שאסור משום 'לא תאכל כל תועבה', אסור אף בהנאה. הגמרא מביאה ברייתא המבארת את דיני היתר הנאה בנבילה: דתניא, נאמר (שם) 'לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכר לנכרי', אין לי להחיר אלא לגר בנתינה דווקא ולעובד פוכבים במכירה דווקא, לגר במכירה מנין – מנין שמותר אף למוכרה לגר, והלא לא נאמר בו אלא 'תתננה', תלמוד לומר – מלמדנו הכתוב 'לגר תתננה או מכור', ויש לדרוש 'או מכור' אף על גר שנכתב לפניו, שמותר למוכרה לו. לעובד פוכבים בנתינה מנין – מנין שמותר אף לתתה לגר במתנה, והלא לא נאמר בו אלא 'מכור', תלמוד לומר תתננה או מכור לנכרי, ויש לדרוש 'תתננה' אף על עובד כוכבים שנכתב לאחריו, שמותר לתתה לו במתנה. ולפי דרשה זו נמצא, שאחד – [בין] גר ואחד – [ובין] עובד פוכבים מותרים בין במכירה בין בנתינה. דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, אין לדרוש כן את הפסוק, אלא דברים בנתינה – יש לפרש כלומר הכתוב דווקא, לגר בנתינה דווקא ולעובד פוכבים במכירה דווקא, אבל אסור לתתה במתנה לעובד כוכבים ולמוכרה בדמים לגר. מבררת הגמרא: מאי טעמא דרבי יהודה שאין לדרוש בפסוק 'לגר תתננה או מכור' וכן 'תתננה או מכור לנכרי'. משיבה הגמרא: אי סלקא דעתך בדרקאמר רבי מאיר – אם היה עולה בדרעתך לומר כדרשת רבי מאיר, לכתוב דתתננה – שתכתוב התורה 'לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה ומוכר לנכרי', שבאופן זה משמע לדרוש בין את התיבה 'תתננה' ובין את התיבה 'מכור' גם על גר וגם על נכרי, 'או' למה לי – ומדוע כתבה התורה 'או מכור' – שהיא תיבת חילוק, שפע מזה – יש לך להוכיח מכאן לדברים בנתינה והוא דאיתא – שיש לפרש את הפסוק כמו שנכתב, לגר בנתינה ולעובד פוכבים במכירה דווקא, ולא לדרוש מכירה אף על גר ונתינה אף על נכרי. שואלת הגמרא: ורבי מאיר איך יבאר מדוע נכתב 'או מכור'. עונה הגמרא: אמר לך רבי מאיר, האי 'או' יש לדרוש ממנו להקדים

אך היא עצמה בחלבה מנין – מנין שאסור לבשל את בשר האם עצמה בחלב שיצא ממנה קודם שנשחטה. אמרת, קל וחומר, ומה במקום שלא נאסר פרי עם פרי בשחיטה – אם לענין שחיטה, אף שלא נאסר לשחוט ביום אחד שני בנים של בהמה אחת, מכל מקום נאסר פרי עם האם בשחיטה – נאסר לשחוט ביום אחד הכן עם אמו, קיום שצאמר פרי עם פרי בבשול – לענין איסור בישול שאסרה התורה בישול גדי עם חלב אמו, אינו דין שצאמר פרי עם האם בבשול – וכי אין הסברא נותנת שיש לאסור לבשל אף החלב שיצא מזהבהמה עם בשרה. תלמוד לומר 'בחלב אמו' – לכך למדנו מיתור 'בחלב אמו' שיש לאסור בישול בשר בהמה בחלבה. מקשה הגמרא: הא למה לי קרף – מדוע צריך פסוק לרבות זאת, הא איתא לה – והרי הברייתא אמרה שיש ללמוד זאת בקל וחומר. מתרצת הגמרא: אמר רב אחריביו בר אמי, משום דאיכא למימר, סוּם בן סוּסאי – סוס בן לסוס וסוסה, והוא אחי פרה, דהיינו שאמו הסוסה ילדה פרדה מן החמור, יובית, שאסור פרי עם פרי, שהרי סוס זה אסור בהרבעה עם אחותו הפרדה, ומותר פרי עם האם – אך מכל מקום מותר הוא בהרבעה עם אמו הסוסה, שהם מאותו מין. וממילא אין ראיה משחיטה, שהרי מצאנו בהרבעה שנאסר פרי עם פרי ולא נאסר פרי עם האם, ולכך למדה זאת הברייתא מפסוק. דוחה הגמרא: אין להוכיח מהרבעה לבשר בחלב, שהרי התם – לגבי הרבעה, זרע האב הוא דקא נרים – מה שלכל אחד מהם יש אב ממין אחר או גורם את האיסור, אבל לגבי בשר בחלב, התורה קראה לגדי ולחלב על שם האם, ואף על פי כן אסרה לבשלם יחד, ויש ללמוד משחיטה שאף האם עם חלבה אסורים בבישול יחדיו. והראיה שהאיסור בהרבעה זו הוא מחמת זרע האב, דהא פרה בן סוּסאי אחי פרה יובית – שכן יש להוכיח מפרד שנוול מחמור וסוסה, ולאמו הסוסה יש עוד בת – [פרדה] מן החמור, שמותר פרי עם פרי – מותר להרביע הפרד עם אחותו הפרדה, לפי שבשניהם מעורב צד חמור וסוס, ואסור פרי עם האם – אך אסור להרביע את הפרד עם אמו הסוסה, לפי שלכל אחד יש אב ממין אחר. ואם כן אין ראיה מהרבעה, ושוב יש להוכיח משחיטה, וחוזרת הקושיא מדוע הברייתא לא למדה זאת מקל וחומר. מתרצת הגמרא: אלא אמר רב יהודה דרבינא, משום דאיכא למימר, עבד בן שפחה אחי משוההרת יובית – יש להוכיח מעבד בן שפחה, שאחותו השפחה השתחררה והוא ואמו לא השתחררו, שאסור פרי עם פרי – העבד אסור לשאת את אחותו הבת חורין ומותר פרי עם האם – ומותר להינשא לשפחה כאמו. וממילא אין ראיה משחיטה, שהרי מצאנו בעבד שנאסר פרי עם פרי ולא נאסר פרי עם האם, ולכך למדה זאת הברייתא מפסוק. דוחה הגמרא: אין להוכיח מעבד בן שפחה לבשר בחלב, שהרי התם, נמי שיתחורר שניתן לשפחה ועשאה בת חורין הוא דקא נרים – הוא הגורם לאסרה להינשא לאחיה העבד, דהא עבד בן משוההרת אחי שפחה יובית – שהרי יש להוכיח מעבד בן שפחה שאמו השתחררה, והוא ואחותו השפחה לא השתחררו, שמותר פרי עם פרי – העבד מותר להינשא לשפחה כאחותו, ואסור פרי עם האם – ואסור הוא להינשא לאמו הבת חורין. ואם כן מה שאסורים הם להינשא אין זה מחמת שהם 'פרי עם פרי', ואין להוכיח מעבד לבישול, ושוב יש להוכיח משחיטה, ומדוע הברייתא לא למדה זאת מקל וחומר. מתרצת הגמרא: אלא אמר רב אידי בר אבין, משום דאיכא למימר, בלאי זרעים יוביתו – יש להוכיח מאיסור זריעת שני מיני תבואה, קטניות או ירקות, שאסור פרי עם פרי – אסור לזרוע שני מינים זה עם זה, ומותר לזרוע פרי עם פרי – כל מן לבדו בקרקע שהיא האם, ומוכח שאף שאסורים פרי עם פרי מותרים פרי עם האם, וכיון שיש להפריך את הקל וחומר למדה זאת הברייתא מפסוק. דוחה הגמרא: כלום נאסר פרי עם פרי אלא על ידי האם – וכי מה שנאסר בכלאי זרעים פרי עם פרי אינו על ידי הקרקע, והרי כל זריעה על ידי הקרקע היא, ואף זריעת פרי עם פרי הרי היא זריעת פרי עם האם, דהא חייט וישערי בכדא – שהרי חטים ושעורים שהניחם בכד

מַעֲשֵׂה שִׁבְתָּ – כל שנעשה בו חילול שבת, וכגון מאכל שהתבשל בשבת, לִיתְסְרוּ – יאסרו גם הם באכילה ובהנאה משום 'לא תאכל כל תועבה', דָּהָא תֵּיעָבְתִּי לָךְ הוּא – שהרי נעשה בהם איסור והם 'תועבה'. מתרצת הגמרא: אָמַר קָרָא (שמות לא יד) וְשִׁמְרְתֶּם אֶת הַשִּׁבְתָּ כִּי קֹדֶשׁ הִיא לְכֶם, ויש לדרוש הִיא קֹדֶשׁ – השבת היא קודש, וְאֵין מַעֲשֵׂיהָ קֹדֶשׁ – אבל הנעשה על ידי חילול שבת אינו קודש, ולכן מעשה שבת אינו אסור משום 'תועבה'.

מקשה הגמרא עוד: העובר וחורש בַּשּׂוֹר וּבַחֲמֹר יחידיו חורע, וכן העובר וְחוֹסֵם (–וּתוֹסֵם) פִּי פֶרֶה וְדֹשׁ בָּהּ – הדש תבואה עם בהמתו וחוסם פיה בשעת מולאתה, לִיתְסְרוּ – יאסרו הזרעים שנזרעו או התבואה שדש באיסור באכילה ובהנאה, משום 'לא תאכל כל תועבה', דָּהָא תֵּיעָבְתִּי לָךְ הוּא. מתרצת הגמרא: הַשִּׁבְתָּ – אחר שהתמעט מ'קדש' היא' שמעשה שבת מותר, מעתה יש לומר, וְמָה שִׁבְתָּ דְחִמְיָא – אם שבת שאיסורה חמור מכל מקום מַעֲשֵׂיהָ מוֹתְרִים – דברים שנעשו בה באיסור מותרים באכילה ובהנאה, הִנִּי – חרישה בשור ובחמור וחסיתת שור בדישו שאיסורם קל יותר, לֹא כָּל שִׁבָּן שִׁיהִיו חורעים והתבואה מותרים.

מקשה הגמרא עוד: בְּלֹא זְרָעִים – מיני זרעים שונים שזרעם זה עם זה, לִיתְסְרוּ – יאסרו הגידולים באכילה ובהנאה משום 'לא תאכל כל תועבה', דָּהָא תֵּיעָבְתִּי לָךְ הוּא. מתרצת הגמרא: מְדַגְלֵי רַחֲמָנָא – יש ללמוד ממה שגילתה התורה גְּפִי בְּלֹא הַכֶּרֶם שאסורים הם בהנאה, שנאמר (דברים כב ט) 'לֹא תִזְרַע כְּרָמְךָ בְּלֵאִים פֶּן תִּקְדָּשׁ הַמְּלֶאכֶה, ודורשים זאת פֶּן תִּזְרַע אֵשׁ – פן תתחייב לשרוף כל מה שגדל מתערובת הזרע שזרעת, שהוא אסור בהנאה, והלא גידולים אלו נזרעו באיסור, ואף על פי כן לא נאסרו משום 'תועבה', שאם כן, לא היתה התורה חזרת ואוסרתם, מְכַלְל דְּבִלְאִי זְרָעִים שָׂרוּ – מזה משמע שכלאים אינם אסורים משום 'תועבה', ולכן כלאי זרעים [שבהם לא התפרש איסור כמו בכלאי הכרם] מותרים.

שואלת הגמרא: מדוע למדים מכלאי הכרם שכלאי זרעים מותרים באכילה ובהנאה, וְאִמָּא – ושמא נאמר, בְּלֹא כֶרֶם שנאמר בהם בפירוש איסור הנאה, לִכְן אָסוּרִין הֵם בִּין פְּאֻכִּילָהּ וּבִין פְּהֻנְיָהּ, ואילו בְּלֹא זְרָעִים שלא נאמר בהם איסור הנאה, פְּאֻכִּילָהּ אָסוּרִי – יהיה דינם שבאכילה יהיו אסורים משום 'לא תאכל כל תועבה', פְּהֻנְיָהּ שָׂרוּ – ובהנאה יהיו מותרים, ולא יהא הלימוד מכלאי הכרם אלא להתיר בהנאה.

משיבה הגמרא: אין לומר שכלאי זרעים אסורים באכילה, משום דְּאִתְקוּשׁ – כלאי זרעים הוקשו לְבִלְאִי בְּהֻמָּה, דְּבִתְרֵי (ויקרא יט טז)

בְּהֻמָּה לֹא תִרְבִּיעַ בְּלֵאִים שָׂדֶךְ לֹא תִזְרַע בְּלֵאִים, ויש ללמוד, מָה בְּהֻמָּה אם הרביע אותה כלאים, הִיֻצֵּא מִמֶּנָּה מוֹתֶרֶת – ולדוּתִיה מותרים באכילה, אָף שָׂדֶךְ – הזורע כלאים, הִיֻצֵּא מִמֶּנּוּ מוֹתֶר – הגידולים היוצאים מן השדה מותרים באכילה, ומהיקש זה למדנו שאינם אסורים משום 'תועבה'.

שואלת הגמרא: וְכִלְאֵי בְּהֻמָּה גּוֹפְיִיהוּ – הולדות שנולדו מהרבעת כלאי בהמה, מִנָּא לָן – מנין שמותרים הם באכילה. משיבה הגמרא: מְדַאֲסֵר רַחֲמָנָא בְּלֵאִים לְגִבּוֹהַ – ממה שהתורה הוצרכה לאסור להקריב כלאי בהמה לקרבן, ואף שממילא יש לאסור זאת משום 'תועבה', מְכַלְל דְּלִהְדִּיט שָׂרִי – מזה משמע שאינם אסורים משום 'תועבה', ולכן אף להדיוט מותרים הם באכילה.

מקשה הגמרא עוד: אוֹתוֹ וְאֵת בָּנָו – עבר ושחט בהמה ובנה ביום אחד, לִיתְסְרוּ – יאסרו שניהם באכילה ובהנאה, שהרי שנשחטו באיסור והם 'תועבה'. מתרצת הגמרא: מְדַאֲסֵר רַחֲמָנָא מְחוּסֵר וְזִמְן לְגִבּוֹהַ – ממה שהתורה הוצרכה לאסור הקרבת מחוסר זמן לגבוה, ובכלל זה אף אם ובנה שנשחטו ביום אחד שאותו שנשחט שני אסור בהקרבה לגבוה, אף שממילא יש לאסור זאת משום 'תועבה', מְכַלְל דְּלִהְדִּיט שָׂרִי – מזה משמע שאינם אסורים משום 'תועבה', ולכן אף להדיוט מותרים באכילה.

מקשה הגמרא עוד: שִׁילוּחַ הֶקֶן – ציפור שהיתה רובצת על אפרוחיה ונטלה מהקן לעצמו, ועבר על (דברים כב ו) 'לֹא תִקַּח הָאִם עַל הַבָּנִים, ובא לפני בית דין וחייבוהו לשלח כדי לקיים 'שִׁלַּח תִּשְׁלַח אֶת הָאִם' (שם כב ז), לִיתְסְרוּ – תיאסר ציפור זו באכילה ובהנאה, שהרי נעשה בה איסור כשנטלה לעצמו והיא 'תועבה'. מתרצת הגמרא: לֹא אֲמַרְהָ תוֹרָה שִׁלַּח תִּשְׁלַח הַתִּקְלָה – הלא אם ציפור זו אסורה, לא היתה התורה מצוה לחזור ולשולחה, שהרי אם ימצאנה אדם ויאכלנה יכשל באיסור, ומוכרח שאינה אסורה משום 'תועבה'.

הגמרא מביאה מקורות נוספים, שבשר בחלב אסור באכילה ובהנאה: אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, מִנֵּין לְבָשֶׁר בְּחֵלֶב שְׂאִסוּר באכילה, תִּלְמוּד לּוֹמַר – דבר זה נלמד מהנאמר לגבי קרבן פסח (שמות יב ט), 'אֵל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא' –[בשאינו צלוי כל צרכו], וּבָשָׂל מְכַשָּׁל' –או כשהוא מבושל] בָּפֶקֶס, ולכאורה כיון שנאמר 'ובָשָׂל מְכַשָּׁל' –שאינו תלמוד לומר – לא היה צריך לומר 'מְכַשָּׁל', ואם כן מָה תִּלְמוּד לּוֹמַר 'מְכַשָּׁל', ובהכרח שבא הכתוב לומר לָךְ, שִׁישׁ לָךְ בָּשׂוֹל אַחֵר שְׂהוּא אסור באכילה בָּזָה, וְעַל אֵי זֶה בִּישׁוֹל מְדוּבָר, זֶה בָּשֶׁר בְּחֵלֶב. הגמרא מביאה קושיא על דברי ריש לקיש: אָמַר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן לִרְישׁ לְקִישׁ,

המשך ביאור למס' חולין ליום שלישי עמוד ב

נִתְּנָה דִּגְר לְמִכְיָה דְּעוֹבֵד בּוֹכְבִּים – שאם מצוי גר לתת לו, לא ימכרנה לעובד כוכבים.

שואלת הגמרא: וְרַבִּי יְהוּדָה מוֹחִיב ילמד דין זה. עונה הגמרא: רבי יהודה סובר שְׁלֵהֲקָדִים נִתְּנָה דִּגְר לְמִכְיָה דְּעוֹבֵד בּוֹכְבִּים לֹא צְרִיךְ קָרָא – אין צריך ללמוד זאת מפסוק, שכן כְּכָרָא הוּא, וְה' –גר תושב] אִתָּה מִצְוָה לְהַחְיֹתוֹ, שנאמר בו (ויקרא כה לה) 'גֵּר וְתוֹשֵׁב וְחִי

המשך ביאור למס' חולין ליום רביעי עמוד ב

יש קולא או חומרא במלמד שאין בלמד, אפשר לפרוך, אבל בָּל דְּהוּ לֹא פְּרָכִינָן – אין לפרוך מדברים שאינם קולא או חומרא, ולכן כעת שאנו לומדים רק מכלאים, אין לפרוך 'מה לכלאים שכן גידולי קרקע', משום שאין בכך חומרא.

הקשה רב אשי: וְלִפְרוֹךְ לְבִלְוָהּ – אם כן נפרוך על הלימוד משלושת המקורות, מָה לְבִלְוָהּ שִׁבָּן גִּדּוּלֵי קֶרְקַע – שדווקא ערלה

עֶמְקָ, וְזֶה [–עובד כוכבים] אֵי [–אין] אִתָּה מִצְוָה לְהַחְיֹתוֹ. (סימן), שִׁבְתָּ חוֹרֵשׁ וְכִלְאֵי זְרָעִים אוֹתוֹ וְאֵת בָּנָו וְשִׁילוּחַ הֶקֶן).

התבאר לעיל שאיסור אכילה בבשר בחלב נלמד מ'לא תאכל כל תועבה'. מקשה הגמרא: אֵלָּא מַעֲתָה – מאחר שלמדנו שאסרה תורה באכילה כל דבר 'תועבה',

וחמץ וכלאים אסורים בהנאה, משום שהם גידולי קרקע, ואין ללמוד מהם לבשר בחלב שאינו גידולי קרקע, שהרי בפשטות לימוד משלשה מקורות הוא כמו לימוד מצד השהו, שפורכים עליו גם מדברים שאינם קולא או חומרא.

אֵלָּא אָמַר לִיה רַב מְדַבְּרֵי לְרַב אַשִּׁי, הֵכִי אֲמַרְיָן מְשֻׁמִּיה דְּרִישׁ לְקִישׁ, שיש בזה שלושה אופנים,

מַעֲשֵׂה שֶׁבֶת – כגון המבשל בשבת, ליתסרו באכילה לכל ישראל, דהא הוזהרתך לתעבו ולהתרחק ממנו, ואנן תנן: במזיד – לא יאכל הוא משום קנס, אבל אחרים – אוכלין, בפרק קמא (חולין טו.א). ליתסרו – הורעים והרישה, דהא הרהקתין מהם. כל הנין דקאמר "ליתסרו" – באכילה ובהנאה קאמר דליתסרו. הני כל שכן –

אבל בבשר בחלב לא אמרין האי קל וחומר, דהא כתיב: לא תאכל כל שתיעבתי לך. ומסתברא דאיסורא דקרא – עליה קאמר, דהא אכיל תועבה גופה. אבל האי לא אכיל החרושה עצמה, אלא הבא ממנה. והחוסם והדש נמי לאו חסימה גופה קאביל, אלא מעשה הבא על ידה, וילפינן משבת דאין הבא מכחה קדש. בלאי ורעים – הן עצמן תועבה, וליתסרו. בלאים – אסירי לגבוה, דתניא: "שור או כשב או עז" – פרט לכלאים, בגמרא ד"השוחט" (חולין לח.ב). אותו ואת בנו – אינו אלא מחוסר זמן, שהיום אסור ומחר מותר. שילוח הן ליתסר – כגון נטל את האם מעל הבנים, ובא לפנינו וחייבנוהו לשלח, כדנתן לקמן (קמא.א). משלח ואינו לוקה, תאסר לאכילה עולמית, דהא נעבדה בה עבירה! לא אמרה תורה שלח לתקלה – וכאן הרי אמרה "שלח", דכתיב (דברים כב): "לא תקח האם" והדר "שלח תשלח" – דאם לקחת אותה, חזור ושלח. ואם הייתה אסורה – לא היה אושר לך שלחנה ויכשלו בה בני אדם. והוא הדין דמצו למימר נמי בכל הני: מה שבת דחמירא כו', ומיהו מידי דמשבח פירוקא מגופיה, לא יליף מאחריני. לישנא אחרינא: "שילוח הן ליתסר" – כל שילוח הן ליתסר האם לעולם, ואפילו שלחה. דהא "כל שתיעבתי לך" הרי הוא לך לעולם ב"בל תאכל", והרי אסרתיה לך באותה שעה. וזה נראה לי עיקר, דהא לא קאמר רב אשי דכל דבר שנעבדה בו עבירה ומתחלה הוא מותר אסור – דאם כן, ההורש בשור וחמור והמרביע בלאים והחוסם יאסרו הבהמות, ואנן לא פרכינן מנייהו מידי, אלא מן היוצא מן. שהוא כזה – שאסור באכילה כזה.

כעורה

תיפוק ליה מ"אלה", ולמה לי "היא קדש" ויש לומר: דלא שייך "מכל שתיעבתי לך" הורעים והרישה. ודא תאמר: ובסמוך בסוגיין פריך "שילוח הן ליתסר" – תיפוק ליה דאף לגבוה שרי מהאי קרא ד"אלה" ויש לומר: דקרא ד"אלה" בבהמה כתיב, ולא בעפות. ועוף מבהמה לא אתי, משום דאין גדלות וקטנות פוסל בבהמה כמו בתורים ובני יונה. ואם תאמר: למה לי קרא ד"אלה", הא מדיאצטריך קרא בפרק "כל האסורין" (תמורה כח.ב) "מן הבהמה" – להוציא הרובע והרביע, מכלל דשאר קדשים שנעבדה בהן עבירה לא אסירי מ"כל שתיעבתי" וכי תימא: דלא אתא "מן הבהמה" אלא לאשמועינן. מכלל דלהדיט שרי, ולא מיתסר מ"כל שתיעבתי" – מכל מקום גילף חורש בשור וחמור וחוסם פי פרה בקל וחומר מרובע ותרבע דבמיתה, ושרי להדיט ויש לומר: דאי לאו "אלה", הוה אסרינן להו מדכתיב "מן הבהמה". כי היכי דממעטין מניה נעבד. ואית ספרים דגרסי: ומה שבת דחמירא, אמרת: "היא קדש" ואין מעשיה קדש. הני – לא כל שכן וכן גריס בקונטרס, ופירש: דבבשר וחלב לא אמרין האי קושיא – דמסתברא ד"כל שתיעבתי" עליה רמינן, דקא אכיל תועבה גופה. אבל האי, לא אכיל החרושה עצמה. וכן חוסם – לאו חסימה גופה קאביל, אלא הבא על ידה ממנה. וילפינן משבת, דאין הבא מכחה קדש. וקשה: דלמה לאיחשב גישול של שבת תועבה גופה, כמו גישול של בשר בחלב? ונראה, דהיינו טעמא: משום דבבשר בחלב הבישול ניכר, אבל מעשה שבת אין ניכר שנעשה בשבת. ואותו ואת בנו ושילוח הן דפריך ליה מנייהו – צריך לומר דניכר בהם האיסור יותר ממה שניכר בחורש בשור וחמור וחוסם פי פרה ודש בה. פ' תקדש פ' תוקד אש – ואם תאמר: דהא איצטריך לאשמועינן דמצותו בשריפה, הא בלאי ורעים – אין מצותן בשריפה, אבל בהנאה אסירי ויש לומר: דבלאוי הני פריך שפיר. אי נמי: ליתביח "פ' תשרף", ומדכתיב "תקדש" משמע דאתא לאסור הנאה כקדש. בלאי ורעים באכילה אסירי בהנאה שור – ואם תאמר: לקמן (קטו.א) גבי "מעביר עציצ", דלא מיתסר כי באו בהוסיף מאתים, אבל לא הוסיף – שרי באכילה, מדכתיב תרי קראי "המלאה" ו"הזרע" – נימא: הני מילי בהנאה, אבל באכילה, אסירי מ"כל שתיעבתי לך", דכרעי למימר הכא ויש לומר: דמאחר דאשכחן בלאי ורעים דשרי באכילה, דאיחושק לבהמה, אסורין, אם כן סברא הוא בלא הוסיף, כיון דלא מיתסר לגומי בלאי, כל כלאי הרים, של כל להחריף אף באכילה כמו בבלאי ורעים. מראסר רחמנא בלאים לגבוה מכלל דלהדיט שרי – ואם תאמר: ודלמא איצטריך קרא להקדישה, ואחר כך הריביעה בלאים, דכאמר פ' "כל האסורין" (תמורה כט.א) גבי טרפה, דאיצטריך לגבוה היבא דהקדישה ואחר כך נטרפה ויש לומר: דמכל מקום הכא אי אתינן למיסר של הדיט מ"כל שתיעבתי לך" – כל שכן דלגבוה אסירא מ"כל שתיעבתי לך", אף על גב דהוקדש תחלה. וכן יש לומר גבי אותו ואת בנו בסמוך. אי נמי: מדגלי לך בטרפה שאין חילוק, הוא הדין בבלאים ומחוסר זמן. מראסר רחמנא מחוסר זמן לגבוה – דכתיב "ומיום השמיני והלאה ירצה", דאמר לעיל בפרק "אותו ואת בנו" (פא.א): נתקן הכתוב ללאו דאותו ואת בנו לעשה. לא אמרה תורה שלח לתקלה – תימא: דשרינן הכא מהא סברא בלא שום קרא, ובסוף פרק שני דקדושין (נו.א) גבי צפרי מצורע דריש "כל צפור טהורה תאכלה" – לרבות המשולחת, וזאת אשר לא תאכלה – לרבות השחוטתה. ופריך: ואיפוך אנא? ומשני רבא: לא אמרה תורה שלח לתקלה. והשתא, למה לן קרא ד"כל צפור טהורה תאכלה", להחריף, דהבא שרינן מהאי טעמא שילוח הקין? ויש לומר: דהתם כיון דכתיב "לא תאכלה" לאסור האחת, דהא אמנא דאידך נמי אסירא, משום דתקדש צפרים אהדי, ולא הוה שרינן טעמם ד"לא אמרה תורה שלח לתקלה" אי לאו דאיכא עדיין יתירא ד"כל צפור טהורה תאכלה". ולא דמי ל"כל שתיעבתי לך" דהבא, דלא כתיב בהדיא אשלוה הן, והוה סברא איכא לאוקומי במילי אחריני.

שאין תלמוד לומר מבושל – לית ליה לריש לקיש הך דרשות דדרשינן בסוף פרק "כל שעה" (פסחים מא.א) מניה: צלאו ואחר כך בשלו, או לשאר משקים כו'.

בשני

אלתחת. ובבוכים בפרק שני (כד,א) דפליגי תנאי גבי "ולקח הכזן מדם החטאת באצבעו ותן", דאיכא דמוקי "אצבע" אשלפניו, א"לוקח", ולא אנתניה של אחריו. ואיכא דמוקי לה אנתניה של אחריו, ולא אלקיחה דלפניו. ואיכא דמוקי לה אתרוייהו – היינו טעמא, דפשטיה דקרא משמע טפי אלקיחה דלקמייה. ואשכחן בדוכתא אחריןא "ולקחת מדם הפר ותת על קרנות המזבח באצבעך" דהיי "אצבע" אנתניה. והשתא פליגי: דחד דמוקי אלקיחה – במשמעותיה דקרא, וחד דמוקי לה אנתניה – דיליק תסום מן המפורש. ולא בעי נמי לאוקומי אלקיחה – דלא שייך לקיחה א"אצבע" אלא ברעבד אתון לשפת המזרק. וחד דמוקי אתרוייהו אלקיחה – משום משמעותא, ואנתניה – דיליק נמי מן המפורש. וצריך עיין: כל היבא דאמר "מקרא נדרש לפניו ולאחריו" אם נובל ליישב שלא יקשה: למה ידרשנו לפניו ולאחריו, יותר מאותם שאין להם הכרע?

כל שתיעבתי לך הרי הוא בכל תאכל – ואם תאמר: היאך אנו אוכלין אילים, אפילו סירסן גוי, מאי שנא מבשר בחלב? ויש לומר: דמאסר רחמנא מעין וזרעין לגבוה, מכלל דלהדיט שרי. ואם תאמר: צידם אחין כבוד ליתסר, אפילו צרמו גוי ויש לומר: דשרי רחמנא קדשים שהזמנו כצבי ואיל, אם כן אינו דבר מתועב.

היא קדש ואין מעשיה קדש – ואם תאמר: ואימא למשחי בהנאה, אבל באכילה – אסירי, כדפריך בסמוך גבי ורעים ויש לומר: דהיתר הנאה נפקא לן מ"לכס", כדאמר "במורבה" (בבא קמא ע.א) וב"אלו נערות" (כתובות לד,א), אפילו לרבי יוחנן הסנדלר דאוסר במבשל בשבת. וקצת תימא: לרבי יוחנן, למה ליה למימר מ"קדש" דמעשה שבת אסירי, תיפוק ליה מ"כל שתיעבתי", והיתר הנאה מ"לכס"! חורש בשור וחמור וחוסם פי פרה ודש

כעורה

בה ליתסרו – פירוש: השור והחמור. ויש ספרים דגרסי: השתא לגבוה שרי, להדיט מבעיא? ולגבוה נמא לן דשרי דכתיב (ויקרא כג) "ומיד כן נבר לא תקריבו את לחם אלהיכם מכל אלה", מכל אלה אי אתה מקריב – פירוש: מעין וכתות ותנוק וזכרות, אבל אתה מקריב קדשים שנעבדה בהן עבירה. ואם תאמר: הורעים והרישה ליתסרו, דמקרא ד"אלה" על כרחך לא מישתרו לגבוה אלא בעלי חיים, דאי כל מילי – אם כן, כל מעשה שבת נמי כעורה ורעים הורעים והרישה. – ד"לא תחוסם" אסור משום בהמה, דאין "לא תורוש", ולא משום ורשה חרישה, ותיפוק ליה מ"אלה", ותיפוק ליה דאף לגבוה שרי מהאי קרא ד"אלה" ויש לומר: דקרא ד"אלה" בבהמה כתיב, ולא בעפות. ועוף מבהמה לא אתי, משום דאין גדלות וקטנות פוסל בבהמה כמו בתורים ובני יונה. ואם תאמר: למה לי קרא ד"אלה", הא מדיאצטריך קרא בפרק "כל האסורין" (תמורה כח.ב) "מן הבהמה" – להוציא הרובע והרביע, מכלל דשאר קדשים שנעבדה בהן עבירה לא אסירי מ"כל שתיעבתי" וכי תימא: דלא אתא "מן הבהמה" אלא לאשמועינן. מכלל דלהדיט שרי, ולא מיתסר מ"כל שתיעבתי" – מכל מקום גילף חורש בשור וחמור וחוסם פי פרה בקל וחומר מרובע ותרבע דבמיתה, ושרי להדיט ויש לומר: דאי לאו "אלה", הוה אסרינן להו מדכתיב "מן הבהמה". כי היכי דממעטין מניה נעבד. ואית ספרים דגרסי: ומה שבת דחמירא, אמרת: "היא קדש" ואין מעשיה קדש. הני – לא כל שכן וכן גריס בקונטרס, ופירש: דבבשר וחלב לא אמרין האי קושיא – דמסתברא ד"כל שתיעבתי" עליה רמינן, דקא אכיל תועבה גופה. אבל האי, לא אכיל החרושה עצמה. וכן חוסם – לאו חסימה גופה קאביל, אלא הבא על ידה ממנה. וילפינן משבת, דאין הבא מכחה קדש. וקשה: דלמה לאיחשב גישול של שבת תועבה גופה, כמו גישול של בשר בחלב? ונראה, דהיינו טעמא: משום דבבשר בחלב הבישול ניכר, אבל מעשה שבת אין ניכר שנעשה בשבת. ואותו ואת בנו ושילוח הן דפריך ליה מנייהו – צריך לומר דניכר בהם האיסור יותר ממה שניכר בחורש בשור וחמור וחוסם פי פרה ודש בה. פ' תקדש פ' תוקד אש – ואם תאמר: דהא איצטריך לאשמועינן דמצותו בשריפה, הא בלאי ורעים – אין מצותן בשריפה, אבל בהנאה אסירי ויש לומר: דבלאוי הני פריך שפיר. אי נמי: ליתביח "פ' תשרף", ומדכתיב "תקדש" משמע דאתא לאסור הנאה כקדש. בלאי ורעים באכילה אסירי בהנאה שור – ואם תאמר: לקמן (קטו.א) גבי "מעביר עציצ", דלא מיתסר כי באו בהוסיף מאתים, אבל לא הוסיף – שרי באכילה, מדכתיב תרי קראי "המלאה" ו"הזרע" – נימא: הני מילי בהנאה, אבל באכילה, אסירי מ"כל שתיעבתי לך", דכרעי למימר הכא ויש לומר: דמאחר דאשכחן בלאי ורעים דשרי באכילה, דאיחושק לבהמה, אסורין, אם כן סברא הוא בלא הוסיף, כיון דלא מיתסר לגומי בלאי, כל כלאי הרים, של כל להחריף אף באכילה כמו בבלאי ורעים. מראסר רחמנא בלאים לגבוה מכלל דלהדיט שרי – ואם תאמר: ודלמא איצטריך קרא להקדישה, ואחר כך הריביעה בלאים, דכאמר פ' "כל האסורין" (תמורה כט.א) גבי טרפה, דאיצטריך לגבוה היבא דהקדישה ואחר כך נטרפה ויש לומר: דמכל מקום הכא אי אתינן למיסר של הדיט מ"כל שתיעבתי לך" – כל שכן דלגבוה אסירא מ"כל שתיעבתי לך", אף על גב דהוקדש תחלה. וכן יש לומר גבי אותו ואת בנו בסמוך. אי נמי: מדגלי לך בטרפה שאין חילוק, הוא הדין בבלאים ומחוסר זמן. מראסר רחמנא מחוסר זמן לגבוה – דכתיב "ומיום השמיני והלאה ירצה", דאמר לעיל בפרק "אותו ואת בנו" (פא.א): נתקן הכתוב ללאו דאותו ואת בנו לעשה. לא אמרה תורה שלח לתקלה – תימא: דשרינן הכא מהא סברא בלא שום קרא, ובסוף פרק שני דקדושין (נו.א) גבי צפרי מצורע דריש "כל צפור טהורה תאכלה" – לרבות המשולחת, וזאת אשר לא תאכלה – לרבות השחוטתה. ופריך: ואיפוך אנא? ומשני רבא: לא אמרה תורה שלח לתקלה. והשתא, למה לן קרא ד"כל צפור טהורה תאכלה", להחריף, דהבא שרינן מהאי טעמא שילוח הקין? ויש לומר: דהתם כיון דכתיב "לא תאכלה" לאסור האחת, דהא אמנא דאידך נמי אסירא, משום דתקדש צפרים אהדי, ולא הוה שרינן טעמם ד"לא אמרה תורה שלח לתקלה" אי לאו דאיכא עדיין יתירא ד"כל צפור טהורה תאכלה". ולא דמי ל"כל שתיעבתי לך" דהבא, דלא כתיב בהדיא אשלוה הן, והוה סברא איכא לאוקומי במילי אחריני.

שאין תלמוד לומר מבושל – לית ליה לריש לקיש הך דרשות דדרשינן בסוף פרק "כל שעה" (פסחים מא.א) מניה: צלאו ואחר כך בשלו, או לשאר משקים כו'.

חולץ
תוספות

שני גופים. פירוש: שעשו הכתוב כצבי ואיל.
ובזכי מיישב רבינו תם ואמר בפרק "כל
פסולי המוקדשין" (בבבא מצאיתא) תלת "צבי
ואיל" תבין – כל לחדריה יצוק רבי אשימיא,
ופירש שם כקנטרס דלא אתרפש היכא.

וְנֹאמַר להלן לא יהיה קדש – ואי לאו קרא
 ד"ל תאכלני, הנה אמינא: דהנחת
 הגוף בלא אכילה אסר הכתוב. **ומה** ערלה –
 לכיזל למפרך: מה ערלה שכן צריך מאתים
 לבטלה – מדרבנן לאו דצריך מאתים.

מִה לַחֲמֹץ בִּפְסָח שֶׁכֵּן כִּרְת — וּבִרְת גּוֹפִיָּה לֹא
 שִׁיחַ לְמִילִים — שֶׁאֵין עֲנֻשִׁין מִן הַדִּין.
בְּלֹא הַכֶּרֶם יִבְנוּהוּ — מִכֻּלָּאֵי הַכֶּרֶם גִּידָא
 דְּהוּה מְצִי מְלִיף בְּתוֹךְ מִצְוֵהוּ, אֲלֵא יִהְיֶה לִּיה
 לְמַעֲבֵד תַּחֲלוֹת הַדִּין בְּקֵל וְחֻמְרוֹ, וְאֵין לְהַקְשֹׁתוּ:

13 מה לערלה חמץ וכלאי הכרם, שכן בשרפה,
 כדנתן בתמורה (לג). דהיא גופה נילף. ועד:
 דהיינו דוקא לרבי יהודה, דאמר: אין ביעור חמץ
 אלא שריפה, אבל לר' בון, לא היה חמץ בשריפה.
 16 דקשה הרב בינו יעקב ממרילי"ש: מה לו לכולדא

17 שכן לא הותרו מכלל, תאמר בבשר בחלב
שהותר מכללו אצל בהמה טמאה וחלב בהמה
18 טמאה, תטבא דאמר לעולם לא ידע: דאין זה
קרוי "הותר מכללו", דעוד חלב דחתיב (ויקרא
19 ו) "כל חלב" ממשמע: אפילו דחיה, והור שרא

עֲבִירָה - אֵינוֹ דִּין שְׁאִסּוֹר בְּכֹחַ
 לֹא הִתָּה לָשֶׁת הַכּוֹפֵר
 שֶׁהִתָּה לוֹ שֶׁלֹּא הַכּוֹשֵׁר,
 כִּמְשֵׁי יִשְׁכַּח יִשְׁכַּח

21 דחיה זה חשיב "הותר מכללו", אבל בבשר בחלב
 22 לא כתב "כל". **חורש** בשור וחומר בו — אבל
 23 השתא עבדין קל חומר דכשם שאסור באכילה
 24 דאסור בתנאה.
 25 **ולייפרוך** מה לכולהו שכן גדולי קרקע — דאף

על גב דמכלאי הברס איבא למליך
במה מציו, ולא פירינן כל דדה, מכל מקום אתא
דילין בקל וחומר משלתן פריך.
דחא

בשור ובחמור, וחוסם פי פרה ודש בה יוכית, שנגעבה בהם עביו בלאי הפרם יוכיחו, לימא: ערלה תוכית, ולהיחדר דינא, וליתי במה דאיבא למימר, בנלה תוכית - שאסורה באכילה ומותרת בהנאה.

אִשׁ, הִכִּי אֶמְרִינָן מִשְׁמִיחַ דְּרִישׁ לְקִישׁ: כָּל מַה הֵצֵר - מְגוּפֵר חָפֵץ
 אִי הִכִּי, יִתִּי בְּמַה הֵצֵר! - מִשּׁוֹם דְּאִיבָא לְמִיפְרָךְ: מַה לְהֵצֵר הִשְׁתָּ
 - אִי הִכִּי, הִשְׁתָּא נָמִי אִיבָא לְמִיפְרָךְ: מַה לְכֻלָּא הִכְרַם שְׁכֵן גְּדוּלָּה
 לְרַב אִשִּׁי, הִכִּי אֶמְרִינָן מִשְׁמִיחַ דְּרִישׁ לְקִישׁ: כָּל מַה הֵצֵר - פֻּרְץ

[illegible]

בו והלמד אינו שרה לזן בו — אפילו שאינו לא קל ולא חמור, פרכין ליה. לא אם
דאית' מכלאים, ואתה בא להשיב "לא אם אמרת בכלאים, שכן גדולי קרקע" — אין
אם אמרת בזה, שכן יש בו צד קל אחר. ואם אנו לומדים חומר, צריך אתה להשיב
היתה לה שעת הכושר, ונגדו חמץ בפסח שהשכנו "לא אם אמרת בחמץ בפסח
כן" — דכיון דלאו דאורייתא היא, אלא חד מומלת — כן במה הצ"ח. דמי, הלכך ליפ"ר

אם אמרת "דלא פרכינן ביה כל דהו" – הני מילי היבא דאתיא חדא מחדא, כגון בריש ואף על גב דלא אמרינן "וחזר הד"

מתוך מהדורת "אבן ישראל" – (שטיינזלץ)
רש"י

1 **בעקבותיו** זו **ששנה רבי** – כלומר, וכי מכותרת היא בעיניך משנה זו ששנה רבי ולמודה
2 לבשר חבל ממקרא הזה? **לא תאכלנו** – יתירה, וכתבי ביראה אנכי" גבי פסולי
3 המוקדשין שנפדו ר"ק הדם לא תאכלנו על הארץ תשפכנו כמים", הודר כתיב "לא
4 תאכלנו למען יטב לך" וגו' – לדם לא תאכלנו, דהו כתיבי קרי טובא. ומוקי לר
5 לבשר חבל. רבי חלמיש מענינו – דבר

6 סתום שאין מפורש בו במה מדבר, הַיּ לומר
7 מן הענין, פרשה שנכתב בה, במה הענין
8 מיידי, בשני מינין — פסולי המוקדישין שנפרד
9 שני מינין הן: מותרין באכלי חולין, ואסורין
10 בגיזה ועבדה קדשים, כדאמרינן בבבא
בבא

11 (טוה): "תוֹבָה" — וְלֹא גִיּוֹה, "בִּשְׂרָ" — וְלֹא
12 חֶלֶב. אֲבָל בְּהִנָּה לֹא קָם מִשְׁמַע לִי —
13 מֵהָרָא אֲדָרְכִיבֹה דְּרִידָה בְּגִי פִּסְתָּ
14 מִה פִּסְתָּ מִשְׁרָל — אֲסוּר בִּאֲבִילָה וּבִהֲנָה,
15 דְּכָל דְּקִרְשִׁים שִׁינִים רֵאוּיִל לֵאבִילָה תַּעֲבֹר

צורתן ויצאו לבית השריפה, אף זה – אסור
בנאח. כי עַם קדוש אתה – "לא תבשל
גוי. מה תחלן בנאח – (ובעללה) הנאח
זה. לא תאכלו כל נבלה – בספייה דקרא
כתוב בשר תחלב. לא תשגלה – תחלבו
ומחבריה. דיי רבי יושמואל

ותמכרנה, אלמא אסורה בהנאה. שנעבדה
 בו עבירה — בבישול. לא היתה לו שעת
 הכושר — פרי העדלה באיסור גדל, אבל
 בשר חלב היתה לו שעת הכושר ודום
 שניתן בשר חלב. כלאי הכרס ויבחה —
 "וְיִמְכְּרָהּ" "אֶת־הָאִשָּׁה" וְיִמְכְּרָהּ

לִקְמוֹן פִּרְיָ: לֵמַח לִי כִלְאֵי הַבֶּרֶס? נִימָא: 26
עֲרֵלָה תּוֹכִית, חֲזוֹר הִדִּין וְעוֹד פִּרְיָ: נִימָא, 27
מַה כִּלְאֵי הַבֶּרֶס שְׁכָן לֹא הִיחָה וְלִקְוֹן שֶׁת 28
בְּחֶרְשׁוֹ לֵמַח לִי גִלְתָּה שׁוּת - לֹאִיטֹר 29
אֲבִילָה? כִּי הִכִּי בְּזוֹרָה אִיטֹר הִנָּחָה 30

מערלה, נילף נמי לאיסור אכילה משום
דאיכא למימר חורש בשור ובחמור ויכיה —
שענברה עובדיה, ומותר באכילה. אבל
השתא קדימין אל אכילה מגורה שרה, ולפינן
הנאה בל חמור. וליכא למימר חורש בשור

36 וחמור יוכיח – דמה לחורש בשור וחמור
37 דמות באכילה, תאמר בבשר בחלב שאסור
38 באכילה, למה ליה למישר – לעיל בלאים
39 יוכיח, דאיצטריך ליה לאהדורי אכלאים,
40 דהוה ליה למיז דהא מנחל: בשר בחלב

מערלה חמץ וכלאים? לימא: ערלה תוכיח,
ותיתי חדא מתרתי שפיר. וליהדר דינא —
ובשחיזחור הדקין. מה לערלה, שכן לא היתה
לא שעת הכושר — חמץ ויכח. מזה חלמץ,
שכן ברת — ערלה תוכיח. וגמירי ויחיינו

46 לֵה בְּמֵה הַצֵּד, כְּגוֹן: לֹא רְאִי עֵרְלָה כְּרִיאִי
47 חֻמֵּץ, וְלֹא רְאִי חֻמֵּץ כְּרִיאִי עֵרְלָה. הַצֵּד הַשְּׁהָה
48 שִׁבְחָהּ: שְׁאִסְרִין בְּאִכְלָה וְאִסְרִין בְּהִנָּחָה —
49 אֵף אֲנִי אֵבִיב בְּחֵלֶב, וְהִדּוּאִיל וְאִסְרִי
50 בְּאִכְלָה מְרִירָה שֶׁהִיא, אֵף אִסְרִי אֶף בְּהִנָּחָה.

51 חבִי אֲמַרְיִן מִשְׁמִיה דְּרִישׁ לְקִישׁ — הָאִי
52 "נִבְלָה תוֹכִיחַ" אֵינָה תְּשׁוּבָה — דְּכָל הַבֵּאָה
53 בְּמֵה דְּחֵוָה מְגוֹפִינָה פְּרִכְיָן. אִם שֶׁ לְהַשְׁבִּי
54 חוּצָא
55 חֲתָן מְבַדֵּה וּזוֹ (הָיָא), פְּרִכְיָן. אַבְל מַעֲלָמָא, כְּגוֹן: פְּלוּנִי יוֹחִי — לֹא פְּרִכְיָן. שְׁבֹן גְּדוּלִי
56 יִנְיָן כֵּל דְּהוּ — רַל דְּרָר הִלְדִּין רַבִּיד חֲשֵׁדָה. מִשׁ לְהַשְׁבִּי יוֹחִי דְּרָר שְׁחִלְדִּינִי

56 דת כל' – אי הוה דר דיתא ואתי במה העד – הוה פרכין כל דהו. אבל השתא
57 שובה. "דקולא דחומרא פרכין" – אם אנו צריכין ללמוד קולא, יש לך לחשיב "לא
58 אם אמרת בזה, שכן שבי צד חמור". כגון הני דאמרין לעיל "מה לערלה שכן לא
59 אבל כל דהו", שבי האי שכן גדולי קרקע" – לאו פירכא קרקע" – וליפרכין ובלוהו
60 ריבולא. ואע"ל שו ב' דלאו קולא דחומרא אי. דמא סלקא דעתך. ודבי אמרין רבא.

תתא דבעי לאתויי מערלה לחודה. אבל חודא מתרתי או מתלת – כ"מזה הצד" דמיא, פרכינן לכולהו פירכא כל דהו.

חולין דף קטו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קלג

ענוש כרת. משיבה הברייא: **כְּלָאֵי הַכֶּרֶם יוֹכִיחוּ, שְׁאִין הָאוּכֹל** 59
מֵהֶם עֲנוּשׁ כְּרֵת, וְאֵף עַל פִּי כֵן אֶסוּר בְּהִנָּאָה, וְהוּא הָדִין לְבִשְׁר 60
בַּחֲלָב. 61
התבאר בברייא, שאיסור אכילת בשר בחלב נלמד בגזירה שזה 62
מטריפה, ואיסור הנאה נלמד בקל וחומר מערלה. מקשה הגמרא: 63
לָמָּה לִי – מִדּוּעַ הוֹצֵרָה הַבְּרִייתָא לַלְמוּד אִיסוּר אֲכִילָה בַּגּוֹזֵרָה שְׁוֶה 64
מִטְּרִיפָה, לִיְיָתִי בּוֹלָה – הִיָּה לְבְּרִייתָא לַלְמוּד גַּם אִיסוּר הִנָּא בְּקָל 65
וְחוֹמֵר מֵעֲרָלָה, וְלֹוֹמַר כֵּךְ, וְכֵּה עֲרָלָה שְׁלֹא נִעְבְּדָה בָּהּ עֲבִידָה, 66
אִיסוּרָה בֵּין בְּאֲכִילָהּ וּבֵין בְּהִנָּאָה, בְּשֵׁר בַּחֲלָב שֶׁנִּעְבְּדָה בּוֹ עֲבִידָה, 67
אִינוּ דִּין שְׁאִסוּר בֵּין בְּאֲכִילָהּ בֵּין בְּהִנָּאָה. 68
מתרצת הגמרא: הברייא לא דרשה כך, משום **דְּאִיבָא לְמִימַר –** 69
אִפְשָׁר לְפָרוּךְ וְלֹוֹמַר, שְׁחֹזֵר בְּשׁוּר וּבְחֻמּוֹר יַחַד, וְחוֹסֵם פִּי פָּרָה 70
מִלְּאֲכֹוֹל וְדָשׁ בָּהּ, יוֹכִיחַ – אֹפְנִים אֵלּוּ יוֹכִיחוּ, שֶׁנִּעְבְּדָה בָּהֶם 71
עֲבִידָה, וּמִכָּל מָקוֹם שָׂרוּ – הַשּׁוּר וְהַפָּרָה מוֹתֵרִים בְּאֲכִילָה, וְהוּא הָדִין 72
לְבִשְׁר בַּחֲלָב, וְלִכְּנָה הַבְּרִייתָא אִיסוּר אֲכִילָה בַּגּוֹזֵרָה שׁוֹה, וְרַק 73
אֲחֵר כֵּךְ לְמַדָּה אִיסוּר הִנָּא מִקַּל וְחוֹמֵר, וְשׁוֹב אֵין לְהוֹכִיחַ מִחוּרֵשׁ 74
וּמְחוּסֵם שְׁמוֹתֵרִים בְּהִנָּאָה, מִשּׁוּם שֶׁהֵם מוֹתֵרִים גַּם בְּאֲכִילָה, וְאִילוּ 75
בְּשֵׁר בַּחֲלָב אִיסוּר בְּאֲכִילָה. 76
הברייא למדה שבשר בחלב אסור בהנאה בקל וחומר מערלה, 77
ודחתה שלערלה לא היה שעת הכושר, והוכיחה וחמץ בפסח, 78
ודחתה שחמץ בפסח ענוש כרת, והוכיחה מכלאי הכרם שאין בהם 79
כרת ואסורים בהנאה. מקשה הגמרא: **לָמָּה לִי לְמִימַר – מִדּוּעַ** 80
הוֹצֵרָה הַבְּרִייתָא לֹוֹמַר 'כְּלָאֵי הַכֶּרֶם יוֹכִיחוּ, לִימָא – הִיָּה 81
לְבְּרִייתָא לְחוּזֹר וּלְלִמּוּד מִעֲרָלָה וְלֹוֹמַר, 'עֲרָלָה תּוֹכִיחַ, שְׁאִין עֲנוּשׁ 82
כֵּרֶת, וְאִסוּר בְּהִנָּאָה, וְלִיְיָתֵר דִּינָא – וְשׁוֹב יַחֲזוֹר הַלִּימּוּד עַל עֲצֻמוֹ, 83
[שְׁנִקְשָׁה שֶׁלְעֲרָלָה לֹא הִיָּה שְׁעַת הַכוֹשֵׁר, וְנִתְרַץ 'חֻמֵץ יוֹכִיחַ, וְנִקְשָׁה 84
שֶׁעַל חֻמֵץ חַיִּיבִים כֵּרֶת, וְנִתְרַץ 'עֲרָלָה תּוֹכִיחַ', וְלִיְיָתִי בָּמָה הֵצֵד – 85
וּלְלִמּוּד מִהֲצֵד הַשּׁוֹה בְּעֲרָלָה וּבַחֻמֵץ וְנֹאמַר, שְׁאֵף עַל פִּי שֶׁבָּכֵל אֲחֵד 86
מֵהֶם יֵשׁ חוֹמְרָא שְׁאִין בַּחֲבִירוֹ, הֵם דּוֹמִים בְּכָךְ שֶׁשְׁנִיָּהם אִסוּרִים 87
בְּאֲכִילָה וְאִסוּרִים גַּם בְּהִנָּאָה, וְנִלְמַד מֵהֶם לְבִשְׁר בַּחֲלָב, שְׁמִתוֹךְ 88
שְׁאִסוּר בְּאֲכִילָה אִסוּר גַּם בְּהִנָּאָה. וְאֵם נֹאמַר כֵּךְ נִמְצָא שְׁאֵנוּ לּוֹמְדִים 89
רַק מִשְׁנֵי מִקְרוֹת, וּמִדּוּעַ הוֹצֵרָה הַבְּרִייתָא לַלְמוּד גַּם מִכְּלָאֵי הַכֶּרֶם, 90
שְׁזָהוּ מִקּוֹר שְׁלִישִׁי. 91
מתרצת הגמרא: **אִמֵּר רַב אֲשֵׁי, אֵין לַלְמוּד מִעֲרָלָה וְחֻמֵץ בַּפֶּסַח,** 92
מִשּׁוּם דְּאִיבָא לְמִימַר – יֵשׁ לְפָרוּךְ וְלֹוֹמַר, נִבְלָה תּוֹכִיחַ, שְׁאִיסוּרָה 93
בְּאֲכִילָה וּמוֹתֵרָה בְּהִנָּאָה, וְהוּא הָדִין לְבִשְׁר בַּחֲלָב. 94
אִמֵּר לִיָּה רַב מְרַדְכִי לְרַב אֲשֵׁי לְדוֹתָת אֵת דְּבָרֵי, הִכִּי אִמְרִינָן 95
מִשְׁמִיָּה דְּרִישׁ לְקִישׁ – אֲנוּ אֹמְרִים בְּשֵׁם רִישׁ לְקִישׁ אֵת הַכֹּלֵל הַבָּא, 96
כֹּל דְּבַר הַנִּלְמַד בָּמָה הֵצֵד – בְּצַד הַשּׁוֹה, מְגוּפוֹ פְּרִכִּינָן – אִפְשָׁר 97
לְפָרוּךְ רַק מִדְּבַר הַנוֹהֵג בְּמִלְּמִידִים וְלֹא בְּנִלְמַד, אֲבָל מִעֲלָמָא לֹא 98
פְּרִכִּינָן – אֵם יֵשׁ רַק הוֹכַחָה מִמָּקוֹם אֲחֵר, אֵין פִּירְכָא זֹו מִתְקַבֵּלָת, וְאֵם 99
כֵּן אֵין לְפָרוּךְ כֹּאן 'עֲבִלָה תּוֹכִיחַ'. 100
הקשה רב אשי לרב מרדכי: **הִכִּי יִתִּי בָּמָה הֵצֵד – אֵם כֵּן חֲזוּרָה** 101
הַקּוּשִׁיא שֶׁנִּלְמַד אִיסוּר הִנָּא בְּבִשְׁר בַּחֲלָב, בְּצַד הַשּׁוֹה מִעֲרָלָה וְחֻמֵץ 102
בַּפֶּסַח. הִשִּׁיב רַב מִרְדְּכִי: אֵין לַלְמוּד מִעֲרָלָה וְחֻמֵץ בַּפֶּסַח, מִשּׁוּם 103
דְּאִיבָא לְמִיפְרָךְ, מָה לְהֵצֵד הַשּׁוֹה שֶׁבִּהְיָ שֶׁבֵן שְׁנֵיהֶם גִּדּוּלִי קִרְקַע, 104
וְאֵין לַלְמוּד מֵהֶם לְבִשְׁר בַּחֲלָב שְׁאִינוּ גִּדּוּלִי קִרְקַע. 105
הקשה רב אשי: **אֵי הִכִּי – אֵם אִפְשָׁר לְפָרוּךְ כֵּךְ, אֵף עַל פִּי שְׁאִין זֹו** 106
חוֹמְרָא, הִשְׁתָּא נָמִי אִיבָא לְמִיפְרָךְ – גַּם עֵתָה, שֶׁהַבְּרִייתָא הוֹכִיחָה 107
זֹאת מִכְּלָאֵי הַכֶּרֶם, יֵשׁ לְפָרוּךְ כֵּן וְלֹוֹמַר, מָה לְכָלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁבֵן 108
גִּדּוּלִי קִרְקַע, וְאֵין לַלְמוּד מֵהֶם לְבִשְׁר בַּחֲלָב שְׁאִינוּ גִּדּוּלִי קִרְקַע. 109
אִמֵּר לִיָּה – הִשִּׁיב רַב מְרַדְכִי לְרַב אֲשֵׁי, הִכִּי אִמְרִינָן מִשְׁמִיָּה דְּרִישׁ 110
לְקִישׁ, כֹּל דְּבַר הַנִּלְמַד בְּמָה הֵצֵד הַשּׁוֹה, פְּרִכִּינָן כֹּל דְּהוּ – אִפְשָׁר 111
לְפָרוּךְ אֵת הַלִּימּוּד מִכָּל דְּבַר שֶׁיֵּשׁ בְּמִלְּמִידִים וְאֵין בְּלִמּוּד, אֵף עַל פִּי 112
שְׁאִין בְּכָךְ קוּלָא אוֹ חוֹמְרָא, וְלִכֵּן אֵם הֵיִינוּ לּוֹמְדִים בְּצַד הַשּׁוֹה 113
מִעֲרָלָה וְחֻמֵץ הֵיִינוּ יוֹכִלִים לְפָרוּךְ 'מָה לְהֵצֵד הַשּׁוֹה שֶׁבֵן שְׁנֵיהֶם גִּדּוּלִי 114
קִרְקַע, אֲבָל בִּלְאֵ אֵם אִמְרָת' (תְּדָא מִתְדָא) – כְּשִׁלּוּמִידִים מִמָּקוֹר 115
אֲחֵד, וּבִאִים לְפָרוּךְ שְׁאִין לַלְמוּד מִשֵּׁם, קַל וְחוֹמֵר פְּרִכִּינָן – רַק אֵם 116

בְּעִנְיָה – וְכִי מְכוּעֵרַת בְּעִינֵךְ בְּרִייתָא זֹו שֶׁשְׁנָה רַבִּי, שֶׁלְמַדָּה זֹאת 1
מִמָּקוֹר אֲחֵר, שְׁנֹאמַר בְּפִרְשֵׁת פְּסוּלֵי הַמוֹקֵדֶשִׁין (דְּבָרִים יב טו) 'רַק הָדֶם 2
לֹא תֹאכְלוּ, וְשׁוֹב נֹאמַר (שֵׁם יב כז) 'לֹא תֹאכְלוּ לְמַעַן יִשָּׁב לָךְ' וְגו', 3
וְהַפְּסוֹק הַשֵּׁנִי לְכֹאדוּרָה מִיּוֹתֵר, וּמִבִּאֵרַת הַבְּרִייתָא שֶׁבְּכָשֵׁר בַּחֲלָב 4
הַכְּתוּב מְדַבֵּר, וּמִכָּאֵן שְׁאִסוּר לְאֲכֹוֹל בְּשֵׁר בַּחֲלָב, שׁוֹאֵלֵת הַבְּרִייתָא: 5
מִנֵּין אִתָּה אִוְמַר שֶׁבְּכָשֵׁר בַּחֲלָב הַכְּתוּב מְדַבֵּר, אוֹ (אִוְלִין) אִינוּ 6
מִדְּבַר אֱלֹא בְּאֲחֵד מִכָּל הָאִיסוּרִין הָאֲחֵרִים שֶׁבִּתְּוֹרָה. מְשִׁיבָה 7
הַבְּרִייתָא: בַּהֲכֵרָה אִמְרַת שְׁמִדּוּבֵר בְּבִשְׁר בַּחֲלָב, שְׁהִי צָא וְלִמּוּד 8
מִשְׁלֵשׁ עֲשִׂיָּה מִדּוֹת שֶׁתְּוֹרָה נִדְרָשֶׁת בָּהֶן, וְאֲחַת מֵהֶן הִיא דְּכָר 9
הַלְּמַד מִעֲנִינָו – פְּסוֹק שְׁלֹא מְפֹרֵשׁ עַל מָה הוּא מְדַבֵּר, יֵשׁ לַלְמוּד 10
זֹאת מִהַפְּרָשָׁה שֶׁנִּכְתַּב בָּהּ, וְאֵף כֹּאן בָּמָה הַכְּתוּב מְדַבֵּר, בְּשֵׁנִי מִינֵין 11
– בַּפְּסוּלֵי הַמוֹקֵדֶשִׁין שֶׁנִּפְדּוּ, שֶׁנִּחְשְׁבִים כְּשֵׁנִי מִינִים, כִּיּוֹן שְׁמוֹתֵרִים 12
בְּאֲכִילָה כְּמוֹ חוּלִין, וְאִסוּר לְגוֹזֹז אוֹתָם וְלַעֲבֹד בָּהֶם כְּמוֹ קֹדֶשִׁים, וְאֵם 13
כֵּן אֵף כֹּאן בַּפְּסוֹק הַמִּיּוֹתֵר מְדוּבֵר בְּשֵׁנִי מִינֵין, וְלִכֵּן יֵשׁ לְהַעֲמִידוֹ 14
בְּבִשְׁר בַּחֲלָב. עַד כֹּאן דְּבָרֵי הַבְּרִייתָא. וְכִיּוֹן שֶׁיֵּשׁ מִקּוֹר בְּרִייתָא 15
לְאִיסוּר אֲכִילָת בְּשֵׁר בַּחֲלָב, מִדּוּעַ הוֹצֵרָתָה לְדִרּוֹשׁ זֹאת מִפְּסוֹק אֲחֵר. 16
הִשִּׁיב רִישׁ לְקִישׁ: אֵי מָהֵיָּה – אֵם הִיתָה רַק דְּרִשָׁתָה רַבִּי הָיָה אִמְרָא, 17
הִנֵּי מִיָּלִי בְּאֲכִילָה – שְׁבִשְׁר בַּחֲלָב אִסוּר רַק בְּאֲכִילָה, אֲבָל בְּהִנָּאָה 18
לֹא, קָא מִשְׁמַע לָן הַדְּרָשָׁה מִהִתִּיבָה (שְׁמוֹת יב ט) 'מְבוּשָׁל', שְׁבִשְׁר 19
בַּחֲלָב אִסוּר גַּם בְּהִנָּאָה, שְׁהִי פְּסוֹק זֶה נֹאמַר לְגַבִּי פֶסַח שֶׁתְּבַשֵּׁל, 20
שְׁאִסוּר בְּאֲכִילָה וּבְהִנָּאָה. 21
שׁוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: וְרַבִּי בְּהִנָּאָה מָנָא לִיָּה – מִנֵּין לְרַבִּי שְׁבִשְׁר בַּחֲלָב 22
אִסוּרִים בְּהִנָּאָה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: נִפְקָא לִיָּה מָהֵיָּה – רַבִּי לְמַד זֹאת 23
מִהַדְּרָשָׁה הַבָּאָה, נֹאמַר כֹּאן לְגַבִּי בְּשֵׁר בַּחֲלָב (דְּבָרִים יד כא) 'כִּי עִם 24
קְדוֹשׁ אִתָּה לֹחַ' אֶלְהִיךָ, וְנֹאמַר לְהֵלֵךְ (דְּבָרִים כג יח) 'וְלֹא יִהְיֶה קִדְשׁ 25
(מִזְוֹמֵן לְמִשְׁכַּב זָכָר) בְּבֵין יִשְׂרָאֵל, וְיֵשׁ לַלְמוּד בַּגּוֹזֵרָה שׁוֹה 'קְדוֹשׁ' 26
'קְדוֹשׁ', מָה לְהֵלֵךְ לְגַבִּי 'לֹא יִהְיֶה קִדְשׁ' מְדוּבֵר בְּהִנָּאָה, אֵף כֹּאן בְּשֵׁר 27
בַּחֲלָב אִסוּר בְּהִנָּאָה. 28
מִקּוֹר נּוֹסֵף לְאִיסוּר הִנָּאָה: דְּכִי רַבִּי אֲלִיעֶזֶר תֵּנָא – בְּבֵית מִדְּרָשׁוֹ שֶׁל 29
רַבִּי אֲלִיעֶזֶר שֶׁנּוּ בְּרִייתָא זֹו, נֹאמַר בְּתוֹרָה (דְּבָרִים יד כא) 'לֹא תֹאכְלוּ כֹל 30
נִבְלָה לִגְר אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֵיךְ תִּתְּנֶנָּה וְאֲכָלָה אוֹ מִכָּר לְנִכְרִי' [וְגו'] לֹא 31
תִּבְשֵׁל גִּיד בַּחֲלָב אֲמוֹ, וְכִי אִמְרָה הַתּוֹרָה, בְּשִׁתְּמִכּוֹרָנָה – כְּשֶׁתִּמְכּוֹר 32
אֵת הַנִּבְלָה לְנִכְרִי, לֹא תִבְשֵׁלָנָה בַּחֲלָב וְתִמְכְּרָנָה, כְּלוּמֹר, אֵם 33
תִּבְשֵׁלָנָה בַּחֲלָב לֹא תוֹכֵל לְמוֹכְרָהּ, וּמִכָּאֵן שְׁבִשְׁר בַּחֲלָב אִסוּרִים 34
בְּהִנָּאָה. 35
מִקּוֹר נּוֹסֵף לְאִיסוּר אֲכִילָה וְהִנָּאָה: דְּכִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל תֵּנָא – שֶׁנּוּ 36
בְּרִייתָא זֹו, הִתִּיבּוֹת 'לֹא תִבְשֵׁל גִּיד בַּחֲלָב אֲמוֹ' נֹאמְרוּ בְּתוֹרָה שְׁלֹשׁ 37
פְּעָמִים (שְׁמוֹת כג יט, לד כ, דְּבָרִים יד כז), וְיֵשׁ לְבֹאֵר, שְׁאֲחֵד מֵהֶם נִכְתַּב 38
לְלַמַּד אִיסוּר אֲכִילָה בְּבִשְׁר בַּחֲלָב, וְאֲחֵד נִכְתַּב לְאִיסוּר הִנָּאָה, 39
וְאֲחֵד נִכְתַּב לְאִיסוּר בְּשׁוּל – שְׁאִסוּר לְבִשֵׁל בְּשֵׁר בַּחֲלָב. 40
מִקּוֹר נּוֹסֵף: תֵּנָא בְּרִייתָא, אִיסִי בֵּן יְהוֹדָה אִוְמַר, מִנֵּין לְבִשֵׁל בַּחֲלָב 41
שְׁאִסוּר בְּאֲכִילָה, נֹאמַר כֹּאן לְגַבִּי בְּשֵׁר בַּחֲלָב (דְּבָרִים יד כז) 'כִּי עִם 42
קְדוֹשׁ אִתָּה, וְנֹאמַר לְהֵלֵךְ (שְׁמוֹת לד כז) 'וְאִנְשֵׁי קְדֹשׁ תִּתִּינוּ לִי וּבִשֵׁר 43
בְּשִׂדָּה מִרְפָּה לֹא תֹאכְלוּ, וְיֵשׁ לַלְמוּד בַּגּוֹזֵרָה שׁוֹה 'קְדוֹשׁ' וְקְדוֹשׁ', 44
מָה לְהֵלֵךְ אִסוּר לְאֲכֹוֹל טְרִיפָה, אֵף כֹּאן אִסוּר לְאֲכֹוֹל בְּשֵׁר בַּחֲלָב. 45
שׁוֹאֵלֵת הַבְּרִייתָא: וְעִדִּין אֵין לִי לַלְמוּד מִכָּךְ אֱלֹא שְׁבִשְׁר בַּחֲלָב 46
אִסוּר בְּאֲכִילָה, שְׁאִסוּר בְּהִנָּאָה מִנֵּין. מְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא: אִמְרַתָּה שִׁשׁ 47
לַלְמוּד זֹאת מִקַּל וְחוֹמֵר, וְכֵּה עֲרָלָה הַקְּלָה, שְׁלֹא נִעְבְּדָה בָּהּ 48
עֲבִידָה, שְׁהִי אֵין אִיסוּר בְּטִיעֵתָהּ, כִּכֵּל זֹאת אִסוּרָה בְּהִנָּאָה, בְּשֵׁר 49
בַּחֲלָב הַחֲמוּר, שֶׁנִּעְבְּדָה בּוֹ עֲבִידָה בְּבִישׁוּלָהּ, וְכִי אִינוּ דִּין שְׁאִיסוּר 50
בְּהִנָּאָה. 51
דּוֹחָה הַבְּרִייתָא: מָה לְעֲרָלָה שֶׁבֵן יֵשׁ בָּהּ חוֹמְרָא, שְׁלֹא הִיתָה לָהּ 52
שְׁעַת הַכּוֹשֵׁר – לֹא הִיָּה זְמַן שְׁזִיתָה מוֹתֵרָת, וְאֵין לַלְמוּד מִכָּךְ לְבִשְׁר 53
בַּחֲלָב שְׁהִיו מוֹתֵרִים בְּאֲכִילָה לִפְנֵי שֶׁנִּתְעַרְבוּ. מְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא: חֵמִין 54
בַּפֶּסַח יוֹכִיחַ, שֶׁהִיתָה לוֹ שְׁעַת הַכּוֹשֵׁר לִפְנֵי פֶסַח, וְאֵף עַל פִּי כֵּן 55
אִסוּר בְּהִנָּאָה בַּפֶּסַח, וְהוּא הָדִין לְבִשְׁר בַּחֲלָב. 56
דּוֹחָה הַבְּרִייתָא: מָה לְחֵמִין בַּפֶּסַח שֶׁבֵן יֵשׁ בּוֹ חוֹמְרָא, שֶׁהָאוּכֹלוּ 57
בְּמוֹיֵד עֲנוּשׁ כְּרֵת, וְאֵין לַלְמוּד מִכָּךְ לְבִשְׁר בַּחֲלָב, שֶׁהָאוּכֹלוּ מֵהֶם אִינוּ 58

א. תָּרָא מְהָרָא – אם לומדים דין ממקור אחד, כמו בתחילת הברייתא (לעיל קטו) שרצתה ללמוד רק מערלה, קוּלָא וְחוּמְרָא פְּרִכִּינֵן – אפשר לפרוך רק מקולא או חומרא שיש במלמד, אבל כָּל דְּהוּ לֹא פְּרִכִּינֵן – אי אפשר לפרוך מכל חילוק שנמצא בין המלמד ללמד.

ב. ואם לומדים תָּרָא מְהָרָתִי – משני מקורות, כמו בהמשך הברייתא שלמדה מערלה וחמץ בפסח, אִפִּילוּ כָּל דְּהוּ פְּרִכִּינֵן – אפשר לפרוך מכל חילוק שיש בין המלמדים ללמד.

ג. ואם לומדים תָּרָא מְהָלָת – משלשה מקורות, כמו בסוף הברייתא שהוכיחה מכלאים, ונמצא שהדין נלמד מערלה וחמץ וכלאים, יש חילוק בדבר, אִי הָרֵד דִּינָא וְאִתִּי בְּמָה הֲצֵד – אם יש פירכא על הלימוד מהמקור השלישי, וחורין ולומדים מהמלמדים הקודמים, ושוב פורכים על הלימוד מהם, וכך הלימוד חוזר על עצמו עד שלומדים משלושת המקורות בצד השוה, באופן זה פְּרִכִּינֵן כָּל דְּהוּ, וְאִי לֹא – ואם אין פירכא על הלימוד מהמקור השלישי, ולא צריך ללמוד בצד השוה, פירכא שיש בה קוּלָא וְחוּמְרָא פְּרִכִּינֵן, אבל פירכא כָּל דְּהוּ לֹא פְּרִכִּינֵן, אפילו אם יש דבר שנוהג בשלושת המלמדים ולא בלמד. ולפי זה מיושבת הקושיא, מדוע לא פרכה הברייתא [על הלימוד משלושת המקורות לבשר בחלב] 'מֵה לְכוּלְהוּ שֶׁכֵּן גִּידוּלִי קִרְקַע', שהרי אין פירכא על הלימוד מכלאים, ונמצא שאין צורך ללמוד בצד השוה, ובאופן זה לא פורכים אלא כשיש קולא או חומרא.

הברייתא הוכיחה מכלאי הכרם שאסורים בהנאה, לבשר בחלב. מקשה הגמרא: וְלִפְרוֹךְ – מדוע לא פרכה הברייתא, מֵה לְכֹלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁכֵּן יש בהם חומרא, שֵׁלָא הִיתָה לָהֶן שְׁעַת הַבּוֹשֶׁר – לא היתה שעה שהיו מותרים, שהרי לכאורה רק הגידולים אסורים ולא הזרע, והגידולים אסורים מתחילתם, ואין ללמוד מכך לבשר בחלב שהיו מותרים לפני שהתערבו.

משיבה הגמרא: אִמֵּר רַב אֶדָא בְּרַ אֲהֵבָה, זֹאת אוֹמֶרֶת – מזה שהברייתא לא הקשתה כן יש ללמוד, שֵׁלָאִי הַכֶּרֶם עֵינֵיהֶן נֹאסֵר – גם הזרע נאסר משעה שנשרש באיסור, ונמצא שהיתה לָהֶן שְׁעַת הַבּוֹשֶׁר קוֹדֶם הַשְּׂרִשָּׁה, שהרי הזרע היה מותר משבא לעולם עד שנשרש שם, ואף על פי כן לאחר שנשרש הוא אסור בהנאה, והוא הדין לבשר בחלב.

מקשה הגמרא: מְהִיב רַב שְׁמַעְיָה בְּרַ יְעִירָא, שִׁנְיָו בַּמִּשְׁנָה (כלאים פ"ז מ"ח), הַמַּעֲבִיר עֲצִינֵן נִקְוָה שְׂגָדִילִים בּו זְרַעִים בְּתוֹךְ פְּרָם, וכיון שהעציץ נקוב יונקים הזרעים מאדמת הכרם דרך האויר, אִם הוֹסִיף מֵאֲתִים אֲסוּר – אם גדלו הזרעים כשעברו בכרם, עד שמתוך מאתים חלקים שיש בהם עכשיו, חלק אחד גדל בכרם, הזרעים אסורים, משום שכלאי הכרם אינם בטלים ברוב, עד שיהיו בהם מאתים חלקים של היתר, כנגד חלק אחד של איסור, ומשמע שדווקא אם העציץ הוֹסִיף אחד ממאתים לֹא נאסר, ומבואר שרק התוספת נאסרה, ולא מה שהיה מתחילה, וזה סותר לדברי רב אדא שגם הזרע נאסר.

מתרצת הגמרא: אִמֵּר אַבְיִי, לִגְבִּי כֵּלָאֵי הַכֶּרֶם תִּרִי קְרָאִי בְּתִיבֵי – נאמרו שני כתובים שלכאורה סותרים, בְּתִיבֵי (דברים כב ט) 'פֶּן תִּקְדַּשׁ' – (תִּיאִסַּר) הַמֵּלֶאכֶה, ומשמע שרק מה שהתמלא והתווסף באיסור נאסר, וּבְתִיבֵי (שם) 'תִּהְיֶה', ומשמע שהזרע עצמו נאסר, הָא בִּיזָר מֵתִישִׁיבִים שְׁנֵי הַכְּתוּבִים, ויש לבאר שמה שנאמר 'הזרע' עוסק בְּזֵרֵעַ מַעֲקָרָו – בזרע שנזרע מתחילה בתוך הכרם, שבאופן זה הזרע עצמו נאסר בַּהֲשָׂרָשָׁה – מיד כשנשרש בכרם, ומה שנאמר 'המלאכה' עוסק בְּזֵרֵעַ וְכֹא – בזרע שנשרש בהיתר מחוץ לכרם, ואחר כך נכנס לכרם, שבאופן זה אם הוֹסִיף לגדול בכרם, אִין – הוא אכן נאסר, ואם לֹא הוֹסִיף לגדול בכרם, לֹא נאסר.

עד כאן התבארו דברי המשנה שבשר בחלב אסור בהנאה, כעת הגמרא מביאה דעה החולקת על כך: מְהִינִיתִין – משנתינו (ק"ג) שאומרת שבשר בחלב אסור בהנאה, דִּלָּא כִּי הָאִי תֵּנָא – אינה הולכת בשיטת תנא זה שבברייתא, דִּתְנִינָא, רַבִּי שְׁמַעְיָן בְּן יְהוּדָה

אוֹמֵר מִשּׁוּם [–בשם] רַבִּי שְׁמַעְיָן, בְּשֶׁר בְּחֶלֶב אִסוּר בְּאִכְלָהּ וּמוֹתָר בְּהִנָּאָה, שְׁנֵאמַר לִגְבִּי בֶשֶׁר בַּחֲבֵל (דברים יד כה) 'כִּי עִם קִדּוֹשׁ אֲתָה', וְנֵאמַר לְהֵלֵךְ לִגְבִּי טְרִיפָה (שמות כב ל) 'וְאִנְשֵׁי קִדְשׁ תִּהְיוּ לִי, וִישׁ ללמוד בגזירה שוה 'קדוש' 'קדוש', מֵה לְהֵלֵךְ בֶּשֶׁר טְרִיפָה אִסוּר בְּאִכְלָהּ וּמוֹתָר בְּהִנָּאָה, שנאמר בו (שם) 'לְכַלֵּב תִּשְׁלַכְוּ אֹתוֹ', אִם כֵּאֵן בֶּשֶׁר בַּחֲבֵל אִסוּר בְּאִכְלָהּ וּמוֹתָר בְּהִנָּאָה.

שנינו במשנה: רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חֵיהּ יַעֲזוּף וְכוּ' אינם מן התורה, שנאמר 'לֹא תִבְשַׁל גִּידִי בְּחֶלֶב אֹמֶן' שלש פעמים (שמות כג יט, לד, דברים יד כה), פרט לחיה ולעוף ובהמה טמאה. מקשה הגמרא: כיצד מיעט רבי עקיבא חיה ועוף מהתיבות 'גדי' 'הרי חֵי' – תיבות אלו אינן מיותרות, דִּקָּא אִפְקִינְהוּ לְכַדְשֵׁמוּאֵל – שהרי למדנו מהם את הדינים שאמר שמואל (לעיל ק"ג), א. שהאוכל חֶלֶב או נבילה שהתבשלו עם חלב, עובר על איסור בשר בחלב, מלבד מה שעובר על איסור חֶלֶב ונבילה. ב. שהאוכל שליל [–עובר הנמצא במעי בהמה] שהתבשל בחלב, עובר על איסור בשר בחלב. ג. שאיסור בשר בחלב אינו נוהג בבשר בהמה טמאה, כפי שדרש רבי עקיבא. וכיון שודאי שרבי עקיבא מודה לדינים אלו, נמצא שתיבות אלו אינן מיותרות, ומנין לו למעט מהן חיה ועוף.

מתרצת הגמרא: קִפְכְּרִי רַבִּי עֲקִיבָא, שְׁאִיסוּר חֵל עַל אִיסוּר, ואם כן חֶלֶב וּמֵתָה לֹא צְרִיכֵי קָרָא – לא צריך פסוק ללמד שאיסור בשר בחלב חל על איסור חֶלֶב ונבילה, וגם סבר רבי עקיבא שהשליל גִּידִי מַעֲלֵאִי הוּא [–הוא גדי מעולה], כלומר, הוא נלמד מעצם משמעות התיבה 'גדי', ואינו צריך ריבוי, ואם כן אִיִּתְּרוּ לָהּ בּוֹלָהּ – שלושת התיבות 'גדי' מיותרות, ולמד מהם רבי עקיבא, פֶּרֶט לְחֵיהּ יַעֲזוּף וְכוּ' לְכַהֲמָה מְמָאָה, שאינם אסורים בחלב. שנינו במשנה: רַבִּי יוֹסִי הִגְלִילִי אוֹמֵר, נֹאסֵר (דברים יד כא) לֹא תֹאכְלוּ כָּל נִבְלָה, ונאמר (שם) 'לֹא תִבְשַׁל גִּידִי בְּחֶלֶב אֹמֶן', את שאסור משום נבלה אסור לבשל בחלב וכו', תלמוד לומר 'בְּחֶלֶב אֹמֶן', יצא עוף שאין לו חלב אם.

מבשרת הגמרא: מֵאִי אִיכָא – מה החילוק להלכה בין רַבִּי יוֹסִי הִגְלִילִי שמיעט עוף מִבְּחֶלֶב אֹמֶן, לְרַבִּי עֲקִיבָא שמיעט עוף מִגִּדִּי, מְשִׁיבָה הגמרא: אִיכָא בִּינֵיהֶוּ – החילוק ביניהם הוא בבשר חֵיָה, רַבִּי יוֹסִי הִגְלִילִי סָבַר, שבשר חֵיָה אסור מִדְּאִוִּרְיִיתָא בחלב, שהרי אמר שכל שנוהג בו איסור נבילה ויש לו חלב אם, נוהג בו איסור בשר בחלב, וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר שבשר חֵיָה אסור רק מִדְּרִבְנָן, שהרי גם אותו מיעט רבי עקיבא מהתיבה 'גדי'.

הגמרא מביאה חילוק נוסף: אִיכָעִית אִיכָא – אם תרצה תאמר, עוֹף אִיכָא בִּינֵיהֶוּ – גם בעוף יש חילוק ביניהם, שְׂרִיב עֲקִיבָא סָבַר שעוף אסור בחלב מדרבנן, שהרי אמר 'חֵיָה יַעֲזוּף אִינֵן מִן הַתּוֹרָה', ומשמע מלשון זו שרק מן התורה אינם אסורים, הָא מִדְּרִבְנָן אִסִּירִי בחלב, וְרַבִּי יוֹסִי הִגְלִילִי שלא נקט לשון זו סָבַר, שבשר עוֹף אִפִּילוּ מִדְּרִבְנָן נִמִּי לֹא אִסִּיר – אינו אסור בחלב.

הגמרא מביאה ברייתא שמבואר בה כחילוק השני, שלרבי יוסי הגלילי אין אפילו איסור מדרבנן בבשר עוף בחלב: תֵּנִיא נִמִּי חֵבִי – שנינו כן בברייתא שאומרת, בְּמִקְוָמוּ שֵׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כשהיו צריכים למול בשבת ולא היה להם סכין, הָיוּ בּוֹרְתִין עֲצִים בִּשְׁבַת לַעֲשׂוֹת מֵהֶם פְּחָמִין – גחלים, ועל ידם לַעֲשׂוֹת פְּרוֹל – סכין של מילה, משום שרבי אליעזר רבם סבר, שמוצה שדוחה את השבת כמו מילה, גם מכשיריה דוחים את השבת. וּבְמִקְוָמוּ שֵׁל רַבִּי יוֹסִי הִגְלִילִי, הָיוּ אוֹכְלִין בְּשֶׁר עוֹף שֶׁהִתְבַּשַּׁל בְּחֶלֶב, משום שרבי יוסי רבם סבר, שבשר עוף מותר בחלב אפילו מדרבנן.

הגמרא מביאה גם מעשה המוכיח זאת: האמורא לִוִּי אִיקְלַע לְבִי יוֹסֵף רִישָׁבָא – התארח בבית יוסף צייר העופות, אִיתִירוּ לְקַמִּיָּה רִישָׁא (רמיוסא) [דְּמִיוסָא] בְּחֶלְבָא – הגישו לפניו ראש טווס מבושל בחלב, והוא לא אכל אותו משום איסור בשר בחלב, וְלֹא אִמֵּר לָהּ וְלֹא מִידִּי – אך לא אמר להם כלום. כִּי אֲתָא לְקַמִּיָּה דְרַבִּי – כאשר הגיע לוי לפני רבי, אִמֵּר לִיהּ – שאל אותו רבי, אִמֵּאִי לֹא תִשְׁמְתִינָהוּ – מדוע לא ניידת אותם, על כך שהם אוכלים בשר עוף

חרא מחרא — כגון בריש מילתא, דבעי לאתויי מערלה לחודה, פרכין קולא וחומרא ולא כל דהו. **חרא מתרתי** — כגון שהשבנו "מה לערלה שכן לא היתה" כו', וסייעתנו ראיית דברינו בדבר אחר, כגון "חמץ בפסח יוכיח" — פרכין אפילו כל דהו, אם לא היה בדידנו תשובת קולא וחומרא, שהשבנו "מה לחמץ בפסח שכן ברת", והיה בדידנו תשובה כל דהו הוה בשני המלמדין —

היינו משיבין אותה, אף על פי שלא חזר הדין. **אבל חרא מתלת** — כגון זו שאמרנו "כלאים יוכיחו", אי הדר דינא ואתי במה הצד — אם היה בדידנו תשובת קולא וחומרא להשיב על כלאים, כגון "מה לכלאים שכן כך וכך", דליצטריך מיהדר דינא ומיימי במה הצד — פרכין כל דהו על מה הצד. אבל כל כמה דלא הדר דינא — לא פרכין כל דהו אפילו שוים בכולהו. כך המדות מסורות בדידנו מסיני, ולפרוך מה **לכלאי** הכרם שכן לא היתה להם שעת הכושר — דקא סלקא דעתין אין הזריעה נאסרת אלא הגידולים, ולחם לא היתה שעת הכושר מעולם. **זאת אומרת** — מדלא פריך הכי, שמע מינה: כלאי הכרם עיקרן נאסר, אפילו הזריעה עצמה נאסרת משנשרשה. **עיקרן** — השרשתן נאסרת. ולזריעה הזאת היתה לה שעת היתר כל ימיה, משבאה לעולם עד שנשרשה. **עציץ נקוב** — חורעים בו, והעבירו בכרם, וכיון דנקוב הוא יזנן מן הכרם. **הוסיף מאתים** — הוסיף בתוך הכרם אחד ממאתים, שגדל הירק או גרעיני חורעים בתוכו. דהווי להו מאה ותשעים ותשעה דהיתר, וחלק המאתים היו איסור — אסור. וכל שכן אם הוסיף יותר — דכלאי הכרם אין בטלים, עד שיהו בו מאתים דהיתר, והאחד (ומאתים) של איסור. **לא הוסיף** — מאתים, אלא פחות כל דהו, וכגון שיש בהיתר מאתים בו, דהוי איהו אחד ומאתים — מותר. **המלאה** — משמע: מליוו ותוספתה. **וכתיב חורע** — דמשמע: זריעה עצמה. **זרוע מעיקר** — בתוך הכרם — נאסר מיד בהשרשה. **זרוע ובא** — שהיה נשרש כהויתר בהיתר חוץ לכרם — בעינן "מלאה". **מתניתין** — דקתיב "בשר בחלב אסור בהנאה" — דלא כי האי תנא. מה להלן מותר בהנאה — דכתיב ביה "לכלב תשליכון אותו". **הא דרשיננהו לבדשמואל** — חד לחלב ומתה, וחד לרבות שליל, וחד להוציא טמאה (חולין ק"ג). **קסבר רבי עקיבא כו'** — וכל הני "גדי" — קראי יתירי נינהו, לדרשה. מדרהו ליה למיכתב בכולהו "לא תבשל בהמה", וכתב "גדי" — שמע מינה לדרשה: פרט לבהמה טמאה ולחיה ולעוף. וחלב ומתה — ממשמעותיה ד"גדי" משמע נמי חלב ומתה. ואי משום דאסירי וקיימי, ואין איסור חל על איסור, לא לא כתיב רבויא — קסבר רבי עקיבא: איסור חל על איסור. דילכך, חלב ומתה לא צריכי קרא לרבויי, ואתו ממשמעותא, וכן שליל. **מאי איכא בין רבי עקיבא** — דנפקא ליה מ"גדי" פרט לעוף, ובין רבי יוסי הגלילי דנפקא ליה מ"בחלב אמנו" רבי יוסי הגלילי **סבר** חיה דאורייתא — דכל שהוא אסור משום נבלה, נזח בו בשר בחלב. חוץ מן העוף, שאין לו חלב אם. **עוף איכא בינייהו** — רבי עקיבא, דפריש דאינו מן התורה — משמע: הא מדרבנן יש לו. אבל רבי יוסי הגלילי, דלא פריש האי לשונא — שרי ליה לגמרי. **תניא נמי הכי** — דלרבי יוסי הגלילי אפילו איסורא דרבנן לית ליה בעוף. **רבי אליעזר** — אית ליה מכשירי מצוה דוחין את השבת, במצוה שדוחה את השבת, ואם אין לו אומל למולו בשבת — כורתין עצים לעשות פחמין ועושין אומל. **רישבא** — ציד עופות. "רישבא" — לשון "אין פורסין רישבין ליונים", מווסא — פוארין. **משנה קבה** — זהו חלב קרוש שבתוך הקבה. **ושל נבלה** — בגמרא פריך: אטו דגוי לאו נבלה היא. **המעמיד** — חלב בעור הקבה — דהוה בשר.

חרא מתרתי אפילו כל דהו פרכין — משמע: אף על גב דלא הדר דינא. ואם תאמר: אם כן, מיד כשאמר "חמץ בפסח יוכיח", נפריך: "שכן גדולי קרקע" ושוב לא יוכל לומר "כלאי הכרם יוכיח" ויש לומר: דמתחלה היה יכול לומר "חמץ בפסח וכלאי הכרם יוכיח", דהווי להו תלתא. ועוד: דהוה מצי למימר "בשר תקרובת עבדה זרה יוכיח". וכי תימא: מה לתקרובת שכן טמא — הא דטמא היינו מדרבנן, כדפרישית בפרק קמא (חולין י"ג, דבור המתחיל "תקרובת").

עיקרן נאסר — משמע: שאף הקשים והעץ נאסרין. וכן משמע בפרק "כל שעה" (פסחים כ"ב). דאמרין: תנור שהסיקוהו בקלפי ערלה או בקשים של כלאי הכרם — חדש, יותץ. ותימא: דבפרק "האשה שנפלו לה נכסים" (כתובות פ"א) משמע שדרו, גבי "המוציא" הוצאתו על נכסי אשתו, עבד רב יהודה עובדא בחבילי זמורות. רב יהודה לשעמיה, דאמר: אכלה ערלה שביעות וכלאים, הרי זו חזקה" — פירשו: דאז אינו יכול לאכול אלא זמורות ויש לומר: דקשין ועץ שהיו קודם שנורע כלאים — מותר, עד שיוסיפו מאתים. ורוב פעמים שהפרי הוסיף מאתים, ונאסרו הקשין והעץ שהיו מקדם כבר גדולין ושוב לא יוסיפו מאתים. אבל דאי כל מה שגדל אחר שנורע כלאים — אסור אף הקשין והעץ. **והיתה להם שעת הכושר קודם** השרשה — הקשה הרב רבי משה כהן, דבפרק קמא דמנחות (נ"א), אמר, אי ממשקה ישראל הוה אמנא הזכא דלא היתה להן שעת הכושר, דומיא דערלה וכלאי הכרם. והכא משמע דהיתה להן שעת הכושר ויש לומר: דהתם מיירי בין שעשין ממנו נכסים למבזה, דבעי שהיה ממשקה ישראל. ואותו לא היה לו שעת הכושר, דמה שגדל לאחר זריעת הכלאים — הוא אסור (ואותו לא היתה לו שעת הכושר). ומה שגדל קודם — מותר. ואינו נאסר כשהוסיף מאתים אלא משום תערובת שנתערב עם מה שגדל אחר כך. והגרענים שנורעו הוא דהיתה להן שעת הכושר. **מה** להלן אסור באכילה ומותר בהנאה אף על גב דאיכא למילף איסור הנאה בקל וחומר דלעיל, קא סבר: אין גזרה שיהא למחצה, וילף מיניה אף היתר גזרה. והואו ליה שגדל דאהני גזרה שוה ואהני קל וחומר. אי נמי: משום דבההוא קרא דטרפה איירי נמי בקדשים שיצאו חוץ למחיצתן, כדאמר פרק "בהמה המקשה" (חולין ס"ב). דאסירי אף בהנאה. וגלי לן קל וחומר דילפינן מיניהו. ורבי שמעון דהכא סבר דפשיטה דקרא בטריפה מיירי. **המעמיד** בעור של קבה אם יש בה כו' — תימא: דבגמרא מפרש טעמא דאסרו בגביות הגויים מפני שמעמידן אותם בעור קבת נבלה, מאי אידיא "נבלה", אפילו כשרה נמי ויש לומר: דמשום בשר בחלב לא הוי אסורין מספק, משום דליכא בשר איסורא דרבנן, דדרך בישול אסרה תורה.

חיישין

חיישינן שמא ינק מן הטמאה — לא קיימא לן הכי, דהלכה בשמואל דמשני מתניתין בשינויא אחרינא. ואנו מעמידין בקבת עגלים שאנו לוקחים מן הגוים, ולא חיישינן שמא ינק מן הטמאה. **חריא** קתני — חימה: מאי קא משמע לן דקבת גוי נבלה? הא שמעינן מפרק קמא במתניתין, ולא היה ליה למיתני הכא אלא "קבת גוי אסורה?"

ומי אמר שמואל הכי — בלאו הכי היה מצי למיפרך ממתניתין על שמואל, אלא דא עדיפא ליה. דמדמפרש שמואל מתניתין, אלמא סבר כוותה. **כאן** לאחר חזרה — ולפי זה שריא קבת נבלה. אלא עכשיו נהוג העולם הדבר לאיסור, ואין להקל ליקח קבת גוי. ובדיעבד מותר, דאפילו לכתחלה שרי היכא ידיענן שלא נמלחה בעורה, אם לא שמכוער הדבר הואיל והחזיקו בו איסור. ומהו היכא דנמלחה הקבה בעורה — אסורה דאי משום בשר בחלב. **הכי** גרסין ברוב ספרים: והלכתא אין מעמידין בעור קבת נבלה. אבל מעמידין בקבת נבלה ובקבת שחיטת גוי ובקבת כשרה שניקה מן הטרפה, וכל שכן בקבת טרפה שניקה מן הכשרה. מאי טעמא? חלב הנמכתה בה פירשא בעלמא הוא — ולבאורה לגרסא זו קשיא מתניתין, דתנא "כשרה שניקה מן הטרפה — קבתה אסורה", וכן ברייתא דלעיל בפירוק (קטב): קבה שבשלה בחלבה — אסורה! ואומר רבינו תם: דדני מילי חלב צלול שבתוך הקבה, דלא חשוב פירשא. אבל הקרש שבתוך הקבה, חשוב פירשא. ואתו הקרש לפי דבריו, אפילו נמלח בתוך הקבה — מותר.

אמר

אם יש בנותן טעם — הרי זו אסורה. **כשרה שניקה מן הפרפה** — קבתה אסורה, מפרה שניקה מן הכשרה — קבתה מותרת, מפני שכוונתו במעינה. **גמרא** אפיו קבת גוי לאו נבלה היא? אמר רב הונא: **הכא, בלוקח גדי מן הגוי עסקינו, וחיישינן שפא ינק מן הפרפה**. — ומי חיישינן שפא ינק מן הפרפה? והתנן: לוקחים ביצים מן הגוים, ואין חוששין לא משום נבלה ולא משום מרפה! **אלא אימא: חיישינן שפא ינק מן הטמאה**. — ומאי שנא מרפה — דלא חיישינן, ומאי שנא טמאה — דחיישינן? — מרפה — לא שכיחא, טמאה — שכיחא. — **אי שכיחא — אפילו גבי דידן ניהוש!** — אגן דבדלינן מיניהו, וכי חזינן להו מפרשינן להו — לא גזרו בהו רבנן. אינהו דלא בדלי מיניהו, וכי חזו להו לא מפרשי להו — גזרו בהו רבנן. **ושמואל אמר: חדא קתני, קבת שחיטת גוי נבלה**. — ומי אמר שמואל הכי? והאמר שמואל: **מפני מה אסרו בגינת הגוים** — מפני שמעמידין אותה בעור קבת נבלה, הא קבה גופה שריא! — לא קשיא, כאן — קודם חזרה, כאן — לאחר חזרה. **"כשרה שניקה מן הפרפה"** [וכו.].

והא קתני רישא "קבת גוי ושל נבלה" — הרי זו אסורה! אמר רב חסדא: **רישא** — נראה פאובל נבלות, **הכא איפא שחיטה**. אמר ליה רבא: **ולאו כל דכן הוא?** ומה נבלה דמאיסיה, דאי שרית ליה קבתה, לא אתי למיכל מינה — אמרת לא. מרפה שחיטה, דאי שרית אתי למיכל מינה — לא כל שפן! **אלא אמר רב יצחק, אמר רבי יוחנן: לא קשיא, כאן — קודם חזרה, כאן — לאחר חזרה, ומשנה לא זזה ממקומה**. אמר רבי חיאי בר אבא, אמר רבי יוחנן: מעמידין בקבת נבלות, ואין מעמידין בקבת שחיטת גוי. אמר לפניו רבי שמעון בר אבא: **כמאן** — דרבי אליעזר, דאמר: סתם מחשבת גוי — לעבודה זרה! אמר ליה: **ואלא כמאן?** כי אתא רב שמואל בר רב יצחק, אמר רבי יוחנן: מעמידין בין בקבת נבלה בין בקבת שחיטת גוי, שלא לחוש לדברי רבי אליעזר. והלכתא: אין מעמידין בעור קבת נבלה, אבל מעמידין בקבת נבלה ובקבת שחיטת גוי, ובקבת כשרה שניקה מן הפרפה, וכל שכן בקבת מרפה שניקה מן הכשרה. מאי טעמא — חלב המכונס בה, פירשא בעלמא הוא. **משנה** חומר בחלב מבדם, וחומר בדם מבחלב. חומר בחלב — שהחלב מועיל

אם יש בה — ליתן טעם בחלב. הרי זו אסורה — וחלב הנמצא קרש בעור הקבה שמולחין אותה בעורה, בין שנותנין עמו חלב אחר, ובין שמולחין אותה עמה — נראה בעיני איסור גמור, כבשר בחלב ממש, לאסור הגבינה איסור גמור, ואין בידי כח להתיר. ויש מתירין אותה, ומביאין ראיה מדגים שעלו בקערה, שפסקנו (חולין קיאב) שיותר לאוכלן בכותל, משום דהוה ליה נותן טעם בר נותן טעם. שחלב הקבה לא נאסר אלא משום נתינת טעם, וכי הדיר יחייב טעמא בגבינה — הוה ליה נותן טעם בר נותן טעם. ורחוקות זו מזו כרחוק מורח ממערב מהאי טעמא. דרגים שעלו בקערה, אף על פי שבלעו את טעמה — עדיין היתר גמור הן לאוכלן. וכבשא לאוכלן בכותל, למה אתה אוסר עליו? מפני טעם בשר שלה — ההוא טעם בשר לאו טעם הוא, שהרי לא בא מן הממש אלא מנותן טעם אחר. אבל חלב הנמלח בבשר — משנתנו טעם זה בזה, נעשו שניהם איסור. כדקיימא לן (חולין קחא): חתיכה עצמה נעשית נבלה. וכל טעם הירצא עור מן החלב, בין טעם חלב שבו בין טעם בשר שבו — הכל אסור, לפי שכולה נבלה. וכשמתערב חלב זה עם חלב הגבינות, הוה ליה מין במינו, חלב נבלה בחלב היתר. וכבר פסקנו: חתיכה עצמה נעשית נבלה. ואסורת כל החתיכות כולן. ולא אמרינן נותן טעם בר נותן טעם הוא, מפני שאף טעם חלב שבו שהיה מתחלה, נעשה כולו נבלה, וכן הלכה כרב. וגם פסקנו בפסחים (כטב) הלכה: דמין במינו — בכל שהוא. ואני הייתי נוהג דיתר עד הנה, ובלבד שלא יתנו בה חלב אחר. וטועה הייתי בכך, שהייתי סבור כדאמרינן בעבודה זרה (כטב) גבי קבת עולה: כהן שדעתו יפה שורפה חיה — שמע מינה: פירשא בעלמא היא, ולא מיתסרא. ולא היא, חלב גמור הוא, מדרגת במתניתין "כשרה שניקה מן הטרפה, קבתה אסורה" — שמע מינה: חלב הוא. ותניא נמי: קבה שבשלה בחלבה — אסורה. וקבת עולה דשריא — משום דלא גופה היא, אלא שניקתה מאמו, ודוה ליה כנוס בפנייה בתוך בקערה, ומותר. כדתניא: טרפה שניקה מן הכשרה — קבתה מותרת, מפני שכנוס במיעה. ודמיית ראיא במסכת עבודה זרה מינה דאיסורי הנאה שרי פירשיהו, וגבי עגלי עבודה זרה דאסור

פירשיהו, מדקתני "קבת עגלי עבודה זרה אסירא" — לאו משום דקבה פירשא חשיב לה לענין עיכול, דתיחיד כפירשא, למפקע שם חלב מינה. אלא הכי מיתר ראייה מינה: מדאסר קבת עבודה זרה, שמע מינה פירשא אסור, דהא קבתה נמי לאו גופה היא, ומיתסר משום דניחא ליה בנפח, כשהבהמה נראת שמנה ויפה לעבודה זרה, והוא הדין לשאר הפרש. ומדשרי לה גבי עולה, שמע מינה: לא מיתסר אלא גופה, אבל פירשא שרי כי האי גונא. דאין קרשה חלה אלא על הראוי ממנה למזבח, מידי דהוי אעור של עולה, שהוא מתחלק לכהנים. כן מצאתי בנימוקי רבינו שלמה ברבי מאיר. **גמרא** בלוקח גדי מן הגוי — ושחטו, קרי ליה "קבת גוי", ואסורה. חיישינן שפא ינק — חלב זה מן הטרפה. לא משום נבלות — שמא נמצא בתרנגולת נבלה. ולא משום מרפה — שמא מעוף טרפה היא, דאמרינן "אלו טרפות" (חולין נחא): ומודים בבית טרפה אסורה. גבי דידן — גדיים שלנו נמי תהא אסורה קבתן, משום דחיישינן שמא ינק חלב זה מן (הטמאה) בהמה טמאה **חריא** קתני — משום דשל נבלה היא אסר לה. **ומי אמר שמואל** — קבת נבלה אסורה, אלמא כגופה דמי? **והאמר שמואל** — במסכת עבודה זרה: מפני שמעמידין אותה בעור קבת נבלה, "הא קבה גופה" — חלב הקרש קרי "קבה", וקאמר דשריא. **כאן** קודם חזרה כו' — בפרק "אין מעמידין" (עבודה זרה כטב): שאל רבי ישמעאל את רבי יהושע: מפני מה אסורין גבינות הגוים? אמר לו: מפני שמעמידין אותה בקבת נבלה. כלומר, בחלב הקרש שבה. אמר לו: והלא קבת העולה חמורה מקבת נבלה, ואמרו "כל כדן שדעתו יפה, שורפה חיה!" אמר לו: מפני שמעמידין אותה בקבת עגלי עבודה זרה. אלמא חזר בו מקבת נבלה, משום דלאו גופה היא. ואסורה משום עבודה זרה, דאפילו פירשא דידה אסור, כדמפרש התם: משום דניחא ליה בנפחיה. הלכך משנתנו זאת נשנית קודם חזרה, ומשום הכי אסר. וכי אתמר דשמואל דעור קבה הוא דאסור, הא קבה שריא — לאחר חזרה קאמר. ומשנתנו זאת, מכיון שנשנית, אף על פי שחזר בו — לא זזה ממקומה ולא סילקה, ולא אמרו שלא לשנותה עוד. **והא קתני רישא קבת נבלה אסורה** — והדר קתני "קבת טרפה מותרת", דקתני: "טרפה שניקה מן הכשרה — קבתה מותרת". **איכא שחיטה** — ולא מאיסה כולי האי כנבלה. ואיסור אין כאן לא בזה ולא בזה, כדקתני: "מפני שכנוס במיעה" — נאסף הוא במיעה מן אחרים, ולא משל עצמה. **משנה הראשונה** — קודם חזרה נשנית, וכיון שנשנית — לא זזה ממקומה, וחזרו ושנו אחרונה להיתר. **מחשבת גוי לעבודה זרה** — הילכך, אף על גב דלאו גופה הוא, מיתסר. כדפרישית דאפילו פירשא מיתסר, משום דניחא ליה בניפחיה. **ואלא כמאן** — כלומר, לא הוצרכת לשאול. **מעמידין בין בקבת נבלה כו'** — דלאו מגופה הוא, אלא כנוס במיעה.

זוהי דעתו של שמואל, שחלב שנמצא בקיבת נבלה אסור, והאמר
 שמואל (ע"ז לה), מפני מה אסרו חכמים גבינת העובר בוכבים,
 מפני שהנכרים מעמידין [מקרישים] אותה בעור קבת נבלה – על
 ידי שנותרים בתוך החלב בשר קיבת נבלה, ומזה שנקט שמואל 'בעור'
 קיבת נבלה, משמע שרק עור קיבת נבלה אסור, הא קבה גופה
 שריא – אבל הקיבה עצמה [דהיינו החלב שנמצא בה] מותרת, וזה
 סותר לדברי שמואל כאן, שהחלב שבקיבת נבילה אסור.
 מתרצת הגמרא: לא קשיא, משום שמבואר בעבודה זרה (כט)
 שבתחילה סבר רבי יהושע, שקיבת נבלה אסורה, ובסוף חזר בו
 והודה שהיא מותרת, ולפי זה יש ליישב, שהמשנה כאן שאוסרת
 קיבת נבלה, נשנתה קודם חזרה – לפני שרבי יהושע חזר בו, וכאן
 לאחר חזרה – ואילו דברי שמואל בעבודה זרה שמבואר בהם
 שקיבת נבילה מותרת, נאמרו לפי מסקנת רבי יהושע לאחר שחזר בו.
 שנינו במשנה: פשרה שניקה מן הפירפה [וכו'] קיבתה אסורה,
 טריפה שניקה מן הכשרה, קיבתה מותרת. מקשה הגמרא: מדוע
 המשנה מתירה חלב שטריפה ינקה מכשרה, והא קתני רישא, קבת
 עובר בוכבים ושל נבלה, הרי זו אסורה, ומבואר שחלב שנמצא
 בקיבת נבלה אסור, אף על פי שניקה אותו מבהמה כשרה, משום
 שכעת החלב נמצא בבהמה שהתנבלה ודינו כגופה, ומטעם זה היה
 לנו לאסור גם חלב שניקה טריפה מכשרה.
 מתרצת הגמרא: אמר רב חסדא, מה שאסרה הרישא את החלב
 שבקיבת נבילה, הוא משום שהאוכל ממנו נראה כאוכל נבלות,
 אבל הקא – בטריפה המוכרת בסיפא, אינא שחיטה – היא הרי
 נשחטה, ואיננה מאוסה כל כך, ולכן לא אסרו חכמים את החלב
 שבקיבתה.
 אמר ליה רבא – הקשה רבא לרב חסדא, ולא כל דבן הוא – הרי
 הסברא היא להיפך, שהרי ומה נבלה דמאיסה – אם נבלה שהיא
 מאוסה בעיני האדם, דאי שרית ליה קבתה, לא אתי למיכל מינה
 – וגם אם נתיר לו את החלב שבקיבתה, אין חשש שיבוא לאכול
 ממנה, בכל זאת אמרת לא – אמרו חכמים שהחלב שבקיבתה אסור,
 טריפה שהיא שחוקה ואינה מאוסה בעיני האדם, דאי שרית אתי
 למיכל מינה – ואם נתיר לו לאכול מהחלב שבקיבתה יש לחשוש
 שיבוא לאכול ממנה, וכי לא כל שכן הוא, שהיה להם לאסור את
 החלב שבקיבתה.
 לאחר שדחה רבא את תירוצו של רב חסדא על הסתירה במשנה,
 מביאה הגמרא תירוצו אחר: אלא אמר רב יצחק אמר רבי יוחנן,
 לא קשיא – באמת אין חילוק בין קיבת נבלה לקיבת טריפה, ואת
 הסתירה מהרישא לסיפא יש ליישב כך, כאן קודם חזרה – הרישא
 שאוסרת קיבת נבלה, נשנתה כאשר רבי יהושע סבר שקיבת נבלה
 אסורה, ולפני שחזר בו, וכאן לאחר חזרה – והסיפא נשנתה לאחר
 שרבי יהושע חזר בו, והודה שקיבת נבלה מותרת. ומשנה לא זוהי
 במקומה – ואף על פי שרבי יהושע חזר בו לא מחקו את הרישא כיון
 שכבר נשנתה, אלא חזרו וכתבו את הסיפא שמתירה.
 הגמרא מבארת אם יש חילוק בין קיבת נבלה, לקיבת בהמה
 שנשחטה על ידי עובר בוכבים: אמר רבי תימא בר אבא אמר רבי
 יוחנן, מעמידין גבינה בקבת נבלות, והיא מותרת לכתחילה, ואין
 מעמידין גבינה בקבת בהמה שנשחטה בשחיטת עובר בוכבים,
 ואם עשו כן הגבינה אסורה.
 אמר לפניו – שאל רבי שמעון בר אבא את רבי חייה בר אבא,
 במאן – לפי איזה תנא אמר רבי יוחנן הדין שאין מעמידין בקיבת
 שחיטת עובר בוכבים, האם הוא סבר פריאליעור, דאמר (לעיל לה)
 שישתלם ששחט בהמה לצורך נכרי שחיטתו פסולה, משום שמן
 הפרס מחשבת עובר בוכבים היא לשחוט את הבהמה לעבודת
 בוכבים, וממילא החלב שבקיבתו דינו כתקרובת עבודת בוכבים,
 שאסורה בהנאה (ע"ז כט).
 אמר ליה רבי חייה בר אבא, ואלא במאן – כדעת מי אפשר לפרש
 את דברי רבי יוחנן, כלומר, הרי דאי שסבר כרבי אליעזר, ולא היית
 צריך לשאול זאת.

אם יש בבשר הקיבה פגולת טעם – שיעור שיש בו כדי לתת טעם
 בחלב, הרי גבינה זו אסורה באכילה, כמו בכל תערובת של בשר
 בחלב.
 המשנה חוזרת לבאר דיני חלב הנמצא בקיבת בהמה: בהמה פשרה
 שניקה מן הפירפה, ונשחטה הכשרה, קבתה אסורה – החלב
 שנמצא בקיבתה הוא חלב טריפה, ואסור להעמיד בו גבינה. ואילו
 בהמה טריפה שניקה חלב מן הפירפה ונשחטה, קבתה מותרת,
 ומותר להעמיד בה גבינה. והטעם שבשני המקרים דין החלב הוא
 כדין הבהמה המניקה, מפני שפגולת פמיעה – משום שחלב זה אינו
 חלק מגוף היונקת, אלא חלב המניקה הוא, שמונח בקיבת היונקת
 כמו דבר הנתון בקערה.
 נמרא
 שנינו במשנה, קיבת עובר בוכבים ושל נבלה, הרי זו אסורה. מקשה
 הגמרא: מדוע הוצרך התנא לאסור גם 'קיבת עובר בוכבים' וגם
 'קיבת נבלה' אסור [וכו] קבת עובר בוכבים לא נבלה היא, הרי
 שנינו לעיל (ג) שכל בהמה שנשחטה על ידי נכרי נחשבת נבלה.
 מתרצת הגמרא: אמר רב הונא, מה שאמרה המשנה 'קיבת עובר
 בוכבים' אין כוונתה לקיבת בהמה ששחט נכרי, אלא הקא פירשאל
 הלוקה גדי מן העובר בוכבים עסקינן, ולאחר שקנהו שחט אותו
 ומצא בקיבתו חלב קרוש, וחישינן [ואנו חוששים] שפא הגדי ינק
 את החלב מן הפירפה, ולכן אסרו חכמים את החלב.
 מקשה הגמרא על טעמו של רב הונא: ומי חישינן – וכי חוששים
 שפא ינק הגדי מן הפירפה, (והתנן) [והתניא] בתוספתא (פ"ג ה"ח),
 לוקחים ביצים מן העובר בוכבים והם מותרים באכילה, ואין
 חוששין לא משום נבלה ולא משום טריפה – ולא חוששים שמא
 ביצים אלו נמצאו בתרנגולת שהתנבלה, או שנורצו מעוף טריפה,
 ואין אמר רב הונא שחוששים שמא הגדי ינק מן הטריפה.
 הגמרא חוזרת בה, ומבארת את טעם האיסור באופן אחר: אלא
 אינא – תאמר שכך אמר רב הונא, חכמים אסרו חלב שנמצא בקיבת
 גדי שנקנה מנכרי, משום דחישינן שפא הגדי ינק אותו מן הבהמה
 הפמיה.
 שואלת הגמרא על התירוצו: ומאי שנא טריפה דלא חישינן, ומאי
 שנא מטמא דחישינן – מדוע לא חוששים שהגדי ינק מטריפה,
 וחוששים שמא ינק מטמא.
 משיבה הגמרא: לא חששו שמא ינק מטריפה, משום שבהמה טריפה
 לא שכיחא, אבל חששו שמא ינק מטמא, משום שבהמה מטמא
 שכיחא.
 מקשה הגמרא: אי שכיחא – אם הטעם הוא משום שבהמה טמאה
 מצויה, אפילו גבי דידן נחוש – היה לנו לאסור גם קיבת גדי שגדל
 אצל ישראל, מחשש שמא ינק מבהמה טמאה.
 מתרצת הגמרא: אנו דבדלינן מיניהו – אנו היהודים שפורשים
 מאכילת דבר טמא, וכי חיונן להו מפרישין להו – ולכן כאשר אנו
 רואים בהמה טהורה היונקת מבהמה טמאה, אנו מפרישים אותה
 ממנה, ואם כן אין זה מצוי שינקו בהמותינו הטהורות מבהמה טמאה,
 ולכן לא גזרו בהו רבנן – לא אסרו חכמים את החלב שבקיבתו, אבל
 אינהו דלא בדילי מיניהו – הנכרים שאינם פורשים מאכילת דבר
 טמא, וכי חוו להו לא מפרישין להו – ולכן כאשר הם רואים בהמה
 טהורה היונקת מבהמה טמאה, אינם מפרישים אותה ממנה, גזרו
 בהו רבנן – חכמים אסרו את החלב שבקיבת בהמותיהם הטהורות,
 כיון שבהמות טמאות מצויות, ומצוי שינקו מהן הבהמות הטהורות.
 הגמרא חוזרת לקושיא לעיל, שכל 'קיבת עובר בוכבים' היא גם
 'קיבת נבלה', ומביאה תירוצו נוסף: ושמואל אמר, תדא קתני –
 באמת המשנה דיברה רק על על אופן אחר, ומה שאמרה המשנה
 'קיבת עובר בוכבים ושל נבלה' כוונתה לומר כך, קבת בהמה
 שנשחטה בשחיטת עובר בוכבים, ששחיטתו נחשבת כנבלה, חלב
 זה אסור, שחלב זה נחשב כחלק מגוף הבהמה, והתנבל עמה.
 הגמרא מקשה סתירה בדברי שמואל: ומי אמר שמואל הכי – וכי

מוֹעֲלִין בוֹ – הנהגה מחלב של קרבן מעל, וְחֵיבִין עָלָיו מְשֻׁם פִּיגוּל
וְנוֹתֵר וְטָמֵא – האוכל בשוגג חלב של בהמה שנתפגלה, או חלב
קדשים שנותר לאחר זמן אכילתו, וכן טמא שאכל חלב קדשים, חייב
להביא חטאת על איסורים אלו, מלבד החטאת שצריך להביא על
איסור חלב, מֵה שֶׁאֵין בּוֹ כֶּרֶם שלא חייבים עליו משום איסורים אלו.
מוסיפה המשנה ומבארת: וְחוֹמֵר בְּכֶם – דם חמור מחלב בכך,
שְׁאִיסוֹר אכילת הָדָם נוֹהֵג גַּם בְּהִמָּה וְגַם בְּחֵיה וְעֵזָה, בֵּין
בְּטָמִים האסורים באכילה וּבֵין בְּטָהוֹרִים, וְאִילוּ אִיסוֹר חֵלֶב אֵינוֹ
נוֹהֵג אֲלָא בְּהִמָּה טָהוֹרָה בְּלָבָד.

גמרא

שנינו במשנה שיש מעילה בחלב, ומסתימת דברי המשנה משמע
שמדובר גם בחלב של קדשים קלים, שאף על פי שבחיהם הם
נחשבים כממון הבעלים ואין בהם מעילה (מעילה ז), לאחר זריקת דמם
יש מעילה באימוריהם. מבררת הגמרא: מָנָא הֵנִי מִילִי – מנין שיש
מעילה באימורי קדשים קלים, לאחר זריקת דמם.

משיבה הגמרא: אִמֵּר רַבִּי יֵנָאי, המקור הוא מִדְּאִמֵּר קָרָא (ויקרא ד ט)
'בְּאִשֶּׁר יוֹרֵם מְשׁוֹר וְכַח הַשְּׁלָמִים' – אותם האימורים שמפרישים
משור זבח השלמים, יפרישו מפר כהן משיח, ויש להבין וְכִי מֵה
לְמַדְנוּ מְשׁוֹר וְכַח הַשְּׁלָמִים לפר כהן משיח, הרי כל אותם אימורים
מפורשים גם בפר כהן משיח, מַעֲתָה הִרִי זֶה כָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לְמַד
– ובהכרח ששלמים שלכאורה נכתבו כדי ללמוד מהם, באמת
נכתבו כדי ללמוד בהם דין מפר כהן משיח, שהפסוק מְקִישׁ שׁוֹר וְכַח
הַשְּׁלָמִים לְפָר כֹּהֵן מְשִׁית, מֵה פֶר כֹּהֵן מְשִׁית יֵשׁ בּוֹ מַעֲלָה
באימוריו, שהרי הוא קודש קדשים, וכבר בחיו היה בו מעילה, אִם
שׁוֹר וְכַח הַשְּׁלָמִים יֵשׁ בּוֹ מַעֲלָה באימוריו, לאחר שזרקו את דמו.

מקשה הגמרא: אִמֵּר לִיה רַבִּי תַנְיָא לרבי ינאי, בְּעוֹרָה זֹו שְׁשֻׁנָּה
רַבִּי – וכי מכוערת בעיניך אותה ברייתא ששנה רבי, שדורשת דין זה
מפסוק אחר, שכן שנינו בברייתא, רבי אומר, מֵה שְׁנֵאמֵר לגבי
קדשים קלים (ויקרא ט טז) 'כֹּל חֵלֶב לֵה', בא לְרַבּוֹת אִימּוֹרֵי קִדְשִׁים
קִלִּים לְמַעֲלָה, וכוונת הפסוק שגם חלב קדשים קלים הוא מִקְדָּשִׁים
ה' שנאמרו בפרשת מעילה (ויקרא ט טז), והנהגה ממנו מעל. מתרצת
הגמרא: אִמֵּר אֲבִי, אִיצְטְרִיף – צריך את שני הפסוקים, דָּאִי כְּתִב
רַחֲמָנָא – שאם התורה היתה כותבת רק 'כל חלב לה', הוּה אִמֵּינָא
חֵלֶב אֵין – הייתי יכול לומר שרק בחלב יש מעילה, אבל בִּיֹוֹתֶרָת
הכבד וְשִׁתִּי הַפְּלִיט שֵׁאִינֵם נִקְרָאִים 'חלב', לֹא נוֹהֵג דִּין מעילה, ולכן
כְּתִב רַחֲמָנָא 'בְּאִשֶּׁר יוֹרֵם מְשׁוֹר זֹכֵחַ הַשְּׁלָמִים', שמשמע שכל מה
שמורם משור זבח השלמים הוקש לפר כהן משיח, ויש בו מעילה.

וְאִי כְּתִב רַחֲמָנָא רַק 'בְּאִשֶּׁר יוֹרֵם', הוּה אִמֵּינָא חֵלֶב אֵלִיָּה דְלִיתָא
בְּשׁוֹר לֹא – שאם הביא כבש לשלמים אין מעילה באכילתו, אף על פי
שמקריבים אותו, שהרי בפסוק מוזכר 'שור זבח השלמים', ואלית
שור איננה קריבה, ולכן כְּתִב רַחֲמָנָא 'כֹּל חֵלֶב' לרבות אלית הכבש
למעילה, שהרי מצאנו שגם היא נקראת 'חלב', כמו שנאמר (ויקרא ג

ט) 'חִלְבוֹ הָאֵלִיָּה תִמְיָמָה'.
הגמרא מקשה על סוף דברי אביי: אִמֵּר לִיה רַבִּי מְרִי לְרַב וְכִיד, אִי
אֵלִיָּה אִיקְרָאִי חֵלֶב – אם באמת אלית כבש נקראת 'חלב', הִיתִּימֵס
בְּאִכְלָה – מדוע אינה אסורה באכילה.

אִמֵּר לִיה רַב זְבִיד, עָלִיף אִמֵּר קָרָא – כדי להוציא מקושייתך נאמר
בפסוק (ויקרא ג א) 'כֹּל חֵלֶב שׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז לֹא תֹאכְלוּ', שמשמע מכך
שהאיסור הוא דווקא בְּדָבָר הַנּוֹהֵג בְּשׁוֹר וְכֶשֶׂב וְעֵז,
שבשלשתם הוא עומד להקריבה, ולמעט אליה שאינה עומדת
להקריבה בשור ועז.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף על קושייתך מרי, מדוע אלית כבש
אינה אסורה באכילה כדין חלב: רַב אִשִּׁי אִמֵּר, 'חִלְבוֹ הָאֵלִיָּה'
אִיקְרָאִי – אלית כבש נקראת 'חלב האליה', כלשון הכתוב (ויקרא ג ט)
'חִלְבוֹ הָאֵלִיָּה', אבל חֵלֶב כְּטָמֵא לֹא אִיקְרָאִי – איננה נקראת סתם
'חלב', ולכן אינה אסורה באכילה.

מקשה הגמרא: אִלָּא מַעֲתָה שאלית כבש אינה נקראת 'חלב', אם כן
לֹא יִמְעָלוּ בָּהּ, שהרי המקור לכך שיש מעילה בחלב הוא מהפסוק
(ויקרא ג טז) 'כֹּל חֵלֶב לֵה'. מסיקה הגמרא: אִלָּא מִתּוֹרָתָא בְּדָבָר וְכִיד
– היתירין הברור הוא מה שתירץ רב זבד, שאלית נקראת 'חלב',

אלא שמותרת באכילה משום שאינה נודהגת בשור ובעז.
שנינו במשנה: שבחלב יש מעילה, וחייבים עליו משום פיגול נותר
וטמא, מֵה שֶׁאֵין בּוֹ כֶּרֶם. מבררת הגמרא: מָנָא הֵנִי מִילִי – מהיכן
למדנו דברים אלו, שאין מעילה בדם קדשים, ולא חייבים עליהם
משום פיגול נותר וטמא.

הגמרא מביאה שלש דרשות למעט דם ממעילה: א. אִמֵּר עוֹלָא,
המקור למעט דם ממעילה הוא מִדְּאִמֵּר קָרָא (ויקרא ד יא) 'כִּי נִפֵּשׁ
הַבָּשָׂר בְּדָם הוּא וְאֵין נִתְּנִי לָכֶם' עַל הַמִּזְבֵּחַ, וממה שנאמר 'לכם'
לגבי דם הניתן על המזבח יש לדרוש, שאפילו דם קדשים שְׁלָכֶם הוּא
– דינו כמו חולין שהם שלכם ולא של הקדש, ואין בהם מעילה.

ב. דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעֲלֵל תַּנָּא – בבית מדרשו של רבי ישמעאל שנו
ברייתא, נאמר (שם) וְאֵין נִתְּנִי לָכֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר, ויש לדרוש
שה' אומר, לְכַפֵּרָה נִתְּנִי – נתתי את הדם כדי שיכפר עליכם, וְלֹא
לְמַעֲלָה – ולא החשבתי אותו כדבר שלי, שיש בו מעילה.

ג. וְרַבִּי יוֹחָנָן אִמֵּר, המקור הוא ממה שֶׁאִמֵּר קָרָא (שם) 'כִּי הָדָם הוּא
בְּנֶפֶשׁ וְכֶפֶר', שמהלשון 'הוא' משמע שתמיד הוא ב'הוי'ה' אחת ואין
בו שינוי, והיינו שדינו של הדם לְפָנֵי הַכֹּהֵן – לפני שנתן את
מתנותיו על המזבח, הוּא כְּלֹאֲחֵר הַכֹּהֵן, מֵה [כשם ש]לֹאֲחֵר
הַכֹּהֵן אֵין בּוֹ מַעֲלָה בשיריים, שהרי נעשתה מצותו, אִם לְפָנֵי
הַכֹּהֵן אֵין בּוֹ מַעֲלָה.

מקשה הגמרא על דברי רבי יוחנן: וְאִמֵּר – ושמא נאמר להיפך,
שהתיבה 'הוא' מלמדת שדינו של הדם לְאֲחֵר הַכֹּהֵן הוּא כְּלָפְנֵי
הַכֹּהֵן, מֵה לְפָנֵי כֹהֵן יֵשׁ בּוֹ מַעֲלָה, שהרי עדיין לא נעשתה
מצותו, אִם לְאֲחֵר כֹּהֵן יֵשׁ בּוֹ מַעֲלָה. מתרצת הגמרא: לא יתכן
שלאחר כפרה יש בו מעילה, משום שֶׁאֵין לָהּ [לא מצאנו] דָּבָר
שְׁנַעֲשֶׂה מִצְוָה, ומוֹעֲלִין בּוֹ, ובהכרח יש לדרוש כפי שדרש רבי יוחנן.

מקשה הגמרא: וְכִי לֹא מִצְאֵנו דבר שנעשתה מצותו ומועלים בו,
וְהִרִי תְרוּמַת הַדֶּשֶׁן, דְּנַעֲשֶׂה מִצְוָה ומוֹעֲלִין בּוֹ, דְּכִתְבִי (ויקרא א יא)
'וְהִרִים אֶת הַדֶּשֶׁן וְגו' וְשִׁמּוֹ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ', ולומדים מכך שהדשן
הנתרם טעון 'שימה' דהיינו גניזה, ומבואר שאף על פי שנעשית

מצותו היא אסור בהנאה, וכיון שאסור בהנאה משום קדושתו, יש בו
גם מעילה, וללמד ממנו אף לרש ששייך בו דין מעילה לאחר שנעשית
מצותו. מתרצת הגמרא: אין ללמוד מתרומת הדשן שדבר שנעשתה
מצותו שייך בו דין מעילה, מְשֻׁם שגם על הבגדים שלובש כהן גדול
ביום הכיפורים נאמר חידוש זה, ונמצא דְּהוּאִי תְרוּמַת הַדֶּשֶׁן וְכִנְיָ
כְּהוֹנֵה שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין בְּאֶחָד – שני פסוקים המחדשים דין אחד,
שאחד מהם יכול ללמוד מחבירו במה מצינו, וְהַכֵּל הוּא (קידושין כד).

שָׁכַל שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין בְּאֶחָד אֵין מְלַמְדִין לְמִקְדָּם אַחֵר.
מקשה הגמרא: הֵנִיחָא לְפִי דַעַת רַבְּנָן (יומא כד), דְּאִמֵּר שמה שנאמר
(ויקרא טו ב) על הבגדים שלובש כהן גדול ביום הכיפורים 'וְהִנִּיחָם
שָׁם', מְלַמֵּד שְׁבָגִידִים אֵלּוּ מַעֲוִינִין גְּזִינָה לעולם, ואסור לכהן גדול

לעבוד בהם ביום כיפורים אחר, ולכהן הדיוט לעבוד בהם בשאר
ימות השנה, ונמצא שיש כאן שני כתובים הבאים כאחד, אִלָּא לְרַבִּי
דְּוִקָא (שם) דְּאִמֵּר שכוונת התורה היא, שְׁלֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כהן גדול
לְעִבּוּדָת יוֹם הַכִּיפּוּרִים אַחֵר, אבל הם כשרים לעבודת כהן הדיוט
בשאר ימות השנה, ונמצא שאין בהם מעילה, מֵאִי אִיכָא לְמִימֵר –

מה יש ליישב, הרי אין כאן שני כתובים הבאים כאחד, וחזרת
הקושיא שנלמד מתרומת הדשן ששייך איסור הנאה בדבר שנעשה
מצותו, ונאמר שכוונת התורה תביבה 'הוא', שיש מעילה בדם לאחר
הכפרה, כמו קודם הכפרה.

הגמרא מתרצת באופן אחר: אִלָּא הִטַּעַם שאין ללמוד מתרומת
הדשן, הוּא מְשֻׁם שגם בעגלה ערופה מצאנו חידוש זה, שהיא
אסורה בהנאה אף על פי שנעשתה מצותה, ונמצא דְּהוּאִי תְרוּמַת
הַדֶּשֶׁן וְעִגְלָה עֲרוּפָה שְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִין בְּאֶחָד, וְכֹל שְׁנֵי כְּתוּבִים
הַבָּאִין בְּאֶחָד אֵין מְלַמְדִין, כפי שהתבאר.

מקשה הגמרא: הֵנִיחָא לְמֵאֵן דְּאִמֵּר (קידושין לה) שני כתובים הבאין
כאחד אֵין מְלַמְדִין, אִלָּא לְמֵאֵן דְּאִמֵּר (שם) ששני כתובים הבאין
כאחד מְלַמְדִין מֵאִי אִיכָא לְמִימֵר – מה יש ליישב, הרי אפשר ללמוד
מתרומת הדשן ועגלה ערופה ששייך איסור הנאה בדבר שנעשית
מצותו. מתרצת הגמרא: אפילו לפי הדעה ששני כתובים הבאים
כאחד מלמדים, כאן אינם מלמדים, שהרי תְּרִי

משנה מועלין בו — אם קרבן הוא, דהא קדשי ה' הן, ואינם לכהנים. והדמין אין מועלין בו, כדיליף בגמרא. וטמא — אם אכלו בטומאת הגוף — חייב שתי חטאות: אחת משום חלב, ואחת משום טומאת הגוף שדיא בכרת. מה שאין כן בדם — מפרש בגמרא. **אלא בבהמה טהורה** — כדכתיב (ויקרא ו') "מן הבהמה אשר יקרבו ממנה" וגו'. **גמרא מנהני מילי** — דחלב יש בו

מועילה; ולא מפליג, דאפילו חלב קדשים קלים, אף על גב דאין בהן מעילה בחיידן, דהא ממון בעלים הן, יש בו מעילה באימוריהם לאחר שנוקד דמן. כאשר יורם — באימורי פר כהן משיח כתיב. ומה למדנו — דקאמר: ככל מה שמפרישים אימורים משלמים, כך יפרשו מזה? אף כאן האימורים מפורשים, "את החלב המכסה ועל הקרבן" ואת כל החלב ואת שתי הכליות" וגו' מה **פר כהן משיח יש מעילה** — באימורים, דהא מחיים הוה ביה מעילה, דקדשי קדשים הוא. **יש בו מעילה** — בחלבו. כל חלב לה' — בקדשים קלים כתיב, ולהכי כתיב בהו "לה" — למימרא ד"קדשי ה'" קרינא ביה, לענין מעילה. יותרת ושתי הכליות לא — דלאו "חלב" איקרו. כאשר יורם — לימד על כל האימורים, שהקושש לאימורי פר כהן משיח, אלה דליתא בשור לא — נמעלו בה, כי מיייתו כבש לשלמים, ד"אלית הכבש" קרינא ביה? כתב רחמנא "כל חלב", ואשכחא אלה דאיקרי "חלב", דכתיב (ויקרא ו') "חלבו האליה תמימה". תיתסר — כל אליה כבש באכילה. כל חלב שור וכשב ועז — לא אסרה תורה אלא הנהוג בכלל, ואליה אינה נהוגת לא בשור ולא בעז. לא ימעלו בה — דהא מעילה מיכל חלב לה' נפקא לן, והא אמרת דלאו "חלב" איקראין לבם — ואני נתתיו לבם" וגו' — שלכם היא. אלמא, לאו קדשי גבוה הוא. לכפרה נתתיו — ולא שדיא קריי "שלי" למעול בה, שאינה עומדת אלא לכפר בשבילכם. הוא — משמע: בהייתו יחא, לעולו דינו שוה, בין לפני כפרה ובין לאחר כפרה שנתן מתנותיו ונשארו השיריים. מה לאחר כפרה אין מעילה — בשיריים, כדלקמן, דאין לך דבר שנעשה מצותו ומועלין בו, שהרי כבר נעשה צורך גבוה ממנו ולא "קדשי ה'" קרינא ביה. תרומת הדשן — כל בקר תורם מדין מובה מלא מחתה, ונתנו בצדי המזבח, ונבלעת שם במקומה, כדכתיב "והרים את הדשן אשר תאכל האש וגו' ושמו אצל המזבח" — מלמד שטעון שימה וגניזה. אלמא, אסור בהנאה. בגדי כהונה — ארבעה בגדי לכן שכן גדול נכנס בהן לפני ולפנים ביום הכפורים, וטעונן גניזה עולמית, ואק הדיוט עובד בהן כל השנה, ולא ובהן גדול ליום כפורים אחר, כדכתיב "ופשט את בגדי הבר והניחם שם". **אלא לרבי דוכא דאמר** — כשרין הן לכהן הדיוט כל השנה, שכהן הדיוט משמש בהן בארבעה כלים, ומה תלמוד לומר "והניחם שם" — מלמד שלא ישתמש הוא ליום הכפורים אחר, מאי איכא למימר? ענלה ערופה — אף על פי שנעשה מצותה, אסורה בהנאה, דכתיב "ערפו שם" — שם תהא קבורתה (בריתות ו').

משום — ומכל מקום אף לאחר הרמה איכא מעילה, כדדרשינן בסוף מעילה (תמורה ו'). **לרבי דוכא דאמר** — ששרין הן לכהן הדיוט כל השנה, שכהן הדיוט משמש בהן בארבעה כלים, ומה תלמוד לומר "והניחם שם" — מלמד שלא ישתמש הוא ליום הכפורים אחר, מאי איכא למימר? ענלה ערופה — אף על פי שנעשה מצותה, אסורה בהנאה, דכתיב "ערפו שם" — שם תהא קבורתה (בריתות ו').

מצוה לדשן. ומכל מקום אף לאחר הרמה איכא מעילה, כדדרשינן בסוף מעילה (תמורה ו'). **לרבי דוכא דאמר** — ששרין הן לכהן הדיוט כל השנה, שכהן הדיוט משמש בהן בארבעה כלים, ומה תלמוד לומר "והניחם שם" — מלמד שלא ישתמש הוא ליום הכפורים אחר, מאי איכא למימר? ענלה ערופה — אף על פי שנעשה מצותה, אסורה בהנאה, דכתיב "ערפו שם" — שם תהא קבורתה (בריתות ו').

מצוה לדשן. ומכל מקום אף לאחר הרמה איכא מעילה, כדדרשינן בסוף מעילה (תמורה ו'). **לרבי דוכא דאמר** — ששרין הן לכהן הדיוט כל השנה, שכהן הדיוט משמש בהן בארבעה כלים, ומה תלמוד לומר "והניחם שם" — מלמד שלא ישתמש הוא ליום הכפורים אחר, מאי איכא למימר? ענלה ערופה — אף על פי שנעשה מצותה, אסורה בהנאה, דכתיב "ערפו שם" — שם תהא קבורתה (בריתות ו').

מצוה לדשן. ומכל מקום אף לאחר הרמה איכא מעילה, כדדרשינן בסוף מעילה (תמורה ו'). **לרבי דוכא דאמר** — ששרין הן לכהן הדיוט כל השנה, שכהן הדיוט משמש בהן בארבעה כלים, ומה תלמוד לומר "והניחם שם" — מלמד שלא ישתמש הוא ליום הכפורים אחר, מאי איכא למימר? ענלה ערופה — אף על פי שנעשה מצותה, אסורה בהנאה, דכתיב "ערפו שם" — שם תהא קבורתה (בריתות ו').

מצוה לדשן. ומכל מקום אף לאחר הרמה איכא מעילה, כדדרשינן בסוף מעילה (תמורה ו'). **לרבי דוכא דאמר** — ששרין הן לכהן הדיוט כל השנה, שכהן הדיוט משמש בהן בארבעה כלים, ומה תלמוד לומר "והניחם שם" — מלמד שלא ישתמש הוא ליום הכפורים אחר, מאי איכא למימר? ענלה ערופה — אף על פי שנעשה מצותה, אסורה בהנאה, דכתיב "ערפו שם" — שם תהא קבורתה (בריתות ו').

מצוה לדשן. ומכל מקום אף לאחר הרמה איכא מעילה, כדדרשינן בסוף מעילה (תמורה ו'). **לרבי דוכא דאמר** — ששרין הן לכהן הדיוט כל השנה, שכהן הדיוט משמש בהן בארבעה כלים, ומה תלמוד לומר "והניחם שם" — מלמד שלא ישתמש הוא ליום הכפורים אחר, מאי איכא למימר? ענלה ערופה — אף על פי שנעשה מצותה, אסורה בהנאה, דכתיב "ערפו שם" — שם תהא קבורתה (בריתות ו').

מצוה לדשן. ומכל מקום אף לאחר הרמה איכא מעילה, כדדרשינן בסוף מעילה (תמורה ו'). **לרבי דוכא דאמר** — ששרין הן לכהן הדיוט כל השנה, שכהן הדיוט משמש בהן בארבעה כלים, ומה תלמוד לומר "והניחם שם" — מלמד שלא ישתמש הוא ליום הכפורים אחר, מאי איכא למימר? ענלה ערופה — אף על פי שנעשה מצותה, אסורה בהנאה, דכתיב "ערפו שם" — שם תהא קבורתה (בריתות ו').

מצוה לדשן. ומכל מקום אף לאחר הרמה איכא מעילה, כדדרשינן בסוף מעילה (תמורה ו'). **לרבי דוכא דאמר** — ששרין הן לכהן הדיוט כל השנה, שכהן הדיוט משמש בהן בארבעה כלים, ומה תלמוד לומר "והניחם שם" — מלמד שלא ישתמש הוא ליום הכפורים אחר, מאי איכא למימר? ענלה ערופה — אף על פי שנעשה מצותה, אסורה בהנאה, דכתיב "ערפו שם" — שם תהא קבורתה (בריתות ו').

אמר רבי ינאי דאמר קרא כאשר יורם כ' — בפרק "איזהו מקומן" (נבחים מטב.) מוקמינן לה לדבר הלמד בהיקש, דאינו חזר ומלמד בהיקש. ויותרת ושתי הכליות ילפינן בשעיר עבודה זרה מפר העלם דבר של ציבור, ופר העלם מפר כהן משיח, ואיתר "כאשר יורם" בפר כהן משיח לאוקומי בפר העלם דבר, למחוי כמאן דכתיב בגופיה, דלא ליהוי שעיר עבודה זרה "למד מן הלמד". ורבי ינאי דהכא סבר לה כמאן דיליף בפרק "בית שמאי" (שם מטב.) יותרת ושתי הכליות בשעיר עבודה זרה מ'עשה לפר" כ'. ועוד יש לומר: דרבי ינאי דהכא — אסמכתא בעלמא הוא, ודהאן במעילה בפרק "קדשי מנבח" (טו.) אמר רבי ינאי: אין חייבין משום מעילה אלא קדשי בדר הבית בלבד, ולא בקדשי מנבח דאית בהו לכהנים ולבעלים. ופרקי ליה ממשניות טובא, ומוקי לה מדרבנן, ופרקי: והא קרא קא נסיבו פירושו: "כל חלב" —

לרבות האימורים ומשנ: אסמכתא בעלמא, והוא הדין קרא דהכא. והא דתנן בפרק "אמר לר' (בריתות יג.)" יש אוכל אכילה אחת, וחייב עליה ארבע חטאות ואשם — איכא לאוקומי בעילה. ואף על פי דעורה לכהנים — אין לחוש, כיון דכל הבשר למנבח. **הוא** לפני כפרה כלאחר כפרה — הקשה רבינו תם: דבמעילה פרק "ולד חטאת" (יב.) אמרינן: הנוקד דם לכהמת קדשים — מועלין בו. אלמא, יש מעילה בדמו ותירץ: דהתם מחיים, דלא שייכא כפרה. אבל לאחר שחיטה, אף לפני כפרה — אין מועלין. ואם תאמר: דהתם תנן (א.א.) ומייית לה בפרק "שעה" (פסחים כב.), דם בתחלה אין מועלין בו, יצא לנחל קדרון — מועלין בו ויש לומר: דמעילה דהתם, מדרבנן היא. ואם תאמר: אם כן, בריש מעילה (ב.) דדחיק לאשכוחי מעילה מדרבנן, ליתיה מוקף משנהו ויש לומר: דהתם איקדשים ששחטן בדרום? קאי, דכתבנא דמי. וכי האי גונא דחיק לאתוי דתקן רבנן (כמה) מעילה, אף על גב דבדילי מנייהו. ומייית ראייה מרבי יוחנן דאמר: קדשים שמתו — יצאו מידי מעילה דבר תורה. ואם תאמר: בסוף תמורה (לכ.) גבי "מקדיש עולה לבדק הבית" קאמר אי מדרבנן, אימא סתם "ומועלין בה שחי מעילות". ואי מדרבנן, ונאני קושיא? איכא מעילה דרבנן בדם ובקדשים שמתו ויש לומר: דהתם שיש מעילה דאורייתא משום עולה, אין לחכמים לתקן שם מעילה, כיון דבלאו הכי בדילי מנייהו. ומשנ: ראוי למעול בו שתי מעילות: בבשר, מעילה דאורייתא, משום עולה, ובעור, דליכא מעילה דאורייתא, לא בדילי מנייהו, ותקנו רבנן מעילה. **אין** לך דבר שנעשה מצותו ומועלין בו — ואם תאמר: אדרבה, לא נמעת לפני כפרה, דאין לך דבר שלא נעשה מצותו שלא ימעלו בו ואף על גב דאיכא קדשים קלים — היינו, משום דלא אקרו קדשי שמיים ויש לומר: דאשכחן טובא, דהא דשן אין מועלין בו עד שעת תרומה, ועגלה ערופה עד לאחר ירידתה. **ולא** ודרי תרומת הדשן — ואם תאמר: דתנן

במעילה פרק "ולד חטאת" (א.א.), דישון מנבח פנימי והמנורה — לא נהניס ולא מועלין. וקאמר בגמרא: בשלמא מנבח החיצון — דכתיב ביה "ושמרו", אלא מנבח פנימי מנזק משמע דמ'ושמרו" דריש דאין מועלין, ובשמעתין אדרבה משמע ליה מ'ושמרו" דמועלין ויש לומר: דמתניתין דהתם משמע דאין מועלין בדישון הפנימי, שהדישון מוציא מדי מעילה. אבל קודם, מועלים. אמר, מנבח לדשן. ועל זה קאמר: בשלמא חיצון, דכתיב "ושמרו" — לך

במעילה פרק "ולד חטאת" (א.א.), דישון מנבח פנימי והמנורה — לא נהניס ולא מועלין. וקאמר בגמרא: בשלמא מנבח החיצון — דכתיב ביה "ושמרו", אלא מנבח פנימי מנזק משמע דמ'ושמרו" דריש דאין מועלין, ובשמעתין אדרבה משמע ליה מ'ושמרו" דמועלין ויש לומר: דמתניתין דהתם משמע דאין מועלין בדישון הפנימי, שהדישון מוציא מדי מעילה. אבל קודם, מועלים. אמר, מנבח לדשן. ועל זה קאמר: בשלמא חיצון, דכתיב "ושמרו" — לך

במעילה פרק "ולד חטאת" (א.א.), דישון מנבח פנימי והמנורה — לא נהניס ולא מועלין. וקאמר בגמרא: בשלמא מנבח החיצון — דכתיב ביה "ושמרו", אלא מנבח פנימי מנזק משמע דמ'ושמרו" דריש דאין מועלין, ובשמעתין אדרבה משמע ליה מ'ושמרו" דמועלין ויש לומר: דמתניתין דהתם משמע דאין מועלין בדישון הפנימי, שהדישון מוציא מדי מעילה. אבל קודם, מועלים. אמר, מנבח לדשן. ועל זה קאמר: בשלמא חיצון, דכתיב "ושמרו" — לך

במעילה פרק "ולד חטאת" (א.א.), דישון מנבח פנימי והמנורה — לא נהניס ולא מועלין. וקאמר בגמרא: בשלמא מנבח החיצון — דכתיב ביה "ושמרו", אלא מנבח פנימי מנזק משמע דמ'ושמרו" דריש דאין מועלין, ובשמעתין אדרבה משמע ליה מ'ושמרו" דמועלין ויש לומר: דמתניתין דהתם משמע דאין מועלין בדישון הפנימי, שהדישון מוציא מדי מעילה. אבל קודם, מועלים. אמר, מנבח לדשן. ועל זה קאמר: בשלמא חיצון, דכתיב "ושמרו" — לך

במעילה פרק "ולד חטאת" (א.א.), דישון מנבח פנימי והמנורה — לא נהניס ולא מועלין. וקאמר בגמרא: בשלמא מנבח החיצון — דכתיב ביה "ושמרו", אלא מנבח פנימי מנזק משמע דמ'ושמרו" דריש דאין מועלין, ובשמעתין אדרבה משמע ליה מ'ושמרו" דמועלין ויש לומר: דמתניתין דהתם משמע דאין מועלין בדישון הפנימי, שהדישון מוציא מדי מעילה. אבל קודם, מועלים. אמר, מנבח לדשן. ועל זה קאמר: בשלמא חיצון, דכתיב "ושמרו" — לך

במעילה פרק "ולד חטאת" (א.א.), דישון מנבח פנימי והמנורה — לא נהניס ולא מועלין. וקאמר בגמרא: בשלמא מנבח החיצון — דכתיב ביה "ושמרו", אלא מנבח פנימי מנזק משמע דמ'ושמרו" דריש דאין מועלין, ובשמעתין אדרבה משמע ליה מ'ושמרו" דמועלין ויש לומר: דמתניתין דהתם משמע דאין מועלין בדישון הפנימי, שהדישון מוציא מדי מעילה. אבל קודם, מועלים. אמר, מנבח לדשן. ועל זה קאמר: בשלמא חיצון, דכתיב "ושמרו" — לך

במעילה פרק "ולד חטאת" (א.א.), דישון מנבח פנימי והמנורה — לא נהניס ולא מועלין. וקאמר בגמרא: בשלמא מנבח החיצון — דכתיב ביה "ושמרו", אלא מנבח פנימי מנזק משמע דמ'ושמרו" דריש דאין מועלין, ובשמעתין אדרבה משמע ליה מ'ושמרו" דמועלין ויש לומר: דמתניתין דהתם משמע דאין מועלין בדישון הפנימי, שהדישון מוציא מדי מעילה. אבל קודם, מועלים. אמר, מנבח לדשן. ועל זה קאמר: בשלמא חיצון, דכתיב "ושמרו" — לך

במעילה פרק "ולד חטאת" (א.א.), דישון מנבח פנימי והמנורה — לא נהניס ולא מועלין. וקאמר בגמרא: בשלמא מנבח החיצון — דכתיב ביה "ושמרו", אלא מנבח פנימי מנזק משמע דמ'ושמרו" דריש דאין מועלין, ובשמעתין אדרבה משמע ליה מ'ושמרו" דמועלין ויש לומר: דמתניתין דהתם משמע דאין מועלין בדישון הפנימי, שהדישון מוציא מדי מעילה. אבל קודם, מועלים. אמר, מנבח לדשן. ועל זה קאמר: בשלמא חיצון, דכתיב "ושמרו" — לך

1 **תר** מיעוטי כתיבי - תימה: בדחד סג, וכן לעיל גבי העזים (ק"ג). **הר** למעוטי מנותר
2 וחד למעוטי מטומאה - תימה: דלותר וטומאה סגי בחד מיעוטי, דלפנין מהדרי
3 "חול" "חול" אף לקולא, כדמוכח בסוף "פרק בית שמאי" בבבא (מ"ב)

הדרן עלך כל הבשר

4 **העור** והרובט - משום דתנן פרק "בהמה
5 המקשה" (חולין ע"א): אשליא "אינה
6 מטומאה טומאת אוכלין ולא טומאת נבלות", תנא
7 "העור והרובט", ונאי דאפסקיה - משום דתנא
8 פרק "בהמה המקשה" (חולין ע"א): "מצא בה בן
9 תשעה די - טעון שחיטה חייב באותו ואת בנו",
10 תנא אחר כך "אותו ואת בנו". ואידי דאיידי ביה
11 בשחיטה שאינה ראיה, תנא בתריה "כסוי הדם".
12 ואידי דתנא ב"כסוי הדם": ונהוג בחיה ובעוף.
13 תנא "גיד הנשה", ונהוג בחיה ולא בעוף. ואידי
14 דאיידי ביה בריך שנתבשל בה גיד הנשה בבליעת
15 איסור, תנא "כל הבשר", ובתריה הדר לענינא
16 קמייתא.

17 **האלל** - איכא דמפרש בגמרא: אף מרטקא,
18 ופירש בקונטרס: גיד הצואר. ואי תנא גידין ולא
19 מרטקא - הוה אמנא דמרטקא שהיא קשה לא
20 מצטרף, דלא הוי בכלל שאר גידים. ואי תנא
21 אלל - הוה אמנא: שאר גידים מטמו אפילו
22 טומאת נבילות בעירוף. **הקרנים** - בגמרא
23 מפרש: מקום שחותכו יוצא דם.
24 **והטלפים** - ולא גרסינן "וצפרנים" - דלא
25 שייכי אלא בעוף, ומתניתין לא
26 איירי במילי דיעו, מדלא קתני "והחרטום",
27 כדקתני במשנה דמיתוי בגמרא (שם). ואפשר
28 דגרס "וצפרנים", וחרטום דלא פירש הכא.
29 ופירש במשנה אחריתי. ועל צפרנים מפרש
30 בגמרא: מקום המובלע בבשר, ועל טלפים לא
31 מפרש מיד. ואפשר דבטלפים אף מה שאין
32 מובלע בבשר צריך לבשר טפי ממצפרנים.
33 **שומר** לטומאה קלה מנלן דתנא דבי רבי
34 ישמעאל וכו' - ולהוציא ולהכניס לא אצטרך
35 דמטמי - דמיד נפק, כדמסיק וכו' אצטרך לציוח. **חטא**
36 כותבות (ק"ט). "חטא שנקברה ערומה" - ודא דאמר בסוף
37 לברשים.

38 **ולא** שומר לטומאה חמורה מנלן - ואם תאמר: למה לי קרא, דמורעים לא אתי - שכן
39 טומאתן מרובה, כדפריך בסמוך ויש לומר: דסלקא דעתך לרביי מריבויא ד"שמא".
40 ואם תאמר: דאמר בפרק "כל שעה" (פסחים ג"ג). ענבים שנטמאו - דורכן פחות פחות
41 מכביצה, דקסבר: משקין מפקד פקיד, ולא נטמאו בהמשקין עם האוכל. ואמאי לא נטמאו
42 בנגיעת הטומאה לקליפה משום שומר? ויש לומר: דאין שם משקין עליהם, עד שיצאו לחוץ.
43 שומר

44 **ולא** שומר לטומאה חמורה מנלן - ואם תאמר: למה לי קרא, דמורעים לא אתי - שכן
45 טומאתן מרובה, כדפריך בסמוך ויש לומר: דסלקא דעתך לרביי מריבויא ד"שמא".
46 ואם תאמר: דאמר בפרק "כל שעה" (פסחים ג"ג). ענבים שנטמאו - דורכן פחות פחות
47 מכביצה, דקסבר: משקין מפקד פקיד, ולא נטמאו בהמשקין עם האוכל. ואמאי לא נטמאו
48 בנגיעת הטומאה לקליפה משום שומר? ויש לומר: דאין שם משקין עליהם, עד שיצאו לחוץ.
49 שומר

49 אוכלין אחרים, ואינו מטמא מאליו טומאת נבלות לטמא אחרים. השוחט בהמה טמאה לגוי - דדוקא ישראל, דדוקא שחיטה, דדוקא טמאה, דדוקא לגוי. ישראל ששחט
50 בהמה טמאה לצורך גוי ועודה מפרכסת, אף על גב דלא חזיא לגוי, דבמיתה תליא מילתא לבני נח ולא שריא להו שחיטה עד שתמות - אפילו הכי, הואיל וישראל שחט,
51 שחיטה מעלייתא היא. ואשכחן לגבי ישראל דשחיטה שריא לגביה בטוהרה, הלכך משויא ליה מחשבתו אוכלא בשחיטה אף בטמאה לגוי. אבל גוי בשחיטה - לא משויא
52 ליה מחשבתו אוכלא, דלא אשכחן שחיטה לגביה. וכן ישראל בנחירה - לאו אוכלא משויא לה, דלא אשכחן נחירה גביה. והכי תניא: נחרה - אכל בה טומאה של כלום.
53 ובטוהרה לישראל - לא איצטרך למתני, דכל שכן דהויא אוכלא מיד בשחיטתה. וטמאה לישראל - לא משויא ליה אוכלא, דבטלה מחשבתו. **אבל לא טומאת נבלות**
54 **עד שתמות** - דדא "וכי ימות מן הבהמה" כתיב (ויקרא יא). **עד שיתז את ראשה** - דהוה ליה גיסטרא ונבלה היא, דחשובה מניה, ואפילו היא מפרכסת. **ריבה** - והכינו
55 לטמא טומאת אוכלין ממה שריבה בו - דהא איכא כל הני דלגבי אוכלין אוכלא ניהו, ונבלה לא מיקריא, אף על גב דשייכי בה. **המכנס** - הנאסף במקום אחד. דהואיל
56 ואחשביה - לא בטיל, וחשיב הבשר נבלה, וחייב עליו אם נגע וכנס למקדש או אבל קרש. **גמרא תניא** - במתניתין דעור עצמו אין מצטרף לכזית דנבלה, אף על גב
57 דשומרין חן. **ולא דתנו רבנן שומרין** - יש לטומאה קלה, ששומרין האוכל - מצטרפין לכביצה לטומאת אוכלין. אבל לא לכזית דנבלה, שהיא טומאה חמורה, לטמאות
58 אדם וכלים. **על כל ורע ורוע** - לגבי טומאת אוכלין כתיב. ואף על גב דבההוא קרא "טוהר הוא" כתיב ביה - טעמא משום דלא הוכשר. דסמך ליה "וכי יותן מים על ורע"
59 - דהוכשר, "טמא הוא". **קליפה** - הוא שומר לאוכל. והיא קליפה החיצונה החופה אותה בעורה שכולת, אבל הנשרת כשכותשין במכתשת - אוכל גמור הוא. מדרתן
60 לקמן (ק"ט). **חמלא** שבעשבל לא הוה שומר - מכיל דהויא שומר. וכן עדשן - אותה קליפה שהעירשה חבויה לחובה, שאין מקפידין עליה בשעת זריעה אלא בשעת
אכילה, ומשום הכי נקט "אשר יורע". **מא קאמר** - רישא קתני "ולא בעור" - אלמא לאו "נבלה" מיקרי, ופחות מכזית לאו שיעורא הוא, והדר תני דמטמא. ויעודה משלימו
לכזית - ואשמעינן דאין שומר מצטרף לטומאת נבלות.

1 **מיעוטי כתיבי** - אפילו למאן דאמר בעלמא מלמדן - הני אין מלמדן, דמיעוטי
2 כתיבי בהו, דמשמע: הני, ולא אחרני. **תלתא קראי ברם** - "לכס", "לכפר", "הוא".
3 **לנותר** - שאם נתותר, ושגג בין ברם ובין בנותר ואכלו - אינו חייב אלא משום דם.
4 **מטומאה** - אם אכלו בטומאת הגוף - אינו חייב אלא משום דם. **אבל מפגול לא**
5 **צריך** - למעוטי. דשאם היה חובב פגול
6 ואכל ממנו - פשיטא לן דאין בו משום פגול.
7 **דתנן כל שיש לו מתירין** - שרבר אחר
8 מתיר אותו. בין שהוא מתירו לאדם - כגון
9 בשר קדשים, שזהם מתירו לכהנים בוריקתו.
10 ובין שיש לו מתירין למזבח ולא לאדם - כגון
11 עולה, שדמה מתירה למזבח. דאם לא נורק
12 דמה - אין אבריה נקטרים, כדכתיב (ויקרא
13 יז) "וזרק הכהן את הדם על מזבח ה'", והדר
14 "והקטיר החלב לריח ניחוח". **חייבין עליו**
15 **משום פגול** - אם פיגל את חובב באחת
16 מארבע עבודות הדם, ואחר כך אבל מן
17 הבשר שהיה בכלל היתר הדם, או מן
18 האימורים שאף הן בהיתר הדם - חייב כרת.
19 אבל כל דבר שאין אחר מתירו, אלא הוא
20 מתיר עצמו. כגון דדם והקומץ והקטורת
21 ומנחת כהנים שכולה כליל - אין חייבין
22 עליהם משום פגול. משום דעיקר פגול
23 בשלמים כתיב, ומיניהו ילפינן: מה שלמים
24 יש להם מתירין לאדם ולמזבח - חייבין
25 עליהם משום פגול, אף כל בו'.
26
27 **הדרן עלך כל הבשר.**

הדרן עלך כל הבשר

1 **העור והרובט והקופה והאלל והעצמות והגידין**
2 **והקרנים והטלפים** - מצטרפין לטמא
3 **טומאת אוכלין, אבל לא טומאת נבלות. פיוצא**
4 **בו, השוחט בהמה טמאה לגוי ומפרכסת - מטמאה**
5 **טומאת אוכלין, אבל לא טומאת נבלות, עד שתמות או**
6 **עד שיתז את ראשה. ריבה לטמא טומאת אוכלין ממה**
7 **שריבה לטמא טומאת נבלות. רבי יהודה אומר: האלל**
8 **המכנס, אם יש בו פזית במקום אחד - חייב עליו.**
9 **גמרא תניא להא, דתנו רבנן: שומרים - לטומאה**
10 **קלה, ולא שומרים לטומאה חמורה. שומרים לטומאה**
11 **קלה מנלן? דתנא דבי רבי ישמעאל: "על כל**
12 **ורע ורוע" - בדרך שבני אדם מוציין לזריעה,**
13 **חטה בקליפתה, ושעורה בקליפתה, ועדשים בקליפתן.**
14 **ולא שומרים לטומאה חמורה מנלן? דתנו רבנן:**
15 **"בנבלתה" - ולא בעור שאין עליו פזית בשר.**
16 יכול

17 אוכלין חשיבי, אבל לאצטרופי מצטרפין. והאלל - בגמרא מפרש. **והעצמות** -
18 שיש בהן מוח והוא אוכל, והעצם שומר לו, לפיכך מצטרף עמו. **והקרנים** - מפרש
19 בגמרא: כל שחותכו יוצא מהם דם, אצל עיקרן מלמטה שהן רכין. ומיהו באנפי
20 נפשיהו - לאו אוכלא ניהו. **והטלפים** - משום שומר. **אבל לא טומאת נבלות**
21 - אם מנבלה הן - אין מטמאין, ואין מצטרפין לכזית להשלים שיעור נבלה לטמא.
22 דתניא: "בנבלתה" - ולא בעצמות ולא בגידים ולא בעור. ואף על גב דשומר הוא
23 - אין שומר מצטרף לטומאה חמורה, כדמפרש בגמרא. וכן קיפה ורובט - לאו
24 מנבלה ניהו, ואלל וגידים - לאו בשר הן. אבל אוכלין בעלמא הוה, בהדי בשר.
25 **פיוצא בו** - יש שהוא מטמא טומאת אוכלין לחיות מקבל טומאה מן השרץ, ומטמא
26

27 אוכלין אחרים, ואינו מטמא מאליו טומאת נבלות לטמא אחרים. השוחט בהמה טמאה לגוי - דדוקא ישראל, דדוקא שחיטה, דדוקא טמאה, דדוקא לגוי. ישראל ששחט
28 בהמה טמאה לצורך גוי ועודה מפרכסת, אף על גב דלא חזיא לגוי, דבמיתה תליא מילתא לבני נח ולא שריא להו שחיטה עד שתמות - אפילו הכי, הואיל וישראל שחט,
29 שחיטה מעלייתא היא. ואשכחן לגבי ישראל דשחיטה שריא לגביה בטוהרה, הלכך משויא ליה מחשבתו אוכלא בשחיטה אף בטמאה לגוי. אבל גוי בשחיטה - לא משויא
30 ליה מחשבתו אוכלא, דלא אשכחן שחיטה לגביה. וכן ישראל בנחירה - לאו אוכלא משויא לה, דלא אשכחן נחירה גביה. והכי תניא: נחרה - אכל בה טומאה של כלום.
31 ובטוהרה לישראל - לא איצטרך למתני, דכל שכן דהויא אוכלא מיד בשחיטתה. וטמאה לישראל - לא משויא ליה אוכלא, דבטלה מחשבתו. **אבל לא טומאת נבלות**
32 **עד שתמות** - דדא "וכי ימות מן הבהמה" כתיב (ויקרא יא). **עד שיתז את ראשה** - דהוה ליה גיסטרא ונבלה היא, דחשובה מניה, ואפילו היא מפרכסת. **ריבה** - והכינו
33 לטמא טומאת אוכלין ממה שריבה בו - דהא איכא כל הני דלגבי אוכלין אוכלא ניהו, ונבלה לא מיקריא, אף על גב דשייכי בה. **המכנס** - הנאסף במקום אחד. דהואיל
34 ואחשביה - לא בטיל, וחשיב הבשר נבלה, וחייב עליו אם נגע וכנס למקדש או אבל קרש. **גמרא תניא** - במתניתין דעור עצמו אין מצטרף לכזית דנבלה, אף על גב
35 דשומרין חן. **ולא דתנו רבנן שומרין** - יש לטומאה קלה, ששומרין האוכל - מצטרפין לכביצה לטומאת אוכלין. אבל לא לכזית דנבלה, שהיא טומאה חמורה, לטמאות
36 אדם וכלים. **על כל ורע ורוע** - לגבי טומאת אוכלין כתיב. ואף על גב דבההוא קרא "טוהר הוא" כתיב ביה - טעמא משום דלא הוכשר. דסמך ליה "וכי יותן מים על ורע"
37 - דהוכשר, "טמא הוא". **קליפה** - הוא שומר לאוכל. והיא קליפה החיצונה החופה אותה בעורה שכולת, אבל הנשרת כשכותשין במכתשת - אוכל גמור הוא. מדרתן
38 לקמן (ק"ט). **חמלא** שבעשבל לא הוה שומר - מכיל דהויא שומר. וכן עדשן - אותה קליפה שהעירשה חבויה לחובה, שאין מקפידין עליה בשעת זריעה אלא בשעת
39 אכילה, ומשום הכי נקט "אשר יורע". **מא קאמר** - רישא קתני "ולא בעור" - אלמא לאו "נבלה" מיקרי, ופחות מכזית לאו שיעורא הוא, והדר תני דמטמא. ויעודה משלימו
40 לכזית - ואשמעינן דאין שומר מצטרף לטומאת נבלות.

1 מיעוטי כתיבי – בשני המקומות כתובים לשונות ממעטים, הָכָא
2 לגבי תרומת הדשן, כְּתִיב (ויקרא ו א) וְשָׂמוּ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ, וּמִזָּה שֶׁלֹּא
3 כתוב 'ושם' אלא 'וְשָׂמוּ', יֵשׁ לַלְמוּד שְׁדוּקָא אוֹתוֹ צִרִיךְ לִגְנוֹז וְלֹא
4 דבר אחר, וְכֵן הֵתֵם לִגְבִי עֲגֵלָה עֲרוּפָה כְּתִיב (דברים כא ו) 'הָעֲרוּפָה',
5 וְהָאֵרָא הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁלְכֹאֲרָה מִיּוֹתֶרֶת בָּאָה לַלְמוּד, שְׁדוּקָא בַּעֲגֵלָה
6 נוֹהֵג דִּין זֶה.

7 אחר שהתבאר שישנם שלשה לימודים למעט דם ממעילה, מבארת
8 הגמרא מניין למעט דם גם מפגול ונותר וטמא: שואלת הגמרא:
9 וְהִלָּתָא קְרָאִי לָמָּה לִי בְּדָם – מדוע צריך שלשה לימודים למעט דם
10 ממעילה. משיבה הגמרא: באמת לא צריך את שלשתם למעט
11 ממעילה, אלא חֵד לְמַעוּטֵי מְנוּחָר – דרשה אחת נצרכת למעט דם
12 מאיסור נותר, וְחֵד לְמַעוּטֵי מַמְעִילָה – ודרשה אחת ממעטת דם מדין
13 מעילה, וְחֵד לְמַעוּטֵי מְטוּמָאָה – ודרשה אחת ממעטת דם מאיסור
14 טומאה.

15 הגמרא מבארת מניין שאין בדם איסור פיגול: אֲכָל לַמַּעַט דָּם מְפִגֵּל
16 לֹא צָרִיךְ קְרָא, דְּתַנֵּן (ובאים מג), כֹּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ דְּבָרִים אֲחֵרִים
17 שֶׁמִּתְרִין אוֹתוֹ, בֵּין אִם הֵם מִתִּירִים אוֹתוֹ לְאֲכִילַת אָדָם, כְּגוֹן בֶּשֶׂר
18 קִדְשִׁים שִׁזְרִיקַת הַדָּם מִתִּירָה אוֹתוֹ בִּאֲכִילָה לְכַהֲנִים, וְכֵן אִם הֵם
19 מִתִּירִים אוֹתוֹ לְמוֹנָה, כְּגוֹן עוֹלָה שִׁזְרִיקַת הַדָּם מִתִּירָה לְהַקְטִיר
20 אֲבִירָה עַל הַמִּזְבֵּחַ, חֵיבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל – אִם חֵשֶׁב הִכְחָן בִּאֲחַת
21 מִעֲבֻדוֹת הַדָּם מִחֻשְׁבַּת פִּיגּוּל, הָאוּכַל מֵאוֹתָם דְּבָרִים שֶׁהֵם מִתִּירִים
22 אוֹתָם, חֵיב כֶּרֶת כַּדִּין אוּכַל פִּיגּוּל, אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ דְּבָרִים אֲחֵרִים
23 שֶׁמִּתִּירִים אוֹתוֹ, אֵין חֵיבִים עָלָיו מִשּׁוּם פִּיגּוּל, מִשּׁוּם שֶׁיִּקְרָא דִּין פִּיגּוּל
24 נִאֲמַר בַּפֶּרֶשֶׁת שְׁלָמִים (ויקרא י יח), וְשִׁלְמִים יֵשׁ לָהֶם דְּבָרִים שֶׁמִּתִּירִים
25 אוֹתָם לֹאֲדָם וְלִמְזִבָּה, וְלֹמְדִים מֵהֶם רַק לְדְּבָרִים הָרֹמִים לָהֶם בְּכָר,
26 וְדָם גּוֹפִיָּה מִתִּיר הוּא – וְהִי דָם אֵין לוֹ מִתִּירִים, אֲלֹא הוּא מִתִּיר אֶת
27 עֲצָמוֹ, וְלֹכֵן פְּשׁוּט שֶׁאֵין בּוֹ פִּיגּוּל.

הדרן עלך כל הבשר

פרק תשיעי – העור והרומב

משנה

31 בפרק זה יבואר דיני טומאת אוכלים וטומאת נבילות. אוכל שנטמא
32 הרי הוא מטמא אוכלים ומשקים אחרים הנוגעים בו, אמנם אינו
33 מטמא אלא אם יש בו שיעור כביצה (וטמא פ). שומר, היינו דבר שהוא
34 מחובר לאוכל ושומר את האוכל שלא יתקלקל, כגון קליפה של פרי,
35 אף על פי שאינו ראוי לאכילה כלל, הרי הוא מקבל טומאה מדין
36 שומר, ואף מצטרף עם האוכל להשלימו לשיעור כביצה לטמא את
37 אחרים הנוגעים בו, שריבה הכתוב שומר האוכל לדין טומאת
38 אוכלים כפי שיתבאר להלן בגמרא. ידות האוכלים, היינו דבר
39 שהאוכל נאחו על ידו ומשמש לאוכל בתורת יד, כגון עצם שיש
40 בראשה בשר, שהעצם משמשת כיד לבשר שבראשה, הרי היא
41 מוציאה ומכניסה את הטומאה, שאם הבשר שבראשה טהור ונגעה
42 טומאה בעצם, הרי היא מכניסה את הטומאה לבשר ונטמא הבשר,
43 וכן אם הבשר שבראשה טמא ונגעה העצם באוכל טהור נטמא
44 האוכל, שהעצם מוציאה את טומאת הבשר לאוכל הטהור, שריבה
45 הכתוב ידות האוכלים להכניס ולהוציא את הטומאה, אמנם ידות
46 אינן כשומר לענין להצטרף עם האוכל, שאם אין באוכל שיעור
47 כביצה אלא בצירוף היד, אין היד מצטרפת עם האוכל להשלימו
48 לשיעור כביצה. יש דברים שאין הדרך לאוכלם בפני עצמם, אמנם
49 כשהם ביחד עם אוכל, הדרך הוא לאוכלם עם האוכל, כגון
50 התבלינים, ודברים אלו כשהם בפני עצמם אינם נחשבים כאוכל
51 ואינם מקבלים טומאה, אבל כשהם מחוברים לאוכל נחשבים כאוכל
52 אגב האוכל ומקבלים טומאה, ואף מצטרפים עם האוכל להשלימו
53 לשיעור כביצה לטמא את אחרים הנוגעים בו.

54 המשנה מבארת הדברים שאינם מקבלים טומאה כשהם בפני עצמם,
55 וכשהם מחוברים לבשר מקבלים טומאה עם הבשר, וגם מצטרפים
56 עם הבשר להשלימו לשיעור כביצה לטמא את אחרים הנוגעים בו:
57 הָעוֹר שֶׁל בְּהֵמָה שֶׁהִיא דְּבוּקָה לְחִיתִּית בֶּשֶׂר, וְהָרוֹמֵב – הַלִּיחָה
58 הַיּוֹצֵאת מִן הַבֶּשֶׂר וְהִיא קְרוּשָׁה עַל גְּבִי הַבֶּשֶׂר, וְהַקִּיפָה – הַתּוֹכֵלִין
59 שְׁנוֹתָיִם עַל הַבֶּשֶׂר, וְהָאֵלָל – חֲתִיכוֹת קְטָנוֹת שֶׁל בֶּשֶׂר שֶׁנִּשְׁאָרוּ
60 דְּבוּקִים לְעוֹר בְּשַׁעַת הַהִפְשָׁטָה שֶׁהֵם בִּיחֻד עִם בֶּשֶׂר, וְהָעֲצָמוֹת שִׁישׁ
61 בְּתוֹכָם מוֹחַ, וְהַמוֹחַ חֲשׁוּב אוֹכֵל, וְהַיִּדִין שֶׁל בְּהֵמָה הַמְּחוּבָּרִים
62 לְחִיתִּית בֶּשֶׂר, וְהַחֵלֶק הַתּוֹחֵן שֶׁל הַקִּרְנִים בְּמִקּוֹם שֶׁהֵם מְחוּבָּרִים
63 לְבְּהֵמָה שֶׁשֵּׁם הֵם רְכִיבִים, וְדְּבוּק בָּהֶם חֲתִיכֵת בֶּשֶׂר, וְהַטְּלָפִים –
64 הַפְּרוּסוֹת שֶׁל בְּהֵמָה שֶׁדְּבוּק בָּהֶם חֲתִיכֵת בֶּשֶׂר, כֹּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה,
65 מִצְטָרְפִין עִם הַבֶּשֶׂר שֶׁנִּטְמָא לְהַשְׁלִימוֹ לְשִׁיעוֹר כְּבִיצָה לְטַמֵּא
66 טוֹמָאֵת אוֹכְלִין, אֲכָל אִם מְנַבִּילָה הֵם, וְאֵין בְּבֶשֶׂר הַנִּבְלָה כּוֹיֵת, לֹא
67 – אֵינֶם מְצַטְרְפִים עִם הַבֶּשֶׂר לְהַשְׁלִימוֹ לְשִׁיעוֹר כּוֹיֵת לְטַמֵּא טוֹמָאֵת
68 נְבִילָה, שֶׁלֹּא נִתְּרָבוּ שׁוֹמְרִים טוֹמָאֵת נְבִילוֹת. וְכֵן הַדְּבָרִים הַנֶּאֱכָלִים
69 בִּיחֻד עִם הַבֶּשֶׂר, אֵף שֶׁחֲשׁוּבִים כְּאוֹכֵל אֲגַב הַבֶּשֶׂר וּמִטְמָאִים טוֹמָאֵת
70 אוֹכֵלִים, אֲמֵנָם אֵין דִּינָם כְּנְבִילָה, הֲלֹכֵךְ אֵינֶם מְטַמָּאִים טוֹמָאֵת
71 נְבִילָה.

72 המשנה מביאה דבר נוסף שנוהג בו טומאת אוכלין ואין נוהג בו
73 טומאת נבילה: בְּיוֹצֵא בּוֹ, יִשְׂרָאֵל הַשּׁוֹחֵט בְּהֵמָה מְטַמֵּא לְצוֹרֵךְ
74 עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְהַבְּהֵמָה עֲדִין מְפָרְקֶתָּ – מִנִּעֲנַעַת אֶת אֲבִירָהּ וְלֹא
75 מֵתָה לְגַמְרִי, אִם נִגְעָה בֶּשֶׂרָךְ וְחוּזָה וְנִגְעָה בְּאוֹכְלִים, הִרִי הִיא
76 מְטַמֵּא אוֹתָם טוֹמָאֵת אוֹכְלִין, אֲכָל לֹא מִטְמָא אוֹתָם טוֹמָאֵת
77 נְבִילוֹת עַד שֶׁתָּמוּתָה, לְפִי שֶׁלִּגְבִי טוֹמָאֵת נְבִילָה כְּתוּב (ויקרא יא טז) 'כִּי
78 יָמוּת מִן הַבְּהֵמָה, וְלֹמְדִים מִכָּאן שֶׁאֵין דִּין טוֹמָאֵת נְבִילָה נוֹהֶגֶת עַד
79 שְׁתִּמּוּת הַבְּהֵמָה, וְכֵן זִמְן שֶׁהַבְּהֵמָה מִפְּרַסְתָּ הִרִי הִיא כּוֹחִיָה (לַעֲלִיל ל'),
80 אֲמֵנָם לִגְבִי טוֹמָאֵת אוֹכְלִין, כִּיּוֹן שֶׁשְׁחָטָה יִשְׂרָאֵל לְצוֹרֵךְ נִכְרִי, מוֹעֵלֶת
81 הַשְּׁחִיטָה לְהַחֲשִׁיבָה כְּאוֹכֵל, אוֹ עַד שֶׁתִּיזֵן (יִחְתּוֹךְ) אֶת רֹאשָׁהּ, שֶׁאוֹ
82 דִּינָה כְּמֵתָה אֲפִילוּ בַּמִּפְּרָסְתָּ, וְנִמְצָא שֶׁרִיבָה הַכְּתוּב לְטַמֵּא טוֹמָאֵת
83 אוֹכְלִין יוֹתֵר מִפֶּה שְׁרִיבָה לְטַמֵּא טוֹמָאֵת נְבִילוֹת.
84 רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הָאֵלָל הַמְּכֻּוֹנֶם – הֵנָּסָף בְּמִקּוֹם אֶחָד, אִם יֵשׁ בּוֹ
85 כּוֹיֵת בְּמִקּוֹם אֶחָד, כִּיּוֹן שֶׁחֲשִׁיבוּ וְכִנְסוּ אֵינוֹ בְּטֵל, וְהִרִי הוּא חֲשׁוּב
86 כְּבֶשֶׂר נְבִילָה, וְאִם נִגַּע בּוֹ, וְנִכְנַס לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ אוֹ אֲכָל בֶּשֶׂר קֹדֶשׁ,
87 חֵיב עָלָיו כֶּרֶת.

גמרא

88 הגמרא מביאה ברייתא ששנינו בה כדין ששנינו במשנה, ששומרים
89 אינם מצטרפים לטומאת נבילה: תֵּנִינָא לָהּא דְּתַנּוּ רַבָּנִין – שְׁנִינוּ
90 בַּמִּשְׁנָה דְּבִרְבִּי הִבְרִיתָא, שְׁוֹמְרִים מְצַטְרְפִים עִם הָאוּכַל לְטַמֵּא
91 טוֹמָאֵת אוֹכֵלִים שֶׁהִיא טוֹמָאָה קְלָה, וְלֹא – אֲבָל אֵין הַשּׁוֹמְרִים
92 מְצַטְרְפִים עִם הַבֶּשֶׂר לְטַמֵּא טוֹמָאֵת נְבִילָה שֶׁהִיא טוֹמָאָה חֲמוּרָה.
93 הגמרא מבררת מזהיך למדים ששומר מצטרף לטומאת אוכלים.
94 מבררת הגמרא: מַה שְׁשִׁנּוּ שִׁישׁ דִּין שְׁוֹמְרִים לְטוֹמָאָה קְלָה, מְנַלָּן.
95 משיבה הגמרא: דְּתַנּוּ דְּבִי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, נִאֲמַר אֶצֶל טוֹמָאֵת
96 אוֹכֵלִים (ויקרא יא לו) 'עַל כָּל יִרְעָה וְיִרְעָה וְיִרְעָה יִרְעָה' וגו', וְהַכְּתוּב 'אֲשֶׁר
97 יִרְעָה' מִלְּמִדְּנוּ, שֶׁהוֹרְעִים מִטְמָאִים אֲפִילוּ בְּדִרְךָ שְׁבִנִי אָדָם מוֹצִיאִין
98 אוֹתָם לְיִרְעָה, דְּהִינּוּ חֲסָה כְּשֶׁהִיא בְּתוֹךְ קְלִיפָתָהּ הַחִיצוֹנָה,
99 וְשֶׁעוֹרָה כְּשֶׁהִיא בְּתוֹךְ קְלִיפָתָהּ, וְעַד שִׁים כְּשֶׁהֵם בְּתוֹךְ קְלִיפָתָהּ,
100 וּמִכָּאן לְמַדְּנוּ שֶׁהַשּׁוֹמֵר מְצַטְרֵף עִם הָאוּכַל לְטַמֵּא טוֹמָאֵת אוֹכֵלִים.
101 הגמרא מבררת מזהיך למדים שאין שומר מצטרף לטומאת נבילה.
102 מבררת הגמרא: מַה שְׁשִׁנּוּ וְלֹא שְׁוֹמְרִים לְעֵנִין טוֹמָאָה חֲמוּרָה,
103 מְנַלָּן. משיבה הגמרא: דְּתַנּוּ רַבָּנִין, נִאֲמַר אֶצֶל טוֹמָאֵת נְבִילָה, 'הִנֵּגַע
104 בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא' (שם יא טז), וְחִיתִּית בְּנִבְלָתָהּ מִלְּמִדְּנוּ, שְׁדוּקָא הַנוֹגֵעַ
105 בְּבֶשֶׂר הַנִּבְלָה עֲצָמָה נְטֵמָא, וְלֹא הַנוֹגֵעַ בְּעוֹר שֶׁל בְּהֵמָה נְבִילָה
106 שְׁאֵין עָלָיו כּוֹיֵת בְּשָׂרָה, שֶׁאֵף אִם הָעוֹר מְשַׁלְמָה לְשִׁיעוֹר כּוֹיֵת, אֵינָה
107 מְטַמָּא טוֹמָאֵת נְבִילָה, שֶׁאֵין שְׁוֹמְרִים מְצַטְרְפִים עִם הָאוּכַל לְטַמֵּא
108 טוֹמָאֵת נְבִילָה,

יכול היית לומר, שהנוגע בעור שנגנב הקשר מאחוריו – מאחורי
 הבשר, שלא יהא טמא, תלמוד לומר (ויקרא יא לט) 'הנגע בגבלתה
 יטמא', שהנוגע בעור שכנגד הבשר הרי הוא טמא.
 הגמרא מקשה על דברי הברייתא, שהרישא והסיפא נראים כסותרים
 זה את זה. שואלת הגמרא: מאי קרא – מהי כוונת הברייתא, שהרי
 ברישא של הברייתא כתוב שהנוגע בעור שאין עליו כוית בשר אינו
 טמא, ואילו בסיפא כתוב שהנוגע בעור שכנגד הבשר הרי הוא טמא,
 ומשמע שזה אפילו כשאין בו כוית בשר.
 משיבה הגמרא: אמר רבא, ואמרי לה – יוש שאמרו תירין זה בשם
 ברי – שם של חכם, חסורי מיחפרא – יש ללמוד את הברייתא כאילו
 היא חסירה, וקבי קתני, הפסוק (שם) 'הנגע בגבלתה יטמא' מלמדנו,
 שדווקא הנוגע בבשר עצמו נטמא, ולא הנוגע בעור שאין עליו כוית
 בשר והעור משלימו לשיעור כוית, משום שלא נתרבו שומרים
 להצטרף עם הבשר לגבי טומאת נבילה. ומאחר שנתמעטו שומרים
 מלהצטרף עם הבשר לגבי טומאת נבילה, יכול היית לומר, שאני
 מוציא מדין טומאה אף עור שיש עליו כוית בשר, שהנוגע בעור
 שנגנב הקשר מאחוריו, יכול היית לומר שלא יהא טמא, ואפילו
 רק מעשה יד – כידי של הבשר נמי לא עבדי – אינו נחשב, שכן
 שהעור שומר הוא, ואינו משמש בתורת יד, לא יועיל לו שמירתו
 אפילו רק להחשיבו כדין יד, לטמא דבר הנוגע בו, תלמוד לומר
 'ומטמא', שבאופן כזה הוא טמא.
 הגמרא מביאה משנה המבארת את הדין של ידות האוכלים ושומרי
 האוכלים: תנן התם (עוקצין פ"א מ"א), כל דבר שהיה משמש יד לאוכל,
 ולא שומר לאוכל, טמא – אם האוכל היה טהור, ונגע השרץ ביד
 של האוכל, הרי היד מכנסת את הטומאה לאוכל, ומטמא – אם
 אוכל טמא הוא, ונגע היד באוכל טהור, הרי היא מטמאת את האוכל
 הטהור, ואם אין באוכל שיעור כביצה אלא בצירוף היד, אינו
 מצטרף עם האוכל להשלימו לשיעור כביצה לטמא טומאת אוכלים.
 וכל דבר שהוא שומר לאוכל, ואף על פי שאינו משמש יד לאוכל,
 כגון עור שכנגד הבשר, טמא – אם האוכל היה טהור, ונגע השומר
 בשרץ, הרי הוא מכניס את הטומאה לאוכל, ומטמא – אם האוכל
 היה טמא, נגע שומרו באוכל טהור, מוציא השומר את הטומאה מזה
 לזה, ואם אין באוכל שיעור כביצה אלא בצירוף השומר, מצטרף
 השומר עם האוכל להשלימו לשיעור כביצה לטמא טומאת אוכלים.
 וכל דבר שהוא לא משמש יד לאוכל והוא גם לא שומר של האוכל,
 כגון שער שיש בראשו חתיכת בשר, לא טמא – אם האוכל היה
 טהור, ונגע השער בשרץ, אינו מכניס את הטומאה לאוכל, ולא
 מטמא – אם היה האוכל טמא, ונגע השער באוכל טהור, אינו מוציא
 את הטומאה מזה לזה.
 הגמרא מבררת מהדין למדים שיש דין ידות להכניס ולהוציא את
 הטומאה, ומדיהן למדים ששומר מצטרף עם האוכל. מבררת הגמרא:
 הדין שידות האוכלים מכניסים ומוציאים את הטומאה היא כתיבה
 – היכן הוא כתוב.
 משיבה הגמרא: דכתיב לגבי זרעים (ויקרא יא לח) 'וכי יתן מים על זרע
 ונפל מנגלתם עליו טמא הוא לכם', ותיבת 'לכם' משמע, לכל
 שבצרכיכם – לכל דבר שיש לכם צורך באוכל הזה, ובא לרבות את
 הידות של אוכלים, שמביאים את הטומאה לאוכל, ומפסוק זה
 יכולים ללמוד דין ידות האוכלים להכניס את הטומאה, שהפסוק הזה
 מדבר באוכל טהור שנפל עליו דבר טמא, וכתיב לגבי נבילה, (שם יא
 לט) 'וכי ימות מן הקהמה אשר היא לכם לאכלה הנגע בגבלתה
 יטמא', וגם כאן יש לדרוש תיבת 'לכם', שמשמע לכל שבצרכיכם,
 ובא לרבות את הידות של אוכלים, מפסוק זה יכולים ללמוד דין
 ידות האוכלים להוציא את הטומאה, שהפסוק הזה מדבר בנבילה
 שהטומאה יוצאת מגופה. הרי למדנו, שיש דין יד, בין להכניס את
 הטומאה לאוכל, ובין להוציא את הטומאה מהאוכל הטמא
 לטמאות אוכלין ומשקין טהורים.
 מבארת הגמרא: הדין ששומר יכול להכניס את הטומאה לאוכל,
 ולהוציא את הטומאה מהאוכל, לא צריך קרא ללמדנו כן, שהרי

בכל וחומר מדין יד אחי – הוא נלמד, וכך יש לעשות את הקל
 וחומר, ומה מצינו ביד של אוכל, שאינה מנינה על האוכל, ובכל
 זאת היא מכנסת את הטומאה לאוכל ומוציאה את הטומאה
 מהאוכל, אם כן, שומר שמגין על האוכל, וכי לא היה כל שכן שיהא
 מכניס את הטומאה לאוכל ומוציא את הטומאה מהאוכל, ואם כן,
 דין שומר דכתיב להכניס – שכתב ה' בפסוק (שם יא לח) 'על כל זרע זרע
 אשר יזרע, למה לך, אלא שמע מנה – נלמד מהפסוק 'אשר יזרע'
 ששומר האוכל מועיל אפילו לצרף – להצטרף עם האוכל, להשלימו
 לשיעור כביצה לטמא טומאת אוכלים.
 הגמרא מקשה על הלימודים דלעיל, מקשה הגמרא: ואימא, שיד
 יכולה רק להכניס את הטומאה, ולא להוציא את הטומאה, שהפסוק
 (שם יא לח) 'וכי יתן מים על זרע' וגו' שממנו למדים דין ידות באוכלים,
 לגבי הבאת הטומאה נאמר, ומהפסוק הכתוב אצל נבילה, שמבואר
 שם שידות מוציאים את הטומאה מהאוכל, אי אפשר ללמוד ממנו
 לשאר אוכלים, שיש לומר, שדווקא בטומאת נבילה החמורה יכולים
 ידות גם להוציא את הטומאה, וכמו שהגמרא אומרת להלן, ואם כן
 נאמר, שהדין ששומר יכול להכניס את הטומאה לאוכל, נלמד בקל
 וחומר מדין יד, והפסוק (שם יא לח) 'אשר יזרע', שבא ללמד ששומרי
 האוכל באוכל, ממנו נלמד ששומר יכול גם להוציא את הטומאה,
 אבל שיד יכולה להוציא את הטומאה, ודין שומר לצרף עם האוכל,
 להשלימו לשיעור כביצה, לא נלמד, ומדיהן יש לנו מקור שיד
 יכולה להכניס את הטומאה, וששומר מצטרף עם האוכל.
 מתרצת הגמרא: מזה שאמרת שיד יכולה רק להכניס את הטומאה
 ולא להוציא את הטומאה, לא מצית אמרת – איך יכול לומר כן,
 השתא עיילי מעיילא – שאם יד יכולה להכניס את הטומאה לאוכל
 שעדיין לא קיבל טומאה, אפוקי מיבעיא – וכי נצרך ללמדנו
 שיכולה להוציא את הטומאה.
 ומקשה הגמרא עוד: ואימא להיפך, שיד יכולה רק להוציא את
 הטומאה, ולא להכניס את הטומאה, שהפסוק (שם יא לח) 'וכי יתן מים
 על זרע' וגו' שממנו למדים דין ידות באוכלים, בא ללמד שיד יכולה
 להוציא את הטומאה, ודין הכנסה איך יכול ללמוד מדין הוצאה,
 שהרי יותר קל הוא להוציא את הטומאה מאוכל שכבר נטמא,
 מלהכניס את הטומאה לאוכל שעדיין לא ירדה לו טומאה. ונאמר
 שגם שומר יכול להוציא את הטומאה, שנלמד בקל וחומר מדין יד,
 והפסוק (שם יא לח) 'אשר יזרע', בא ללמד ששומר יכול גם להכניס את
 הטומאה, אבל דין יד להכניס את הטומאה, ודין שומר לצרף עם
 האוכל, לא למדנו, ומדיהן יש לנו מקור שיד יכולה להכניס את
 הטומאה, וששומר מצטרף עם האוכל.
 מתרצת הגמרא: יד יתירא כתיב – מצינו ריבוי מיותר בתורה לדין
 יד, שכתוב (שם יא לח) 'וכל אשר יפל מנגלתם עליו יטמא תנור ובירים
 יתין וגו' טמאים הם וטמאים יהיו לכם', וגם כאן יש לדרוש תיבת
 'לכם' שמשמע, לכל שבצרכיכם, ובא לרבות את הידות של תנור,
 שמכניסים את הטומאה לתנור, וכיון שאין צריכים שני פסוקים
 ללמדנו שיש דין יד להוציא את הטומאה, אם כן, אחד מהפסוקים
 פנוי ללמדנו שיש דין יד גם להכניס את הטומאה, ומאחר שלמדנו דין
 הוצאת טומאה והכנסת טומאה בידות, הרי יש ללמוד דין הכנסת
 טומאה והוצאת טומאה בשומר בקל וחומר מידות, ואם כן הפסוק (שם
 יא לח) 'אשר יזרע' שמרבה דין שומר, פנוי הוא ללמדנו ששומר יכול
 אפילו להצטרף עם האוכל.
 ומקשה הגמרא: ה' מנייהו מייתר – איזה מהפסוקים הוא מיותר
 ללמדנו שיש דין ידות להכניס את הטומאה, הרי צריכים את כולם
 ללמדנו שיש דין ידות להוציא את הטומאה, שכן אין יכולים ללמוד
 זה מזה וכמו שיתבאר להלן, ואם כן לא נשאר לך מהדין ללמוד שיש
 דין ידות להכניס את הטומאה.
 ומבארת הגמרא: שאם תאמר, לכתוב להכניס – שיכתוב ה' בתורה
 דין ידות רק בזרעים, וליתו ה' מנייהו – ונלמד דין ידות בנבילה
 ובתנור בבנין אב מזרעים. יש לדחות לימוד זה ולומר, שמה שמצינו
 שיש דין ידות לזרעים, הוא משום שכן טומאתן מרובה מטומאת

חולין. פרק תשיעי – העור והרוטב דף קיח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קמג רש"י תוספות

יכול שאני מוציא בו' – שהנוגע כנגד הבשר – לא יחא טמא, דאפילו מעשה די לא עבד, להכניס ולהוציא טומאה לא נעביד האי שומר. דכיון דאימעיט מאיצטרופי, אפילו תורת די האוכל לא ניהוי ליה. דשאם נגע די האוכל הטמא בדבר אחר, לפינן לקמן דמצינא טומאה מן הטמא לטהור. והאי שומר, לא ידו הוא, ושמיירתו לא תשויה אפילו לחשיבות די? תלמוד לומר "טמא". כל שהוא יד – עצם שאין בו מוח, ובראשו האחד בשר. טמא – אם היה טהור, ונגע היד בשרץ – מכנסת טומאה לאוכל. דאף על גב דאידיו לא אוכל הוא, מקבל טומאה כאוכל עצמו. ומטמא – אם אוכל טמא הוא, ונגע ידו באוכל טהור – מטמא. ואינו מצטרף – לכביצה. וכל שהוא שומר אף על פי שאינו יד – כגון עור שכנגד כוית

בשר. טמא – אם היה טהור, מקבל טומאה ומכניסה לאוכל. ומטמא – אם היה אוכל טמא, ונגע שומרו בטהור – מוציא שומר את הטומאה מזה לזה. לא יד ולא שומר – כגון שער. טמא הוא לכם לכל שבצרכיכם – לכל דבר שהוא צורך לכם באוכל הזה, הכל טמא. הרי לך שהיד מביאה טומאה לאוכל, דהא יד גבי הבאת טומאה כתיב. וכי ימות וגו' – הרי יד להוציא, דהא נבלה לאו בת הכנסה היא שהטומאה מגופה ויד דכתיב בה – לטמאיו אחריני כתיב. יד להכניס ולהוציא – כלומר, הרי לנו יד להכניס וטומאת אוכלין, ויד נבלה – להוציא. שומר – דכתב רחמנא לעיל מ"ע כל זרע וזרע, למה לי? הכי גרסינן: ואימא יד להכניס ולא להוציא ושומר להכניס ולהוציא – כלומר, יד האמורה באוכלין – להכניס היא, אבל לא להוציא. ומנבלה לא ילפא להוציא – כדאמרין לקמן, דשאני נבלה דטומאה חמורה. היא ובי כתב שומר – להוציא כתיב. דלכניס – אתי בקל וחומר מיד. אבל די להוציא ושומר לצרף לית לן ומשני די להכניס ולא להוציא לא מצית אמרת

השתא עיולי מעיילא, אפוקי מיבעיא? – ואימא: יד – להוציא ולא להכניס, שומר – להכניס ולא להוציא, אכל די להוציא, ושומר לצרף – לא! – יד להכניס ולא להוציא לא מצית אמרת, השתא עיולי מעיילא, אפוקי מיבעיא? – ואימא: יד – להוציא ולא להכניס, שומר – להכניס ולא להוציא, אכל די להכניס ושומר לצרף – לא! יד ויתירא פתיב "תנור ויכרים יתין" וגו'. "לכם" – לכל שבצרכיכם, לרבות את הידות. וכתוב "וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם", "לכם" – לכל וחומר, מיד אחי: ומה די שאינה מניחה – מכנסת ומוציאה, שומר – לא כל שכן! שומר דכתב רחמנא למה לי – שמע מינה: לצרף. ואימא: יד – להכניס ולא להוציא, שומר – להכניס ולהוציא, אכל די להוציא, ושומר לצרף – לא! – יד להכניס ולא להוציא לא מצית אמרת, השתא עיולי מעיילא, אפוקי מיבעיא? – ואימא: יד – להוציא ולא להכניס, שומר – להכניס ולא להוציא, אכל די להכניס ושומר לצרף – לא! יד ויתירא פתיב "תנור ויכרים יתין" וגו'. "לכם" – לכל שבצרכיכם, לרבות את הידות. – הי מיניהו מיתיר? לכתוב רחמנא בוצעים, וליתי הנה

מיניהו – מה לזרעים שכן טומאתן מרובה! לכתוב רחמנא בתנור, וליתי הנה מיניה – מה לתנור שכן מטמא מאוירו! לכתוב רחמנא בנבלה, וליתי הנה מיניה – מה לנבלה שכן מטמא אדם, ומטמאה במשא, וטומאה יוצאה מגופה! – חדא מחדא לא אתיא, תיתי חדא מתרתי. – הי תיתי? לא לכתוב רחמנא בוצעים ויתיר מהנה – מה להנה שכן מטמאין שלא בהכשר, תאמר בוצעים שאין מטמאין אלא בהכשר! אמר רב הונא בריה דרב יהושע: פירות שלא הוכשרו, בתנור שלא נגמרה מלאכתו דמי. אלא פריך הכי: מה להנה שכן מטמאין שלא בנגיעה, תאמר בוצעים שאין מטמאין אלא בנגיעה! לא לכתוב רחמנא בתנור ויתיר מהנה – מה להנה שכן אוכל! לא לכתוב רחמנא בנבלה ויתיר מהנה – אין הכי נמי. אלא יד דנבלה למה לי? אם אינו

ענין ליד נבלה, תנהו ענין ליד דעלמא, די – להכניס, די – להוציא, שומר – לצרף. – ואפתי די דנבלה אצטרך, דאי לא כתב רחמנא בנבלה הוה אמינא: דיו לפא מן הדין להיות פנדון, מה הנה לא מטמא אדם אף נבלה לא מטמא אדם! אלא, יד דנבלה מיצרך צריך, ושומר דנבלה הוא דלא צריך, למאי הלכתא בתביה רחמנא? אי לאיצטרופי – אמרת: לא מצטרף, ולהוציא קל וחומר מיד אחי, אלא, אם אין ענין לשומר דנבלה – תנהו ענין ליד דנבלה, ואם אינו ענין ליד דנבלה – תנהו ענין ליד דעלמא, די – להוציא, די – להכניס, ושומר – לצרף. ואימא:

שמקבלין טומאה מולדי טומאה, תאמר בתנור שאינו מקבל טומאה אלא מאב הטומאה! וכן מנבלה מרובה טומאת אוכלין – כרתנא מתניתין: ריבה לטמא טומאת אוכלין ממה שריבה לטמא טומאת נבלות. תנור מטמא אוכלין באוירו – שהתנור תחלה היה, ואוכלין שניים, כרתנא בפסחים בפרק ראשון (כ.ב). דתנו רבנן: "תנור" – אף על פי שלא נגע. מה תוכו האמור לטמא בו? אלמא תנור מטמא לאוכלין, אף על פי שאין נוגעין בו, תאמר בנבלה ובורעים טמאין שאין מטמאין אחרים אלא אם כן נגעו בהן. כל הנה דקאמר "תיתי מיניה" – בבנין אב קאמר, טימא כאן וטימא כאן, מה מצינו כאן שהיד מוציאה טומאה לאחרים, אף כאן די מוציאה טומאה לאחרים. די תיתי – איזו מזה לא תתור, ויתיר מיניהו? ויתיר מהנה – הצד השווה שבהם שכן טמאין, וידן מוציאה טומאתן לאחרים. אף אני אביא ורעים טמאין. שתתא דין טומאתן לאחרים. אמר רב הונא בריה דרב יהושע – דהא דכשר – לא פריך. דאי דדינו גמר מלאכה דידהו, ותנור נמי בלא גמר מלאכה – לא טמא הוא. מה להנה שכן מיטמאין – קבלו הטומאה שלא בנגיעה. דהא אמרין ב"כל הבשר" (חולין קטו.ב) דמה הצד פרכינן כל דהו. אלא יד נבלה – מייתר, דתיתי מהנה. דכי פרכת: מה לזרעים שכן טומאתן מרובה – תנור יוכיח. מה לתנור שכן מטמא אחרים מאוירו – זרעים יוכיחו. וחור הדין, הצד השווה שבהן שכן טמאין וידן מוציאה טומאה לאחרים, אף אני אביא נבלה. אלמא, מייתר די דנבלה להוציא. למה לי דאם אינו ענין לה – דהא אתיא במה הצד. תנהו ענין ליד דעלמא – לאוכלין. ואם אינו ענין להוצאה, דהא בדידהו די כתיבא, תנהו להכנסה – הרי די להכניס ולהוציא ושומר לצרף. שלא תאמר דיו – אי לא הוה כתיבא בגופה וגמר מהנה – הוה אמינא: דיו ליד נבלה הלמדה מאלו, להיות כאלו. דקוה אלו – לא מטמו אדם, אף נבלה, הואיל ויד דידה מזהר אתיא – לא תטמא אדם דרך ידה. כגון תחב קיסם בכוית בשר נבלה, להיות לו יד, ונגע אדם בו – לא יטמא עד שיגע בנבלה עצמה. וכן עצם של נבלה עצמה נמי, דהוא יד. ושומר דנבלה – דרבינן לה לעיל, דאמר: יכול אף עור שיש עליו כוית בשר, הנוגע כנגד בשר מאחוריו לא יחא טמא? תלמוד לומר "טמא", לא צריך למיכתביה, דלמאי הלכתא בתביה? אי לאיצטרופי – הא מעטיה מהכי, דקתני רישא: "בנבלתה" – ולא בעור שאין עליו כוית בשר ועור משלמו לכוית. תנהו ענין ליד דנבלה – שאף על פי שאינו שומר, תרצא. ואם אינו ענין לה – דהא בגופה כתיבא, תנהו ענין ליד דעלמא. ולהוציא לא אצטרך אלא להכניס. האי דנקט "תנהו ענין ליד דנבלה", והדר אצטרך ליה למימר "תנהו ענין ליד דעלמא", ולא נקט הכי "אם אינו ענין לשומר דנבלה, תנהו ענין ליד דעלמא" – הכי שייך למיתני שפיר. מדכיון דיתורא דשומר בנבלה כתיבא – תנהו ענין לנבלה, דנבלה ונבלה היא. וכיון דמשום די אתא – תנהו ענין ליד דעלמא, דיד ויד

הוא. אבל שומר דנבלה להיות ענין ליד דעלמא – לא שייך למימר.

ואימא

ואימא

מעיקרא כי כתיבא יד אהכנסה כתיבא – הקשה רבי אליהו: נגזל דיות בבליס דעלמא? דמי דורעים ותנור ונבלה לא אתו – דמה להנך שאין להם טהרה במקדוה ונראה: משום דדרשין בתורת כהנים: "והנוגע בזה" – לרבות את הידות. וההוא אפשר דלשאר בליס איצטרך. ואי לא כתיב אלא ההוא קרא לחודיה, הוה מוקמינן ליה בדמסתבר טפי. **ובכשם** שאין מקבלין טומאה אלא

לכשיתלש – ואם תאמר: אדרבה יותר ראוי לתלות טומאה בהכשר, דמה שאין מטמא זה תלו בהכשר, דמעיקרא לא הוכשרו וכי תימא: דאפשר באילן מלא פירות שנתלש והוכשר, וחוץ נטעו – אי אפשר לומר כן, דהא כשחזר נטעו, בטל ליה הכשר כשהשריש. שאפילו טומאה בטלה, כדאמרין (תרומוה פרק ט משנה ז) גבי גידולי תרומה! ויש לומר: דפשיטא ליה שאין מקבלין טומאה אלא לכשיתלשו, כדפריש בקנטרס: שאם אומר מחוברין טמאין – סימאת (את) הכל. וקאמר דהכי נמי אין מקבלין הכשר אלא לכשיתלשו, אפילו לקבל טומאה אחר התלישה. ואם תאמר: מההוא טעמא דפשוט לו בטומאה, דפשוט לו בהכשר. שאם אתה אומר כן, הכשרת הכל במחובר! ויש לומר: דאין זה תימה כל כך אם נאמר דהוכשר הכל במחובר על ידי גשמים שנופלין על הורעים. **אין** יד לפחות מכות – פירש בקנטרס כגון פול או חצי זית בשר ולו יד, והרי הוא עם כביצה אוכלין. ואין נראה: דאפילו היה נוגע בחצי זית עצמו – לא היה טמא. כדאמרין בפרק קמא (מנחות כדבא). התורה העידה על כלי חרס, אפילו הוא מלא חרדל, אלמא, אי לא אור כלי חרס – לא הוי כמו במחובר, אף על פי שנוגעין יחד. והנן נמי בפרק תבוא דחגיגה (כבא), הכלי מצרף כל מה שבתוכו לקדש, אבל לא לתרומה. ומבעיא לן ב"הקדמין רבה" (מנחות כדא) אי דוקא דנגעי אהדין או לא. ואי נגיעה חשיב כמחובר – אם כן פשיטא דבלא נגיעה איירי, דבנגיעה לא היה צריך צירוף כלי! ונראה לפרש: שזה חצי זית מחובר עם כביצה אוכלין, אבל אינו מחובר כל כך. ואם היה מגביה אותו – היה ניתק אותו בכביצה אוכלין מאותו פחות מכות, דלא הוי יד לשאר אוכל, אלא לפחות מכות. ולפירוש הקנטרס שמפרש בעלמא דאובל כל שהוא מקבל טומאה – אין צריך לומר שהוא מחובר עם שאר אוכלין, אלא בעי אם מכניס טומאה לאותו חצי זית. אבל להוציא, אפילו היה זית שלם תגע בו – לא היה טמא, דצריך כביצה. ואפילו אם אין מקבל טומאה בכל שהוא מדאורייתא, איכא למימר דמבעיא ליה אי מקבל טומאה מדרבנן. דמדרבנן מקבל טומאה בכל שהוא. **והבית** מאהיל עליה הבית טמא – ויד למת נפקא לן במה הצד מנבלה ותנור: דמה נבלה, שאין מטמא באהל כו', ואי פרכת: מה לנבלה שכן אוכל, תאמר במת שאין אוכלו כדאמרין בפרק "דם שחיטה" – תנור יוכיח. מה לתנור, שכן מטמא מאוירו! נבלה תוכיח. הצד שהוא שבהם: שנטמא. וידיהם כירא בהם כו', ואם תאמר: לענין אהל נטמא "ידיו" ויש לומר: דמעיקרא דאי לא אשכחן בטומאה חמורה ידות, הוה פרכין על נבילה "ידיו". אבל השתא דאשכחן יד בטומאה חמורה דהוי כגוף, לענין מת נמי משויין יד כגוף.

ורב

והרי הן עם אוכלין כביצה. ונגעה טומאה ביד – והואיל ועיקרו אינו כוית ביחוד, אין חשוב להיות לו יד, והכל טהור. אבל יש שומר לפחות מכות, ולכלב שיהא כפול. וכן **אין שומר לפחות מכפול** – לא להצטרף לענין כביצה, ולא להכניס ולהוציא. כגון עצם ובו מוח פחות מכפול, והוא עם אוכלין כביצה, או ערשם בשרביטיהם. ורבי יוחנן **אמר כו' יש שומר לפחות מכפול** – אבל יד לפחות מכפול – לא. מדלא ערבינהו ותני "יש יד ושומר לפחות מכפול". והכנים ראשיתן **השנים** – אותן ראשין שאין בשר עליהן, והן של מת. **הבית טמא** – המאהיל על החד, כמאהיל על הכשר. עצם בלא בשר מטמא במגע ובמשא, ואינו מטמא באהל. **היך שני עצמות** – אם היה עצם אחד, ובראשו אחד כוית – מודינא דיש לו יד להביא טומאה לבית. אבל יד לפחות מכות לא אמרינן.

ואימא אם אינו ענין לשומר דנבלה תנהו ענין לשומר – דאובל, דהא שומר ושומר הוא. דאף על גב דכתיב בהו שומר אחרינא, חד להכניס, דהא לא כתיבא ביד, דליתיה שומר מינה, וחד לצרף. ושומר להוציא – מיד ליק, אבל יד להכניס – לא איתרבא. **אלא מעיקרא כי כתיבא יד אהכנסה כתיבא** – כלומר, דהא דפרכין מרישא "אימא יד להוציא, ולא להכניס" – לאו פירכא היא. דכי כתיבא יד באוכלין – אתחלתא טומאתהו כתיבא, כשהן מקבלין אותה מן השרץ. וכוין דמכנסת, כל שכן דמוציאה. ושומר להכניס ולהוציא – מקל וחומר אתי, שומר דורעים – לצרף. **אלא שומר דנבלה למה לי** – בשלמא כולוהו צריכי, ואפילו יד דנבלה – שלא תאמר דיו, אלא שומר דנבלה למה לי, הא לא מצטרפו ואי להכנים ולהוציא בלא – כיון דכתיבא יד נבלה, אתי שומר בקל וחומר מינה. **אי הכי** – דאמרת טרח וכתב, שומר מנא לך דמצטרף? הא לאו צירוף בהדיא כתיבא! ומשום דלא אצטרף להכניס ולהוציא, שדית ליה אצירוף – אימא: להכניס ולהוציא אתא. ואף על גב דבשל חומר מיד אתי, מילתא דאתי בקל וחומר טרח וכתב לה קרא. **רב חביבא אמר** – לעולם כדאמרין מעיקרא דשומר דנבלה דלא איצטרף, תננו ענין ליד. ודקפרכת: אימא, תנהו ענין לשומר דעלמא, אבל יד להכניס לא אשכחן – לאו פירכא היא. דכיון דמנעשה יד עבדי, שאין מצטרף כשאר שומרים אלא מכניס ומוציא כמעשה יד, מסתברא דיתורא ידידה דלא איצטרף. **איד** שרינן ליה – להיות ענין ליד דעלמא. והשתא כולוהו צריכי, כל ידות דכתיבי להוציא צריכי: דהוא מאידך לא אתי, כדאמרין. ודנבלה – משום שלא תאמר דיו, שומר דנבלה – להיות ענין ליד דהכנסה, ושומר דאובלים – לצרף. **הפשיטא של רמון** – הוא שומר על פיו, והנך שומר אחר על גבי הפשיטא. כמו שיש על אגוזים שומר על גבי שומר. **אין מצטרף** – דאין שומר על גבי שומר, כדאמרין לקמן. פשיטא מיהא מצטרף, ואמאי? הא ליכא למימר "כדרך" שבני אדם מוציאין לזריעה, הא לאו זרעים נינהו. וכשנוטעין אילן, אין נוטעין אלא יחור. ואם נוטעין רמון – כבר נשרה אותה פטמא, שהיא כעין פרח שבראש התפוחים! ומתניתן נמי דקתני: עור מצטרף משום שומר – הא לא כתיב שומר אלא בורעים, ותעמא: משום דורעי ליה בהדיא הוא! **תלתא קראי** – "זרע" "זרע" "זרע". **יש יד לטומאה** – להכניס ולהוציא, כדאמרין. ואין יד להכשר – שאם הוכשרה

היד – לא הוכשרו הזרעים. **מקרא נדרש** – לבל "ולכם" דנפקי ידות מיניה. נדרש לפניו – א"טמא הוא". ולא לפני פניו – א"זכי יותן מים", דהוא רישא דקרא. תחלת **מומאה הוא** – ויש לו יד טומאה. **ובכשם שאין** – זרעים מקבלין טומאה אלא לכשיתלשו, כדאמרין בתורת כהנים: אם אתה אומר מחוברין טמאין – סימאת את הכל, שאין לך מחוברין שאין שרצים מצוין אצלם. **פול** – פחות הרבה מכות. **אין יד לפחות מכות** – אם יש אוכל פחות מכות, כגון פול או חצי זית בשר, ולו יד, אין שומר לפחות מכות. כגון עצם ובו מוח פחות מכפול, והוא עם אוכלין כביצה, או ערשם בשרביטיהם. ורבי יוחנן **אמר כו' יש שומר לפחות מכפול** – אבל יד לפחות מכפול – לא. מדלא ערבינהו ותני "יש יד ושומר לפחות מכפול". והכנים ראשיתן **השנים** – אותן ראשין שאין בשר עליהן, והן של מת. **הבית טמא** – המאהיל על החד, כמאהיל על הכשר. עצם בלא בשר מטמא במגע ובמשא, ואינו מטמא באהל. **היך שני עצמות** – אם היה עצם אחד, ובראשו אחד כוית – מודינא דיש לו יד להביא טומאה לבית. אבל יד לפחות מכות לא אמרינן.

הרימון, **אין מצטרף** עם הרימון להשלימו לשיעור כביצה.
ומקשה הגמרא: **ואמאי** מצטרף הפיטמא, **קרי כאן** – הרי יש לקרות על הפיטמא, את הפסוק (שם) **על כל ירע וירע אשר ירע**, שדורשים מפסוק זה, שהאוכלים מטמאים כדרך שמוציאים אותם לזריעה, **ולכא** – וברמון אינו כן, שאין נטעים אותו עם הפיטמא, שהרי אילו הוא, ובאילו הדרך הוא לנטוע ענף ולא את הפרי עצמו, ואם כן מהיכן יש לנו מקור שמצטרף עם האוכל.
ומקשה הגמרא עוד: ותו – ועוד קשה, **הא דתנן** (לעיל קיה), **שהעור של בהמה, והרוטב, והקיפה וכו'**, **מצטרף** עם הבשר להשלימו לשיעור כביצה **לטמא טומאת אוכלים**, **מנלן**, הרי דברים אלו אין מוציאים אותם לזריעה, ואם כן מהיכן יש לנו מקור שמצטרפים עם הבשר.
מתרצת הגמרא: **אלא תלתא קראי** – שלשה פסוקים **בתיבי** לגבי שומר, שכתוב (שם) **על כל ירע וירע אשר ירע**, והזכר כאן שלשה פעמים לשון ירע, חד – אחד מהם בא לרבות שומר יורעים – כגון חיטה בקליפתה שמצטרפים עם האוכל, וחד בא לרבות שומר דאילנות – כגון פיטמא של הרימון שמצטרף עם האוכל, ואידך בא לרבות שומר של בשר – כגון עור שכנגד הבשר, וקליפה של ביצים, וקשקשים של דגים, שמצטרפים עם האוכל.
הגמרא מביאה מחלוקת האם יש דין יד לענין הכשר או לא: **אמר רב חייה בר אשי אמר רב**, יש דין יד להוציא ולהכניס את הטומאה, **ואין דין יד להכשר משקים**, שאם נגעו משקים ביד של האוכל, לא הוכשר האוכל לקבל טומאה. **ורבי יוחנן אמר**, יש דין יד בין לטומאה ובין להכשר משקים.
הגמרא מבארת את המחלוקת. שואלת הגמרא: **במאי קמיפלגי**. משיבה הגמרא: **איבעית אימא שנחלקו בסברא, איבעית אימא שנחלקו בקרא** – איך לדרוש את הפסוק.
מבארת הגמרא: מה שאמרנו **איבעית אימא שנחלקו בקרא**, הביאור הוא, שכתוב (שם יא לח) **וכי יתן מים על ירע ונפל מנגלתם עליו טמא הוא לכס, דמר סבר** – רב סובר, **מקרא** – הפסוק 'לכס' שמרבה דין ידות נדרש רק על **ונפל מנגלתם עליו טמא הוא** הכתוב לפנינו ממש, שהוא דין הטומאה, **ולא על וכי יתן מים על ירע** הכתוב לפנינו – בתחילת הפסוק, שהוא דין הכשר, **ומר סבר** – ורבי יוחנן סובר, **מקרא** – הפסוק 'לכס' שמרבה דין ידות, נדרש בין על דין טומאה הכתוב לפנינו ממש, ובין על דין הכשר הכתוב לפנינו – בתחילת הפסוק. ומה שאמרנו **איבעית אימא שנחלקו בסברא**, הביאור הוא, שמר סבר – רבי יוחנן סובר, שהכשר משקים תחלת טומאה הוא – הוא השלב הראשון של קבלת טומאה, וכיון שנתרבו ידות לטומאה, גם הכשר משקים בכלל. **ומר סבר** – ורב סובר, שהכשר לאו תחלת טומאה הוא, אלא דבר בפני עצמו הוא, ולכך, אף שנתרבו ידות לענין טומאה, אין הכשר בכלל.
הגמרא מביאה ברייתא כדברי רבי יוחנן: **תניא פויתיה דרבי יוחנן, בשם שיש דין יד לטומאה, כך יש דין יד להכשר, ובשם שאין זרעים מקבלין טומאה אלא לכשיתלשו מן הקרקע**, שאם אתה אומר שדבר המחובר לקרקע מקבל טומאה, הכל יהיה טמא, שאין לך דבר המחובר לקרקע שאין שרצים מצויים אצלו, **כך אין מקבלין הכשר אלא עד שיתלשו מן הקרקע**.
הגמרא מביאה מחלוקת מהו שיעור האוכלים שיש להם דין יד ושומר: **אמר רב**, אין דין יד לאוכל שהוא פחות מכוית – שאם יש אוכל פחות מכוית, כגון חצי זית בשר שיש לו יד, והרי הוא ביחד עם כביצה אוכלים, ונגעה טומאה ביד, הכל טהור, שמאחר שהאוכל שהיד מחוברת לו הוא פחות מכוית, אינו חשוב להיות לו יד, להכניס ולהוציא את הטומאה. **ואין דין שומר** לאוכל שהוא פחות מכויל – מין קטניות והוא קטן מהרבה מכוית, כגון עצם שיש בתוכו מחו שהוא פחות משיעור פול, אין העצם מצטרף עם המוח להשלימו לשיעור כביצה לטמא טומאת אוכלים, וכן אם עצם זה הוא ביחד עם אוכלים כביצה, אינו נעשה יד להכניס ולהוציא את הטומאה. **ורבי יוחנן אמר**, יש דין יד לאוכל שהוא פחות מכוית, ויש דין שומר לאוכל שהוא פחות מכויל.

ומקשה הגמרא עוד: מנין לך לומר ש'טמא' הכתוב בנבילה בא לרבות שיד יכולה להכניס את הטומאה, **ואימא, אם אינו ענין** ללמדנו דין שומר דנגלה, תנהו ענין – תפרש שבא ללמדנו דין שומר דעלמא – בשאר אוכלים, שהוא מצטרף עם האוכל, ואף שכבר למדנו לעיל (קיה) דין שומר בשאר אוכלים מהפסוק (ויקרא יא לח) **אשר ירע**, צריכים את שני הפסוקים, אחד ללמדנו ששומר יכול להכניס את הטומאה, ואחד ללמדנו שיש דין שומר לצרף עם האוכל, אבל שיד יכולה להכניס את הטומאה לא למדנו, ומהיכן יש לנו מקור שיד יכולה להכניס את הטומאה.
הגמרא מתרצת את הקושיא שהקשתה לעיל (ע"א), שאולי נאמר שמהפסוק (שם יא לח) **וכי יתן מים** וגו' למדים ידות רק להוציא ולא להכניס, וממילא אין שום לימוד על יד להכניס. מתרצת הגמרא: **אלא** מה שהקשינו **מעיקרא**, שמא יד יכולה רק להוציא את הטומאה ולא להכניס את הטומאה, אינה קושיא, שהרי **כי בתיבא** – כשכתוב יד בשאר אוכלים, בפסוק (שם) **וכי יתן מים וגו'**, **אהכנסה בתיבא** – לגבי הכנסת טומאה כתוב, שהרי הפסוק מדבר כשנפל שרץ על האוכלים.
ומקשה הגמרא: **אלא** מאחר שכבר למדנו שבין יד ובין שומר יכולים להכניס ולהוציא את הטומאה, אם כן, הפסוק 'טמא' שבא לרבות שומר דנגלה, למה לי, ובהכרח שבא לגופיה – לנבילה עצמה, **ולמאי כתבה התורה, אי לאצטרפי** – אם ללמדנו ששומר נבילה מצטרף עם הבשר, הרי **אמרת לעיל** (שם), ששומר של נבילה לא מצטרף עם הבשר, אי – ואם תאמר שבא ללמדנו ששומר של נבילה יכול להכניס ולהוציא את הטומאה, הרי דין זה בקל וחומר מדין יד אתאי – (הוא נלמד).
מתרצת הגמרא: שלעולם הפסוק 'טמא' בא ללמדנו ששומר של נבילה יכול להוציא את הטומאה, ואף שאפשר ללמדו בקל וחומר מדין יד, מכל מקום יש כלל שמילתא דאתאי – דבר שאפשר ללמדו בקל וחומר, טרח וכתב לה קרא – לפעמים התורה טורחת לכוונתה בפירושה.
ומקשה הגמרא: אי הכי שהתורה טורחת לכתוב דבר שאפשר ללמדו בקל וחומר, בשומר דעלמא – של שאר אוכלים, שדורשים (לעיל קיה) מהפסוק (שם) **אשר ירע**, שמצטרף עם האוכל, מהיכן יודעים שבא ללמדנו דין זה הרי לא כתוב כן בפירוש בפסוק, ושמה **אימא** לה שהפסוק בא ללמדנו ששומר יכול להכניס ולהוציא את הטומאה, ואף שיכולים ללמדו בקל וחומר מידות, הרי יש לומר שמלתא דאתי בקל וחומר, טרח וכתב לה קרא.
מתרצת הגמרא: **היבא דאיבא למידרש דרשינן** – היכן שאפשר לדרוש דין חדש, אנו דורשים כן, ואין אומרים שהפסוק בא ללמדנו דבר שניתן ללמדו בקל וחומר.
הגמרא מתרצת תירוץ נוסף על הקושיא דלעיל: **רב חביבא אמר**, לעולם הפסוק 'טמא' הכתוב אצל נבילה שלא נצרך לעצמו, תפרש שבא ללמדנו שיד יכולה להכניס את הטומאה בשאר אוכלים, וכמו שהגמרא אמרה לעיל (ע"א), ומה שהקשתה הגמרא לעיל, שמא בא לרבות רק ששומר של שאר אוכלים יכול להכניס את הטומאה אבל יד לא, אינה קושיא. **דשאני שומר דנגלה משומר של שאר אוכלים, דבין דמעשה יד קא עבדי** – מאחר ששומר נבילה אינו נחשב אלא כמו יד, שהוא רק מכניס ומוציא את הטומאה, ואינו מצטרף עם האוכל כשאר שומרים, מסתבר לומר, שהפסוק 'טמא' שלא נצרך לנבילה, **אידי שדינן ליה** – נעמידהו שבא ללמדנו דין ידות בשאר אוכלים, שהרי דומה הוא יותר ליד ממה שהוא דומה לשומר.
הגמרא מקשה שתי קושיות על מה שנאמר לעיל (קיה), שהמקור לדין שהשומר מצטרף עם האוכל, הוא מהפסוק (שם) **אשר ירע**, שדורשים מזה בברייתא, שהאוכלים מטמאים כדרך שמוציאים אותם לזריעה דהיינו עם הקליפה: **מתקין לה רב יהודה בר ישימעאל, הא דתנן** (עוקצין פ"ב מ"ג), **הפיטמא של רמון** – הפרח שבראש הרימון, **מצטרפת** עם הרימון להשלימו לשיעור כביצה לטמא טומאת אוכלים, **והנין שולו** – מה שגדל על גבי הפיטמא של

תנור ונבילה, שהרי זרעים מקבלים טומאה גם מולד הטומאה, ואם
כן אין יכולים ללמוד שיהיו נוהגים דין ידות בנבילה ובתנור בבנין אב
מזרעים.
ואם תאמר, לכתוב רַחֲמָנָא דין ידות רק בַּתְּנֹור, וְלִיתִי הֶנָּךְ מִיְנֶה –
ונלמד דין ידות בזרעים ובנבילה בבנין אב מתנור. יש לדחות לימוד
זה ולומר, שמה שמצינו שיש דין ידות לַתְּנֹור, הוא משום שֶׁבֶן תנור
מְטַמֵּא אוכלים מְאִוִּירוֹ – שכיבן שנכנסו האוכלים לתוך אוירו של
תנור טמא, אף אם לא נגעו בתנור עצמו, נטמאו האוכלים, ואם כן
אין יכולים ללמוד שיהיו נוהגים דין ידות בזרעים ובנבילה בבנין אב
מתנור.

ואם תאמר, לכתוב רַחֲמָנָא דין ידות רק בַּנְבִּילָה, וְלִיתִי הֶנָּךְ מִיְנֶה –
ונלמד דין ידות בזרעים ובתנור בבנין אב מנבילה. יש לדחות לימוד
זה ולומר, שמה שמצינו שיש דין ידות לַנְבִּילָה, הוא משום שֶׁבֶן
נבילה מְטַמֵּא גם את האדם הנוגע בה, וּמְטַמֵּא בְּמִשְׁאֵא – את
האדם הנושא אותה אף אם לא נגע בה, וְהִיא דבר שהטומאה
יוצאה מְנוּפָּה – שהיא טמאה מחמת עצמה, ואם כן אין יכולים
ללמוד שיהיו נוהגים דין ידות בזרעים ובתנור בבנין אב מנבילה. וכיון
שצריכים כל הפסוקים ללמדנו שיש דין ידות להוציא את הטומאה,
לא נשאר לך מדיחין ללמוד שיש דין ידות להכניס את הטומאה.
מתרצת הגמרא: תָּרָא מִחֲדָא לֹא אֲתִיָּא – אמנם אי אפשר ללמוד
שיהיו נוהגים דין ידות באף אחד משלשת מדינו של אחד מהם,
אבל תִּיתִי תָּרָא מִתְרִיָּי – יש ללמוד דין ידות באחד מהם מדין ידות
של שני האחרים מהצד השווה.

מבררת הגמרא: הִי תִיתִי – באיזה מהם לא הוצרכה התורה לכתוב
דין ידות משום שאפשר ללמוד מהשנים האחרים. אם תאמר לֹא
לכתוב רַחֲמָנָא דין ידות בַּזְרָעִים, וְלִיתִי מִהֶנָּךְ – ונלמד דין ידות
בזרעים מדין ידות הכתוב אצל תנור ונבילה, שכשתדחה מה לתנור
שכן מטמא אחרים אפילו בלי נגיעה, מה שאין כן בזרעים, יש להשיב
שנבילה תוכיח, שאינה מטמאה אלא בנגיעה, ובכל זאת ידה מוציאה
טומאתה לאחרים, וכשתדחה מה לנבילה שכן מטמאה את האדם
מה שאין כן בזרעים, יש להשיב שתנור יוכיח שאינו מטמא את
האדם, ובכל זאת ידו מוציא טומאתו לאחרים, וכיון שאי אפשר
לדחות שום דחייה, אם כן נלמד זרעים מנבילה ותנור מהצד השווה
שבהם, ששניהם טמאים וידם מוציאה טומאתם לאחרים, ונלמד מהם
גם זרעים טמאים שתהא ידם מוציאה טומאתם לאחרים.
דוחה הגמרא: שאין לומר כך, משום שאפשר לומר שמה שמצינו
לְהֶנָּךְ – אצל תנור ונבילה, שידם מוציאה טומאתם לאחרים, הוא
משום שֶׁבֶן שניהם מְטַמֵּאִין – מקבלים טומאה שְׁלֹא בְּהֶבֶשֶׁר מִשְׁקָה,
וכיון שמצינו שהחמירה התורה אצלם בזה, לכך נהגו אצלם גם דין
ידות, האם תאמר כן גם בַּזְרָעִים, שְׁאִין מְטַמֵּאִין אֶלָּא בְּהֶבֶשֶׁר
מִשְׁקָה, ואם כן אין יכולים ללמוד שיהיו נוהגים דין ידות בזרעים
בבנין אב מנבילה ותנור.

דוחה הגמרא: אִמֹר רַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻעַ, דחיהה זו שדחית
בה את הלימוד מהצד השווה של נבילה ותנור, אינה דחייה, משום
שהסיבה לכך שפירות שְׁלֹא הוֹבְשָׁרוּ במשקה אינם מקבלים טומאה,
משום שפְּתִילֵי תָּרָא נִמְלָא בְּמִלְכָּתוֹ דְּמִי – הם דומים, שעד שלא
הובשרו פירות במשקה לא נגמרו מלאכתם של הפירות, וגם תנור עד
שלא נגמרה מלאכתו אינו מקבל טומאה, נמצא שאין חומר בתנור
יותר מבזרעים, ואם כך יש ללמוד דין ידות בזרעים מהצד השווה של
תנור ונבילה.

אֶלָּא פְּרִיךְ הָכִי – יש לדחות הלימוד מהצד השווה ולומר כך, שמה
שמצינו לְהֶנָּךְ – אצל תנור ונבילה שידם מוציאה טומאתם לאחרים,
הוא משום שֶׁבֶן שניהם מְטַמֵּאִין – מקבלים טומאתם שְׁלֹא בְּנִיגְעָה,
שכן תנור מקבל טומאה כשנכנס שרץ לתוך אוירו גם אם השרץ לא
נגע בו, וכן נבילה טומאתה מעצמה היא ואינה באה על ידי נגיעה
שדבר אחר, וכיון שמצינו שהחמירה התורה אצלם בזה, לכן נהגו
אצלם גם דין ידות, האם תאמר כן גם בַּזְרָעִים, שְׁאִין מְטַמֵּאִין אֶלָּא
בְּנִיגְעָה, ואם כן אין יכולים ללמוד שיהיו נוהגים דין ידות בזרעים
בבנין אב מנבילה ותנור.

הגמרא אמרה לעיל שיש ללמוד דין ידות באחד מהם משני האחרים
מהצד השווה, הגמרא ממשיכה לברר באיזה מהם לא הוצרכה
התורה לכתוב דין ידות משום שאפשר ללמודו משני האחרים: ואם
תאמר, לֹא לכתוב רַחֲמָנָא דין ידות בַּתְּנֹור, וְלִיתִי מִהֶנָּךְ – ונלמד
דין ידות בתנור מדין ידות הכתוב אצל זרעים ונבילה, שכשתדחה מה
לזרעים שכן טומאתם מרובה מה שאין כן בתנור, יש להשיב שנבילה
תוכיח, שאין טומאתה מרובה, ובכל זאת ידה מוציאה טומאתה
לאחרים, וכשתדחה מה לנבילה שכן מטמאה אדם מה שאין כן
בתנור, יש להשיב שזרעים יוכיחו שאינם מטמאים אדם, ובכל זאת
ידם מוציאים טומאתם לאחרים, הצד השווה שבהן, ששניהם טמאים
וידם מוציאה טומאתם לאחרים, אף אני אביא תנור טמא שיהא ידו
מוציא טומאתו לאחרים. דוחה הגמרא: שאין לומר כך, משום
שאפשר לומר שמה שמצינו לְהֶנָּךְ – אצל זרעים ונבילה, שידם
מוציאה טומאתם לאחרים, הוא משום שֶׁבֶן שניהם מְטַמֵּאִין אֶלָּא הֵם, אבל
תנור הוא כלי, ואין יכולים ללמוד כלי מאוכל.

מתרצת הגמרא: שאכן אחד מהפסוקים של ידות מיותר הוא, משום
שאפשר לומר, לֹא לכתוב רַחֲמָנָא דין ידות בַּנְבִּילָה, וְלִיתִי מִהֶנָּךְ –
ונלמד דין ידות בנבילה מדין ידות הכתוב אצל זרעים ותנור,
שכשתדחה מה לזרעים שכן טומאתם מרובה מה שאין כן בנבילה,
יש להשיב שתנור יוכיח, שאין טומאתו מרובה, ובכל זאת מצינו שידו
מוציא טומאתו לאחרים, וכשתדחה מה לתנור שכן מטמא את
אחרים מאוירו מה שאין כן בנבילה, יש להשיב שזרעים יוכיחו, שגם
כן אינם מטמאים אחרים אלא בנגיעה, ובכל זאת ידם מוציאה
טומאתם לאחרים, הצד השווה שבהן, ששניהם טמאים וידם מוציאה
טומאתם לאחרים, אף אני אביא נבילה שהיא טמאה, שתהא ידה
מוציאה טומאתה לאחרים. (אִין הָכִי נָמִי אֶלָּא) וכיון שאפשר
ללמוד ידות בנבילה מדין ידות הכתוב אצל זרעים ותנור, אם כן יֵךְ
דְּנִבְלָה לְמָה לִי – מדוע הוצרכה התורה לכתוב, אלא אִם אִינוּ עֲנִין
– מאחר שלא נצרך ללמדנו שיש דין יד בַּנְבִּילָה, תְּהֵנוּ עֲנִין –
תפרשהו שבא ללמדנו דין יד דְּעֶלְמָא – אצל שאר אוכלים, ומאחר
שלא נצרך ללמדנו שיש אצלם דין ידות להוציא את הטומאה, שהרי
דין ידות להוציא את הטומאה בגופם כתוב, תפרשהו שבא ללמדנו
שיש דין ידות להכניס את הטומאה, הרי מצינו שֶׁךְ יכולה לְהַכְנִים
את הטומאה, ושֶׁךְ יכולה לְהוֹצִיא את הטומאה, ואם כן דין שוֹמֵר
שכתבה התורה, מיותר הוא ללמדנו ששומר מועיל אפילו לְצַרְפָּה עִם
האוכל להשלימו לשיעור כביצה.

ומקשה הגמרא עוד: וְאִכְתִּי – ועדיין יש להקשות, שֶׁךְ דְּנִבְלָה
אֲצִטְרִיךְ – הוצרכה התורה לכתוב, ואינו מיותר, דְּאִי לֹא כְתָב
רַחֲמָנָא דין ידות בַּנְבִּילָה, אלא היינו לומדים דין ידות בנבילה מדין
ידות הכתוב אצל זרעים ותנור, הִנֵּה אֲמִינָא – הייתי יכול לומר, דִּין
– מספיק ליד של נבילה שפָּא מִן הָדִין – הנלמדת מידות של זרעים
ותנור לְהִיחַת בְּדִין – שיהיה דינה כדין זרעים ותנור, והייתי אומר,
מִה הֶנָּךְ – כמו שמצינו בזרעים ותנור, שהטומאה שלהם לֹא מְטַמֵּא
אֲדָם הנוגע בהם, אִף יד של נְבִילָה, מאחר שנלמדת מהם, יהיה הדין
שְׁלֹא מְטַמֵּא אֲדָם דרך ידה, ולכן הוצרכה התורה לכתוב יד
בנבילה עצמה, ללמדנו שיד של נבילה דינה כנבילה עצמה, ומטמא
את האדם הנוגע בה, וכיון שצריכים כל הפסוקים ללמדנו שיש דין
ידות להוציא את הטומאה, לא נשאר לך מדיחין ללמוד שיש דין ידות
להכניס את הטומאה.

מתרצת הגמרא: אֶלָּא דִין יד דְּנִבְלָה מִצַּרְפָּה צָרִיךְ – הוצרכה התורה
לכותבה לגופה, ודין שוֹמֵר דְּנִבְלָה שנתרבה לעיל מהכתוב (שם יא לט)
יטמא, הוּא דְּלֹא צָרִיךְ התורה לכתוב, דְּלִמְאִי הִלְכָּתָא – לצורך
איזה לימוד כְּתִיבָה רַחֲמָנָא, אִי לְאִיצְטְרוּפִי – אם ללמדנו ששומר
של נבילה מצטרף עם הבשר להשלימה לשיעור כזית, הרי אֲמָרָה
לעיל בברייתא, שהכתוב (שם) 'בנבילה' בא למעט ששומר של נבילה
לֹא מְצַטְרֵף עם הבשר להשלימה לשיעור כזית, וכדי ללמדנו
ששומר של נבילה יכול לְהוֹצִיא את הטומאה, לא נצרך לכותבו,
שהרי דין זה ששומר של נבילה מועלת להוציא את הטומאה, בְּכָל
וְחֹמֶר דִּין יד אֲתִי – (הוא נלמד).
המשך בעמוד קמז

1 אֱלֹהִים, אִם אֵין עֲנִין – מאחר שלא נצרך 'טמא' ללמדנו דין שוֹמֵר
2 דְּנִבְלָה, תִּנְהוּ עֲנִין – תפרשה שבא ללמדנו דין יד דְּנִבְלָה, שאף על
3 פי שאינה שומר, מוציאה את הטומאה, וְאִם אֵין עֲנִין – ומאחר
4 שלא נצרך ללמדנו דין יד דְּנִבְלָה, שהרי כבר למדנו דין ידות אצל
5 נבילה מ'לכם' לרבות את הידות, תִּנְהוּ עֲנִין – תפרשה שבא ללמדנו
6 דין יד דְּעֵלְמָא – של שאר טומאות, ולא נצרך הפסוק ללמדנו שיש

7 דין יד להוציא את הטומאה, שהרי דין יד להוציא בגופם כתוב, ואם
8 כן תפרשהו שבא ללמדנו שיש גם דין ידות להכניס את הטומאה, הרי
9 שמצינו שיד יכולה להוציא את הטומאה, ושיד יכולה להכניס את
10 הטומאה, וְאִם כן דין שוֹמֵר שכתבה התורה, מיותר הוא ללמדנו
11 ששומר מועיל אפילו לַעֲרֹף עם האוכל להשלימו לשיעור כביצה
12 לטמא טומאת אוכלים.

המשך ביאור למס' חולין ליום שני עמ' א

1 השניה, אם כן חד נמי – גם בחתיכה אחת יחשוש שמא פָּרִישׁ – נפלט
2 דם מִהָיָא גִּיכָא – מצד זה של החתיכה וּבִלְעָ הָיָא גִּיכָא – ונבלע
3 בצידה השני. ולחשש זה ודאי אין חוששים, שאם לא כן אין אפשרות
4 להתיר בשר במליחה, ואם כן מדוע חשש רב ששת למלוח שתי
5 חתיכות ביחד. מסיקה הגמרא: אֱלֹהִים לֹא שָׁנָא – אין חילוק בין מליחת
6 חתיכה אחת למליחת כמה חתיכות ביחד, וכשם שאחת מותרת, מפני
7 שבשעה שטרודה לפלוט אינה בולעת, כך מותר למלוח גם כמה
8 חתיכות ביחד.
9 הגמרא מביאה דין נוסף בשם שמואל, ששייך לענין בליעת דם
10 בבשר: אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבִּי חֵימָא, קָצַב הַשּׁוֹכֵר אֶת מִפְּרָקָתָהּ –
11 עצם הצואר שֶׁל בְּהֵמָה לאחר שחיטתה, קוֹדֵם שֶׁתֵּצֵא נֶפֶשָׁהּ, הָרִי
12 זֶה מִכְּבִיד אֶת הַבֶּשֶׂר – הוא גורם שבשר הבהמה יהיה כבד, מפני
13 שכל בהמה נאנחת לאחר שחיטתה, ואנחה זו גורמת לדם לצאת דרך
14 בית השחיטה, אך כששובר את מפרקתה לאחר השחיטה, מתוך
15 צערה אין לה כח להתאנח ואין דמה יוצא אלא נבלע באברים
16 ומכבידם. וְעַל כֵּן הוּא גּוֹזֵל אֶת הַכְּרִיזוֹת, כשמוכר להם אחר כך את
17 הבשר במשקל, מפני שכובדו של הבשר הוא מחמת הדם שנבלע בו,
18 ונמצא שמכר להם דם ממחיר בשר. וּמִבְּלִיעַ הוּא אֶת הָדָם בְּאֲכָרִים
19 על ידי שבירת המפרקת.
20 הגמרא מסתפקת בביאור דברי רבי חייה: אִיבְעִינָא לָהּ – הסתפקו בני
21 הישיבה, הִכִּי קָאָמַר – כיצד התכוון רבי חייה לומר, האם כוונתו
22 שאינו עובר אלא איסור אחד שֶׁמִּכְבִּיד אֶת הַבֶּשֶׂר וְגוֹזֵל בִּכְךָ אֶת
23 הַכְּרִיזוֹת, והטעם שיש בזה איסור גזל הוא מִשּׁוּם דְּמִבְּלִיעַ על ידי
24 שבירת המפרקת את הָדָם בְּאֲכָרִים. ואם כך כוונתו, יהיה משמע
25 דְּהָא לְדִידֵיהּ – אם אינו מוכר את הבשר אלא אוכלו בעצמו, שְׁפִיר
26 דְּמִי, ואין איסור בדבר. אִוּ דְּלִמָּא – או שמא כוונת רבי חייה לומר
27 שעובר בשבירת המפרקת שני איסורים, איסור גזל מפני שמכביד את
28 הבשר, ואיסור דם משום שמבליע את הדם באברים ושוב אינו יוצא
29 על ידי מליחה. ולפי פירוש זה, לְדִידֵיהּ – אם ירצה לאכול את
30 הבהמה בעצמו, נָמִי – גם כן אָסוּר לוֹ לשבור את מפרקתה קודם
31 שתצא נפשה, כדי שלא יעבור על איסור אכילת דם. מסיימת
32 הגמרא: תִּיקוּ – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.

41 איסורו מדרבנן (משנה להלן). הגמרא מקשה ממשנתנו על רבי
42 עקיבא: ממשנתנו משמע שהמעלה עוף וגבינה על השולחן הוא
43 שאינו עובר בלא תעשה, הָא אֹכְלוּ – אבל האוכל עוף וגבינה עוֹבֵר
44 בְּלֹא תַעֲשֶׂה. שואלת הגמרא: שְׁמַע מִינָהּ – וכי נלמד מכאן שְׁפִיטָה
45 עוֹף בְּחֵלֶב איסורו מִדְּאוּרֵייתָא, שלא כדעת רבי עקיבא.
46 מיישבת הגמרא את המשנה כשיטת רבי עקיבא: אין לדייק כן מן
47 המשנה, רק אִימָא – אמור ופרש שכוונת המשנה לומר שהמעלה אֶת
48 הָעוֹף עִם הַגְּבִינָה עַל הַשּׁוֹלְחָן לעולם אֵינוֹ בָּא לְיָדִי לֹא תַעֲשֶׂה,
49 כיון שגם אם ישכח ויאכל את העוף עם הגבינה כאחד לא יעבור על
50 לא תעשה, וכדעת רבי עקיבא.

משנה

51 המשנה מבארת איזה מין בשר אסור מן התורה לבשלו בחלב, ואיזהו
52 אסור רק מדרבנן: בֶּשֶׂר בְּהֵמָה טְהוֹרָה וכן בשר חיה ועוף בְּחֵלֶב
53 בְּהֵמָה טְהוֹרָה, אָסוּר מן התורה לְבִשְׁל יָחִידִי, וְאִם הִתְבַּשַּׁל אָסוּר
54 בְּהֵנָא, וכל שכן שאסור באכילה. אבל בֶּשֶׂר בְּהֵמָה טְהוֹרָה בְּחֵלֶב
55 בְּהֵמָה טְמֵאָה, וכן בֶּשֶׂר בְּהֵמָה טְמֵאָה בְּחֵלֶב בְּהֵמָה טְהוֹרָה, אינם
56 אסורים באיסור בשר בחלב, ולכן מותר לְבִשְׁל וּמוֹתֵר בְּהֵנָא.
57 רַבִּי עֲקִיבָא חוֹלֵק עַל חֻכְמִים וְאוֹמֵר, חִיָּה וְעוֹף אֵינָם אֲסוּרִים מִן
58 הַתּוֹרָה אֲלֵא מִדְּרַבְּנָן, שְׁנַאֲמַר (שמות כג טז) 'לֹא תִבְשַׁל גְּדִי בְּחֵלֶב
59 אֱמוֹ', וחיבת 'גדי' באה ללמד שדווקא גדי אסור ולא דבר אחר.
60 ונכפל פסוק זה בתורה שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים למעט, פָּרָט לְחִיָּה, שלענין
61 בשר בחלב חיה אינה בכלל בהמה, ופרט לְעוֹף שאינו בכלל 'גדי',
62 ופרט לְבְּהֵמָה טְמֵאָה שאינה טהורה כגדי.
63 דעה שלישית: רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי אוֹמֵר, נֹאמַר 'לֹא תִבְשַׁל גְּדִי', מִנֵּן
64 שאף כל בהמה טהורה וחיה נאסרו, שְׁנַאֲמַר (שם) 'לֹא תֹאכְלוּ כָל
65 נֶבֱלָה' ובהמשך אותו פסוק נֹאמַר 'לֹא תִבְשַׁל גְּדִי בְּחֵלֶב אֱמוֹ'. הוקש
66 איסור נבילה לאיסור בשר בחלב, ללמד אֶת שְׁאֵסוּר מִשּׁוּם נֶבֱלָה
67 אָסוּר לְבִשְׁל בְּחֵלֶב, ולרבות כל בהמה טהורה וחיה, שהרי נבלתם
68 אסורה. אם כן עוֹף שְׁאֵסוּר מִשּׁוּם נֶבֱלָה יוֹכֵל יֵהָא גם הוא אָסוּר
69 לְבִשְׁל בְּחֵלֶב, תִּלְמוּד לִזְמַר 'בְּחֵלֶב אֱמוֹ', דווקא בהמה וחיה שיש
70 להם חלב אם אסורים, יֵצֵא עוֹף שְׁאֵין לוֹ חֵלֶב אִם שְׁמוֹתֵר לְבִשְׁלוֹ
71 בחלב.
72

גמרא

73 התבאר במשנה שאסור לבשל בהמה טהורה בחלב מן התורה.
74 הגמרא מבררת את מקור דין זה: מִנָּא הֵנִי מִילִי – מהיכן למדנו שכל
75 בהמה טהורה אסור לבשלה בחלב, והלא לא נאמר בפסוק רק 'לא
76 תִבְשַׁל גְּדִי' בְּחֵלֶב אֱמוֹ. אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר, אָמַר קָרָא (בראשית לח ב)
77 'וַיִּשְׁלַח יְהוֹדָה אֶת גְּדִי הָעִזִּים,

33 המשנה מבארת את דין המעלה עוף וגבינה על שולחן אחד: הַמַּעֲלָה
34 אֶת הָעוֹף עִם הַגְּבִינָה עַל הַשּׁוֹלְחָן, אף שעבר על דברי חכמים (לעיל
35 קב) שגזרו שלא להעלותם על השולחן כאחד, מכל מקום אֵינוֹ עוֹבֵר
36 בְּלֹא תַעֲשֶׂה של 'לא תִבְשַׁל גְּדִי בְּחֵלֶב אֱמוֹ' (דברים יא כא), שאין איסור
37 מהתורה רק באכילה, בישול והנאה.
38

גמרא

39 בשר עוף בחלב, לדעת חכמים איסורו מהתורה, ולדעת רבי עקיבא
40

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 א מצות עשה מן התורה לקדש את יום השבת בדברים שנאמר¹ זכור את יום השבת לקדשו כלומר זכרוהו
2 זכירות שבת וקידוש².
3 וצריך לזכרו בכניסתו ובציאתו בקידוש היום ובציאתו בהבדלה ויש אומרים שהבדלה אינה אלא
4 מדברי סופרים ומן התורה אין צריך לזכרו אלא בכניסתו בלבד ויתבאר בסימן רצ"ו³:

חלק ב סימן רעא דיני קידוש שעל היין סעיף א

הלכתא רבתא

א] שבת וקידוש - היינו שיזכיר בפיו את שבת יום השבת וקדושתו².

ציונים והוספות

- 1) שמות פרק כ פסוק ח.
2) משמע שבהזכרת השבת גרידא, ללא דברי שבת וקדושת השבת לא יצא אפילו מן התורה, ובהגהות רעק"א (הובא בביאור הלכה ריש הסימן) כתב שיתכן שיוצאים י"ח באמירת שבת טבא בלבד, ובביאור הלכה תמה עליו איזה הזכרת שבת וקידוש יש כאן.
אמנם כמה אחרונים כתבו שכשאומר 'שבת טבא' יש בזה שבת ליום השבת (ובפרט שלא אומר בשאר הימים 'יום ראשון טבא' וכד'), ויש שהוסיפו יתירה מכך, שנשים יוצאות ידי חובת קידוש בברכת הדלקת הנרות (שו"ת תשובה מאהבה ח"ב סי' רלט) וכתב על זה בשו"ת יבי"א ח"א או"ח סי' טו שכיון שאין בזה דברי שבת וקילוס לא יצא י"ח, ואפילו החיד"א שכתב שיוצא י"ח קידוש בהזכרת שבת, הנה מעיון ברשב"א (שו"ת

ח"ד סי' רצה) מקור הדברים שזכינו שנדפס כעת משמע שוודאי הכוונה להזכרת שבת עם שבת וקילוס.
וצ"ע לפי מנהגנו שהנשים מוסיפות המילה 'קודש' בברכת הדלקת הנרות, האם אין בזה הזכרת שבת וקדושת השבת.
ומ"מ אין בזה נפקא מינה להלכה לגבי נשים שבירכו על הנרות או אמרו שבת טבא האם יכולות לקדש שוב, דכשם שהאנשים יכולים לקדש אף על פי שבשעת הדחק מסתמכים על כך שיצאו י"ח קידוש בתפלה, כך הנשים מסתמכות על יציאתן ידי חובה שבהדלקת הנרות או באמירת שבת טבא בשעת הדחק בלבד.
וראה עוד בזה להלן על סעיף ג.
3) סעיף יט, שם נתבארו הדיעות אם חיוב הבדלה מן התורה או מדברי סופרים, וכתוצאה מכך האם נשים חייבות בהבדלה.

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 ויש אומרים שאפילו תבשיל שנחבשל כמאכל בן דרוסאי
2 או אפילו נתבשל כל צרכו אלא שהוא מצטמק ויפה לו
3 דהיינו שיפה לו לאדם ושמן במה שהתבשיל מצטמק חוששין
4 שמא יחתה בשבת למהר בישולו או כדי שיהא מצטמק ולפיכך
5 דינו שוה לכל דבר לאילו התחיל להתבשל ולא נתבשל עדיין
6 כמאכל בן דרוסאי שנתבאר למעלה.
7 וכבר נתפשט המנהג להקל כסברא הראשונה:
8 וי וכל זה כשאין הקדירה נוגעת בגחלים כגון שיושבת על גבי
9 כסא של ברזל או על גבי אבנים בתוך הכירה או התנור אבל
10 אם היא עומדת על גבי גחלים אף שהן עוממות וקטומות אסור
11 בכל ענין אף אם הוא מצטמק ורע לו דהיינו שרע לו לאדם
12 ועצב הוא בזה שהתבשיל מצטמק או שהוא חי לגמרי לפי שזה
13 נקרא הטמנה שמטמין על גבי הגחלים והגחלים הם מוסיפים
14 הבל בקדירה ואסור להטמין על גבי דבר המוסיף הבל אפילו
15 מצטמק ורע לו או חי לגמרי כמו שיתבאר בסימן רנ"ז עיין שם
16 הטעם.
17 ויש חולקין על זה ואומרים שלא אסור להטמין על גבי דבר
18 המוסיף הבל אלא כשמדביק דבר המיטלטל סביב הקדירה
19 שהקדירה כולה טמונה באותה דבר ואף שאותו דבר אינו מוסיף

- 20 הבל אלא שהעמיד הקדירה על גבי דבר המוסיף הבל הרי זה
21 אסור כאלו היתה כולה טמונה בדבר המוסיף הבל אבל כאן אף
22 שדופני הכירה או התנור מקיפים סביב דופני הקדירה ואף אם
23 פיהם סתום למעלה מכל מקום כיון שאין שום דבר המיטלטל
24 דבוק סביב דופני הקדירה אין זה נקרא הטמנה מטעם שיתבאר
25 בסי' רנ"ז ואין שום איסור במה שהיא עומדת על גבי דבר
26 המוסיף הבל וכן המנהג.
27 ואפילו אם גחלים בוערות מקיפות ודבוקות סביב דופני הקדירה
28 אין זה הטמנה כיון שהוא מגולה למעלה.
29 אלא שאז אסור לישראל ליטול הקדירה משם בשבת לפי שעל
30 ידי נטילת הקדירה הוא מחתה את הגחלים העליונות ונופלות על
31 התחתונות ומכבות אותן והעליונות הן נבערות מאליהן על ידי
32 חיתוי זה ואף שהוא אינו מתכוין לחתות מכל מקום פסיק רישיה
33 ולא ימות הוא שאי אפשר ליטול הקדירה שלא יחתה הגחלים
34 ומכל מקום מותר לומר לנכרי ליטלה ואף שכל דבר שאסור
35 לעשותו בשבת אסור לומר לנכרי לעשותו מכל מקום כאן
36 שהאיסור נעשה מאלי בלא מתכוין והישראל אינו אומר לו כלל
37 לעשותו אלא שולחו לעשות דבר המותר אם כן אף שמאליו
38 נעשה האיסור הרי לא נעשה בשליחות הישראל שהישראל לא

35 שהשהה אותה שם על הכירה מבעוד יום כיון שבשעת סילוקה
36 מהכירה אין דעתו לעורקה ממנה לגמרי אלא להחזירה לה
37 אח"כ.
38 אבל אם בתחלה כשנטלה לא היה דעתו להחזירה לה וכן אם
39 הסירה מידו פעם אחת או שפינה התבשיל לקדרה אחרת כבר
40 בטלה לה שהייה הראשונה וכשרוצה להחזירה הרי זה כמושיבה
41 בשבת בתחלה וחכמים לא התירו אלא חזרה אבל לא להושיב
42 קדרה בתחלה בשבת על הכירה אע"פ שהיא בענין שאין בה
43 משום איסור בישול כגון שהיא מבושלת כבר כל צרכה שאין
44 בישול אחר בישול ומותר לסומכה אצל המדורה אפילו במקום
45 שהיד סולדת בו מכל מקום כשמעמידה על הכירה שהוא מקום
46 שדרך לבשל שם הרי זה נראה כמבשל לכתחלה בשבת.
47 ומכל מקום כשהיה דעתו להחזירה ועודה בידו מותר להחזירה
48 אפילו לכירה אחרת אע"פ שהבלה מרובה מהראשונה.
49 אבל אם בתחלה היתה טמונה בדרך שיתבאר בסי' רנ"ז ובשבת
50 בא לעורקה מהטמנה זו ולהושיבה לכירה אסור שהרי זה
51 כמושיב בתחלה וכן אם היתה בכירה ובשבת בא ליטלה
52 מהכירה ולהטמינה אפילו בכרים וכסתות או בשאר בגדים שאין
53 מוסיפים הבל אלא מעמידין ההבל אסור שהרי זה כמטמין
54 בתחלה בשבת שאסור אפילו בדבר שאינו מוסיף הבל אלא על
55 דרך שיתבאר בסי' רנ"ז ומכל מקום אם אין הכרים והכסתות
56 כרוכים אלא סביב דופני הקדרה אבל פיה מגולה למעלה הרי
57 זה מותר שאין זה דרך הטמנה:
58 **טו** תנור שהסיקוהו אפילו בקש וגבבא ואפילו הוא גרוף
59 וקטום שהשהה עליו על פי אחד מדרכי ההיתר שנתבארו
60 למעלה אסור להחזיר לו הקדרה בשבת אף על פי שעודה בידו
61 והיה דעתו להחזירה ואפילו הוא מצטמק ורע לו והוא הדין
62 לכופח שהסיקוהו בגפת ועצים לפי שדינם ככירה שהוסקה
63 בגפת ועצים ואינה גרופה וקטומה שאסור להחזיר לה בשבת
64 בכל ענין גזירה שמא יחתה בגחלים ואף שלהשהות מערב שבת
65 לא חששו לחיתוי במצטמק ורע לו מכל מקום לענין חזרה
66 בשבת עצמה החמירו יותר:

חלק ב סימן רנ"ג דין כירה ותנור ליתן עליה הקדרות בערב שבת סעיפים
ט"טו

1 צוהו על ככה והנכרי אינו מוזהר כלל על השבת אלא שאסור
2 לנו לשלחו לעשות איסור:
3 **יא** ואם הגחלים אינם סביב הקדרה אלא תחתיה מן הדין מותר
4 אפילו לישראל ליטלה שאף אם ינענע קצת הגחלים ע"י
5 נטילת הקדרה לא יובערו על ידי כך ולא יוכבו ואף שהן
6 מוקצות ואסור לטלטל המוקצה אפילו בנענוע כל שהוא מכל
7 מקום כיון שאינו מנענען בידו אלא ע"י הקדרה הרי זה נקרא
8 טלטול מן הצד ואין בו איסור כלל.
9 אלא שמכל מקום לכתחלה לא יטלנה ישראל בעצמו אלא ע"י
10 נכרי ואם אין שם נכרי יטלנה בעצמו ויזהר ליטלה בנחת שלא
11 יחתה הגחלים וגם שלא ינענען כלל (אם אפשר לו) לפי שיש
12 אומרים שאפילו ע"י נענוע בלבד הן מתבערות קצת וכיון שהוא
13 נוטלה בנחת בענין שיוכל להיות שלא ינענען כלל אין כאן פסיק
14 רישיה ולא ימות אף אם אף על פי כן הן מתנענעות אין בכך
15 כלום שדבר שאינו מתכוין הוא:
16 **יב** כל מקום שנתבאר שאסור להשהות תבשיל שלא נתבשל
17 כמאכל בן דרוסאי אם עבר ושהה אפילו בשוגג ששכחה
18 שם או שהיה סבור שהוא מותר אסור בין לו בין לאחרים עד
19 שימתינו במוצאי שבת בכדי שיעשו:
20 **יג** שיעור מאכל בן דרוסאי יש אומרים שהוא כמו שליש
21 בישול הראוי לכל אדם ויש אומרים שהוא כמו חצי בישול
22 ולענין הלכה אע"פ שבדברי סופרים הלך אחר המיקל מכל
23 מקום משום חומר שבת צריך לזהר לכתחלה שיתבשל חצי
24 בישול מבעוד יום אם אין שם אחד מדרכי ההיתר אבל בדיעבד
25 יש להתיר התבשיל בכל ענין אם נתבשל שליש בישול מבעוד
26 יום:
27 **יד** כירה שהסיקוהו בקש וגבבא או אפילו בגפת ועצים אלא
28 שהיא גרופה וקטומה ונטל הקדרה מעליה בין מבעוד יום
29 בין משחשכה ובא להחזירה עליה בשבת אם עודה בידו שלא
30 הסירה מידו כשנטלה מעל הכירה עד שעה שרוצה להחזירה
31 ולא פינה ממנה התבשיל לקדרה אחרת אלא רוצה להחזירו
32 כשהוא באותה קדרה שהיתה על הכירה מותר לו להחזירו
33 (בשבת) אם בתחלה כשנטל הקדרה מעל הכירה היה בדעתו
34 שיחזירה אח"כ שנמצא שלא בטלה עדיין שהייה הראשונה

לקוטי תורה

10 להקב"ה (בחינת "בכל מאודך") מתעוררת על ידי
11 גילוי שרשה ומקורה במהותו ועצמותו ית' (וזהו ענין
12 "הוי" – אלקינו").
13 והנה, אהבה זו מתגלית בנשמה רק בהיותה
14 בעולם הזה, כי אז היא מגיעה לבחינת אהבה רבה
15 "ביתר שאת ועוז" גבוה יותר "למעלה מאהבת הנשמה
16 טרם בואה לעולם הזה", שכן, טרם בוא הנשמה
17 לעולם הזה, הרי אף ששורש הנשמה הוא במהותו
18 ועצמותו ית', ו"תמיד היא מיוחדת במאצילה בתכלית

1 האהבה הגדולה לאלקות המתעוררת בנשמה רק על
2 ידי בירור הנפש הבהמית
3 [בפרק זה חוזר רבינו לתרץ את השאלה דלעיל (פרק
4 ד) – מהי "תכלית ירידת שתי הנפשות למלחמתם בעולם
5 הזה"?].
6 והנה בחינת אהבה רבה הנ"ל, בחינת בכל מאודך,
7 היא ביתר שאת ועוז הגבה למעלה מאהבת הנשמה
8 טרם בואה לעולם הזה.
9 הוסבר לעיל שהאהבה הבלתי מוגבלת של הנשמה

1 היחוד" – מכל מקום, סוף-סוף הנשמה כפי שהיא
2 בעולמות עליונים הרי היא מציאות בפני עצמה,
3 ו"אינה בטילה במציאות לגמרי.. באור ה' ממש להיות
4 לאחדים ומיוחדים ביחוד גמור, רק הוא דבר בפני
5 עצמו" ועצם התהוות הנשמה כמציאות בפני עצמה
6 נחשב כעין "ריחוק" ממהותו ועצמותו ית'.

7 הדבר דומה ליחס בין בן לאביו: הבן נמשך
8 "ממוח האב", ומקורו הוא ממהותו ועצמותו של האב
9 (כמבואר בכמה מקומות), ומכל מקום, לאחר שהבן
10 נולד הרי הוא מציאות בפני עצמו ויתכן שהבן יתרחק
11 מאד מאביו, עד כדי כך שלא יהי' שום קשר ויחס
12 ביניהם.

13 ומאחר ששורש הנשמה – כפי שהוא במהותו
14 ועצמותו ית' – אינו מאיר ומתגלה בה בהיותה למעלה
15 בעולמות עליונים, לפיכך אין הנשמה יכולה להגיע
16 לאהבה רבה זו להקב"ה טרם בואה לעולם הזה.

17 [וכל-שכן בנשמה כפי שירדה למטה להתלבש
18 בגוף, כי אע"פ שנתבאר לעיל שעל ידי ההתבוננות
19 ב"הוי' אלקינו" מתעוררת הנשמה באהבה רבה לה',
20 אהבה בכל מאדך – אין בכח ההתבוננות לבדה לעורר
21 אהבה זו, מחמת ריחוק הנשמה משרשה ומקורה
22 ב"הוי'"].

23 [והאפשרות של הנשמה לבוא לידי אהבה "בכל
24 מאדך" –]

25 והיא באה דוקא על ידי התבררות נפש החיונית
26 וביטול הרע שבה.

27 רק כאשר הנשמה נמצאת למטה בעולם הזה ועל
28 ידי עבודתה היא "מבררת" את הנפש החיונית הבהמית
29 ופועלת בה ביטול – אזי מתגלה בה שרשה ומקורה
30 במהותו ועצמותו ית', והיא מתעוררת באהבה "בכל
31 מאדך".

32 כמ"ש מגלה עמוקות מני חושך.

33 וזהו פירוש נוסף על הנ"ל בכתוב "מגלה עמוקות
34 מני חושך":

35 "חושך" משמעו לגריעותא (חושך לפי פשוטו)
36 והכוונה לחושך הנפש הבהמית אשר דוקא על ידי
37 "בירור" חושך זה מתגלה בנפש האלקית ענין
38 ה"עמוקות" שלה, היינו שרשה ומקורה במהותו
39 ועצמותו ית' – ועל ידי זה היא מתעוררת באהבה
40 בלתי מוגבלת להקב"ה.

41 וכיתרון האור מן החושך דוקא, וכמו שכתוב
42 כמ"א.

43 מדרגה נעלית זו בבחינת האהבה, הבאה על ידי
44 בירור החושך דוקא ("מגלה עמוקות מני חושך") היא
45 המשמעות הפנימית של הכתוב "כיתרון האור מן
46 החושך".

47 כלומר: אין כוונת הכתוב לומר (רק) שיש יתרון
48 ומעלה באור לעומת החושך, אלא הכוונה היא שיש
49 מעלה באור הבאה לאחר מצב של חושך, לעומת אור
50 סתם; ועוד זאת – שיתרון אור זה בא מן החושך עצמו.

51 וכך בעניננו: דוקא על ידי עבודת הנשמה "לברר"
52 את החושך של הנפש הבהמית, מתגלה בה "יתרון
53 אור" (למעלה מהאור המאיר בה בהיותה למעלה
54 בעולמות עליונים).

55 – כפי שיתבאר להלן.

56 וזהו תכלית ירידת הנשמה בעולם הזה, לברר
57 וללבן הרע שבנפש הבהמית, בכדי שתגיע לאהבה
58 רבה זו.

59 זהו, אפוא, התירוץ לשאלה הנ"ל – מהי התכלית
60 של ירידת שתי הנפשות למטה, והרי כאשר הנפש
61 הבהמית היא למעלה בשרשה היא בטילה לאלקות
62 ואינה צריכה שום "בירור", ולשם מה ירדה למטה
63 ונעשית כלולה מטוב ורע עד שצריכה בירור על ידי
64 הנפש האלקית?

65 כי הירידה של הנפש הבהמית למטה להיות כלולה
66 מטוב ורע – כדי שגם הנפש האלקית תרד למטה
67 לעולם הזה כדי לבררה – הנה ירידה זו היא לצורך
68 עלי', כי רק על ידי שהנפש הבהמית יורדת למטה עד
69 שנעשית בבחינת "חושך", והנפש האלקית מבררת את
70 החושך הזה – מתגלה בנפש האלקית "יתרון אור",
71 למעלה ממדריגתה בעולמות עליונים.

72 וכיאר הדבר, בהיות ששרש נפש החיונית היא
73 ממדרגה גבוה מאד, כמ"ש ואלה המלכים כו'
74 בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל.

75 שרשה של הנפש החיונית (הבהמית) בעולמות
76 עליונים הוא ממדריגה גבוהה מאד, כנרמז בכתוב
77 "ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך
78 לבני ישראל": "אדום" קאי על הנפש הבהמית
79 שמקליפה, ומלכי אדום קאי על שורש הנפש הבהמית,
80 ועל זה נאמר "ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום

במדריגה גבוהה מאד, ואור אלקי גבוה זה מתגלה
ב"נפש האלקית", ועל ידי זה היא מתעלית ביותר, עד
ש"הוי" נעשה "אלקין", היינו שמאיר בו מהותו
ועצמותו ית', ובמילא "תתלהב נפשו באהבה עזה"
ואהבה רבה בלתי מוגבלת להקב"ה, אהבה ד"בכל
מאדך".

[ועתה חוזר רבינו לפירוש הכתוב שב"דיבור
המתחיל, "כי תהיין לאיש גו' והי' הבן הבכור לשניאה"]:

וזהו והיה הבן הבכור לשניאה, שדוקא מנפש
הבהמית שהיא שנואה, והיה בן הבכור, לפני מלך
מלך.

"כי תהיין לאיש שתי נשים" קאי על שתי הנפשות
שבכל אדם; "האחת אהובה" – הנפש האלקית,
ו"האחת שנואה" – הנפש הבהמית.

ועל זה אומר הכתוב "והי' הבן הבכור לשניאה"
– מאחר ששורש הנפש הבהמית ("שניאה") גבוה
יותר מהנפש האלקית, כמ"ש "לפני מלך מלך לבני
ישראל", לכן "והי' הבן הבכור לשניאה" שהנפש
הבהמית היא ה"בכור", ומשום כך דוקא על ידי בירור
הנפש הבהמית (ה"שניאה") באים לאהבה עליונה יותר
לאלקות.

והנה לשניאה כתיב, ביו"ד, לשון דבר אחר.
על פי הנ"ל, ש"בן הבכור לשניאה" קאי על שורש
הנפש הבהמית, יובן השינוי בלשון הכתוב, שגבי
"והי' הבן הבכור" לא נאמר ל"שנואה" אלא
ל"שניאה" (ביו"ד), שפירושו (לשון מפעיל, היינו לא
שהיא עצמה שנואה) אלא שהיא מביאה וגורמת שנאה
ל"דבר אחר" [וכפי שממשיך:]

והיינו הר סיני, הר שירדה שנאה לעובדי כוכבים
ומזלות.

פירוש זה ב"שניאה" (לשון מפעיל) הוא על דרך
דרשת חז"ל על "הר סיני" – "הר שירדה שנאה
לעכו"ם עליו". לפי פשוטו, קאי על אומות העולם,
היינו שהקב"ה שונא אותם לפי שלא קבלו את התורה;
אבל הפירוש הפנימי בזה הוא שעל ידי התורה בא
האדם לידי שנאה לרע (ה"גוי") שבקרבו.

למאוס הרע בתכלית, על ידי התגלות הרצון
ואהבה שלמעלה מחדעת:
כלומר:

לפני מלך מלך לבני ישראל", היינו שיש קדימה (לא
רק בזמן, אלא קדימה במעלה ומדריגה) למלכי אדום
(שורש הנפש הבהמית) ביחס למלכים אשר מלכו לבני
ישראל, היינו שורש הנפש האלקית שבעולמות
עליונים.

[וכאן יש להדגיש ולהבהיר: מעלת הנפש החיונית על
הנפש האלקית מצד שרשה בעולם עליון יותר היא רק
ביחס לנשמה כפי שהיא כבר מציאות בפני עצמה, וכפי
שהיא נמצאת בעולמות העליונים];

אך שרשה הראשון של הנשמה הקדושה הוא למעלה
מכל העולמות כולם, והיא מושרשת במהותו ועצמותו
ית', כביכול, כנ"ל בפירוש "הוי' – אלקינו" דוקא].

רק שנפלה בשכירת הכלים, בהסתרים וצמצומים
רבים, שמכסה ומסתיר יחוד אור אין סוף ב"ה.

אע"פ ששורש הנפש הבהמית גבוה יותר משורש
הנפש האלקית, הרי מובן שבירידתן למטה הנפש
האלקית היא למעלה מנפש הבהמית, כי הנפש
הבהמית ירדה ו"נפלה" מאד משרשה ומקורה
[ב"נפילה" הנקראת בכתבי האריז"ל בשם "שבירת
הכלים"]. ועל זה נאמר (במלכי אדום) "וימלוך וימת",
משום ש"מיתה" היא כינוי לירידת ונפילת השורש
למטה באופן שהאור הוא בתכלית ההעלם.

ומחמת הירידה וה"נפילה" הגדולה הזו נוצרו
הסתרים וצמצומים רבים המכסים ומעלימים על אור
אין סוף ב"ה, וכך מתערב בנפש החיונית הרבה רע,
עד שהיא מונעת גם את הנפש האלקית מ"הביט" באור
אין סוף ב"ה.

[משא"כ הנפש האלקית, אף שגם היא ירדה וירידה
גדולה מלמעלה למטה, מכל מקום גם בירידתה למטה
נשארת במעלתה כמו שהיא בשרשה בעולמות
עליונים, מאחר שבירידתה אינה עוברת דרך שום
צמצום].

ולכן, כאשר נתברר ונפרד בחינת הרע שבה על ידי
נפש האלהית, ממילא תגיע לאהבה רבה הנ"ל
ביתר שאת [מ]כמו קודם ירידתה.

זהו גם ביאור הדבר ש"יתרון האור" בא מן
ה"חושך" דוקא: על ידי שהנפש האלקית מבררה
ומפרידה את הרע שבנפש הבהמית (בחינת "חושך"),
מתגלה ה"אור" של שרש נפש הבהמית, שהוא

1 הנפש הבהמית כפי שהיא למטה היא "שנואה"
 2 ויש בה רע, אבל מצד שרשה למעלה – "הבן הבכור"
 3 – הרי היא המקור לאהבה רבה לה' (כנ"ל), ועל ידי
 4 גילוי אהבה רבה זו, "ממילא נתהפך חשוכא לנהורא,
 5 ויוציא לאור צלמות, בחינת הרע שבנפשו שנהפך

לטוב".

6 וזהו "לשניאה" – שגילוי אהבה רבה זו, שלמעלה
 7 מהדעת, פועל שהאדם יהיה שונא ומואס את הרע
 8 בתכלית ועל ידי זה "נהפך הרע שלו לטוב ממש".
 9 ד"ה כי תהיין פרק ז

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

1 (ב) אך הענין הוא דודאי כח האלקי המהוה אותם
 2 המתגלה עליהם הוא בבחי' מקיף בהעלם כמו
 3 שא' ומוראך עליהם וכן ומקבלים עליהם עול מלכות
 4 שמים כו' וכאשר בא האור הזה בגלוי ובקירוב יותר מכפי
 5 מדת הצמצום אז הן מתפעלים ביותר ומשתחווים ואו'
 6 שירה ומשבחים ומפארים ליוצרים כו' וניתוסף להם אור
 7 וחיות גדול עד שתשוקתם לצאת מכלי חומרם המוגבל
 8 לגמרי והיינו מה שאו' השרפים קדוש הוי' כו' והאופנים
 9 ברעש גדול או' ברוך כו' וכמ"ש בזהר בפי' שמות
 10 המלאכים כמיכאל גבריאל דאל זה נהירו דנהיר עלייהו
 11 בבחי' מקיף כו' וכן ואימתך עליהם בבחי' מקיף כו' והוא
 12 בחי' מדת המל' דמלכותך מל' כ"ע שמדה זו מאיר בכל
 13 העולמות והנבראים במדה וקצבה דוקא ומזה הן חיים
 14 וקיימים במציאות בריאה יש מאין אך כאשר מאיר הארת
 15 אור ושפע אלקי ביתר מכדי המדה שלהם בקירוב יותר אז
 16 תכלה נפשם ליכלל במקורם מעוצם התשוקה ונקרא
 17 התכללות וביטול זה בחי' ביטול היש לאין ממש והוא
 18 ענין השיר שאו' המלאכים בכל עולם לפ"ע הגלוי אור
 19 האלקי דמדת מל' דאצילות בבי"ע עד צבא השמים
 20 התחתונים שמקבלים ממל' דמל' דעשי' והן הגלגלים
 21 ומזלות כו' שמשתחווים בסיבובם בתמידות ונמצא מובן
 22 דגם זאת ההארה הבאה מלמעלה ביתר מכפי המדה גם
 23 זה בא במדה ושיעור בכל עולם לפי ערך שאם לא הי'
 24 נמשך במדה היו מתבטלים ממצאותם לגמרי וכענין
 25 הושיט אצבעו קטנה ביניהן ושרפן לגמרי כו' ואמנם הארה
 26 זאת הבא' בגלוי מן ההעלם זהו עיקר חידוש האור ושפע
 27 לקיום הברואי' מאין ליש בכל יום שיתקיימו במציאותם

28 בחומר וצורה שלהם וכמו שא' ובטובו מחדש בכל יום
 29 תמיד מע"ב כי אין חידוש החיות שלהם בא כ"א מלמעלה
 30 ממקור חוצבם הבא בבחי' ההסתר וצמצום כו' וזהו
 31 שתשוקתם להתכלל בבחי' כליון כל עצמותם במקור
 32 החיים הנמשך להם בגלוי יותר ממדתם הראשונה וענין
 33 התכללות זאת הוא ע"י השיר שלהם דוקא כי כל בחי'
 34 התכללות ועלי' מלמטה למעלה הוא ע"י שיר דוקא כידוע
 35 דכל שיר וניגון הוא הבא בבחי' עלי' והתכללות וא"א
 36 לעלי' והתכללות בלא שיר וזמרה עד שתכלה נפשו בשיר
 37 זה מעוצם התענוג והחדוה שנק' בחי' רצוא כו' (וכמו
 38 בנפש האדם בהתפעלות עצמיות הנפש ממש ישיר בשיר
 39 וניגון שנק' שיר פשוט שבא מעצם הנפש ברוך התגברות
 40 התענוג והעריכות עד שמתגברת על הנפש לצאת מכלי
 41 הגוף לגמרי כמו לבי ובשרי ממש ירננו כו' כלה שארי
 42 ולבבי כו' כמובן בכל שירות שבתהילים כו') אך יש בשיר
 43 וניגון בחי' רצוא ושוב שאחר העלי' וההתכללות לצאת
 44 מן החומר חוזר ומתיישב רוחו אליו בבחי' שוב וכמ"ש
 45 והחיות רו"ש כלהב היוצא וחוזר ונכנס וכך הוא בניגון
 46 שיש בו ב' תנועות א' החדוה והתענוג לצאת וליכלל והב'
 47 המרירות מצד היפוכו שלא יכול לעלות כמו מתי אבא
 48 ואראה פני אלקים וכה"ג והוא בחי' שוב וכלולים כא'
 49 בתנועות הנגון והשיר כידוע שא"א לכל שיר ונגון בלא
 50 התכללות מרצוא ושוב יחד וכך הוא בשיר המלאכים
 51 כשמשתחווים ואו' שירה כמו ענין הסיבוב דגלגלים
 52 שעולים ויורדים בסיבובם וכך הוא באופנים וחיות הקדש
 53 וגם בשרפים שבעולם הבריאה שאו' קדוש וחוזרים
 54 ואומרים מלא כל הארץ כבודו וכה"ג וד"ל:

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

- 1 מצוה (שצ"ו) **שריפת** פרה אדומה שנאמר ויקחו אליך
2 פרה אדומה תמימה וגו' (במדבר
3 י"ט ב') וז"ל הרמב"ם המצוה היא שצונו לעשות פרה
4 אדומה כדי שיהי' אפרה מזומן למי שיצטרך אליו לטהרת
5 טומאת מת כמו שאמר והיתה לעדת בני"י (במדבר י"ט
6 ט') וכבר התבאר דיני מצוה זו במס' פרה: ביאור
- 7 הדברים צריך להעתיק אי"ה מכתב ידי בביכעל המתחיל
8 כי ביום הזה יכפר כו', את התורה ששמענו פ' פנחס על
9 המשנה דמס' פרה הכל כשרים לקדש כו', וענין התולעת
10 לא נת' שם אך נת' בתורה ע"פ וידבר ה' אל משה כו'
11 זאת חוקת התורה וביאורה שנת תקס"ה כ"י דו"ח הרב
12 שי:

מצות שריפת פרה אדומה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

- 1 **ושורש** ענין חיי עולם הוא ע"ד מ"ש בפ' הפסוק ואתה
2 מרום לעולם הוי' (תילים צב) שמה שנמשך
3 לעולם הוא מבחי' מרום בחי' רוממות עצמותו א"ס ב"ה,
4 וכמארו"ל במד"ר ר"פ קדושים פכ"ד ע"פ ואתה מרום,
5 רוממות אתה נוהג בעולמך, כהונה לעולם, מלכות בית דוד
6 לעולם, קדושה לישראל לעולם, וע"ד מ"ש רו"ל במד"ר
7 ויצא פרשה ע' שם הגדולה לאה גדולה במתנותי, כהונה
8 לעולם, מלכות בית דוד לעולם דכתיב ויהודה לעולם תשב
9 (יואל ג' כ) וכתיב זאת מנוחתי עדי עד (תילים קל"ב), ושם
- 10 הקטנה רחל קטנה במתנותיה יוסף לשעה, שאול לשעה,
11 ושילה לשעה. והטעם הוא לפי שה"א גדולה לאה פי' ה"א
12 גדולה היא בחי' בינה מקבלת מע"ק ולכן הוא לעולם,
13 משא"כ ה"א קטנה מל' מקבלת מז"א, ולכן הוא רק לשעה.
14 וז"ע שהתפלה היא ג"כ רק חיי שעה, אבל התורה היא
15 בחי' חיי עולם, ולכן אנו מברכים בברכת התורה וחיי עולם
16 נטע בתוכינו, וכן אומרים בקדושת ובא לציון ונתן לנו
17 תורת אמת וחיי עולם כו', ועי' מזה בד"ה ויתן אל משה
18 (כ"ז) בשם הכוונות והרמ"ז.

ונתתי שלום בארץ

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

- 1 **וזהו** שארו"ל בפסחים דנ"ו ע"א בענין בשכמל"ו משל
2 לבת מלך שהריחה ציקי קדירה אם תאמר יש לה
3 גנאי לא תאמר יש לה צער הביאו עבדי' לה בחשאי. בת
4 מלך היא בחי' מל' וכידוע בענין רני ושמחי בת ציון
5 ובענין בת היתה לאברהם אבינו כו' דבת היא בחי' מל',
6 ומה שהריחה ציקי קדירה הן התבלין שנשארי' בשולי
7 הקדירה שיש בזה קיוהא וחריפות. והיינו כמ"ש בסש"ב
8 פכ"ז בענין ועשה לי מטעמים שיש ב' מיני מעדנים א'
9 ממאכלים ערבים ומתוקים והב' מדברים חריפים או
10 חמוצים רק שהם מתובלים ומתוקנים כו' והן ב' מיני נח"ר
11 א' מביטול הסט"א לגמרי ע"י עבודת הצדיקים בהביטול
12 דיתו"ע. והב' כד אתכפיא סט"א ע"י העבודה בבחי'
13 יתו"ת שהו"ע בירור הנה"ב והתענוגים מדבר חריף
14 המתובל כו', ועז"א משל לבת מלך שהריחה ציקי קדירה
- 15 והוא התענוג מהבירורים וצריכה לירד ולהוות מציאת היש
16 עד שיומשך חיות גם להע' שרים ועי"ז יהי' הבירור. תאמר
17 היינו שתימשך ותתפשט בזה יש לה גנאי שהרי נמשך
18 חיות גם לסט"א ויש להם אחיזה בסוף ותחתית המדריגות
19 וכענין נחש כרוך על עקבו כו', והוא הנקרא גנאי כו'. לא
20 תאמר יש לה צער שהרי מעלת הבירורים גדול מאד כו'.
21 הביאו לה עבדי' בחשאי והיינו שהתקינו לומר בשכמל"ו
22 בחשאי. וי"ל דענין בחשאי היינו שיהי' בזה הביטול
23 דיתו"ע דז"ע בחשאי וכמו צלותא בחשאי קול דממה דקה
24 שזהו בבחי' ביטול אמיתי דוקא כידוע. וכאשר בהעבודה
25 דיתו"ת יש בזה מעורב ג"כ בחי' הביטול דיתו"ע כנ"ל אז
26 לא יהי' מזה יניקה ופועל הבירור בטוב כו' כנ"ל, (וזהו
27 ג"כ ענין יחוד הוי' ואלקים שהוא יחוד יתו"ע ויתו"ת
28 כו'):

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים חלק א

ירידת הנשמה – לקיים תומ"צ, תשובה היא רפואה, כי באה להסיר את ההעלם וההסתור
שבעולם.

שהוא עלמא דשקרא, וכף הקלע הוא מה שזורקים את
הנשמה מסוף העולם ועד סופו בשביל להוציא ולזרק את
האותיות של הדברים בטלים שנקלטו בה בהיותה בגוף,
משפט זה הוא עוד קדם המשפט דגיהנום, וכמו על דרך
משל כגד המלא פתמים וצריכים לכבסו במים רותחים
ולהוציא הפתמים, הנה תחלה חובטים אותו במקלות
ומנערים אותו (מיא טרייסעלט אויס) להוציא האבק שנתקבל
בו במשך הזמן, הנה כמו כן המשפט דחבוט הקבר וכף
הקלע הוא להוציא את האותיות דדברים בטלים שדבר
במשך ימי חייו, וכאשר יתבונן האדם דבשביל דברים
בטלים אלו שאין בהם שום ממש יסבל יסורים קשים
ומרים כאלו, ואי לזאת הנה החכם אשר עניו בראשו, הנה
לא זו בלבד אשר יזהר את עצמו מלדבר דברים בטלים,
אלא יעשה לו לחק להתלמד איזה דבורי תורה בעל פה
להיות חקוקים במחו ולבו, כמו משניות או תורה שבכתב
או ספר תהלים, שיוכל לחזור אותם בהלכו ברחובות קריה.
וזהו "גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם", דעל ידי
התשובה מעומקא דלבא^א, הנה על ידי זה מביא רפואה
להסיר את ההעלם וילגלות את האמת דטבע עצמו הוא
אלקות, ולכן התשובה היא רפואה לעולם, שיתגלה האמת
דטבע עצמו הוא אלקות. וזהו "שובה ישראל", דהתשובה
צריכה להיות "עד" כי "הנוי" שהוא למעלה מן הטבע,
דהיה הוה ויהיה באחד הוא למעלה מן הטבע, הנה זה
יהיה "אלקיך" שהוא ענין הטבע, "כי כשלת בעונך" –
דעון הוא עוות ועקום, דישראל הם למעלה מן הטבע,
וכאשר הם נותנים עצמם אל הטבע זהו עוות ועקום. ובכדי
להגיע לזה להיות הנוי אלקיך, הוא על ידי "קחו עמכם
דברים", שהם אותיות התורה כפ"ל, דעל ידי זה הנה
"ושובו אל הנוי" שלמעלה מהשתלשלות, ואז יהיה גלוי
ההשפעה מלמעלה ברכ טוב מלמעלה מן הטבע בטבע.

שבת תשובה, תר"צ

והנה כל איש ישראל אפלו איש הפשוט שאין לו ידיעה
והשגה בתורה, בין אם סבת העדר ידיעתו בהשגת
התורה הוא שלא למד, או שלמד והטרד בעניני עולם, הרי
יש לו נשמה, וגם נשמתו הרי שרש שרשה היא משרשת
בחי החיים אין סוף ברוך הוא, ואף גם ירידת נשמתו הוא
בשביל פונה ותכלית, וכל אדם יהיה מי שיהיה יודע ומבין
אשר בריאת האדם וירידת נשמתו אינו בשביל אלו הענינים
הגשמיים שעוסק בהם, והגם דכתיב "ששת ימים תעבד"
כו' שנתן רשות לעבד, ואדרבה כתיב "ויברכך ה' אלקיך
בכל אשר תעשה", שצריכים לעשות כלי לפרנסה, והכלי
צריכה להיות טהורה שלא יהיה בה גזל וגנבה ואונאת
דעת, ואז הנה ברפת ה' היא תעשיר, אבל פנימיות נפשו
ורצונו צריך להיות מסור ונתון אל התכלית האמיתי ללמד
תורה ולקיים את המצוות בחיות, דהרי חיי האדם בעולם
הזה הרי הם מגבלים, וכמו שכתוב "ימי שנותינו בהם
שבועים שנה ואם בגבורת שמונים שנה", וכתוב "הלא צבא
לאנוש עלי ארץ (כי יש צבא וזמן לאנוש כמה יחיה. רש"י),
וכימי שכיר ימיו" (וכימי שכיר שנשכר לשנה ויודע שיכלו ימי
שכירתו, כן זה יודע שיכלו שניו הקצובות לו. רש"י), והינו
דכללות ימי האדם הקצובים לו לחיות בחיי גוף בעולם
הזה הרי הם קצובים ומגבלים, ואי לזאת הרי כל יום ויום
מחיי הוא נוגע בנשמתו ממש, וכתיב "היום לעשותם"
דוקא בעולם הזה, ואמרו רבותינו ז"ל "יפה שעה אחת
בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם
הבא", דחיי העולם הבא בכלל שהוא עולם האמת הוא
תלוי באפן חיי בעולם הזה, והינו דכאשר ישים אל לבו
דלבד זאת אשר על כל מעשיו חס ושלום הלא טובים או
הרעים ידונו אותו בגיהנום, הנה עוד זאת הרי תחלת דינו
של אדם הוא חבוט הקבר וכף הקלע, דחבוט הקבר הוא
להשכיח (מאכען פארגעסען) את האדם חייו של עלמא דין

36 לזכור היטב שבכך הדפו את ברכות הצדיקים.
37 קשה לי לומר, מר לי לדבר, יש רצון לומר מלה
38 טובה, מלת עדוד ונחמה.
39 אך, למורת לבי מוכרחני להדגיש, שבמצב הכללי
40 המר, ירחם השי"ת, רואה אני ר"ל את הצד השמאלי של
41 הברכות וההבטחות של הרביים והצדיקים גאוני העולם,
42 אני רואה את ה"באם לאו".
43 בהכירי היטב את המצב הגשמי המר של בית ישראל,
44 יברכם השי"ת בפרנסה ובבריאות, לוחצות על לבי
45 האזהרות החמורות של רבותינו, ה"באם לאו", ומכריחות
46 אותי לומר בבהירות את אשר אני מרגיש.
47 חזק אני בבטחוני להשי"ת שעל ידי שיחזקו את כלי
48 הברכה, יעוררו הרביים הקדושים והצדיקים גאוני עולם
49 רחמים בעד כל אחד ואחד בפרט להיוושע בבני חיי
50 ומזוני וגם המצב הרוחני יוטב.
51 ידידנו אנ"ש ד' עליהם יחיו, קחו ברכות אבות
52 קדושים. מן ההכרח שלכל אחד תהיה קופת רמבעה"ן
53 של "כולל חב"ד".
54 ידידנו אנ"ש, לטובתכם בבני חיי ומזוני, מחובתי
55 לומר לכם בכל לשון של תחנון ובקשה ובכל לשון של
56 פקודה ואזהרה, שבכל משפחה חסידית ואצל כל אדם עצמאי
57 מוכרחה להיות קופת רמבעה"ן של "כולל חב"ד", וכל אחד
58 מוכרח להיות מעוניין לחזק את התמיכה.
59 ומתוך אהבת ישראל אני פונה גם אל אלה השייכים
60 לכוללים אחרים יצ"ו לחזק את תמיכתם בכוללים
61 כפקודת גאוני וצדיקי עולם זי"ע.
62 ומקרב ולב עמוק הנני מברך את כללות אנ"ש, הם
63 ביתם זרעם וזרע זרעם בתוך כלל אחינו בני ישראל יחיו
64 בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר.
65 ובזכות רבנו הקדוש בעל השמחה, ובזכות אבותינו
66 רבותינו הקדושים, ירים השי"ת קרן אחינו בני ישראל
67 בגשמיות וברוחניות, וירום קרן התורה והעבודה, ויחיש
68 גאולתנו ופדות נפשינו, וישלח לנו גואל צדק אשר יקבץ
69 נדחינו מארבע כנפות הארץ ויביאנו אל המנוחה ואל
70 הנחלה לעבדו יתברך בלבב שלם.

1 כבר דובר כמה פעמים, כמה כוחות קדושים הקדישו
2 הרבי וכל כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים על קופת
3 הרמבעה"ן, כולל חב"ד.
4 בשנים האחרונות נחלש מאד איסוף כספי ארץ
5 ישראל לקופת רמבעה"ן שישד הרבי.
6 "כולל חב"ד" הוא הכוס של ברכה שכ"ק אבותינו
7 רבותינו הקדושים בירכו בברכות מאליפות עדי עד את
8 כל אלה שיהיה בידם קופה של "כולל חב"ד" ויתמכו
9 ביושבי ארץ ישראל העוסקים בתורה ועבודה.
10 המלחמה העולמית, האירועים השונים בכל המדינות,
11 הרסו את התמיכה של [קופת] רמבעה"ן ושל כל מוסדות
12 התורה, גם של "כולל חב"ד" וגם של שאר הכוללים יצ"ו.
13 קשה מאד לומר ולהצביע, אך את האמת אי אפשר
14 להסתיר, היא מבצבצת מכל הפינות.
15 יהודים, אדבר על הברכות וההבטחות שרבותינו
16 הקדושים בירכו והבטיחו לעד ולנצח נצחים, את כל אלה
17 שיתמכו ב"כולל חב"ד", וכך גאוני וצדיקי עולם של
18 כוללים אחרים ומוסדות התורה והצדקה.
19 אני מדבר על הברכות של רבותינו הקדושים
20 וברכותיהם של הגאונים, על ה'ברוך האיש אשר יקים'
21 את דבריהם הקדושים, אך מה"ה"ן מן ההכרח להבין גם
22 את ה"באם לאו".
23 רבותינו הקדושים וגאוני וצדיקי עולם נתנו
24 ברכותיהם והבטחותיהם לכל אלה שיתמכו במוסדות
25 הקודש, וציוו בחומרה ובמלות עונש קשים, שבכל
26 המצבים אסור להפר תמיכה זו ואסור להמירה ח"ו
27 לדברי צדקה אחרים.
28 האזהרה החמורה של רבותינו הקדושים ושל גאוני
29 וצדיקי עולם, נחלשה בדברים מסויימים, ובהרבה
30 מקומות הופרה לגמרי בגלל סיבות שונות, דבר שהביא
31 לחורבן במוסדות הקודש בארצנו הקדושה ת"ו.
32 מצב העולם היהודי קשה ומר, כלי הפרנסה נהרסו
33 ונחרבו, יחוס השי"ת על עמו ועדתו. אכן, ישנן הרבה
34 סיבות שבגללן הפסיקו את התמיכה בקופת הרמבעה"ן
35 "כולל חב"ד", וכן בשאר מוסדות הקודש, אך מן ההכרח

רשימת כבוד קדושת אדמו"ר הרי"צ – תרצ"ט

- 1 ל. וכשעזב הוד כ"ק רבינו צמח צדק את ביהמדר"ר יצא הר"נ עם קבוצת החסידים שהלכו עמו
- 2 אל החצר ויעמדו בקרן זוית אחד ויחזור ר"נ את המאמר מלה במלה בלי שום מכשול.
- 3 אח"כ הוכרח הר"נ להפסיק את החזרה בכדי להתפלל ערבית ולקדש ולטעום סעודת יו"ט קודם
- 4 שיאיר היום, ואחר הסעודה כשהאיר היום ובא מבית הטבילה חזר עוד הפעם את המאמר.
- 5 בשבת⁵⁶ בצהרים אמר כ"ק רבינו הדרוש וארשתיך לי לעולם וביאורו – שנדפס בלקו"ת⁵⁷ – והר"נ
- 6 קבל את המאמר כולו וחזר אותו מלה במלה עם כל הפסוקים ומאמרי הזהר ומדרשים שנזכרו ונתפרשו
- 7 בו מה שעשה רושם גדול על השומעים.
- 8 ביום הראשון דחה"ש אמר רבינו את הדרוש וספרתם לכם וביאורו – שנדפס בלקו"ת⁵⁸.
- 9 וביום השני דחה"ש בסעודת יו"ט אמר רבינו את הדרוש והחכמה מאין תמצא, והוא הביאור השני
- 10 בענין תספרו חמשים יום הנדפס בלקו"ת⁵⁹.

(59) שם יב, א ואילך. וראה ד"ה והחכמה מאין תמצא תשמ"ח, דאף שבלקו"ת לא נדפסה התחלה זו (והחכמה מאין תמצא), מ"מ מובן מרשימה הנ"ל שזו היתה התחלת המאמר כשנאמר ע"י הצ"צ, וגם מתוכן הדרוש מובן ששייך לענין והחכמה מאין תמצא.

(56) מכאן עד סוף הסעיף הועתק (בשינויים קלים) ב"היום יום" שם. והובא בד"ה וארשתיך דש"פ במדבר, ה' סיון תשמ"ח ובד"ה והחכמה מאין תמצא דיום ב' דחג השבועות תשמ"ח. (57) במדבר ח, ב ואילך. (58) שם י, א ואילך.

אגרות קודש

- 1 ב"ה כ"א מר חשון תרצ"ו
- 2 אטוואצק
- 3 אל ידידי תלמידי התמימים בעי"ת תל
- 4 אביב יע"א, ד' עליהם יחיו
- 5 שלום וברכה!
- 6 במענה על מכתבם כנראה ממוצאי ש"ק בראשית,
- 7 מברכים מ"ח העבר, הנה בנועם קראתי ככל האמור בו,
- 8 וקראתי שמו של כל אחד ואחד הבא על החתום, וברכתי
- 9 אתכם וב"ב יחיו בתוך כללות אנ"ש וב"ב שי' כי ימלא השי"ת
- 10 משאלות לבבכם לטובה ולברכה בגו"ר ויעזרכם בכל המצטרך
- 11 לכם בגו"ר.
- 12 אמנם כן ההתוועדות במסיבת רעים יקרה היא במאד
- 13 המביאה תועלת בלתי משוערת בעטרת תפארת המדות טובות
- 14 מצות אהבת ישראל, אבל ההתרגשות והתפעלות הלב צריכה
- 15 להיות מוגבלת במסגרת הדעת והתבונה. ההתרגשות הטהורה
- 16 וההתפעלות התמימה הם מפתחות הפותחים מנעולי היכלות

- 17 הקודש, אבל אינם אלא מפתחות בלבד. אבל מכיון שפותחין
- 18 את הדלתות ודורכים על המפתן צריכים לזכור כי תורתנו
- 19 תורת החב"ד, היא, אשר ראשיתה: השכלה, הבנה והעמקה.
- 20 תכליתה התבוננות ועבודה שבלב בחיות פנימי וסופה הקיום
- 21 דמצות מעשיות בחיות ומדות טובות בחיבה.
- 22 יקירי צמודי לבבי, אתם ידעתם עד כמה נפשי רוחי
- 23 ונשמתי כמה, תאבה וצמאה לראות בטובכם בטוב ביתכם
- 24 ובטוב ילדיכם, ד' עליכם יחיו, ברוב טוב בגשמיות וברוחניות
- 25 בתוך כללות אנ"ש שי', הנה ראשית הכל היא ההתאחדות
- 26 באהבה ואחזה להיות כל אחד מכם דורש טובת חבירו, ועם
- 27 זה לחזק את המשמעת להכיר במהות עצמו ולהכיר במעלת
- 28 חבירו הגדול ממנו ולהיות נשמע לכל אשר יצוה עליו ואז הנה
- 29 כולם יחדיו יזכו בעזרתו ית' להביא תועלת בלתי משוערת
- 30 להרחיב ולהגדיל חוג עדת אנ"ש ד' עליהם יחיו.
- 31 ידידם הדו"ש טובים והצלחתם בגו"ר
- 32 המברכם בגו"ר.

אג"ק מוהרי"צ נר"ג

ב"ה, כ"ה תשרי, תשי"ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מא' חוהמ"ס, ומוכן שמה שכותב שמתירא לקבל עליו להיות חסיד
חבד"י, מפני שהיא מטלת עול כבוד של לימוד חסידות וכו',

כמה תשובות בדבר, והעיקריות שבהן,

(א) אין זה הטלת עול חדש, לאחר שכאו"א בכל יום מקבל עליו פעמים עומ"ש ועול מצות באמירת
קריאת שמע, וכדבר משנה (ברכות פרק ב' משנה ב') והרי לימוד זה, חלק הוא מעול המצות, ולאחרי
שמוקבלים העול בכלל, הרי הכלל מורכב מפרטים.

(ב) עול האמור אינו כבד, כיון שלימוד תורת החסידות, כמו לימוד כל חלקי התורה, הרי הוא
בהליכה מן הקל אל הכבד,

(ג) ובהמשך הליכה זו, כשמכירים יותר תוכן תורה זו, העמקות שבה וביחד עם זה הבהירות,
מתרבה החשק ללמדה, והתענוג בהשגת הענינים ששני אלו מהפכים ענין עול לענין של רצון וחשק,

וידוע הסיפור ע"ד רבנו הזקן בעל התניא, שבתחלת פרסומו את תורתו, תורת חב"ד במדינת רייסין
וליטא, עבר דרך שקלאוו, מבצר המגדים אז לתורה זו ועניני, ועלה על הבימה בבית הכנסת הגדול שם,
ובקול גון כדרכו בקדש, הקריא הכתוב: טעמו וראו כי טוב ה', פארזוכט און זעהט ווי ה' (יתברך) איז גוט,
ובהיות דבריו יוצאין מן הלב חוצב להבות אש, נכנסו ללב השומעים, וכמסופר מחסיד לחסיד דור אחר דור
עד לדורינו זה, "זיינען עם נאכגעלאפען צענדליגער יונגע לייט", שעסקו אחרי כן בלימוד תורת החסידות,
ובמשך הזמן נעשו לעמודי עדת החסידים.

החשש הנוסף שלו, שע"י לימוד החסידות לא יוכל להתרכז כ"כ בחקירותיו,

הנה בידו להקדיש ללימוד זה [ובתקופה הראשונה, זה יספיק] עכ"פ זמנו הפנוי מחקירות אלו.

ומה שכופל הנני זה כמה פעמים, ע"ד לימוד זה ונחיצותו, מפני שמצווה כאו"א מאתנו על הנהגה
האמורה, כיון שאמרו חז"ל בכגון דא עד מאה פעמים.

ויהי רצון אשר מתאים לנקודת מכתבי הכללי לראש השנה דהשתא יראה את המניעות להאמור
כמו שהן, זאת אומרת, קטנות ביותר, ואשר החלטה בתוקף הדעת בכיוון הנ"ל בכחה לבטלן כליל.

בכבוד ובברכה לבשו"ט בכל האמור.

פרשת בראשית

א «בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ: ב וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֵּהוֹ וְבָהּ וַחֲשָׁךְ עַל־פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל־פְּנֵי הַמַּיִם: ג וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי אוֹר וַיְהי־אוֹר: ד וַיֹּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאוֹר כִּי־טוֹב וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: ה וַיִּקְרָא אֱלֹהִים אֶל־הָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לַיְלָה וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם אֶחָד: ו וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי רִקְיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם וַיְהי מְבֹדֵל בֵּין מַיִם לַמַּיִם: ז וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־הַרְקִיעַ וַיְבָרֶךְ בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לַרְקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לַרְקִיעַ וַיְהי־כֵן: ח וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַרְקִיעַ שָׁמַיִם וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי: ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקְווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מְקוֹם אֶחָד וַתֵּרָא הַיַּבֵּשָׁה וַיְהי־כֵן: י וַיִּקְרָא אֱלֹהִים אֶל־הַיַּבֵּשָׁה אֶרֶץ וְלַמְּקוֹה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיֹּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: יא וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תִּדְשָׁא הָאָרֶץ דִּשְׂא עֵשֶׂב מְזִרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֵשֶׂה פְרִי לַמִּינֹה אֲשֶׁר זֶרְעוּבוּ עַל־הָאָרֶץ וַיְהי־כֵן: יב וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דִּשְׂא עֵשֶׂב מְזִרִיעַ זֶרַע לַמִּינֹה וְעֵץ פְּרִי אֲשֶׁר זֶרְעוּבוּ לַמִּינֹה וַיֹּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: יג וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם שלישי: יד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהי מְאֹרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וּשְׁנָיִם: טו וְהָיוּ לְמְאֹרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ וַיְהי־כֵן: טז וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֶת הַגְּדֹלִים אֶת־הַמְּאֹר הַגָּדֹל לְמַמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת־הַמְּאֹר הַקָּטָן לְמַמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים: יז וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ: יח וְלַמָּשָׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיֹּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: יט וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם רביעי: כ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם שָׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רִקְיעַ הַשָּׁמַיִם: כא וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֶת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה וְהַרְמִשֹּׁת אֲשֶׁר שָׂרְצוּ הַמַּיִם לַמִּינֹהֶם וְאֵת כָּל־עוֹף

כָּנָף לַמִּינֹהוּ וַיֹּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: כב וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֹאוּ אֶת־הַמַּיִם בַּיָּמִים וְהָעוֹף יִרָב בָּאָרֶץ: כג וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם חמישי: כד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לַמִּינֹה בַּהֶמָּה וּרְמֵשׁ וְחַיֹּת־הָאָרֶץ לַמִּינֹה וַיְהי־כֵן: כה וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חַיֵּי הָאָרֶץ לַמִּינֹה וְאֶת־הַבְּהֵמָה לַמִּינֹה וְאֵת כָּל־רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לַמִּינֹהוּ וַיֹּרָא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: כו וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בְּדִגְתַּי הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׁ עַל־הָאָרֶץ: כז וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם: כח וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֹאוּ אֶת־הָאָרֶץ וּכְבִּשְׁתֶּה וּרְדּוּ בְּדִגְתַּי הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיַּי הָרֹמֶשֶׁת עַל־הָאָרֶץ: כט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־כָּל־עֵשֶׂב אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וְאֶת־כָּל־הָעֵץ אֲשֶׁר־בּוֹ פְּרִיעֵץ זֶרַע לָכֶם וְהָיָה לְאֹכְלָה: לוֹכְלֵל־חַיַּי הָאָרֶץ וְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וְכָל־רֶמֶשׂ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת־כָּל־יֶרֶק עֵשֶׂב לְאֹכְלָה וַיְהי־כֵן: לא וַיֹּרָא אֱלֹהִים אֶת־כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה־טוֹב מְאֹד וַיְהי־עֶרֶב וַיְהי־בֹקֶר יוֹם השישי: פ ב «וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל־צִבְאָם: ג וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְכֹל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: ד וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי כֹ שָׁבַת מְכֹל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"ט א עמ' 24)

וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד (א, לא)

לכאורה, ביום הששי הרי היה חטא עץ הדעת. ויש לומר, שהוא על דרך מאמר ר"ל טוב זה יצר טוב, טוב מאד זה יצר הרע. ומבאר בספרות, שעל ידי זה שהיצר הרע מביא את האדם לחטא, הוא מגיע אחר כך למעלת התשובה, שהופכת ודונות לזכויות, ובמקום שבעל תשובה עומד, צדיק גמור אינו יכול לעמד (וזוהי תכלית בריאת יצר הרע). טוב – עבודת הצדיק. טוב מאד – עבודת ה' בעל תשובה.

שלישי וַיִּקְרָא הָאֱלֹהִים שְׁמוֹת לְכָל-הַבְּהֵמָה וְלָעוֹף
 הַשָּׁמַיִם וּלְכָל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְלָאָדָם לֵאמֹר עֹזֵר
 בְּנִגְדּוֹ: ^א וַיִּפֹּל יְהוָה אֱלֹהִים וַתִּרְדְּמָה עַל-הָאָדָם
 וַיִּישָׁן וַיָּקֻחַ אֶחָת מִצִּלְעָתָיו וַיִּסְגֵּר בָּשָׂר תַּחְתָּנָה:
^ב וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים אֶת-הַצִּלְעַל אֲשֶׁר-לָקַח
 מִן-הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיִּבְאֶהָ אֶל-הָאָדָם: ^ג וַיֹּאמֶר
 הָאָדָם זֹאת הִפַּעַם עִצָּם מֵעִצָּמִי וּבָשָׂר מִבָּשָׂרִי
 לְזֹאת יִקְרָא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לִקְחָהּ זֹאת: ^ד עַל-כֵּן
 יַעֲזֹב-אִישׁ אֶת-אָבִיו וְאֶת-אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ
 לְבָשָׂר אֶחָד: ^ה וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֶרְוָמִים הָאָדָם
 וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבַּשְׁשׁוּ: ^ו וַתִּנְחַשׁ הָיָה עֵרֹם
 מִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר
 אֶל-הָאִשָּׁה אַף כִּי-אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכָּל
 עֵץ הַגֶּן: ^ז וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל-הַנָּחַשׁ מִפְּרִי עֵץ-הַגֶּן
 נֹאכָל: ^ח וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ-הַגֶּן אָמַר אֱלֹהִים
 לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְעוּ בּוֹ פֶּן-תָּמוּתוּ: ^ט וַיֹּאמֶר
 הַנָּחַשׁ אֶל-הָאִשָּׁה לֹא-מוֹת תָּמוּתוּ:
^י כִּי יָדַע אֱלֹהִים כִּי בְיוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ וּנְפַקְחוּ
 עֵינֵיכֶם וַהֲיִיתֶם כְּאֱלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע: וַתֵּרָא
 הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֹאכָל וְכִי תֹאוֹהֶיּוּ
 לַעֲיִנִּים וַנַּחֲמֵד הָעֵץ לְהַשְׁכִּיל וַתִּקַּח מִפְּרִיָּו
 וַתֹּאכַל וַתֵּתֶן גַּם-לְאִישָׁהּ עִמָּה וַיֹּאכַל: וַתִּפְקַחְנָה
 עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיִּדְעוּ כִּי עֲרֻמָּם הֵם וַיִּתְּפְרוּ
 עֲלֵהּ תֹאנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֹת: ^{יא} וַיִּשְׁמְעוּ אֶת-קוֹל
 יְהוָה אֱלֹהִים מִתְּהִלָּה בִּגְן לְרוּחַ הַיּוֹם
 וַיִּתְּחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה
 אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגֶּן: ^{יב} וַיִּקְרָא
 יְהוָה אֱלֹהִים אֶל-הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אֵיפֹה:
 וַיֹּאמֶר אֶת-קִלְדָּה שְׁמַעְתִּי בִּגְן וְאִירָא
 כִּי-עֵרֹם אֲנִי וְאֶחָבָא: ^{יג} וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לְךָ
 כִּי עֵרֹם אָתָּה הַמֶּן-הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ
 לֵבְלֹתִי אֲכָל-מִמֶּנּוּ אָכַלְתָּ: ^{יד} וַיֹּאמֶר
 הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי
 הוּא נִתְּנָה-לִּי מִן-הָעֵץ וָאֹכַל: ^{טו} וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֱלֹהִים לְאִשָּׁה מַה-זֹּאת עָשִׂיתְּ
 וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הַנָּחַשׁ הִשְׁיָאֲנִי
 וָאֹכַל: ^{טז} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶל-הַנָּחַשׁ

שני וַיִּבְרָא אֱלֹהִים תְּלֹדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבְרָאָם בְּיוֹם
 עֲשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם: ^א וְכָל י שִׁיחַ
 הַשָּׂדֶה טָרֵם יְהִי בָאָרֶץ וְכָל-עֶשֶׂב הַשָּׂדֶה טָרֵם
 יִצְמַח כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה אֱלֹהִים עַל-הָאָרֶץ
 וְאָדָם אֵין לַעֲבֹד אֶת-הָאָדָמָה: וְאָדָם יַעֲלֶה
 מִן-הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת-כָּל-פְּנֵי הָאָדָמָה: וַיִּיצֶר יְהוָה אֱלֹהִים
 אֶת-הָאָדָם עָפָר מִן-הָאָדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפּוֹ נִשְׁמַת
 חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה: ^ב וַיִּפְּעַ יְהוָה אֱלֹהִים
 גֶּן-עֵדֶן מִקֶּדֶם וַיִּשֶׂם שֵׁם אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר:
^ג וַיִּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן-הָאָדָמָה כָּל-עֵץ נֹחַמֵד
 לְמִרְאָה וְטוֹב לְמֹאכָל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגֶּן
 וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע: וַנְּהַר יֵצֵא מֵעֵדֶן
 לְהַשְׁקוֹת אֶת-הַגֶּן וּמִשָּׁם יִפְּרֹד וְהָיָה
 לְאַרְבַּעָה רְאשִׁים: ^ד שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן הוּא
 הַסֹּכֵב אֶת כָּל-הָאָרֶץ הַחוּלָה אֲשֶׁר-שָׁם
 הַזָּהָב: ^ה וְהָיָה הָאָרֶץ הַזֹּאת טוֹב
 שָׁם הַבְּדִלָח וְאִבְנֵי הַשֹּׁהַם: ^ו וַיִּשֶׂם-הַנָּחַשׁ
 הַשְּׁלִישִׁי חִדְקָל הוּא הַהִלָּךְ קִדְמַת אֲשׁוּר
 וְהַנְּהַר הָרְבִיעִי הוּא פָּרַת: ^ז וַיָּקֻחַ יְהוָה אֱלֹהִים
 אֶת-הָאָדָם וַיִּנְחָהוּ בְּגִן-עֵדֶן לַעֲבֹדָה
 וּלְשִׁמְרָה: ^ח וַיִּצַּח יְהוָה אֱלֹהִים עַל-הָאָדָם
 לֵאמֹר מִכָּל עֵץ-הַגֶּן אָכַל תֹּאכַל: ^ט וּמִעֵץ
 הַדַּעַת טוֹב וָרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי
 בְיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת: ^י וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֱלֹהִים לֹא-טוֹב הָיִיתָ הָאָדָם
 לְבָדוֹ אֶעֱשֶׂה-לּוֹ עֹזֵר בְּנִגְדּוֹ: ^{יא} וַיִּיצֶר יְהוָה אֱלֹהִים
 מִן-הָאָדָמָה כָּל-חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֶת
 כָּל-עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּבְאֶה אֶל-הָאָדָם
 לְרֹאוֹת מַה-יִּקְרָא-לּוֹ וְכָל אֲשֶׁר יִקְרָא-לּוֹ
 הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ בראשית תשמ"ג)

וַיִּיצֶר ה' אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם (כ. ז.)

שְׁנֵי יָצָרִים . . יָצָר טוֹב וְיָצָר רָע (ברכות סא, א)

הַקִּבְּרָה נֶחֱם בָּאָדָם יָצָר רָע כְּדִי לְהִבְיֹאוֹ לְתַכְלִית שְׁלֵמוֹתוֹ,
 כִּי כָאֲשֶׁר אָדָם מִתְגַּבֵּר עַל יָצָרוֹ, עֲבוּדָתוֹ הִיא בְּתַכְלִית הַעֲלוּי
 וּמִתְגַּלִּים כְּחוּתָיו וּמַעֲלֹתָיו. וְכַמְבָּאָר בְּחִסְדֵּי מִשַׁל מִלָּךְ
 שְׁשֻׁלַח אֶת בְּנוֹ לְמַרְחָקִים, כְּדִי לִכְחֹן אִם יִתְנַהֵג כְּדָבָרֵי גַם בְּהִיּוֹתוֹ
 רְחוֹק מֵאַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ, וְכֵן יִגְלֶה וַיִּצָּל אֶת כְּחוּתָיו בְּשִׁלְמוֹת.

כִּי עָשִׂיתָ וְאֵת אֲרֹר אֶתָּה מִכָּל־הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל־גִּחְלָנֶךָ תִּלְדֶּךָ וְעֹפֶר תֹּאכַל כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ: ^א וְאִיכָּה | אִשִּׁית בִּינֶךָ וּבִין הָאִשָּׁה וּבִין זֶרַעְךָ וּבִין זֶרַעָהּ הוּא יִשׁוּפְךָ רֹאשׁ וְאֶתָּה תִּשׁוּפֶנּוּ עֶקֶב: ^ב אֶל־הָאִשָּׁה אָמַר הִרְבָּה אֲרֻבָּה עֲצֻבוֹנֶךָ וְהִרְגֶּךָ בַּעֲצָב תִּלְדִּי בָנִים וְאֶל־אִישׁוֹ תִּשְׁוֹקְתֶּךָ וְהוּא יִמְשַׁלְּכֶךָ: ^ג וְלֹאֲדָם אָמַר כִּי שְׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ וְתֹאכַל מִן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אֲרֹרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרְךָ בַּעֲצָבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ: ^ד וְקוֹץ וְדִרְדֹּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְאֹכְלֶתָ אֶת־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה: ^ה בְּזַעַת אֶפְיֶךָ תֹּאכַל לֶחֶם עַד שׁוֹבֶכְךָ אֶל־הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לָקַחְתָּ כִּי־עֹפֶר אֶתָּה וְאֶל־עֹפֶר תָּשׁוּב: ^ו וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חוּהַ כִּי הוּא הִיְתָה אִם כָּל־חַי: ^ז וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לָאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כִּתְנוֹת עוֹר וְיָלֶכְשָׁם: ^ח

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות א עמ' 73)

וַיֹּאמֶר לוֹ אִיכָּה (ג, ט)

כַּאֲשֶׁר רִבְנֵי הַזֶּקֶן הָיָה בְּמֶאֱסָר, שָׁאָלוּ אוֹתוֹ: מַה פֶּשֶׁר שְׁאֵלָה זוֹ. הַשִּׁיב הִרְבִּי: הַקִּבְ"ה שׁוֹאֵל אֶעֱלֶה כָּל אָדָם - הֵיכֵן אֶתָּה? הָאֵם הֵנָּה יוֹרֵעַ מִמֶּטֶר בְּרִיאַתְךָ בְּעוֹלָם, מַה הֵנָּה צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת, וְכֵּה עֲשִׂיתָ בַּפֶּעַל...? וְהִנֵּה כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי וְחֻמֵּי אֲדָמוֹ"ר אָמַר, שְׁמַעְנָה זֶה הִצִּיל אֶת אֲדָמוֹ"ר הַזֶּקֶן מִכָּלֹת הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהִיְתָה לוֹ מֵרֵב שְׁמִיחָה וְתַעֲנוּג שְׂנִיחָה לְמִסֵּר נַפְשׁוֹ עַל חֲסִידוֹת. וְאָכֵן, הַקִּבְ"ה שׁוֹאֵל תְּמִיד אֶת כָּל אֶחָד 'אִיכָּה' (וּשְׁאֵלָה זוֹ הִיא גַם נְתִינַת כֹּחַ): יֵשׁ מִי שֶׁהִשְׁאֵלָה מִצִּילָתוֹ מִכָּלֹת הַנֶּפֶשׁ, וְיֵשׁ מִי שֶׁהִשְׁאֵלָה גּוֹרָמַת לוֹ לֹא לִהְיוֹת שְׂקוּעַ בַּתְּאוּת אֶלָּא לְהִתְחַזֵּק בַּעֲבוּרָת ה'.

רביעי כב וַיֹּאמֶר | יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ לָדַעַת טוֹב וָרַע וְעָתָה | פֶּן־יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מִעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וַחֲיִי לְעֹלָם: ^א וַיִּשְׁלַחְהוּ יְהוָה אֱלֹהִים מִגִּן־עֵדֶן לַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לָקַח מִשָּׁם: ^ב וַיַּגִּרֶשׁ אֶת־הָאָדָם וַיִּשְׁכֹּן מִקְדָּם לְגִן־עֵדֶן אֶת־הַכְּרִבִּים וְאֵת לֶהֱטֵה הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת לְשֹׁמֵר אֶת־דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים: ^ג וְהָאָדָם יָדַע אֶת־חֲוָה אִשְׁתּוֹ וַתְּהַר וַתֵּלֶד אֶת־קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת־יְהוָה: ^ד וַתִּסָּפֵף לָלֶדֶת אֶת־אָחִיו אֶת־הָבֶל וַיְהִי־הֶבֶל רֹעֵה צֹאן וְקַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה: ^ה וַיְהִי

מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֹא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה: ^א וְהֶבֶל הַבִּיא גַם־הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמִחֻלְבְּתָן וַיַּעַשׂ יְהוָה אֶל־הֶבֶל וְאֶל־מִנְחָתוֹ: ^ב וְאֶל־קַיִן וְאֶל־מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיַּחֲרֹךְ לְקַיִן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָּנָיו: ^ג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן לָמָּה חָרָה לָךְ וְלָמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ: ^ד הֲלוֹא אִם־תֵּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תֵיטִיב לִפְתּוֹחַ חַטָּאת רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תִּשְׁוֹקְתּוּ וְאֶתָּה תִּמְשָׁל־בּוֹ: ^ה וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־הֶבֶל אָחִיו וַיְהִי בְּהִיּוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיָּקָם קַיִן אֶל־הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ: ^ו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן אֵי הֶבֶל אָחֶיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי: ^ז וַיֹּאמֶר מַה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחֶיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן־הָאֲדָמָה: ^ח וְעַתָּה אָרֹר אֶתָּה מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת־פִּיהָ לָקַחְתָּ אֶת־דְּמֵי אָחֶיךָ מִיָּדְךָ: ^ט כִּי תַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה לֹא־תִסְפֹּף תִּתֵּן־כֹּחָהּ לָךְ נָע וָנָד תִּהְיֶה בָאָרֶץ: ^י וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־יְהוָה גְּדוֹל עוֹנִי מִנִּשְׂאוֹ: ^{יא} הֵן גִּרְשִׁית אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפְּנֵיךְ אֶפְתָּר וְהָיִיתִי נָע וָנָד בָּאָרֶץ וַיְהִי כָּל־מִצְעָי יַהֲרֹגְנִי: ^{יב} וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לֵבֶן כָּל־הַרְגָה קַיִן שְׁבַע־עֲתִים יָקָם וַיִּשָּׂם יְהוָה לְקַיִן אוֹת לְבִלְתִּי הַכּוֹת־אֹתוֹ כָּל־מִצְאוֹ: ^{יג} וַיֵּצֵא קַיִן מִלְפָּנָי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בָּאָרֶץ־נֹדֶד קִדְמַת־עֵדֶן: ^{יד} וַיִּדַּע קַיִן אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתְּהַר וַתֵּלֶד אֶת־חֲנוּךְ וַיְהִי בְנָה עֵיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר כֶּשֶׁם בְּנוֹ חֲנוּךְ: ^{טו} וַיּוֹלֵד לְחֲנוּךְ אֶת־עֵירָד וְעֵירָד יָלַד אֶת־מַחֲיָאֵל וּמַחֲיָאֵל יָלַד אֶת־מֶתוּשָׁאֵל וּמֶתוּשָׁאֵל יָלַד אֶת־לָמֶךְ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר המאמרים מזקוט ב עמ' רנח)

וְאֵכָל וַחֲיִי לְעוֹלָם (ג, כב)

לְכַאוּרָה, מַה בָּכָף אִם יִחְיֶה לְעוֹלָם, וַיְהִי הָאָדָם נִבְרָא מִלְּבַתְחֵלָה שְׂיִחְיֶה לְעוֹלָם, שְׁלֵכֵן נִצְטָנָה לֹא לְאָכַל מִעֵץ הַדַּעַת. וּמִבְּאֵר בַּחֲסִידוֹת, שְׁקָדָם הַחֲטָא הָיָה הֵרַע מִבְּדֵל מִהַטּוֹב, וְעַל יְדֵי הַחֲטָא הִתְעַרְבוּ הַטּוֹב וְהָרַע, שְׁאֵין טוֹב בְּלֹא רַע וְאֵין רַע בְּלֹא טוֹב; וְאִם יִחְיֶה לְעוֹלָם, גַּם הֵרַע שָׁבוּ יִתְקַיֵּם לְעוֹלָם. לְפִי זֶה נִמְצָא, שְׁמִיתָה בָּאָה לְעוֹלָם כְּדֵי שְׁלֹא יִהְיֶה קִיּוֹם לָרַע. וּבַעֲמֵק יוֹתֵר יֵשׁ לוֹמֵר, שֶׁהִמִּיתָה הִיא תוֹצֵאָה מִהַחֲטָא. שְׁכֵן, חֲטָא הוּא מִנַּת רִיחָנִי (כִּי חִיּוֹת הִיא בְּקִדְשָׁה דִּן־קָא, וְאֵלּוּ רַע וְטִמְאָה הֵם מִנַּת), וּמִנַּת רִיחָנִי הִבִּיא גַם מִיתָה גְּשְׁמִית.

חמישי י וַיִּקְחֻהוּ לְמֶדֶד שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאִחָת עֲדָה וְשֵׁם הַשְּׁנִית צִלְהָ: ד וַתֵּלֶד עֲדָה אֶת־יִבְלָה הִיא הָיָה אָבִי יִשָּׁב אָהֵל וּמִקְנֶה: כ וְשֵׁם אָחִיו יוֹבֵל הִיא הָיָה אָבִי פְּלִתְפֶשֶׁת בְּנוֹר וְעֻגָב: כב וְצִלְהָ גַם־הָיָה יִלְדָה אֶת־תּוֹבֵל קֵין לְמִישׁ פְּלִחְרָשׁ נַחֲשֶׁת וּבְרוֹל וְאַחֻת תּוֹבֵל־קֵין נַעֲמָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ח ב עמ' 591)

ויקרא את שמו אנוש, אז הוחל לקרא בשם ה' (ד, כו) יש לשאל, מדוע מִדְּבַר הַתּוֹרָה בְּגִנּוּתוֹ שֶׁל אָנוֹשׁ, שֶׁבְּזִמְנוֹ הִתְחִילוּ לַעֲבֹד עֲבוֹדַת זָרָה. וַיֵּשׁ לומר, שֶׁהַתּוֹרָה רומֶזת לָנוּ שְׁאֵדָם יָכוֹל לַעֲבֹד עֲבוֹדַת זָרָה רק כְּאִשֶּׁר הוּא בְּכַחֲנֵת אָנוֹשׁ, לְשׁוֹן חִלּוּשׁוֹת (כְּפֶתוּחַ עֲקוֹב הַלֵּב מִכָּל וְאָנוֹשׁ הוּא), הִנֵּנוּ שְׁעֻנְגֵי הָאָדָם שָׁבוּ, יִתְרוֹן הָאָדָם עַל הַבְּהֵמָה, הֵם בְּחִלּוּשׁוֹת. וְאֵלּוּ כְּאִשֶּׁר יִתְרוֹן הָאָדָם עַל הַבְּהֵמָה הוּא בְּהַתְּבָרֻת, לֹא שִׁיכַת עֲבוֹדַת זָרָה, שֶׁהִיא דָּבָר מִפְּרֶד לְמַגְרִי גַם מִצַּד הַשֶּׁכֶּל הַפְּשׁוּט. בְּדוֹר שְׁמִינִיגוֹ נִקְרָא 'אָנוֹשׁ' (לְפִי תְּכִינֵת דּוֹרוֹ) - יֵשׁ אִפְשָׁרוֹת שְׁבָנֵי הַדּוֹר יַעֲבֹדוּ עֲבוֹדַת זָרָה.

ששי כ וַיֹּאמֶר לְמֶדֶד לְנָשָׁיו עֲדָה וְצִלְה שְׁמַעַן קוֹלִי נָשִׁי לְמֶדֶד הָאֲנוֹנָה אִמְרָתִי כִּי אֵיִשׁ הִרְגֵּתִי לְפָצְעִי וַיֵּלֶד לַחֲבֶרְתִּי: כג כִּי שִׁבְעָתַיִם יָקִם־קֵין וְלְמֶדֶד שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה: כה וַיֵּדַע אָדָם עוֹל אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שֵׁת־לִי אֱלֹהִים זָרַע אַחֵר תַּחַת הַכֶּלֶב כִּי הִרְגוּ קֵין: כו וּלְשֵׁת גַּם־הָיָה יֶלֶד־בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אָנוֹשׁ אִזּוֹ הוֹחֵל לְקָרָא בְּשֵׁם יְהוָה: ס ה' אִזּוֹ סֵפֶר תּוֹלְדֵת אָדָם בַּיּוֹם בָּרָא אֱלֹהִים אָדָם בְּדַמּוֹת אֱלֹהִים עָשָׂה אוֹתוֹ: ד זָכַר וְנִקְבָּה בְּרֵאשׁ וַיִּכְרֹד אוֹתָם וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמָם אָדָם בַּיּוֹם הַבְּרֵאשׁ: ג וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה שָׁנָה וַיֵּלֶד בְּדַמּוֹתוֹ כְּצִלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת: ו וַיְהִיו יְמֵי־אָדָם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֵׁת שְׁמִנֶה מֵאֹת שָׁנָה וַיֵּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ה וַיְהִי פְּלִיִּי אָדָם אֲשֶׁר־חִי תִשַּׁע מֵאוֹת שָׁנָה וְשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיָּמָת: ס וַיְחִי־שֵׁת חֲמִישֵׁת שָׁנִים וּמֵאָה שָׁנָה וַיֵּלֶד אֶת־אָנוֹשׁ: ז וַיְחִי־שֵׁת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אָנוֹשׁ שִׁבְעִים וְשִׁמְנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֵּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ח וַיְהִיו פְּלִיִּי־שֵׁת שְׁתֵּים עָשָׂר שָׁנָה וַתִּשַּׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: ט וַיְחִי אָנוֹשׁ תִּשְׁעִים שָׁנָה

וַיֵּלֶד אֶת־קֵיִן: י וַיְחִי אָנוֹשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־קֵיִן חֲמִשׁ עָשָׂר שָׁנָה וְשִׁמְנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֵּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: יא וַיְהִיו פְּלִיִּיִּי אָנוֹשׁ חֲמִשׁ שָׁנִים וַתִּשַּׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: יב וַיְחִי קֵיִן שִׁבְעִים שָׁנָה וַיֵּלֶד אֶת־מֶהֱלֵלָאֵל: יג וַיְחִי קֵיִן אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מֶהֱלֵלָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה וְשִׁמְנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֵּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: יד וַיְהִיו פְּלִיִּיִּי קֵיִן עָשָׂר שָׁנִים וַתִּשַּׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: טו וַיְחִי מֶהֱלֵלָאֵל חֲמִשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיֵּלֶד אֶת־יֶרֶד: טז וַיְחִי מֶהֱלֵלָאֵל אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־יֶרֶד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשִׁמְנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֵּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: יז וַיְהִיו פְּלִיִּיִּי מֶהֱלֵלָאֵל חֲמִשׁ וַתִּשַּׁעִים שָׁנָה וְשִׁמְנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: יח וַיְחִי־יֶרֶד שְׁתֵּים וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּמֵאָה שָׁנָה וַיֵּלֶד אֶת־חֲנוֹךְ: יט וַיְחִי־יֶרֶד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־חֲנוֹךְ שְׁמִנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיֵּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: כ וַיְהִיו פְּלִיִּי־יֶרֶד שְׁתֵּים וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַתִּשַּׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: כא וַיְחִי חֲנוֹךְ חֲמִשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיֵּלֶד אֶת־מֶתוֹשֶׁלַח: כב וַיְתִהֲלֶךְ חֲנוֹךְ אֶת־הָאֱלֹהִים אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מֶתוֹשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֵּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: כג וַיְהִי פְּלִיִּיִּי חֲנוֹךְ חֲמִשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וְשְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה: כד וַיְתִהֲלֶךְ חֲנוֹךְ אֶת־הָאֱלֹהִים וַאֲיָנֻוּ כִּי־לָקַח אוֹתוֹ אֱלֹהִים: ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ח עמ' 211)

זָכַר וְנִקְבָּה בְּרֵאשׁ וַיִּכְרֹד אוֹתָם (ה, ב)

הַבְּרֵכָה הָאִמְתִּית בָּאָה מִלְּמַעְלָה כְּשִׁינֵנוּ הַעֲנִין שֶׁל זָכַר וְנִקְבָּה - בְּרֵכָאן לֹא אִשְׁתַּכַּח אֵלָּא בְּאַתֵּר דְּאִשְׁתַּכַּח דְּכַר וְנִקְבָּא (זח"א נה, ב). וּבְמִקְרָא אִמְרוּ (יבמות סב, ב) כָּל אָדָם שָׁאִין לוֹ אִשָּׁה, שְׂרוּי בְּלֹא בְרֵכָה. וְכַתּוּב בְּסִפְר מִדְּבַר קְדָמוֹת לְהַחֲדִי"א (מַעֲרֶכֶת נָשִׁים): אֵין הַבְּרֵכָה מִצּוּיָה בַּתּוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל אָדָם אֵלָּא בְּשִׁבְלֵי אִשְׁתּוֹ. . וְאִשְׁרֵי דְהַשָּׁעַם, דְּאִישׁ וְאִשָּׁה שְׂזוּכוּ י"ה בִּינֵיהֶם, וְנִמְצָא, דְּעַל יְדֵי צְרוּף אִשְׁתּוֹ גּוֹרֵם יְחִיד עֲלִיּוֹן, וּמִשָּׁם יִשְׁתַּלְשַׁל כִּי שֵׁם צָוָה ה' אֶת הַבְּרֵכָה.

שביעי כה וַיְחִי מֶתוֹשֶׁלַח שִׁבְעִים וְשִׁמְנִים שָׁנָה וּמֵאָה שָׁנָה וַיֵּלֶד אֶת־לֶמֶד: כו וַיְחִי מֶתוֹשֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־לֶמֶד שְׁתֵּים וְשִׁמְנִים שָׁנָה וְשִׁבְעִים מֵאוֹת שָׁנָה וַיֵּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: כז וַיְהִיו פְּלִיִּיִּי מֶתוֹשֶׁלַח תִּשַּׁע וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַתִּשַּׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמָת: ס כה וַיְחִי־

לְמֹד שְׁתֵּים וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמֵאֵת שָׁנָה וַיֹּלֶד בֶּן:
 כט וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר "זֶה יִנְחַמְנוּ מִמַּעַשְׁנוֹ
 וּמִעֲצָבוֹן יָדֵינוּ מִן־הָאָדָמָה אֲשֶׁר אָרָרָה יְהוָה:
 4 וַיַּחֲיֵ־לְמֹד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ חָמֵשׁ וַתְּשׁוּעִים
 שָׁנָה וַחֲמִשׁ מֵאֵת שָׁנָה וַיֹּלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: 5 וַיְהִי
 כֹּל־יְמֵי־לְמֹד שֶׁבַע וְשִׁבְעִים שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה
 וּמֵת: 6 וַיְהִי־נֹחַ בֶּן־חָמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיֹּלֶד נֹחַ
 אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת: 7 וַיְהִי כִּי־הִחֵל
 הָאָדָם לָרֶב עַל־פְּנֵי הָאָדָמָה וּבָנוֹת יָלְדוּ לָהֶם:
 8 וַיִּרְאוּ בְנֵי־הָאֱלֹהִים אֶת־בָּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הֵנָּה
 וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכָּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ: 9 וַיֹּאמֶר יְהוָה
 לֹא־יֵלֶדוּן רוּחִי בָאָדָם לְעֹלָם בְּשֹׁגֶם הוּא בָשָׂר וְהָיוּ
 יָמֵיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה: 10 הַנִּפְלִיִּים הָיוּ בְּאָרֶץ
 בִּימֵי הָהֵם וְגַם אַחֲרֵי־כֵן אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים
 אֶל־בָּנוֹת הָאָדָם וַיִּלְדוּ לָהֶם הַנְּבִרִים אֲשֶׁר
 מַעֲוֹלָם אָנְשֵׁי הַשָּׁם: 11 וַיִּרְא יְהוָה כִּי רַבָּה רַעַת
 הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל־יֹצֵר מַחְשַׁבְתָּ לָּבֹ רַק רָע כָּל־
 הַיּוֹם: 12 וַיִּנָּחֵם יְהוָה כִּי־עָשָׂה אֶת־הָאָדָם בָּאָרֶץ
 וַיִּתְּעַב אֶל־לִבּוֹ: 13 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֲמַחֶה אֶת־הָאָדָם

אֲשֶׁר־בְּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה
 עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם כִּי נִחְמַתִּי כִּי עָשִׂיתִם:
 14 וְנָח מֵצָא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה:

פפס קמ"ו פסוקים, אמציה, יהוהוה סימן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 450)

ויהי כל ימי למד שבע ושבעים שנה (ה, לא)

כבוד קדושת מזרי וחמי אדמו"ר אמר, שבראשית היא
 'פרשה גדולה', כי היא כוללת משך זמן של יותר מאלף וחמש
 מאות שנה - יותר מכל הפרשיות שבחמש ביהוד (שחרי סיום
 החמש הוא בשנת ב' אלפים תפ"ח). והנה, "התורה מדברת
 בעצם בעליונים ורומזת בשניות בפתחונים", הינו שכל ענין
 בתורה עקרו הוא למעלה, וממנו נמשך ונשתלשל 'רמז' למטה.
 ואף כאן: פרשנותו מכילה ענינים רבים, 'בעליונים', ומטה
 נשתלשל שהיא מקיפה שנים רבות, 'בתחתונים'.

מפסיר ה וירא יהוה כי רבה רעת האדם בארץ
 וכל־יצר מחשבת לבו רק רע כל־היום: 15 וינחם
 יהוה כִּי־עָשָׂה אֶת־הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְּעַב אֶל־לִבּוֹ:
 16 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֲמַחֶה אֶת־הָאָדָם אֲשֶׁר־בְּרָאתִי מֵעַל
 פְּנֵי הָאָדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף
 הַשָּׁמַיִם כִּי נִחְמַתִּי כִּי עָשִׂיתִם: 17 וְנָח מֵצָא חֵן בְּעֵינֵי
 יְהוָה:

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי
 שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט
 ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא
 מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עִזְרִיִּים הֵיךְ לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכֶּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרַב־נַעַם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שְׁלוֹם. אֶרֶץ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׂמְלָהּ
 עֶשֶׂר וּכְבוֹד. יֵי חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדדיקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוק. * האבנט חוגרים בתחילת
 שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה
 היא על הכל לשמוע ההפסרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפסרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
 הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמִשְׁעָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
 וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרות כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרות כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרות ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרות לפרשת בראשית בישיעה פרק מב

מב ה כה־אמר האל יהוה בורא השמים ונומיהם רקע הארץ וצאצאיה נתן נשמה לעם עליה ורוח להלכים בה: וְאֲנִי יְהוָה קְרֹאתֶיךָ בְּצֶדֶק וְאַחֲזֹק בְּיָדְךָ וְאַצְרֶךָ וְאֶתְּנֶךָ לְבָרִית עִם לְאוֹר גּוֹיִם: ז לִפְקֹחַ עֵינַיִם עוֹרוֹת לְהוֹצִיא מִמִּסְגָּר אֲפִיר מִבֵּית כְּלֹא יִשְׁבִי חֹשֶׁךְ: ח אֲנִי יְהוָה הוּא שְׁמִי וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא־אֶתֵּן וּתְהַלְתִּי לְפָסִילִים: ט הָרֵאשִׁנוֹת הִנֵּה־בָאוּ וְחֲדָשׁוֹת אֲנִי מַגִּיד בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה אֲשֻׁמִּיעַ אֶתְכֶּם: י שִׁירֹו לִיהוָה שִׁיר חֲדָשׁ תְּהַלְתוּ מִקְצֵה הָאָרֶץ וְיִוְרְדֵי הַיָּם וּמִלְאוֹ אֲיִים וְיִשְׁבִּיהֶם: יא יִשְׂאוּ מִדְּבַר וְעָרְיוּ חֲצֵרִים תִּשָּׁב קִדְר יִרְנֹו יִשְׁבִי סֹלֶעַ מִרֹאשׁ הָרִים יִצְוּחוּ: יב יִשְׁיִמוּ לִיהוָה כְּבוֹד וּתְהַלְתוּ בְּאֲיִים יִגִּידוּ: יג יְהוָה בְּגִבּוֹר יֵצֵא בְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יַעִיר קְנָאָה יִרְעַל אֶפְיֹצְרִיחַ עַל־אֵיבָיו וְתִגְבֹּר: יד הַחֲשִׁיתִי מַעוֹלָם אַחֲרִישׁ אֶתְאַפֵּק בְּיֹלְדָה אֶפְעָה אֶשֶׁם וְאֶשְׂאֵף יָחֵד: טו אַחֲרִיב הָרִים וּגְבֻעוֹת וְכֹל־עֶשְׂבָם אוֹבִישׁ וּשְׁמָתִי נִהְרוֹת לְאֲיִים וְאֶגְמִים אוֹבִישׁ: טז וְהוֹלַכְתִּי עוֹרִים בְּדֶרֶךְ לֹא יָדְעוּ בְּנִתִּיבוֹת לֹא־יִדְעוּ אֲדָרִיכֶם אֲשִׁים מִחֹשֶׁךְ לִפְנֵיהֶם לְאוֹר וּמַעֲקָשִׁים לְמִישׁוֹר אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתֶם וְלֹא עֹזְבֵתִים: יז נִסְגּוּ אַחוֹר יִבְשׁוּ בִשֵׁת הַבְּטָחִים בַּפֶּסֶל הָאֲמָרִים לְמַסְכָּה אַתֶּם אֱלֹהֵינוּ: יח תַּחֲרֹשִׁים שִׁמְעוּ וְהַעוֹרִים הַבִּיטוּ לִרְאוֹת: יט מִי עוֹר כִּי אִם־עֲבָדִי וְחֹרֵשׁ כַּמְלָאכִי אֲשַׁלַּח מִי עוֹר כַּמְשָׁלָם וְעוֹר כַּעֲבַד יְהוָה: כ רְאוֹת רַבּוֹת וְלֹא תִשְׁמֹר פִּקּוּחַ אֲזֻנִּים וְלֹא יִשְׁמַע: כא יְהוָה חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יִגְדִּיל תוֹרָה וַיֹּאדִיר:

לאחר שמסיים ההפטרות יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מִלְךְ הָעוֹלָם, צוֹר כָּל הָעוֹלָמִים, צָדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחוֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מִלְךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו: רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְתֵּיהוּ הַנִּבְיָא עֲבָדֶיךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִפְנֵינוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד אַחֲרֵים אֶת

בְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קֹדֶשׁ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ,
מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָה לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשֶׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפָּאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכֹל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ
אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמוֹלָד: יוֹם ה', שְׁעָה 5 בְּבוֹקֶר, 52 דְּקוֹת וְ15 חֲלָקִים.

רֹאשׁ חֹדֶשׁ מֶרֶחְשׁוֹן, בְּיוֹם הַשִּׁשִּׁי וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת קוֹדֶשׁ הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

בשנה מעוברת מוסיפים ומסיימים ב"ואחרי לא יהיה". "הנהגה זו ענין פרטי השייך אלי - ואין זו
הוראה לרבים". (משיחות שבת בראשית (א) ה'תשי"ז סעיף ו' ושבת בראשית ה'תשד"מ סעיף יב):

כִּי וְהוּא עִם-בָּנוֹ וְשִׁסּוּי הַפֶּחַ בַּחֲוִירִים כָּלָם וּבִבְתִּי כָלָאִים הַחֲבָאוּ הָיוּ לָבוֹ וְאִין מַצִּיל
מִשְׁפָּה וְאִין-אִמֵּר הַשֵּׁב: כִּי מִי בָכֶם יֵאָזִין זֹאת יִקְשֹׁב וְיִשְׁמַע לְאַחֲוֹר: כִּי מִי נִתֵּן לְמִשְׁפָּה
יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְבָזוּיִם הַלּוֹא יְהוָה זֶה חֲטָאנוּ לוֹ וְלֹא-אָבוּ בְּדַרְכֵּי הַלּוֹךְ וְלֹא שָׁמְעוּ
בְּתוֹרָתוֹ: כִּי וְיִשְׁפָּד עָלָיו חֲמָה אֲפֹ וְעִזּוֹ מִלְחָמָה וְתִלְהַטְהוּ מִסָּבִיב וְלֹא יָדַע וְתַבְעֵר-בּוֹ
וְלֹא-יִשְׁעִים עַל-לֵב: מִגֵּ אֶעֱתָה כֹּה-אִמֵּר יְהוָה בְּרֹאךְ יַעֲקֹב וְיִצְחָק יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי-יִשְׂרָאֵל כִּי
נִאֲלַתִּיד קָרָאתִי בְּשִׁמְךָ לִי-אַתָּה: כִּי-תַעֲבֹר בְּפָנַי אֶתְךָ אֲנִי וּבְנֵי-הָרֹת לֹא יִשְׁטַפּוּךָ
כִּי-תֵלֵךְ בְּמוֹ-אֵשׁ לֹא תִכּוֹה וְלֹהֲבָה לֹא תִבְעֵר-בְּךָ: כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיךָ קֹדֶשׁ יִשְׂרָאֵל
מוֹשִׁיעֶךָ נִתַּתִּי כְּפָרְךָ מִצִּירִים כּוֹשׁ וּסְבָא תַחְתִּיךָ: הִמָּאֲשֵׁר יִקְרָתָ בְּעִינֵי נִכְבְּדָתָ וְאֲנִי
אֶהְבֶּתִּיד וְאַתָּן אָדָם תַּחְתִּיךָ וְלֹאֲמִים תַּחַת נִפְשֶׁךָ: הִ אֱלֹהֵי-יִשְׂרָאֵל כִּי אֶתְךָ-אֲנִי מִמְּזוֹרֵחַ אֲבִיא
זֶרְעֶךָ וּמִמַּעַרְב אֶקְבְּצֶךָ: וְאִמֵּר לְצִפּוֹן תִּנֵּי וּלְתִימָן אֱלֹהֵי-תַכְלָאִי הִבִּיאִי בְּנֵי מִרְחֹק וּבְנוֹתִי
מִקְצֵה הָאָרֶץ: וְכָל הַנִּקְרָא בְּשִׁמִּי וְלִכְבוֹדִי בְּרֹאֲתִיו יִצְרָתִיו אֶף-עֲשִׂיתִיו: הִ הוֹצִיא עִם-עוֹר
וְעִינָיִם יֵשׁ וְחֲרָשִׁים וְאֲזָנִים לָמוֹ: ט כָּל-הַגּוֹיִם נִקְבְּצוּ יַחְדָּו וַיֵּאֱסָפוּ לְאֲמִים מִי בָהֶם יִגִּיד
זֹאת וְרֹאשְׁנוֹת יִשְׁמִיעֵנוּ יִתְּנוּ עֲדִיהֶם וְיִצְדְּקוּ וְיִשְׁמְעוּ וַיֵּאֱמְרוּ אִמֵּת: י אַתֶּם עַדִּי נֹאסִי-יְהוָה
וְעַבְדִּי אֲשֶׁר בַּחֲרָתִי לְמַעַן תִּדְּעוּ וְתֵאֱמִינוּ לִי וְתִבְנֶנוּ כִּי-אֲנִי הוּא לְפָנַי לֹא-נִצָּר אֵל וְאַחֲרִי
לֹא יְהִיָּה:

לוח זמנים לשבוע פרשת בראשית בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	5:41	5:45	7:59	8:01	8:31	8:33	9:30	9:30	17:12	17:05	17:36	17:29	16:46	17:38
חיפה (ח)	5:41	5:46	7:59	8:01	8:31	8:33	9:29	9:30	17:10	17:03	17:34	17:27	16:34	17:37
ירושלים (ח)	5:38	5:42	7:58	7:59	8:29	8:31	9:28	9:28	17:11	17:04	17:35	17:29	16:26	17:36
תל אביב (ח)	5:42	5:47	8:00	8:01	8:32	8:34	9:30	9:31	17:10	17:04	17:34	17:28	16:45	17:38
אוסטריה וינה (ק)	7:11	7:20	9:21	9:25	9:53	9:57	10:49	10:51	18:08	17:57	18:38	18:27	17:41	18:41
אוסטרליה מלבורן (ק)	6:31	6:23	9:15	9:10	9:47	9:42	10:53	10:50	19:41	19:47	20:07	20:13	19:28	20:25
אוקראינה אודסה (ק)	7:13	7:21	9:23	9:27	9:55	9:59	10:51	10:53	18:12	18:01	18:41	18:31	17:45	18:35
אוקראינה דונייצק (ק)	6:45	6:54	8:56	8:59	9:28	9:31	10:23	10:25	17:43	17:32	18:12	18:02	17:15	18:06
אוק. דנייפרופטרובסק (ק)	6:57	7:06	9:07	9:11	9:39	9:43	10:34	10:37	17:53	17:41	18:23	18:12	17:25	18:16
אוק. ז'יטומיר (ק)	7:26	7:36	9:34	9:38	10:06	10:11	11:01	11:04	18:15	18:03	18:46	18:34	17:47	18:38
אוקראינה קייב (ק)	7:18	7:28	9:26	9:31	9:58	10:03	10:53	10:56	18:08	17:56	18:39	18:27	17:40	18:31
איטליה מילאנו (ק)	7:37	7:45	9:49	9:52	10:21	10:24	11:17	11:19	18:40	18:30	19:08	18:58	18:13	19:11
אקוואדור קיטו (ח)	5:49	5:47	8:22	8:21	8:52	8:51	9:54	9:53	18:10	18:09	18:32	18:31	17:52	18:35
ארגנטינה ב. איירס (ח)	6:08	6:01	8:49	8:45	9:22	9:17	10:28	10:24	19:10	19:16	19:36	19:41	18:57	19:53
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	6:49	6:40	9:37	9:32	10:08	10:03	11:16	11:12	20:13	20:20	20:40	20:47	20:00	20:51
ארה"ב בולטימור (ק)	7:15	7:21	9:29	9:31	10:01	10:04	10:58	10:59	18:29	18:20	18:55	18:47	18:04	18:51
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	7:04	7:11	9:19	9:22	9:51	9:54	10:48	10:49	18:18	18:09	18:45	18:36	17:53	18:47
ארה"ב ג'רסי (ק)	7:05	7:12	9:19	9:22	9:51	9:54	10:48	10:49	18:17	18:09	18:44	18:36	17:52	18:47
ארה"ב דטרויט (ק)	7:42	7:49	9:56	9:59	10:28	10:31	11:24	11:26	18:53	18:44	19:20	19:11	18:27	19:22
ארה"ב היוסטן (ק)	7:21	7:25	9:39	9:41	10:12	10:13	11:10	11:11	18:53	18:47	19:16	19:10	18:30	19:20
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	6:55	7:00	9:13	9:15	9:45	9:46	10:42	10:43	18:21	18:14	18:46	18:39	17:58	18:48
ארה"ב מיאמי (ק)	7:18	7:21	9:37	9:38	10:10	10:11	11:09	11:09	18:55	18:49	19:18	19:13	18:32	19:22
ארה"ב ניו הייבן (ק)	7:02	7:09	9:15	9:18	9:48	9:50	10:44	10:46	18:12	18:03	18:38	18:30	17:46	18:42
ארה"ב שיקאגו (ק)	6:59	7:06	9:14	9:17	9:45	9:48	10:42	10:44	18:12	18:03	18:39	18:31	17:47	18:41
בוליביה לה פאס (ח)	5:55	5:51	8:35	8:33	9:05	9:02	10:09	10:07	18:42	18:43	19:04	19:05	18:25	19:09
בלגיה אנטוורפן (ק)	8:05	8:15	10:11	10:16	10:44	10:49	11:38	11:41	18:50	18:38	19:22	19:10	18:22	19:26
בלגיה בריסל (ק)	8:03	8:13	10:11	10:16	10:43	10:48	11:38	11:41	18:52	18:40	19:23	19:12	18:24	19:26
בלרוס ליובאוויטש (ק)	7:23	7:34	9:28	9:33	10:00	10:05	10:54	10:57	17:59	17:45	18:33	18:20	17:30	18:24
ברזיל ס.פאולו (ק)	6:28	6:23	9:07	9:04	9:38	9:35	10:43	10:40	19:16	19:19	19:39	19:42	19:01	19:49
ברזיל ריו דה ז'נירו (ק)	6:15	6:10	8:53	8:50	9:25	9:22	10:29	10:27	19:02	19:05	19:25	19:28	18:46	19:34
בריטניה לונדון (ק)	7:22	7:32	9:30	9:34	10:01	10:06	10:56	10:59	18:09	17:57	18:41	18:29	17:41	18:44
בריטניה מנצ'סטר (ק)	7:34	7:45	9:40	9:45	10:12	10:17	11:06	11:09	18:14	18:01	18:47	18:34	17:45	18:51
גרמניה ברלין (ק)	7:30	7:41	9:36	9:41	10:09	10:14	11:03	11:06	18:13	18:00	18:45	18:33	17:44	18:37
גרמניה פרנקפורט (ק)	7:44	7:54	9:54	9:58	10:25	10:29	11:20	11:23	18:37	18:25	19:08	18:56	18:09	19:00
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	5:25	5:20	8:07	8:04	8:38	8:34	9:43	9:42	18:22	18:25	18:45	18:49	18:07	18:13
הודו בומביי (ח)	6:31	6:33	8:53	8:53	9:25	9:26	10:25	10:25	18:18	18:13	18:40	18:36	17:56	18:40
הודו פונה (ח)	6:25	6:27	8:48	8:49	9:20	9:21	10:20	10:20	18:15	18:11	18:37	18:33	17:54	18:37
הונגריה בודפשט (ק)	7:00	7:09	9:10	9:14	9:43	9:46	10:38	10:40	17:58	17:47	18:27	18:16	17:31	18:20
טורקיה איסטנבול (ק)	7:13	7:20	9:27	9:30	9:59	10:02	10:56	10:58	18:25	18:17	18:52	18:43	18:00	18:47
יוון אתונה (ק)	7:31	7:37	9:46	9:49	10:19	10:21	11:16	11:17	18:50	18:41	19:15	19:07	18:25	19:11

לוח זמנים לשבוע פרשת בראשית בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה	סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש
מולדובה קישינב (ק)	7:21	7:30	9:31	9:35	10:04	10:07	10:59	11:01	18:18	18:08	18:48	17:51	18:41
מקסיקו מ. סיטי (ק)	7:24	7:26	9:51	9:51	10:21	10:21	11:21	11:21	19:20	19:16	19:42	18:59	20:42
ניו זילנד קרייטצ'רץ' (ק)	6:34	6:24	9:20	9:14	9:53	9:47	11:00	10:56	19:56	20:04	20:25	19:43	20:37
נפאל קטמנדו (ח)	5:58	6:02	8:21	8:22	8:52	8:53	9:51	9:51	17:40	17:34	18:03	17:17	18:02
סינגפור סינגפור (ח)	6:45	6:44	9:13	9:12	9:46	9:45	10:47	10:46	18:55	18:54	19:16	18:36	19:19
פולין ורשא (ק)	6:58	7:08	9:06	9:11	9:37	9:42	10:32	10:35	17:44	17:31	18:16	17:16	18:08
פרו לימה (ח)	5:41	5:38	8:12	8:10	8:45	8:43	9:48	9:46	18:07	18:08	18:29	17:50	18:34
צרפת לאון (ק)	7:54	8:02	10:06	10:10	10:38	10:41	11:34	11:36	18:58	18:47	19:26	18:31	19:28
צרפת פריז (ק)	8:08	8:17	10:18	10:22	10:50	10:54	11:45	11:48	19:03	18:52	19:34	18:36	19:36
קולומביה בוגוטה (ח)	5:34	5:33	8:06	8:05	8:36	8:35	9:38	9:37	17:50	17:48	18:11	17:31	18:14
קנדה טורונטו (ק)	7:29	7:36	9:42	9:45	10:14	10:17	11:10	11:12	18:37	18:27	19:04	18:10	19:06
קנדה מונטריאול (ק)	7:08	7:16	9:20	9:23	9:52	9:55	10:48	10:50	18:11	18:00	18:39	17:44	18:42
קפריסין לרנקה (ק)	6:51	6:56	9:05	9:07	9:39	9:41	10:36	10:37	18:11	18:04	18:36	17:47	18:33
רוסיה מוסקבה (ח)	7:56	8:08	10:02	10:08	10:33	10:39	11:27	11:30	18:33	18:18	19:08	18:03	19:10
רוסיה רוסטוב נא דונו (ח)	7:38	7:46	9:47	9:51	10:20	10:24	11:15	11:18	18:35	18:24	19:04	18:08	18:58
שווייץ ציריך (ק)	7:40	7:49	9:52	9:56	10:24	10:27	11:19	11:22	18:42	18:31	19:11	18:15	19:12
תאילנד בנגקוק (ח)	6:06	6:07	8:30	8:30	9:03	9:03	10:03	10:03	18:01	17:57	18:22	17:40	18:23

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

אגרות קודש

ב"ה, א' מ"ח, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ח תשרי, בו כותב ע"ד המצב בבית הספר ובפרט בבעיית של הפרדה, אשר דעתו דעת יחיד היא ואין לו בכחו וכו'.

ובודאי למותר להאריך לדכוותי, שדעת האמורה היא גם דעת יחידו של עולם, וע"פ פתגם הידוע של כ"ק רבנו הזקן בעל התניא והשו"ע, שצריכים לחיות מתאים עם הזמן (מ'דארף לעבן מיט דער צייט) הכוונה בחיות פרשת השבוע (נדפס בקונטרס בקור שיקאגא, קו' מ"ו) ומעשה אבות סימן לבנים בפרשת שבוע זו, ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים וכמבואר בפירוש רש"י עד שחששו גם למעלה ועתה לא יבצר מהם, וסוף דבר ה' שאחד ה' אברהם, וירש את הארץ ג', וידוע פתגם רבותינו נשיאנו חזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם, ויהי רצון שיהי' זה בהקדם ובמינימום של העלמות והסתרים, ואשרי זכותו של כל אחד המקדים הענין לחדש אחד, שבוע ויום אחד.

בכבוד ובברכה.

סדר מצות הדלקת נרות לשמיני עצרת ושמחת תורה ושבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בחול"ל נותנים עבור שלושה ימים, עבור שני ימי החג ועבור שבת קודש). אסור לטלטל, ח"ו, את קופת הצדקה לאחר ההדלקה, ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה במוצאי שמחת תורה, ובחול"ל עד לאחר ההבדלה במוצאי שבת קודש.

לשמיני עצרת ושמחת תורה (בחול"ל ליל שמיני עצרת)

מלכתחילה רצוי להדליק את הנרות לכבוד החג לפני החשיכה, על פי לוחות הזמנים הנפוצים, אך אם לא הספיקו להדליק את הנרות מבעוד יום, ניתן להדליקן גם מאוחר יותר, אך אז אין להדליק את הנרות באמצעות אש חדשה, אלא רק על ידי אש מועברת מאש שהודלקה לפני החג. משום כך ראוי להדליק – בחול"ל לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה), כדי לאפשר בעת הצורך להעביר אש לצורך הדלקת נרות החג כשנאלצים להדליקם מאוחר. עצה זו חשובה במיוחד לאלה הגרים בחול"ל, הזקוקים לאש שנדלקה מערב חג לצורך הדלקת הנרות בלילה השני של שמחת תורה. בחול"ל כדאי להדליק לקראת סוף היום הראשון של שמיני עצרת נר נשמה נוסף (מהנר הדולק), כדי שיהיה אפשר להדליק בסוף היום השני, בערב שבת קודש, את נרות השבת קודש. אסור להבעיר אש חדשה. מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיָנוּ וְקִיָּמָנוּ וְהַגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

בחול"ל ליל שמחת תורה

זמן הדלקת נרות – רק בלילה, לאחר צאת הכוכבים, על ידי העברה מאש הדלוקה לפני החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית). מדליקים את הנרות על ידי העברה מנר דולק ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחֲיָנוּ וְקִיָּמָנוּ וְהַגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

ערב שבת קודש פרשת בראשית

בארץ ישראל: מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה במוצאי שבת קודש. זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים – אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה, גם בחוץ לארץ.

בחול"ל: מדליקים את הנרות על ידי העברה מנר דולק ואחרי כן מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפח פלאיב ואורב ולסמים וחיות רעות בדרך ומפל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוראל

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il